

זו השער לה' צדיקים יבואו בו

ס פ ר

בני יששכר

לכל חדשי השנה ולמועדים טובים

ונלוה אליו חלק

מאמר שבתות ד' ור"ח

דרושים נפלאים, מדבש מתוקים, שבעתים מזוקקים,
נובעים ממקור נאמן, ונוחלים מן לבנון, רב רבנו,
הגאון החסיד האמתי קדוש ד' בוצינא דנהורא אספקלריא המאירה

מוהר"ר **צבי אלימלך** זצלה"ה

אב"ד מכמה קהלות ומנוחת כבודו בק"ק דינוב

הוא הגבר הקים עול התורה, הרביץ תלמידים הרבה, אשר התאספו חדשים
לבקרים לקראת מוסריו, ולשמוע אמריו כי נעמו, דרוש דרש כמין
הומר אסף כל מאמרים הקדושים מש"ס ומדרש וזהר הקדוש
השייכים לחדש ושבת ומועד וצרפם בכור הבחינה
לגלות מסתריהם על פי פרד"ס בדרך נפלא מאד וחקקם
על לוח בלשון צח למען יתענג כל קורא בו, זי"ע

ח ל ק ר א ש ון

יצא לאור מחדש בעזה"ת באותיות מאירות עינים ובהג"ה מדויקת

פעיה"ק ירושלם תובביא

שנת הרה"ק צבי אלימלך מדינוב זיע"א לפ"ק

מהדורה שלישית מתוקנת

תשמ"ג

שנת תש"ן לפ"ק

הקדמה

בני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל (דה"א יב לב) דקדשינהו לזמנים (ברכות מט, א) והן המה כלי שרת לקבל קדושתם, על כן נפשם יודעת מאד בהתחלפות העתים לטובה, ונפשם מרגשת בידידות עריבות נעימות נזילות שפע הקדושה כפי סדר זמנים הנאהבים והנעימים, והן המה הנבזזין (מתנות) סגיאין דיהיב קובי'ה לנשמתהון דישראל, ונוהגין בהם טובת עין להטיב לאחריני, (ישעי' כט יט) ויספו ענוים ביי שמחה, שמחת הנפש המתענגת בקדושת אור נערב החופף על ראשי בני ישראל, כל אחד כפי הכנתו, והיא מתקדשת מטומאתה מעבירות יומי דחול, והוא כעין דוגמת עולם הבא כל אחד כפי הכנתו, כמו שאמרו רז"ל (ב"ב עה) כל צדיק נכוה מחופתו של חברו, כמו כן (קהלת ז ט) החכמה תעוז לחכם בקדושת הזמן לפי מקומו ושעתו הנשפע לו מן קדש העליון, בשגם (במדבר טו א) כל העדה כלם קדושים ובתוכם יי, אף על פי כן אין דמיון וערך כל הנשמות שוין בקבלה, על כן אמרו רז"ל (ר"ה טו) (ולמדו לה מן המקרא (פ"ב ד כג) חייב אדם להקביל פני רבו ברגל א, כי הקדושה העליונה הנשפעת מן הקדש בקדושת הזמן אין ערך הרב דומה לתלמיד, ובהקבלתו פני רבו והיו לאחדים פניהם איש אל אחיו משפיע ומקבל והיו לבשר אחד כמדליק נר מנר וכו'.

והנה הקדש העליון הנשפע בהנפש כפי עתות הזמן יורגש על ידי אותיות התורה, דהנה (תק"ו, הקדמה, יב) גם הנפש היא אותיות רוחניות, על כן מנהג אבותינו תורה בהתאסף יחידי סגולה בעתותי קודש לקבל פני רבם, המנהג הנהוג שיאמר להם הרב איזה דברי תורה, בכדי שעל ידי אותיות התורה יושפע שפע קדש העליון הנשפע בתוספות אל הרב, ממנו ישקו העדרים עדרי צאן קדשים, והאותיות המה יהיו לצינורות אשר על ידם תהיה המשכת שפע הקדש, ממילא הדברי תורה שמזמין הש"י לבניו הן המה כפי קדושת הזמן וכפי הכנת הנפש המיוחדת, (ע"פ ש"ג פ"ב) אין זמן זה דומה לזה (וה"ג קכב) ואין נפש דומות לחברתה.

והנה

והנה הנפש המתענגת גם בימי החול בקדושת אותיות התורה אשר נשפע לו ממרומים בהתקדשות הזמנים, הנה גם בימי החול תהיה לו לסיוע ולעזר ולהועיל להתהלך במישור בתורה ויראת שמים, וכענין שאמרו בזהר הקדוש בעסק הרב עם התלמיד (ח"א קכב) **הוא מאן דאסתכל בהוא מלה דקאמר ליה רבו וכר, מזה תתבונן, כמו התלמיד המסתכל בכל פעם בכל דבר מדברי תורה שקיבל מרבו ב** ולמד ממנו חכמתו (וח"ב קכא) **והחכמה נקרא קדש כמה דאת אמר (תהלים כ ג) ישלח עורך מקדש** נתיילד לו בכל פעם חכמה יתירה להתבונן דבר מתוך דבר, כמו כן אותו האיש בעצמו כאשר מסתכל בכל פעם באותן דברי תורה הנשפע לו מן הקדש בעת קדושת הזמן, יתוסף לו גם בימי החול חכמה יתירה הרומזת בקדש, על כן רשמתי למזכרת לי ולבני גילי כל הדברים אשר עלו בזכרונינו את אשר הזמין הש"י לנו בעתותי קדש.

יהא רעוא שיהיו אמרינו לרצון לפני אדון כל, ונזכה לגאולה שלימה במהרה בימינו, וישמח י"י במעשיו.

ב) עיין אגרא דפרקא אות ק"ו.

בני יששכר

מאמרי השבתות

מאמר א

בענין שם שבת

(ג) יש לפרש עוד מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, שב"ת עם הנקודות

בגימטריא תשכ"ד, הוא בגימטריא (ד') י"ג מילואי הוי"ה שונים * (כנודע מילואיהם כידוי"ן באלפי"ן בההי"ן, יש למלאות ביי"ג אופנים, הגם שכללותם אינו אלא ד' מילואים ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן, עם כל זה כשאות אחד הוא במילוי א' והב' בה' והג' ביו"ד וכיוצא יש י"ג מילואים שונים, עיין מאמר המילואים להרמ"ע ז"ל, ועיין בספר ויקהל משה בהתחלתו גי') שאותן הי"ג מילואים המה מכוונים אל הי"ג מדות י"ג תיקוני דיקנא קדישא בכל מדה מילוי אחד, וזהו שכתבנו בספרינו אגרא דכלה (כראשיה יג, תשא, נו) מה שביקש משה (שמות לג יג) הודיעני נא את דרכך, נכתב דרכך חסר יו"ד, והוא מרמז שביקש להתוודע לו י"ג מדותיו ית"ש שבהם י"ג מילואי הוי"ה הנ"ל בגימטרי' תשכ"ד, והוא בגימטריא דרכך כך רבתי דאי"ק אשר מספרה ת"ק כנודע (ע"ה שכי פ"ו), והנה שב"ת עם נקודותיו בגימטריא כל מילואי י"ג הוי"ות הנ"ל, זהו שיש לרמז בדברי הזהר הנ"ל מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי ג)

(ד) ויש לרמז עוד מהו שבת שמא דאיהו שלים וכו', שב"ת בגימטריא הקדו"ש ברו"ך הו"א וגם

ב' שמות הוי"ה אהי"ה, וידוע מכוונת נר שבת (פרע"ה ש"ה סופ"ה) נ"ר בגימטריא ג' יחודים, הוי"ה אהי"ה, הוי"ה אלקי"ם, הוי"ה אדנ"י בגימטריא נ"ר, והנה (שם ש"ה פ"ג) היחוד העליון הוי"ה אהי"ה כולל כל מה שתחתיו, ולפי זה נוכל לפרש מהו שבת שמא דקוב"ה, היינו בגימטריא הקדו"ש ברו"ך הו"א (וגם) שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, היינו יחוד העליון הוי"ה אהי"ה, והשם הטוב יכפר ד)

(א) איתא בזהר דף פ"ח ע"ב) מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, עכ"ל, נראה לי לפרש, דהנה כ"ז אתון דאורייתא הם, ובכל אות יש בו חיות מן שם הנכבד הוי"ה ב"ה, ואם כן בכ"ז אותיות הם כח כ"ז הוי"ות בגימטריא שב"ת א), וזהו שיש לפרש מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, דהיינו מכל צד הכ"ז אתון שבהם ברא הקב"ה את כל העולמות בכה שמו יתברך המתפשט בהם, והנה ברא עולמות בששת ימים, והשבת הוא כדמיון הנשמה והצורה לעולם ג), על כן נקרא שבת שמא דקוב"ה המסחיה את כולם, ולהיות שבת שמא דקוב"ה, אסור להזכירו במקום שאסור לדבר דברי תורה, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנוהרו להזכיר שם שבת ללא צורך, והוא נכון כיון שאמרו חכמי הזהר שהוא שמא דקוב"ה, המשכיל יבין הדבר

(ב) עוד יש לפרש מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים וכו', כי שב"ת בגימטריא ד' מילואי הוי"ה (רל"ב), ושלשה מילואי אהי"ה (תנ"ה), ושם י"ה (פ"ו), סך הכל בגימטריא שב"ת, עיין בכתבי האר"י ז"ל (פרע"ה ש"ה פ"ד) ב')

(א) עיין פרע"ה שער הנהגת הלימוד סדר כוונת השבוע מהרמ"ע בכוונת יום שבת, ובספר מעין גנים להרמ"ע ו ועיין ספר ויקהל משה פרק ח', ועיין לקמן מאמר ז סימן ז באריכות

(ב) עיין לקמן סימן יב.

(ג) עיין מעשה רוקח על משניות שבת, יט ע"ג

(ג) בצירוף התקוני דיקנא דפוס זאלקאווא תקל"ה, ובדפוס צילום המצוי הוא בדף לב, ועיין אגרא דכלה בראשית לה ע"ד.

(ג) עיין לקמן סימן יט, ועיין פרע"ה הנ"ל בהערה א'

(ד) עיין לקמן סימן יח

(ה) עיין רגל ישרה מערכת י ד"ה הששי.

(ה) יש לרמוז עוד מהו שבת שמא דקוב"ה, דהנה (זח"ב צב) שבת הוא יומא דאורייתא, (שבת פו) לכו"ע בשבת ניתנה תורה, והנה (זח"ג עג) התורה כולה שמתויו של הקב"ה, והנה נוסף מספר שב"ת על מספר תור"ה יחודא שלים הוי"ה אדנ"י יחוד קוב"ה ושכינתיה (ד), והנה יבא לפנינו אי"ה במקומו כמאמרים הבאים (מאמר ב סימן ג) איך התורה מכמתת פלוני וכת זוגו שהם בגימטריא תור"ה, ונלמד מהפסוק (איוב ה ז) ובני רשף יגביהו עוף, כמו שאמרו רז"ל (ברכות ה) אין רשף אלא וכו', עיין בפני יהושע (ה) רשף נקראו המזיקין הנ"ל בהסיר מהם שם א"ל המחיה אותם, רש"ף בגימטריא שעיר"ר מנין הבהמות ששלח יעקב לעשו (בראשית לב יד-טו), וכן כיום הכפורים שולחין שעיר וכו' (ויקרא טו י), והנה שב"ת נוסף על מספר רש"ף (שעיר"ר) מנין א"ל הוי"ה אדנ"י, נרמזין בראשי תיבות וסופי תיבות (בראשית ב א) יום הששי [יכלו השמים, והוא הנרמז במזמור (תהלים בג) י"י רועי (שנוהגין לאמרו בשבת ה) גם כי אלך בגיא צלמות (גי"א צלמות בגימטריא רש"ף) לא אירא רע כי אתה עמדי, היינו שבת שמא דקוב"ה, והדברים סתומים ככאן ויתפרשו לך להלן (מאמר ח סימן יא בסלו טבת מאמר ד סימן טג)

(ו) שב"ת בגימטריא קשי"א רפי"א, על פי מה שמבואר שם בזהר הנ"ל (סימן א) בהדין יומא כל דינין אתכפיין ולא מתערין בעלמא, עכ"ל, כבר ידוע לך (זח"א רא) דאית דינא קשיא ואית דינא רפיא, כמו שידעת (זח"ג רלא) מענין ב' ימים דראש השנה, והנה שופר בראש השנה הוא להמתיק הב' דינים, ובשבת נדחה השופר (בתקנת חכמים ר"ה גט) כי נמתקים הדינים בקדושת יום שבת, עיצומו של יום השבת סמתיק קשיא רפיא, ועוד יתבאר לך להלן (עיין אגרא דפרקא סימן רנב)

(ד*) היינו מספר שב"ת יותר על מספר תור"ה עם צ"א, כמספר ב' שמות הוי"ה אדנ"י

(ה) הו"ד בספר המלאכה כתובות עז. ובס' פנים יפות פ' תולדות ד"ה ויגדלו, פ' אחרי ד"ה והשעיר, ועיין מאמר ב סימן ג, ועיין בסלו טבת מאמר י סימן ד.

(ו) עיין לקמן מאמר ח סימן יז וסימן ב.

(ז) עיין אלול מאמר א סימן יא.

(ח) עיין תשרי מאמר ג דרוש ו

(ט) עיין מאמר ט סימן א, ועיין ראש חדש מאמר ב סימן ה

(ז) שב"ת בגימטריא עצ"ם בש"ר, על פי מה שכתב האר"י ז"ל בליקומי תורה (ו ד"ה ויאמר האדם) מה שאמר אדם הראשון (בראשית ב ג) זאת הפעם עצם מעצמי ובשר וכו', דהנה היתה חוה ראשונה שנתגרשה מן האדם, וחוה שניה (שם כב) ויבאה אל האדם, והן הנה בחינת לאה ורחל שהיו אצל יעקב שופריה דאדם (בי"ג פד), רק להיות בחינת לאה מוד דינא קשיא (עצ"ם) כזמן אדם הראשון עדיין לא נתקנה רק חוה השניה מוד רחל (בש"ר) דינא רפיא, וזהו שאמר אדם זאת הפעם (דייקא) עצ"ם מעצמי ובש"ר מבשרי, היינו דייקא רק זאת הפעם חלוקים הם העצם מן הבשר, ואי אפשר לקבל העצם על כן נתרקה חוה הראשונה, מה שאין כן בפעם השנית כיעקב שופריה דאדם לא יהיו חלוקים העצם מן הבשר ותהיין שתיהן קודש לי"י, וידוע לך (ו) מסוד ב' ימים דראש השנה יום א' בחינת לאה דינא קשיא מוד עצם, יום ב' בחינת רחל דינא רפיא מוד בשר, והמתקת שניהם על ידי השופר, ובשבת נדחה השופר על פי תקנת חכמים, ויש כח בידם לדהות המצוה בשב ואל תעשה (ח), כי חכמים המה בסוד הקודש שהיא חכמה ויודעים אשר קדושת היום בעצמו ממתיק הדינים קשי"א רפי"א, עצ"ם בש"ר, וזהו מספר שב"ת להמתיק הב' בתי דינים הנ"ל, ונכתב אצלינו בדרושים בספרינו אגרא דכלה (ויצא, קלו) מענין יעקב שאמרה לו אמו (בראשית כו מד) וישבת עמו ימים אחדים, ופירש בזה הרב הקדוש בעל מבשר צדק (סו"פ ויצא) הכוונה, ימי"ם היינו שנה כענין (ויקרא בה כט) ימים תהיה גאולתו, אחדים"ם היינו שבתות (ב"ר יא ה) כי אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בן זוג וכו', והנה שנה שלימה של שבתות יצמרך לזה שבוע שנים, וכתבנו שם בטעם, להמתיק הב' דינים (קשים) [קדושים] הנ"ל היה צריך יעקב אבינו לעבוד עבודתו שנה שלימה של שבתות עיין שם ט)

(ח) שבת, עקודים נקודים ברודים בגימטריא שב"ת, הוא על פי דברי הזהר הנ"ל

(שם דף צ"ב ע"א) שבת איהו כללא דאורייתא וכל רזין דאורייתא ביה תליין, עכ"ל, כבר ידוע לך עיקר רזין דאורייתא הוא סודות מעשה בראשית ומעשה מרכבה עולם התהו ועולם התקון כסודות המתקלא

השבת מבטלין את הב' קליפות עורב זרויר אשר הם ראשים לכל האומות, ממילא אין שום אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, על כן תמצא שב"ת בקדושה בנימטריא זרוי"ר עור"ב בקליפת, שעל ידי שבת מבטלין אותם, על כן אלמלי שמרו בני ישראל שבת ראשונה לא היתה אומה ולשון יכולה לשלוט בהם כי לא היו נותנים להם מקום לשלוט, (עיי' אגרא וכלה

פי נח עז)

(יא) שב"ת בנימטריא ג' פעמים ברכ"ה עם אותיות יה"ו, תתבונן הדבר על פי מה שאמרתיו מעם למצוה מן המוכרח לאכילת דגים בשבת, דהנה אשכחן במעשה בראשית ברכה בנ' דברים והם בנ' ימים זה אחר זה רצופים, ברכה לדגים ביום ה', וברכה לאדם ביום ו', וברכה לשבת ביום הו', (וסימנך תהלים נב ב) בנאות דש"א ירביצני ראשי תיבות דגים **שבת** אדם, והנה קהלת ד יב) חוט המשולש לא במהרה ינתק, אד"ם (היינו ישראל יבמות טא) אתם קרויים אדם) האוכל דגים לכבוד שב"ת הנה יתברך בכרכה המשולשת ולא במהרה תנתקיא, והנה סוד הכרכה היא ה' אחרונה שבשם הנכבד, כנודע יב) מסוד הפסוק (בראשית יב ב) והיה ברכה, (שם כד א) וי"י ברך את אברהם [ככל] (ביב טו) בת היתה לו לאברהם אבינו וככ"ל שמה, בנימטריא בין סוד ה' אחרונה, וכתוב (דברים כח ח) יצו י"י אתך את הברכה ה' ברכה, והיא מתברכת מג' אותיות ראשונות יה"ו כמו שאמרו רז"ל (ברכות נא) אין פרי במנה וכו' מתברכת אלא וכו', והנה תמצא לפי הנ"ל באכילת האד"ם דגים בשב"ת יצורפו ג' ברכות ברכה משולשת, הנה ג' פעמים ברכ"ה בצירוף ג' אותיות יה"ו המכרכים לכרכה בנימטריא שב"ת

(יב) **שבת**, הו"א הנשמ"ה א"ל החומר בנימטריא שב"ת, הנה אמרו רז"ל (סנהדרין נח) גוי ששבת חייב מיתה, נראה לי לפרש הטעם בזה, דהנה כל ימי השבוע בהעריך אותם עם יום השבת המה חומר וצורה, ימי החול המה חומר, ושבת קודש היא הצורה, וזהו שאמרו רז"ל בפסוק (בראשית ב ב) ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו וכו' ביום הששי מיבעיא ליה, ודרשו בו (רשיי שם) מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, ומהראוי להתבונן בדבריהם,

הלא

המתקלא, והן המה עולמות הנקראים עקודים נקודים ברודים בנימטריא שב"ת דאיהו יומא דאורייתא, כו המגולה לעמוק ברזין דאורייתא הוא שבת אשר הוא זכרון למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים, על כן בו יסוגל עסק הרזין במעשה בראשית ומעשה מרכבה, הבן הדבר, (עיי' הוספות מהרצ"א לספר סור מרע ועשה טוב אות ג, אנדר"ס סימן קיח).

(ט) **שבת**, אהב"ה ככ"ל ל"ב אהב"ה ככ"ל נפ"ש אהב"ה ככ"ל מא"ד בנימטריא שב"ת, כך שמעתי מכבוד מחותני הרב הקדוש מוהרצ"ה (מזידישוב) זצוק"ל, יש להתבונן הענין על פי מה שכתב בזהר הנ"ל שבת איהו כללא דאורייתא, עכ"ל, והנה כלל התורה הוא לדבקה בו ית"ש, ולמסור לבו ונפשו ומאודו בעבור אהבתו, והנה שבת איהו כללא דאורייתא, על כן שבת בנימטריא כנ"ל, (עיי' מה שכתבתי במאמרי חדש ניסן מאמר ג' שבת הגדול אות ט')

(י) **שבת**, זרוי"ר עור"ב בנימטריא שב"ת בקדושתו, אמרו רז"ל (שבת קיח) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה אין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם, מוכן הדבר על פי מה שכתב הקדוש בעל מגלה עמוקות (פרשת לך טו) בענין אברהם אבינו בברית בין הבתרים, נאמר שם (בראשית טו י) ויקח לו את כל אל"ה ויבחר אותם בתוך, להיות ע' אומות הם אל"ה מול אל"ה י, כי ל"ה שרים הם אחוזים בצד ימין דקדושה וישמעאל על גביהם הרי אל"ה, ול"ה שרים משמאל ועשו הוא אדם על גביהם הרי הם אל"ה מול אל"ה, וישראל פנימיים שרשם בקודש, על כן קליפת ישמעאל יום אידם הוא בערב שבת מימין הקודש, וקליפת עשו יום אידם הוא יום א' היינו משמאל הקודש, וישראל בתוך, להם ניתן למורשה יום השבת קודש, והנה (מגלה עמוקות אופן ט) קליפת עשו נקרא עור"ב (עיי' בקרנים בתחילתו (מאמר ב, דן יח ה)) וקליפת ישמעאל נקרא זרוי"ר (רמזו רז"ל (ביב צב) בפסוק (בראשית כח ט) וילך עשו אל ישמעאל, לא לחנם הלך הזרויר אצל עורב וכו'), והנה כשמטריין ישראל את

(י) עיי' ניסן מאמר ד דרוש ד ע"ד הדרוש

(יא) עיי' מאמר ג' סימן טז, מאמר ח סימן כ, אדר מאמר ד סימן ב ועיי' אנדר"כ בראשית כד ע"ג

(יב) עיי' ס' שערי אורה שי"א ת.

בהבינך כל הדברים האלה תבין שבת נקרא קודש (שמות לא יד) הוא דבר נבדל, וישראל נקרא קודש (ויקרא כ כו) ואבדיל אתכם מן העמים, על כן כמוצאי שבת אנו מבדילין המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים, ותבין ביותר הדבר מן הבדלות אור מן החושך, דהנה בית מלא חושך בהגיע לתוכו מעט אור הנה החושך נתכבטל לא יוודע מקומו איה, כן מתכבטל החומר ממיא נגד הצורה, הכן הדבר, והנה (י"ב ב ג) קדש ישראל לי"י על כן כל אוכליו יאשמו מתכבטלים*, וראיתי לאנשי מעשה שהיו נוהרים מליתן ממאכלי שבת לגוים, ונכון הוא במקום שאפשר להיזהר, ובמקום שאי אפשר הנה יתקיים בזה כל אוכליו יאשמו, וזאת תהיה כוונת כל מכויץ, מאכלי שבת המח סם חיים לישראל וההיפך לשונאיהם, והבן

ומעתה תבין הרמו שב"ת בנימטריא הוא הנשפ"ה א"ל החומר, והוא שיסדו אנשי כנסת הגדולה (במוסף לשבת) טועמיה חיים זכו כמו הנשמה המסחיה את החומר, והוא הנרצה לרז"ל (בראשית ובה פרשה טו, יג) שנקנסה מיתה לאדם הראשון בנמותו אחר החומר, ובאת שבת שהיא הנשמה המסחיה את החומר והגין עליו, פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לי"י וכו', הבן הדברים ועוד יתבאר אי"ה.

יג) שבת, ששה פעמים מלאך הוי"ה בנימטריא שב"ת, יתבאר הדבר ע"פ מה שאמרו רז"ל בתיקוני זהר (כו) בראשית יר"א שב"ת, מן שמירת השבת כראוי יגיע היראה לשומריה בכל ששת ימי החול, (ויתראה בסגולת השבת ליראה, מן שאמרו רז"ל (ירושלמי דמאי ד א) אפילו עם הארץ אימת שבת עליו). והנה ביראים כתיב (תהלים לו ה) חונה מלאך הוי"ה סביב ליראיו, וכיון שמן שמירת השבת תבא לאדם היראה בכל ששת ימי החול, ומלאך הוי"ה חונה סביבם בכל יום כיון שהם יראים, על כן שב"ת בנימטריא ו' פעמים מלאך הוי"ה, פרפראות לחכמה.

יד) שב"ת בנימטריא לשון מעורר, (שמות לא טז) ושמו בני ישראל את השבת לעשות זכו ברית עולם, נראה לפרש ברית הנכרא בעולם (עיין בספר יצירה (פ"א מ"ג) ברית הלשון וברית המעורר, והנה נראה לפרש דכשמירת שבת מתקנים

הלא מנוחה הוא העדר המלאכה ואיך יתואר לומר עליו מלאכה, וא"כ אכתי הקושיא במקומה עומדת ביום הששי מיבעיא ליה, אבל מוכן הדבר על פי הנ"ל והוא מכואר בדברי קדמונינו הקדושים הלא בספרתם* כשברא הקב"ה את עולמו בששת ימים היה הכל כחומר בלא צורה, וברא אחר כך את יום השבת קודש הוא צורה (היינו הנשמה) אל החומר וקבלו כל הנבראים צורה והוא כמו נשמה אל הגוף, (עיין באור החיים בפסוק (שם א) ויכלו השמים (ד"ה כי בו שבת יד)), וזהו שאמרו רז"ל באת שבת באת מנוחה, כי היה העולם חסר מנוחה הוא הצורה, כי השעבוד והעבודה יכונה לחומר ומנוחה יכונה לצורה, (עיין בספרי הרב הגדול בעל גור אריה (גבורת ה' פמ"ה)), וכבוא אחר כך יום השבת נשלם מלאכת העולם היינו הצורה ונשמת העולם, וכן הוא תמיד הסדר שהחומר קודם לצורה והצורה באה כאחרונה

וכן הוא באיכות מכחר בריאת הנפש בזה העולם הוא המין האנושי, הנה כל האומות הם החומר (כמה דאת אמר (בראשית כב ה) שבו לכם פה עם החומר (יבמות סב). עם הדומה לחומר) וישראל עם קרובו הם הצורה, ועל כן תמצא שנתהווה אומה ישראלית אחר כל האומות כמשפט הצורה הבאה אחר החומר, והנה נתן השי"ת את יום השבת שהוא צורת הזמן לישראל עם קרובו שהם צורת הנפש, מה שאין כן לאומות שהם החומר אין להם שייכות לצורה, והנה כמו החומר ברצותו לקרב את עצמו למקום מובדל ממנו מתכבטל, דהיינו כמו האדם בעולם הזה בהגיע זמן הילוכו לעולם הרוחני מובדל הנה יכונה אצלו מיתה, כי הגוף חומריי אינו יכול לעלות למקום רוחני, כמו כן האומות חומריים כולם ברצותם לשבות יגיע עדיהם המיתה והביטול, ושומר עקרי הענינים הללו כי הם עיקרים גדולים עדות לישראל אשר הם צורות העולם כולו, והפליגו חז"ל עוד לומר (סנהדרין נח) דגוי ששבת חייב מיתה אפילו כשבתו בשני בשבת, דכיון שהם חומריים והמנוחה הוא מצד הצורה, הנה החומר ברצותו להגיע למעלת הצורה שהוא מנוחה יחוייב לו הביטול

(ג) עיין ס' תפארת ישראל למתירל מפראג פרק מ"מד

(ד) עיין מאמר ד סימן ד

* עיין מאמרי תמוז אב מאמר א סימן י

יומא דיחודא, על כן שב"ת בגימטריא בע"ז טו"ב ר"ת. (עיי' סיון מאמר ח סימן אב).

ח"ו) **מהו** שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלים מכל סטרוי (ח"ב פה א), יש לפרש, קודש"א ברי"ך הו"א הוי"ה אהי"ה בגימטריא שב"ת, הבן לפי זה מה שאמר שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, וגם כלשון הקודש היינו הקדו"ש ברו"ך הו"א הוי"ה אהי"ה בגימטריא שב"ת, (עיי' מה שכתבתי לעיל סימן ד' והוא כפול ואף על פי כן יש בכאן חידוש דברים).

בטו"ב) **מהו** שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי (ח"ב פה א), יש לפרש, שב"ת

עם הנקודות בגימטריא תשכ"ד, ידוע הוא אשר יש י"ג מילואי שמות הוי"ה במילואים שונים והמה מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים, לך נא ראה בספר ויקהל משה בהתחלתו, (וגם המה נגד י"ב חדשי השנה עם חדש העיבור, עיי' בספר ברית כהונת עולם (מאמר אילו של יצחק פ"ב)), וכזה פירשתי מה שאמר משה להש"י הודיעני נא את דרכך דרכך חסר, כי ביקש להודיע לו י"ג מדות של רחמים, והנה הי"ג מילואי שמות הוי"ה הנ"ל בגימטריא תשכ"ד, מנין דרכך בהחשב אות כ' דמנצפ"ך ת"ק כידוע, והנה ביקש משה הודיעני נא את דרכך (היינו י"ג מילואי שמות הנ"ל שהם מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים), והנה שב"ת עם הנקודות בגימטריא תשכ"ד מנין י"ג שמות הנ"ל, ותבין לפי זה מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, היינו כל הי"ג מילואים ח).

כ) **שב"ת** בגימטריא חל"ק (גימטריא הוי"ה אהי"ה ח"ב פה א) (עיי' ח"ב פה א) (היינו י"ב צירופי הוי"ה) בר"ן (היינו י"ב צירופי אהי"ה), וכזה גם כן יש לפרש מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי.

כא) **אמרו** בזהר (ח"ב צב. ה). שבת יומא דאורייתא יומא דנשמתא, היינו לכו"ע בשבת נתנה

תורה לישראל, והנה (התלים יס ח) תורת הוי"ה תמימה, כל התורה כולה הוא שמותיו של הקב"ה ותלויים בשם הוי"ה שהיא כנשמה בתוך הגוף, והנה כ' תורות הם תורה שבכתב ותורה שבעל פה, (ח"ב קסא). תורה שבכתב הוא שם הוי"ה (ח"ב יז) ותורה שבעל פה שם

אדנ"י

מה שפונמים ח"ו בכרית הלשון ובכרית המעור, ועל כן שב"ת בגימטריא לשון מעור, על כן ביותר צריכים ליוזר בשבת מלדבר דבר במל רק דברי תורה לתיקון ברית הלשון, וכן מצות עונה בשבת בקדושה (תהלים א ג) אשר פריו יתן בעתו (כתובות סב) זה עונת תלמידי חכמים כליל שבת והוא תיקון ברית המעור

מו) **וכיון** שכא המקרא הזה לידינו נימא ביה מילתא, אשר פריו יתן בעתו דרשו חז"ל מיניה עונת תלמידי חכמים בשבת, מהראוי להתכונן מהיכן נרמו בכאן שבת דייקא, והנראה, כבר ידעת (פרעה ש"ו פס"ו) שהמילוי הוא בחינת נוקבא מקבל מן עיקר האות, והנה המילוי של אותיות שב"ת הם י"ן י"ת ו' בגימטריא עת"ו, וזהו שדרשו אשר פריו יתן בעת"ו זה שב"ת, (הבן הדבר טו)

מו) **מהו** שבת שמא דקוב"ה (ח"ב פה א), שב"ת בגימטריא אדנ"י במילוי הוא תרע"א (דמלכא, תרע בית דינא) ושם א"ל, טיפת החס"ד הנמשך אליה מן המשפיע ועל ידי כך מתמלאת פרי בטנה, וכבר כתבנו (מאמר ד סימן א) ביחוד לקידוש היום, כוננת יום הששי ויכלו השמים, ראשי תיבות שם הוי"ה, וסופי תיבות (גימטריא) א"ל אדנ"י, עיי' שם ותבין טו, על כן שב"ת בגימטריא א"ל תרע"א

טו"ב) **נעמי** אמרה לרות כשאמרה לה רות (רות ב יט) שם האיש אשר עשיתי עמו היום כועז, אמרה לה (שם ט) טוב בתי וכו', ואחר כך אמרה לה (שם ג א) הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך (שימשיך לך הטו"ב (ח"ב ג) בחינת יסוד צדיק), והנה כועז אמר לה (שם) אם יגאלך טוב יגאל, ואם לא [וגו'] וגאלתיך אנכי, (היינו אמשיך אני לך את הטוב), והנה כבוא הזמן להתייסדות העולם הזה (ח"ב נג) מרכבת מלכות שמים, הנה כועז (המשפיע) המשיך טו"ב (דרגא דיסוד) אל רות אימא של מלכות (ב"ב א), והיא [רות] בגימטריא מילוי שם אדנ"י, הנה (ח"ב צ). שבת הוא

טו) עיי' ש"ך עה"ת פ' עקב ד"ה בעתו.

טז) עיי' לעיל סוף סימן ה, ועיי' אגרא דפרקא סימן קנח
יז) עיי' לעיל סימן ג, ועיי' אגרא דכלה בראשית לח ע"ב
יח) כתב בס' לקיח להאריי זיל (פרשת האזינו פסוק כי חלק ה' עמו) וז"ל כי חלק ה' עמו הם סוד ד' שמות הכוללים כל השם, [והד' שמות] גימטריא קל"ה, וזהו כי חלק ה' עמו עכ"ל, ועיי' אגרא דכלה בראשית נד ע"א

הקב"ה, וכמו הד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, עיין במאמר מ' סימן י"ב ותבין כי שם ביארתי.

(ג) עיין מה שכתבתי במאמרי חדש סיון מאמר א' (סימן ט), והנה (שבת טו) לכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל בחודש סיון דייקא (סי' יציה פיה מיז) במזל תאומים (עיין מה שכתבתי שם), והנה נרמז הדבר במספר שבת (יומא דאורייתא), שב"ת בנימטריא בסיון מז"ל תאומים

אדנ"י דינא דמלכותא מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה, וכיון שהשבת הוא יומא דאורייתא (תור"ה) יומא דנשמתא (נשמת התורה הוי"ה אדנ"י), על כן שב"ת בנימטריא הוי"ה אדנ"י תור"ה, הבן יט

(כב) מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל ספרוי, יש לפרש, שב"ת במספר קמ"ג בנימטריא מ', כמו אמ"ת (שבת נה) שהוא חותמו של

יט) עיין לעיל סימן ה.

מאמר ב

בו ידובר ענין תוספת שבת

ובחיבה יתירה, הנה היתרון הוא תוספת חלק ל"א יותר מן הציווי, ובוה חיבה יתירה נודעת לנו שאין אנחנו עושים המצות דרך משא רק אנחנו עוד מבקשים להוסיף, על כן שיעור השביתה בתוספת חיבת הקודש הוא ל"א שעות כדברי מרן האר"י ז"ל

ובוה מצאנו ראינו טוב מעם ודעת למספר ש"י עולמות (עוקצין ג יב) שעתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק כמה דאת אמר (משלי ח טא) להנחיל אוהבי יש (היינו לעושים המצוה מאהבה ומוסיפים תוספת חלק ל"א, כי אינם עושים דרך משא רק דרך אהבה), דהנה אמרו רז"ל (ביד סא ד) מצינו בכל מקום התוספת מרובה על העיקר, ואם כן יש בידינו לומר על פי הנ"ל שמעשה השי"ת עם אוהביו הוא באהבה כהיפך, היינו שנותן שכר לאוהביו שלשים פעמים יותר מן המגיע להם, ואם כן לפי זה אנחנו עם קרובו כל עבודתינו לצורך גבוה לייחד העולמות העליונים הנכללים בעשר, (כלים א ו) עשר קדושות הן, (סי' יציה א) עשר ספירות העליונות, ואם כן עשרה עולמות הן עיקר שכרינו בחיוב, ותוספת של הקב"ה עליהן ניתוסף שלשים פעמים, הנה יעלו למספר ש"י שמנחיל הוא ית"ש לאוהביו דייקא היינו העושים המצות מאהבה דייקא ומוסיפים בתוספת חלק ל"א.

וזהו שפירשנו בפירושו הכתוב (והיא יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל

(א) **היוב** תוספת שבת כבר ידעת שהרא"ש ז"ל (ברכות פ"ד ס"ה) כתב שלא נודע שיעורו, והנה מרן האר"י ז"ל כתב (פרעיה טוסי"ח) שיעורו של השביתה עם התוספות לפניו ולאחריו מהראוי להיות ל"א שעות, והנה אנחנו בעניינינו מצאנו ראינו רמז בזה בתורה, מצות (שמות כ ח) זכור את יום השבת וכו' הוא מצוה הל"א בתורה על פי חשבון ומנין הרמב"ם (פי' החינוך) אשר סוגיין דעלמא אזלין כוותיה, ונראה לי לומר מעם בזה, דהנה שבת קודש איקרי (שמות לה ב), ובקודש מצינו בתורה התוספת חומש (ויקרא כב יד) ויסף חמישיתו עליו, נלמד סתום מן המפורש להוסיף חומש, והנה עיקר יום השבת כ"ד שעות, הנה נצטרך על פי דרכי התורה (כענין מ"ה מצינ"ו) להוסיף חומש והויין ל' שעות, והנה אותן למ"ד שעות הויין כעין תורה (כיון שנלמד כמה מצינו מן התורה), והנה משנה שלימה שנינו במסכת בבא מציעא דף פ' (ע"א) השוכר את החמור להביא עליה חטים אם הוסיף במשאו ג' קבין חייב (באונסו), דמשא החמור הוא לתך הוא מ"ו סאין, ואם הוסיף ג' קבין הם חצי סאה חלק שלשים מן הראוי זה נקרא תוספת משא, ומוה למדו בגמרא (שם ע"ב) למשא האדם תוספת קב, להיות משא האדם שלשים קבין אם הוסיף ונתן עליו ל"א קבין חייב, וכן למדו לספינה ולעריבה, דתוספת מקרי חלק ל"א הוספה מן שיעור הראוי לו מיקרי הוספה, והנה גם אנחנו עם הקודש בעשייתנו המצות באהבה

כענין דבר המוכרח, והיה שכרו י"ש שכ"ר לפעולתו כנ"ל

ב) כבר כתבתי לך לעיל ענין שביתה עם התוספת כפי דברי מרן האריז"ל הם ל"א שעות, הנה יש להם רמז בתורה מצות זכור את יום השבת הוא מצוה הל"א בתורה, אבאר לך ביותר, דהנה בדברות הראשונות נאמר (שמות ב ח) זכור את יום השבת וכו' הוא מצוה הל"א, ובדברות האחרונות נאמר (דברים ה יב) שמור את יום השבת וכו' כאשר צוך ד' אלקיך, יש לפרש כ"ף [של] כאשר מורה על המקום, רצ"ל שמרהו כפי המנין של המקום אשר צוך ה' אלקיך שהוא מצוה הל"א, והיינו שמור וכו' כאשר צוך וכו' שמרהו כשיעור המקום אשר צוך ה' אלקיך בתורה היינו ל"א שעות, כי לא דבר ריק הוא המקום והמנין שנכתבה המצוה בתורה, וכבר נכתב אצלינו כמה רמזים שונים במפקד המצות בסדרן בתורה א"י

וע"ל פי זה יונעם לנפשך מה שדרשו חז"ל ביעקב (בראשית לג ב) ויקרא לו א"ל אלקי ישראל (מגילה יח). שהקב"ה קראו ליעקב א"ל, דקשה כיון שהמכמה של יוצר בראשית לכבד את יעקב לקראו בשם משמותיו, מאי שנא שם א"ל דייקא יותר משארי שמותיו ית"ש, וגם למה דוקא קעת קראו בשם, אך הוא, דנאמר בכאן (בראשית לג יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם וכו', (והנה יבא אי"ה בדרושים שלפנינו א) שכ"ם ראשי תיבות לשבת כלה ללכתא, וכתוב (שם) ויחן את פני העיר, ודרשו חז"ל (ב"ר עו ט) נכנס לעיר (בערב שבת) עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום, וכיון שיעקב קבע תחומין לשבת אשר שמירתו הוא עם התוספת ל"א שעות (כאשר הוא תחומו ומקומו בתורה מצוה ל"א), על כן בשכר זה קראו הקב"ה אז א"ל [מנין ל"א]

ג) אשובה נא עוד לבאר טעם לדברי מרן אשר שמירת השבת עם התוספת מהראוי

להיות ל"א שעות וכאשר כתבנו רמיותו בתורה, והוא על פי מה שאומרים בנוסח שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לומר בשבת (תפלת שחרית) לא"ל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי, והנה יש להתבונן מאי שנא שתיקנו לומר בשביתה השי"ת כביכול דוקא שם א"ל, ובפרט דלא מצינו בתורה שם א"ל כענין השביתה

ישראל, דהנה יששכר עמוד התורה, נקרא יששכר (תנחומא שמות ג) י"ש שכ"ר לפעולתו שעתיד הקב"ה להנחיל י"ש לאוהבי שמו ותורתו, והנה בני יששכר כיוודעם שהקב"ה נותן שכר לאוהביו ש"י עולמות, ויודעים שמדת הקב"ה התוספת מרובה על העיקר, ועבודתינו לייחד העולמות עשר ספירות, נותן להם הקב"ה תוספת מרובה שלשים חלקים יותר על העיקר, תוספת ש' יותר על י', תוספת ל' פעמים על העיקר חלק ל"א, הנה זהו מדת הקב"ה, על כל פנים מזה נדע אנו בדין מחוייבים לעשות המצות באהבה בתוספת חלק ל"א יותר מן העיקר, ממילא נדע בכל עיתות מעיתותי קודש צריכין אנחנו להוסיף שיעור חלק ל"א, וזהו ומבני יששכר (דייקא י"ש שכר) יודעי בינה לעתים (מעיתותי קודש) לדעת מה יעשה ישראל (כמה יוסיפו על הקודש מאהבה), דרוש וקבל שכר י"ש

ובזה יתפרש נמי ברמז הכתוב (בראשית מט יח) יששכר חמור גרם רובץ וכו' וירא מנוחה וכו' והיה למס עובד, היינו יששכר חמור גרם, דין הנשנה אצל החמור בתורה שבעל פה היא שגרמה לו למתנת י"ש שכ"ר, היינו החמור הרובץ תחת משאו אפילו בין המשפתים מקום מישור, הנה נמסר בתורה שדרכו לרובץ בהוספת חלק הל"א על ל' חלקים, מזה יודעים בני יששכר שעשיית המצות מאהבה הוא בהוספת חלק ל"א, וזהו גורם להם י"ש שכר מהקב"ה וכנ"ל, ומפרש הכתוב וירא מנוחה כי טוב (מנוחה הוא עולם הבא כי טוב הוא בעצם, מה שאין כן) ואת הארץ (ארציות העולם הזה) כי נעמה (היינו רק עריבות לפי שעה אבל אינו טובה בעצם, על כן מחליף הוא עולם עובר בעולם עומד טוב וקים) ויט שכמו למכול (מורח משא עבודת הקודש יותר מן הראוי היינו בהוספת חלק ל"א על הל' חלקים, וזהו שאמר) והיה למס עובד, (מגילה יי) והיה בכל מקום לישנא דצערא, מפני שמורה על דבר המורח ומשא כבידה יתר על הכח דהיינו ל"א מספר ויה"י, וזהו שאמר והיה למס עובד, עובד עבודתו כענין מי שמכריחין אותו במס כן הוא עובד היתרון היינו חלק הל"א גם כן

א* עיין בספר טעמי המצות לרבינו המחבר, הנדפס בסוף ספר חכמת הנפש. ועיין מג"צ פ' ואתחנן גב ע"ב.

א מאמר ט סיכנו א.

השכיתה רק שם הנכבד או שם אלקי"ם (בראשית ב ב) ויכל אלקי"ם ביום השביעי וכו' (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה הוי"ה, ואם כן קשה מאד למה אמרו אנשי כנסת הגדולה לא"ל אשר שבת וכו', ונראה לפרש, דהנה כתיב (ישעי מג יב) ואתם עדי נאם ה' ואני א"ל, ודרשו חז"ל (שירש תהלים קכג ב) כשאתם עדי אני א"ל, והנראה לפרש על פי מה דידוע (זח"א עז) המרכבה שמתאה הם דכר ונוקבא שבקליפה, פלוני ופלונית ידוע מספרן תרי"א, והנה תור"ה בנימטריא תרי"א בקדושה מכבלת אותם, ושמעתי מאת פה קדוש מהרב מהר"ם סופר (משעצזארסק) צוק"ל רמז המשנה (שבת קכח) כופין את ה"ס"ל לפני האפרוחים, ס"ל ראשי תיבות דכר ונוקבא שבקליפה, כופין אותן לפני האפרוחים היינו העוסקים בתורה כמו שכתוב בתקוני זהר (א) ב, ואני הוספתי נופך משלי, דהנה מבואר בתקוני זהר (שם) אפרוחים נקראו העוסקים בתורה על דרך הפשט, מה שאין כן העוסקים על פי דרך הקדוש נקראו בנים, והנה אמרה המשנה כופין את ה"ס"ל היינו דכר ונוקבא שבקליפה, אפילו לפני האפרוחים העוסקים בתורה על פי פשוטו, והנה עיין בפני יהושע על מאמר חז"ל (ברכות ה) כל העוסק בתורה יסורין בדילין ממנו שנאמר (איוב ה ז) וכני רשף יגביהו עוף וכו' אין רשף אלא יסורין וכו', רשף יסורין הוא משום שהיסורין באין מן קפרוג פלוני ופלונית, והנה בהחסיר מהם הניצוץ הקדוש המחיה היינו שם א"ל נשאר בנימטריא רש"ף, ובזה תתבונן גם כן (שם) אין רשף אלא מויקין, שהן המה המזיקין דעלמא, והנה בעסוק בתורה, תור"ה בנימטריא שמותם עם השם א"ל המחיה, הנה יסורים בדילין ממנו, עיין שם באריכות דברים, ועיין בספר הפלאה ג)

ותבין לפי זה מה שאמרו חז"ל (ביב קלו) כיונתן בן עוזיאל בעוסקו בתורה עוף הפורח עליו מיד נשרף, כי מן רש"ף נעשה שר"ף, ותבין לפי זה מה ששלח יעקב לעשו דורון תק"ף בהמות מנין רש"ף, וכן שעי"ר לעזאזל ד, (ונכתב אצלינו גם כן בענין רמז הפסוק (ויקרא י טז) ואת שעי"ר החמאת דרש דרש משה והנה שר"ף)

והנה השבת אות ועדות שמעידין על הבורא ית"ש שברא כל הנמצאים מאין ליש בששת ימים ושבת מכל מלאכתו ביום השביעי, ויכרך ויקדש אותו ונתנו כמתנה לישראל עם קרובו העומסים מני במן, ושבת איהו יומא דאורייתא (לכו"ע בשבת ניתנה תורה) יומא דגשמתא כמו שאמרו בזהר (תיב מז. צב. ה). ומאן דנמר שבתא כאילו נמר אורייתא כולה, אם כן הוי כאילו קיים ועסק בכל התורה, וכל העוסק בתורה יסורין (ומזיקין) בדילין ממנו, והיסורין הם באים מן קפרוג הקליפות הנ"ל חנקראים רשף (שהם בנימטריא רש"ף בחסרון שם א"ל משמותם והוא בהחסיר חיותם וכחם), והנה תור"ה בנימטריא שמותם הנ"ל עם השם א"ל, על כן התורה מכבלתן, והנה שבת הוא ככל התורה הוא גם כן מכבל כל הקליפות הנ"ל, על כן (זח"א מת.) ביום השבת הקליפות בורחין לנוקבא דתהום רבא, על כן אומרים בשבת א"ל אדון על כל המעשים, לא"ל אשר שבת מכל המעשים, שם א"ל דייקא, הבן מאד והרחב הדברים כרצונך כי הם יקרים מפנינים, וזה הוא דברי חז"ל בפסוק ואתם עדי נאם י"י ואני א"ל, כשאתם עדי (היינו כשמירת שבת שהוא עדות עלי, אז) ואני א"ל, היינו כאילו מקיימים כל התורה שיש בה מספר שם א"ל נוסף על וכו', והקליפות בורחים לנוקבא דתהום רבא, ולית שולמנא אחרא ככולהו עלמין, ונשגב י"י לבדו, [הדברים האלה היו כתובים אצלנו בחיבורא קדמאה בסימן קל"א ואמרתי סימנא מילתא לבטל קל"א אילן, (מספר ספא"ל)], ובאלה הדברים תשכיל טוב טעם ודעת לדברי מרן האריז"ל שמהראוי לשמור את השבת עם התוספת ל"א שעות, ותשכיל למה זכור את יום השבת מצוה ל"א בתורה עיין מה שכתבתי לעיל, ותשכיל ותדע גם כן מה שדרשו חז"ל ביעקב ויחן את פני העיר שקבע תחומין לשבת, (וכבר ידעת (לקוטי תורה בשלח בסעמי המצות, ס) איסור תחומין בכדי להבדיל בין הקדש והחול), ותשכיל מה שהקב"ה קראו ליעקב בסמוך לזה א"ל, והשית יצילנו משגיאות.

ותתבונן עוד, בימי החול הנה ניתן לישראל אות תפילין (בנימטריא פסת"ם) היא גם כן תק"ף לבמל כח קליפות רש"ף הנ"ל עשו איש שעי"ר, והנה חיות הקליפות מן ניצוץ הקדוש א"ל אשר כתובם, על כן יש בתפילין תיבות ת"ג, מנין י"ג פעמים

ב) עיין סיון מאמר ב סימן יד.

ג) עיין מאמר א סימן ה, כסלו טבת מאמר י סימן ד.

ד) עיין אגרא דכלה קמב, אור החיים בראשית לב טו.

וזהו הפירוש ושלישיים על כולו, וזה גם כן כוונת התרגום יונתן מוליתא תליתאה (היינו סוס, כענין מולייתות של בית רבי בנמרא (שבת ב)), ואם כן הוסיף פרעה הידור שלישי בעבירה לרדוף אחרי ישראל, והנה השי"ת לקח ממנו גקם (שמות טו א) סוס ורוכבו רמה בים (שם ד) ומבחר שלשיו טבעו בים סוף, על כן שוררו לפניו זה אל"י ואנוהו (מכילתא בשלח ג) אתנאה לפניו במצות, ומטילא נשמע דהידור מצוה עד שלישי כמו שפרעה התנאה בהידור שלישי בעבירה, והשי"ת מבחר שלשיו הטביעו בים סוף הנה מחוייבים אנחנו להתנאות לפניו במצותיו בתוספת שלישי, (מטילא לפי זה נדע דפירוש שלישי בזה הוא חלק שלישי נוסף על השנים).

זבוח ביארנו גם כן דברי נעים זמירות ישראל בהילוליו ברוח הקדש על לעתיד, (תהלים קמט וט), רוממות אל בגרונום והרב פיפיות בידם לעשות נקמה וכו' לאסור מלכיהם בזיקים ונכבדיהם וכו' לעשות בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו, הנה כל משכיל יראה שהדברים אין להם ביאור, א' מה ענין חרב פיפיות לענין לאסור מלכיהם וכו', ב' מהו הפירוש לעשות בהם משפט כתוב, והיכן כתוב, ג' מהו הסיום הדר הוא וכו', ועל פי הנ"ל מוכן, דהנה ידוע (ווי"ה מב) אשר כלל קומת האדם נחלק לשלשה חלקים, חלק המחשבה הם בחינת חכמה בינה דעת, וחלק שממנו מוצא הדיבור היינו הריאה והלב והם נגד הזרועות [הם בבחי' גי'ת], וגמר כלי המעשה הם בבחינת נצח הוד יסוד היינו השוקים והרגלים, והנה השי"ת כאשר ציונו בירושת הארץ בראשונה להכרית הגוים (דברים כ טו) לא תחיה כל נשמה, הנה נאמר לשם נבכורי כח העושים מלחמה (שם לג ב) ומרף זרוע אף קדק"ד, המה שני שלישי האדם בשיעור קומתו, והנה על לעתיד אמר דוד ברוח הקודש אשר יקייים המצוה הזאת בהידור מצוה שהוא שלישי נוסף, וניקח נקמותינו מן הגוים גם בשלישי השלישי דהיינו לאסור מלכיהם וכו', וזהו לעשות בהם משפט כתוב, היינו הכתוב במקום אחר בשירת הים אשר שם מכוואר הידור מצוה עד שלישי במצוה, וזהו הדר הוא לכל חסידיו, היינו בזה הענין יקיימו מצות הידור, כיון שהיא מצות השי"ת לעשות נקמה בגוים, הנה יחוייב בזה מצות הידור כמשפט לכל חסידיו

זבוח

פעמים א"ל, היינו א"ל אח"ד (מנין י"ג), ומתישין כח א"ל אח"ר, (דברים כה י) וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך וכו' (ברכות ו) אלו תפילין שכראש, והנה בשבת אין לנו אות תפילין במעשינו רק תפילין דמארי עלמא והקליפות בורחין לנוקבא דתהום רבא, היינו בני רשף בורחין מפני א"ל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי, הבן מאד, ותתבונן לפי זה, שלבעבור זה אומרים קדושת כת"ר בשבת במקום ת"ג (תרגומו של כתר) שבתפילין, ואומרים כתר יתנו לך י"י אלקינו, ותבין לפי זה (עין ספר החינוך) מצות קרבן מוסף שבת הוא מצוה ת"ג בתורה ואז אומרים קדושת כת"ר, הבן הדברים (עין מאמר ז סימן יב)

ד) עוד אבוא לבאר לך ענין אחר במעם תיספה שבת, הנה כתבתי לך אשר מרן הארז"ל כתב אשר תוספת שבת יכולין להוסיף עד ל"א שעות, היינו מן חצות יום הששי עד שעה אחת כליל א', והיינו ל"א שעות, ועוד אמר (עין פרע"ה טושי"ח) שלא יאמרו תחינה עד חצות ליל א', כי עד חצות לילה עדיין הוא הארת שבת, ואם כן לפי זה הוה הארת שבת ל"ו שעות, יש לומר שהתוספת הוה כענין כל המצות בהידורם כענין שאמרו (ביק ט) הידור מצוה עד שלישי במצוה

ה) וכיון שבאנו לדבר מענין זה הידור מצוה עד שלישי במצוה, נבא לבאר מהיכן נפקא לן זה מן התורה, דהנה הידור מצוה נפקא לן פסוק (שמות טו ב) זה אל"י ואנוהו (שבת קלג). התנאה לפניו במצות, היינו לעשותה בהידור מן המבחר, אבל שיעור שאמרו עד שלישי לא נדע מקומו איה, וגם מן הצורך [לבאר] מה שייכות יש לשירת הים שיתבאר בו ענין הידור מצוה, והנראה לבאר על פי מה דאיתא בתרגום המיוחס ליונתן בפסוק (שמות יד ז) ויקח שש מאות רכב כחור ושלישים על כולו, תירגם ומוליתא תליתאה על כולהון, ולכאורה לא נודע כוונתו, והנראה לפרש על פי הירושלמי כלאים (מ ב) הובא בפירוש הר"ש למשניות (כלאים ה ב) וכן הוא במדרשים (מכילתא א ז), והוא, שמעולם לא היו נוהגין ליסע בעגלה רק עם סוס אחד, עד שבא פרעה שהיה בימי יוסף הנהיג ליסע במרכבתו בשני סוסים, ואחר כך פרעה שרדף אחרי ישראל היה אוסר שלשה סוסים בכל מרכבה,

שבת חדש מתוספת ימי החול שאנו מוסיפין על השבת הנה היא לנו עשייה בזמן את יום השבת, וזהו (שמות לא טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת וכו' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים וכו', הבן הדבר אשר השבת העיקרי כבר הוא נכרא, ומה שאנו מוסיפין אנחנו כוראים זמן מחדש

(ז) עיין במאמר (ד) קידוש שבת (סוף סימן ב) עוד מענין תוספת שבת ענין עמוק, וכתבתי שם סמך מן הקרא (בראשית ב ג) ויכרך אלקים א"ת יום השביעי (עין בדכות לו) את מרבח המפל ליום השביעי, היינו תוספת שבת.

(ח) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו (ויקרא יט ג), דרשו חז"ל (ע"י יבמות ה) סמך שבת למורא אב ואם לומר אף על פי שהזהרתוך על מורא אב ואם, אם יאמר לך הלל שבת לא תשמע לו, עד כאן, נשאלתי, הלא דרשו אומרו אחר כך אני י"י הוא לנתינת טעם אני י"י ואתה ואביך חייבים בכבודי, אם כן מטעם הזה כן הוא בכל המצות שלא ישמע לאביו לעבור על שום מצוה, וכן פסקו באמת בכל התורה, ואפילו איסור קל דרבנן לא ישמע אליו, אם כן לפי זה קשה למה פרטה התורה שבת דייקא שהוא מן החמורות כריתות ומיתות בית דין, ונראה לפרש על דרך הפשט, דהנה הטור (ירין סימן ר"ם) פסק דאם אביו רשע פטור מכיבוד, וכן כתב הסמ"ג (עשין קיב קיג) (ואין כן דעת הרמב"ם), והנה קשה לדעת הטור והסמ"ג אם כן למה איצטריך קרא אם אביו אומר לו הלל שבת אל ישמע לו, הרי בלא זה כיון דמצווהו לחלל שבת רשע הוא ופטור הבן ממוראו וכיבודו, ותירץ הרב הגדול הספורסם חיד"א ולה"ה (ס' ובש לפי א לט) דאיצטריך היכא דהבן קיבל עליו תוספת שבת מכעוד היום גדול והאב עדיין לא קיבל, ומצווהו לעשות מלאכה נמצא שאין האב רשע בזה, אף על פי כן אל ישמע לו, עכ"ד, ולפי זה יומתק הדבר מה שפרטה התורה שבת דייקא, ולפי זה יש מזה קצת ראייה לשיטת הטור והסמ"ג, דאילו לשיטת הרמב"ם הקושיא במקומה עומדת למה פרטה התורה שבת דוקא, ז).

(ט) בגמרא (שבת קיז:) אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר (שמות טו ה)

והכינו

ובזה יתבאר לנו גם כן טוב טעם ודעת למנין ש"י עולמות (סוף עוקצין) שעתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק, הנה הרב הגדול החיד"א ולה"ה (ס' ובש לפי ש ב) כתב בשם גדול אחד ה', להיות המצות הם תרי"ג וז' מצות דרבנן הרי תר"ך, ומכל מצוה נכרא מלאך אחד, (ביד סח יז) ומלאך הוא שלישו של עולם, אם כן הם ר"ו עולמות וכו' שלישים, והנה השי"ת ככיכול מוסיף שלישי לבני ישראל כענין תוספת כתובה, אם כן יש להם ש"י (שלישים) [עולמות שלימים], ולדרכינו אנן נימא שהתוספת שלישי הוא מהידור מצוה שהוא עד שלישי במצוה, ועל פי זה יתבאר לך גם כן (דהיא יב לב) ומבני יששכר (יש שכר) יודעי בינה לעיתים (גם בעתים מעיתותי קדש יודעים להוסיף) לדעת מה יעשה ישראל כמה יהיה התוספת, וכמו שכתבתי לעיל אות א'

(ו) אומר לך עוד טעם לתוספת שבת, הנה כתיב (בראשית ב ג) ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו וכו' ביום הששי מיבעיא ליה, ודבריהם ז"ל יודעים ה', ומה שאחשוב על פי פשוטו, דהנה אין למעוה שעשה השי"ת שום מלאכה ביום השביעי מעין מלאכות המבוארות בששת ימים, דהנה מלאכת כל יום מבואר ביומו ובשבת אין מבואר שום מלאכה, רק אף על פי כן לא כלו כל המלאכות רק ביום השביעי, כי הזמן הוא גם כן נכרא כשאר הנכראים, ואם כן כיון שנכרא העולם להתנהגות הזמן בשבעה ימים וכיון שלא יצא לפועל עדיין יום הזמן של יום השביעי לא נגמרו עדיין כל המלאכות, כי היה העולם חסר בריאת יום השביעי וכשנכרא הזמן יום השביעי כלו כל המלאכות, וזה יש לרמז בדברי רז"ל גם כן באמרם (רשיי סט) מה היה העולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה, היינו שהיה העולם חסר עדיין בריאת יום המנוחה, ולפי זה תשכיל ותדע גם כן ענין תוספת שבת, כי זה הוא ענין (דברים כו ט) והלכת בדרכיו, דהנה השי"ת שבת מכל מלאכתו ביום השביעי רק ברא ועשה את יום השבת שלא היה עדיין בפועל, כן מחוייבים אנחנו לשבות מכל המלאכות רק מצוה עלינו לעשות את יום השבת, היינו לעשות

(ה) עיין כסלו טבת מאמר ה תחלת סימן י.

(ו) עיין מאמר א סימן יב.

(ז) עיין שרית בית היצור אריח סט"ז

והכינו את אשר יביאו לאלתר, (וכפירוש רש"י והכינו את אשר יביאו לאלתר, כשעת הבאה הכנה, והבאה בהשכמה היא דכתיב (שם ט) וילקטו אותו בכקר בכקר, עכ"ל), ולי נראה דלמד לה מן יביאו ששורשו כו"א והוא לשון מהירות, כמו שאמרו רז"ל ביבמות (מח) מפני מה הגרים מעונים בעולם הזה על שאיחרו ליכנס תחת כנפי השכינה, כדכתיב (רות ב יב) ישלם ד' פעלך וכו' אשר באת לחסות תחת כנפיו, עיין שם ברש"י ותוספות לשון ביאה היא כמהירות והקדמה, ממילא לפי זה מדכתיב והכינו את אשר יביאו כמהירות וכזריזות והיא השכמה תיכף יכינו, יהיה איך שיהיה, הנה הוא נלמד מכנין א"ב, כי הוא נלמד מאבינו הראשון (בראשית כג ג) וישכם אברהם בכקר, ועל ידי מדת בנין אב מתעוררים מדת וחנון, וכתיב (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון (ברכות ז) אף על פי וכו', ויתבאר עוד אי"ה

ואגב באתי להודיעך מה שנראה לי לדינא מלישנא דרב חסדא אמרו לעולם ישכים אדם וכו', אומרו לעולם, היינו אפילו חל יום טוב בערב שבת, ונראה דדייק מן הכתוב והיה כיום הששי והכינו וכו', הנה תיבת והיה מיותר, דהוה ליה למיטר וכיום הששי וכו', ואמר (ויקרא יא ז) והיה לשון שמחה, להורות אפילו יארע זמן שמחה כיום הששי היינו יום טוב, אין זה דוחה מצות השכמה להוצאת שבת, כן נ"ל

י) והנה באתי עוד לעורר על לשונו של רב חסדא אומרו לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, להכנת שבת מיבעי ליה מהו לשון הוצאת, ונראה לפרש על פי מה שכתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה (כספרו כסא דוד דף מ"ט ע"ב) הזריז במצות (היינו

לעשותן כזריזות) לא שייך גבי ידידה למיטר מענת (איוב גא ג, ויקרא כו ב) מי הקדימני כו', כיון שהוא עושה הקדמה כל מה שאפשר לו כחק המין האנושי*, וזאת הסגולה הוא לישראל (עיין

כהנ"ה), והנה במצות ענג שבת אשר ישראל סרכים בהוצאות, הנה יש להש"י גם כן על זה מענת מי הקדימני, דמהיכן יקח האדם ההוצאות והלא כל ההוצאות הם משל הקב"ה, אבל כיון שהאדם משכים לעשות הכנות להוצאות שבת הנה זה מיקרי הוצאותיו, ואין להקב"ה על זה מענת מי הקדימני וכו', וזהו שאמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, בכדי שיהיו ההוצאות נקרא על שם האדם המשכים מענת מי הקדימני וכו', וזהו שסיים בטעם) כי לי כל הארץ, על כן שייך לטעון מי הקדימני וכו', מה שאין כן כשתעשו המצות כזריזות בהשכמה, לא עליכם תהיה הטענה הזאת, וכמו שכתבתי לך.

ואדרבה וכו', וכבר דברו בזה כל המפרשים, ולפי הנ"ל יונח, דהנה אמרו רז"ל (שבת פו) משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, הנה אמר דבריו לישראל בהשכמה, הנה אמר להם, ועתה (היינו בעת כזאת בהשכמה) אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי (מלשון (בראשית לו יא) ואביו שמר את הדבר) תהיו מחכים ומצפנים מתי תבא לידי, וגם כן יכולים לפרשו על ברית שבת, כמו שאמרו במדרש (מבילתא יט ה) שהשבת נקרא ברית, ופירשנו לה שב"ת בגימטריא לשון מעו"ר כמו שכתבתי לעיל (במאמר א) שם שבת (סימן טז), והייתם לי סגולה מכל העמים (תהיו לי בסגולה מכל העמים, שבכל העמים גם אם יעשה איזה איש רצון קטנו אזי יש עליו מענת מי הקדימני וכו', וזהו שסיים בטעם) כי לי כל הארץ, על כן שייך לטעון מי הקדימני וכו', מה שאין כן כשתעשו המצות כזריזות בהשכמה, לא עליכם תהיה הטענה הזאת, וכמו שכתבתי לך.

יא) נרמז עוד במאמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת, היינו מה שחשבת מוציא, היינו מילואי אותיות שב"ת שהם יוצאין מן עיקרי האותיות והם אותיות י"ן י"ת ו' בגימטריא עת"ו, והנה כתיב (תהלים קמח טו) עיני כל אליך ישכרו ואתה נותן להם את אכלם בעתו, ועיין מה שכתבתי במאמר (א) שם שבת סימן ט"ו, ויתבאר אי"ה במקום אחר

יב) מוסיפין מן חול אל הקדש (ריה"ט, ב"ר ס ד), הנה כשניתוסף מנין חו"ל על מנין קד"ש הרי קד"ש חו"ל בגימטריא ב' פעמים דר"ך, (וחי'א קצ"ו) אית דרך ואית דרך, כתיב (תהלים קיש כט"ל) דרך שקר הסר ממני וכו' דרך אמונה בחרתי וכו', והנה כשמוסיפין מן החול על הקדש נכלל הדרך שקר בדרך אמונה, הכן הדבר היטב, וזהו (ישעי נח יג) אם תשיב משבת רגליך וכו' וכברתו מעשות דרכיך וכו'

מאמר ג

בו ידובר מענין ברכת שבת

אין בהם זאת הסגולה, ומה שיש לאדם פרנסה בהם אינה קושיא כי אינם זמן איסור מלאכה לכל ישראל)

ובאלה הדברים תמצא פתח פתוח לפרש בכאן מהו ויברך וכו' ויקדש, דהנה הפרנסה היא חיות לכל הנבראים, והיא באה כביכול על ידי החכמה העליונה כדכתיב (קהלת ז יב) והחכמה תחיה, וכתיב (תהלים קד כד) כלם בחכמה עשית, והנה החכמה נקראת קדש כידוע (והייב קמא) כמה דאת אמר (תהלים ב ג) ישלח עזרך מקדש, (ועיין בזהר (שם) בפסוק (שמות כב ל) ואנשי קדש תהיון לי), והנה בשבת כיון דכתיב ביה ויברך ויקדש, ברכו בקדושה היינו בחכמה שמשם החיות, על כן הגם שאינו יום מלאכה יש בו פרנסה לחיות האדם, אבל בימי האבל שאסורים במלאכה אין הפרנסה מטעם זה כי אינם קדש, (ואדרכא כתב האר"ז"ל (לקוטי תורה פי ויחי בסעמי המצות) שלא להניח בהם תפילין דרכינו תם אשר הם מצד מוחין דחכמה, כי בימים האלה מסתלקים מוחין דחכמה), והפרנסה היא לאדם מחמת שהם ימי מלאכה לכל ישראל, אבל פרנסת שבת היא מברכת הוי"ה ויברך וכו' ויקדש וכו"ל

[בחיבורא קדמאה נודמן לנו המאמר הזה בסימן כ"ו, סימנא מילתא ברכת הוי"ה]

(ב) שם (כ"ד יא ג) ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן שכל ימות השבוע היה יורד עומר ובערב שבת שני עומרים, וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר, עכ"ל, הנה מפרש גם כן ויברך ויקדש, ויתפרשו דבריהם על דרך זה, דהנה הברכה הוא שבגזירתו ית"ש נתיילד דבר שאינו תחת המציאות, עם כל זה מיום שברא הקב"ה את עולמו יש מאין הנה ברא אלקים לעשות שיהיה הכל יש מיש, על כן (והייב פו) ברכתא לא שרייא באתר ריקנייא, על כן אמר אלישע להאשה (מ"ב ד ג) מה יש לכי בבית, דכרכאן לא שריין באתר ריקנייא, ועל כן (והייב פח) מן הצורך להניח פתיתי לחם בשעת ברכת המזון ככדי שיהיה מקום להשראת הברכה, דמשעת בריאת

(א) ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו (בראשית ב ג), במדרש (כ"ד יא א) ויברך וכו' ויקדש אותו, כתיב (משלי י גב) ברכת י"י היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה ברכת י"י היא תעשיר זו השבת שנאמר ויברך אלקים את יום השביעי, ולא יוסיף עצב עמה זה האבל כמה דאת אמר (שמואל ב, יס ג) נעצב המלך על בנו, עכ"ל, הנה יש להתבונן, דנראה ודאי דכוונת המדרש לפרש מהו ויברך ויקדש מהו הברכה ומהו הקדושה, ולפי זה לא נדע מהו התירוין, וגם כן לא נודע דרשתו כפיא דקרא ולא יוסיף עצב עמה זה האבל, וכי מלקא דעתך שעל ידי האבל בר מינן יהיה איזה וכו', ונראה דודאי בא לפרש מהו ויברך ויקדש, על כן הקדים הקדמה לפרש פסוק ברכת י"י וכו' וכפרישת הפסוק הזה יתפרש לנו מהו הברכה והקידוש בשבת, והנה בפסוק ברכת י"י וכו' לא נדע פירושו, וגם כן לאו סיפיה רישיה, על כן פירשוהו על יום השבת, דהנה השי"ת ברא את העולם הזה (בראשית שם) ברא אלקים לעשות דייקא ועולם עשיה נקרא, וכל המזונות ופרנסות להאדם הם דייקא על ידי עשיה, על כן אמרו (אבות ב ג) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה וכו', ואמרו רז"ל עוד (בדכות לה) הנהג בהן סנהג דרך ארץ, וצריך האדם לעסוק באיזה מלאכה או משא ומתן והקב"ה מציא לו על ידי זה פרנסתו, והנה השבת יום שהוא איסור במלאכה לכל ישראל, ומאין תהיה פרנסתם כיון שהשי"ת ברא את העולם להיות הכל בעשיה דייקא, והנה ימי אבל בר מינן גם כן אסורין במלאכה, אבל אין זה קושיא, כי הוא רק מקרה ליחיד וכל ישראל מותרין במלאכה, אבל יום השבת אסור במלאכה לכל ישראל והם עיקר מציאת העולם, אם כן אין כאן עשיה ביום זה ומאין תהיה פרנסה ביום זה, אבל הוא, להיות שכירך השי"ת את יום השבת יש בו פרנסה בשפע מבלי עשיה, וזהו פירוש הפסוק על פי המדרש, ברכת י"י היא תעשיר זו השבת (הגם שאינו יום מלאכה ועשיה עם כל זה כיון שיש בו ברכת י"י היא תעשיר), ולא יוסיף עצב עמה זה האבל (שאינם גם כן ימי מלאכה

שיש לי לפרש בזה, (הנה ברכו במן כג"ל), וקדשו בכרכה הוא על פי מה שנמצא להקדוש הרמ"ע וללה"ה במאמרי השבתות (בסופו), שלעתיד לבא כסעודה של לזיתן הנה אין סעודה בלא לחם, הנה כתב שיוציאו או צנצנת המן הנגנו (נאמר בו (שמות טו לב) לדורותיכם היינו בעת שיהיו הדורות יחד) והוא נקרא לחם כמה דאת אמר (שם טו) הוא הלחם אשר נתן ד' וכו', וכתב שם שיברכו ברכה על המן המוציא לחם מן השמים, והנה דכירנא כשהייתי מסתופף בצל קדשו של כבוד מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מזידיטשוב וצוק"ל, נפל מילתא בפומיה לחקור האיך היה ברכת המן, ואני הייתי משיב שמצאתי כך להרמ"ע דלעתיד יברכו המוציא לחם מן השמים, ונפל ויכוח בדבר בין החברים, נענה אחד מן החברים הלא הוא הרב המקובל מו"ה ישראל דוב זלה"ה אשר כמדומה לא בירכו ברכה על המן כל עיקר, כיון שהוא (יומא עה) לחם אבירים נבלע באיברים שלא היה בו כירור, כי (שעה"צ עקב) כל עיקר הברכה לברר ניצוצין ולהפרידם מן הפסולת ובמן לא היה פסולת, ונהניתי מאד כי לדעתי הדברים קרובים אל האמת, והייתי מתמיה לפי זה על הקדוש מהרמ"ע שכתב שנצטרך לברך עליו לעתיד, א.

והנראה, להיות אכילה ההיא תהיה כאתר עילאה יתיר בסוד הקדש חכמה, כי כבר יגיע זמן השנת חכמת מושכלי התורה, והנה כתיב (תהלים קד טז) כלם בחכמה עשית (וה"ב רנד) במחשבה אתברירן, והנה המן הוא לחם מן השמים כמו שכתבתי לעיל (סימן ב) בשם הוזהר, וכשיתעלה על ידי אכילתינו לאתר עילאה יתיר אתר דאיורי קדש שוב יהיה לו כירור, (והנה זה אני אומר בדרך אפשר ואין לי סמך מדברי רבותינו בזה), ותתבונן זה *), דגם הצדיקים כשיושבים בגן עדן כשרוצים להעלותם למדרגה יותר גדולה מצטרפים שוב לכירור חדש, על כן שוב דנין אותם כמו שאמרו רז"ל (מגיגה ד) אצל שמואל הנביא שהיה מתיירא מן הדין, (זהו דרך אפשר ולא קבלתי זה, ואם נאמנו דברינו) הנה יצטרכו אז לברך ברכה על המן, ולפי זה יש לפרש גם כן (בדרך אפשר) הגם שלא היו מברכין על המן במדבר בימות החול, אבל בשבת להיות דהאכילה היא בקדש אתר עילאה יתיר הוצרכו לברכה

בריאת העולם שהיה יש מאין ברא אלקים לעשות יש מיש.

והנה יש להתבונן, העומר מן שהיה יורד בערב שבת שני העומר לאחד, למה ירדו שני העומרים ביחד ולמה לא ירד העומר של שבת בפני עצמו, הוה ליה לירד העומר של ערב שבת בבוקר והעומר לשבת בצהרים, ונראה, להיות יום שבת הוא יום הברכה והברכה היא דוקא יש מיש, הנה עמ"ר בנימטריא י"ש, לקטו ב' עמרים ביחד להורות על הברכה י"ש מי"ש ולא שרייא באתר ריקנייא, ב' פעמים עמ"ר בנימטריא ב' פעמים י"ש, (ועלה מספרם כת"ר (וה"ג רנח) שהוא אי"ן (תיז קט) מקור הברכה, הכן הדבר, וינעם לך לפי זה מה שאומרים בשבת כתר יתנו לך ה' אלקינו וכו'), וזהו מה שאמרו רז"ל ברכו במן שכל ימות וכו' ובערב שבת ב' עמרים

וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר, מוכן על פי דברי הוזהר הקדוש (בשלח דף ס"א (ע"ב) וז"ל, בקדמיתא כד נפקו ישראל ממצרים עאלו בנהמא דאיורי מצה (סוד מלכות לחם עני סיהרא דלית לה מנרמא כלום), והשתא זכו ועאלו למיכל נהמא אחרא עילאה יתיר מאתר עילאה, דכתיב (שמות טו ד) הנני מסמיר לכם לחם מן השמים, מן השמים ממש (וה"ב קעה) תפארת ישראל דאיורי שמים כמה דאת אמר (מ"א ח לב) ואתה תשמע מן השמים), ובהווא זמנא אשתכח להו לישראל מאתר דא, חכרייא דמשתדלי באורייתא מאתר אחרא עילאה יתיר אתונז, מאי הוא, כמה דכתיב החכמה תחיה בעליה אתר עילאה יתיר עכ"ל, הנה כבר ידעת שהחכמה נקרא קדש כמו שכתבתי כמה פעמים, הנה המן שהיה יורד מן השמים הוא מזונות מבחינת תפארת ישראל, אבל השי"ת קידש את יום השביעי, הנה מזונות יום השביעי מאתר דאיורי קדש היינו חכמה כענין מזונות תלמיד חכם (שנקרא שבת (וה"ג טז)). על כן לא ירד בו מן כל עיקר, כי מזונות השבת מאתר עילאה דיק יתיר, וזהו שאמר וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר, כי מזונות השבת קודש הם, הכן הדבר

ג) שם (כ"ד יא ב), ר' נתן אומר ברכו במן וקדשו בכרכה, עכ"ל, זה הדבר אינו מוכן כלל, ומה

(א) עיין אמרי נועם פ' אמור ד"ה והשיאו, ועיין פסקי תשובה סימן ר"ט, ובפרדס יוסף פ' בשלח

(*) עיין כנפי יונה חלק ד סימן ח

בסקילה, והנה (פרע"ה שפ"ו פ"ב) ד' מיתות נמסרו לכית דין לפי"ד ד' אותיות הוי"ה, מי שפגם ביו"ד מתחייב סקילה, מי שפגם בה' ראשונה מתחייב שריפה וכו', והנה היו"ד היא בחכמה הנקרא קדש כידוע (וה"ב קכא), והנה שבת נאמר בה (שמות לא יז) קדש הוא לכם, על כן המחלל שבת פוגם ביו"ד סוד החכמה סוד הקדש על כן מיתתו בסקילה, וזהו וקדשו במקושש, שעל ידי המקושש נתוודע אשר שבת הוא בסוד הקדש, הכן

בבואי לכלל זה לא אכחיד את אשר חכמים הגידו, דין מצות סקילה למדו מן הר סיני (שמות י"ג) כי סקול יסקל או ירה יירה, משם למדו (סנהדרין מה) שתהיה בית הסקילה גבוה כ' קומות, והנה לא דבר ריק הוא הלימודים בתורתנו הקדושה למה נלמד הדבר דוקא במתן תורה, ויתכן על פי דברינו הנ"ל, דהנה מצות סקילה הוא למי שפגם באות יו"ד סוד החכמה, והנה (וה"ב קכא) אורייתא מחכמה נפקת, על כן נלמד מצות סקילה מן שעת מתן תורה, והוא דבר נחמד

(ה' ש"ם (כ"ר י"א ב), ר' אליעזר אומר ברכו בנר, וכי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק ולא חסר כלום, עד כאן, לא נודע מהיכן ישפוט שהכרכה קאי על הנר, ואין ראייה ממעשה הנס שאירע לו לר' אליעזר, ומוכרחים אנחנו לומר שזה הוא לכל איש הישראלי שנרות של שבת מתכרכים יותר באורם מכל ימות החול לזה רב ולזה מעט, וכמדומה שהמבינים יודעים זה), והנראה דשפט זה על פי מה שדרשו בזהר חדש (בראשית יב) שבקדרותא דצפרא בעת שמתחיל האור להתנוצץ או מסוגל וטוב שתתקיים הברכה שמברכין לאיש הישראלי א", ואפיק לה בגזירה שוה, כתיב (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב, וכתיב התם (במדבר כו א) כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל, הנך רואה מקבלת הגזירה שוה זו המסורה בידם שהכרכה שרויה באור ונמשכת אחר האור, והנה מדכתיב בשבת פתם ויברך ולא נאמר במה ברכו, על כרחך הכונה הוא ברכו כדבר שהכרכה שרויה בו היינו אור שבת הוא הנר, והנה (שבת מה) נר שבת אינו מדאורייתא רק מצות חכמים, חכמים הם המושפעים מן החכמה לאורם נמע ונלך, (קהל ב

כי

לברכה, זה הכונה לפי זה ויקדש אותו קדשו בכרכה, (זהו כדרך אפשר), וכוללת דברי הרמ"ע ז"ל יש לומר דבאמת לא היו מברכין על המן כימות החול שום ברכה ממעם הנ"ל, אבל בשבת עם היות שלא היו מברכין ברכת הנהנין, עם כל זה להיות שבת הוא קדש והאכילה בו כעין אכילת קדשים, היו מברכין ברכת המצוה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול מעודת שבת, וזהו וקדשו בכרכה, זה מה שנראה לדעתי לפרש כעת, והש"י יודע האמת.

(ד' ש"ם (כ"ר י"א ב), רבי יצחק אמר ברכו בעטיפה וקדשו במקושש, (כן הוא הגירסא הנכונה בילקוט (בראשית דמו טו) וכן גרס במתנות כהונה), לא נודע האיך נרמו כויברך ויקדש עטיפה ומקושש, וגם מה שייכות יש לשני הענינים הללו עטיפה אצל מקושש, ונראה על פי מה שאמרו רז"ל (והוא) שאמרו (תנא"ר פ"ב) מפני מה נסמכה פרשת ציצית למקושש, שאמר משה לפני הקב"ה דלבעבור זה חטא המקושש, דכימות החול ישראל מלובשין בתפילין וזוכרין על ידם את השי"ת ומורא שמים עליהן, אבל בשבת אין עליהם תפילין ואין להם דבר המזכיר, אמר לו הקב"ה אני אתן לכם מצוה שנוהגת גם בשבת (במדבר טו לט) וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ד', ונמצא לפי זה נההו אלו ב' הענינים מקושש ועטיפת ציצית בזמן אחד, אבל מהראוי להתבונן איך נרמו זה בכרכה וקידוש, ונראה לי לפרש, דהנה ברכה הוא דבר המתפשט ואינו מוגבל, על כן אין הכרכה שורה בדבר המדוד שהוא מוגבל, (פרע"ה שפ"ה פ"ב) ועטיפת הציצית הוא בסוד אור מקיף הוא שורש הכרכה שאינו מוגבל ככלי כמו אור פנימי, (עיי' מה שכתבתי בספרי אגרא דכלה בפרשת ציצית), הנה יתפרש ויברך אלקים את יום השביעי בבחינת ברכה שאינו מוגבל בכלי, הוא סוד אור מקיף הנרמו בעטיפת הציצית, וקידשו במקושש, כתיב במקושש (במדבר טו לד) ויניחו אותו במשמר כי לא פורש וכו', ובמגדף כתיב (ויקרא כד יב) לפרוש להם על פי ד', ופירשו חז"ל (סנהדרין ע"ח) שכמגדף לא ידעו כלל אם חייב מיתה, מה שאין כן מקושש ידעו שהמחלל שבת הוא במיתה אבל לא ידעו באיזה מיתה עד שפירש להם הקב"ה שהוא

(א* עיי' אגרא דפיקא סימן רסז, רסח

קידוש היום, והוא להורות על בעיות הגמרא בטר דפשטא נר שבת קודם לקידוש היום, ולימודו מכאן ויברך ויקדש.

ו) שם (ביר יא ב), ברכו באור פניו של אדם קדשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת, עד כאן, הנה גם זה יתפרש כנ"ל, דמכח הגזירה שוה הנ"ל תתפרש הברכה על האור, רק שכפירוש הקודם דרש על אור הנר ובכאן דרש על אור פנים, אבל הנה דרשו קדשו גם כן על אור פנים, הנה מהראוי להתבונן מהו הברכה באור פנים, ומהו הקידוש.

ואחשבה לדעת על פי מה שכתבתי כמה פעמים ב) כמה שדרשו חז"ל (ברכות כ) ישא ד'

פניו אליך (במדבר ו כו) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבוננו של עולם כתיב בך (דברים י ז) אשר לא ישא פנים מפני מה אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל, אני כתבתי (דברים ח י) ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה, עד כאן דבריהם, הנה דבריהם ז"ל אינם מוכנים בהסתכלות ראשון, דלכאורה נשיאת פנים מיקרי בשגם האדם מתחייב כך וכך ואינו ראוי שיימינו עמו מצד מעשיו, אף על פי כן הנותן מצילו מהעונש ויהיב ליה נכזבין [מגנות] בנדבה, זה מיקרי נשיאות פנים, והנה המלאכים בשואלם את פי הש"י הנה על כרחך לא שאלו מפני מה אתה נושא פנים לישראל, היינו שבקרנו את פנקסיהם וראינו שמצותיהם אינם מגיעים לשכר כזה שאתה נותן להם, דהמלאכים אינם יודעים זה דהרי כל המצות והעבירות המה במשקל א"ל דעות כמ"ש הרמב"ם (ה' תשובה פיג היב) הוא כפי כוונת כל אחד ואחד, וגם מה הוא התירוץ של יוצר בראשית וכי לא אשא פנים וכו' אני אמרתי ואכלת ושבעת וכו', קשה ממה נפשך, אם מגיע להם בעד החומרא הזאת שכר כזה הנה לא מיקרי נשיאות פנים, רק היה לו להשי"ת להשיב מגיע להם השכר בעבור שמדקדקים על עצמם וכו', ובאם אינו מגיע להם בעד החומרא הזאת שכר כזה שוב נקרא נשיאות פנים, על כרחך לומר דהמלאכים רמו קראי אהדדי, כתיב בך אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא י"י פניו אליך משמע שאתה נושא פנים לישראל אפילו מה

שאינם

כי הנה כסיל בחושך הולך (שם ח א) וחכמת אדם תאיר פניו, הנך רואה שהחכמה הוא האור, הלא תראה [שהחכם] אפילו [בחושך] הולך למישרים על פי חכמתו ושכלו, על כן החכמים דייקא תיקנו מצות אור שבת, ותראה עוד שחכמינו ז"ל דרשו בפסוק (איכה ג יז) ותזנח משלום נפשי (שבת מה) זה נר שבת, הנה קראו לנר שבת שלום, וכן הא (שם נג) דאיבעיא להו נר שבת וקידוש היום ופשטו נר שבת עדיף מקידוש היום משום שלום בית, נראה לי דקראו לנר שבת שלום כיון דנר שבת היא הברכה ברכו בנר כנ"ל, (סוף עוקצין) ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, על כן זה שמו אשר יקראו לו שלום.

ותתבונן עוד על פי דברינו הנ"ל שמוד הברכה אשר היא באור נמסרה לנו בגזירה שוה, תתבונן לפי זה אשר מצות נר שבת אינו מבואר בתורה רק על פי חכמים בתורה שבעל פה, דהנה הברכה באור נמסרה בגזירה שוה, וכבר ידעת (קדושת לוי תשא ד"ה ויעבור) דמדת גזירה שוה נגד מדת רחום מדה שניה ביי"ג מדות של רחמים, וכביכול ביי"ג תיקוני דיקנא המדה השניה רחום הוא סוד השערות של השפה העליונה שהוא כביכול על פה, (ובדרך זה אמרנו על הא דאמרו רז"ל (ברכות ד) מיכאל (עושה שליחותו) באחת, ולמדו לה בגזירה שוה כתיב (שעי' ו) ויעף אלי אחד מן השרפים (עפיפה אחת), וכתיב התם (תהיאל י יג) והנה מיכאל אחד השרים הראשונים, והנך רואה ויעף אלי אחד וכו' הכוונה על מיכאל, ולמדו זה בגזירה שוה שהוא כביכול על פה כנ"ל, על כן כתיב התם אצל הנביא ויעף אלי וכו' ויגע על פי, להורות שנלמדו הדבר בגזירה שוה, הבן הדבר), וכן תתבונן הא דדרשו (מ"ק כח) דמרים נפטרנה בנשיקה דגמרינן גזירה שוה שם שם ממשה מה התם על פי וכו', על כן נר שבת הוא דברי חכמים תורה שבעל פה, והשם הטוב יכפר בעדינו, ויהי רצון שלא יאמר פיני דבר שלא כרצונו

והנה תתבונן אשר כל הדרשות שדרשו עד כאן דרשו על ויברך ויקדש, ובדרשת ר' אליעזר לא נדרש על ויקדש כלום, והנראה לפרש, דכיון שדרש ויברך על נר שבת, הנה ויקדש הוא להתחייבות

יגיעתם בתורה דרשו, ואכלת שיעור אכילה בכל מקום כזית ושבעת זו שתייה, או לאידך מאן דאמר ואכלת ושבעת (ויזא עט) אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה, והגיעו בזה לכונת האמת, על כן מאירים מדת ואמת אור פנים, על כן ראויים הם לנשיאות פנים אור פני מלך חיים, (וכן הוא שהאמ"ת גורם להם לישראל להלכה זו, כיוודעם שאפילו כזית וכביצה אינם יכולים לסגל בעצמם זולת כחמד הכורא, על כן צריכין לברכו גם על כזית וכביצה)

ועל פי זה נבא להתבונן דברי המדרש שאנחנו עוסקים בו בסגולת השבת, ואקדים לו משנה שלימה, שנינו (רמא ד א) הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל על פיו, ואמרו הטעם (ירושלמי סט) דאפילו עם הארץ החשוד לאכול מכלים שהן כמיתה, מתיירא לשקר בשבת כי אימת שבת עליו ואומר אמת, והוא לתימא, דהרי גם בשבת אסור לאכול אצל עם הארץ דגם בשבת חשוד הוא לאכול מכלים ואין אימת שבת עליו לענין זה, ולענין שאינו משקר ואומר אמת אמרינן אימת שבת עליו, והוא לפלא, ונראה לפרש, להיות מדת ואמת היא המדה השביעית ב"ג מדות היא מאירה ביום השביעי אור פניהם של ישראל, כי המדה הזאת היא אור פני מלך, ומאירה אור פניהם של ישראל בני מלכים ומתייראים לשקר, ואמת יהגה חיכם, ודבר י"י בפיהם אמת, (ותתבונן מה שאומרים במנחת שבת ענני באמת ישעך), והנה כבר ידעת מה שאמרו רז"ל בתיבת נח (מדרש תהלים ז א) שלא היה יכול השקר ליכנס אל התיבה עד שנשתתף עם הפחתא, שהיא הקללה שממעט את הנכסים והון האדם עד שהכל הולך לטמיון, מתלא אמרין כל מה דשקרא יהיב פחתא נטיל, מה שאין כן א) באמת הוא הברכה, וזהו שנתכרך יעקב (בראשית כו כח) ויתן לך האלקים וכו' לך דייקא שמדתך אמת (מיכה ז ב) תתן אמת ליעקב, הנך רואה כי הברכה היא על ידי האמת כי האמת מקור הברכה, (המשכיל על דבר יבין במפלאות תמים דעים האמ"ת היא מקור של הברכה), ומדכתיב הכא סתם ויברך אלקים את יום השביעי ולא נודע מהו הברכה, פירשו חז"ל ברכו כאור פניו של אדם, היינו שבשבת שהוא יום השביעי נתברך מאור פניהם של הבני מלכים, להיות אור פני מלך

שאינם ראויים לפי המשקל של א"ל דעות, והבן הדבר, אם כן לפי זה צריכין להתבונן מהו התירוץ של הקב"ה, הרי אף על פי כן קשו קראי אהדדי

ואמרתי בזה, ידוע (פרע"ה שער הסליחות פ"ח) י"ג מדות של רחמים הן המה כביכול י"ג תיקוני דיקנא כידוע, ומדת ואמת המדה השביעית הוא כביכול סוד אור פנים העליונים תרין תפוחין קדישין, ובהתעוררות המדה הזאת להאיר לישראל נקרא נשיאות פנים הארת פנים יאר י"י פניו וגו' ישא י"י פניו וגו', עיין בכוונת האריו"ל (פרע"ה שכ"ו פ"א) בסוד הארת פני התוקע הוא לעורר מדת ואמ"ת, והנה ישראל כהתהלכם בדרכי אמת מעוררים מדת ואמת, וכן בעוסקם בתורה בדבר הנעלם ומכוונים אל האמת היינו הלכה לאמתתה גם כן גורמים כנ"ל

ובזה פירשנו * הפסוק (תהלים פט טו) אשרי העם יודעי תרועה י"י כאור פניך יהלכון, התרועה אינה מכוארת בתורה בפירוש מה היא, ונפל הספק (ריה לד) אם נגיהי נגח או יילולי יילול או תרווייהו, ועושים הכל מספק ומכוונים הלכה לאמתה, כי הרואה יראה כזהר (ח"ג ולא) וברעיא מהימנא (שם) דכל הסדרים מיצרך צריכי ואין כאן ספק, נמצא כיון דישראל מכוונים על ידי פלפולם הלכה באמת, גורמים להאיר אור פנים היא מדת ואמת, ומגיע להם חיים כי (משלי טו טו) כאור פני מלך חיים, וזהו לדעתי פירוש הפסוק אשרי העם יודעי תרועה, שיוודעים מה היא התרועה ואין כאן ספק אליבא דאמת, וכולהו סדרים מיצרך צריכי על פי האמת, ולמה עשה י"י ככה שיצטרכו לפלפל בדבר לידע מה היא התרועה עד שעל ידי הספק כווננו להלכה באמת, היא כדי שיגרמו ישראל כיום הדין הנורא להאיר מדת ואמ"ת אור פני מלך חיים, וזהו שאמר י"י כאור פניך יהלכון, מכוונים להלכה להאיר אור פני מלך, הבן הדבר הנפלא הזה

ובזה יתפרש ** גם כן דברי חז"ל ששאלו המלאכים מפני מה אתה נושא פנים לישראל, איזה דבר עושים בתמידות בכל יום שיהיו ראויים על ידי זה להארת אור פנים, אמר להם הקב"ה וכי לא אשא להם פנים אני כתבתי ואכלת ושבעת וברכת, הנה כפשוטו הכוונה דוקא שביעה ממש, והם על ידי

(ג) עיין מאמר ו סימן ג

(ד) עיין תשרי מאמר ג דרוש ו ** עיין אדר מאמר ב דרוש ו

וכן מצאתי כתוב בשם הקדוש מוה"ר פנחס מקאריץ זצוק"ל (סי' מדרש פנחס א א), ותתכונן, כמעשה בראשית כתיב ה' פעמים או"ר מספרם אלף ל"ה ובהחזרת אלף לצלף (בסוד הכתוב דברים לב ל) איכה ירדוף אחד אלף) הנה הוא ל"ו, והוא נרמז כמתן תורה (שמות יט ו) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, אל"ה (מריצ אופן רמ"ב) אלף ל"ה, סוד ה' פעמים או"ר, הוא אור מעשה בראשית אשר נגנז, והיכן נגנז בתורה, וכל העוסק בתורה לשמה מוצא בכל פעם חידושין מה שלא נתחדש עד היום והוא מהאור הנגנז

[סימנא מלתא, בחיבורא קדמאה גודמן לנו זה המאמר בסימן ל"ו].

(ט) ש"ם (ביר יא ג), ברכו ביציאה, ר' לוי בשם ר' יוסי בר חנינא אמר, כל יום שיש בו חסרון כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום, בחמישי נבראו עופות ודגים ובני אדם שוחטים עופות ואוכלים וצדים דגים ואוכלים כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום, כששי נברא אדם ובהמה ובני אדם שוחטין בהמה ואוכלין ובני אדם מתים כתיב בו ברכה ואינו חסר כלום, כשביעי מאי אית לך למימר, ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא אמר מפני היציאה עד כאן, רצ"ל היות יום השבת הוצאתו מרובה במעדנים וממעמים ואינו יום מלאכה להרויח, ואף על פי כן האדם אינו חסר על ידי זה כי שורה בו הברכה, ובמקום ששורה בו הברכה החסרון מתמלא, תראה (מ"ב ד ב) מאסוך שמן דאלישע (שם יז טו) ומכד הקמח דאליהו, כיון ששרתה בהם הברכה כל מה שהחסירו מהם היה מתמלא, ולמד לפירוש הזה מן הפסוק (בראשית ב ג) ויכל אלקים וכו' וישבות וכו' ויברך אלקים וכו', דהנה כל הנבראים הם הזוים שנתהוו מחדש בגזירתו ית"ש, וכל הווה נפסד, והנה כל ששת ימי בראשית נתהוו, מה שאין כן אחר ששת ימי בראשית ויכל אלקים וכו', הנה כלתה ההויה ומתחיל החסרון שהוא ההפסד, (כענין שדרשו בפסוק (קהלת יב ה) כי הולך האדם אל בית עולמו) תיכף כשיוצא לאויר העולם הנה קשור בו החסרון והולך בכל יום וכו'), על כן ויברך אלקים את יום השביעי שיושלם בו החסרון, היינו החסרונות שנחסרים כיום הזה יום היציאה, נשלמים בו על ידי הברכה שאינה מקבלת החסרון, ולפי זה יש לפרש (בראשית ב ג) ויקדש אותו, דהנה הא תינח מי שיש לו משלו אל ידאג

שיהיו

מלך חיים מאיר בהם היא הסדה השביעית הנקרא ואמת, ובאמת שריין ברכאן, היפך השקר שהוא משותף לפחתא שהיא הקללה, וקדשו באור פניו של אדם, שעל ידי אור הפנים הזה שבא מלמעלה בכרכה קדשו גם כן בזה אשר ישראל קדושים מתייראים לשקר ואפילו עם הארץ נאמן בדבריו, כי ישראל קדושים הם (ירמי' ב ג) קדש ישראל ל"ו (צפנ"י ג יג) ולא ידברו כזב, אחי ידידי דוק נא בדברים הללו ותנשק ידי החכמים.

בהבינך כל זה תכין אחי ידידי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין יז) בהיהא מתא דשמה קושמא דלא שכיב אינש בלא זימנא, דהנה מדת ואמת הוא הארת הפנים כביכול כמו שכתבתי לך, וכאור פני מלך חיים, ותבין לפי זה (סנהדרין עג) האוכל טבלים הוא במיתה ח"ו, והנה עם הארץ החשוד לעבור על זה, בהניע שבת יום השביעי הארת מדת השביעית מדת ואמת אור פני מלך וכאור פני מלך חיים, מתפחד לומר דבר הגורם ההיפך, ודבר י"י בפיו אמ"ת, ותתכונן עוד בזה מה שאמרו רז"ל (תענית ה) יעקב אבינו לא מת דכתיב (מיכה ז ט) תתן אמת ליעקב, (דברים ד ה) ואת"ם [אותיות אמת] הדבקים בה' אלקיכם חיים.

(ז) ש"ם (ביר יא ג), ברכו במאורות וכו', עיין שם שדרש שחלק הקב"ה כבוד לשבת ולא נזן האור עד מוצאי שבת, והוא נלמד מנזירה שוה כי טוב וכנ"ל עיין שם, וכמדומה שדרשו זה להורות לישראל, הנם שהן היום נגנז האור הנגנז שהיו יכולים להביט בו מסוף העולם ועד סופו, עם כל זה הנה הברכה הזאת נשארה מומבעת בשבת, ושומרי יום השבת בקדושה יכולין גם היום ליהנות מן האור ומתגלה להם נסתרות.

(ח) ש"ם (ביר יא ג), ר' לוי בשם ר' זעירא אמר, ל"ו שעות שמשא אותה האורה, י"ב שעות של ערב שבת, וי"ב שעות של ליל שבת, וי"ב שעות של שבת, עד כאן, צורך הודעה זו הוא על פי ה' מה ששמעתי ממדקדקים ההדליק בשבת ל"ו נרות, כי גר שבת הארה מהאור הנגנז ששימש ל"ו שעות, (וכן ה) נרות מצוה של חנוכה הם ל"ו נגד אור הנגנז).

(ד) עיין מאמר ו סימן בא.

(ה) עיין כסלו טבת מאמר ב סימן ה, יג

(ו) עיין תויר"ט מ"א אבות פ"ג מ"א ד"ה אתה.

היה שבע ומעודן, ואפשר למדו גזירה שוה לחם לחם (כידוע י) לבקי בשותא דרבנן במדרשות שעל פי הרוב דרשותיהם מקובלות כגזירה שוה) כתיב בשבת (שמות 16 כב) לחם משנה וכתוב התם (שם מה ל) לחם פנים לפני וכו' מה התם ברכה אף בלחם שבת ברכה (ויקרא טו י, בראשית המעודה נקרא על שם הלחם), ומדכתיב כאן סתם ויברך ולא פירש מהו הברכה, סמכו על גזירה שוה המקובלת שהברכה היא במאכלים הנומנים לשבת, לפי זה צריכים לפרש ויקדש אותו, על פי מה שאמרו רז"ל (כתובות ד) המבשל בשבת אסור המאכל באכילה (ולמאן דסבירא ליה בהנאה) דכתיב (שמות לא יד) כי קודש היא לכם מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת וכו', ויוצק שפיר לפי זה ויברך אלקים את יום השביעי (עין ברכות לו) את לרבות הטפל ליום השביעי היינו יום הששי, ברכו במטעמים, היינו כשמבשל ביום הששי לצורך שבת, ויקדש אותו, מה שאין כן אותו בעצמו קודש, היינו כשמבשל בשבת עצמו נאמר המאכל כקודש, עיין בראשית פרשת תצא (דברים כב ט) פן תקדש המלאה וכו', מפרש רש"י, פן תקדש כתרנומו תמתאב, כל דבר הנתעב על האדם בין לשבח כנון הקדש בין לגנאי כנון איסור, נופל בו לשון קודש (כי עיקר תיבת קודש פירושו דבר הנבדל, נ"ל) כמו (ישעיה סה ה) אל תגש בי כי קרשתיך, ודי בזה כעת.

(יא) שם (ביר יא ה בשיני), טורנוסרופוס הרשע שאל את ר' עקיבא וכו' מאי שנא יומא דשבתא משאר יומא, אמר לו מאי שנא טורנוסרופוס משאר גוברין, אמר לו שרצה המלך לכבדני, אמר לו אף זו שרצה המלך לכבדה עד כאן, לכאורה אינו מובן מאי שאל אותו הרשע וכי לא ידע ששומרים ישראל את השבת בצווי הש"י, ואם לא היה מאמין בזה והיה מוכר שישראל בודים דבר זה מלבם היה לו לבקש תיכף מופת כמו שביקש אחר כך, וגם יש להתבונן בתשובת ר' עקיבא למה היה לו להמשיל במשל, היה לו לומר תיכף שרצה הקב"ה לכבדה, ומה צורך למשל כיון שהוא דבר מובן, וגם מהו התשובה שרצה הקב"ה לכבדה משמע שהוא חוקה מבלי מטעם והנה המעם מבואר בתורה (בראשית ג א) כי בו שבת מכל וכו', וכן (שמות כ יא) וינח ביום השביעי על כן ברך י"י את יום השבת, והנראה על פי מה שכתב

שיהיו נכמיו חסרים מחמת הוצאת השבת כי הברכה משלמת, מה שאין כן מי שאין לו משלו, לזה אמר ויקדש אותו, יתפרש קדש מלשון הזמנה כמו (במדבר יא מ) התקדשו למחר ואכלתם, וכמו (שמואל א טו ה) ויקדש את ישי וכו', היינו כביכול השו"ת כבר הזמין לכל אחד מישראל הוצאת שבת מבראשית, על כן נכון יהיה לכו במוח, ויכול על האמנה הלזו ללוות, כמו שאמרו חז"ל (ביצה טו) שאמר הקב"ה לזו עלי ואני פורע

(י) שם (ביר יא ד), ר' אליעזר בשם ר' יוסי אמר מפני האיסטמנים ברכו במטעמים, עד כאן, נראה לי פירושו, מי שהוא איסטמנים ובימי החול אינו יכול לאכול מאכלים צוננים או חמין הטמונים מיום אתמול לשבת, ובטבע איסטמיותו מוזקים לו מאכלים כאלה בחול, בשבת לא ידאג על זה (תהלים כב כז) יאכלו עננים וישבעו, הדנה בירך השו"ת את יום השבת שיהיה במאכלים הנומנים כשכילו מטעם מטעמים ומעדנים (עירובין פג) ורווחא לבסומי שכחה, (הגם שהאדם שבע ביותר ומוזק לו אכילה גסה, עם כל זה כיון שנותנין לו מעדנים אוכל ושבע ורשן ואין מוזק לו), כן הוא לענין מאכלי שבת, הגם שמאכלים כאלה הטמונים מיום אתמול מוזקים לגוף בימות החול, כיון שהם נטמנים לשבת שורה בהם הברכה שיהיו מבושמים ומטעמים כמעדני מלכים ערבים לנפש ולגוף, ומי שהוא מאמין לדברי חכמים יכחין זה גם כן בחוש הנראה לעין בכל איש הישראלי אפילו החלושי כח, מה שאין כן המתפלמפים אשר ערב לנפשם לחם שקר ואינם מאמינים לדברי חכמים, מאכלי שבת להם כמו שער בנפשם, ויפה אמרו קדמונינו אשר שרתה עליהם רוח הקודש, אמרו (כל בו הלכות שבת, לב) בודקין אחריו שמא מין הוא, ועיין בבעל המאור (ישעיה פ"ג ושבת) שכתב שמי שאוסר חמין הטמונים לשבת יתעסקו בו עממין, והאוכל למעדנים מאכלים הנהוגים בישראל להטמין לשבת יזכה לתחיה עי"ש, ושפטו זה לפרש הברכה על מאכלי שבת, אפשר למדו זה ממה שאמרו חז"ל (יומא טז) שהיתה הברכה מצויה בלחם הפנים, וכל זמן שהיתה הברכה מצויה ה) כל כהן שהגיע לו כפול

(1) עיין ס' כסא דוד למרן הדי"א זי"ע כ
(2) אלשיך פ' לך ד"ה הגנה דבר.

שאינו מבואר בפירוש בפרטות שמירת שבת, וגם מהראוי להתבונן איכות השכר מהו המדה כנגד מדה ירושת העולם במדה או שלא במדה, ומה שנראה לי בזה, דהנה אברהם אבינו שאינו מבואר בתורה שבכתב איך ששמר את השבת, רק החכמים דרשו בכלל מן עקב אשר שמע אברהם וכו', יתודע לנו בזה אשר ענין שמירתו את השבת היה בבחינת תורה שבעל פה, שהוא סוד (תייז יז) מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה, וכה כביכול סוד הגבול, על כן (והיא מו) כל חושבנא במהרהא היא, כל חשבון הוא המגביל, על כן כתיב בהתמנות המלך (שמאל א ט יז) זה יעצור בעמו, עצירה הוא הגבול, מה שאין כן יעקב דכתיב ביה מבואר בתורה שבכתב ששמר את השבת בבחינת תורה שבכתב והוא בלא גבול ומדה, ואם עיני שכל לך דרוש נא כיום את דבר י"י בכתבי מר"ן האר"ז"ל (פרע"ח ש"ח פ"א) ככוונת ליל שבת לקבל תוספות נר"ן מדרגא דנוקבא מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, לכוונת יום שבת לקבל תוספות נר"ן מדרגא דדכורא תורה שבכתב, ואם תשכיל תלך לבמה, ועוד יתבאר

א"ה, (עיינ מאמר ט סימן ד)

(יג) שם (ביר יא ח), דבר אחר למה ברכו וכו' ר' דוסתאי אומר שאין לו בן זוג, עד כאן, יש לפרש, (פרע"ח שע"ח פ"א) ביום ד' הוא הארת תוספת הנפש מעולם העשיה משבת הבאה, יום ה' הארת תוספת הרוח מיצירה, יום ו' הארת תוספת הנשמה מכריאה, וכיום א' נשאר רשימו הארת תוספת הנשמה מכריאה, וכיום ב' רשימו הארת תוספת הרוח מיצירה, וכיום ג' רשימו הארת תוספת הנפש מעשיה, נמצא לענין תוספת הארת הנשמה ישנו בזוגות יום א' ויום ו', וכן לענין תוספת הרוח ותוספת הנפש, ושבת אין לו בן זוג, והמאמר הזה נסמך על מאמר שאמר ר' שמעון בן יוחאי לקמן (שם) שאמר הקב"ה כנסת ישראל תהיה בן זוגך, ותהיה הכוונה על פי מה שכתוב בזהר הקדוש (ח"א קפב) ברכאן לא שריין אלא באתר דדכר ונוקבא אשתכחו, (יבמות סג) והשרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה, ממילא שבת שלא היה לו בן זוג ברכו הקב"ה שיהיה מקור הברכה, והוא על פי מה שנאמר (במדבר כד ג) כי טוב בעיני י"י לברך את ישראל, נמצא הברכה הוא הטוב המשפיע את הברכה, ואמרו בזהר חדש (יג) מפני מה לא נאמר כי טוב בשני להורות

שאינ

הרב הקדוש בעל אור החיים זצוק"ל (בראשית שם), כתיב כי ששת ימים וכו' ולא כתיב בששת, להורות שהש"י ברא רק ששת ימים זמן ובהם ברא את כל העולמות, ואחר כך ברא יום השבת, ועל ידי יום השבת ובכה קדושתו מתהווים שוב ששת ימים וכן כל ימות עולם ח, והנראה דזה הוא שאלת הרשע, שידע פירוש הפסוק כי ששת ימים וכו' כנ"ל, ושאל מאי שנא יום השבת משאר הימים שחלק לו הקב"ה הכבוד הזה, וכי לא היה יכול הקב"ה לברוא את העולם שיהיו קיימים במאמרו כל ימות עולם בזולת יום השבת, אז השיב לו ר' עקיבא דרך חכמה, דהנה הרשע הזה היה שר ממנה מן המלך להנהיג את העם וכיוצא, ואמר לו ר' עקיבא מה גבר בגבורין, וכי לא היה יכול המלך לעשות התנהגות הזה בעצמו, אז השיב לו אמת שהיה המלך יכול לעשות כן רק כי רצה לכבדני, ואמר לו ר' עקיבא שזה הוא ענין השבת שרצה הקב"ה לכבדה וחלק לה הכבוד והיקר ההוא, זה מה שנראה לי כעת.

(יב) שם (ביר יא ח), ר' יוסי בן חלפתא אמר, אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה שנאמר (בראשית יג יז) קום התהלך בארץ לארכה וכו', אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת שנאמר (שם לג יח) ויחן את פני העיר נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מכעור יום ירש את העולם שלא במדה, שנאמר (שם נח יח) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וכו' עד כאן, וקשה הרי קיימא לן (יומא כח) קיים אברהם אבינו את כל התורה עד שלא ניתנה, ואי אפשר לומר שלא שמר את השבת והרי אמרו (שם) שקיים אפילו עירוב תבשילין, אבל תראה שהתנא בעל המאמר דקדק בדבריו ואמר שאין כתוב בו שמירת שבת, משמע שבאמת גם אברהם ודאי שמר את השבת אבל לא נכתב הדבר מבואר בתורה, מה שאין כן ביעקב מבואר הדבר בפרטות בתורה מפסוק ויחן את פני העיר, היינו הפנים הסמוכים אל העיר היינו שקבע תחומין, אבל מהראוי להתבונן כיון שגם אברהם אבינו שמר את השבת והיא ממה שמבואר בכלל ששמר את כל התורה כמו שנאמר (בראשית כו ה) עקב אשר שמע אברהם וכו', ומאי נפקא מינה בזה

ח) עיינ מאמר ד סימן ד.

שאינו טוב אלא אחד, נמצא תבין לפי זה ברכאן לא שריין אלא באתר דדכר ונוקבא אשתכחו, ושבת ברכו הקב"ה ממקור הברכה שיהיה בסגולת היום מקור הברכה הוא הטוב, ואין טוב אלא אחד, על כן אין לו בן זוג בזמן, אבל יש לו בן זוג בנפש הם נפשות ישראל המקבלים הברכה מברכת היום מקור הברכה, ועוד יתבאר אי"ה, ולפי זה יתפרש לך ויברך אלקים את יום השביעי, שנתן בו סגולת מקור הברכה להיות שאין לו בן זוג, הבן מאד

ולפי זה מהראוי להבין מהו ויקדש אותו, ונראה שהוא מוכן על פי דברי ר' שמעון בן יוחאי להלן שאמר הקב"ה כנסת ישראל יהיה בן זוגך, ואמר הקב"ה לישראל בסיני (שמות כ ה) זכור את יום השבת לקדשו, הוא כענין קידושי איש ואשה שיהיו יחד לזוג, וזהו ויברך אלקים את יום השביעי במעשה בראשית, ויקדש אותו במתן תורה

(יד שם (ביר יא ה), ר' שמואל בר נחמן אמר שאינו נדחה, יתפרש הענין על פי מה שתתבונן במשל, בראש השנה בערב כשעדיין לא באו עדים ולא קדשוהו בית דין, הנה המכרך קידוש היום ואחר כך יארע שיעברו בית דין את החודש, הנה הברכה של המקדש קידוש היום היה לבטלה, וכן ברכת שמונה עשרה של חובת היום, וכן הוא בכל המועדים במקום שלא הגיעו שלוחי בית דין, (ובאמת לא נודע לנו האיך היה מנהגם בזה הענין, בודאי היה איזה תקנת חכמים איך להתנהג), והנה שבת אינו נדחה על כן הברכות שלו קיימין, היינו ברכות שמונה עשרה וקידוש היום, מפני שאינו נדחה לעולם על פי בית דין, זהו הנרצה לפי זה ויברך וכו' ויקדש וכו'

(טו) **בזדר** יתרו (דף פ"ח ע"א) ר' יצחק אמר כתיב (בראשית ב ג) ויברך אלקים את יום השביעי, וכתיב במן (שמות טו טו) ששת ימים תלקטוהו וכיום השביעי שבת לא יהיה בו, כיון דלא משתכח ביה מזוגא מה ברכתא אשתכח ביה, אלא הכי תאנא, כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, ותאנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה, משום דהאי יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין עילאין וכו', עכ"ל, שמעתי מפה קדוש כבוד אדומ"ו הרב הקדוש מהר"ם זצוק"ל (מחמאנוב) שהקשה, הרי

הקושיא במקומה עומדת אמאי לא אשתכח מנא ומזוני ביומא שביעאה כיון דמההיא יומא מתברכאן כוליהו יומא, והסביר הוא זצ"ל, דהנה בספר יצירה (פיג מיג ט) מבואר חלוקת סדר הבריאה עולם שנה נפש, והנה תראה העולם בכלל (נכלל) [נחלק] לשלשה חלקים, עולם השפל, עולם הגלגלים, עולם השכל הנבדל למעלה מן הגלגלים, והשנה בכלל הוא הזמן נחלק גם כן לשלשה חלקים, ימי החול, ומועדי י"י, ושבת, והנפש גם כן נחלק לשלשה חלקים, נפש, רוח, נשמה, והנה תקח ראייה מן הקרוב אצלינו ביותר היינו הנפש, הנה משכן הנפש היא בכבד, משכן הרוח היא בלב, משכן הנשמה היא במוח, וכלם נקשרים ויש להם קיום בגוף על ידי המזון, הנה המזון הולך דרך הפה שהוא בראש, והולך אל הלב אשר שם הרוח, ואל הכבד אשר שם הנפש, הנה כולם מקבלים על ידי המעבר שיש בראש אשר שם משכן הנשמה, ושם לא נשאר מאומה כי הנשמה היא הרוחני, ומגיע על ידי המזון לכולם ובה לא נשאר מאומה מן המזון המגושם, וכן תמצא בחלק העולם, כי הנה השפעת עולם הגלגלים ועולם השפל הוא מעולם השכל הנבדל, והעולם הנבדל הוא רחוק ונעלם ונבדל מכל גשמיות תנועות העולם, ובה תתבונן גם כן בחלק השנה שהיא הזמן, בזה שאתה רואה שבשבת לא אשתכח ביה מנא ומזוני, בזה תתבונן דמההיא יומא מתברכין כל שיתא יומין, והוא נבדל מערכם כדמיון הנשמה הנ"ל שכתבנו, כל זה שמעתי מכבוד אדומ"ו זצוק"ל וקצת הארכתי בכיבוד, ונראה לי עוד, דהנה הברכה שכל מה שרוצה מתברך ויש לו אותו הדבר ברכוי, וכענין שנאמר (בראשית כד א) ואברהם זקן וכו' וי"י ברך את אברהם בכל, הוא מדת כ"ל בלי מחסור שום דבר, וכענין שאמר יעקב (שם לג יא) וכי יש לי כל, על כן לא ירד המן ביומא שביעאה משום דההיא יומא מתברכאן מיניה וכו', ואילו היה יורד המן בו היה דבר מוגבל על כן לא ירד המן להורות שברכתם בכל בלי גבול.

(טז) **עייין** במאמר (א) שם שבת (אות י"א) מעם לאכילת דגים בשבת בכדי שתהיה ברכה משולשת להאדם המענג את השבת ואוכל דגים לכבוד שבת, ובשולשתן נאמר ברכה במעשי בראשית, לדגים ביום ה', ולאדם ביום ו', ולשבת ביום ז', (קולת ד יב) וחוט

(ז) ומצאנו מו"ב מעם להריח הדם בשבת על שם (קהלת ד יב) חוּם המשולש לא במהרה ינתק, היינו ג' פעמים חו"מ בגימטריא הד"ס שהוא משולש, ברכה משולשת ט.

וחוּם המשולש לא במהרה ינתק, ועיין שם עוד מה שכתבתי שם, וזהו ברמז (תהלים כג ב) בנאות דשא ירכיציני וכו', דש"א ראשי תיבות דגים שבת אדם לקבלת הברכה משולשת כיום המנוחה, וזהו (שם) על מי מנוחות ינהלני

ט) עיין מאמר ו תוך סימן ו' עוד מענין זה.

מ א מ ר ד

קידוש שבת

בו יתבאר ענין קידוש היום

באת מנוחה, מי יתן ונדע על פי פשוטו בקירוב אל השכל מה שייכות יש למנוחה לכנותה בשם בריאה הלא היא רק העדר ומניעה מבריאה א, ד' שוב אמר וישבות וכו' ואמר מכל מלאכתו מאי מרבה בתיבת מכל, ה' ויברך אלקים את כו' מאי מרבה האת, ו' להבין קרוב לפשט מהו הברכה ומהו הקידוש, ודרשות חז"ל ידועים יוצק חן שפתותם כבר דברנו בהם במאמר (א) ברכת שבת, ברוך שבת בהם וכמשנתם, אבל לפי הפשט לא נדע, ז' אמר הטעם שבירכו וקידשו כי בו שבת וכו' לעשות, תיבת לעשות הנה לפי פשוטו נראה הכוונה בימי בראשית ברא השי"ת כל הנבראים מאין ליש, ומו' ימי בראשית ואילך יהיו כל התחדשות הנבראים בכל זמן ועידן מיש ליש שכל אחד מוליד ומצמיח בדומה, וזהו לעשות שיהיו נעשים זה מזה עלול מעילה בן מאב, אבל אף על פי כן לא הונח לנו בזה לפי הפשט, דאין זה צודק לנתינת טעם ויברך אלקים וכו' ויקדש אותו כי בו שבת וכו' לעשות, הרי אפילו אם היו כל הנבראים קיימים באישיהם ולא היה בהם כח הפועל להוליד בדומה, אף על פי כן מהראוי לקדש את יום השביעי כי בו נגמרה מלאכת השי"ת

א) יום הששי ויכלו השמים (בראשית א לא, ב א), ארמוז למשכילים דורשי יחודך, התחלת הקידוש יום הששי ויכלו השמים ראשי תיבות שם הוי"ה, כמו שכתבו הקדמונים (בעל הסורים שם), ואני אוסיף, סופי תיבות בגימטריא א"ל אדנ"י, הוא סוד המשכת מפת החסד (חסד א"ל) מן שם הוי"ה אל שם אדנ"י, ואתוון אמצעים בגימטריא כ"ז הוי"ת (בגימטריא שב"ת), ושם שד"י, והנה כ"ז הוי"ת שהוא סוד כ"ז אתוון וכמו שכתבתי לעיל (מאמר א' סימן א) מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים וכו', והנה כבר ידעת (חס"א מעין ד נה ו) כל הציורים וכל הנשמות וכל האורות הם על ידי כ"ז אתוון, כמה דאת אמר (בראשית ד כה) וידע אדם עוד א"ת, אתוון מן א' ועד ת', והם המושפעים מן שם הוי"ה אל שם אדנ"י על ידי שם שד"י אמר לעולמו ד"י ומתהווה א"ל אדנ"י, והשם הטוב יכפר בעדינו, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו

ב) ויכלו השמים וכו' ויכל אלקים ביום השביעי וכו' וישבות ביום השביעי מכל וכו' ויברך אלקים את וכו' ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות (בראשית ב א), ומה שיש לדקדק במקראי קודש ההם, א' אומרו ויכלו וכו' כאילו מאליהם נשתכללו והרי הש"י האומר והעושה, ב' שוב חזר לומר ויכל אלקים וכו', ג' ביום השביעי ביום הששי מבטיח ליה, והנה דרשו על זה חז"ל (רשיי בראשית כ ב) מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת

א) עיין מאמר א תחלת סימן יב.

ולבאר כל זה נקדים מה שכתב המקובל בעל שערי גן עדן (על פי דברי הזהר הקדוש), וז"ל (סידור קול יעקב, דף קסו) יום השביעי הוא קודש, והוא קדוש מעצמו בלי שום סיוע מתחתונים, ואינו תלוי בתחתונים להחליף אותו לזולתו או לקדשו על פי בית דין כמו שהבית דין מקדשין את המועדות וראשי חדשים

חדשים, רק ויקדש אלקים את יום השביעי שהוא קדוש מעצמו, ולכן בזמנים וראשי חדשים מסיימין הברכה מקדש ישראל והזמנים וראשי חדשים כי המה וכו' על פי בית דין, מה שאין כן ביום השביעי וכו' מקדש השבת לבד, שהקב"ה מקדש השבת ולא ישראל, (והוא גמרא ערוכה (ברכות מט, פסחים קיז) מקדש ישראל והזמנים ישראל דקדשינהו לזמנים, מה שאין כן שבת קביעא וקיימא), ולכן תדע כי כל הכוונות של שבת וכו' אין כוונתינו כמו בשאר הימים והזמנים שעל ידי תפילתינו וכוונתינו על ידי עובדא דלתתא יתער עובדא לעילא וכו' להעלות העולמות על ידי כוונתינו, אבל כוונת שבת אין אנו מכוונים לעשות על ידי פעולת כוונתינו שום עליה למעלה כי הוא נעשה מאליו, רק שכמו שיש עליה בשבת כפי הזמנים שבו נעשה מאליו, כן אנו מכוונים איזה פעולה בכל תפלה וכו', ולא שתעשה כוונתינו איזה פעולה כי כל הפעולות נעשים מאליהם, וזה הוא לעת ערב שהוא שעת תפלת ערבית, וכוונת קבלת שבת הוא לעשות הכנה לשבת כמה דאת אמר (שמות טו ה) והיה ביום הששי והכינו וכו', והוא סוד תוספת שבת שמוסיפין מחול אל הקודש עכ"ל, אמנם כן מהראוי להתכונן אם כן למה לנו לכיין בשבת כל הכוונות בדוגמא עליונה כפי הפעולות, כיון שנעשים מאליהם מה צורך לכוונה, וגם מה צורך להכנה בתוספת שבת, הנה אכתוב לאחיי ורעי הנראה לענ"ד, דהנה על פי דברי הרב הנ"ל כתב הרב הקדוש מו"ה חיים ממשערניוויץ מנחתו כבוד בארץ הקודש זצוק"ל (בספרו סידורו של שבת (שורש הראשון ענף א' ע"ה ז)), דמשום הכי אנו אומרים בנוסח התפלה והקידוש שהשבת הוא זכר למעשה בראשית, דכמו מעשה בראשית היה בלי איתערותא דלתתא (בראשית ב ה) כי אדם אין לעבוד, כן מעשה הפעולות יום השבת הוא בלי איתערותא דלתתא, עיי"ש

ומעתה תבין, בשגם שבת פעולתה בעליונים בלי איתערותא דלתתא כמו מעשה בראשית, אבל על כל פנים ההכנה שמכינים ישראל את עצמם לפעולת השבת בתוספת שבת היא דמיון איתערותא, כיון שאנחנו מוכנים להוציא פעולתינו מן הכח אל הפועל, וגם כן אנחנו מצווים לכיין הפעולות ביום השבת (הגם שנעשה הדבר שלא על ידי מעשינו), שעל ידי כן מועיל ההכנה שהיה בנו בכת, כי אילו לא נצטוינו לכיין לשום דבר, לאיזה דבר היתה ההכנה והרי לא היינו מוכנים לזה, הבן היטב כי דבר עמוק הוא, (ותתכונן היטב כי שבת הוא זכר למעשה בראשית דומה בדומה)

ומעתה נבא לביאור המקראי קודש (בראשית ב א) ויכלו השמים וכו', רצ"ל אישתכללו מאליהם ברצונו ית"ש בלבד בלי איתערותא דלתתא, (לא כמו אחר בריאת העולם כל פעולות השמים והארץ נעשים

והנה אמרו רז"ל (במ"ר בראשית ח ז) במעשה בראשית נמלך בנשמותיהם של צדיקים תחלה, הכוונה נראה לי, דהנה הש"י רצה לברוא עולם הנסיון והבחירה שיהיו כל הפעולות והמעשים נעשים כפי מעשה התחתונים הכל על ידי איתערותא דלתתא, הנה היה בהכרח שגם בראשית הבריאה יהיה על ידי

והנה אמרו רז"ל (במ"ר בראשית ח ז) במעשה בראשית נמלך בנשמותיהם של צדיקים תחלה, הכוונה נראה לי, דהנה הש"י רצה לברוא עולם הנסיון והבחירה שיהיו כל הפעולות והמעשים נעשים כפי מעשה התחתונים הכל על ידי איתערותא דלתתא, הנה היה בהכרח שגם בראשית הבריאה יהיה על ידי

(ג) עוד יתפרש (בראשית ב א) ויכלו השמים והארץ וכו', הנה לפי פשוטו הוא כתרגומו ואשתכללו, היינו נתיימדו היינו גמר מלאכה, ומה נתחדש לנו ידיעה בזה, ונראה לי בזה, דהנה זה אינו מלאכה בפני עצמה, רק משמיענו מיום דגמר מלאכה נקרא מלאכה, מדכתיב אחר כך (שם ב) וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו, עד יום השביעי שנמתיימה הגמר מלאכה לא מיקרי עדיין מכל מלאכתו, בא להורות בזה לישראל עם קרובו (שבת עה) דכל גמר מלאכה מיקרי מלאכה במלאכת שבת וחייב משום מכה בפמיש, כדמצינו ביוצר בראשית דנאמר בו ית"ש שבתה מגמר מלאכה

יכלו אלקים ביום השביעי וכו' (בראשית שם) ביום הששי מיבעיא ליה, עיין מה שכתבתי במאמר (ב) תוספת שבת (סימן ו'), ואחשבה עוד להתבונן ואמרו ויכל וכו' מלאכתו אשר עשה וישבות וכו' מכל מלאכתו, הנה כפל הדברים, וגם אמר מקודם מלאכתו ואחר כך מכל מלאכתו, (הגם שכבר פירשנו לעיל עוד לאלוקי מילין), נראה לי, דהנה במעשה בראשית יש ברואים שברא השי"ת בעצמו בלי ציווי לשום בריה להוציאם דהיינו (שם א ג) ויאמר אלקים יהי אור, ויש ברואים שצוה השי"ת בכחו הגדול ציווי לאחרים להוציאם במאמרו כגון (שם יא) (תוצא) [תוצא] הארץ דשא (שם יב) תוצא הארץ נפש חיה (שם יג) ישרצו המים, והנה השי"ת צוה לישראל עם קרובו שבשבת קודש ישבתו הם ממלאכה, וגם לא יצוו לעבדיהם לעשות מלאכה כי גם על העבדים מוטל השביתה, (וגם כן מדרכנו אסור (שבת קג) אפילו אמירה לגוי שאינו עבדו), ברוך אשר קדשנו במצותיו, כביכול הם מצותיו אשר הוא עצמו ית"ש מקיימם, וזה שאמר ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו וכו', היינו כביכול מלאכתו אשר עשה בעצמו בלא ציווי לעבדיו עושי רצונו, וישבות (גם כן) ביום השביעי מכל מלאכתו וכו', היינו אפילו ממה שאמר לאחרים ועשו (בכחו הגדול ית"ש), ונלמד דעת ממנו ית"ש איסור עשיית המלאכה בעצמו, וכן איסור עשיית המלאכה על ידי עבדים (ושלא לומר לאחרים ועשו).

ויברך אלקים את יום השביעי (בראשית ב ג) ענין הברכה לפי פשוטו הוא שתהיה השפעה

מבלי

נעשים באיתערותא דלתתא), ויכל אלקים ביום השביעי וכו', השביעי דייקא, כי היה העולם חסר מנוחה, רצ"ל שהיה העולם חסר דבר כזה שנקרא לו מנוחה, היינו שיפעול פעולה כמו מעשה בראשית בלי איתערותא, כי כל הימים לא יפול בהם קריאת שם מנוחה כיון שפועלים על ידי מעורר, וכפי התעוררות כן יפעלו פעולתם בהכרח על כן אין להם שם מנוחה, והשבת כיון שפועלתו בעליונים בלי מעורר זה שמו מנוחה באת שבת באת מנוחה, שחשי"ת ברא בזמן בריאה כזאת שהפעולה בו כמו מעשה בראשית בלי מעורר, וזהו וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו וכו', מכל דייקא, כי קודם בריאת השבת הגם שכבר נבראו ברצונו ית"ש כל הנבראים, עם כל זה פעולת יום השבת שיפעל קדושת היום בלי מעורר זה לא היה עדיין בעולם, מה שאין כן ביום השביעי שבת מכל וכו', והבן, ואם כן יקשה לפי זה כמו שכתבתי לך למה לנו שוב לכוון הפעולות כיון שנעשים מאליהם, אך הוא כפי מה שכתבתי לך שאף על פי כן צריך להיות דומיא דמעשה בראשית, שהכנה בכח הועיל כמו הפועל, אם כן צריכין בני ישראל לעשות הכנה דרכה בתוספת שבת, וגם כן צריכין לכוון הפעולות בכוא הזמן של קדושת היום, דאם לא כן לאיזה ענין תקרא הכנתם הכנה כיון שאינם עושים בכוא הזמן, אך כאשר מנהגם בכוא הזמן לכוין כראוי, אז יקרא להכנתם הכנה ותפעול ההכנה בכח כמו הפועל, הבן מאד, וזהו ויברך (הגם שויברך בודאי הוא לשון ברכה, עם כל זה הוא גם כן לשון קילום ושבח כענין לשון ברוך אתה וכו' שאנו אומרים בכל הברכות, והיינו ויברך אלקים, קילם ושיבחה) את יום השביעי, (את, היינו הנמפל ליום השביעי היינו תוספת שבת, שיעשו בני ישראל הכנה שעל ידי זה יפעול קדושת יום השביעי הפעולות בלי כוונת מכוין), ויקדש אותו, (את עצם היום קידש בעצמו שלא יצטרך לקידוש ישראל בפועל, ואמר המעם למה שיבח את התוספת וקידש את היום בעצמו), כי בו שבת מכל (מכל דייקא) מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות, שברא אלקים את יום הקדוש הזה שיעשה פעולה בעצם קדושת היום דמיון מעשה בראשית, על כן מהצורך להכנה דמיון מעשה בראשית, והבן מאד כי הדברים עמוקים בחכמה.

ביום השבת, עם כל זה כיון שהמלאכה נעשית מאליה
 מותר, ודרוש וקבל שכר ב.

(ד) וכיון שפירשנו תיבת לעשות בפרשת ויכלו, אנב
 נפרש בפסוק (שמות לא טו) ושמרו בני ישראל

וכו' לעשות את השבת מהו העשיה את השבת,
 ונראה לי לפרש על פי מה שכתב הרב הקדוש בעל

אור החיים (בראשית ב ג ד"ה כי בו שבת) על מה שאמרו
 רז"ל (שבת קט) כל האומר ויכלו וכו' כאילו נעשה

שותף להקב"ה במעשה בראשית, והוא לכאורה דבר
 מתמיה לומר כזאת, ופירש בזה הרב הקדוש הנ"ל

וצוק"ל על פי מה שאמר הכתוב (שמות כ יא) כי ששת
 ימים עשה יי"י וכו' ולא כתיב בששת, והוא ז"ל אמר,

כי השי"ת לא ברא רק ששת ימים ושוכ ברא את יום
 השבת, ושוכ על ידי שומרי מצותיו קדושת יום השבת

נברא שוכ ששת ימים, וכן עד סוף כל הדורות,
 ואילו יצויר ח"ו שלא היה שומר שבת בעולם היה

מתבטל העולם, וזהו שאמר הכתוב כי ששת ימים
 עשה יי"י ולא כתיב בששת, להורות אשר השי"ת לא

ברא רק ששת ימים, ושומרי מצותיו יום השבת
 בקדושת היום נברא עוד ששת ימים, וכן כל ימות

עולם, נמצא השומר שבת ואומר ויכלו כאילו נעשה
 שותף וכו', שבאמת הוא כעין שותף, שהשי"ת ברא

ששת ימים, וזה על ידי שמירתו ואמירתו בכח בורא
 גם כן ששת ימים, עיין שם באור החיים באריכות

וקצרתי וסמכתי על המעיין שם, ועתה יוכן לך הפסוק
 הנ"ל גם כן ושמרו בני ישראל את השבת, היינו בני

ישראל ישמרו את השבת בכדי לעשות את השבת
 לדורותם, שיתנו כח העשיה ביום השבת לדורות

עולם שיצאו מן הכח אל הפועל שוכ ששת ימים וזה
 הוא לדורות עולם, הבן והרחב הדברים ומצוא דברי

חפץ, נחמדים הדברים כי תשמרם בכטנך, וכזה תבין
 מה שאמרו בזהר על קדושת יום השבת (ח"ב קלא) כל

שולמני רוגזין ומארי דינין כולהו ערקין וכו', כי א
 בשבת יכולין כל הגזירות וכל הדינים להתבטל כיון

שבכל שבת הוא בריאת עולם חדש, והבן
על פי הדברים הנ"ל יתפרש לנו כוונת המסורה

(בראשית א א) ברא אלקים ג' דסמוכי, א'
 בראשית ברא אלקים את השמים וכו', ב' (שם ב א)

ברא אלקים לעשות, ג' (וברים ד לב) למן היום אשר ברא
 אלקים אדם על הארץ, על פי דברינו הנ"ל המיוסדים

על

מבלי מדה ושיעור, על כן (תענית ה) אין הברכה שורה
 בדבר המדוד והמנוי כיון שכבר מוגבל במדה ומנין

ושיעור, וזהו גם כן מה שאמרו רז"ל (נח"א קסא) אין
 ברכה שלמעלה פחותה מאלף, כי מנין האלף חוזר

לאלף ושוב מתחיל המנין עד אלף וזהו עד לאין
 שיעור, וזהו ויברך אלקים את יום השביעי שיהיו

הברכות והשפעות היום ההוא מבלי שיעור, והנה
 ההשפעה הבאה בכל מועדי יי"י מקראי קודש הוא

כפי הכנת המקבל, מה שאין כן שבת הגם כי האדם
 אינו מוכן לקבל כל כך, כיון שהשפעות היום ההוא

בבחינת ברכה לא יצטרך לכלי מוכשר כיון שבחינת
 ברכה הוא מבלי גבול הכלי, וזהו שאמרו רז"ל (שבת

קיא) כל המשמר [המענג] את השבת נותנין לו נחלה
 בלי מצרים, הבן מאד הדבר

ויקדש אותו (בראשית ב ג), לפי פשוטו יש לפרש (נח"א
 קכא) קדש נקרא החכמה כנדוע מסוד הכתוב

(תהלים כ א) ישלח עזרך מקודש, ממילא לפי זה ויקדש
 אותו, הכוונה הוא, השפיע בו חכמה העליונה לתורה,

על כן שבת הוא (נח"ב ה) יומא דנשמתא שהוא במוח
 אשר שם החכמה הוא (שם צב) יומא דאורייתא

כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות
 (בראשית ב ג), תיבת לעשות יש לפרש על פי פשוטו,

דלא תקשה לן הרי עד היום כביכול השי"ת עושה
 מלאכות בשבת בהנהגות כל העולמות, כצמיחת

הצמחים ובריאת הכעלי חיים ההווים ומתיילדים
 בכל יום, ומחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה

בראשית, אך הוא לפי פשוטו, כי בראשית הופקדו
 כל הכחות בכח הבריות להוליד יש מיש, ואם כן

היה כביכול כמתחיל מלאכה בערב שבת והיא נגמרת
 מאליה בשבת, וזהו שאמר אשר ברא אלקים לעשות,

שמהיום והלאה הגם שכל ההתחדשות הוא מכחו
 ושפעו והשגחתו ית"ש, עם כל זה כיון שהופקדו כל

הכחות ביד היצורים להוציא יש מיש הרי המלאכה
 נגמרת מאליה, מזה נדע (שבת י) דמותר לשרות דיו

וסממנים מערב שבת והם נישרים מאליהם בשבת,
 ולתת אונין של פשתן לתוך התנור וכיוצא, הגם שכח

הפועל (שנתן הנותן והתחיל הדבר) פועל כנפעל גם

(ב) כל סימן ג מובא בספר אגרא דכלה פרשת בראשית כח ע"א
 (ג) עיין מאמר א סימן ו ז

מחדש, על כן על ידי זה יכולין לבטל כל הגזירות כיון שהעולם הוא חדש, הבן הדבר.

(ח) כוס יין לקידוש היום, הנה כוס יין בנימסריא ששה שמות הוי"ה, ואחר כך לח"ם משנ"ה, היינו ב' פעמים לח"ם גם כן בנימסריא ששה שמות הוי"ה, הרי י"ב צירופי הוי"ה השולמים ב"כ חדשי השנה, ובשבת להיותו יומא דנשמתא שהוא כנשמה לכל הזמנים, על כן מאירים כל הי"ב צירופי הוי"ה, על כן נוהגין שמברכין ומקדשין את כל חדש כיום השבת כידוע.)

על דברי הקדוש בעל אור החיים וצוק"ל, והיינו כראשית כרא אלקים את השמים וכו', רצ"ל בתחילה כרא השי"ת השמים והארץ וכל צבאיהם, ואחר כך כרא אלקים לעשות, השי"ת כרא את השבת אשר מידי שבת בשבתו יעשו כריאת שמים וארץ מחדש, היינו שיכרא הזמן עוד ו' ימים וכן ככל שבת, ועל ידי מי תהיה הפעולה הזאת, הנה כרא אלקים אדם וכו', ואין לך כל דור שלא יהיו שומרי שבת, המה בצדקתם כבכ קדושת יום השבת יכראו הזמן וכל אשר בו

(ד) עיין ראש חדש מאמר א סימן יא באריכות

מאמר ה

עירובי שבת

בו ידובר איזה דרושים במצות העירובין, חצרות, תחומין, תבשילין.

חסידות על כן היה זומם הגמלים, דמי יודע אם יחמירו על עצמם הגמלים ודו"ק), אבל קשיא דאם כן היה לו להחמיר גם בעירובי חצרות, ואפשר לומר דבאמת היה מחמיר והיה מערב עירובי חצרות, אבל אף על פי כן לא מיקרי בזה מקיים מצות עירובי חצרות דבאמת אינו מצוה כיון שהיה פטור לגמדי, והוה כמו שמערב בכיתו שדר בו לבד מבלי שותפים ודיורים אחרים, כן נראה לי לתרץ לדעת בעל נזר הקודש א).

ול"י הקמן נראה שאין אנחנו צריכים לילך בדרך רחוקה ויש לפרש כפשוטו, שהיה יודע הלכות עירובי חצרות אבל לא היה יכול לקיים המצוה, דעם מי היה יכול לערב הרי כל העולם היו גוים בני נח, ואם היה דר נכרי עמו בחצר הרי אומר עליו ובודאי לא הוציא מביתו, וכני ביתו הם כרשותו, ואם תאמר הרי היו הגרים (כראשית יב ה) והנפש אשר עשו כחרן, כודאי גם להם היה דין בני נח ואברהם למדם דרכי השי"ת יחודו ויראתו ואהבתו והלכות שבע מצות שנצטוו

והנה מהראוי לתת לכ מהיכן קא דייק ר' יוחנן מן המקרא עירובי חצרות דייקא, וגם מאי רבותיה

(א) במדרש פרשת תולדות (כ"ד טו ד), עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי (כראשית כו ה), ר' יונתן משם ר' יוחנן אמר אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, תורותי ב' תורות שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה, עכ"ל, הנה בעירובי חצרות לא אמרו שקיים רק שהיה יודע, ופירש כנזר הקודש דארץ ישראל מוחזקת בידו מיום שנתנה לו השי"ת ושוב אין לגוי זכות בה ולא היה צריך לעירובי חצרות, עכ"ר, והנה כמריכת רועי אברהם עם רועי לום פירשו כהיפך אצל (כראשית יב ו) והכנעני אז בארץ (כ"ד מא ה) שלא זכה בה אברהם עדיין, וצריך לומר דאברהם היה מחמיר על עצמו ממידות חסידות, (וכן משמע ממה שדרשו גבי (כראשית כג ד) גר ותושב אנכי עמכם (כ"ד נה ו) אם תרצו הריני גר ואם לאו הנני תושב ואמלנה מן הדין, וכן משמע ממה שאמרו (שם ס ה) שהיו גמליו יוצאין זמומין, והקשו במדרש וכי לא גמליו של אברהם אכינו דומין לחמריה דר' פנחס בן יאיר, אלא על כרחך דבאמת היו הגמלים רשאים לאכול דכבר זכה אברהם בארץ, אלא שאברהם החמיר על עצמו ממידות

(א) עיין ספר אגרא דכלה פרשת תולדות קלב ע"ד

לכך, על כן בכחינת תרגום שהיא מן התורה שבעל פה מתרגמינן ולא פסק, שעד היום לא נפסק לנו נתינת התורה אשר השי"ת מחדש בטובו לעמו ישראל בכל יום ויום, מעדנים לנפשינו ניתן על ידי חכמי הדורות בכל זמן ועידן, והכל הוא מבחינת התורה אשר ניתנה במעמד הנכבד, אשרי העם שככה לו.

ובזה נתן מעדנים לנפשך בהכינך נוסח כרכת התורה (ברכות יא) אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו, כבר נתן בבחינת קול גדול ולא יסף בהקראו, אין מחסור כל דבר, ומסיימין ברוך אתה ה' נתן התורה, מחדש בכל יום ונתן מחדש בלי הפסק, היינו התגלות הענינים המסולאים בכל יום ובכל זמן על ידי חכמי הדור כל אחד כפי שורש נשמתו, והוא בבחינת קול גדול ולא יסף כמקראו וכתרגומו*, ובה תתבונן היטב מה שאמרו רז"ל (שבת כג) היכן צוננו, ופליגי בה אמוראי חד אמר שאל אביך ויגדך, כבר היה בסיני ואינו מחוסר אלא הגדה בדבור, וחד אמר לא תסור מכל הדברים אשר ינידו, (ומאי בינייהו פירשנו בעזרת ה'), על כן שפיר שייך לומר וצוננו, הבן.

ועתה עמוד והתבונן ואשמיעך את דבר אלקים, תכון לעד לעולם זכות ישראל עם סגולתו כנתינת התורה במעמד הנכבד אמרו (שמות כז) נעשה ונשמע, נעשה, מה שכבר ניתן לנו בכיבוד בהתגלות כעת בבחינת קול ודבור, ונשמע, ככל דור ודור מן חכמי הדור מה שיגלו לנו תעלומות חכמה, אותן הדברים הנשארים בקול ועל ידם יתגלו לידי דבור נשמע מפיהם, כי דבר י"י בפייהם אמת תורת אמת, ואם עיני שכל לך תבין אשר במעמד הנכבד מתחילה כתיב (שמות יז) ויקרא לוקני העם וישם לפניהם את כל הדברים האלה אשר צוהו י"י, נאמר אח"כ ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר י"י נעשה ולא נאמר ונשמע, ואחר כך כתיב (במשפטים שם כג) ויבא משה ויספר לעם את כל דברי י"י, סיפר להם באריכות איך יש ריבויים לאין משער בדברי י"י, אז (שם כד) ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר י"י נעשה ונשמע ב.

והנה אחרי הודיע השי"ת אותנו את כל זאת, הנה נדע אשר כל דברי חכמינו בכל דור ודור, אשר

מפיהם

רבתייה דעירוני חצרות שפרטה זאת התורה בשבחיה דאברהם יותר מכל המצות דאורייתא ודרבנן, ונראה לי דדרש על מצות דרבנן דייקא, מדכתיב עקב אשר שמע אברהם בקולי, דייק לשון עקב, ולשון בקולי קול דייקא, ואפרש לך, דהנה אנחנו מברכין על מצות דרבנן אשר קדשנו במצותיו וצוננו, והיכן צוננו (כדמקשי רז"ל (שבת כג)), אך היא, דהנה כתיב כנתינת התורה (דברים ה יט) קול גדול ולא יסף ומתרגמינן ולא פסק, והנה על פי פירושו הוא היפך הפסוק, אבל תרווייהו קשומ (כי ע"י מגילה ג) התרגום גם כן ניתן בסיני בבחינת תורה שבעל פה, והנה תדע מה שאמרו רז"ל (ויקרא כב א) כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש עד סוף כל הדורות הכל ניתן מסיני, והנה לא נתגלה הדבר עד בא זמן החכם בעל המאמר כדורו וגילה הדבר ההוא, ולמה כזאת, אבל הוא, שכל הדברים הללו שלא הניע זמנם להתגלות בפועל הדבור, ניתנו בבחינת קול בלא גילוי הדבור כפה היינו תורה שבעל פה, עד בא זמן הנשמה ההוא לבוא אל העולם כדור הראוי ושייך לזה אז נתגלה הדבר על ידי החכם ההוא ויצא מן הכח אל הפועל מן קול אל דבור, (ומתייחדים ומתחברים קול דבור תורה שכתב ותורה שבעל פה, קו"ל דבור"ר בניממריא שמ"ח (משלי טו כג) שמחה לאיש במענה פיו, (שבת קנב) שמחת לב אשה, וזהו סוד שאמרו רז"ל בזמנם בעת אשר גילו מעמי תורה והוציאו מן הכח אל הפועל לחבר קול דבור, אמרו (יודלמי מגיגה ב א) והיו הדברים שמחים כנתינתם בסיני, עיין לקמן והבן), ומעתה אם עיני שכל לך תשכיל ותדע, התורה הזאת חמד שעשועיים שלימה ניתנה, וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בסוף יומיא, אבל כל הדברים האלה היו כעת נתינת התורה בבחינת תורה שכתב שהוא קול, ועל זה נאמר קול גדול ולא יסף, שאין צריך להוסיף עליה, לא תחסר כל בה, כרכא דכולא ביה, אבל להתגלות הענינים מן הכח אל הפועל מן הקול אל הדבור לבוא לידי תורה שבעל פה זה מתגלה בכל זמן ועידן על ידי חכמי הדור כל אחד ואחד בזמנו כפי שורש נשמתו המסוגלת

(ב) בפסוק זה לא כתיב ונשמע רק נעשה, ואולי כוונתו על מה שכתוב אחר זה (פסוק ז) ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, וצ"ע

* עיין ספר תורת חיים ב"מ דף פה ד"ה מאן

וכל דור דור יוצאין מן הכח אל הפועל מן התעלם אל גילוי הדבור על ידי החכמים שבדור כפי עתו וזמנו, כיון שהחכם שבדור מביאו לידי גילוי דבור, או כביכול השי"ת מגלה הדבר לפמליא של מעלה ואומר (ישע' ו.) יונתן בני כך הוא אומר אביתר בני כך הוא אומר, וכן (תגי' טו) מאיר בני כך הוא אומר, ותתבונן מה שאמרו חז"ל בפסיקתא (יד יג בשיע') כשעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה אומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים וכו', דקדקו לומר שמע קולו של הקב"ה, כי הנה לא היה ר' אליעזר עדיין בעולם, וההלכה הזאת שייכה לשורש נשמתו שיתגלה על ידו בתורה שבעל פה ובדורו להביאה לבחינת דבור, על כן היתה הלכה הזאת עדיין בבחינת קול, על כן אמרו על משה שמע קולו של הקב"ה, אבל בהגיע זמן ר' אליעזר בדורו שהביא הלכה הזאת מן הקול אל הדבור, או גילה השי"ת בדבור ההלכה הזאת בפמליא של מעלה.

ואביא לך עוד ראייה מן תלמודא דידן, (תגי' טו) אשכחיה רבה בר שילא לאליהו ואמר לי מאי קא עביד קוב"ה, אמר ליה קאמר שמעתתא מפומיהו דכולהו תנאי וכולהו אמוראי ומפומיה דר' מאיר לא קאמר על שלמד תורה מאחר *), ((פרש"י) דכתיב (מלאכי ב ז) ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ד' צבאות הוא וכו', אם הרב דומה למלאך ד' צבאות תורה יבקשו מפיהו וכאם לאו וכו'), אמר ליה הרי אמרו ר' מאיר רמון מצא תוכו אכל וכו', אמר ליה השתא קאמר מאיר בני כך הוא אומר וכו', הנה על זה ישתומם כל משכיל, וכי ח"ו לא ידע קוב"ה אשר ר' מאיר בירר הטוב וכו' עד שאמר האמורא הזה, ועל פי דברינו ניחא, שכבר היתה ההלכה רווחת וכאה לידי דבור, ואיפסק להלכה בבית דין של מטה אם הרב דומה למלאך ד' צבאות וכו', אבל יש בזה עוד הלכה, דהיינו צדיק גדול וקדוש אשר יכול לברר הטוב מן וכו' הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו, אבל זאת ההלכה לא היתה עדיין בבחינת דבור כי לא איפסק עדיין להלכה בבית דין של מטה, על כן לא אמר הקב"ה תורה מפומיה דר' מאיר על שעבר על הלכה רווחת וגמר תורה מפומיה דאחר, עד אשר הצדיק הזה בעולם הזה הביא זאת הלכה הנעלמת בקול לידי דבור ופסקה להלכה, הנה נתגלתה ההלכה גם בפמליא

של

מפיהם אנו חיים ושותים בצמא את דבריהם, דבריהם דברי אלקים חיים ממש, דהנה התורה הוא חכמתו של יוצר בראשית, (בראשית א א) בראשית בחוכמתא, (תהלים קיא ז) ראשית חכמה, והחכמה מן אלקים חיים, והנה כיון שכל דברי חכמים הם גם כן תורה ממש חכמתו של יוצר בראשית חיי כל החיים (קהלת ז יב) כי החכמה תחיה, (ברכות ד) וכל העובר על דברי חכמים חייב וכו' כי נתרחק מן החיים, (עין קידושין טו) והפורש מדבריהם כפורש מן החיים, והוא סוד הפסוק (ישע' נג א) שמעו (כענין שהבטחתם בסיני במאמר ונשמע וכמו שנתבאר לעיל) ותחי נפשכם.

ועתה תבין מה שקראו בזה לקדושת יום השבת (תחי' ה צב) יומא דנשמתא יומא דאורייתא, והוא, כיון דכל נשמה מסוגלת להוציא תורה חדשה מן הישנה בכל זמן ועידן, והנה בשבת קודש שבאים נשמות יתירות לכל אחד מישראל, הנה על כרחך יש עמה תורה חדשה הצריכה להתגלות על ידי הנשמה הלזו כיום הזה בדור הלזה, כפי אשר שיערה החכמה האלקית מבראשית לפי צורך נשמות הדור **ועתה** נחזור לעניננו, דשמע והוכיח ר' יוחנן מפסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי שקיים וידע אברהם כל המצות דרבנן שעתידין לחדש בכל דור ודור והביאם לבחינת דבור, אבל ניתנו בסיני בקול, ובסוף יומייתא בכל זמן ועידן יוצאים מן הכח אל הפועל, וזהו פירוש הכתוב לדעתו, עקב (מה שעתידי להתחדש בעקב ובסוף יומייתא) אשר שמע אברהם בקולי (שמע לה אברהם מן קול, הכין מן בחינת קול התגלות הדבור), הכן הדברים, ומה שפרט ר' יוחנן לרבותא עירוני חצרות יתבאר בסמוך.

ואגב אורחא את אשר עם לכי אשיחה הנראה לענ"ד, שבזה יש לפרש גם כן דברי המדרש בפסוק הנ"ל, וזה לשונו (ביר' טו ד בשיע') ר' ברכיה בשם ר' יהודה אמר אין לך כל יום שאין הקב"ה מחדש הלכה בבית דין של מעלה שנאמר (איוב לו ב) והגה מפיו יצא, ואין הגיון אלא תורה שנאמר (יהושע א ח) והגית בו וכו' ואפילו זה היה אברהם יודע, עד כאן, בא גם כן לבאר לשון עקב ולשון בקולי, ולדעתי הן הן הדברים הנאמרים למעלה בדברי ר' יוחנן, רק ר' ברכיה הוסיף דאותן הדברים אשר ניתנו בבחינת קול בשעת מתן תורה ולא נתגלה בבחינת דבור

* עין מעין גנים פ"ב אות יא

שהם בתורה שבעל פה על פי ציווי חז"ל הנה שמר זה אברהם, והדבר הכולל הוא (ששומר) [שומר] עירובי חצרות, הכן הדבר.

עוד ארמו לך רמז מופלג במצות עירובי חצרות, שהוא רמז נכון לכלל התורה לחבר השתי

תורות תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, (תיו קנ) תורה שבכתב הוא כביכול בחינת דכורא (המעבר את הנוקבא תורה שבעל פה כדמקשי בגמרא על הלכות ודינים מנלן, מנא הני מילי, ומפקינן לה טמון ברמז בתורה שבכתב), ותורה שבעל פה בחינת נוקבא (המתעברת ויולדת ההלכה), והנה נראה לי, תורה שבעל פה נרמזת בבית רשות היחיד גמור (קדושין ז) כי אתתא לבי תרי לא חזיא, מה שאין כן חצר רשות להרבה בעלי בתים רמז לבחינת דכורא תורה שבכתב, (ויש לרמז בהיפך, חצר לרבים, רמז לתורה שבעל פה דאתמר בה הלכה כרבים עיין ריש תקוני זהר (א)), מה שאין כן רשות היחיד רמז לתורה שבכתב (דברים

לג ב) אש דת למו מיחודו של עולם, וקצת יש רמז לדרך זה בזה פרשת לך (ח"א ד) בפסוק (תהלים סה ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך (נצח הוד יסוד מעמד הנוקבא), נשבעה מטוב ביתך (חסד גבורה תפארת אשר שם בחינת דכורא), יהיה איך שיהיה יש לרמז, הנה מצות העירוב לחבר בית עם חצר, רמז לחיבור תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, לרמז זה הוא שסיים ר' יוחנן במאמרו במדרש ותורותי ב' תורות שקיים אפילו מצוה קלה שבעל פה, והוא המעלה במצות עירובי חצרות, שידע אברהם אבינו כי רמז מצוה זו הוא יסוד מוסד לכל הנ"ל כמו שכתבתי לך, והשם הטוב יכפר, על פי כל דברינו הנ"ל לא יקשה לך למה המצוה הזאת דוקא בשבת, להיות שבת יומא דאורייתא (שבת טו) ולכו"ע בשבת ניתנה התורה, על כן בשבת לו נאה ולו יאה המצוה הזאת, והשם הטוב יכפר בעדינו ויהי רצון שלא יאמר פיני דבר שלא כרצונו

(ב) הנה לפי דברינו הנ"ל, חיבור בית עם חצר נרמז ליחודא שלים אשר משם מתיילדים נשמות

ישראל, הנה יש לרמז בזה אשר זה רמז בפסוק בשירת האזינו (דברים לג מ) צור ילדך תשי ותשכח וכו', הוא על דרך תימא, הנה צור ילדך תשי

בנימפריא

של מעלה ואמר קוב"ה מאיר בני כך הוא אומר וכו', הבן, ומעתה דברי ר' ברכיה במדרש הן הן דברי ר' יוחנן ממש, עקב (אפילו אותן ההלכות שיתגלו בעקב ולבסוף בדבורו של הקב"ה שיאמר בשם הצדיקים והחכמים שבכל דור, והיו הדברים עד זמנם בבחינת קול) אשר שמע אברהם בקולי (שמע אותן אברהם אבינו מן בחינת קול תורה שבכתב, ועוד יתבאר אי"ה) a

ומה שדקדקנו מהיכן דייק ר' יוחנן עירובי חצרות, נראה דדייק לה מן וישמור משמרת, והנה מן התורה (טו"א"ה שמו) אסור למלטל מן רשות היחיד לרשות הרבים או בהיפך, ובאו חז"ל והשיגו בחכמתם לאסור למלטל מן רשות המשתמר ליחיד (היינו בית) לרשות שאינו משתמר ליחיד (היינו חצר, שרשות הרבה בעלי בתים שולטים בו), וזה הוא וישמור משמרת, היינו שמר המצוה שאמרו חכמים לחלק בשימור, זה מה שנראה לי כעת

ומה שדקדקנו לדעת ר' יוחנן מה אולמיה דמצוה הזאת עירובי חצרות מן כל המצות דרבנן שרמזה התורה לשבחו של אברהם אבינו יותר מן כל המצות, ומה שיש לומר בזה, והנה מן התורה בשבת קודש אסור להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, (ע"ה ש"ס פ"ב א) רשות היחיד יכונה לגבול הקודש אחדות יהיד ומיוחד ד' אחד ושמו אחד, ורשות הרבים יכונה לסטרא אחרא בסוד הכתוב (שמות ה) הן רבים עתה עם הארץ (והמעם דאזלי בפירודא יתפרדו כל פועלי און), והוא כעין כלל לכל התורה, כי העוסק בתורה ומצות נפשו מקושרת ברשות היחיד גבול הקדש, ובהיפך העובר עבירות ח"ו נתקשר ח"ו ברשות הרבים סטרא אחרא, וחכמינו ברוח קדשם הוסיפו משמרת אפילו להוציא מרשות היחיד לרשות היחיד הדומה כעין רשות הרבים, דהיינו חצר שהרבה יחידים משתמשיין בו גם כן יהיה נאמר, הנה נרמז בזה משמרת לכל התורה לעשות משמרת לכל להכניס הקודש ח"ו לרשות הרבים, דהיינו בעשיית עבירות ח"ו שאז יכניס את עצמו לרשות הרבים ח"ו מחוייב לעשות משמרת למשמרת ולקדש את עצמו כמותר לו, אם כן הוא כלל לכל התורה לכל הגדרים וסוייגים

נתונים בדין (והיב קע) דהשר של מצרים היה מקסרג מה נשתנו אלו מאלו הללו וכו' והללו וכו', והש"י ברוב רחמיו נילה השם הנכבד של ויס"ע ויב"א וי"ם שמצורף בצירופיו ע"ב תיבין (חס"ד), רי"ו אתון (נבור"ה), ונמתקו הנבורות, על כן היה זה באשמורת הבוקר זמן חיבור מדת לילה (דין) עם מדת יום (חסד), על כן כתיב שם (שמות יד טז) ויהי באשמורת הבוקר וישקף וכו', והנה אברהם אבינו היה יודע סוד עירובי חצרות לחבר חס"ד נבור"ה סוד עירו"ב, והוא הדבר הנעשה כמשמר השלישי אשמורת הבוקר (בדכות ג) אשה מספרת עם בעלה), וזהו דכתיב ביה וישמור משמרת, הבן הדבר

ד) והנה בהתבוננך כל הנ"ל תבין, אד"ם המקיים מצות עירובי חצרות יכוין לחיבור נצ"ח הו"ד על ידי יסו"ד, והנה נצ"ח הו"ד יסו"ד בצירוף אד"ם בנימטריא חס"ד נבור"ה, כן נראה לי

בנימטריא ב"ת הצ"ר, עם כל זה ותשכח וכו' והוא דבר מתמיה

ג) וי"ש לפרש עוד אומרים ז"ל (ביד סד ד) אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, הוא על פי כוונת מרן האר"י"ל (סעמי המצות פי בשלח) נצח והוד הם הנקראים בני החצרים, והנה נצ"ח הוא רחמים חס"ד (בנימטריא) ע"ב, הו"ד דין נבור"ה בנימטריא רי"ו, ותכוין לכוללם ביסו"ד שהוא סו האמצעי הכוללם בסוד ע"ב רי"ו (חס"ד נבור"ה), וזהו עירו"ב ע"ב רי"ו, עד כאן לשון מרן, והנה החיבור והקישור הנעשה ביסו"ד נקרא בשם ידיעה מלשון (בראשית ד טז) וידע אדם וכו', כי היסוד עולה עד הדעת (יבמות ג) ואין וכו' אלא לדעת, וזהו שאמרו הלכות עירובי חצרות היה אברהם יודע, לחבר חסד ונבורה להמתיק הנבורות בהחסדים, ונפקא לן מן וישמור משמרת, דהנה תתבונן בדברי חז"ל, כשעת קריעת ים סוף היו ישראל

מאמר ו

בו ידובר מענין נר שבת

אמר (איוב ג) היום ההוא יהי חשך ולא אור, ממילא נשמע יום שהוא מבורך יהיה אור, וכן נמצא לרו"ל במדרש (עיין מה שכתבתי לך מאמר ג' [נר שבת] סימן ה') ויברך אלקים את יום השביעי ברכו בנר שבת והוא על פי מה שכתבנו, ויש לומר על פי מה שכתבנו לעיל (מאמר הנ"ל) הוא נלמד מנזירה שוה, דהנה אמרו בזהר חדש (בראשית יב) בקדרותא דצפרא (כשמתנוצץ האור במזרח) טוב (הוא אז) לברך את ישראל, דנלמד מנזירה שוה כתיב הכא (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב וכתוב התם (במדבר טו א) כי טוב בעיני ד' לברך את ישראל, והנה יש לומר דגם בזה למדו נזירה שוה, כתיב כי טוב בעיני ד' לברך וכתוב התם את האור כי טוב, נלמד דכומן ברכה צריך להיות אור, ממילא היום ההוא המבורך דכתיב ביה ויברך אלקים צריך לאור, על כן תיקנו למצוה נר שבת, ותיקנו לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו, (שבת טג) והיכן צונו (כענין שאמרו בנר חנוכה) (דברים לב ו) שאל אביך (זו התורה (והיב קטא)) אורייתא מחכמה

א) בשלמי הגבורים סכיב המרדכי פרק כמה מדליקין (שבת סימן דסה) כתב, בשכר ישראל זהירים בנר (מצוה, שבת ויום טוב וחנוכה) ילכו לאורו של הקב"ה שנאמר (ישעי ס יט) והיה לך ד' לאור עולם עכ"ל, ולכאורה יקשה, אמת הבשורה הזאת מבוארת היא במקרא, אבל זו מנין לומר שהוא בשכר הנר מצוה, נראה לי דהנה הפרשה מתחלת (שם ס א) קומי אורי כי בא אורך, רצ"ל כי בא לפני זכות אורך שאתה מאיד לפני בנר מצוה, וכן אחר כך בפסוק ג) והלכו נויים לאורך, הנה כשמסיים אחר כך לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנונה הירח לא יאיר לך והיה לך ד' לאור עולם, היינו שנזכה לאור עולם אור הגנוז מן ששת ימי בראשית אשר יכולין להביט בו מסוף העולם ועד סופו

ב) מתניתין (שבת טו) כמה מדליקין, לא מקשינן כנמרא תנא היכא קאי, דידיעין שפיר דתנא אקרא קאי דכתיב ביה (בראשית ג א) ויברך אלקים את יום השביעי, והנה איוב כשקלל את יומו בארור

באור אל הכרכה, סוד ג' אכות דכתיב בהו כרכה, באברהם (בראשית יב ב) והיה ברכה, (שם כד א) וה' ברך את אברהם בכל, ביצחק (שם כה א) ויברך אלהים את יצחק בנו, ביעקב (שם לב ג) ויברך אותו, והנה המשכת האור בברכה בגימטריא אמ"ת, על כן גם (יחשמי ומאי ד א) עם הארץ אומר אמת ומתיירא לשקר בשבת כי אמת שבת עליו אשר בו נמשך האור בברכה, הכן כל הרמיזות האלה.

ד) **משנה** (שבת לד.) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה, עשרתם ערכתם הדליקו את הנר, עיין רמזים במשנה הזאת בספר כסא דוד להרב הגדול חיד"א זלה"ה (יז א), והנה אני בעניי גם כן אומר שיש לפרש ברמז, שצריך האדם לומר בתוך ביתו (זחיג רעה) איברי הגוף שהם נקראים בני ביתו, צריך לומר בערב שבת עם חשכה, היינו סמוך להכנסת שבת קודם ביאת הנשמה יתירה מהעולם העליון, עישרתם, אם הכנתם את עצמכם להיות מרכבה לעשר ספירות קדושות דהיינו זרוע ימין מרכבה להוי"ה ניקוד סגו"ל, וזרוע שמאל להוי"ה ניקוד שב"א וכו', הכל כנודע (פרע"ח שער הנהגת הלימוד), והדבר הזה הוא הכנה לקבלת הקודש מן גבהי פרומים כענין המבואר בכתבי האר"ז"ל (שם) לעשות את עצמו קודם התפלה מרכבה אל הקודש, ערכתם, מבואר אצלינו (ס והיה ברכה ברכות ה ג דה ועוד) בסוד מה שקוראים לישראל (בראשית יד יג) עברים, וכן מה שכינו רז"ל לשליח ציבור (ברכות לד) עבר לפני התיבה, הוא סוד אימ"ה ירא"ה שם של ע"ב הוא ר"ו אתוון ירא"ה, והתיבין כמו שהם כתובים בתורה הם ג"ו תיבין מנין אימ"ה, והנה ירא"ה אימ"ה בגימטריא עב"ר, וזהו שיש לרמז בדברי רז"ל (ש"ס תהלים צא ה) מפני מה ישראל מתפללים ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר (תהלים צא יד) אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, וכפי הנ"ל הכוונה על השם הנכבד והנורא שם ע"ב אשר בו נרמז אימה יראה בתורה, ולמד זה משה לישראל בתפלה הראשונה אצל הים, שלמד להם השם הנורא בפסוקי (שמות יד יט) ויס"ע ויב"א וי"ט אשר בהם תיבות מנין אימ"ה ואותיות מנין ירא"ה, כענין שאומרים על המלאכים (תפלה יצד) וכולם עושים באימ"ה וכירא"ה רצון קוניהם, וכן עונים באימ"ה ואומרים

מחכמה נפקת, בראשית בחוכמתא (תהלים קיא י) ראשית חכמה, (זחיג רב) וחכמה נקרא אב) ויגדך (זחיג שה"ש פו) הגדה רמיוא דחכמתא) זקניך (אלו החכמים (קדושיך לב) זקן זה שקנה חכמה) ויאמרו לך (שנמסר הדבר בגזירה שוה מן התורה כנ"ל), והנה נמסר הדבר בגזירה שוה שהוא כמדות התורה שבעל פה מדה שניה נגד מדה שניה שבי"ג מדות של רחמים שהוא מדת רחום (כאשר קדם מאמרינו זה כמה פעמים), וכתוב (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון, ממדת רחום בא כפרת עון, ואמרו רז"ל (תנחומא נח א) שהדלקת הנר שבת מצוה על ידי האשה כי היא כבתה נרו של עולם (שנגנו האור הראשון על ידי העון), לפיכך תדליק הנר, ועל כן נלמד בגזירה שוה, ועל ידי מדת גזירה שוה מעוררים מדת רחום, והוא רחום יכפר עון וישיב לנו כמהרה האור הגנוז, ע"כ בכל לילה מלילות החול אומרים קודם ברכו (כד רמז לילה והחשך ממשמש לבא) והוא רחום יכפר עון וישוב האור הראשון ולילה כיום יאיר, הוי' ליל שבת קודש אין אומרים והוא רחום כי כבר פועלים לעורר מדת רחום במעשה ההדלקה (שנלמד בגזירה שוה לעורר מדת רחום), ואין צריך לומר והוא רחום בדיבור ומעשה רב, (ואל תטעה בדברי אלה לומר שהוא מצות עשה ממש מן התורה, כי הוא מן ז' מצות דרבנן כמו שמקובל בידינו, רק כל דברי חז"ל יש להם מקום וסמך מן התורה כי נתקבל הכל מסיני כידוע, ואין להאריך)

ועוד נראה לי, על פי מה דפסקינן להלכה כהנך פוסקים (עיין סווא"ח רסג) דסבירא להו בהדלקת הנר הוה קבלת שבת, והנה אמרו חז"ל (שבת קמ) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, על כן תיכף בהתחלת קבלת שבת היא הדלקת הנר, והוא נלמד בגזירה שוה לעורר מדת רחום, והוא רחום יכפר עון

ג) **הנה** על פי דברינו הנ"ל ברכה ואור מישך שייכי אהרדי, תתבונן דהנה האור נמשך אל הכרכה, הבן הדבר (תהלים צו יא) אור זרוע לצדיק (יסוד עולם) (משלי יג ט) אור צדיקים ישמה, וההוא אור נמשך אל הכרכה שבתא דליליא, ותתבונן לפי זה אור ברכ"ה כד איתכללין דא בדא בגימטריא חס"ד די"ן רחמי"ם (מ"צ אופן ענה) כללות הג' קוין הנמשכין

רבה מוסיף הוא דין מחודש ולא שייך למימר אף על גב, והוה ליה למימר הא דאמור רבנן, ב' דאמור רבנן שייך לומר כשאמרו כתוספתא או בכרייתא, וכאן משנה שלימה היא שנורה בפי כל, הוה ליה למימר הא דתנן, ג' לשון רבה הוא כך, אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' המשיך דבריו עד תיבת לומר ותו לא ואין זה מדרך אמורא, ד' הא דאמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא, קשה, בשלמא אם היה אומר רבה איזה לימוד, לזה צודק לומר שהוא לא שמע הלימוד הזה וקיים מסברא, אבל הנה גם רבה לא אמר שום לימוד רק סברא הוה ליה לרב אשי לומר וקיימתי מדעתי

ונראה לפרש, דהנה דרשו חז"ל בכמה מקומות לשון תורה אמירה הוא לשון רכה ובניחותא,

כענין מה שדרשו (שמות יט א) כה תאמר לבית יעקב (שמיד מה ב) אלו הנשים לומר להם כלשון רכה) ותגד וכו', וכן דקדקו כמה פעמים בדברי התורה

ונבואה, אבל בדברי חכמים בתורה שבעל פה אין סמך לדקדק בזה, כי כן אמרו חז"ל (תולין קלו) לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (*), ונמצא לפי זה בכאן במשנתינו אין לדקדק מלשון לומ"ר וכפרט שלשון אמירה צודק בכל מקום בתורה שבעל פה (לקיט יתרו סא:; דרגא דנוקבא קול דק, כמה דאת אמר (שיר השירים ב יד) כי קולך ערב, ובמקום אחר (סיון מאמר ו סימן א) כתבנו בזה שעל כן לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד הוא כביכול כמו שניכר לפי זה בכאן במשנתנו אין לדקדק מלשון לומ"ר

שיאמר כלשון רכה ובניחותא כפי הוראת לשון אמירה בתורה שבכתב, כי הרי דברי רבנן הוא תורה שבעל פה ולשון חכמים לחוד, וזהו שחידש רבה אף על גב דאמור רבנן (רצ"ל רבנן הם שאמרו) חייב אדם לומ"ר (ולא לשון תורה הוא, אף על פי כן) מיבעיא ליה למימר בניחותא, (כי בכאן דוקא דקדק התנא לשון לומ"ר היינו בניחותא, על כן המשיך דבריו עד תיבת לומר ותו לא), ונראה דנשמע זה מן המקרא כמו שכתב הר"ן (על הרי"ף סם) וידעת כי שלום אהלך (איוב ה סז), זה הדלקת הנר שלום בית, ופקדת נוך, היינו דירתך זה עירוכי חצרות, ולא תחפא, היינו מעשר להפריש בכדי שלא יאכל מכל על דרך (במדב יח לב) ולא תשאו עליו חפא, והנח לפי זה קשה, חנה הדלקת

ואומרים בירא"ה קדוש, על כן נקראים ישראל עברים, והש"ץ שצריך להיות נענה וצריך להתפלל בשם קראוהו עבר לפני התיבה, (ובמקום אחר הארכתי בזה א), ותמצא ביונה (א ט) שאמר עברי אנכי ואת ה' אלקי השמים אני ירא, הבן

והנה בערב שבת להכנת הנשמה יתירה שהיא מן הצנא מרום שעושים תמיד באימה ויראה רצון קוניהם, צריך האדם לומר בתוך ביתו (כנ"ל), ערכתם, העירותם את עצמכם באימה ויראה להתפלל בשם כנ"ל, או ערכתם, כידוע כוונת עירו"ב ע"ב רי"ז היינו מנין אותיות השם הנ"ל הוא רי"ו (נבור"ה ירא"ה) והתיבות כפי קבלתן בצירופיהן (כמו שמצורפים בזהר (י"ב גיב, י"ג קג) ובכתבי האר"ז"ל, וכמו שהביאו רש"י ותוספות במסכת סוכה (מה)) הם ע"ב תיבין (חס"ד), אם כן זה השם הוא חס"ד גבור"ה ירא"ה ואהב"ה, וזהו עירו"ב ע"ב רי"ו, וזהו שיש לרמו צריך האדם לומר בתוך ביתו (כנ"ל) ערב שבת עם חשיכה, ערכתם, היינו התעוררתם את עצמכם במצות עירוב היינו יראה ואהבה כנ"ל, והמשכיל יבין, הדליקו את הנר, היינו תהיו גורמים יחוד העליון בתלת קשרין, כידוע (פרעה ש"ח סופ"ד) יחוד חב"ד (הוי"ה אהי"ה), חג"ת (הוי"ה אלקים), יחוד נה"י (הוי"ה אדנ"י), היחוד הזה סך הכל בגימטריא נ"ר, הוא הכנת המחשבה והדבור והמעשה לקשרם ולדבקם בחיי החיים כקבלת השבת, ואתה תבין ודרוש וקבל שכן, כי כפלים לתושיה.

(ה) ואידי דאייתי לידן נימא ביה מלתא על פי הפשט (לכבוד התורה ולכבוד השבת).

בגמרא (שבת לד.) אמר רבה בר רב הונא, אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו', צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלינהו מיניה, אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא, עכ"ל, והנה מה שיש להתבונן בזה היא, א' קשה הלשון שאמר רבה אף על גב, דלשון הזה צודק כשרוצה בעל המאמר לשנות ולהקל איזה דבר מדברי רבנן, הוא אומר אף על גב דאמור רבנן להחמיר בכך וכך, אף על פי כן באופן כך וכך מותר לו לעשות באופן אחר, אבל בכאן הלא

(א) עיין אלול מאמר א סימן כא.

מסברא דסברא הוא כמו שכתבתי, זה נראה לפרש לדעת הרי"ף והרא"ש ז"ל, מיחו לפי גירסת הגמרא שלא העתיקו תיבות בתוך ביתו הנכון הוא לפרש כמו שכתבתי, הבן.

(ו) **משנה** (שם טו), לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה ולא יכנס אדם לא למרחץ ולא לבורסקי ולא לאכול ולא לדין, עיין ברש"י והרמב"ם והרע"ב דנקט כל הנהו ככאן איידי דבעי למיתני לא יצא החיים במחטו וכו', והנה בודאי האמת הוא כן, אבל אף על פי כן יקשה לפירושם הא דדקדק הרמב"ם דהוה ליה לשנות לא יצא החיים במוקדם ואחר כך למיתני כל הנהו באגב, ונראה לי דנקט כל הנהו בכאן אצל שבת לרמוז לנו דכל הנהו מצותן בערב שבת, **לגלח השערות**, מצוה בערב שבת כענין שמגלחין לכבוד המלך, כדאשכחן ביוסף (בראשית מא ט) ויגלח וכו' ויבא אל פרעה (ויק' לב) ושבת נקרא מלכתא), ולפי סוד, (זו"ח יתרו לט) השערות רומזין לדינים, ובשבת (זו"ח קלה) כל שולמני רונזין ומארי דדינין כלהו ערקין ואתעברו מינה ולית שולמנא אהרא ככולהו עלמין, **מרחץ**, (זו"ח ר"ד) מצוה לרחוץ בערב שבת להעביר הוזהמא מן עובדין דחול, ועל פי הסוד ידוע מדברי מרן האר"ז (פרע"ח ש"ח פ"ג), **בורסקי**, מקום עיבוד העורות, הוא דבר שיכול להתקלקל במהרה מצוה לעיין בערב שבת שלא יצטרך לעיין בשבת ויבא לידי צער ח"ו ולפעמים לידי חילול שבת, ויש למשכיל להעמיק בדבר, דידוע (זו"ח רכט) על ידי חטא אדם הראשון שהיה בערב שבת נתחלף כתנות אור בעור, (עיין בשל"ה בתולדות אדם ב) בפירוש הכרייתא (שבת קג) שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן עייני"ן אלפי"ן, עיין שם שמסיק אשר יותר תגדל מעלתו לעתיד במהרה בימינו כשנתקן עבודתו ב"י, מה שאנו עובדין כעת בבחינת כתנות עור ואף על פי כן יתהפך לאור, הנה תגדל מעלתו יותר מן קודם החטא שהיה כתנות אור, והנה זה נקרא עיבוד העורות, והנה שבת הוא יום שכולו אור ולא נאמר בו ויהי ערב במעשה בראשית, ואור הראשון שימש אז ל"ו שעות מנין אל"ה אלף ל"ה מנין ה' פעמים או"ר הנאמר במעשה בראשית ג, על כן תיקנו חז"ל למצוה נרות שבת, (ותיקנו לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו, והיכן צונו שאל אביך ויגדך, אביך, הראשון אדם קדמא)

הדלקת הנר הוא המאוחר בקבלת שבת ולמה הקדימו הפסוק, הוא בכדי לרמוז לנו שאמירת כל הג' יהיה בשלום היינו בלשון רכה, וכיון דיש סמך לזה מן המקרא בודאי כוונת התנא לומ"ר דוקא בלשון רכה ובשלום (כי תנא אקרא קאי), וזהו שאמר רב אשי אחר כך, אנה לא שמיע לי הא דרבה דדייק הדבר ממשנתו לומ"ר דוקא, כי סבור הייתי לשון חכמים לחוד כמו שכתבתי לך אבל קיימתים מסברא, ודוק כי נכון הוא בעוזה"י

והנה הרי"ף והרא"ש ז"ל העתיקו, ואף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו צריך למימרינהו בניחותא, הנה העתיקו בדברי רבה גם תיבות בתוך ביתו (שאיין זה בגמרא רק עד תיבת לומר וכו' כמו שכתבתי), נראה דקשיא להו גם כן תיבות אף על גב כמו שכתבתי, וכן הא דרב אשי כמו שכתבתי לך, על כן הסבירו הם דדייק רבה מן תיבות בתוך ביתו במתניתין, מדלא קאמרה המשנה בביתו רק בתוך ביתו, נראה לכאורה הכונה שיאמר דבריו בהרמת קול שישמעו בכל הבתים ובכל החדרים, וזהו שאמר רבה אף על גב דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו (ולא אמרו בביתו) הנה משמע שיאמר בהרמת קול, אף על פי כן בעי למימרינהו בניחותא וכו', כי כן משמע בתיבת לומ"ר בלשון רכה ובניחותא, והא דקאמרו בתוך ביתו, היינו שיאמר כן בכל החדרים פעם ושתים, (והא דאמרינן לשון חכמים לחוד, היכא דאיכא למידק דייקינן, ובפרט דסברא הוא כי היכי דלקבלינהו מינה, ואמרו חז"ל (גמין ז) שאסור להטיל אימה יתירה, אמרו דעל ידי אימה יתירה יכולין לבא ח"ו לידי חילול שבת ושאר עבירות, וכמו שהביאו הרי"ף והרא"ש ז"ל המימרות הללו בכאן, וגם משמע כן מדרשת הפסוק דר' יהושע בן לוי (וידעת כי שלום וכו') וכמו שכתבתי לעיל, על כן בודאי תיבת לומ"ר בכאן דייקינן כמו בלשון תורה, על כן אמר רב אשי אנה לא שמיע לי הא דרבה דדייק תיבת לומר, וקיימתי

(ב) בסוף ההקדמה הנקרא תולדות אדם, בשער הגדול (כ"ב) פי' על ידי עבודתו כעת שאנו בבחינת כתנות עור, ואף על פי כן נזכה לתקן שיתהפך לאור, על ידי זה תגדל מעלתו לעתיד יותר מן קודם החטא שהיה גם כן כתנות אור

(ג) עיין מאמר ג סימן ח

הנם שהוא אמור גם בחול, (ת"ז פה) אבל בשבת הוא עון פלילי ביותר, ואסמכוהו אקרא (שמות לה א) לא תבערו אש וכו', ואי"ה יתבאר עוד (לקמן דף לד)

לדין, מצוה לתווך השלום על ידי המשפט בין איש לרעהו קודם השבת, וכל ישראל בני מלכים כאחד חברים ישמחו במלכותך וכו' עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו משובך, כבר ידעת (ת"ז לפ). השפעת המו"ב לכנסת ישראל הוא בהסכמת כל שייפין (תהלים פה ט) אשמעה מה ידבר האל ה' כי ידבר שלום אל עמו, וכבר ידעת (וח"ג ק"י. קטו) שלום וטוב חד דרגא אינון* (

* הג"ה

הנה גם אור הגר קרוי בלשון טוב כמה דאת אמר (שמות ל ז) בהטיבו את הנרות, על כי באור יכונה בטוב (בראשית א ז) וירא אלקים את האור כי טוב, (אבות ו ג) והתורה נקראת טוב כי בה נגנז האור, על כן מצות נר שבת שבו היתה הארת אור הגנוז הוא מסוגל לתורה, על כן אמרו בגמרא (שבת כג) שעל ידי נר שבת זוכה לבנים תלמידי חכמים, הבן הדבר ויונעם לחיכך.

ז) כיון שבאנו לכלל זה מענין השפעת הטוב לכנסת ישראל, ומן הארת טוב אור הגנוז על ידי נר שבת, וכבוד היום הארת התורה שבה נגנז האור כי טוב, על כן עתה באתי לדרוש כמה מילי מעלייתא מן הטוב אשר חנני אלקים בפסוק שאמר משה לחובב (במדבר י כט) לכה אתנו והטבנו לך כי י"י דבר טוב על ישראל, בכדי להעיר הטוב הצפון בתורה כמה דאת אמר (תהלים לא ב) מה רב מובך אשר צפנת ליראיך וכו', וזה החלי בעזר הצור.

ו**יאמר** משה לחובב וכו' לכה אתנו והטבנו לך כי ה' דבר טוב על ישראל, יש להתכונן בזה, דהרי הגר שבא להתגייר הנה על כרחך נגמר בדעתו אשר שקר נחלו אבותיו מעולם, והדתות אשר עסק בהם עד היום הבל המה מעשה תעתועים, רק תכלית הטוב אשר בעבורו נבראו העולמות היא עבדת ישראל בתורה ומצות וישראל הם עיקר העולם, ועל כרחך יתרו העלה זה בדעתו בעת שהתגייר, ואם כן מהו זה הדבר הדש שהודיע משה לחותנו כי י"י דבר טוב על ישראל, וכי היה עדיין יתרו ח"ו מסתפק בזה הרי שמע (או ראה ע"ז כד) לחד מאן דאמר) קבלת

קדמאה, ויגדך, אשר קודם החטא היה גם הגוף אור היינו ספירי כמלאכי מרום וזהו כתנות אור, ואחר כך על ידי החטא נעשה הגוף מוגשם כתנות עור), והנה נצמוינו להפוך עור לאור על ידי אור תורה ומצות אשר בתורה נגנז האור הראשון, וכפרט בשבת יום האור אשר שימש בו האור הראשון ולא נגנז עד מוצאי שבת, על כן שבת הוא יומא דאורייתא אשר בה נגנז האור, וזהו וצונו להדליק נר שבת, שצונו להדליק הנר של שבת שהיה מאיר בשבת בראשית אור קדמאה, וגם הגוף של האדם היה כתנות אור, ועל ידי החטא נגנז האור והגוף נתהפך לכתנות עור, וצונו השי"ת להדליק נר של שבת על ידי התורה, והשבת הוא יומא דאורייתא שוב יתהפך אור בעד עור), ע"כ לרמוז זה, המצוה בערב שבת לעיין בעיבוד העורות ואחר כך להדליק האור נר שבת, (ובזה תתכונן מה שאמרו רז"ל (ירושלמי תענית א א) אלמלי שמרו ישראל את השבת מיד נגאלין כי היה מתהפך העור לאור), ואתה תבין והרחב הדברים כרצונך

ו**אומר** לך עוד, הנה מצוה בשבת להריח בחדם כמו שכתב האריו"ל (פרע"ה ש"ח פ"ד) והוא נלמד מן הגמרא (שנה לג) בעובדא דר' שמעון בן יוחאי ובנו כשיצאו מן המערה, הנה ארמוז לך על פי דברינו הג"ל, הד"ס בנימטריא ס"ט, הוא מספר הנוסף בעו"ר על מספר או"ר, הנה תתכונן כאשר ניתקן במהרה בימינו ע"י התורה והשבת וישוב הכל לאור, הנה גם הנוסף יתן ריח טוב (עיין בשל"ה שרמותי לך לעיל) (ברכות מג) דבר שהנשמה נהנה ממנו, וכבר ידעת מסוד הריח דרגא דמשיח לעתיד (ישע"י יא ג) והריחו כיראת ד', וכבר כתבתי במקום אחר ד) שזה החוש היינו חוש הריח לא נפגם כל כך בחטא האדם, על כן כל החושים נזכרים לשם וזה החוש לא נזכר, על כן זה החוש נשאר רוחני הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, הנה תתכונן בשבת קודש אנו עושים מן כתנות עור או"ר הד"ס, הבן הרמיזות האלה ואי"ה יתבאר עוד במקום אחר

ו**אכול**, מצוה בערב שבת שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה, ובאפשר יבא ח"ו לידי כעס, והכעס

(ד' עיין סיון מאמר ד סימן ה, חשון מאמר א סימן ב, אור מאמר א סימן י

והנה במין האנושי אשר ברא השי"ת לכבודו הוא גם כן כך, כל האומות הם חומריים של המין כמה דאת אמר (יחזקאל כג ב) אשר בשר המורים בשרם, וישראל הם צורת המין, על כן באו לעולם אחר כל השבעים אומות כמשפט הצורה הבאה באחרונה (עיין זה בספרי הגאון בעל גור אריה ה), ומעתה תתבונן בכריאת הזמן יום השבת הוא יום הצורה, ובמין האנושי מבחר בראוי ישראל הם הצורה, אם כן שביבת יום השבת אין ראוי אלא לישראל, מה שאין כן גוי החומרי אשר בשר המורים בשרם, כשבתו לשם שבייתה ומדמה את עצמו לצורה כמכרו שאין צריך לישראל כי הוא קיום בפני עצמו, הנה יחויב מיתה, להראות שאין לו קיום בזולת הצורה המקיימו, הבן הדבר, הנך רואה שהחומר מתקיים על ידי הצורה מחוייב להיות דבוק לצורה, מה שאין כן כשמתפרד החומר מן הצורה הנה היא סיבת ביטולו כענין הגוף בהפרידו מן הנשמה.

והנה הצורה נקרא טוב כענין הנאמר במעשה בראשית בכל הנבראים וירא אלקים כי טוב, לדעתי הוא קיבל כל חומר צורתו המקיימת אותו, וכן הוא בשבת צורת הזמן (תהלים צג א ב) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות וכו', ותתבונן הדבר שגם בעסק נקיון המגורה והדלקתו נקרא בתורה בלשון הטבה (שמות לו ז) בהיטיבו את הנרות, כי הנר שהוא הכלי הוא החומר, והאור הנאחז בו הוא הצורה כענין הנשמה המאירה לגוף, וכן הוא בכתוב (משלי כו ז) נר ד' נשמת אדם, והנה לפי זה תתבונן פירוש הכתוב שאמר משה לחותנו לכה אתנו והטבנו לך כי הוי"ה דבר טוב על ישראל, דוקא להם משפט הצורה הנקרא טוב מה שאין כן לשאר האומות, על כן כשתרצה ליהנות מטובם מחוייב אתה להיות דבוק בהם ממש במקומם, כמו שנאמר (ישעי יא א) ונלוה הגר אליהם דייקא, מה שאין כן בהיותך אצל האומות שהם חומריים, הבן

ח) עו"ד יתפרש (במכדב י כט) לכה אתנו והטבנו לך כי הוי"ה דבר טוב על ישראל, כבר ידעת מה שדקדקנו לעיל, ואומר לך, ידוע היא (רמב"ם ה' תשובה פ"ה) מענין חקירות ידיעה ובחירה אשר שניהם אמתיים נתאמתו לנו על פי התורה, הגם שאתו ית"ש המדע והוא ידוע מחשבות אדם, לפניו נגלו כל תעלומות והמון

קבלת התורה, וכל מה שייקד להם השי"ת בתורתו טובות נפלאות בזה ובבא לאין משער

ואומר לך את אשר עם לבכי, הנה תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת שבת (שמ"ע שחרית) ולא נתנו י"י אלקינו לגויי הארצות ולא הנחלתו וכו' וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים כי לישראל עמך נתנו באהבה וכו', לכאורה יש להתבונן מהו הרבותא של שבת בזה, הרי כל התורה ומצות לא ניתנו רק לישראל (חוץ ז' מצות שניתנו לבני נח), ואי משום (ע"ז ב) דהחזיר הקב"ה את התורה על כל האומות קודם שנתנה לישראל אם כן גם השבת היה בכלל התורה, וגם חלילה לומר שעלה במחשבת הצור תם ליתן התורה לאומות ולא לישראל עם קרובו, רק החזיר הקב"ה על האומות וידע שלא ירצו לקבל ועשה השי"ת זה בכדי שלא יהיה להם תירוץ אחר כך, אבל יובן לך דשאני מצות שבת מן כל מצות התורה, דהרי כל המצות אם יעשה אותם הגוי אין עליו אשם, אבל (סנהדרין נ"ח) גוי ששבת חייב מיתה, ונצטוו בני נח בלא תעשה (בראשית ח כב) לא ישבותו, והנה מהראוי להתבונן בטעם הדבר למה יתחייב בן נח מיתה בשביבתו, ונראה לי על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ר י"ג) ויכל אלקים ביום השביעי ביום הששי מיבעיא ליה למימר, אלא מה היה העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה, ודבריהם ז"ל גם כן אינם מובנים, כי המנוחה אינה עשייה רק העדר העשייה, ואינה מלאכה וקרא קאמר ויכל וכו' מלאכתו וכו', אך הוא לדעתי על פי קבלת רז"ל שלכל דבר הנברא בעולם יש חומר וצורה, והצורה היא חיות החומר וקיומו, והנה הזמן הוא גם כן נברא, וששת ימי המעשה המה חומר הזמן, ויום השבת היא צורת החומר כנשמה לגוף, על כן הוא יום השבייתה ומנוחה, כי מנוחה מפאת הצורה, ושעבוד ועבודה מפאת החומר, כמו שנאמר בעבדים (בראשית כב ה) שבו לכם פה עם החמור (יבמות סג). עם הדומה לחמור, וזהו שאמרו רז"ל מה היה העולם חסר מנוחה שהזמן עדיין לא קיבל צורתו, עד שבא שבת קיבל הזמן את הצורה שהוא מנוחה ונתקיים העולם.

(ט) ועל פי זה אומר לך מעם נכון את אשר עם לכבי, הנה השי"ת צוה לנו בתורתו ליתן את הברכות על הר גריזים ואת וכו' על הר עיבל (דברים יא ט), והנה הי"א ארורים נכתבו בתורה בפירוש (שם כ טר), וכאה הקבלה בתורה שבעל פה (סוטה לו) לומר מקודם הברכות, דהיינו הפכו פניהם כלפי הר גריזים ואמרו ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה, ואחר כך הפכו פניהם כלפי הר עיבל ואמרו וכו' וכן כאינך, ומתראוי להתבונן למה הארורים נכתבו בתורה שכתב והברכות נתקבלו בתורה שבעל פה בדיבור ואמירה, ונראה לי על פי הנ"ל, להיות דבורו של הקב"ה בהכרח הוא שיתקיים, והנה תורה שכתב (מיטין ט) תורה התומה ניתנה, (עם היות שמות כ א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה, עם כל זה לאמר כתיב, שיתאמרו הדברים בזמנם ככל דור ודור לעת המציאות, והכן הדבר, ומי יוכל להכין מחשבות הצור תם), והנה כשהתורה הזאת התומה ניתנה, יש לומר שהארורים נכתבו בתורה שכתב כאותיות ולא נאמרו בדבור בכדי שלא יהיה הדבר בהכרח שיתקיימו, מה שאין כן הברכות נאמרו בתורה שבעל פה כי חפץ השי"ת שיתקיימו בהכרח, וזהו שהודיע משה לחותנו גר צדק, כי ד' דבר טוב על ישראל, המוכות והברכות באו בדבור על כן בהכרח הוא שיתקיימו.

(י) ונראה לפרש עוד (במדבר י ט) לכה אתנו והמכנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל, על פי מה שאמרו רז"ל (ריה י) הרי שהיו ישראל מחוייבים ח"ו בראש השנה ופסקו להם גשמים מעטים, ואחר כך שבו בתשובה, הנה להוסיף עליהם אי אפשר, אזי הקב"ה מורידן בזמנן ובמקום הראוי שלא תאכזר אפילו מפה אחת, והרי שהיו ישראל זכאין בראש השנה ופסקו להם גשמים מרובין, ואחר כך נתחייבו ח"ו, לפחות מהן אי אפשר, הקב"ה מורידן שלא בזמנן ושלא במקום הראוי רק במדברות וכיוצא, והנה לפי זה יש לומר שזהו הנרצה שהודיע משה לחותנו דבר חדש, לכל יאמר הטוב אשר דבר ד' הגם שהוא בהכרח שיתקיים עם כל זה יש לחוש שהטוב אשר פסק ד' להשפיע לארץ ישראל אם ח"ו לא יהיו ישראל זכאין, הטוב ההוא יקחווהו זרים

והמון נמתרות מכראשית, מחשבות אדם ותחכולותיו ויצרי מעללי איש, עם כל זה הבחירה חפשיית ויוכל אדם לעשות לטוב ולמוטב כרצונו, ידיעתו ית"ש אינה מכרחת, מה שאין כן דיבורו ית"ש היינו שכבר בא הענין אל בחינת הדבור, הדבור הוא מכריח ובהכרח שיתקיים, (עיין בדברי הרב הקדוש מהר"ם אלשיך בפסוק (ישעי' נה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב וכו' כי אם עשה את אשר חפצתי והצליח וכו' א), ועל פי זה פירשתי הפסוק (ישעי' א א) חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים, דהנה תיבות אשר חזה מיותרין, אבל החילוק הוא בין דרגא דחזיון לדרגא דנבואה, דהנה חזיון היא לשון ראייה שהנביא ראה מתראים אליו מן השמים בצירופים הללו אשר אמר לישראל, שנבה מזה מעלת הנבואה שהיא לשון (שם נז יט) ניב שפתים שהנביא שמע בדיבור את הדברים הנאמרים אליו והוא מעלה יותר גדולה מחזיון, והנה (פסיקתא לד א) ישעיה הנביא שנבה מעלתו מאד כמעלת הנבואה כידוע (מגלה י) והיה מורע מלוכה, ואמר הכתוב כאן חזון ישעיהו שראה הנבואה הזאת רק בחזיון ולא בדרגא דנבואה, וזהו שאמר הכתוב כמקשה ומתרגן, אשר חזה, רצ"ל מה שיקשה לך למה נאמר הדבר הזה לו בחזיון לא בדבור הנבואי, הוא להיות החזיון הזה על יהודה וירושלים, ולא רצה השי"ת לומר בדיבור כביכול דאז יהיה בהכרח שיתקיים, והשי"ת רצה שישונו ולא יתקיים החזיון, כיון שלא יצא עדיין הדבר מפיו ית' כביכול, והדברים ארוכים ז)

וזוהו שיש לפרש מה שהודיע משה לחותנו דבר חדש, היינו לכה אתנו והמכנו לך בודאי, ולא תחוש פן ח"ו יגרום הענין ולא יבואו כל הייעודים המוכים שייעד לנו השי"ת, זהו שאמר הלא בהכרח הוא שיתקיימו, כי הוי"ה דבר טוב על ישראל, שבאו לנו הייעודים המוכים בדבור דייקא, וכיון שבאו בדבור בהכרח הוא שיתקיימו, (במדבר נג ט) ההוא אמר ולא יעשה ודבר וגו'

(1) שמואל א ב ג ועיין תחלת ספר כלי היראים, ועיין אלשיך איכה ג לח על הפסוק מפי עליון לא תצא תרעות, בינת יששכר דרך מקודים מט ע"ב.

(2) עיין תמוז אב מאמר ב סימן טז, אדר מאמר י בהג"ה.

החטאים יתעוררו המקטרינים ח"ו ומלך במשפט יעמיד ארץ ויתמנע הטוב, והודיעו לו משה שבדאי יבא הטוב לישראל ולא יועיל שום קטרוג, והוא על פי מה שפירשנו (ס' אגרא וזלה ק"ח) בפסוק (בראשית י"ט) ויהי בשחת אלקים את ערי הכנר ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט, והנה עם היות שכל הענין מיותר שכבר נאמר לעיל באריכות המעשה שהיה בענין הצלת לוט, ובאם רוצים להשמיענו שהיתה הצלה בזכות אברהם הוה ליה להשמיענו זה לעיל בסיפור המעשה, אבל עוד חוץ לזה קשה מאד שכל הדברים באו כפול ומכופל, ויהי בשחת וכו' ויזכור וכו' וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט, אך הוא לדעתי, דהנה מבואר בזהר (ווי"ח בלק טו) בפסוק (ירמ' י"ז) רפאני ד' וארפא למה ליה למימר וארפא, ופירש שם הכונה, דהרפואה הנעשית על ידי המלאך רפאל אינה רפואה בטוחה עולמית, (דהנה הוא מלאך עובד וזה עבודתו לרפאות, והנה הוא משתוקק שאחר יום או יומים שוב ישלחהו השי"ת לעבוד העבודה שממונה עליה, הבן), מה שאין כן הרפואה שהיא מן השי"ת בלא שליח היא רפואה בטוחה עולמית, וזהו פירוש רפאני ד' אתה בעצמך, או וארפא כודאי לעולמים, הבן הדבר

וְלִפְיֵי זֶה הֵנָּה בְּכַאֵן יֵשׁ לְתַמוּהַ, הַשִּׁי שֶׁלַח ג' מֵלֵאכִים לְאַבְרָהָם בְּשִׁלְיֹחוֹת לְג' דְּבָרִים (כִּי ר' ג) כִּי אֵין מֵלֵאךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹת, וְכַתְּבוּ הַטַּעַם לִזֶּה לְחֹרוֹת גְּדוּלְתוֹ ית"ש אֲשֶׁר רְבוּא רִבְכֵן קְדַמוּהִי וַיְכּוֹל לְשַׁלֹּחַ לְכָל דְּבַר פְּרַמִּי שְׁלִיחַ מִיּוֹחַד, אֶחָד לְבִשֵׁר אֶת שְׂרָה וְאֶחָד לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם וְאֶחָד לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם, וְהַמֵּלֵאךְ רַפְאֵל שָׁבַע לְרַפְאוֹת אֶת אַבְרָהָם הֵלֵךְ גַּם כֵּן לְסְדוֹם לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהֵנָּה עֲשֶׂה ב' שְׁלִיחוֹת, וְצִרִיךְ לִזְמַר שֶׁהַצְּלָה וְרַפְאוֹת אֶחָת הִיא, וְהֵנָּה קֶשֶׁה ב' קוֹשִׁיּוֹת עֲצוּמוֹת, א' לְמָה שֶׁלַח הַקַּב"ה אֶל אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ אֶת רַפְאֵל לְרַפְאוֹתוֹ וְאֵין רַפְאוֹתוֹ עוֹלְמִיּוֹת, וְלְמָה לֹא רִפְאֵל הַקַּב"ה אוֹתוֹ בְּעַצְמוֹ, וּבִפְרָט שֶׁנִּגְלָה אֵלָיו אוֹ בְּכַבּוּדוֹ וּבְעַצְמוֹ, ב' דֵּהֵנָּה הַטַּעַם דֵּאֵין מֵלֵאךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוֹת לְחֹרוֹת גְּדוּלְתוֹ כְּנ"ל, אִם כֵּן גַּם הַצְּלָה וְרַפְאוֹת גַּם כֵּן יֵהִיוּ ב' שְׁלֹחוֹת וְלֹא נִצְטַרַךְ לְתִירוּצִים.

זרים כענין הנאמר (שופטים י א) והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק וכו', על כן הודיע משה לחותנו כי ד' דבר טוב על ישראל דייקא, שהטוב ההוא יקחוהו ישראל דייקא, אם כן בהכרח הוא שיתקיים הטוב על ישראל דייקא, ודי בזה.

יא) וְיִתְפָּרֵשׁ עוֹד (במדבר י ט) לכה אתנו והטבנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל, הנה הלכה רווחת היא בישראל על פי התורה (ר"ה ד) האומר שלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני וכו' הרי זה צדיק גמור, והנה רמינן מברייטא זו אהא דאמרינן בגמרא (שם ג) כורש מלך כשר היה והחמיץ, דמצינו שהתנדב לבית המקדש ואמר (עזרא י ט) די להוון מהקרבין ניהוחין וכו' ומצליין לחיי מלכא ובגוהי, ומשני בגמרא כאן בישראל כאן באומות, עיין ברש"י (ר"ה טז, בשני) ישראל אינו מתרעם אחר מדותיו של הקב"ה ואפילו ח"ו לא וכו' כמו שהתנה בשעה שנתן הצדקה אינו מתרעם ומצדיק הדין ומקיים נדרו שנדר, מה שאין כן גוי מתרעם, והנה כשישראל עם קרובו עושים כך ומקיימים זאת ההלכה, הנה הדין נותן שהשי"ת יקיים לנו גם כן כזאת, הגם שתנאי היה דבריו ית"ש (ויקרא כו ג) אם בחקותי תלכו וכו' יקיים לנו כל הטוב שייעד לנו, ואם לא תשמעו וכו' כמבואר שם, הנה אם שתנאי היה דבריו ית"ש בייעוד הטוב, עם כל זה הדין נותן כיון שישלח נותנין צדקה בתנאי וח"ו אינו מתקיים התנאי ואף על פי כן הם נותנים צדקה ואינם מתרעמים, הנה השי"ת גם כן נותן הייעוד הטוב הגם שהתנה בתנאי והם לא קיימו התנאי, עם כל זה הוא ית"ש נותן להם הייעוד הטוב, וזהו שהודיע משה לחותנו כי ד' דבר טוב על ישראל, שהטוב שדיבר הוא על ישראל שמקיימים דבריהם הגם שאינם מתקיימים התנאי שהתנו עם הקב"ה, אם כן הדין נותן גם כן אצל השי"ת שיקיים להם הייעודים הטובים הגם שישלח עם קרובו ח"ו אינם מקיימים התנאי שהתנה עמהם, הבן.

יב) וְיִתְפָּרֵשׁ עוֹד (במדבר י ט) לכה אתנו והטבנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל, הוא הודעה חדשה לגר צדק הלז, לבל יפול לבו עליו פן על ידי

(ח) עיין תמוז אב מאמר ה נחמה א סימן ג, כסלו סבת מאמר ב סימן ל.

שליחותו לרפאות את אברהם, היינו להציל את לומ שזה יהיה רפואה לאברהם ממחלת לבו, וזהו שנאמר (שם יט ט) ויהי (וי היה) בשחת אלקים (מדת הדין) את ערי הכנע (ואין מקום להצלת לומ מפני מדת הדין, מה עשה הש"י לא הזכיר לפני המשפט את הצלת לומ, רק) ויזכור אלקים את אברהם, (ועל ידי זה) וישלח את לומ וכו', (ולא היה באפשרי להזכיר את לומ בעצמו בפני המשפט, כי המעשה היה) בהפוך את הערים אשר ישב בהן לומ בכחירתו ואין מקום להציל, על כן הזכיר הש"י בפני המשפט רק את אברהם וכנ"ל ולא הזכיר את לומ, אחרי הודיע הש"י אותנו את כל זאת גודל רחמנותו ית"ש גם במקום שיש חשש קטרוג שלא יהיה כאפשר להנצל, אזי מזכיר הש"י בדין ההוא את מי שאי אפשר לקטרוג עליו, וממילא יומשך רחמים אל הקרוב אליו, הבן הדבר

והנה כתיב (דברים ט א) שמע ישראל אתה עוכר היום את הירדן לכא לרשת גוים וכו', והנה לא כתיב שמעו בני ישראל אתם וכו', אבל הוא, להיות שהיה אז ביניהם גם כן חטאים (הלא תדע אפילו אחר כיבוש וחילוק אמר פנחס לבני גד ובני ראובן (יהושע כב יז) המעט לנו עון פעור אשר עדיין לא הפהרנו ממנו), והיה חשש מהמקטריגים לכל יקטרוג עליהם, על כן מה עשה הש"י, הזכיר הטוב שהכתיב לישראל סכא עבור גודל צדקותיו, ומי הוא מהמקטריגים אשר יהיה לו פתחון פה לקטרוג ולומר כי אינו ראוי ישראל סכא להכטחה ולהטוב ההוא, הלא בעל כרחך כולם יעידון ויגידון אשר מהראוי להשלים ההכטחה לישראל סכא חסידא וקדישא, וממילא ישולם לבני ישראל ההטבה אפילו אם ח"ו אין בידם זכות, על כן אמר שמע ישראל (סכא) אתה עוכר היום וכו', וכזה נוכל גם כן לומר שזה הודיע משה להגר צדק, לכה אתנו וכו' והסכנו לך, (ואל תחוש פן ח"ו על ידי החטא לא יגיע גם לנו הטבה, לזה אמר אל תחוש לזה) כי ד' דבר טוב על ישראל (סכא) בכדי שלא יהיה מקום להמקטריגים אפילו ח"ו אין זכות לבני ישראל הרי בהכרח שיתקיים הכטחה שהוכטח ישראל סכא, ודי כזה כעת.

(ג) **ויתפרש** עוד (במדבר י ט) לכה אתנו והסכנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל, החידוש

שחידש

אך הוא לדעתי, שהתורה משמיענו כל זאת איך הש"י רצון יראיו יעשה גם במקום שיש קטרוגים ח"ו והש"י מלך במשפט הוא ואין מקום לעשות גם, עם כל זה הכל יכול ברוך הוא עושה באופן כזה שיעשה גם כשכיל אוהביו כאשר יתבאר לך, והנה ככאן לא היה ללומ זכות, וכפרט שנפרד מאברהם ובחר לו לשבתו במקום רשעים, והנה כשנגמר דינם של סדום בכית דין של מעלה לא היה באפשרי להציל את לומ כי בידו זכות אין, וכפרט שהוא בכחירתו שבחר לו לשבתו מקום רשעים שאין כמותם בכל העולם, ועשה זה כמדר ובמעל שהיה כל הארץ לפניו כמו שאמר לו אברהם (בראשית יג ט) הלא כל הארץ לפניך וכו', והנה כשהיה ברצון הש"י להצילו (בזכות אברהם) היה קטרוג ממדת הדין באיזה זכות ובאיזה מענה ינצל, והש"י מלך במשפט יעמיד ארץ, ואילו היה נזכר לפני בית דין של מעלה שם לומ לדונו אם ינצל אם לאו אז היה מתעורר המדת הדין והקטרוג הגדול מהמקטריגים ואין מקום להצילו על פי המשפט, והנה היודע מחשבות ידע אשר ירע הדבר בעיני אברהם על מיתת לומ, מה עשה העושה נפלאות גדולות לבדו, גזר כגבהי מרומים על רפאל שילך וירפא את אברהם מכל מכאוביו ותחלוואיו, (והנה עיגום נפש ודאגה הוא בכלל החלאים ומדוים), והנה מי הוא מכל כוחות הדין אשר יערב אל לבו לקטרוג על אברהם ידיד הנאמן לומר ח"ו שאינו ראוי לרפואה והצלה, והנה בוודאי היתה הסכמת מדת הדין וכל פמליא של מעלה ונפסק הדין שראוי אברהם לרפואה והצלה מכל מכאוביו, ובכלל הרפואה הוא גם כן מחלת לב ודאגה כלב איש, כי מה החילוק אם האדם מצטער בכאב מכה או בכאב לב בדאגה על הכל יצטרך לרפואה, והנה כיון שנפסק להלכה בבית דין של מעלה לרפאות את אברהם מכל מכאוביו ממילא בכלל זה נכלל הצלת לומ כי היה לו לאברהם דאגה ומחלת לב על לומ, והנה כאשר נשתלחו המלאכים כל אחד לשליחותו ונשתלח גם רפאל עמהם לרפאות את אברהם, אז כבואם (שם יט א) וירא ד' אל אברהם ככבודו ובעצמו וריפא אותו ממכאוב גופו, אז לא ידע רפאל מה לרפאותו כי כבר נתרפא (שם טז) ואברהם הולך עמם לשלחם וד' אמר וגילה לו ענין סדום והיה לו מחלת לב על לומ, אז הבין רפאל והלך לעשות

נכתב אני נקרא, כך הייעודים הטובים שבתורה הנה עצמיותם רוחניים ולצד עילאה ימללו, והייעודים הנשמיים הנקראים בפי כל בתורה המה מלבושים שנתלכשה בהם התורה בעולם הזה, הבן הדבר

יד) ויתפרש עוד על פי מה דרמו הקדמונים שמעתתא אהרדי, דקיימא לן (קושיין י) עבד שעבד שלש וחלה שלש יוצא לחירות ואין צריך להשלים ימי חליו, (ב"מ עז). ובפועל קיימא לן בנאנס מקצת ימי פעולתו צריך להשלים אם ירצה לקבל דמי שכירותו בשלימות, וקשה מאי שנא, ותירצו דשאני עבד עברי דקיבל שכר עבדותו או הוא או הבית דין שמכרוהו מקודם שעבד, מה שאין כן פועל (שם סח) שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, וכיון דלא פעל פעולתו בשלימות אפילו נאנס לא קא משתלמא ליה שכירותו רק כפי שפעל, והנה כפי הדין שכר עבודת ישראל בתורה ותפלה ומצות הנה הם (עיוזין נב). היום לעשותם ומחר לקבל שכרם הנה הם כפועלים, הנה הימים שנאנסו ולא יכלו לעבוד מהראוי שלא יניע להם שכר פעולה, ובאמת קיימא לן הא דכתיב (מלאכי ג ט) ויקשב ד' וישמע ויכתב בספר וכו' ליראי ד' ולחושבי שמו (ברכות ו). אפילו חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, הוא המדה טובה שניתנה לישראל הנם שהוא אינה ממדת הדין וכמו שכתבתי לך, (עיינן כל זה בספר כסא דוד להרב הגדול חיד"א זלה"ה (ב))

ובזה יתפרש לנו מה שאמר בענין לרות (ב יב) ישלם הוי"ה פעלך (והיינו שאתה כפועל ואין מניע לך שכר בעד הימים שהיית אונס, עם כל זה) ותהי משכורתך שלימה מעם ד' אלקי ישראל (אשר נוהג עמהם לחשוב הימים שנאנסו ולא עשו מצות כאילו עשו), והנה הדבר הנעשה על פי דיני התורה נקרא טוב, כי (אבות ו ג) אין טוב אלא תורה דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי וכו', והדבר שמתחמד הש"י עמנו לפנינו משורת הדין תורה נקרא רב טוב, וזהו (תהלים לא ג) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (היינו רב טוב לפנינו משורת הדין) פעלת (שכר פעולה בשלימות לפועלי אמת) לחוסים בך נגד בני אדם (הנם שהדין הוא ניגוד לבני אדם שאין כן הדין בבני אדם), אבל ליראיך

שחידש לו הוא כך, והוא, לבל יפול לב הנר עליו בראותו כל הייעודים הטובים שיעיד הש"י בתורתו לישראל הלא המה ייעודים נשמיים מעסקי העולם הזה (ויקרא כ א) אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי נשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וכו', והנה (מכלתא יתרו א ה) יתרו היה יושב בכבודו של עולם וכא להתגייר, הנה יוכל הנר לחשוב ח"ו מה הרווחתי ומה בצע הלא טובות הנשמיות בעסקי עולם הזה היה גם לי מאז, ומה בצע בהתחברות לבני תורה, הלא ההבטחות שלהם בתורה המה גם כן רק ענינים נשמיים מעסקי העולם הזה, והנה באמת למה לא נזכר בתורה הייעודים הרוחניים טובות עולם הבא, הנה הרבה דברים נאמרו על זה מפי חכמי האמת (ט) וכולהו קשומ על פי דברי הנבואה האלוקית, אבל העיקר היא שבאמת נאמר בתורה ייעודים רוחניים, רק תתבונן דהנה מלאך אפילו שהוא רק בחינה מן עולם היצירה, כבואו אל עולם העשייה הנשמי הלזה יצטרך להתלכש בלבוש כעין נשמיות עולם הזה, כי לא יכילהו העולם הזה בהיותו ברוחניותו מכלי התלכשות בלבוש נשמי, ומכל שכן התורה האלקית אור מעטה בבושו ית"ש לא תוכל להתנלות בעולם הזה רק על ידי לבושים, והנה מה שנאמר בתורה למשל ונתתי נשמיכם בעתם, הנה הוא בלבוש נשמי שבעולם הזה, המטר היוורד על פני הארץ לרוות פני תבל תנוכה, ובגבהי מרומים ברוחניות ענין הנשם הוא ענינים מופלאים ברוחניות, ובכל העולם ועולם הוא כפי רוחניותו, וזהו (תהלים יט ח) תורת ד' תמימה וכו', כמו שהשם הוי"ה ברוך הוא נעלם ונגלה (שמות ג טו) זה שמי וזה זכרי (פסחים ג) הנה נקרא אופן אחר ונכתב באופן אחר, כן הוא כל התורה יש בה כענין שם הנכבד, היינו נקראים לפנינו ייעודים נגליים ויעודים נעלמים נסתרים בכתיבתן, הבן מאד, וזהו שחידש משה להנר צדק יתרו, אל יפול לבך עליך, הלא כל הטוב (ההוא) המבואר בתורה שכר המצות הנה הוא רק טובות עולם הזה הנה זה היה לי גם בהיותי בארצי בלא קבלת עול תורה, וזהו שאמר לו כי הוי"ה דבר טוב על ישראל, הטוב הנאמר בתורה על ישראל הנה הוא ייעוד מן שם הנכבד, וכמו שהשם הנכבד לא כשאני

עוד בפסוק, למה אמר הכתוב דבר טוב על ישראל ולא אמר אל ישראל או לישראל, אבל יש להבין הדבר על פי דברי הסבא כמשפטים (וה"כ צא) שנפשות הגרים נעשים לבוש אל נשמת הצדיקים, ועיין שם בפסוק (שמות כא ח) לעם נכרי לא ישול למכרה בכגדו כה, והלבוש הוא הארת אהו"ה כגימטריא מו"ב, ומעתה ממילא זהו שאמר כי הוי"ה דבר טוב על ישראל דייקא, ומעתה זה הוא דברי התרגום הנ"ל ארום ד' מליל לאומכא לניורא על ישראל, הבן

סימן מו"ב) **אונקלוס** תירגם ארי י"י מליל לאיתאה טבא על ישראל, נראה כוונתו גם כן לתרץ הקושיא הנ"ל, ונראה לפרש כוונת פירושו, שהודיע משה להגר צדק דבר מחודש על פי מה שנאמר (דברים כה ב) וכאו עליך כל הברכות האלה והשיגור, שלא תצטרך אתה להשתדל עבור הברכות והטובות הללו, רק הם ירדפו אחריו והשיגו אותך, וזהו שהודיע משה להגר כי ד' דבר (להביא) הטוב על ישראל ולא יצטרכו הם להשתדל לכא אל הטוב, ולפי זה חסר בפסוק תיבת להביא ונמסר בתרגום שהוא בתורה שבעל פה, להורות כי ביאת הטוב הוא על ידי עסקם בתורה שבעל פה כי (קדושין ב:) דרכו של איש לחזור אחר אשה, וזהו (תהלים קו א) הודו ל'ד' כי (רת מלה) טוב כי לעולם חסדו, דכיון שהטוב תורה שבכתב נמשך וכא אל הכלה תורה שבעל פה, נתהווה חס"ד שלם גימטריא מו"ב כל"ה, וכזה תבין לכה (אותיות כלה) אתנו והטבנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל כנ"ל.

עד כאן באו דברינו בסימן הטוב במאמר נר שבת וירא אלקים את האור כי טוב.

ח"י) **באנו** לכלל מאמרינו הנזכר לעיל על ידי פרישת המשנה לא ישב אדם לפני הספר וכו' ולא יכנס אדם למרחץ (והוא בסימן ו'), ואנכי, הנה אבאר לך את אשר דקדקנו, למה בהנהגת תרי תספורת ומרחץ דקדק התנא למיתני אדם מה שאין כן באינך. ונראה לפרש על פי מה שכתב מרן האריז"ל (משנת חסידים מסכת יום השישי פ"ה ב) (א) שלא להסתפר על ידי גוי דלא להתערב צולמא דיליה בצולמא דעבודה זרה, וכן לרחוץ, עכ"ל, אם כן הרי שלך לפניך, דקדק התנא למיתני בתספורת ורחיצה אדם, היינו (יבמות סא.) אתם קרויים

ליראיך אלו ישראל אתה משלם להם שכר פעולתם אפילו בעד הימים שנאנסו, וזהו שהודיע משה להגר צדק דבר חדש, לכה אתנו והטבנו לך כי ד' דבר טוב על ישראל, היינו הטוב הנדבר על ישראל אחת דבר אלקים, אפילו הימים שנאנסו יקבלו הטוב במילואו ומטובו כמו שהוא הדין על ישראל דייקא (קדושין ו) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (ברכות ו) חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והבן י.

(טו) **ויתפרש** עוד מענין הנ"ל קצת באופן אחר, על פי מה שפירשנו שאמר בועז לרות ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלימה וכו', דקשה וכי מלקא דעתך שהש"י לא ישלם השכר המגיע לאדם במילואו ומטובו עד שיצטרך בועז לכרך בדרך תפלה על זה, אבל יתפרש הדבר באופן הנ"ל, דהנה בפועל על פי הדין כנאנס ולא עשה פעולתו אין מגיע לו שכר הפעולה בשלימות, אף על פי כן זה מדה טובה יתירה לישראל יראי ד' וחושבי שמו אפילו חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והמעם כי ישראל דבקים בהשם הוי"ה ברוך הוא כמו שכתוב (דברים ד ו) ואתם הדבקים בהוי"ה אלקיכם וכו', והנה בהשם הוי"ה ברוך הוא אותיות ו"ה מורים על המעשה י"ה הוא המחשבה כידוע (ת"י נט ג) וכיון שישראל דבקים בהוי"ה ברוך הוא אם כן גם המחשבה כמעשה תחשב, וזהו שאמר בועז לרות ישלם הוי"ה פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם הוי"ה אלקי ישראל, והרי זה מכואר, וזהו שהודיע משה להגר צדק (במדבר י כט) לכה אתנו והטבנו לך כי הוי"ה דבר טוב על ישראל, וכיון שהוי"ה דבר הטוב על ישראל, אם כן מגיע לישראל הטוב גם בעד המחשבה ואפילו נאנס ולא עשאה, הבן הדבר ויונעם לך.

(טז) **והנה** בתרגום המיוחס ליונתן תירגם ארום ד' מליל לאומכא לניורא על ישראל, הנה נראה שגם הוא ז"ל רצה לתרץ קושיין מה הוא החידוש שחידש משה להגר צדק הלו, אבל עקבותיו לא נודעו בפירושו זה, ויתפרש הדבר על פי מה דקשה

(י) עיין סימן מאמר ח סימן ג"ד.

(יא) עיין וחי' קד בהגהות מהר"ח שם

ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן ד', יש לפרשו גם כן על פי דרך זה על עולם הזה שדומה לערב שבת.

כ) עיין בסימן א' מה שכתבתי בשם השלמי נכורים, בשכר שישראל מקיימין נר מצוה יזכו לאורו של הקב"ה שנאמר (ישעי' ס יט) והיה לך ד' לאור עולם, עיי"ש, או"ר עול"ם בנימטריא מיכאל ונבריא"ל, הן המה האפמרופסים של ישראל כמו שאמר נבריא"ל לדניאל (דניאל י טא) ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם.

כא) דר"ש חז"ל בפסוק (איכה ג יז) ותזנח משלום נפשי (שבת כה) זה נר שבת, (קראוהו חז"ל שם כג) שלום בית הוא ענין יחוד, כמו שאמר ר' שמעון בן חלפתא (שם קג) משים שלום בבית במל, הכן הדבר, והנה סיפא דקרא נשיתי טובה, כי נר שבת הוא הארה מן אור הגנוז (בראשית א ז) וירא אלקים את האור כי טוב, על כן נקרא הדלקת הנרות במקרא בלשון הטובה (שמות ל ז) בהטיבו את הנרות, על כן מרבותינו הקודמים היו מדקדקים להדליק ל"ו נרות נגד ל"ו שעות ששימש אור הגנוז לאדם הראשון קודם שנננו, ונס כן ה' פעמים או"ר כתיבי במעשה בראשית בנימטריא אל"ה היינו אלף ל"ה, והנה בהחזרת האלף לאלף הנה אל"ה סנין ל"ו יג)

קרויים אד"ם צלם אלהים בנימטריא מ"ה יב, ואין אומות העולם קרויים אדם והם כקוף בפני אדם שבהם צלם וכו', והנה דקדק התנא באלו השתים תספורת ורחיצה למתני בהון אדם, להורות שבאלו השתים יהיה נזהר בצולמא דיליה צלם אדם, ויהיה נזהר מלהסתפר ומלרחוץ מאותן שאינם קרויים אדם, והדברים נאים.

יט) שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' ערב שבת עם חשיכה עשרתם וכו' (שבת לד), עיין מה שכתבתי בסימן ד', והרב הגדול מו"ה חיד"א זלה"ה (כסא זור לו) הביא פירוש המשנה ברמז בשם האריו"ל, נ' דברים צריך אדם לומר וכו' בערב שבת (בעולם הזה, שהוא דומה לערב שבת על דרך שאמרו ע"ו ג) מי שמרח בערב שבת יאכל בשבת) עם חשיכה (היינו בימי הירידה לעת זקנתו יאמר לנפשו וכוחותיו), עשרתם (כבר השתדלתם להשיג עשירות), ערבתם (כבר השתדלתם להשיג תאוות הערב), הדליקו את הנר (מעלת חובה עליכם להדליק כחות הנשמה הנקראת (משלי כ כו) נר ד' נשמת אדם), על כן לא אמר הדלקתם רק הדליקו בציווי, עד כאן דבריו, ועיין שם עוד מה שכתב הרב ז"ל פירוש אחר,

יב) אלהיים בנימטריא מ"ה במילואו מים היא, עיין ת"ז עא
יג) עיין מאמר ג סימן ז.

מ א מ ר ז

תפלות שבת

בו ידובר כמה ענינים ופירושים בנוסח הברכות ותפלות שתקנו לנו בשבת,
קמא קמא דמטי לידן נימא ביה מילתא.

חמורה יותר מכל המועדים, ועל פי פשוטו נראה לתרין דוהו כבוד גדול לשבת, להורות דקדושת שבת קביעא וקיימא והוא כעין בעל הבית, וקדושת יום טוב הבא ביום השבת הוא כעין אורח הבא להתארח אצל בעל הבית, על כן יום טוב נקרא מקרא קדש מלשון (שמי' ט יג) אחרי כן יאכלו הקרואים היינו האורחים המזומנים, והנה מדרך המוסר של בעל הבית לכבד את האורח יותר ממנו, כמו שאומר האורח הטוב

א) בשלמי הגבורים סביב המרדכי הארוך (שבת סימן רעא) הביא שאלה בשם פסקי מהר"ם, למה כשחל יום טוב או אפילו ראש חודש בשבת דוחין ברכה האמצעית בשמונה עשרה שנתקנה לשבת, ואומרים ברכה האמצעית של יום טוב וכוללין בה שבת, עיין שם מה שתירץ מעמים אשר לא ירוו צמאזינו, וזה לדעתי קושיא עצומה דזה הוה ח"ו כהעדר כבוד לשבת, ושבת קדושתו

משה במתנת חלקו עיין שם, יש להתבונן איך מרומז זה בפסוק, ונראה לי, דהנה השבת ניתן להם קודם מתן תורה, ולמה לא המתין הקב"ה גם בזאת המצוה, עד יום חתונתו כביכול ויום שמחת לכו כמתן תורה, (הגם שאין קושיא על היוצר כל הוא אלקינו, כי מי יוכל לבא אחר המלך מלכו של עולם, עם כל זה מצוה עלינו להתבונן מה שיש ביכולתינו להבין כפי שכל אנושי), אך הוא לדעתי, אלו המצות שניתנו כמרה הם דמיון הסבלונות ששולח חתן אל הכלה קודם החתונה, וזהו שנאמר וירא בסבלותם, התכונן משה בהסבלונות השייכים לישראל וכירר להם את יום השבת שהוא מתנה מן הסבלונות, ודרשו זה מדלא קאמר וירא בעבודתם רק בסבלותם, ומצאתי און לי בכונת האריו"ל (סידור ר' שבת) שכתב בשמ"ע אצל ישמח משה במתנת חלקו הוא סוד הסבלונות ששולח החתן להכלה, (הבן ב)

(ה) **בברכת יוצר**, הנה נוסח אשכנז שמדלנים בשבת פסוק (תהלים קד כד) מה רבו מעשיך יי' וכו' שאומרים בימות החול, ונראה לי מעמם, מה רבו מעשיך ה' הכונה על מעשה בראשית שנבראו בימות החול, מה שאין כן ביום השבת שבת וינפש, ונוסח ספרד לאומרו גם בשבת, וכן הוא מנהג רבותינו על פי נוסח האריו"ל, ונראה לי מעם נכון למנהג הספרדיים לאומרו בשבת והוא בדרך חידוד, דהנה יש להתבונן בפירושו הפסוק (שם) מלאה הארץ קניניך מה יש קישור בזה לרישא דקרא מה רבו מעשיך יי', ונראה לי לפרש על דרך מה שכתב בספר בירך יצחק בפסוק (ויקרא כו ב) אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי נשמיכם בעתם, ופירשו בו (תענית כג) כלילי שבתות, ולעיל מיניה (שם פסוק ב) כתיב את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו וגו', ופי' הרב הנ"ל הסמיכות ע"פ מה שאמרו במדרש (ביר יא ה) דשאל ההוא מינא איך הקב"ה מוריד נשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות (והש"ת כביכול מקיים התורה), ואמרו לו כל העולם כולו של הקב"ה (הוא) הוה כמטלטל בחצירו, והנה הקשו על זה על פי מה שאמרו במדרש כשחרב בית המקדש השליך (כביכול) קב"ה נפ פפורין לכנסת ישראל (לא ראיתי המדרש הוה אבל מצאתיו בספרי המחברים), והקשו על זה דכיון דכל העולם כולו של הקב"ה אין הגם קונה ברשותו, ותירצו דכביכול הש"י

(ברכות נח.) כל מה שפירח בעל הבית לא פירח אלא בשבילי, על כן זה מורה על קדושת שבת שנבנה מעלתו, שהוא כעין בעל הבית קבוע וקיים לעד ומכבד את האורח הטוב היינו קדושת יום טוב יותר ממנו

(ב) **עוד** נראה לתרץ על פי הנ"ל, שבת הוא כעין בעל הבית ויום טוב אורח, וקיימא לן (ברכות מו.) אורח מברך, ועל כן גם ככאן עיקר הברכה הוא של האורח היינו יום טוב, ותתבונן בזה אורח מברך כדי שיברך לבעל הבית, ועל כן בסיום הברכה מקדימין של שבת היינו לומר מקדש השבת, כי האורח בכרכתו מברך לבעל הבית, זה מה שנראה לתרץ על פי פשוטו

(ג) **ועל** דרך האמת נראה לתרץ, על פי מה דידוע (שמות לא יד) שבת איקרי קדש (ויקרא כג ב) ויום טוב מקרא קדש, וידוע הפעם מכתבי מרן האריו"ל (פרעה שער כ פ"א) קדש איקרי חכמה (וח"ב קטא) והנה הארת המוחין דחכמה בשבת באים שלא על ידי מעשינו ותפלתנו רק מעצם קדושת היום, (על כן דרשו חז"ל על שבת (שבת י.) שאמר הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנוי ושבת שמה, כי היא מתנה שלא על ידי מעשינו) על כן נקרא קדש בעצם, מה שאין כן יום טוב נקרא מקרא קדש שאנחנו קוראים ומומנים את הקדש על ידי מעשינו ותפלתנו, על כן כשחל יום טוב בשבת עושים עיקר מתפלות יום טוב והוא כבוד גדול לשבת, להורות שהארת יום טוב צריכה רבה לתפלה דייקא, מה שאין כן הארת השבת באה אפילו שלא על ידי תפלה א, והבן, (ובראש חודש עושים כן רק כמוסף כי ההארה של הקדושה עיקרה כמוסף בזה היום), ולדעתי דבר נחמד הוא

(ד) **במדרש** שמות (רבה א כח) וירא בסבלותם (שמות ב יא) ראה שאין להם מנוחה וכו' עיין שם, ותוכן הדבר שאמר לפרעה שיתן להם מנוחה יום אחד בשבוע, וצוה לו פרעה שיברר איזה יום שירצה, עמד וכירר להם את יום השבת, וכשנתן להם אחר כך את יום השבת שמח משה, וזהו שאומרים ישמח

(א) עיין מאמר ד סימן ב.

(ב) עיין סיון מאמר ב סימן ז, וטור או"ח סימן רפ"א.

בכל העמים תהיו לי גם משם לסגולה, כי לא מהני לכם זריקת הגט כי לי כל הארץ וככל מקום החצר שלי הוא, על כן אפילו אחר הגט ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש א.

ומעתה יתכאר הפסוק מה רבו מעשיך ד' וכו', דהנה אמרו במדרש שאל ההוא מינא מפני מה הקב"ה מוריד גשמים בשבת, הנה קשה למה דוקא על ירידת גשמים ולא על כל המלאכות הנעשים בשבת בכח היוצר כל הוא אלקינו, ופירשו, על כל המלאכות לא קשה מידי דהרי כתיב (תהלים קד טו) כולם בחכמה עשית (בראשית א א) בראשית בחוכמתא,

אם כן לגבי קוב"ה כביכול כל המלאכות מיקרי חכמה ואינה מלאכה ומותר לעשותן בשבת (*), אבל מלאכת ההוצאה אינה מלאכה (וכמו שאמרו רז"ל (שבת ב בתוס') הוצאה מלאכה גרועה היא) ואף על פי כן התורה אסרה, יקשה שפיר האריך הש"י מוריד גשמים בשבת שהיא הוצאה מרשות לרשות, והנה התירוץ הוא דכל העולם כולו הוא חצרו ומותר לסלול בחצרו, ואם תאמר הלא על כרחך כשהלכו ישראל בגלות הנה נתן להם גט ועל כרחך יוצרך לומר שהקנה להם מקום, זה לא היו דברים מעולם, דמעולם לא הקנה להם מקום והגט אינו גט ולא היה הדבר אלא לאיים, וזהו מה רבו מעשיך ד' (אפילו בשבת, כי) כולם בחכמה עשית (חכמה ואינה מלאכה ומותר לעשות בשבת, וגם ההוצאה שהיא ירידת גשמים מותר בשבת אצלו ית"ש, כי) מלאה הארץ קניניך, ומעולם לא הקניתי רשות והוה הכל חצירו וכנ"ל, לפי זה נחמד ונעים

הש"י הקנה לכנסת ישראל מקום בחצרו, והנה לפי זה אמור להוריד גשמים בשבת, על פי הדברים האלה פירש הרב הנ"ל קישור הפסוקים הנ"ל, את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו (והיה) (ויהיה) לכם מורא שמים שלא יתחרב בית המקדש על ידכם, אם כחוקתי תלכו וכו' ולא יחרב בית המקדש, ולא אתן לכם גט פטורין ולא אצטרך להקנות מקום ואז כל העולם כולו חצרי, ועל כן ונתתי גשמיכם בעתם היינו כלילי שבתות, מה שאין כן בהיפך ח"ו, והנה כל זה פמטייא דאורייתא

אבל אני אומר שאי אפשר לומר כזאת שהש"י נתן גט פטורין לכנסת ישראל, דהרי כתיב (ישעי נ א) אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, והן אמת שיש בדברי נבואה פסוק הסותר לזה, מה שדרשו עליו בגמרא (יומא פו) גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה דכתיב (ירמי ג א) הן ישלה איש את אשתו וכו' הישוב אליה עוד וכו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ד', הנה נראה דכביכול הש"י נתן גט לכנסת ישראל, על כן לבי אומר לי לדרוש באופן כזה, דמה שהשליך הש"י כביכול גט פטורין לכנסת ישראל הוא למען לאיים בכדי שיקבלו על עצמם לשוב, אבל באמת הגט לא היה גט דהרי כל העולם כולו חצירו של הקב"ה, וזהו שאמר הש"י אי זה ספר כריתות אמכם וכו', דאם הייתי נותן הגט בידה הנה היה הגט כנמצא בידה ואיה הוא, על כרחך לומר שלא נתתי בידה רק הוא בהשלכה והנה כל העולם שלי והגט אינו גט.

ובזה יתבאר לך כפרשת נתינת התורה (שמות י ה) ועתה אם שמעו תשמעו בקולי וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, דקשה למה הפסיק באמצע הכתחת ישראל והוה ליה למימר והייתם לי סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש, ב' מהו הנתינת מעם כי לי כל הארץ, וכבר דברו בזה המפרשים, ולפי דברינו הנ"ל יתכן שאמר הש"י ועתה אם שמעו תשמעו בקולי ושמרתם וכו', רצ"ל כאשר תקבלו כעת הקידושין והיחוד כביכול, אזי והייתם לי סגולה מכל העמים, אפילו אם יגרום חטא ח"ו ותהיו מפוררים

(ג) עיין סיוח מאמר ב סימן ד, תמוז אב מאמר ה' נח"ב ח

ונעים לומר זה הפסוק בשבת כנוסח הספרדיים, ופסמיא דאורייתא מבין (ו) באנו עד הלום לדבר ממלאכת הוצאה, הנה אומר לך, תנו רבנן (במכילתין דשבת (ו)) ארבע רשויות לשבת, רשות היחיד, רשות הרבים, כרמלית, מקום פטור, קא מיתנח בהו סימנא (ויקרא טו ל) כי ביום הזה יכפר ראשי תיבות יחיד, כרמלית, פטור, רבים, מרמו (שבת קיח) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו וכו' מוחלין לו, וארמוז עוד יכפר בגימטריא ש"י, הנוהר בשבת מהוצאה מרשות לרשות יכופר לו עון קרי (שהוציא מרשות לרשות, קר"י) בגימטריא ש"י, והשם הטוב יכפר (בגימטריא ש"י).

(ז) הגוסס בברכת יוצר שתקנו אנשי כנסת הגדולה לשבת, שבח יתנו לו כל צבא מרום תפארת וגדולה שרפים וחיות ואופני הקודש לאל אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו תפארת עטה ליום המנוחה ענג קרא ליום השבת זה שיר שבה של יום השביעי וכו' ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת מוב להודות לה' וכו', כל המשכיל יבין כפל הדברים ודקדוקים שונים ושנויים בלשון, וגם מה שאמר בתחילה זה שיר שבח של יום השביעי משמע דברים הנדברים למעלה, ואחר כך אמר ויום השביעי (בעצמו) משבח ואומר מזמור שיר וכו' הנה הוא שבה אחר, והכל אינו מובן

ונראה לי לפרש הדברים על פי מה שפירשנו בפסוק (ישעי נח יג) אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך וכו' וקראת לשבת ענג וכו', הדקדוקים רבו כידוע, ונראה לפרש, דהנה שם שבת כפשוטו הוא על שם השביתה שבו שבת השי"ת מכל מלאכתו וגם צונו לשבות בו ממלאכה, ובנסתרות שגבה מעלת שם שבת (ח"ב פח) מהו שבת שמא דקוב"ה שמא דאיהו שלים מכל סטרוי, (וכבר נתבאר זה במקובלים ובמפרשים פירושים שונים ועיין מה שכתבתי לעיל במאמר (א) שם שבת, וכל הפירושים נכונים וכולם נכללים בשם הקדוש שבת), והיה צדיק קדוש אחד בדורותינו שהיה כותב שם שבת בקמיעות לשמירה מפגעים, כי השם שבת כולל כמה ענינים ורויז עילאין לאין משער, ופרט אחד הלא נודע (והוא בכתובים לעיל במאמר (א) שם שבת (סי א), שב"ת בגימטריא כ"ז ענינים

(ח) תקנו אנשי כנסת הגדולה כנוסח ברכת יוצר בשבת, לא"ל אשר שבת מכל המעשים

וכו'

וכו', יש להתבונן מפני מה תקנו לומר שם א"ל, ובפרט דלא מצינו בתורה בשום מקום אצל השביתה שיזכיר שם א"ל, עיין מה שכתבתי במאמר (ב) תוספת שבת סימן ב' וסימן ג' דרשהו משם ואין מן הצורך לכפול הדברים.

(ט) עוד תקנו בנוסח הנ"ל, תפארת עטה ליום המנוחה ענג קרא ליום השבת, להבין קישור הדברים, וגם מהו המעשה תפארת, והיכן נרמו, גם מה שאמרו ענג קרא ליום השבת לכאורה גם כן לא נמצא כן במקרא רק וקראת לשבת ענג היינו שציונו לקרוא לו ענג, נראה לי לבאר הדברים על פי מה שכתב הקדוש מהרד"ב ממעורמש זצוק"ל (ד) בהא דאמרו רז"ל (פוסה לו) בנסיין דיוסף (בראשית לט יא) ויבא הביתה לעשות מלאכתו מלאכתו ממש אלא שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו, אמר בזה, מהיכן היה התעוררות להתראות דיוקנו של אביו, דהנה ידוע (והיא קנו בסיה) דיעקב אבינו הוא מרכבה למדת תפארת, והנה אמרו בזהר (תיז סה) במדת התפארת לבושין דהוא לבש בצפרא לא לבש ברמשא ולבושין וכו', והנה ידוע מנהגי הצדיקים בכל ענינים שהם רואים בעולם הזה מתבוננים שהוא להם למזכרת לאיזה מדה יכוונו להעלות הניצוצים הקדושים שהוא בדבר המוגשם להעלותו למדות עליונות למרכבה הקדושה, והנה יוסף כאשר ראה פיתויי הזונה, לבושים שלבשה בבוקר לא לבשה בערב וכן ביום אחר, להתפאר ולייפות את עצמה לפני מיום אל יום כמו שדרשו חז"ל (יומא לה) הגה ראה יוסף והתבונן כזה שמראין לו דמות דיוקנו של אביו שהוא מדת התפארת אשר כביכול כך הוא המדה לבושין דהוא לבש וכו' כנ"ל, עד כאן תוכן דברי הקדוש והוא דבר עמוק בחכמה

והנה מה שיש לנו להתבונן, מפני מה תקנו אנשי כנסת הגדולה בכל מועדי מקראי קדש תקנו נוסח תפלה אחת לערבית ושחרית ומנחה (רק למוסף יש נוסח מיוחד דהוא סוד התוספת כתובה כגודע (והיג צח. ברע"ט) משא"כ בשבת תקנו לכל תפלה נוסח מיוחד, והנה המשכיל על דבר יתבונן דסגולת השבת קדש דכל זמן תפלה הוא ענין מיוחד כמו

(ד) עיין סי' מגיד דבריו ליעקב סימן כג. סי' אור תורה ויצא ד"ה ורחל באה.

שכתב מרן האריז"ל (פרע"ה ש"ח פ"ג) תפלת ערבית אומרים אתה קדשת רמו לקידושין שנותנים לכנסת ישראל, ובוזה גיקנית לבעלה כביכול ואין לחיצונים עוד אחיזה ויניקה בה, תפלת שחרית סוד הסבלנות ששולח וכו' (עיין מה שכתבתי לעיל סימן ד' כשניתן להם השבת בסוד הסבלנות במרה אז שמח משה במה שבירר להם במצרים את יום השבת למנוחה), ותפלת מוסף תכנת שבת הכנה דרבה סוד המשתה שמכין וכו', תפלת מנחה אומרים אתה אחד סוד היחוד כנסת ישראל עם דודה והיו לאחדים ה' אחד ושמו אחד, וישראל גוי אחד, הבן, כללו של דבר, הגם דקדושת יום השבת בכללותו הוא יום אחד, עם כל זה ערב ובקר וצהרים יש שינוי קדש קדושה מיוחדת, ולדעתי יתפרש בזה הפסוק וקראת לשבת ענג, דידוע הוא תענוג תמידיי אינו תענוג רק בהתחדשות התענוג בכל זמן, והנה ברצות הש"י שיערב לבניו קדושת יום השבת בתענוג נבחר, הנה בכל התחלפות הזמן מעותתי היום יתענגו על מי מנוחות בשינוי קדש, וזהו וקראת לשבת ענג שלא יהיה אצלך תענוג תמידיי רק בכל שינוי זמן תרגיש תענוג אחר ויערב לך ויבושם לך, ונראה לי דעל זה הפסוק סמכו עצמם אנשי כנסת הגדולה לתקן תפלה מיוחדת לכל שינוי הזמנים ערב ובקר וצהרים, וכבר כתבתי לך שמדת התפארת הוא לבושין דהוא לבש בצפרא וכו', (ומדת התפארת הוא נחלת יעקב כידוע (והיג רע"ג). וזהו הנאמר שם בנבואה (ישעי נח יד) אז תתענג על ה' וכו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך כאשר אבאר לך להלן א"ה), וזהו שיש לפרש שתקנו אנשי כנסת הגדולה תפארת עטה ליום המנוחה (תשתנה קדושתו בשינוי קדש בכל זמן מזמני היום, על כן) ענג קרא ליום השבת כי תענוג תמידיי אינו תענוג, מה שאין כן כעת שהשבת יש לו מעשה תפארת, הנה הבנים בני א"ל חי ישבעו ויתענגו מסובו, הבן

הדבר

ובזה יתפרש לך גם כן מה שאמר שם הנביא אז תתענג על ה' (בתענוגים שונים כנ"ל, ועל ידי זה נעשה מרכבה למדת תפארת שהוא מדת יעקב, ואפילו יפתוהו פיתויי העולם וילבש להם העולם בגדי חמודותיו יתראה לו דמות דיוקנו של יעקב כדרך שאירע ליוסף), וזהו והרכבתיך על במתי ארץ (על

(יא) **במוסף** אומרים כתר, הנה מוסף בגימטריא יהוד"ה יוס"ף, מוכן הדבר למשכילים חיבור יסודי מלכו"ת, על כן מוסף הוא סוד תוספת כתובה חיבת ביאה, והנה יהודה יוסף מהם תרין משיחין הנכתרים בכתר מלכות, על כן אומרים במוסף כתר יתנו לך ד' אלקיננו, הבן הדבר ה)

(יב) **מצות קרבן מוסף בשבת** על פי חשבונו של הרמב"ם (דמוניין דעלמא אזלי כותיה) הוא מצוה ת"ג בתורה, הוא כמנין התיבות שיש בתפילין ת"ג תיבות, ובשבת קדושת היום הוא במקום תפילין, וחיבה יתירה נודעת לנו בקרבן מוסף שהוא כמו תוספת כתובה כידוע, ובעבור זה אומרים כתר קדושת מוסף ת"ג הוא כתר כידוע, והבן י)

(יג) **בהזכרה** דברכת המזון, ברצונך הניח לנו ד' אלקיננו שלא תהא צרה ויגון ואנחה

ביום מנוחתינו, ולכאורה יש להתבונן למה פרטו שלא תהא וכו' ביום מנוחתינו, דמשמע באינך הימים אין קפידא, והנראה על פי מה שכתבתי כמה פעמים בשם הרב עיר וקדיש בעל אור החיים זצלה"ה בפסוק (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ד', שהש"י לא עשה כי אם ששת ימים, ושוב ברא את יום השבת, ועל ידי קדושת השבת נבראים שוב ויוצאים מן הכח אל הפועל ששת ימים, וכן הוא כל ימות עולם (עייין מה שכתבתי לעיל ז) כונת המסורה ג' פעמים ברא אלקים), נמצא השבת הוא שרשיי לכל הששת ימי המעשה, והנה אם יש ח"ו איזה חסרון דקה מן הדקה בשורש, הנה ניכר הענין אחר כך בהשתלשלות הענפים, וכן הוא בכל הצמחים הנזרעים, וכן הוא בתולדות הבעלי חיים מדברים ושאינם מדברים, מוכן הענין למשכיל, מה שאין כן כשהשורש והזריעה הוא בשלימות יוצאים הענפים מושלמים, והנה לפי זה, זה הוא נוסח תפלתינו ביום המנוחה שלא תהא וכו' ביום מנוחתינו, וכיון שיום המנוחה (שהוא שרשיי לכל ששת ימי המעשה) יהיה כמושלם כלי חוסר, אזי בודאי יבואו ששת ימי המעשה מושלמים, הבן.

(יד) **מזמור** שיר ליום השבת טוב להודות לד' וכו' (תהלים צב א ב), יש להתבונן מהו המזמור של יום השבת טוב להודות, הלא בודאי טוב להודות להש"ת תמיד כמו שאומרים בברכת הודאה בשמונה עשרה

כל במתי ארציות תהיה רוכב עליהם וכל תפארת העולם יוכנע תחת תפארת ישראל), וזהו והאכלתיך נחלת יעקב אביך, הבן הדבר

ובזה תבין הא דקיימא לן (שבת נו) לכו"ע בשבת ניתנה תורה, דהנה (עייובין נו) נמשלו דברי תורה לשדיים, מה הדר הוזה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו מעם (חדש), כך דברי תורה כל זמן שהאדם שוב חוזר ושונה בה מוצא בכל פעם מעם מחדש, בכדי שלא יהיה בבחינת תענוג המידי שאינו תענוג רק בבחינת התחדשות תענוג נבחר בכל זמן ועידן, על כן בשבת ניתנה תורה, אשר יום קדושת השבת הוא גם כן בבחינה הנ"ל תפארת עמה וכו' ענג קרא וכו' כנ"ל, וזהו שדרשו חז"ל גם כן בפסוק (היא כט יא) לך ה' הגדולה וכו' והתפארת (ברכות נו). זה מתן תורה, ועל כן יום השבת קראוהו בזהר (תיב צב) יומא דאורייתא, הבן הדבר

(י) **עוד** תקנו בנוסח הנ"ל, המנחיל מנוחה לעמו ישראל בקדושתו ביום שבת קודש, לא תקנו לומר הנותן מנוחה רק המנחיל, יש לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ובזים קיט) מנוחה (דברים יב ט) זו שילה שיש לה הפסק, נחלה זו ירושלים שאין לה הפסק, והנה שבת קודש הנה הוא יום מוגבל יום השביעי (לשבות) [לשבות ד.י.], וכאשר יעבור היום ההוא הנה נפסק וחלף ועבר, אבל צונו הש"י (שמות כ ח) זכור את יום השבת לקדשו להשפיע קדושת שבת לכל ששת ימי המעשה, (כי קדושת יום השבת הוא צורת הזמן ואינך הימים ימי המעשה המה החומר), וכן הוא (בספרי) [במכילתא] הביאו הרמב"ן (שמות כ ח), אם כן חיבה יתירה נודעת לנו אשר נוסף לקדושת שבת אשר נתן לנו הש"י בגבול הזמן בהפסק, עוד הטיב לנו שיהיה נמשך לנו מהארת קדושתו לכל יום והוא בלי הפסק, ואם כן קדושת השבת הוא מבלי גבול והפסק, וזהו המנחיל (נחלה בלי הפסק), מנוחה, קדושת יום השבת בו ביום שיש לה הפסק, הנה הוא מנחילנו בנחלה מבלי הפסק, בצוותו לנו להשפיע מקדושת השבת לכל ימות עולם, הבן

(ד) כן הוא בדפ"ר ובכת"י

(ה) עייין סימן ט"ב.

(ו) עייין מאמר ב סוף סימן ג

(ז) עייין מאמר ד סימן ד, ומאמר ג סימן יא ובמה שצינתי שם

מענגיה) לעולם (היינו לעולם העיקרי עולם הבא) כבוד ינחלו (היינו (וחייא כה, וחייב רלו) זיו השכינה נקרא כבוד כדכתיב (ישעי' נח ח) וכבוד ד' יאספך), מועמיה (היינו המועמים גם בעולם הזה בשבת מעם עולם הבא שהוא בנותן מעם, (דהוא) ויהאן אחד מששים עדיין ישנו בנותן מעם, כי אחד מששים היינו נ"מ נגדו הנה מועם מעם עולם הבא, הנה) חיים זכו (דהנה) עייח שיה פיא) מעמים בחכמה חיי) קהלת ז יב) והחכמה תחיה), ותתבונן לפי זה (סנהדרין נח) גוי ששבת חייב מיתה, ועל ישראל נאמר (דברים ד ז) ואתם הדבקים וכו' חיים וכו'

(טז) זי) מענגיה לעולם כבוד ינחלו מועמיה חיים זכו (מוסף לשבת), יש לפרש על פי מה שכתב בזהר חדש (מדרש הנעלם בראשית דף כ"א ע"ב (בסופו) וז"ל, ואמר ר' נחמן, נפש יתירה נתוספת באדם ביום השבת, אמר רבי, מאי נפש יתירה זו, אמר ליה רוח הקודש ששורה עליו ומכתיר לאדם בכתר קדוש בכתרי המלאכים, והוא מאותו רוח שעתידי לשרות על הצדיקים לעתיד לבא, ועל כן חייב אדם לכבד את יום השבת על האי אושפיזא קדישא דשרי עמיה, ואמר רב נחמן, רוחא דא איך איתקרי, מכובד איתקרי קדוש איתקרי, הדא הוא דכתיב (ישעי' נח יג) וקראת לשבת עונג כמשמעו, לקדוש ד' מכובד היא תוספת הרוח הנקרא קדוש ה' הנקרא מכובד, עכ"ל, רצ"ל סיפא דקרא לקדוש ד' וכו' לא קאי על רישא דקראת לפרש וקראת לקדוש ד' מכובד, רק הוא לנתנית מעם על הרישא מצות עונג, והמעם הוא לקדוש ד' מכובד, שבא אליך אושפיזא קדישא הנקרא קדוש ד' (וחייב קסא.) קדוש מאתר דחכמה, והוא נקרא מכובד (משלי ג לה) כבוד חכמים ינחלו, ולפי זה הלמ"ד של לקדוש יתפרש כשכיל קדוש ד' כמו ככמה מקומות, והנה אמרו בגמרא (פסחים סח.) הכל מודים בשבת דבעינן לכם דכתיב וקראת לשבת עונג, והנה כבר כתבנו בפירושו, הלא עיקר התענוג הרוחני הוא בתורה ועבודה ולא בתענוג הגופני במאכל ומשתה, (ויש עוד מקום שאלה בנסתרות לד' אלקיננו, כיון שביום השבת אין זמן בירור היה לכאורה מהראוי שלא לאכול ולשתות בשבת, וכן שאלני זקן אחד מקובל בימי חורפי

עשרה וכל החיים ידוך סלה, וגם למה אמר טוב להודות בלשון הודאה דייקא ולא בלשון שבח והליל וקילום וכיוצא, ונראה לפרש, דהנה אמרו רז"ל (ברכות ז) מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאת לאה והודאתו שנאמר (בראשית כט לה) הפעם אודה את ד', והנה אף על פי שגם דורות הקודמים שיבחו את הש"י כדאשכחן (שם ס כו) ברוך ד' אלקי שם, (שם יד כ) וברוך אל עליון אשר מנן וכו', אבל לשון הודאה המציאה לאה, ומהראוי להתבונן מהו הרבותא דלשון הודאה, אבל לשון הודאה נופל בלשון הקודש על דבר שהוא תוספת טובה זולת עיקר הטובה, והנה לאה כאשר הולידה בן הרביעי המציאה לשון הודאה הצודק על תוספת טובה שהולידה יותר על חלקה, העולה מזה שלשון הודאה נופל על תוספת טובה, והנה ישראל שומרי מצותיו ותורותיו הובטח להם עולם הבא (קדושין לט) שבר מצות בהאי עלמא ליכא, (עירובין כב) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ממילא עיקר הבטחתם והשכר המקווה להם הוא עולם הבא, והנה נתן לנו הש"י תוספת טובה ליהנות גם בעולם הזה מן הארת עולם הבא, כי (ברכות נז) שבת אחד מששים בעולם הבא, וזהו מזמור שיר ליום השבת טוב להודות (לשון הודאה דייקא) לד', על תוספת טובה שברא את יום השבת שהוא מעין עולם הבא ונהנין גם בעולם הזה מן עונג עולם הבא, הבן הדבר.

(טז) ולפי זה יש לבאר מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה בתפלת מוסף (שהוא גם כן תוספת כתובה), מענגיה לעולם כבוד ינחלו מועמיה חיים זכו, מענגיה (היינו כמו שדרשו דורשי רשומות (וחייא כו) וקראת לשבת ענ"ג (ישעי' נח יג) ראשי תיבות ע"ג נהר גן שהוא רב טוב הצפון לעולם הבא, היינו כמו שהאדם צריך לעשות הכנה דרבה לעולם הבא, מעין זה צריך להכין עצמו לשבת כי הוא מעין עולם הבא, על כן מעודת שבת צריכה הכנה כי ענג שמו מעין דוגמא של מעלה, וזהו מענגיה, הקוראים לשבת ענג ועושים הכנה מערב שבת מעין דוגמא של עולם הבא המצטרך הכנה (עירובין כב) היום לעשותם, וכמו שאמרו רז"ל (ע"ז ג.) מי שמרח בערב שבת יאכל בשבת, הנה

(*) בכל הדפוסים הוא סימן יז

(**) ע"ש בע"ח דף כא הנהגות וביאורים אות א ועיין מגיד דבריו ליעקב הערה קפו

השבת, ועל ידי יום השבת נבראים שוב מחדש ששת ימים עם כל צבאם, ואילו יצויר ח"ו באיזה זמן שיהיה העולם מבלי שומר שבת היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, וכבר הארכנו בזה (ט) בדרכים שונים על פי המסורה ג' פעמים ברא אלקים, בראשית ברא אלקים, ברא אלקים לעשות, ברא אלקים אדם על הארץ עיין שם, ולפי זה הנה בכל שבת בשבתו העולם הזה הוא בסכנה זולת שמצילין ישראל על ידי שמירת השבת, כי אילו יצויר ח"ו שלא ישמרו וכו' היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, והנה כשמצילין ישראל את העולם לעצמם מצילין, על כן לזכר זה הכל מודים בשבת דבעינן לכם, וזה הוא קרוב לפשוטו.

והנך רואה בדברי הנביא על פי פשט דברי הזהר חדש מדרש הנעלם שהבאתי, הנה מעם העונג שבת הוא לכבוד האושפיזא קדישא דאיקרי קדוש ד' מכובד, והנה מכואר אחר כך במקרא קדש אמר הנביא (ישעי נה יד) אז תתענג על ד' והרכבתך על במתי ארץ, היינו עולם הזה, הגם שהוא לחלק עשו הנה זכית בה בדין ההצלה, וגם כן והאכלתך נחלת יעקב אביך, היינו עולם הבא שנפל בגורלו של יעקב לו ולבניו אחריו, אבל זה אינו מכואר בפסוק למעם רק להבטחה שיהיה שכרו כך וכך, כיון שהשומר שבת מציל את העולם מגיע לו נחלת ב' עולמות, וזהו שיש לפרש בנוסח שהתקינו אנשי כנסת הגדולה מענגיה לעולם (רצ"ל אותן המענגים את השבת רק כשכיל העולם, היינו שמצילין את העולם וזוכין בו, ומתענגים תיכף מטוב עולם הזה לזכות בו, הנה) כבוד ינחלו (זוכים לטוב ועושר ונכסים וכבוד עולם הזה, כבוד הוא עושר כענין (בראשית לא א) ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, אבל) טועמיה (אותן המענגין את השבת כשכיל המעם שאמר הנביא לכבוד אושפיזא קדישא דאקרי קדוש ד' מכובד, הנה) חיים זכו, דהנה (עין שיה פ"א) המעמים בחכמה * והחכמה תחיה, הבן, והוא מדה כנגד מדה, אותן המענגים את השבת על שזוכים בעולם הזה על ידה שמצילים את העולם כנ"ל, הנה זה יהיה שכרם כבוד ינחלו, היינו עושר ונכסים וכבוד בעולם הזה, אבל טועמיה, היינו מענגים עבור המעם הנאמר בנבואה שהוא לכבוד הנשמה יתירה הנק' קדוש ד' מכובד, הן המה חיים

זכו

חורפי), והנה כנמרא קפסיק תנא למילתא הכל מודים בשבת דבעינן לכם.

ואמרנו המעם על פי דרך הפשוט, דהנה (תדאיו יט) יעקב ועשו חלקו את נחלת עולם הזה ועולם הבא, ונמל עשו לחלקו עולם הזה ויעקב עולם הבא, והנה לפי זה יקשה איך רשאים אנחנו ליהנות מן הענוגי עולם הזה אפילו בשבתות וימים טובים זולת ההכרח לחיות כיון שהעולם הזה הוא של עשו, והנה הרב הגדול מהר"ש פרימו תירץ, דהנה (שבת פח) כל העולם היה תלוי ועומד עד ששה כסיון, אם יקבלו את התורה מוטב וכאם לא יחזיר את העולם לתוהו ובוהו, והנה בהגיע העת החזיר השי"ת את התורה אל כל האומות ולא רצו לקבלה ולא נשאר זולת ישראל, ואילו לא היו ישראל רוצים לקבלה היה נחרב העולם, אם כן היה העולם בסכנה גדולה וישראל הצילו את העולם מחורבנו, וקיימא לן (ביק קיד) המציל מזוטו של ים ומשולוליתו של נהר (אף על פי שהוא של חברו) לעצמו הציל (כיון שהיה הדבר בסכנה), על כן כיון שישראל הצילו את העולם שהיה בסכנה לעצמם הצילו, וגם עולם הזה שלנו הוא, ואדרבא כל מה שהאומות נהנים מן עולם הזה גזילה הוא בידם.

והנה הארכנו בזה בדרושי חג העצרת (ח) כהא דאמרו (פסחים פח) הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, מאי מעמא יום מתן תורה הוא וקנינו את כל עולם הזה גם על ידי קבלת התורה שהצלנו את העולם מן הסכנה המופלגת, על כן לזכר זה בעינן לכם להתענג בתענוגי עולם הזה גם כן, וכן (שם) הכל מודים בפורים דבעינן לכם, דהנה המן ביקש להשמיד להרוג וכו', והנה ח"ו אם אין ישראל אין תורה והיה העולם חוזר לתוהו ובוהו, והנה ישראל כתפלתם שהצילו את עצמם, הנה הצילו את העולם ולהם ניתנה הארץ, על כן בעינן לכם להתענג בתענוגי עולם הזה גם כן.

והנה בשבת כתב הרב הקדוש בעל אור החיים (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה ד' וכו' שהש"י לא ברא רק ששת ימים ימי החול, וברא את יום

(ח) עיין סיון מאמר ב סימן יא, ועיין ניסן מאמר ג סימן יב.

(ט) עיין מאמר ד סימן ד.

(*) עיין לעיל הערה ח.

כרית כהונת עולם (מאמר בית תפלה פרק א מ), וכריש ירחא, לקבל כנסת ישראל דאתקריאת סיהרא והוא דוד, ומחמיסר יומא לירחא קדמאה, לקבל אברהם אבהון דאחיד במדת החסד ואקרי ראשון, בירחא תליתאה בעצרת דאתיהיבת ביה אורייתא בשבעה קולות, לקבל יעקב דאיהו תליתאי לאבהן ואחיד בקול קול יעקב, וכריש שתא, לקבל יצחק דאתיליד ביה, ואנן מדכרינן ביה עקידת יצחק, ואיהו יומא דדינא לקבל מדת הדין דאחיד בה, יום הכפורים, לקבל משה דקביל ביה קוב"ה צלותיה, וחם על ישראל ואהדר ליה אורייתא, בחג הסוכות, לקבל אהרן דבזכותיה אזלין אינון שבעה ענגים דחפאן על ישראל כמוכה ובנין כך עבדין מוכה, וכל אורייתא אית בה כמה רוין עלאין סתימין בה, וכד אלין שבעה מתוספין בכרכאן כל עלמא בשלימו סניאה עכ"ל, וזהו שתקנו תכנת שבת רצית קרבנותיה וכו', כיון שקרבנות מוסף שבת הם נגד יוסף צדיק יסוד עולם פן ובסיס כענין (תהלים קד ה) יסד ארץ על מכוניה, וזהו תכנת שבת, וזהו רצית קרבנותיה, קרבנותיה הם המשכת הרצון שהצדיק יסוד עולם מושך מן הרצון

זכו, דהנה תמצא כמדרש הנעלם שהבאתי לעיל (בתחילת הסימן) אמר רבי מאי נפש יתירה זו, אמר ליה רוח הקודש ששורה עליו ע"ש, והנה רוח הקודש נקרא חיים כדכתיב (בראשית מה כז) ותחי רוח יעקב וכו' מתרגמינן ושרת רוח קודשא וכו', וזהו פועמיה חיים זכו

טו"ב (ט) **בענין** כל המוספין אעתיק לך לשון הזהר (ח"ג דף ש"ב (סוף) ע"ב בתוספת) וז"ל, תא חזי, לקבל אינון שבעה זכאין (היינו אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד) פקיד קוב"ה כאורייתיה לקרבא קרבן מוסף בשבעה זמנין בשתא, בנין לאוספא להו תפנוקין ועידונין מבי מלכא, אבהן ישבעון בקדמייתא ולכתר כן בנין, והם שבעה זמנין ולא יתיר, בשבתא, לקבל צדיק יסוד עולם דאיברי כל, ואיקרי מוסף שבת לאוספא ליה עידונין ממוחא סתימא, (נמצא מוסף שבת לקבל יוסף, ונרמז בתורה (בראשית מד יח) ויגש אליו יהודה, היינו התקרבות יהוד"ה אל יוס"ף בנימטריא מוס"ף), עיין בספר

טז בכל הדפוסים הוא סימן טז
(י) עיין סימן יא

מאמר ח

מנחת שבת

בו ידובר מענין צלותא דמנחת שבת הנקרא עת רצון.

ראשית, ועל ידי מחשבות ישראל כביכול נתהווה כל היצור (והיא ד כג בשינוי) המה היצורים יושבי נסעים עם המלך במלאכתו, זהו שאנו אומרים במנחת שבת (תהלים סט יד) ואני דייקא, עמך ישראל שעליתי במחשבה וברצון הקדום, מה שאין כן שאר האומות אין להם שייכות עם העת רצון רק אני, תפלתי לך הוי"ה עת רצון, הבן

ב) **ויתפרש** עוד ואני תפלתי וכו', ואני דייקא, על פי מה שתיקנו בנוסח ברכה אחרונה של הלל וחסידיך צדיקים עושי רצונך, דקשה לכאורה למה ליה למימר עושי רצונך, ודאי כיון שהם צדיקים המה עושים רצונך, וגם קשה מהו וחסידיך צדיקים, הלא

א) **בשבת** בזמן צלותא דמנחת נקרא עת רצון כמבואר בזהר (ח"כ קנו), שמעתי מאת כבוד אדום"ו הרב הקדוש מהרמ"ם (מרימונב) וצוק"ל המעם, להיות בריאת העולם כששת ימי בראשית הנה התחלת הבריאה אור ליום א' שהוא מוצאי שבת, הנה קודם הבריאה עלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם, הנה הזמן שקודם ליל א' הוא זמן ועת הרצון כמו בהתחלת הבריאה או עלה ברצונו, עכ"ד ז"ל א", ומה תשכיל ותדע, הנה ברצון הקדום (היון אז ישראל (פס"ו א א) בראשית כשביל ישראל שנקראו

א) עיין ורצ קודש פ' חוקת ד"ה עוד במדרש

ואחר כך אלקים ברכ חסדך ענני באמת וכו', הכן כי קצרתי במכתב

(ג) ויתפרש עוד ואני תפלתי וכו', על פי מה דידוע א) והמתפלל לצורך עצמו עבור כי צר לו באיזה דבר אינו בטוח בכל פעם שתקובל תפלתו, מה שאין כן המתפלל לצורך גבוה, כי כאשר ח"ו איזה איש מישראל שרוי בצער (תניגה טו) שכינה מה אומרת וכו', וכשמתפלל האדם שיושלם למעלה החסרון כביכול אזי בטוח שתקובל תפלתו, מה שאין כן בזמן עת רצון תקובל התפלה אפילו אם מתפלל תפלתו היינו לצורך עצמו, זהו שאמר ואני תפלתי (רצ"ל התפלה שלי לצורך עצמי אשר היה מן הראוי להתפלל) לך י"י (רק על הנוגע לכבוד השי"ת, עם כל זה כיון שהוא) עת רצון ענני וכו'

(ד) ויתפרש עוד ואני תפלתי וכו', דהנה יש מלאכים מוזמנים לקבל תפלות ולהעלותם למעלה למעלה, הנה אותם המלאכים המה מתכוננים בכל תפלה אם ראויה היא להתקבל, מה שאין כן בשעת עת רצון הנה תפלתי לך י"י, ואין אני צריך לסיוע המלאכים, על כן אלקים ברכ חסדך ענני וכו', ומעין זה, הגם שמתפללים בשעת עת רצון באיזה לשון שירצו, הנה בשאריו הזמנים (שבת יב) אין מלאכי השרת נזקקין וכו', הנה בשעת עת רצון תפלתי עולה מעצמה לך י"י, ואין צריך לסיוע המלאכים, על כן תקובל תפלתינו הנאמרת ככל לשון, כי אתה בוחן לכות

(ה) ויתפרש עוד על פי מה שפירשנו ב) בפסוק (דה"א יב לב) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים

לדעת מה יעשה ישראל, דהנה החילוק בין שבת קדש למועדי י"י מקראי קדש, בשבת נאמר (שמות לא יד) כי קדש הוא לכם, וכיום טוב נאמר מקרא קדש, הנה מבואר הדבר בכתבי מרן האריז"ל (פרי"ח סי' פ"א) בשבת באים מוחין דחכמה שנקרא קדש כידוע, והנה באים מעצמם שלא על ידי מעשינו, על כן נקרא שבת מתנה כענין שאמרו (שבת י) מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, אבל כמועדי י"י מקראי קדש, הנה באים המוחין דכינה, והמוחין דחכמה הנקרא קדש באים אחר כך על ידי מעשינו ותפלתינו הסדורות לנו למצות המועד, ועל ידי המצות הנהוגים על פי התורה לכל חג, היינו

הלא ידוע (ריה יז. ברשי"י) צדיק הוא העושה כפי התחייבות מן התורה, וחסיד הוא העושה לפני משורת הדין, ולפי זה איך צורך לומר וחסידך צדיקים, והנראה, דהנה צדיק נקרא העובד, היינו המתפלל לפני השי"י על כל עניניו, כידועו שכל תנועותיו ועשיותיו נקשרים בחפץ הכורא ית"ש בהשגחה נפלאה, וזהו נקרא עבודה כמו שדרשו מפסוק (יברים יא יג) ולעבדו בכל לבבכם (תענית ב) איזהו עבודה שכלב זו תפלה, (יבמות סד) והקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, מה שאין כן בשאינן צדיקים נאמר (ישעי' א טו) גם כי תרכו תפלה אינני שומע, הנה גם בצדיקים שהקב"ה שומע לקולם נאמר (שם מט ט) כה אמר ה' בעת רצון עניתך, משמע כאשר ח"ו אין עת רצון אינו בטוח שתקובל התפלה, והנה אמרו חז"ל (בבכות לב) לעולם יסדר אדם שבתו של מקום ואחר כך יתפלל, ונראה לפרש הנרצה במידור השבת קודם התפלה, הוא על פי האמור ברעיא מהימנא פרשת בא (וה"ב מ) פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים וכו' וקוב"ה חדי בההוא סיפור וכו', וישראל בההוא סיפורא יחבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסף חילא ונבורתא כד משבחין גבורתיה ואודין ליה וכו', עיין שם כל הענין, אם כן לפי זה תתבונן שמידור שבתו של מקום הוא רצונו, ואם כן המסדרים השבת כביכול המה עושים ומתקנים להכורא ית"ש הרצון, והגם שח"ו אין אז עת רצון הנה הצדיקים נקראים עושי רצונו כביכול, ולפי זה תתבונן, העובד המתפלל נקרא צדיק, מה שאין כן המתפלל ועובד לפני משורת הדין, היינו שמסדר שבתו של מקום תחלה, עושה להשי"י כביכול רצון ואחר כך מתפלל ותקום כודאי כיון שכבר יש עת רצון, וזהו שתקנו יהללך ה' וכו' וחסידך צדיקים, שהם צדיקים שעובדים עבודתם ועובדים כחסידות שמסדרים השבת מקודם ועל ידי זה הם עושי רצונו, הכן הדבר, וזהו שאומרת כנסת ישראל ואני תפלתי לך ה' עת רצון, הנה בעת רצון הוה ליה למימר כמה דאת אמר בעת רצון עניתך, אבל על פי הנ"ל נראה לפרש הכונה, ואני, מתפלל אליך קודם תפלתי, שיהיה מוכן עת רצון,

א) עיין ספר תולדות יעקב יוסף בשלח גג
ב) מאמר ז סימן ג.

לך פתח ואתה תכנם למרקלין, ויחי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

(ז) ונראה עוד לפרש ואני תפלתי לך ח' עת רצון, על פי מה שפירשנו במשנה אבות (פ"ה מ"ג) הוא היה אומר עז פנים לניהנם ובשבת פנים לגן עדן יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיכנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקינו בתורתך, דלכאורה אין ביאור לזה, ופירשנו דהנה עז פנים לניהנם ובשבת וכו', והנה מהראוי שיהיה בושא לאדם להתפלל לפני הקב"ה על הצטרכותו כי דיו שהוא חי, והקב"ה נותן לו רוח החיוני ודי פרנסתו ופרק חוקו, ובפרט בידעו שהוא חוטא ופושע ואיך ימלאנו לבו לבקש מלפניו ית"ש, ובפרט על דבר גדול אשר כל העולמות תלויים בזה ומצפים לזה דהיינו בנין בית המקדש, הנה הוא עוזת וחוצפה מן האדם.

(ח) והנה אמשול לך משל, לאיש עני מחזיר על הפתחים והולך בכלווי הסחכות קרוע בנדים מטולאים האם ימלאנו לבו לבוא אל המלך פנימה לבקש מלפניו ענינים הנוגעים למכסימי מלכותו, ובפרט אם האיש העני ההוא פשע כמה פעמים ונגע בכבוד המלך, על כן אין מכוא לנו להתפלל על בנין בית המקדש, ובפרט מי שהוא מכיר איך אשר חטא והעוה לפני היוצר כל הוא אלקינו איך יערב אל לבו לבקש על דבר גדול כזה אשר כל העולמות תלויים בזה וכביכול עניני מכסימי מלכותו ית"ש, אבל יארע דבר כזה אפילו לפני המלך בשר ודם בעת אשר הוא עת רצון לפניו, כגון ביום הולדת וכיוצא יגזור אומר אשר ימלא מבוקש כל המבקשים לפניו, ואפילו אסירי המלך אשר אסורים בכית הסהר בבקשם אז בשעת עת רצון יוצאים לחופש בזמן הרצון ההיא, הנה בזמן ועת רצון יערב אל לבו כל חוטא ופושע לבקש מן המלך אפילו דבר גדול, כי כן יסד המלך אשר אין להשיב ריקם כל שואל ומבקש.

וכן הוא הדבר לפני מלך חכבוד, איך יערב אל לבו בריה קטנה מעוטה בדעת להתפלל לפניו ית"ש על דבר גדול כזה בנין בית המקדש, ובפרט חוטא ופושע והרי זה חוצפה גדולה כאילו היה הוא ראוי לזה שימלאו מבוקשו עכור תפלתו, אבל בזמן הידוע לנו על פי דרכי התורה שהוא עת רצון יוכל לבוא איש עני ואביון חוטא ופושע להיכל המלך ולשפוך

פסח מצה ומרור לחנ הפסח, מוכה וד' מינים לחנ הסוכות, ושופר לראש השנה וכיוצא, וזהו שנקראים החנים מקראי קדש מלשון (שמאל א ט יג) אחר כן יאכלו הקרואים היינו המזומנים, כי כן ביום טוב אנו מזומנים ומבקשים את הקדש על ידי מעשינו שיבא אלינו, כי הקודש שהוא מוחין דחכמה אינו בא מעצמו כמו בשבת רק באים המוחין דבינה, והמוחין דחכמה דוקא על ידי מעשינו בכל מועד כפי מצותיו, וזהו שיש לפרש ומבני יששכר (נקרא יששכר י"ש שכ"ר, היינו זה שכרו על ידי תורתו י"ש שכ"ר, חכמ"ה נקרא י"ש כדכתיב (איוב כה יב) והחכמה מאין תמצא, כי (תהי רנ) החכמה הוא יש מאין, שהוא למעלה מן החכמה ב). בחינת כתר נקרא [אין], והחכמה יש מאין, הנה בני יששכר הם היודעים על ידי תורתם י"ש שכ"ר על ידי איזה דבר יהיה שכ"ר י"ש, הנה המה) יודעים בינה לעתים (המה) יודעי העתים אשר אינם באים מעצמם המוחין דחכמה הנקרא י"ש שכ"ר, רק המוחין דבינה באים, והמוחין דחכמה באים אחר כך על ידי קריאתינו ומעשינו כל מועד לפי מצותיו, וזהו שיוודעים בינה לעתים) לדעת מה יעשה ישראל, להביא על ידי עשיותם מוחין דחכמה קדש הנקרא י"ש שכ"ר, הכן הדבר היטב ובוזה יתבאר גם כן פירוש הפסוק ואני תפלתי לך י"י עת רצון וכו', רצ"ל ואני (ביודעי החילוק שבין שבת ליום טוב, אשר ביום טוב בא הקדש המשכת הרצון על ידי מעשינו ותפלתינו, מה שאין כן בשבת) תפלתי לך ה' עת רצון (כשאני מתפלל, כבר העת רצון מוכן לך הוי"ה, על כן) אלקים ברב חסדך ענני וכו', הרחב הדברים.

(ו) ואומר לך עוד ואני תפלתי וכו', ואני (היינו אני ישראל בנימטריא תקמ"א, הנה) תפלתי לך הוי"ה (כי הוי"ה עם תפלה בנימטריא ישראל בנימטריא תקמ"א, על כן אומרת הכנסיה הקדושה, אני ישראל תפלתי לך הוי"ה כי זה נרמו בשמי תפלה הוי"ה) עת רצון אלקים ברב חסדך ענני וכו', (פרעה ש"ח פ"ב כג) העליה הוא בזמן מנחת שבת עד בחינת כתר, והנה הזמן והעת הוא רצון, והנה רצון עם ר"ב חס"ד בנימטריא כתר, הנה פתחתי

(ב) שהוא, פי בחינת אין שהוא כתר, הוא למעלה מן החכמה.

הפשוטי, ויקלקל הפועל האומן ברוך הוא את פעולתו, וישנה המכביעים ממה שהטביע אותם כרצונו מבראשית, אלא על כרחך תיכף מבראשית התנה הקב"ה עם כל נבראים אשר ישרדו בזמן ההוא ובאופן כזה ובאם יארע כזה, דהנה הבחירה הפשיית, ובאם היו המצריים משלחים את ישראל תיכף ולא היו רודפים אחריהם לא היה נבקע הים, רק כאשר אירע חוזה לבם וענין הרדיפה וצעת בני ישראל אל י"י אז נבקע הים, וזה היה הרצון הקדום באם יארע בזמן ההוא כך וכך יהיה כך וכך, וכן הוא בענין התפלות אין כאן שינוי רצון, רק ברצון הקדום היה הכל כשיתפלל האדם פלוני בזמן ההוא כך וכך יהיה כך וכך, הבן הדבר, ולפי זה תתבונן אשר זה מאמר כנסת ישראל, ואני (דייקא הנני מבין שאין כאן שינוי רצון, רק) תפלתי לך הוי"ה (המטהוה כל הויות, וכשמתפלל האדם הנה נתהוה להויה אחרת, והוא כדברי תלמידי הבעש"ט, וגם הנני מתפלל לפניך) עת רצון (ובהרצון הקדום הנה נכלל הכל והיה הכל נכלל ברצון הקדום וכמו שכתבתי לך), הבן הדבר

(ט) ויתפרש עוד, דהנה במשפט כשיושבין הדיינים והאחד מזכה ואחד מחייב, הנה אם אחר כך המזכה מודה לדברי וכו' הנה ביטל המזכה רצונו לרצון וכו' ונעשה הרצון כולו של וכו', מה שאין כן כשמחייב מודה לדברי המזכה הנה ביטל המחייב רצונו ונעשה הרצון כולו של המזכה, והנה (ספרי, ואחזקו כו) שם הוי"ה הוא מדת הרחמים ושם אלקים דין, הנה אומרת כנסת ישראל, ואני תפלתי (אני כנסת ישראל זאת תפלתי, שיהיה) לך הוי"ה עת רצון, שיתהוה כל הרצון שלך, ומדת הדין כביכול יבטל רצונו לרצון חסדך ורחמך, ויתפשט חסדך גם למדת הדין להפכו לחסד, וזהו שאמר אלקים ברב חסדך ד)

(י) ויתפרש עוד, על פי מה שפירשנו ה) רמו המשנה (שבת טו.) הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין וכל אדם, אלא שדברו חכמים בהווה, (עיין רמו המשנה בספר ליקוטי יקרים (סימן קיג)), ונראה לי לפרש ברמו, הבנים (היינו סתם בנים שאינם בני פלטיין ואין להם ידיעה בנסתרות לחפש בננויאו דמלכא) יוצאין (ידי חובתם בקדושת שבת ומועדי

ולשפוך שיחו לפני השי"ת אפילו על דבר גדול, כי כן יסד המלך מלכו של עולם (ירמי מח ט) וכה אמר י"י בעת רצון עניתך, והנה לפי זה, זה הוא מאמר התנא עז פנים לגיהנם ובשת וכו', אם כן כיון שהבשת הוא דבר גדול והעזות היא מדה מנוגה מאד ומורדת את האדם לגיהנם ח"ו, איך יערב האדם אל לבו להתפלל על בנין בית המקדש שהוא דבר גדול מאד, אבל כה אמר ה' בעת רצון עניתך, וזהו שאמר התנא כיון שהעזות הוא דבר מנוגה מאד, על כן לא מלאני לבי להתפלל על בנין בית המקדש, על כן יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, כי בזולת הרצון אין מבווא להתפלל לפניך על דבר גדול כזה ובפרט בריה קטנה חומא ופושע, וזהו שאומרים בזמן עת רצון בצלותא דמנחה דשבתא, ואני (כנסיה הקדושה, אני יודע שאין אני ספון וחשוב להתפלל לפניך על ענינים גדולים כאלה, אבל) תפלתי לך ה' עת רצון (אז מלאני לבי להתפלל לפניך על כל הענינים הגדולים כיון שהוא עת רצון לפניך, על כן) אלקים ברב חסדך ענני וכו'.

(ח) ויתפרש עוד ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו', הנה חקרו הקדמונים א, איך אפשר לומר שתהיה התפלה פועלת, נמצא שיש ח"ו שינוי רצון, כאשר קודם התפלה היה הרצון באופן כזה, ואחר כך על ידי התפלה נשתנה הרצון, והנה כתבו על זה תלמידי הבעש"ט א) להיות על ידי התפלה נתרבק האדם במקום אחר יותר גבוה ונהפך לאיש אחר, והגם שננזר גזירה על אותו האיש הנה בהתפלל האדם אל השם הוי"ה ב"ה המטהוה כל הויות הנה נתרבק במקום יותר גבוה ונתהוה להויה אחרת, ואין כאן שינוי רצון כי על אותה ההויה שהוא כעת לא נגזרה הגזירה, ובעניות דעתי גם כן אמרתי תירוץ לזאת הקושיא כפי קבלתי מפי סופרים, דהנה אמרו חז"ל (ב"ר ה ד) תנאי התנה הקב"ה עם הים שיבקע לפני בני ישראל, וכן בכל הענינים כאשר כתבו רז"ל במדרשיהם וכן בזהר והוא גם כן מסעם הנ"ל, והאיך אפשר שיהיה שינוי רצון אצל התכלית

ג) עיין ס' בעל שם טוב עמוד התפלה ס"י קנט

ד) עיין תמוז אב מאמר ה בחמה א סימן ב בהג"ה

ה) עיין ס' אגרא דפריקא ס"י קלה.

ו) בספר העקרים מאמר ד פרק יח ועיין עשרה למאה דרוש א

יודעים פרטיות הכונות בשמות ומדות), וכני מלכים בזגין (ז"ג מרמו על הספירות כנ"ל), וכל אדם (מישראל ראוי לעסוק ביחודים לידע פרטיות הכונות), אלא שדברו חכמים בהוה, ובזה יש לפרש ואני תפלתי לך ד' עת רצון (הגם שאין אני יודע בפרטיות השמות ומפירות, עם כל זה כונתי כמתם בעת רצון לצאת ידי חובה בקשרים לקשר וליחד הכל עם הרצון העליון עם בעל הרצון), הכן הדבר כי קצרתני (יא) ויתפרש עוד ואני תפלתי לך ד' עת רצון, על דרך שאמר אליהו בתפלתו בהקדמת תקוני זהר (יז) רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחושבן, הנה אומרו דאנת הוא וכו' הוא כעין נתינת טעם דאנת, ומהו הנתינת טעם לדבריו הרי לא אמר מקודם שום דבר רק רבון עלמין, ואמרנו בזה על פי מה דנודע תיבת רבו"ן הוא בגימטריא ד' מילואי השם הנכבד כ"ה היינו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן (אשר מאירים בארבע עולמות אצילות כריאה יצירה עשיה כנודע) כצירוף הוי"ה הכוללת כל העולמות, דהיינו ו' באצילות, ה' בכריאה, ו' ביצירה, ה' בעשיה (הוא שם המיוחד כל העולמות באחדות באין סוף ברוך הוא), והנה ד' שמות הנ"ל עם שם הנכבד פשוט נשמת כל העולמות בגימטריא רבו"ן (עין זה בספר (סידורו של שבת) [שער התפלה בסוף השרית] בשם הרב הקדוש [מאפסא] מנוחת כבודו במעוזבין וצלה"ה ה')), ומעתה תבין מה שאמר אליהו, רבון עלמין (מה שאני מתאר אותך רבון עלמין ולא מלכא דעלמין וכיוצא בתוארי ושכחי השם כ"ה, הוא משום) דאנת הוא חד ולא בחושבן, (הגם שנחלקים העולמות ומשתלשלים זה מזה וככל עולם יש מילוי אחר מן שם הנכבד, עם כל זה היא אחדות פשוטה מוחלטת, ובתוך כולם מאיר השם הוי"ה הכולל כל עלמין, ועל ידי כן גם עולם העשיה מכוון להתקשר עם הרצון העליון המאיר ומחיה כל העולמות על ידי שם הקדוש הוי"ה כ"ה נשמת כל העולמות, על כן אני מתאר אותך רבון עלמין כי בכל העולמות הוא מספר רבו"ן דהיינו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן המחולקים כד' עולמות והוי"ה פשוטה המאחדת הכל, להורות דאנת הוא חד וכו', על כן תבא לפניך התפלה לרצון העליון, וזהו שאמר גם כן, ואני (כנסת ישראל) תפלתי לך הוי"ה, נשמת כל העולמות, ובזה מאחדים הכל עד לרצון הקדום

י"י מקראי קדש וכן בהתעסקם בקודש בתורה ומצות ותפלה, הנה יוצאים ידי חובתם) בקשרים (היינו כמתם התקשרות שמקשרים ומדבקים את עצמם על ידי הארת הקדושה באהבת כוראם ועבודתם לעשות נחת רוח לפניו ית"ש ולעשות רצונו יוצאין כזה ידי חובתם, הגם שאין להם ידיעה בפרטיות הכונה בעליית העולמות ויחודי השמות, אבל) בני מלכים בזגין (בני מלכים היינו בני פלמין אשר חלק להם השי"ת בכינה אין מהראוי לפטור את עצמם בקשרים לכד לצאת ידי חובתם רק בזגין היינו בכונת אורות העליונים, כללות הספירות נקראים ז"ג, היינו ז' מדות חג"ת נה"ים וג' ראשונות חב"ד, וגם זגין הוא לשון בהירות מלשון (ברכות לא) זוגיתא חיוורתא, והנה לכל יאמר האדם שהוא אינו ראוי לעסוק כנסתרות ויפטור את עצמו סתם בקשרים כנ"ל, הנה סיימו חכמי האמת כמשנה היקרה הלזו שנמסרה בתורה שבעל פה מסיני) וכל אדם (כל אדם מישראל ראוי לאותה איצטלא להשתמש בזגין, וזהו עיקר שעשועיו ית"ש, ושואלין לאדם ביום הדין (מדרש משלי פ"י) בני צפית במרכבה) אלא (הא דתנו במתניתין בני מלכים דייקא בזגין) שדברו חכמים בהווה (שהווה כרוב בני אדם שאינם יודעים במרכבה עם כל זה השי" לא כזה ולא שקץ ענות עני בדעת ובשועו אליו (בקשרים) (שמע) ויוצאים בקשרים כנ"ל

ומעין הנ"ל, הכנים יוצאים וכו', ידוע מה שהקשו איך על ידי התפלה ישתנה הרצון (כמו שכתבתי לעיל במימן ח') הלא באחדות פשוטה מוחלטת אי אפשר לומר שינוי רצון כנודע וכבר דברנו מזה לעיל, אבל הבקי בשותא דרבנן והכאים כמוד י"י בעניני המרכבה בספירות, זאת הספירה ספירת החסד, וזאת פעולת הדין, וזאת דין ורחמים בהמזגה, וכיוצא מדריגות ובחינות לאין משער, ומבראשית כך נברא כפי מה שיתעורר האדם איזה מדה בעולמות עליונים וכפי מעשיו ופעולתו כן יפעול, ואם כן להמשכיל אין כאן קושיא כי הכל כלול ברצון אחד באחדות פשוטה, הכן מאד הדברים, ולפי זה תתפרש משנתניו הכנים יוצאים בקשרים (כמתם כונתם לקשר הכל עד אין סוף בעל הרצון, הגם שאינם

(*) עיין הגהות מהרצ"א על תיקר"ז אות פה.

היא בנימטריא בראשי"ת, חכמה עליונה, ישראל עלו במחשבה, ומבוקשינו בעת רצון הלזה ימהר יחיש פדותינו, והנה כתיב (תהלים מג א) שלח אורך ואמתך, דרשו בו (שוח"ט מג יג) היינו אליהו ומשיח, והנה תרין משיחין נינהו בן אפרים ובן דוד, והנה כפי המקובל בידינו זה שמם לעולם נחמי"ה ב"ן חושיא"ל מנח"ם ב"ן עמיא"ל אליהו בנימטריא בראשי"ת, והוא הרמוז, ענני באמת וכו' היינו אורך ואמתך ז)

(יד) ויתפרש עוד ואני תפלתי לך ד' עת רצון וכו', הנה בעת רצון הנ"ל ישראל עלו במחשבה, הנה בעת רצון הלזה, הנה אני, כנסת ישראל שעליתי ברצונך הקדום, הנה תפלתי לך הוי"ה, בהצטרף הוי"ה תפל"ה בנימטריא ישראל"ל, להזכיר בעת רצון, אשר אני ישראל עליתי ברצונך הקדום, בין והתבונן הדברים

(טו) ויתפרש עוד ואני תפלתי לך ה' עת רצון, על פי הגמרא ברכות (ו) ואמר רבי חלבו אמר רב הונא לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה שנאמר (מלכים א יח לו) ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר וגו' ענני ד' ענני, ענני שתדד אש מן השמים וענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם, עכ"ל, והנה קשה למה סיים הדרשה ענני ד' ענני שזה אינו מענין הדרשה, שהנדרש הוא לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שהרי אליהו לא נענה וכו' שנאמר ויהי בעלות המנחה, שהדרשה הוא שאי אפשר לומר שהמעשה שהיה כך היה, דאם כן כה משמיענו זה בפסוק, על כרחך דמשמיענו דהזמן מנחה גרם שנענה, ואם כן למה סיים דרשת ענני וכו' שאינו מענין הנדרש, ונראה דהנה בעל המאמר אמר לעולם יהא אדם וכו', לשון לעולם משמע להורות לנו בין בחול (וה"כ קט) ששעת המנחה היא שעתא דדינא, בין בשבת שהוא שעת עת רצון, והנה ראייתו שהביא מאליהו נוכל לומר שהיה בשבת, אבל בחול אימא לך מוטב לפעמים שלא יתפלל בכדי שלא יתבקר פנקסו כיון שהוא שעת הדין, ואם תאמר איך אפשר לומר שהיה בשבת נ"ן איך הקריב קרבנות כאלו שאינם חובת היום, לא קשה מידי דאפשר לומר בהוראת שעה הקריבם וכמו שהקריב אז בכמה בהוראת שעה על פי הדבור, ולכך הביא

הקדום, על כן נקרא זמן קיבול התפלה, עת רצון, ואי אפשר להאריך בדברים כאלה

(יב) ויתפרש עוד ואני תפלתי, על פי הקירית החוקרים, כתבו שכל פעולה המתבקשת מן המבקש אל המתבקש, הנה מן הצורך הוא שלא יהיה איזה מניעה מן המבקש (היינו שלא יהיה כדאי וראוי להמבוקש וכיוצא), וגם שלא יהיה מניעה מצד המתבקש (דהיינו שאין בו כח למלאות המבוקש או שהוא אכזרי בטבע), וגם שלא יהיה מניעה מצד המבקש בעצמו (שהזמן אינו גורם לכך וכיוצא), והוא מה שגדרו בזה גדר מאמרם מה שממנו, מה שאילו, מה שבין ה, הבן, והנה זאת מאמר כנסת ישראל לדודה, אין כאן מניעה מלעשות בקשתי בשום אופן מאלו הג' אופנים, דהנה, ואני תפלתי (המתפלל והמבקש אני אני הוא רעייתך האהובה היפה בנשים, כל האומות כקוף בפני אדם נגדה, אם כן אין כאן מניעה מצד המבקש, וגם התפלה היא) לך ד' (המהווה כל היותו בחסד ורחמים להטיב לברואיו ויכולת בידך להוות כל דבר, אם כן אין כאן מניעה מצד המתבקש כי כן דרכך להטיב לברואיך, (פסחים ק"ב) ויזדד ממה שהעגל רוצה ליגך וכו', וגם עת תפלתי הוא) עת רצון (רעוא דרעוין איששתכה ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה לעשות כרצון וכו', אם כן אין כאן מניעה מצד מה שבין, על כן) אלהים ברב חסדך ענני וכו'

(יג) ויתפרש עוד ואני תפלתי לך ד' עת רצון, דהנה כשעלה ברצונו ית"ש לברוא העולם (וה"כ כו) ישראל עלו במחשבה, (פסיקתא זוטא א א) בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, והנה עליות הרצון קודם התחלת הבריאה הוא זמן צלותא דמנחה דשבתא דהוא זמן הקודם מן ויהי וכו' של יום א', ואם כן מאז והלאה הוקבע לדורות לישראל שהזמן ההוא עת רצון (עיינן מה שכתבתי בסימן א'), והנה כנסת ישראל בזמן ועת רצון ההוא תתייפת, תפרש כמו פיה לזכור לה ימות עולם אשר היא היתה לעיקר לרצון הבריאה בראשית חכמה כביכול, והנה מאמרה בפיה, ואני (היינו ישראל) לך הוי"ה (שם הנכבד, והעת היא) עת רצון, ובהצטרף יחד הוי"ה ישראל"ל רצון"ל הנה

(1) עיינן מגלה עמוקות שמות דף ה, ועיינן תמוז אב מאמר ב סימן יד.

(2) עיינן תמוז אב מאמר א סימן ד

הביא הדרשה ענני ד' ענני, ודרש שאמר פעם ב' ענני שהוצרך להתפלל שלא יאמרו מעשה כשפים הם, ואם תאמר שהיה בשבת הרי כל העולם יודעים (סנהדרין סה) שהכשפים אינם שולמים בשבת, על כרחך לומר שהיה בחול, ולפי זה יתפרש הפסוק, ואני תפילתי לך ה' עת רצון (אני מתפלל אליך במנחת שבת שהוא עת רצון, על כן) אלהים כרב חסדך ענני באמת ישעך, רצ"ל ענני ועשה עמי נסים ונפלאות ויבינו כל העולם שהוא באמת ישע שלך ולא על ידי כשפים, והנה לא צריכנא לומר רק פעם אחת ענני כי אין כאן בית מיחוש שיאמרו מעשה כשפים כיון שהוא שבת, נראה לי, (עין מגיד תעלומה ברכות שם)

(טז) ויתפרש עוד ואני תפילתי לך ה' עת רצון וכו', על פי מה ששמעתי בשם כבוד אדומ"ו הרב הקדוש מוהר"ר יעקב יצחק [מלובלין] זצוק"ל, דלפעמים נענה האדם אפילו שלא על ידי תפלה רק על ידי דיבור בעלמא שאומר יהא כך וכך, ובאם הוא עת רצון מתקיים דברו, אבל חילוק הוא בין דבר המתפעל על ידי תפלה ובין דבר המתפעל על ידי דיבור, שהדבר המתפעל רק על ידי דיבור אין האדם בטוח שיהיה להדבר הנפעל כח הקיום, מה שאין כן בדבר המתפעל על ידי תפלה יש להנפעל כח הקיום, כגון בהתפלל אדם על איזה עקר ועקרה שיפקדם הש"י, הנה אם נענה בתפלתו ונתעברה העקרה אזי הזרע הוא של קיימא, מה שאין כן כשנפעל הדבר רק על ידי דיבור אין הדבר בטוח כל כך לכח הקיום, והאריך הרב הקדוש וצללה"ה (דבר ח), ומעתה נבאר על ידי זה הפסוק שאומרת כנסת ישראל לפני הקב"ה, ואני תפילתי לך ד' עת רצון, (רצ"ל הגם שהוא עת רצון ויכול האדם לפעול בדיבור מבלי תפלה, עם כל זה אני איני סומך על זה, רק אני תפילתי לך ה', אני מתפלל לפניך בתפלה סמך, על כן) אלהים כרב חסדך ענני באמת ישעך, תבא אלי ישועתך באמת, היינו בכח הקיום ישועה נצחית קושטא קאי וזהו באמת ישעך, נראה לי

(יז) אומרים בשבת (תהלים כג) מזמור לדוד ד' רועי לא אחסר, והוא גם כן ככוונת האריז"ל

(פרע"ה ש"ח סופ"י), ובפרט בסעודה שלישית מנהג הנהוג מצדיקי עולם לאומרו, ובכמה מקומות אומרים אותו אז ג' פעמים, נראה לפרש שהוא על פי מה שהביא הקדוש מהר"ש מאוסטרפאלייט זצוק"ל הי"ד (לקוטי שושנים בסוף ספר קרינים, כב) בשם הפליאה, תת"ן חדרים יש בניהנם מנין תכל"ת, (ונראה לי אשר גם כן) (פרע"ה ש"ח פ"ג) ז' שמות המרגלא דשבת שצריך לכוין אותם בז' ברכות דשמונה עשרה הם גם כן מנין תת"ן עם הכולל, והם הויה"ה הויה"ה מצפ"ץ י"ה אדנ"י א"ל אלהי"ם מצפ"ץ), וצדיקים הולכים שם להעלות נשמות רשעים, תק"פ חדרים אינם תוקפא דדינא כל כך, ונשארו ר"ע חדרים שהם רע, וכשהולך הצדיק הולך עמו מלאך ושמו יהושע, וכידו שעוה וכותב על מצחו שם את"ה ואז אפילו כר"ע חדרים אין פחד, עד כאן [לשון] הפליאה, ופירש הקדוש מהר"ש הנ"ל, דזהו הרמז בפסוק גם כי אלך בני"א צלמות (גיא צלמות) בנימטריא תק"פ), לא אירע רע (גם מן הר"ע חדרים לא אירא), כי את"ה עמדי, היינו שם את"ה שנכתב על מצחו של הצדיק, עמדי שבכך ומשענתך ה"מה ראשי תיבות שעו"ה, עמדי שבכך ומשענתך ה"מה ינחמוני ראשי תיבות יהושע שם המלאך הכותב, עכ"ד ט), והנה (חגיגה יד) בשבת חייבא דניהנם נייחין, ובודאי הם מתפשטין בין הצדיקים להעלותם מן הגיהנם, על כן אומרים זה המזמור, ובפרט בסעודה שלישית שהוא קרוב לזמן החזרת רשעים לגיהנם, ואתה תבין הדברים האלה ברצונך.

(יח) מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר (תהלים כג), נתפרש על פי מה שפירשתי בפסקי תורה הנאמר באברהם כשהיה עם לוט (בראשית יג ו) ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו, עיין ברש"י שהוא מקרא קצר דהוה ליה למיכתב ולא נשא אותם מרעה הארץ, הנה חסר תיבת מרעה ונמסר בתורה שבעל פה, דהנה כל מגמתו של אברהם שהתחבר עמו לוט על שראה ניצוץ המלכות היה עדיין בגלות אצלו (היינו נשמת דוד ושושילתא דיליה) ולא יצא עדיין אל תוך הקודש, והנה ידוע (ת"י ט) מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה, והנה אם אין רועה אין מרעה, והנה בכאן היה צריך לכתוב מרעה הארץ, אבל נמסר תיבת מרעה בתורה שבעל פה מלכות פה, להורות המרעה והפרנסה תלוי ברועה, על כן (ברכות ג) באו חכמי

(ח) עיין ספר מגיד תעלומה ברכות לא ד"ה אמר לה

(ט) עיין תמוז אב מאמר ב סימן יג, כסלו סבת מאמר ד סימן

של שבת להשפיע מזונות לימי החול, ג"ל), ויכוין בשם הוי"ה במילוי כזה וי"ד ה"ה ו"ו ח"י (בגימטריא ו"ן, ג"ל), עוד יש בו אותיות כמנין זכ"ר בגימטריא ברכ"ה, שישלח ברכה בכל מעשה ידינו, ונראה לפרש שזה טעם רבותינו וזה"ה שהנהיגו לומר במעודה שלישית ג' פעמים זה המזמור, על פי מה שכתבתי לך על פי פשוטו טעם לאכילת דגים בשבת, הוא, להיות במעשה בראשית נאמר ג' ברכות בג' ימים זה אחר זה רצופים, היינו כיום ה' ברכה לדגים, יום ו' ברכה לאדם, יום ז' ברכה לשבת, על כן האדם האוכל דגים לכבוד שבת מתברך בכרכה משולשת והחוט המשולש לא במהרה יתק, על כן אומרים גם כן המזמור הזה שיש בו אותיות מנין ברכ"ה, ואומרים ג' פעמים להיות ברכה משולשת, (ותבין גם כן שיש בו תיבות מנין ז"ן הוא מנין דגים), ונרמז במזמור הזה גם כן, בנאות דש"א ירכיציני ראשי תיבות דגים שבת אדם, ג"ל.

עוד כתבו לכוין בהוי"ה של ד' רועי שהוא במילוי ס"ג, והמילוי לכד בגימטריא ל"ו (נראה לי סוד מאה ברכות) כמנין יתב"ן, והנקודות בגימטריא ע"ב, כמספר א"ך טו"ב וחס"ד (אות הו' אינה נחשבת כי היא שימושית כן כתב הרב מ' חיד"א ז"ל) בגימטריא ע"ב ל"ז עם הכלל, כל זה מתלמידי הארז"ל בכתב יד. (ע"ן דבש לפי מערכת ס' סימן ט, יוסף תהלות קפ"ג נה).

(א) כו"ס רייה (תהלים כג ה), דרשו חז"ל (יומא עו.) פסא דדוד לעתיד לבא רכ"א לוגין מנין רוי"ה,

ומהראוי להתבונן מהו המספר הזה רכ"א לוגין דייקא ודאי לא דבר ריק הוא, ונראה לי לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ע"ז ד): לא היה דוד ראוי לאותה מעשה אלא כדי לחורות תשובה ליחיד עיי"ש, והנה מהראוי לתת לב למה דוקא דוד היה מוכן לזה להורות תשובה ליחיד לא צדיק אחר באיזה דור, אך הוא, להיות (תה"א צט.) דוד הוא מרכבה למדת מלכות שמים, הוא השער ל"י, וכל הרוצה ליכנס צריך לכנוס דרך הפתח והדלת הזאת, והוא הנקרא תשובה תתאה תשוב ה', ועל כן היה דוקא דוד

מסוגל לזה לפתוח פתח לשכים *), והנה אמרו רז"ל (יומא פו.) גדולה תשובה שמביאה רפאות

(* הגייה

וזהו שאמר דוד (תהלים ב) במזמור שיר תנוכת הבית לדוד, ארוממד ד' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, דהנה אמרו רז"ל (שבת ל.)

לעולם

חכמי ישראל בכל יום לדוד ואמרו לו עמך ישראל צריכין פרנסה, והנה תתבונן לפי זה מה שאמר דוד אתה י"י רועי, לא אחסר בשום פעם, והנה תתבונן על פי הנ"ל את הנאמר ביעקב (בראשית כט ב) והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה, ג' עדרי צאן עיין בזהר (ח"א קנב.) רמזתם לג' אכות הנ"ת, ועדיין היה חסר רגל רביעי, כי מן הבאר החוץ ישקו העדרים, הוה ליה למימר ישקו רועי העדרים, אבל חסר רועי כי לא נתגלה עדיין המרכבה לרגל רביעי בעולם, והשתדל יעקב לישא את רחל, הבן, אברה"ם יצחק יעקב (רח"ל) [והן בגימטריא מרכב"ה שלימ"ה עיין במגלה עמוקות (קט, תב, וצא ל.) וכוה תתבונן גם כן מה שאמר דוד י"י רועי לא אחסר, והשם הטוב יספר, ויהי רצון שלא יאמר פיגו דבר שלא כרצונו

(ט) בתשב"ץ (סימן תמ"ח) משה עבדי מ" (הושע א ב) אותיות שניות שבת, מכאן

שמשה רבינו נפטר בשבת, וכתב על זה הרב הגדול חיד"א וזה"ה (ס' דבש לפי מ מג.) דלכך הרמז באותיות שניות, הוא על פי דברי הרמ"ע ז"ל (עשה מאמרות חקור זן היב פ"ג) שתירץ קושית הרא"ש ז"ל והאריך להוכיח דאי אפשר לומר שנפטר בשבת רק בערב שבת (עיין ברא"ש פרק ערכי פסחים (סימן יג) ותירץ הרמ"ע ז"ל שנשמתו נסתלקה בערב שבת, ונפשו והטמנת גופו הקרוש היה בשבת (הארכנו בזה במקום אחר ס"ו), ולזה כתב הרב הנ"ל שבת נרמז באותיות שניות להורות זאת שבשבת היה לו פטירה שניה עיי"ש, ואני ארמוז עוד, משה עבד"י מ"ת בגימטריא אנ"י ע"ת רצ"ן, הוא מה שאומרים ואני תפילתי לך ה' עת רצון.

וכיון שהרעיא מהימנא נפטר במנחת שבת, אומרים כמתנחמים י"י רועי לא אחסר, רצ"ל הגם שנפטר הרועה הנאמן, עם כל זה כיון שהש"י הוא רועינו והוא חי וקיים לעד על כן לא אחסר.

(כ) כתבו תלמידי האר"י ז"ל (פרע"ח שס"ו פ"א) לומר אפילו בחול קודם המעודה מזמור לדוד ד' רועי וכו', כי יש בו ז"ן תיבות כי הוא זן ומפרנס לכל, (ומה נחמד הדבר לאומרו במעודה האחרונה

(*) עיין אגרא דכלה פ' וילך, פ' פנחס ד"ה וראיתה אותה עג ע"ג י' עיין מאמר א סימן יא, מאמר ג סימן טז.

(כב) אפרש לך עוד הפסוקא דרחמי שאנחנו אומרים בשעתא דצלותא דמנחה דשבתא, והוא ואני תפילתי לך הוי"ה עת רצון, יתפרש על פי מה דידוע, נסים שמתנוסס הש"י עמנו בהלכות המכע הוא על ידי פעולת שם אלקי"ם בנימטריא המכ"ע*, ונסים נגלים בשידוד המערכה שלא כמכע המה פעולת שם הוי"ה המהווה כל היות ומשדרם כרצונו, והנה אין לבקש רחמים על נסים שלא כמכע כענין שאמרו בנמרא (שבת ג.) כמה גרוע אדם זה שנסתנו לו סדרי בראשית *), והנה זה

(*) הנייה

דוקא שלא בשעת עת רצון, אבל בשעת עת רצון הנה כרצון הקדום המציא אין סוף ברוך הוא הכל מאין לישי, ואין לך נסים גדולים יותר מזה, ממילא עיין בחידושי בכור שור (שבת כא) מה שתמה על מה שפסקו הפוסקים (א"ח קפ"ז סי' בהגיה) בשכח על הנסים בברכת המזון יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים וכו', הקשה על זה דאין לבקש על נסים שלא כמכע, עיין שם.

בכל פעם בהתעוררות (הרצון) יכולים ישראל גם כן להתפלל על נסים שלא כמכע, (כי גם כשעלה כרצונו ית"ש לברוא העולם הכל מאין לישי היה גם כן כשכיל ישראל שעלו במחשבה, הכן), וזהו שאמר ואני (כנסת ישראל) תפילתי לך הוי"ה (היינו לפעול עמי נסים שלא כמכע בפעולת שם הוי"ה, כיון שהוא בשעת) עת רצון, הבן הדבר

(ג) אן יתפרש קצת כסגנון אחר, על פי מה שפירשנו (אגרא וזלה) במקראי קדש (בהשית י"ג) ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי כלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן, והש"י אמר (שם יג) למה זה צחקת שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי, והנה אמרו רז"ל (יבמות סה.) דכביכול הש"י שינה מפני השלום, והנה דבר כזה קשה להלום איך האחד האמת יאמר דבר שאינו, ופירשנו על פי מה דנדוע חקירת הפלסופים שלא דרכו בדרכי התורה, הנה לא האמינו בנסים חוץ למכע (והלכישו מעשה הנסים בהנהגת המכע), ואמרו בחקירתם שאין זה כבוד לפועל אומן שיקלקל מעשה ידיו, וזה כבודו אשר מעשה ידיו יכונן לעד לעולם, ממילא כיון שהש"י ברא המכעיים והיסודות איש על דגלו ועל פעולתו, הנה זה כבודו אשר מעשי ידיו לא יהיו להם שינוי ותמורה לעד לעולם, וכענין שכתוב (תהלים קד ה) יסד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד, ועיין בספרי הרב הגדול בעל

נר

שביקש דוד מהש"י להדיע לבאי עולם שמחל לו על אותו עון, ואמר לו הש"י בחיך איני מדיע בימי שלמה בנך אני מדיע, כשבנה שלמה את בית המקדש דבקו שערים זה בזה וכו', עד שאמר (יהיב ו מב) זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נפתחו השערים ונכנס הארון, באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו שמחל לו וכו', והנה קשה, דהרי ידעו הכל תיכף גבואת נתן שנכתבה לדורות (שמי"ב יב יג) גם ד' העביר חטאתך וכו', אך הוא, דבאמת ידעו שמחל לו הקב"ה כי הוא ית"ש טוב וסלח, אך אף על פי כן היו השונאים מונים ומתגרים עמו, חסיד כזה אשר מתפאר בעצמו (תהלים עט כב) ולבי חלל בקרבי יעשה מעשה כזאת, והנה באמת לא היה עליו אשמה, כי מן השמים הזמינו לפניו בכדי להורות תשובה, ודוקא הוא היה מסוגל לזה להיותו מרכבה למלכות שמים, שהוא הפתח והשער לדופקי בתשובה, והנה ביקש דוד להדיע זה לבאי עולם, ואמר לו הקב"ה שידיע בימי שלמה אשר או לא יכול השער להפתח כי אם על ידי דוד, או הבינו למפרע שזהו הענין הנרצה, להיות מרת דוד דלת ושער על כן הוא היה מסוגל להורות תשובה לפתוח פתח דלת וכו', אז נהפכו פני כל שונאי דוד וכו', שאז הבינו שלא היה דוד ראוי לאותה מעשה, ואמת אמר ולבי חלל בקרבי, וזהו שאמר דוד ברוח הקודש על זמן תנוכת הבית ארוממך ה' כי דליתני, שעשית אותי דלת ושער פתוחה לשבים, ולא שמחת אויבי לי, שאז הבינו כולם שלא הייתי ראוי לאותה מעשה רק בכדי לפתוח פתח דלת לשבים, הבן

רכ"א לונין נגד מדת אר"ך, כמה דאת אמר כי אעלה ארוכה לך, הבן

(*) עיין גינת אגוז דף יג ע"ג ועייש ח"א שער ההוי"ה דף ה ע"ג, ובספר הפרדס שער יב פ"ב

מבקשת כנסת ישראל, ואני תפלתי לך הוי"ה, להנהגת הניסיונות בשעת עת רצון) אלקים, הגם שיש הנהגת אלקים לפעולת המכע, עם כל זה ברכ חסדך, היינו פעולת שם הנכבד חסד ורחמים, ענני כאמת ישעך, קושטא קאי ואין בזה שינוי מפעולת בראשית כי כן נברא מבראשית, הכן הימב

כד) ויתפרש עוד, ואני תפלתי לך הוי"ה עת רצון, הנה כתב הרב החסיד בחובת הלכות (שער עבודת האלקים פרק ה) גדר העבד הנאמן, לא יעמוד וכו' ולא ישב וכו' ולא יחפוץ כי אם רצונו (היינו רצון האדון, כי העבד אין לו רצון בפני עצמו כי אם רצון האדון, אם כן האדון נקרא אצלו בעל הרצון), והנה כן הוא הענין בעבודת הבורא, הנה בראנו לכבודו ועלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם הנה לא נחפוץ כי אם רצונו כי אין לנו רצון בפני עצמנו כי אם רצונו, והנה רצונו ית"ש היינו כשעלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם הנה ישראל עלו במחשבה, כי הם בגדר העבד הנאמן לא יחפצו כי אם רצונו והנה כתיב (תהלים קד לא) ישמח ד' במעשיו, (ויקרא רבה פרשה כ סימן ב) שמח לא נאמר כי אם ישמח (היינו משי"ח, או ישמ"ח יב), הנה אומרת כנסת ישראל בשעתא דצלזותא דמנחה דשבתא, ואני תפלתי (רצ"ל תפלתי הוא רק) לך הוי"ה עת רצון (שיקוים לך הרצון), ויהיה העת שיקוים לך מה שעלה ברצונך כביכול, כי אני אין לי רצון בפני עצמי רק רצון האדון, על כן ישראל עלו במחשבה שהם בגדר העבד הנאמן שלא יחפצו כי אם רצון האדון

וזהו שיש לפרש מה שאמרו רז"ל (ברכות ז) גם דניאל לא נענה אלא בזכות אברהם באומרו למען אדני למען אברהם שקראך אדון, ומהו המעלה יתירה לאברהם שקרא להש"י אדון, ועל פי הנ"ל מוכן, שקרא להש"י אדון והוא עבדו הנאמן שלא יחפוץ כי אם רצונו, והוא הנרצה גם לדניאל בהתפללו על הגאולה יג, הכן.

גור אריה (פי' גבורה ה' הקדמה שניה) דחה דברי הבליהם, באמרו כי מבראשית ברא הש"י ב' הנהגות הנהגה המכביית (מפעולת שם אלהי"ם בנימטריא המכ"ע) והנהגה הנסיית למעלה מן המכע (והוא מן פעולת שם הוי"ה המהווה כל הויות ומשדרם כרצונו בכל זמן ועידון), והנה הארכתיו בזה בספרינו אנרא דכלה (שם) וכאן קצרותי יא, ועל פי הדברים האלה נבין (מה) שאמרה שרה אמנו, תמהה על הדבר איך יהיה שינוי המכע שהעמיד הפועל אומן ית"ש לעד, הלא זה כבודו אשר פעולתו שהעמיד במכע יכון לעד ולא ישתנה, זהו שאמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה (שכבר פסק מסנה אורח כנשים) ומעיה ושדיה צמקו, ואיך ישתנה המכע, ואדוני זקן (כוונתה על הש"י, ורצ"ל היא אדוני הוא השי"ת הוא הפועל אומן מבראשית ואין אחר פועל אומן חדש שיחדש מכע אחר, אם כן היתה כוונתה באומרה ואדוני זקן היינו על השי"ת), אם כן דבר אלקינו אמת, מה שאמר למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנת, אמר זה כביכול על עצם כבודו שאמרה שרה ואדוני זקן, הוא הבורא והוא היוצר מבראשית ואין כבודו שישנה המכע המוטבע מעשי ידיו, וזהו שאמר על זה הש"י היפלא מהוי"ה דבר, המכע מוטבע מן בראשית על ידי הנהגת שם אלקי"ם, והניסי למעלה מן המכע מן פעולת שם הוי"ה, הכן הדבר הימב

וזהו שיש לפרש, ואני תפלתי לך הוי"ה עת רצון (בשעת עת רצון היינו בשעתא דצלזותא דמנחה דשבתא, שאז היה התעוררות הרצון לברוא את העולם, ועלה ברצונו לברוא ב' הנהגות, הנהגת שם הוי"ה הוא ניסיונות למעלה מן המכע והוא מצד החסד והרחמים, והנהגה המכביית מפעולת שם אלהי"ם והוא בכחינת דין, ואם כן אין כאן שינוי ותמורה למעשה ידיו והם קיימים לעד לעולם, ואם כן בכל שבת בשעתא דצלזותא דמנחה מתעורר הרצון, הנה

(א) עיין כסלו טבת מאמר ד סימן קלא

(ב) עיין של"ה תולדות אדם חלק בית דוד בסופו.

(ג) עיין אנרא דפרקא סימן שד"מ עור פירוש על ואני תפלתי

מ א מ ר ט

מעלות וסגולות שבת

בו ידובר כמה מעלות וסגולות שבת, קמא קמא דמטי לידן, מפסוקי נבואה ומדברי חז"ל.

צ"ג) בענין מה שאמר יעקב (בראשית כ"ט יח) אעבדך שבע שנים וכו' והיו בעיניו כימים אחדים, ואמרו רז"ל (ב"ר ע"ט) ובפירושו רש"י הן הן ימים אחדים שאמרה לו אמו, והדבר אין לו ביאור, ופירש בזה הרב הקדוש בעל מבשר צדק, ימים אחדים, ימים, היינו שנה כמה דאת אמר (בראשית כ"ט טז) ימים או עשור, אחדים, היינו ימי שבתות, (ב"ר י"א ט) כי אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בן זוג וכו', והנה לפי זה ימים אחדים היינו שנה של שבתות וזה אי אפשר רק כז' שנים עיי"ש א, והנה יקשה לך מהו הקפידא דוקא שיעבוד שנה שלימה של שבת, ולפי האמור תמצא מאמר פתוח שהיה רוצה ליקח לאה רחל ב' בתי דינים דראש השנה עצ"ם בש"ר קשי"א רפי"א בנימטריא שב"ת, ועשה בעבודתו הכנה לעבודת בניו כל הימים, אין מקום להרחיב בכאן הדברים יתבאר אי"ה במקומם.

ענין סגולת הלולב, נודע ענינו בכתבי מרן האריז"ל (פרד"ח שכ"ט פ"א) להמשיך ה' חסדים מהיסוד הנקרא כ"ל לנוקבא היא ה' אחרונה על כן נקראת כל"ה כי היסוד כ"ל ממשיך לה ה' חסדים והיא ה' אחרונה שבשם, הנה גם שבת נקראת כלה וכמו שאמרו בגמרא (בי"ב ל"ג) בואי כלה, הנה מורה אשר סגולת שבת בעצמותו פועל פעולת הלולב, והדברים ארוכים לא עת האסף פה

ענין סגולת המנילה, אמרו דורשי רשומות (שליה תושב"כ פ' תצוה) ברמז המשנה (מגילה ב) מנילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג כ"ד כ"ו לא פחות ולא יותר, מנילה נקראת הוא סוד שם הנקרא אדנ"י דינ"א דמלכותא, הנה י"א י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו אלן המספרים בנימטריא אדנ"י, זה המספר נקרא, ורסוזה המשנה לא פחות ולא יותר, מספר הפחות היינו י' ומספר היתר היינו י"ו, אם כן הפחות והיותר הוא כ"ו מנין השם הנכתב ולא נקרא, הנה ענין המנילה פעולת שם אדנ"י דינ"א דמלכותא, אסתר מלכ"ה בנימטריא צ"ה לבטל קליפת המ"ן, (שמות י" טז) כי

א) ויבא יעקב שלם עיר שכם (בראשית לג יח), יש לרמוז מה שגזרו חז"ל כשב ואל תעשה לבטל שלשה מצות בהניע זמן מצותן בשבת והיינו שופר לולב מנילה, כאומרם בכמה מקומות (רי"ה כ"ט) היינו טעמא דשופר והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמנילה, והנה בודאי כל משכיל יבין שהגם שגזרו חז"ל לבטל מצות אלו ביום השבת בכדי שלא יבואו לידי חילול, עם כל זה השכל מחייב שבודאי לא היו גוזרים לבטל מצות עשה הבא מזמן לזמן אם לא שידעו אשר כח וסגולת השבת תעמוד במקומה, דאי לא תימא הכי קשה קושיית הראשונים (ר"ן ר"ה פ"ה) למה לא גזרו בקריאת התורה ולמה לא גזרו על מצות מילה בשבת, על כרחך צריכין למיטר שהם ידעו שהתיקון שנעשה על ידי ג' המצות הנ"ל הנה יושלם בקדושת השבת, ונראה לי א"י) דהנה מכנים לשבת בג' שמות היינו שב"ת, כל"ה, מלכת"א, בשמות הללו נרמזין סגולת מצות הנ"ל אשר יכולים לפעול פעולתם על ידי קדושת היום, סגולת השופר בראש השנה, כבר ידעת (שער הכונות דרושי ר"ה) סוד ב' ימים דראש השנה ב' בתי דינים קשיא רפיא סוד לאה רחל, וידוע מה שכתב האריז"ל (לקי"ח ז) בפירושו הפסוק (בראשית ב' ג) עצם מעצמי וכו' לאה דינא קשיא נקראת עצם, רחל דינא רפיא נקראת בשר, והנה ביום הדין הקדוש הן המה ב' בתי דינים קשיא רפיא עצם בשר, והנה היוצר כל הוא אלהינו יהיב עיפא למתקע בשופר להמתיק הב' בתי דינים הנ"ל, ויום זה אם יארע בשבת קדש, עצם קדושת היום נקרא שב"ת בנימטריא קשי"א רפי"א וכן בנימטריא עצ"ם בש"ר, כי בעצם היום יכולין להמתיק הב' בתי דינים כזולת השופר, כאמור בזהר (ח"ב קלה) כד עייל שבתא וכו' וכל דינין מתעברין וכו', הבן הדבר, והדברים מפורשים אצלנו בארוכה (אגרא זלה ויצא קלו

(*) עיין אגרא זלה וישלח קמב ע"א
א) עיין מאמר א סימן ו, ראש חדש מאמר ב סימן ה

תעברו על המצות אני ממשכן ב' משכנות (היינו ב' בתי מקדשים) שנאמר (שמות כב ט) אם חכול תחכול שלמת רעך, (בית המקדש נקרא שלמה ובגד לישראל לשומרם מן המקסריגים והאומות, כמו הבגד שהוא שמירה לגוף מן צינים ופחים, ג"ל), אמר לו משה להקב"ה ולעולם הם ממושכנים, אמר לו לאו אלא עד בא השמש עד שיבא משיח שנקרא שמש שנאמר (מלאכי ג ט) וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא, עכ"ל, הנה נתבאר לך הארת בית המקדש שתהיה מאירה לכל העולם בכיאת המשיח היא נקראת שמש, והנה לפי זה היא נבואת העתיד, והנה מה שאמרו בנמרא שמש בשבת צדקה לעניים למדו גם כן מפסוק הזה וזרחה לכם וכו' שמש צדקה, ונראה לי לפרש על פי מה דנדוע מן ספר יצירה (פיג משנה ד) אשר כלל הבריאה בעולם נחלק לג' חלקים עולם שנה נפש, הנה עולם הוא כלל המקום, הגם דלית אתר פנוי מכבודו ית"ש וכבודו מלא עולם, עם כל זה יש גילוי אלקותו וכבודו בגזירתו ית"ש במקום הנרצה אליו ית"ש, והיינו מקום הנכבד מקום אשר בחר ד' בית קדשינו ותפארתינו, וכן הוא בכחינת שנה הוא הזמן הנכבד, הגם שכל העתים שוין לטובה מן הש"י, עם כל זה טובה קדושת זמן זה מן זמן אחר, היינו שבתות וימים טובים בהם גילוי אלקותו ביותר, וכן הוא בכחינת נפש, הגם שכל נפשות החיים המה נכבדים לכבודו, עם כל זה שנבה מעלת הנפש המדברת שהוא אדם החי, ועלתה על כולנה נפשות ישראל כביכול חלק ד' עמו ובהם גילוי אלקותו, הנה להם גם כן המקום הנבחר של גילוי אלקותו והזמנים המקודשים שבהם גילוי אלקותו הנה יצורף ביחד כאחד גילוי אלקותו בעולם שנה נפש, והנה הוא שיעור קומת העולם במילואו וטובו

והנה כבר חקרו הקדמונים ב) בעסק תולדות האדם, הנה נברא מן הטפה הזרעיית כל אבריו וגידיו, כי בהטיפה הוא ככה כללות כל האברים כי היא נלקחת מן כל האברים, והנה קשה לפי זה אם כן מי שחסר לו איזה אבר הנה מהראוי היה שגם התולדה אשר יוליד יהיה מחוסר אבר הלזה כי כל דבר מוליד בדומה, והנה אנחנו רואים בחוש שאין הדבר כן, אבל הסיבה הוא, אפילו מי שהוא בעל מום ומחוסר איזה חוש עם כל זה לא יחסר לו כח האבר והחוש ההוא

יד על כ"ם י"ה (צ"ה) מלחמה לד' בעמלק, הנה שבת קדושת היום נקראת מלכה, עיצומו של יום עומד במקום קריאת המגילה, הבן הדבר ומעתה אומר לך דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, ויבא יעקב (כל בית יעקב) של"ם (ראשי תיבות שופר לולב מגילה, כג' מצות אלו באים שלימים ומושלמים) עיר שכ"ם (ראשי תיבות שבת כלה מלכתא), עיר לשון התעוררות, כשמתעורר קדושת יום השבת אשר קדושת היום יכונה כג' שמות הללו, הנה עצם קדושת היום פועל תמורת הג' מצות הללו, וקילורין של מלך אינו חסר, וכל העדה כולם קדושים ותמימים ומושלמים לפני היוצר כל הוא אלהינו, ומעתה לא קשה קושיית הראשונים למה לא דחו מילה וכן קריאת התורה, משום דלא דחו רק המצות אשר קדושת היום משלים במקומם

כל הדברים הנ"ל יש לרמוז בדברי הנבואה (ישעי נה יג) אם תשוב משבת רגליך וכו' (היינו שלא להעביר ד' אמות ברשות הרבים) וקראת לשבת ענג (היינו מותר לך לגזור גם על הג' מצות שלא לעשותן בשבת בכדי שלא תבוא להעביר ד' אמות, ומצות קדושת השבת תעמוד לך במקומה) והרמו הוא, לשב"ת בנימטריא שופ"ר לול"ב מגל"ה, ענ"ג כבר דרשו דורשי רשומות (מ"א כו) ראשי תיבות ע"ן נהר גן, הנה (ע"י פדס שיז סיג) עד"ן רמו לבינ"ה יוכל, שהוא סוד השופר הממתיק הכתי דינים ומתמתקים הדינים בשורשם, הנה הארה הזו היא גם כן בשבת בעצם היום, נה"ר רומז ליסוד, אשר היא בכחינת הלולב להמשיך ה' חסדים מהיסוד לנוקבא וכמו שכתבתי לך, וזה נעשה גם כן בשבת מקדושת היום, ג"ן רמו למלכו"ת אדנ"י דינא דמלכותא בסוד מגילה נקראת וכמו שכתבתי לך, והוא נעשה גם כן בשבת מקדושת היום, וכשתעמיק בזה תבין ענין ג' פעודות בשבת נלמד (שבת ק"ז) מן תלתא היום דכתיבי בחד קרא, הבן

ב) אמרו רז"ל (תענית ח) שמש בשבת צדקה לעניים, לא נדוע הכוונה, ונראה לי לרמוז על פי דברי חז"ל (במדבר רבה משפטים (שמירי לא ח) אם

ב) עיין ספר שבילי אמונה גתיב השלישי שביל השני שער הראשון ח"א, כט ראשית חכמה שער הקדושה פרק טז ד"ה השער השני.

בני מאמרי השבתות, מאמר ט, מעלות וסגולות שבת יששכר

ומרפא, נ"ל, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו

(ג) אמרינן בגמרא (שבת ק"ח) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור

אנוש מוחלין לו, ויש להתבונן למה דוקא כדור אנוש,

הנני אומר דרך דרש ופסטימיא דאורייתא מביין, דהנה

כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב) וז"ל,

ומהו התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו

ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר (ישעי' נה ז) יעזוב

רשע דרכו וכו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר (ירמי' לא

מ) כי אחרי שובי שובי נחמתי וגו', ויעיד עליו יודע

תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר (הושע

ד) ולא נאמר עוד אלקיני למעשה ידינו וגו', והנה

הקשו הכסף משנה והלחם משנה מה הראיה מהפסוק

הזה, ועוד הקשה הלחם משנה האיך יעיד עליו

היודע תעלומות הלא הבחירה חפשיית עדיין בידו,

ונראה לי על פי מה שכתב הרב האלגוזי בספרו הפהור

אהבת עולם, על הא דאמרו בגמרא (ע"ז ג) לעתיד

לבא יאמרו אומות העולם להקב"ה ישראל שקבלו

את התורה (גם כן) לא קיימוה, ומשיב הקב"ה אני

מעיד עליהם שקיימוה, ויאמרו לו רבוננו של עולם

כלום יש אב שמעיד על בנו, ויאמר להם הקב"ה וכו' עיין שם,

והנה הקשה הרב הגדול הנ"ל, כביכול בתחילה מאי קסבר,

למה יאמר הקב"ה דבר כזה כיון שיכולין להשיבו כלום יש אב וכו', ותירץ על פי המדרש (ויקרא

לה ז בשנינו) ושמרתם מצותי ועשיתם אותם (ויקרא כב לא) (היה די לו שיאמר ושמרתם ועשיתם את מצותי ותיבת אותם מיותר, ובמנחת שי ריש פרשת בחקותי הביא גם כן המדרש הזה על אם בחקותי תלכו וכו' ועשיתם אותם, ואמר דדרש על דכתיב תיבת אתם חסר דדרשינן ליה בלשון אתם), אמר ר' חנינא בר פפי אם שמרתם את התורה מעלה אני עליכם כאילו אתם עושים את עצמיכם, עד כאן, ועתה הנה דבר אלקיני יקום לעולם, דכיון דעל ידי התורה מעלה הקב"ה עליהם כאילו עשו את עצמן והוה כאילו הולידו את עצמן, שפיר מעיד עליהם הקב"ה על פי הדין תורה, עד כאן דברי הרב הגדול הנ"ל.

ומעתה יאירו עיניך בדברי הרמב"ם הנ"ל, דהנה הבעל תשובה כששב באמת הנה לא תזכרנה

הוא מכל וכל, רק הכח ההוא מתפשט ומתחלק בשאר

איבריו וחושיו, על כן תראה מי שמחוסר לו איזה

חוש היינו הראות או השמע, שארי חושיו המה

מחוזקים ביתר שאת משארי בני אדם, והוא דבר

מפורסם לכל, והנה תראה גם כן בדבר המפורסם,

הנה ברא הש"י את האשה בכ' שדיים להניק הבנים,

הנה בדרך אחת אינו מספיק להניק התינוק, הנה

לפעמים על ידי איזה חולי נצמק לה דד אחת הנה

יש לה כל כך חלב בדרך האחת כמו אשה אחרת בכ' השדיים,

הנה זה יורה צדקה שעושה הש"י עם בריותיו,

הגם שעונות האיש גרמו שיוחסר לו איזה חוש כגזירתו ית"ש,

עם כל זה בתורת צדקה נותן לו הקב"ה כח החוש הזה ומתחלק לשאר חושיו

ואיבריו ועל ידי זה מוליד בדומה תולדה שלימה לא

יוחסר כל בו, (וכן תראה חלק האדם בגן עדן, הגם שעונותיו של אדם גורמים שלא ימול חלקו בגן עדן,

עם כל זה חלקו אינו נאבד לגמרי ומתחלק לנשמות אשר הם משורש אחד עד אשר יזכה וימול חלקו,

עיין בכוונת האריז"ל (פרע"ה ש"ס פ"ט) בכרכת על הצדיקים)

והנה בודאי מעמא דמסתבר הוא בענין עולם נפש שנה, שהיא שיעור קומת העולם, והנה יש גילוי שכינתו במקום ובזמן ובנפש, והנה בעונותינו הרבים כגלות נחמר לנו המקום, והנה הוא ח"ו כעין מום וחסרון בשיעור קומת העולם כאחד, עם כל זה ניתוסף לנו בקדושת הזמן ונפש בימים המקודשים להמעימנו מעין קדושת המקום גם בימי גלותינו, והיא צדקת הש"י לעמו חלקו ונחלתו, הוא הנרצה אשר אנחנו מזכירים בתפלתנו בימים המקודשים שתעלנו בשמחה לארצינו וכו' ושם נעשה ונקריב וכו', כי נפשותינו מתעוררת מאד מקדושת המקום ביותר בזמן המקודש, הבן הדבר, ועתה לפי זה תוכל לבאר דברי חז"ל ברמז שמש בשבת וכו', שמש, היינו זריחת אור ממקום המקודש מה שיהיה במהרה בימינו בהתגלות מלך המשיח, הנה כעת בעונותינו הרבים נחסר לנו ובעינינו לא ראינו אור, והנה בשבת בתוספת התגלות קדושת הזמן הנה הוא ניתן ומתחלק בתוספת קדושת הזמן ותוספת הנפש בתורת צדקה לעניים כמונו, להמעימנו במעט קמ מעין קדושת המקום גם כן, וזהו זורחה לכם יראי שמי שמש צדקה

המליצים הממליצים לזכות מזכירים התורה והמצות אשר ישנם ביד האדם, וההפכיים מזכירים העונות, והנה למה כל זאת להשפם צדק הלא הוא יודע תעלומות ולמה להם לצבא השמים להעיד על כל זה, ישפמוהו הש"י כפי אשר פעל ועשה האדם מבלי עדות, אבל להיות המשפם הוא הכל על פי התורה ועל פי התורה הנה הכל מעשה ידיו ברוך הוא והוא למו לאב, וכלום יש אב וכו' בין לזכות בין וכו' על כן על פי התורה צריכים עדות, ע"כ (תבוק ב יא) אבן מקור תזעק (לעדות) וכפים מעץ יעננה, הגם שהש"י יודע הכל, אבל על ידי פעולת התורה והמצות והתשובה הכמיחנו יוצרנו ית"ש שיוחשב כאילו עשינו את עצמנו, כביכול הש"י יעיד עלינו למובה, הבן

ועל פי דרך זה נבא לכאר מקראי קדש בתורה (בראשית ד טו) וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת וכו' ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנש או הוחל לקרוא בשם ד' זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו זכר ונקבה בראם ויברך אותם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם וכו' ויחי אדם וכו' ויולד בדמותו כצלמו וכו', הדקדוקים רבו, וכבר דרשו חז"ל ברוח קדשם דרשות רבות ועצמות, ואפרש לך מעט מהספיקות מה שאינו מובן בפשטיות הכתובים, א' אומרם ולשת גם הוא יולד בן אין לו ביאור, דהוה ליה למימר גם לו יולד בן, ב' או הוחל וכו' אינו מובן על פי פשוטו מהו הכוונה (עיין במדרשי חז"ל ובמפרשי התורה), ג' זה ספר תולדות אדם, אם רצה לחשוב הדורות זה אחר זה למה הוצרך לומר ביום ברוא אלקים אדם בדמות וכו' זה כבר נאמר במעשי בראשית, ד' נאמר אחר כך ויחי אדם וכו' ויולד בדמותו כצלמו ושוב באינך לא נאמר כן

ונראה לי לכאר על פי דרך הנ"ל, דהנה אלקים ברא את האדם ישר, (בראשית ב טו) ויניחהו בגן עדן לעבדה (במצות עשה) ולשמרה (במצות לא תעשה) (חייא כז), נמצא הוא כביכול בצלם אלקים בדמותו כצלמו, כביכול כמו שהש"י בראו, כן נתן בידו תורה ומצות ועל ידי זה יכול גם הוא לברוא את עצמו, דמעלה עליו הש"י כאילו עשה את עצמו וכאילו כביכול אין הש"י יתייחס לאב לענין עדות, וכביכול יכול

לו הראשונות ונחשב כאילו קיים כל התורה, (והוא כביכול יכול השי"ת להעיד עליו ואין לומר כלום יש אב וכו' דהוה כאילו עשה את עצמו כנ"ל, ואם כן נוכל לפרש הכוונה מדברי הרמב"ם), ויעיד עליו היודע תעלומות שתהיה תשובתו כל כך באמת עד שיוחשב כבריה חדשה וכאילו עשה את עצמו, וכביכול יכול השי"ת להעיד עליו, והביא לו ראיה מן הפסוק בפרשת התשובה שנאמר (הושע י ד) ולא נאמר עוד אלקינו למעשה ידינו, דהנה השי"ת נקרא אלקינו דהוא בעל הסיבות וכח כל הכוחות ועילות כל העילות, והנה כשאנחנו אומרים אלקינו והנה כביכול אינו יכול להעיד דכלום יש אב וכו', אלא כיון שהכמיחנו יוצרנו בתורתו דעל ידי התורה הוה כאילו עשינו את עצמנו, אם כן אנחנו נקראים מעשה ידינו ומעיד עלינו הקב"ה, וזהו שאמר הכתוב ולא נאמר עוד אלקינו (ולא נאמר אשר כביכול הוא סיבותינו) למעשה ידינו (כיון שהבעל תשובה נעשה בריה חדשה והוה מעשה ידינו ממש וכביכול יעיד עלינו הקב"ה), ומה דייק הרמב"ם ויעיד עליו היודע תעלומות, (והנה הגם שהוא דרך רחוק מן הפשט, עם כל זה נוכל לפרש כן בדברי חרמב"ם כי (תהלים טו יד) סוד ד' ליראיו), ועתה לא קשה גם כן קושיית הלחם משנה איך יעיד היודע תעלומות והנה הבחירה הפשיית, דלפי הדרש הלז הכוונה במתם ויעיד עליו היודע תעלומות רצ"ל שיעשה האדם תשובה מעולה באמת ויוחשב כאילו עשה את עצמו ויכול הש"י להעיד עליו, ופמטייא דאורייתא טבין

ובזה יש לפרש (תהלים צב יז) ויהי נועם ד' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו', (חייא קצו) נועם נקרא תשובה עילאה כנודע, וביקש נעים ומירות שיעורר הש"י עלינו מדת התשובה נועם, ועל ידי זה מעשה ידינו כוננה עלינו, שהש"י יחשוב עלינו שאנחנו מעשה ידינו כאילו עשינו את עצמנו, ומעשה ידינו כוננהו, כביכול יכול השי"ת להעיד עלינו, ויראתי להרחיב הדיבור בביאור.

ובזה תצליח את דרכך להבין ולהשכיל בדברי חז"ל בפסוק (מלכים א כב יט) ראיתי את ד' וכו' וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו, הקשו חז"ל (תנחומא שמות יח) וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה, הנה

בני מאמרי השבתות, מאמר ט, מעלות וסגולות שבת יששכר

הרב הקדוש בעל אוה"ח בפרשת בראשית בפסוק ויכולו השמים וכו', ובפסוק כי ששת ימים עשה ד' וכו' ולא בששת, ותוכן דבריו הוא, הש"י עשה רק ששת ימים ואחר כך ברא את יום השבת, ועל ידי שמירת השבת שוב נבראים ששת ימים, וזהו שאמרו רז"ל (שבת ק"ט) כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ומעתה תשכיל ותדע מאמר חז"ל (שם ק"ה) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש (דייקא, שאבדו המעלה ההוא שיעלה עליהם הכתוב כאילו עשו את עצמם) מוחלין לו, כי על ידי שמירת השבת לא מיבעיא דמעלה עליו הכתוב כאילו עשה את עצמו, אלא אפילו נעשה כאילו שותף להקב"ה במעשה בראשית, ויעיד עליו היודע תעלומות לטובה וכנ"ל

(ד) **בגמרא** (שבת ק"ה) כל המשמר שבת כהלכתו (המעגל את השבת) נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר (ישעי נח יג) אז תתענג וכו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכו', לא כאברהם וכו' אלא כיעקב דכתיב ביה וכו', הנה יש להתבונן מהו הנחלה בלי מצרים שירש יעקב, אם הכונה שירש את כל העולם מבלי גבול, הרי יעקב בעצמו לא ירש את העולם, ואם הכונה על בניו שיירשו את כל העולם במהרה בימינו, אם כן מהו ההבטחה לכל אחד מישראל שישמור את השבת יירש את כל העולם, ואם אחד יירשנו חבירו מה יעשה, אבל נאמר על פי מה שאמרו רז"ל (תענית ה) יעקב אבינו לא מת, אמר ליה וכי בכדי חנפני חנפייא וכו', אמר ליה מקרא אני דורש (ירמי ל) אל תירא עבדי יעקב וכו' כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך וכו', משיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים וכו', והנה הדבר תמות מאד, מה בצע שדורש היקש מן המקרא אף על פי כן הקושיא במקומה עומדת וכי בכדי חנפני חנפייא וכו', והנראה לפרש, דהנה כתיב (שמות לו) פוקד עון וכו' על שלשים ועל רבעים ועושה חסד לאלפים, הנה הצדיק ההווה בעולם הנה זכותו עומדת לכנו ולכן בנו עד אלפים דורות, ממילא בכל דור ודור מתמעט הזכות כל מה שיתרחק הדור מן הצדיק הנפטר, והנה ביעקב אבינו לא נאמרה מיתה בתורה להורות שבכל דור ודור נקרא יעקב אבינו, דהלא תתבונן כשאדם נפטר וכו' ומניח בניו אחריו לברכה

יכול הש"י להעיד עליו לטובה על פי התורה, ועל כן קראו הש"י אדם מלשון (ישעי יד ד) אדמה לעליון, להורות שיכול עשות שיהיה ככריה חדשה, וגם כן אד"ם בנימטריא שם הנכבד מילוי אלפי"ן א, והנה כאשר חטא האדם ולא שמר התורה והמצות ואבד המעלה ההיא, הנה פתח לו הקב"ה פתח של תשובה כמו שדרשו חז"ל (ביר כ"א י), ושוב על ידי התשובה שוב נעשה בדמותו כצלמו והוא כאילו עשה את עצמו ויעיד עליו היודע תעלומות כמו שכתב הרמב"ם, והנה הוליד את שבת בדמותו כצלמו שגם הוא היה צדיק ושמר התורה והמצות ויכול לעשות את עצמו, וזה שאמר הכתוב ולשת גם הוא יולד בן, דרשהו גם כן שגם הוא היה נקרא בן לעצמו שהיה יכול להוליד את עצמו דמעלה עליו הכתוב וכו', והנה כבר כתבתי לך שזה הוא מעלת אדם וכנזכר לעיל מספר שם הנכבד ומלשון אדמה לעליון, מה שאין כן בדורו של אנוש הנה לא נקרא אדם רק אנוש, וזהו שאמר אז הוחל לקרוא בשם ד', רצ"ל אדם ושת הנה היה להם המעלה הנכבדת כאילו עשו את עצמם וכאילו כביכול אין מהוה כל ההווה נקרא עליהם להתייחס עליהם לאב, מה שאין כן באנוש אז הוחל לקרוא בשם הוי"ה כי לא יכלו עשות אופן אשר יעלה עליהם כאילו עשו את עצמם, וזהו שביארה התורה אחר כך זה ספר תולדות אדם, רצ"ל הספר התורה הזאת הנה היא גורמת כולדת אדם שיהיה יכול להוליד את עצמו, כיום כרוא אלקים אדם בדמות אלקים עשה אותו, שיהיה יכול להוליד את עצמו כביכול כמו הש"י שכראו והולידו, זכר ונקבה בראם ויברך אותם, שיהיו יכולים להיות בדמות אלקים, ועל כן ויקרא את שמם אדם מטעם הנ"ל, (וזהו שאמרו חז"ל (יבמות ס"א) אתם קרויים אדם וכו'), ויחי אדם וכו' ויולד בדמותו כצלמו וכו' שת, ויחי שת וכו' ויולד את אנוש ולא אדם ולא נאמר גם כן בדמותו כצלמו, נראה לי

והנה אמרו בזהר (ח"ב מו) מאן דנטר שבתא כאילו נטר אורייתא כולא, ועיין בגמרא (ע"י ירושלמי ברכות א ה) ועיין ברמב"ם סוף הלכות שבת (ל סו), אם כן המשמר את השבת ודאי מעלה עליו הש"י כאילו עשה את עצמו, ויותר מזה עיין נא ידידי מה שכתב

(ג) י"ד היא וא"י היא, עיין ת"ז ע"א.

האלפיים דור כאילו היינו בניו ממש^ד, אשרי העם שככה לו

ה) במדרש רבה (בראשית פרשה מ"ו ז') אמר הקב"ה לאברהם אבינו אם מקבלים בניך את

השבת נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסין, עכ"ל, והדבר צריך ביאור, ויש לפרש על פי מה ששינינו בספר יצירה ה', כלל בריאת העולם היא עולם שנה נפש, והנה העולם הוא חומר וצורה (כי לכל הנבראים יש חומר וצורה), והנה הצורה של העולם הוא ארץ אשר ד' דורש אותה ארץ ישראל, שנה, הוא הזמן הנברא יש בו גם כן חומר וצורה, חומר ששת ימי המעשה, והשבת צורה קודש לד', נפש, כללות רוח חיים הנה הוא חומר וצורה, החומר הוא נפשות אומות העולם (יחזקאל נג ט) אשר כשר חמורים (לשון חומר) כשרם, והצורה הוא נפשות ישראל, נמצא צורת הנפש ז') היינו ישראל כשצריכין ליכנס בצורת העולם היינו ארץ ישראל צריכין לקבל צורת הזמן הוא שבת, על כן (במדר י"א בסופו) היה התחלת כיבוש הארץ היינו יריחו בשבת, והכן.

ו) עוד יש לפרש דברי רז"ל במדרש הלזה (על פי קבלתם) שייכות שבת אל ארץ ישראל, דהנה

כתיב (ויקרא י"ח מה) ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, ופירש"י (מיסודי רז"ל (תרי"ג קדושים כ כב) משל לכן מלך שהאכילוהו דבר מאום שאינו עומד במעיו אלא מקיאו, כך ארץ ישראל אינה מקיימת עוכרי עבירה, עכ"ל, והנה אדם אין צדיק בארץ ואם כן איך אפשר לקבל ירושת הארץ, הלא אי אפשר לאדם קרוץ מחומר לצאת ידי חובה נגד הצור תם כרוך הוא, אבל התשובה מהני ככל זמן ועידן, ואפילו אם יארע לאדם ח"ו איזה חסא ועון הנה התשובה מהני, וזהו הנרמז בתורה (דברים כו א) וירשתה וישבת בה, היינו בארץ ישראל כשתירש אותה, וישבת בה, תראה שתהיה רגיל בתשובה תמיד, והנה אמרו בספרי (תנחומא האיניו ז) שהתשובה לא מהני רק לישראל לא לאומות העולם, (וכבר דברנו מזה במקום אחר ז) מה דקשה על זה מאנשי נינוה, והרמ"ע ז"ל דבר בקודש (מזה), וכתבו קדמונינו מעם בזה, להיות איפסק הלכתא (סנהדרין י"ט) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ואם כן לא מהני תשובה על פי דיני התורה, אבל ישראל נקראו בניו אתם לד' אלטיכם והוא למו אב ואב

לכרכה הלא מזכירין אותו בכל פעם כשם אבינו, וכשמגיע זמן הבנים לאסוף לגן עדן הנה אז נפטר שם אבינו מן הזקן כי אין בעולם מי שיכנה להזקן כשם אב רק בהזכיר שמו יכנהו וקיננו, וכן בדור אחר דור, והנה מה שלא נאמרה מיתה בתורה אצל יעקב להורות בא, יעקב אבינו רצ"ל כינוי אבינו לא מת אצל יעקב ויכולין אנחנו לכנותו כשם אבינו בכל דור ודור, ולא נתמעט זכותו באריכות הדורות והשתלשלותם בדור אחר דור, רק תמיד זכותו עומדת לנו בשלימות כמו בדור הראשון של הצדיק, נמצא נחלתו של יעקב הוא נחלה בלי מצרים, דבשאר ים הצדיקים כתיב עושה חסד לאלפים אלפים דורות נמצא יש לזכותו גבול, מה שאין כן זכות יעקב אנחנו נקראים בניו והוא לנו אב ממש והוא כדור הראשון, ומעתה לא קשה וכי בכדי חנפני וכו', דאין הכונה שלא נפטר יעקב מן העולם, רק מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף שם יעקב אבינו הוא בחיים ואנחנו בניו ממש ויש לנו עדיין זכותו בשלימות כמו בדור הראשון, וכיון שהבטיחנו הש"י על ידי נביאיו (ישעי' נ"ג יג) אם תשיב משבת וכו' וקראת לשבת ענג (היינו תענוג תמידי שבת ואפילו בכל עת מעתותי שבת יהיה תענוג חדש) עיין מה שכתבתי לעיל במאמר (ז) תפלות שבת (סימן ט) דידוע דתענוג תמידי אינו תענוג ונפסק התענוג, מה שאין כן כאשר בכל עת הוא התחלת התענוג אינו נפסק, (הכן), אז תתענג על ד' וכו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, שיהיה לך התחלת הזכות מיעקב כאילו היית בנו ממש והתחלת האלפים דורות, הכן היטב, והוא הנחלה בלי מצרים, הכן, וכזה תבין מה שאמרו רז"ל במדרש (כ"ד י"א ז) יעקב שכתוב בו שמירת שבת שנאמר ויחן את פני העיר נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום ירש את העולם שלא במדה, עכ"ל, לפי הנ"ל הוא מדה כנגד מדה, על ידי שקבע תחום שבת שהוא אלפיים אמה הנה ירש את העולם שלא במדה, חיינו מה שהקב"ה נוצר חסד לאלפיים היינו אלפיים דור הנה אצלו הוא שלא במדה, שבכל דור ודור מתחילין

ד) עיין מאמר ג סימן יב, ועיין סימן מאמר ה סימן כט

ה) עיין סימן ב.

ו) עיין מאמר א סימן יב.

ז) עיין תשרי מאמר ד דרש ז סימן כד, מאמר ז סימן ב

בני מאמרי השבתות, מאמר ט, מעלות וסגולות שבת יששכר

בנים ומהני להם תשובה ככל זמן ועידן, מה שאין כן אם אינם מקבלין ח"ו את השבת כניסת הארץ למה להו, הלא אם ח"ו יחטאו תקיא הארץ אותם, על כן שבת אותיות תש"ב דהא כהא תליא, ודי כזה כעת.

ז) ועל פי זה מוכן לנו דברי חז"ל גם כן (שבת קמ"ז) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, שנאמר (ישעי' נ"ג ב) אשרי אנוש יעשה זאת שומר שבת וכו' א, והוא על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה (פי"א ה"א) הנתחלת עבודה זרה כדור אנוש לא היתה כוונתם לכפור ח"ו בהיוצר כל, רק נמשך להם מעות, ואמרו שמהראוי ליתן כבוד ועבודה לכוכבי השמים וכסיליהם להיות שהם ממונים לשרים על הארץ להנהיג את הארץ בגזירת היוצר שמינה אותם, והוא אדרבא כבוד המלך לכבד את שריו ולעבדם, עיי"ש, והנה מהראוי להתכונן כאמת למה יהיה זה אסור על פי התורה, אבל המשכיל יבין שזה היא כפירה, דהנה שרי המלך כשמכבדין אותם ועובדים להם הוא דוקא חוץ להיכל המלך, מה שאין כן לפני המלך בהיכלו כבוד אומר כולו רק להמלך לבדו, וכאם אחד עובד ומכבד את השר לפני המלך הוה מורד במלך, הלא תראה אוריה החתי נתחייב מיתה כשאמר לפני דוד (שמי"ב י"א) ואדוני יואב, ואם כן היוצר כל הוא אלקינו מלא כל הארץ כבודו לית אתר פנוי מיניה, העובד את שריו מורד במלכות, ולפי זה יונח לך דברי רז"ל, כל המשמר שבת כהלכתו אם כן הוא לאות ולעדות שהוא כן והש"י לו אב, על כן אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש (דייקא שמאמין באלקי עולם ד' רק שמועה לעבוד את הטבעיים) מוחלין לו, דהקפידא על עובד כדור אנוש הוא משום דמיקרי מורד במלכות, והנה המשמר שבת הוא הוראה שהש"י לו אב והוא לו כן ואב שמחל על כבודו כבודו מחול

ח) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (שבת קמ"ח) דקדק האלשיך ז"ל (פי' תשא ויקהל) י' דהוה ליה למימר כל המתענג בשבת, ותירץ, דהנה אם יאמר האדם עונג שלו הוא שחוק וקלות ראש ומיולים ולדבר דברי הכאי ושאר ענינים לא טובים, אנן נמי נימא לו אין אנו אחראין לענוגך כיון שהשבת אין לו עונג מזה ואין להשבת כבוד מזה, על כן אמרו כל

ואב שמחל על כבודו כבודו מחול על כן מהני תשובה לישראל, והעדות לישראל שנקראים בנים הוא השבת, דהנה קיימא לן (סנהדרין נ"ג) גוי ששבת חייב מיתה, וכתבו הטעם להיות הש"י קידש את השבת מכראשית וכו' שבת הוא ית"ש מכל מלאכתו, ואם כן נקרא שבת שרכיטו של מלך ואסור להשתמש בשרכיטו של מלך, והמשתמש חייב מיתה, על כן גוי ששבת חייב מיתה, מה שאין כן ישראל ניתן להם השבת לאות ולעדות שהם בנים ויכולין שפיר להשתמש בשרכיט אביהם ח, וזה הוא מה שיש לפרש בפסוקי התורה (שמות לא טו) ושמרו בני ישראל את השבת וכו' כיני וכוין בני ישראל אות הוא לעולם, (היינו לכל באי עולם אומות העולם יהיה זה לכם לאות ולעדות כפניהם שלא יקראו תגר באומרם שיש ח"ו איזה עיוות הדין או איזה משא פנים אשר להם לא מהני תשובה ולישראל מהני, ויהיה שבת לאות ולעדות) כי ששת ימים עשה ד' וכו' וביום השביעי שבת וינפש, (אם כן שבת הוא שרכיטו של מלך ואין ישתמשו בו ישראל, אלא על כרחך מוכח שהם בנים ושפיר יכירו וידעו כל באי עולם שאין כאן עיוות הדין ומהני להו לישראל דוקא תשובה ולא לאומות העולם)

ובזה יובן לנו מה ששמעתי מדברי כבוד אדומ"ץ הרב הקדוש מו"ה יעקב יצחק מלובלין וצוק"ל, שפירש הפסוק (איכה ג' כג) נחננו פשענו ומרינו אתה לא סלחת, נחננו היינו יום המנוח שלנו, פשענו ומרינו, שלא שמרנו את יום המנוח, על כן אתה לא סלחת, עד כאן דברי קדשו, ונחמד ונעים הדבר על פי דברינו הנ"ל, דכיון דהא דאין מקבלין את האומות העולם כתשובה ולישראל מקבלין הוא מטעם שנקראים בנים והעדות לזה הוא השבת, וכיון שלא שמרו את השבת אין כאן עדות, ואם כן יאמרו אומות העולם אשר ח"ו יש עיוות הדין ומשא פנים, על כן אתה לא סלחת ט, ומעתה מוכן קבלת רז"ל במדרשם שאמר הקב"ה לאברהם אם מקבלין בניך את השבת נכנסין לארץ ישראל, דהנה הנם שארץ ישראל אינה יכולה לסבול החוטאים ואדם אין צדיק בארץ וכו', אף על פי כן כיון שמקבלין את השבת הנה הוא עדות שהם

ח) עיין ראש דוד מקץ ועיין סיון מאמר ב סימן ו

ט) עיין סיון מאמר ב סימן ז בהג"ה

י) עיין ספר מדבר קדמות (למרן החידי"א) ע יא, כסא דוד דף לו

*) עיין תשרי מאמר יא סימן טו

י) אמרו רז"ל במדרש רבה (ויקד ג א) אין ישראל נגאלין אלא בזכות השבת שנאמר (ישעי' ל טו) בשובה ונחת תושעון, עכ"ל, נראה לי פירושו, היינו עשיית תשובה ביום הנחת והמנוחה (או על ידי יום הנחת הוא התשובה, ועל ידי זה) תושעון, ונראה לומר המעם, דכבר כתבנו כמה פעמים בשם הרב הגדול מ' חיד"א זלה"ה ובשם הגדולים (א) והוא לקוח מן ספרי (תנחומא האוניו ד) דאין תשובה מועלת לגוים רק לישראל דנקראו בניו והקב"ה למו אב ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, מה שאין כן אומות העולם הקב"ה נקרא עליהם מלך (כי הם עבדים) ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ועל כן גוי ששבת חייב מיתה דשבת נקרא שרביט של מלך [ואסור להשתמש בשרביטו של מלך], מה שאין כן ישראל בשבת [משתמשין בשרביטו, ואות היא בינו ית"ש ובינינו שאנחנו נקראים בניו, וממילא מתקבלת תשובתנו וימחר לגאלנו גאולת עולם כמחרה בימינו, ומעתה ממילא מוכן לך המדרש הנ"ל בטוב מעם ודעת

וזוהו שכתבו גורי האריז"ל (שער הלקוטים תהלים צג) י"י מלך גאו"ת לכ"ש אותיות גוא"ל שב"ת, ומהראוי להתכונן מפני מה נרמו הדבר בתיבות גאו"ת לכ"ש (עיין מה שכתב הרב מ' חיד"א זלה"ה (כסא דוד י)), ונראה לי שהגאות אסור משום דאין משתמשין בשרביטו של מלך דכתיב י"י מלך גאות לבש, וכבר פירשתי בזה בימי חורפי (הא דאמרו רבנן (סוטה ד) כל המתייחר כאילו בא על כל עריות כולן, דמעם איסור העריות גם כן משום דאין משתמשין בשרביטו של מלך, ועיין בכרית מנוחה [בהקדמה] טעות דור המבול הבינו באורות העליונים משפיעים ומקבלים עיי"ש, ובאמת זה אסור גם לבנים (הגם) דבנים רשאים להשתמש בשרביט האב) כי מה דאישתרי אישתרי, אבל מה שלא התיר הקב"ה הנה הוא הוה עלינו למלך ואין משתמשין וכו', (אחר זמן בא לידי ספרי הרב החיד"א וראיתי גם כן שכתב כן פירוש הגמרא הנ"ל כדברי והנאני שכוונתי לדעת גדול כמותו), ובאלה הדברים תבין למה נרמו גוא"ל שב"ת בתיבות גאו"ת לכ"ש, להורות להגם שניתן לנו שבת לגאולה על ידי התשובה והכל ממעם דאנחנו נקראים בניו והקב"ה נקרא עלינו אב, עם כל זה איסור הגאווה במקומה עומדת והקב"ה נקרא עלינו מלך

כל המענג את השבת, עד כאן דבריו, והוא היפוך מה שכתב מרן מהרמ"א ז"ל בשלחנו (אריה סימן שז ס"א) דעמי הארץ שיש להם עונג מן סיפורי מעשיות מותר להם לדבר בהם בשבת, וכמדומה שגם מרן ז"ל לא כתב זה רק להמליץ טוב על ישראל וללמד עליהם זכות, ובזה נבין (ישעי' נח יג) אם תשיב משבת רגליך, היינו תשיב מן השבת רגילות שלך, היינו מה שאתה רגיל להתענג בנפשך הבהמיית בהכלי הזמן ופיוולים, זה אינו מעניני עונג שבת כי אין לשבת תענוג מזה, רק וקראת לשב"ת עונג וכנ"ל

ט) אמרו בתקוני זהר (פה) לא תבערו אש וכו' ביום השבת (שמות לה ג) היינו שלא לבעור, דכל מאן דכעים כאילו אוקיד גורא דגיהנם, והנה מקשים (סי כסא דוד י) הלא הכעס אסור גם בימי החול ומאי אולמיה דשבת בזה, ונראה לי הקטן בזה, דהנה בחול בלא זה הגיהנם דולק, אבל בשבת נכבה אש הגיהנם והאי גברא קא מדליקו ומעורר ח"ו עונשי ניהגם גם בשבת, ועוד דהוה כאילו מדליק אש בשבת שהוא אב מלאכה.

והרב החיד"א (כסא דוד דף י) כתב בשם קנה חכמה (ירוש מב), דהנה השומר שבת אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו, דהמעם הוא דכאותן האכרים שהאדם פגמן בעבירה מחוייב לתקנן על ידי המצות, והנה עובד עבודה זרה כופר בכל התורה ופוגם בכל האיברין וח"ו אין תקנה רק בעשיית כל המצות וזה קשה מאוד, אבל (שמור כה יב) מצות שבת שקול ככל התורה, אם כן השומר שבת אפילו עובד עבודה זרה מוחלין לו, והנה (סוטה כא) עבירה מכבה מצוה אבל מצות שבת אין מכבה אותה דהוה כשמר כל התורה, אבל כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה אם כן כעס בשבת מכבה מצות השבת חלילה, על כן באת אזהרה בפרטיית על האיסור כעס בשבת, עכ"ד, ובזה יש לבאר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, היינו השבת הוא כלל התשובה (וזהו שנאמר בכל מושבותיכם) דשמירת השבת הוא כאילו קיים המצות ככל האיברים שעשה בהם העבירות, אבל כשמכעיר אש הכעס ח"ו מכבה הכל ולא מהני מגולת השבת, נראה לי

(א) עיין סימן ו, ומשיכ בשם הגדולים, ר"ל הרמ"ע והמבי"ט (ב) עיין רגל ישרה מערכת ג גאון, הוספות מהרצ"א אות מ

בני מאמרי השבתות, מאמר ט, מעלות וסגולות שבת ישישבר

מלך י"י מלך גאות לבש, וכן כתב הרב הגדול מ' חיד"א בשם גדול אחד (כסא דד' יו') דלכך (יבמות טו) תיקן שלמה שניות דכתיב ביה (דהיא כט כג) וישב שלמה על כסא י"י והא קיימא לן במלך (מנהיגין כג) אין יושבין על כסאו, ועל כרחק הוא ממעם דנקרא בן, ומלקא דעתך אמינא להתיר עריות ח"ו, על כן תיקן גדר וסויג שניות לעריות

ובזה יש לפרש מה שאנו אומרים בתפלות עשרת ימי תשובה אבינו מלכנו חמאנו לפניך, רצ"ל
חמאנו לפניך במצות שנתת לנו ואתה נקרא לנו אב כגון שבת ותשובה, וחמאנו לפניך בעריות וגאות שאתה אסרת אותם עלינו להיותך נקרא מלך, הבן הדבר

יא) אז תתענג על י"י והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך וכו' כי פי י"י דבר (ישעי נח יז), יש לפרש על פי מה שאמרו בגמרא (פסחים סח) הכל מודים בשבת דבעינן לכם להנות מן תענוגי העולם הזה, דעל ידי השבת כל העולם הזה גם כן לנו הוא, להיות שאנחנו מצילים העולם, כי הש"י לא ברא רק ששת ימים וכרא השבת, וכראו בכח זה שעל ידי שומרי שבת תתחדש בכל פעם ויבראו עוד ששת ימים, כן הוא בכל זמן ועידן, כן הוא בדברי הרב עיר וקדיש בעל אור החיים זצוק"ל יב, וכתב עוד (בראשית ד"ה כי בו שבת) אילו יצויר ח"ו באיזה זמן מן הזמנים שאין בעולם ח"ו שומר שבת היה חוזר העולם לתהו ובהו, ואם כן לא קשה האיך אנחנו נהנים מן העולם הזה, הלא (תהאיו יט) יעקב ועשו חלקו העולם הזה והעולם הבא ונפל הגורל של עולם הבא ליעקב ועולם הזה הוא של עשו והאיך אנחנו נהנים מן העולם הזה, אבל הוא, הא קיימא לן להלכה בתורה שבעל פה (בי"ב כה) המציל מזומו של ים ומשלילתו של נהר לעצמו הציל (כיון שהוא כבר במקום סכנה), על כן כיון שישראל מצילים בכל שבת את העולם מן הסכנה, לעצמם מצילים וגם העולם הזה שלהם הם, על כן הכל מודים בשבת דבעינן לכם ליהנות מן העולם הזה, וזהו שתתפרש דברי הנביא (ישעי נח יג) אם תשיב משבת רגליך עשות וכו', ורצ"ל תהיה שומר שבת, אז תענוגך מן עולם הזה כביכול מומל על י"י לתרץ מה

שימעון עשו שעולם הזה נזול בידכם, אז תתענג על י"י, (פנחות כז) על כסמוך היינו מקום, שאתה עומד כביכול במקום י"י, כמו שהוא ית"ש ברא בששת ימים העולם ומלואו, כן אתה מעמיד שוב ששת ימים העולם ומלואו, על כן והרכבתיך על במתי ארץ (עולם הזה) והאכלתיך נחלת יעקב אביך (היינו עולם הבא שנפל לחלקו כהפילו הגורל עם עשו), ואם תאמר הרי עולם הזה לחלק עשו נפל, על זה אמר כי פ"י ה' דבר, רצ"ל הדין הזה מכואר בתורה שבעל פה המציל מזומו של ים וכו' לעצמו הציל ואם כן הכל שלנו הוא, הבן הדבר.

יב) עוד אשוב אכאך לך דברי חז"ל (שבת קמ) כל המשמר שבת כהלכתו נותנין לו נחלה בלי מצרים, שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך, לא כאברהם וכו' אלא כיעקב וכו', לכאור מהו הנחלה בלי מצרים (עיינן מה שכתבתי לך סימן ד'), ואומר לך על פי מה שנמצא בפליאה, מפני מה ג' שמות בפשטא ואחד במהפך מפני (שבת נה) שחותמו של הקב"ה אמת והוא לפלא, ופירש הרב המקובל הקדוש מהר"ש מאוסטרפאלייץ זצוק"ל הי"ד י"ב) דהכוונה על ד' מילואי הוי"ה ברוך הוא שהם נקראים כפי קבלת המקובלים ע"ב ס"ג ס"ה ב"ן, והנה ג' שמות הראשונים הם בפשטא, היינו כפשטו המספר הגדול קודם ואחר כך הקמן כמספר, דהיינו ע' קודם ואחר כך ב' וכן אינך, אבל שם הרביעי נקרא שם ב"ן, מספר המועם קודם ואחר כך מספר המרובה, ואמר המעם, מפני שחותמו של הקב"ה אמת, והנה חותמו של הקב"ה אמת מפני שתיבת אמ"ת הוא כמספר קמן מ', והנה מ' אם תכפול אותו כמה פעמים נשאר בכל פעם מ', דהיינו ב' פעמים מ' הוי ח"י, הוא גם כן כמספר קמן מ', וכן ג' פעמים מ' הוא כ"ז, הוא גם כן כמספר קמן מ', וכן עד לעולם, (וזהו לדעתי (משלי יב ט) שפת אמ"ת תכוז לעד ט), והנה אלו הג' שמות ע"ב ס"ג מ"ה גם כן כל אחד כמספר קמן מ', אבל שם הרביעי הוא רק ז' כמספר קמן על כן קוראין אותו ב"ן, והנה ידוע דמנצפ"ך פשוטים המה אחר אות ת', ר' הוא ת"ק, ס' הוא ת"ר, ו' הוא ת"ש, ממילא כשאנחנו קוראים ב"ן הנה באת ו' פשוטה בסוף תיבה והוא מספר ת"ש, אם כן גם מספר שם ב"ן כמספר קמן יהיה מ' כמו תיבת אמת שהוא חותמו של הקב"ה,

(יב) עיינן ס"ט"ס ג, ומאמר ג סימן יא, ומאמר ז סימן טו
(* וכן כתב בספר כח ה' דף מג
י"ב) מובא בספר אור לישירים להג"ר ורח אידליץ דף קפד

ברוחה ביום השבת, וזהו שנרמז ויהי ביום הששי (לישנא דצערא), כי נשמע מהמעשה הזאת שלקמו לחם משנה בערב שבת, הנה נשמע שהרשעים נענשים משנה בערב שבת, ועמך כולם צדיקים.

(יד) כל המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו וכו' (שבת קמ), עיין מה שכתבתי במאמרי חדש מרחשון יג) נקרא ירח בו"ל ראש התורה וסופה ואמצעה, והבאתי שם על פי מדרשיהם ז"ל (ילקוט מלכים קמ) אשר בחדש הזה הוא המקווה שיהיה חינוך הבית לעתיד במהרה בימינו, והבנין ההוא יהיה כנגד יעקב שקראו בית, כענין שאמרו רז"ל (פסחים פה) לא כאברהם שקראו הר (הוא בנין בית א'), ולא כיצחק שקראו שדה (הוא בנין בית ב'), אלא כיעקב שקראו בית (הוא בנין בית המקווה במהרה בימינו שהוא יהיה קיים לעד), ולפי מה שהבאתי מדבריהם ז"ל החינוך יהיה במרחשוון נקרא בו"ל ראש תוך סוף התורה, והוא ענין (מיכה ז ט) תתן אמת ליעקב, אמ"ת ראש תוך סוף הא"ב, והנה כתיב בענג שבת (ישעי נח יד) אז תתענג על ד' וכו' והאכלתיך נחלת יעקב אביך, היינו גם כן אשר יזכה לבנין הבית המקווה אשר נקרא לו נחלת יעקב כיעקב שקראו בית, וזהו שנאמר (שם נ ה) בית יעקב לכו ונלכה באור ד', הנה תתבונן בזה כל המענג את השבת נותנים לו משאלות לבו, היינו משאלות חדש בו"ל, שהוא שומר ומצפה מתי יהיה בו יום המקווה כחינוך הבית לעתיד במהרה בימינו אשר הוא נחלת יעקב אשר הוא כולל כל הבתים ראש תוך סוף, הכן הדברים, ואם תרצה לרדות צמאונך בהתרחכות הענינים עיין במאמרי מרחשוון (שם)

עד כאן דבריו, והנה מדת אמת ניתן ליעקב כדכתיב (מיכה ז ט) תתן אמת ליעקב, והוא נחלה בלי מצרים כידוע למקובלים, ותיבת אמ"ת הוא ראש תוך סוף כאלפא ביתא כידוע (ביר פא ב), והנה המשמר שבת כהלכתו, הנה שב"ת הוא גם כן במספר קמ"ט כמו אמ"ת שהוא נחלה בלי מצרים שאין לו גבול במספר הכפל לעולמי עד, אם כן המשמר שבת כהלכתו נותנין לו נחלה בלא מצרים, כיעקב שניתן לו מדת אמ"ת שהוא נחלה בלא מצרים

(יג) כתיב בפרשת המן (שמות טז כב) ויהי ביום הששי לקמו לחם משנה וכו', הנה מהראוי להתבונן (מגילה י) ויהי לישנא דצערא מה הוא, והנראה על פי מה שכתוב בזהר חדש במדרש הנעלם (בראשית דף כ"ב ע"א) וז"ל, אמר רב הונא אפילו הרשעים שבניהגם מוכתרים הם ביום השבת ושוקמין ונוחין דאמר רב הונא אין לך רשע מישראל שאין לו מעשים טובים דמעליא להו לעלמא דאתי, ואימתי מעליא להו ביום השבת להיות כולם מוכתרים בכתר שבת, אמר ר' יוסי וכי הרשעים שחללו שבת בפרהסיא יש להם מעלה בכתר שבת, אמר ליה אין, דהא תגן ויהי ביום הששי לקמו לחם משנה, כך נידונים הרשעים ביום הששי משנה להרויח להם ביום השבת, כי יום שבת נקרא שלם ולא נגרע, לפיכך אינו נגרע מהטוב וההנאה שבו בין לצדיקים בין לרשעים, עכ"ל, היוצא לנו מזה שאפילו הרשעים שחללו שבת בפרהסיא יש להם מן הטוב וההנאה בשבת, רק שמענישים אותם בערב שבת ככפלים, והוא ההכנה שעושה ערב שבת לשבת, כי על ידי העונש הזה הם

(יג) סימן ד, תשרי מאמר ה דרוש ד

מ א ר י

בו ידובר מענין כבוד ועונג שבת

סו ט ברוך ד' יום יום וכו', עכ"ל, והנה אינו מוכן מהו הנרצה מה שאמרו על הלל שעל כן לא עשה כשמאי מפני שכל מעשיו לשם שמים, וכי ח"ו מעשה שמאי לא היו לשם שמים הרי לכבוד שבת עשה שצונו הש"י לכבוד, וגם הראיה מהפסוק ברוך ד' יום

(א) בגמרא (ביצה טו) אמרו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, כיצד מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים, שנאמר (תהלים

בני מאמרי השבתות, מאמר י, כבוד ועונג שבת

יששכר

מנוחת ועונג יום השבת שמח משה במתנת חלקו (עיין מה שכתבתי לך (מאמר ז סימן ד)), ואם כן לפי זה כבר היו מלומדים לנוח ולהתענג ביום זה, רק לא היה להם הדבר בהכרח עד היום הזה, כי הנה פרעה עשה הדבר הזה לבקשת משה דבר הזה לפונתם, ובאם היה אחד רוצה לעשות מלאכה ושלא להתענג בודאי לא היה מוחה בידו, והנה הן היום שיצאו מן העם ללקוט סברו במכרתם גם כן שבאת הציווי בשביתה וענג המנוחה לפונתם לנוח ולהתענג יום אחד בשבוע ולא יפסידו את גופותיהם, וכמו שחשבו הפלסופים מעם לשביתה וענג, ואם כן כשירצה אחד מהם לעשות מלאכה ושלא להתענג ויאמר אי אפשר בטובה זו אין עליו אשם, וזהו שאמר להם הקב"ה כעת, ראו כי ד' נתן לכם את השבת, שבתתכם וענג שלכם כעת הוא אינו במקדם, והן היום ד' נתנה לכם ובהכרח הוא שתשמרו אותה ואין הברירה בידכם

ג) שם (במכילתא) על כן הוא נותן לכם וגו' זה הוא שהיה, עד כאן, ואינו מוכן, על כן נראה דבא לפרש תיבת הוא דמיותר, והנראה, דהנה כתיב במעשה בראשית (בראשית ג) ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו וכו', הנה כפי הנראה נגזרה השביתה והענג עוד מימות עולם במעשה בראשית, והנה נאמר בבני נח (שם ח ס' כ"ג) וירח הוי"ה וכו' ויאמר הוי"ה וכו' לא ישבתו, ודרשו מכאן (סנהדרין נח) דכן נח ששבת חייב מיתה, ואם כן סתרי אהרדי, והנה היו יכולין למכור דהשביתה נצטווה מאת השם אלקים אשר נאמר במעשה בראשית ויברך אלקים, ובנת ובניו נתחדש הלכה מן שם הוי"ה ויאמר הוי"ה וכו' לא ישבתו, והנה ישראל בצאתם ממצרים אמרו להם בכל פעם (שמות י ג) וידעתם כי אני הוי"ה, אם כן ידעו שהנהגתם מן שם הנכבד הוי"ה ברוך הוא, יש סברא לפי זה שלא ישבתו, על כן אמר הש"י שאינו כן, ראו כי הוי"ה נתן לכם השבת, והא ראייה על כן הוא נותן לכם ביום הששי לחם יומים, והמן יורד ניסיו למעלה מן הסב"ע (בגמ' פירא אלקים) מן שם הנכבד הוי"ה ברוך הוא, על כן אמר, הוא, היינו השם הוי"ה ברוך הוא נותן לכם וכו', על כן אמרה המכילתא זהו שהיה, רצ"ל זה הוא שצוה לבני נח לא ישבתו, הוא שצוה לכם דוקא השביתה וענג, והו שיש לפרש בדברות אחרונות (דברים ה יג) שמור את יום השבת לקדשו

יום יום אינו מוכן, ויתפרש לנו על פי דברי הגמרא בזבחים דף צ' (ע"ב) איבעיא להו תדיר ומקודש איזה מהן קודם וכו', תא שמע דבר אחר ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה ותדיר ושאונה תדיר תדיר קודם, (אף על גב דברכת היום מקודש, ומשיבין בנמרא) אטו שבת לברכת היום אהנאי לברכת היין לא אהנאי וכו' עיי"ש, הרי מוכח דשגבה מעלת הכרחה שמברך האדם בשבת יותר ממה שמברך בימות החול, הגם שהכרחה חדא היא בשבת כמו בחול.

והנה שמאי שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, דהנה היה אוכל את הראשונה בחול כדי שתשאר הטובה והמוכרת לשבת, אם כן סיבת אכילתו בחול היה לכבוד שבת, אם כן שגבה מעלת ברכותיו גם בחול והיה מעין קדושת שבת, אבל הלל מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו היו לשם שמים, כבר ידוע לך ש"ם שמי"ם כמו שכתבתי כמה פעמים, (ת"ו סה) ש"ם היא מדת המלכות, כמה דאת אמר (שמי"ם ח יג) ויעש דוד שם שתיקן מדת המלכות, (זח"א לא.) שמי"ם הוא מדת תפארת ישראל, עיין במגלה עמוקות (פ' לך) שעל כן ק' פעמים שמי"ם בתורה, ק' פעמים ש"ם בתהלים), והנה האכילה ושתייה של איש ישראלי הוא לצורך בירור הניצוצים הקדושים שיש בתוך המאכל ההוא, וכשמבררו אל הקודש הוא לצורך היחוד, והבירור הוא על ידי הכרחה כנודע (שעה"צ עקב), והנה ר' יהודה סבירא ליה בנמרא (בבב"ב ס) ברוך ד' יום יום בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, והנה זה היה מדת הלל, מה שהזמין לו השי"ת בזה היום למאכלו על כרחך זה הדבר המצטרך לברכת היום לגרום היחוד היום, חוץ ערב שבת שהתורה צותה בפירוש ההכנה לשבת, וקצתו ועוד נדבר אי"ה בזה

ב) מבי"תא* (שמות טו כט) ראו כי הוי"ה נתן לכם השבת, הזהירו כי הוי"ה נתן לכם את השבת שתשמרוה, עד כאן, ואינו מוכן, והנראה לפרש על פי מה שאמרו במדרש** אשר גם בהיותם במצרים ביקש משה מפרעה שיתן לישראל יום מנוח שיתענגו בו ויניח להם מעבודתם, וצוה לו פרעה שיכרוז איזה יום שירצה ובירר להם ליום מנוח וענג את יום השבת, וכשיצאו ישראל ממצרים וצוה אותם הקב"ה על

* מסכת יוסע פרשה ה
** שמו"ר פרשה א כח

כמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו שיתבמלו שלש קליפות המסאות, והם גרמזין בג' קליפות של אנוז שאינם ראויים לאכילה כלל בשום אופן, וכל הדברים והבעלי חיים הכשרים המתירים באכילה על פי התורה נשמתן וחיותן הוא מן הקליפה הרביעית קליפת נג"ה, אשר היא מצרנית בין קודש לחול ובה בחינת טוב ורע, והנה באכול האדם את הבעלי חיים הללו הכשרים בכוונה רצויה לשם שמים והולך בכח האכילה ההיא לתורה ולעבודה, אזי מעלה חיות הקליפות נג"ה אל הקודש פנימה ויתפרדו כל פועלי און, היינו הג' קליפות המסאות מתפרדים לנוקבא דתהומא רבא, דכיון שנכללה הקליפות נג"ה בקודש אין להם על מה שיוסמוכו, מה שאין כן באכול האדם אפילו האכילות הכשירות והמתרות על פי התורה למלאות תאותו ולענג גופו, הנה אדרבה מטה קליפת נג"ה אל הג' קליפות המסאות, על כן נקרא קליפת נג"ה כוהר הקדוש (ח"ב צה) מיקלא, היינו משקל כף מאזנים אל כל אשר יחפוץ יסנו, והוא סוד קליפה הרביעית שכאנוז שנאכלת עם האוכל אבל לא בפני עצמה, הכן הדבר, והנה זה התנאי הוא רק בימי החול, מה שאין כן בשבת כיון דמצוה הוא על פי התורה לענג את הגוף במאכל ומשתה לכבוד שבת, הנה כודאי מעלין על ידי כל אלו התענוגים הנשמיים את החיות שבהם מקליפת נג"ה אל הקדושה, על כן הקליפת נג"ה נתעלית אל הקודש בהניע זמן הארת שבת, והג' קליפות המסאות נידחין לנוקבא דתהומא רבא כסוד הכתוב במזמור שיר ליום השבת (תהלים צב י) כי הנה אויבך וכו' יתפרדו כל פועלי און, על כן אומרים תרגום (שהוא סוד קליפת נג"ה בצירוף המקרא, הכן הדבר, נ"ל) (וע"ל ח"ב דף כ ע"ג, ובדף קלה ע"ג).

ו) אמרו חכמי הקבלה (לקי ראובני ואתחנן) שינה בשבת תענוג (ראשי תיבות שבת), וכתבו (פר"ח ש"ח פכ"א) לישן בשבת גם כיום, ונראה לי לכאור איזה מעם הנראה לענ"ד, דהנה כתבו תלמידי הרב הקדוש מהר"פ מקאריין בשם רבם הרב הקדוש הנ"ל וצוק"ל (מדרש פנחס ג ז) שבכל הנבראים יש שינה ואפילו מים ישינים ואם לא יישנו יתקלקלו, רק שהמים יש להם חיות מעט וישינים מעט, הכל (היינו כל הנבראים) כפי חיותו שינתו, והאדם שיש לו חיות מרובה על כל הנבראים הוא ישן ביותר כדי שיתחדש יותר, כי

בשינתו

לקדשו כאשר צוך ד' אלהיך, רצ"ל צוך כהו"ה וצוך באלקיים, וזהו שכתב גם כן (שמות כ) ויום השביעי שבת להו"ה אלקיך, וזהו שאנחנו אומרים בתפילת שמונה עשרה (שהרי לשבת) ולא נתנו הו"ה אלקינו לגויי הארצות וכו', הכן.

ד) גמרא (כתובות קי) כל ימי עני רעים (משלי טו טו) ומקשו והא איכא שבתות וימים טובים וכו', לכאורה אינו מוכן מאי קושיא, וכי אין עני בעולם שלא יהיה לו לצרכי ענג שבת ויום טוב וכבר אמרו (שבת קיח). עשה שבתך חול ואל וכו', ונראה לפרש על פי מה שכתב בספר אבות העולם, כל ימי עני רעים הכוונה על העני בדעת, דאתמר משמיה דהאר"ז (שער המצות פ' עקב) מעם למה נאמר הכשר לאדם הראשון עד (אחר) [שאחר] המבול הותר הכשר לכן נה, דמקודם לכן לא היו נשמות בני אדם מגולגלים כבעלי חיים לא הוצרכו לאכול הבעל חי, אך כאשר חטאו הדורות ונתחייבו להתגלגל כבעלי חיים אזי הותר להם לאכול הבעל חי, שעל ידי אכילת בני אדם לשם שמים על פי התורה את הבעל חי שמגולגל בו איזה נשמה הוא מעלה את הנשמה ההיא ומתקנה, ממילא זה הוא רק לעשיר בדעת שהוא אוכל לשם שמים וילך בכח האכילה ההוא לתורה ולעבודה, מה שאין כן מי שאוכל למלאות תאוותו ולענג את גופו, על כן חז"ל גורו אומר (פסחים פ"ט) עם הארץ אסור לאכול בשר, ולפי זה הוא הפירוש, כל ימי עני רעים, היינו עני בדעת, כי לאיש כזה אסור לאכול בשר, עד כאן דברי הרב הנ"ל, ולפי זה יונת דברי המקשה הנ"ל בגמרא והאיכא שבתות וימים טובים, דהוא מצוה מן התורה לענג את השבת אפילו אם אינו אוכל בשכליית רבים, רק מקיים כפשוטו מצות ענג למצוה יחשב, וכיון שהוא מצוה יפעול פעולה כנסתרות כמו בכל המצות.

ה) ובה נמצא מוכ מעם למצות קריאת התרגום עם המקרא בצירוף בהניע שבת, כי תרגום (לקי ואתחנן, כעמי המצות) הוא סוד קליפת נג"ה אשר היא מצרנית בין הקדש ובין החול, וידוע (ע"ה ש"מ"ט, כ"ז) דכל הדברים וכל הבעלי חיים האסורים באכילה על פי התורה חיותם הוא מן שלש קליפות המסאות, על כן אסורים באכילה לגמרי על פי התורה כי ג' קליפות המסאות אין להם תקנה אלא כיפול לגמרי

בני מאמרי השבתות, מאמר י, כבוד ועונג שבת

לאכול שום בלילי שבתות שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, מה שאין כן תבשיל של תרדין מהו חשיבותו, ורש"י ז"ל דייק לומר, חשוב הוא, משמע שנודע לכל חשיבותו, ונראה לי על פי מה שכתבו חכמי האמת (תי-יב) מי שאינו מענג השבת מתהפך לו ענג לנגע, (והנה בהיפך כל המענג את השבת מתרפא מן הנגע ומתהפך ליה נגע לענג), והנה אמרו רז"ל (שבת דף קל"ג) האי מאן דמשי אפיה ולא נגוב (יפה) [טובא] נקטרו ליה חספינתא, (עיין ברש"י שהוא מין שחין גרב וחרס האמור בתורה והנה הוא נגע), מאי תקנתיה לימשי טובא במיא דמילקא (פירש רש"י, מרק תרדין), הרי לך שתבשיל של תרדין הוא רפואה לנגע, והנה ענג שבת הוא רפואה לנגע, לזכר זה יאכל תבשיל של תרדין שהוא רפואה לנגע, נ"ל

י) שם (ע"א) (שבת ק"ח) אמר ר' שמעון בן פוי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש מעודות בשבת ניצול משלש פורעניות, מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג, מחבלו של משיח *), כתיב הכא (שמות טז כה) יום, וכתוב התם (מלאכי ג כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום וכו', והנה נלמד הדבר

בגזירה שוה שהוא נגד מדת רחום, ומדת רחום נאמר בה (שמות לג יט) ורחמתי את אשר ארחם (ברכות ז), אף על פי שאינו הגון, וכתוב (תהלים עח לה) והוא רחום יכפר עון, ועוד יתבאר אי"ה.

ותנה הגזירה שוה הוא יו"ם יו"ם בנימטריא יב"ק, ידוע (לקי"ה ושלח) שהוא יחוד הג' שמות אהי"ה הוי"ה אדנ"י, הנה יכוננו יחדיו על הג' מעודות, אדנ"י, מעודתא דליל שבת הוא מעודתא דחקל תפוחין, סוד מלכות שמים (שה"ש ז ט) וריח אפך כתפוחים אדנ"י דינא דמלכותא, אהי"ה, מעודתא דצפרא דשבתא, היא מעודתא דעתיקא, הוי"ה, מעודתא דמנחה דשבתא עת רצון, דא היא מעודתא דזעיר אנפין, והמשכיל יבין, (עיין פרע"ח שיה"פ סי' יח).

בשינתו הוא מוסר נפשו לכאר העליון בסוד (איכה ג כג) הדרים לבקרים רבה אמונתך ראשי תיבות רח"ל (פרע"ח סי' פ"ב) שהיא הכא"ר שהיא ראשי תיבות (תהלים לא ו) בידך אפקיד רוחי, וגם מלאכים יש מהם דורמיטא וכו' עכ"ד, עיין יותר מה שכתבתי בדרושי ראש השנה מאמר יום הכסא (תשרי מאמר ב סימן כ), ועל כל פנים יצא לך מכלל דברי הרב הקדוש הנ"ל כל מה שיש בהנברא יותר חיות יצטרך יותר לשינה, ולפי זה תבין, בימי החול אין לאדם חיות רק מנשמה אחת על כן די לו בשנת הלילה, מה שאין כן בשבת יש לו חיות מן שתי נשמות על כן צריך לישן בלילה וביום, נ"ל

ז) וכברתנו מעשות דרכיך ממצוא חפצך ודבר דבר (ישע"ה נח יג), יש לפרש על פי מה שכתב האריז"ל (ע"י מדבר קדמות ע טו) דעם הארץ פוגם במעשיו (רק בעש"ה), מה שאין כן בשבת יש עליות העולמות, גם פגם עם הארץ מניע ח"ו עד לאצילות, וכתב הרב בכסא דוד (דף י"א ע"א) דעל כן עם הארץ אימת שבת עליו, והנה עולם העשייה מיקרי עשייה, ועולם היצירה מיקרי עולם הדיבור נגד עולם העשייה, וזהו שאמר וכברתנו מעשות דרכיך, היינו הדרך שאתה רגיל בו בימות החול, ממצוא חפצך (היינו מעשייה), ודבר דבר (לעליית יצירה)

ח) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (שבת ק"ח), עיין מה שכתבתי במאמר ט' אות ח', והנה יש לפרש, משאלות לב"ו, היינו כלל התורה ראש וסוף ואמצע שבתורה הם אותיות לב"ו, מרמזין לבחינת חג"ת, ותיבת אמ"ת כולל אותן, כי באל"ף בי"ת אותיות אמ"ת הם גם כן ראש תוך סוף

ט) בגמרא שבת (דף ק"ח ע"ב) עונג שבת, במה מענגו, ר' יהודה בריה דר' שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין (ופירש רש"י, חשוב הוא) דגים גדולים וראשי שומין (פירש רש"י חשובין היו להן), הנה יש להתבונן, דגים גדולים הנה הוא דבר ידוע בחשיבותו, (וכבר כתבנו לעיל (מאמר א סימן יא) טעם גם לפי פשוטו לאכול דגים לכבוד שבת), וראשי שומין, הנה הוא מן התקנה (ביק פ)

מאמרי ראש חדש

מאמר א

קידוש החדש

בו ידובר כמה ענינים נחמדים ממצות קידוש החדש

(ב) **משנה** (ריה כב) בראשונה היו משיאין משואות משקלקלו הבייסותים [הכתיים] התקינו שיהיו השלוחין יוצאין, יש לפרש על פי מה שכתב האריז"ל בברכת המינים (פרעה שיש פירט, גב ע"ג) דבראשונה לא תיקנו ברכת המינים רק אינך י"ח ברכות לתקן פרצוף מלכות שמים, לחדש אורה בתוספת המ' הבאים בסוד התוספת והחידוש, ונקודת הכת"ר היא הנקודה השרשיית שבה, לשם אינו מניע פגם התחתונים כי אם ח"ו בעבירה נדולה מינות, וכשרבו המינים אזי הגיע הפגם גם בנקודה השרשיית, על כן הצרכו לתקן בדיבור ברכת המינים כדי לתקן הפגם של כתרה שפגמו המינים, והנה כבר ידעת (ע"ה ש"א פ"ה) דבחינת כת"ר ככל מקום היא בחינת קרצו של יו"ד ואינו אות והוא רק כעין סימן, (ע"ין מה שכתבתי במקום אחר במאמרי חנוכה א) בענין הנס דמנורה, וענין מה שלא נאמר ויאמר כמאמר הראשון דבראשית שהוא נמי מאמר כמו שאמרו רז"ל (ריה לב), ולפי זה יש לפרש גם משנתינו בכוונה זו, בראשונה (עד שלא קלקלו המינים ולא היה הפגם מניע לכתרה, אז) היו משיאין משואות (רק סימן בלא דיבור), משקלקלו הבייסותים [הכתיים] התקינו שיהיו השלוחין יוצאין (לומר בדיבור לישראל מקודש חחדש וזוה ניתקן הפגם כעין דיבור הברכה בשמונה עשרה, נראה לי באפשר).

(ג) **במד"ש** רבה (פרשת בא (שמ"ד טו כ) כשהיו רכותינו נכנסים לעבר את השנה נכנסים עשרה זקנים בקיאים לבית המדרש ואב בית דין עמהם וכו', אומרים לאב בית דין מבקשים אנו לעבר את השנה שתהא השנה הזאת י"ג חדש, גזר את עמנו, והוא אומר להם מה שדעתיכם אף אני עמכם, באותה שעה יצא אור מבית המדרש וכא לפניהם והיו יודעין שנתרצה להם האלקים, שנאמר

זרח

(א) **החדש** הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב ג), יש להתבונן א' שהלשון כפול ומכופל, ב' בתחלה אמר סתם חדשים ואחר כך אמר חדשי השנה, ג' בתחילה אמר הו"ה לשון נוכח ואחר כך הו"ה לשון נסתר, יש לפרש על פי מה שכתב המגלה עמוקות (ואתחנן אופן ר' בהג"ה) בשם הזהר (לא ידעתי כעת מקומו איה א"י) דהמדות עליונים ממטה למעלה נקראים חדשים, ובחשבם מלמעלה למטה נקראים שנים, ע"ין שם, והנה הלבנה הוא נגד בחינת המלכות כידוע (ו"ה יתרו ג) אשר נקודה השרשיית שבה היא רק נקודה אחת עשירית מן עשר ספירותיה והתשעה באים בסוד תוספת, ובהסתלק התשעה נקודות ממנה הוא סוד מיעוט הירח ונשארה רק נקודה, והנה ב' נוסחאות הם בכתבי האריז"ל (פרעה שיש פירט, גב ע"ג) נוסחא אחת היא, אשר נקודה השרשיית היא נקודת כת"ר שבה ומ' האחרות הם בסוד התוספת, ונוסחא ב' היא, אשר נקודה השרשיית היא בחינת מלכות שבה והמ' האחרות באים בסוד התוספת, ותרזויהו איתנהו להמתבונן בדברי האריז"ל בכוונת ברכת המינים, אם כן סוד קידוש החודש בחידוש הירח היא בשתי בחינות ממטה למעלה ומלמעלה למטה, על כן אמר הכתוב בסוד החידוש ב' הבחינות, החדש הזה (איתגלייא) בהחשב ממטה למעלה אז היא ראש חדשים כי ממטה למעלה נקראו המדות חדשים, ראשון הוא (איתכסייא) לכם לחדשי השנה בהחשב ממעלה למטה נקראו המדות שנים, וכל דברינו ככל מקום בדרך אפשר, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצוננו, והשם הטוב יכפר.

א"י ע"ין במגלה עמוקות שם שמציין לזהר במדבר רנ"ג סוף ע"א
א) ע"ין כסלו סבת מאמר ד סימן מס ג, וע"ין אנרא דפרקא סימן שכו.

יש התחדשות על פי סדר ההנהגה המסודרת כך עולה ההתחדשות, עם כל זה לא לכד ההנהגה הזו תפעל רק זא"ת עולת וכו', כי ישנה גם כן הנהגה התוריי לשנות העתים לטובה על ידי מעשים טובים של ישראל, עד כאן דברי הקדוש ז"ל, ועל פי זה אמר אדמו"ר הרב הקדוש מהר"י ז"ל מ"מ דק' קאזניץ (בפירושו אור ישראל על התיקונים מג) שזה הוא (שבת לא) ששואלין לאדם ביום הדין קבעת עתים לתורה, ר"ל אם קבע עתים אל התורה, היינו אם פעל על ידי תורתו לקבוע עתים אחרים לטובה לשנות העתים המסודרים במכע סבראשית ג)

ולדעתי זהו סוד קידוש החדש הנסמך לישראל. המה יקדשו את החדש כפי ראות עיניהם ויעברו ויחסרו כרצונם, דהנה הוראות החדש יורה המולד של הלכנה, באיזה כוכב ובאיזה מזל יארע המולד כן יהיו ימי החדש או חם ולח או קר ויבש וכיוצא, הנה ישראל כרצונם יקדימו את ראש חדש לפני המולד או יאחרו, וכמו שאמרו רז"ל (ריה טו) אתם אפילו שונגים, אתם אפילו מוטעים, אתם אפילו מוידים, להורות שהכל תלוי בישראל לשנות העתים כרצונם, וזהו שדרשו בירושלמי (מבובות א ג) אקרא לאלקים עליון לא"ל גומר עלי (תהלים נז א) בת ג' שנים ויום אחד אין בתוליה חורין, נמלכו בית דין לעבר השנה או אפילו החודש בתוליה חורין, בין והתבונן

ולפי זה תתבונן לבנ"ה בנימטריא בפ"ה, כי היא הולכת אחר הפה של ישראל אימתי יקדשו בית דין את החדש, ואמרו רז"ל במדרשיהן (פרש תהלים טא ו) כששואלין המלאכים להקב"ה אימתי ראש השנה אומר להם אני ואתם נשאל לבית דין של מטה, וכן אמרו (ירושלמי ריה א ג) כשמסדרין בראש השנה למעלה הקתדראות והכסאות למשפט ונמלכו בית דין של מטה לעבר החדש לעשות ראש השנה למחר מסלקין הקתדראות והכסאות כי הכל הולך אחר הפה של ישראל, ותמצא לפי הנ"ל לבנ"ה בנימטריא השם הנכבד הוי"ה כמלבושיו כביכול, דהיינו האותיות אשר הם מוקדמים לאותיות הוי"ה היינו מדה"ד ואותיות המאוחרים כזו"ו סך הכל היינו מדה"ד יהו"ה כזו"ו בנימטריא לבנ"ה, והנה השם הוי"ה הוא הנהגה הגלויה, והלבושים הם ההנהגה הנסתרת, כדמיון המלך

(תהלים קיב ו) זרח בחשך אור לישרים, עכ"ל, מהראוי להתבונן מהיכן שפמו דהפסוק זרח בחשך וכו' קאי על מעברי השנה, ונראה דהישרים נקראו מעברי השנה, שהם מיישרים ומשוים את ימות הלכנה שיהיו שווים לימות החמה, וזהו פירוש הפסוק זרח בחשך אור לישרים, היינו המעברים את השנה ונעשה להם הנם הזה דייקא, דהנה (תיז פב) הלבנה בעצמה היא חשך ולא אור רק מה שמקבלת אורה מן החמה שהיא מאירה, וכשמיישרים את ימות הלכנה שהיא חשוכה עם ימות החמה שהיא מאירה, אז נזרח להם בחשך אור וידעו שהקב"ה מסכים עמם להיות אור הלבנה כאור החמה במהרה בימינו אמן

(ד) חר"ש בנימטריא שי"ב, (פרע"ח שייט, צב ע"ד) הנה ישנם י"ב צירופי הוי"ה ובכל חדש מאיר צירוף אחד, הנה י"ב חדשים י"ב צירופי הוי"ה, י"ב פעמים הוי"ה בנימטריא שי"ב מנין חר"ש, לשון חידוש שמתהדרשים העיתים בכל חדש, כפי השתנות הצירוף של שם הוי"ה מתהווה הויה חדשה, ואף על פי כן (שמות יב ג) החדש הזה לכם כתיב, שהדבר מסור בידינו לשנות העיתים על פי הליכותינו בתורה ועבודה, ויכולין אנחנו לשנות הצירופים מדין לרחמים, וזהו שאמר הרב הקדוש מורינו הרב ר' דוב בער ממעזריטש זצוק"ל בפסוק (במדבר כה יד) זאת עולת חודש בחדשו, דישנם ב' מיני הנהגות בעולם, הנהגה א' ההנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית לכל ימות עולם, הכל כפי הסידור מצירופי הוי"ה לכל חדש, וסידור כוכבי השמים וכמיליהם לכל חדש במטעם הניתן להם ככח הוי"ה ברוך הוא, ואותה הנהגה נרמזת באות ז' היינו הנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית, אבל יש למעלה מזה הנהגה הב', היא הנהגה התוריי היינו שישראל יפעלו על ידי התורה ולחדש עיתים חדשים לטובה ולחיים, ואותה הנהגה נקראת א"ת, היינו הנהגת התורה מן כ"ב אתוון מן א' עד ת', ואותן ב' הנהגות נקרא זא"ת בצירוף, (ולדעתי זה אחד מן כמה פעמים (וחיג רצו) שהשכינה הקדושה נקראת זא"ת שכל ההנהגות הם על ידה), וזהו שאמר הכתוב זאת עולת חודש בחדשו, ר"ל הגם שבכל חדש

(ב) עיין ניסן מאמר ד דרוש ד ע"ד הדרוש, דרוש יג ע"ד הרמז, אגד"כ מצורע לו ע"ב, ועיין סו"ס באר הגולה למהר"ל בכיאר המגיד מאזניץ ז"ע

(ע"י רבינו בחיי שמות יב ב) אשר בני יששכר עלו למרום וגילו להם סוד זה חלוקת השעה לתת"ף חלקים ממילא בדאי יש בזה איזה סוד נעלם.

ונראה לענ"ד דהנה כאשר תעיין בכתבי האר"ז"ל (ובמקובלים) (פתיחה ש"ס פ"ב) תתבונן שאחר חצי חדש כשתתחיל הלבנה להתחסר או בעונותינו הרכים מתגברים הדינים, (על כן יור"ד קע"ב, אבה"ע"י סד ג ה"ה) אין נושאים נשים בחסרון הלבנה, וכאשר תתחדש הלבנה או מתמתקין הדינים, והנה ידוע הדינים הם ה' גבורות, ה' פעמים גבור"ה בגימטריא תת"ף, והנה המתקת הדינים המה בשורשם היינו מן כינ"ה אשר דינין מתערין מינה, על כן המצוה היא לחשוב חשבון המולדות (לקדש החדש) ולהבין בכינת"ו אימתי הוא המולד, כמו שאמרו רז"ל (שבת פ"ה.) כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו' (דברים ד ו), וכיון שהאדם מכין בכינתו התיולדות המולד אזי (ח"א ר"ה) באיתעורתא דלתתא איתער עובדא לעילא ונעשה התעוררות הכינה ומתמתקים ה' נכורות שהם תת"ף כנ"ל, וזהו ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, יודעי, לשון חיבור (כמו בראשית ד מה) וידע אדם היינו מחברים, בינה לעתים, היינו תת"ף ה' פעמים גבורה, לדעת מה יעשה ישראל, היינו שהודיעו החשבונות האיך ידעו ישראל ויחשבו בכינתם, ועל ידי זה יעוררו המתקת הגבורות על ידי הכינה, והנה ידוע ה' גבורות הם מסוד אותיות מצנפ"ך בגימטריא פ"ר, והנה כתיב (שה"ש ח"ב) ומאתים לנומרים את פריו (מנצ"ח ח"י שה"ש כב) רי"ש עלמין לאותן הנומרים את הפ"ר להמתיק דיניהם, על כן היה ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם, היינו כמו שכתבתי לך אשר כל ענין הזה הוא דוקא בפ"ה עמו עיין מה שכתבתי לעיל (קידוש החדש בפ"ה בגימטריא לבנ"ה), והנה (ת"י ז) מלכות פה תורה שבעל פה קרינן, והנה בהמליך מלכות בית דוד מרכבה למלכות שמים כתיב ביה (תהלים פ"ט לח) כירח יכון עולם, על כן בהמליך מלכות בית דוד באו בני יששכר יודעי בינה לעתים חשבון מולדי הלבנה, להמתיק הדינים של המלכות, על כן היה (שמאל א סו יג) דוד אדמוני (כסוד הדינים של המלכות, אבל היה עם) יפה עינים (היינו המתקת הדינים בחסדים), רמזתי לך ראשי פרקים, והחונן לאדם דעת ינחני במענלי צדק.

תשכיל

המלך המסתתר בלבושיו, כמו שאמר הכתוב (ישעי' מה טו) אכן אתה אל מסתתר, (והנה אלו השמות הנ"ל הם אנ"י הוי"ה כמו שכתב האר"ז"ל (שער הפסוקים דף מה.) בסוד הכתוב (ישעי' מד ו) כה אמר י"י אני ראשון ואני אחרון, שהשמות לפניו ולאחריו בגימטריא אנ"י, ונראה שהוא להורות שאפילו בהסתר היינו כשהוא רק הנהגה מוסתרת במבע, עם כל זה הכל אני הוא, דהכל בהשגחה מאת הש"י, והמבעיים כוכבי השמים וכמיליהם אין ביכולתם לעשות שום דבר רק בכח השם הנכבד הוי"ה שהוא מהווה כל הוויות ומנהיגם כרצונו בכל זמן ועידון), ממילא לפי זה לבנ"ה בגימטריא ג' שמות הנ"ל, השם הוי"ה בכבודו ובעצמו מורה על ההנהגה הגלויה היינו ניסית, מה שגשגשנית הנהגת המבע בשידוד המערכה לצורך ישראל ועל ידי מעשיהם על פי התורה, וב' שמות שהם לבושי המלך כביכול, מורה על ההנהגה הנסתרת היינו בהלבשת המבע, והכל נכלל בשם לבנ"ה אשר כפי תולדתה וחסרונה ומילואה יש שינוי עתים בעולם הזה כי הוא הגלגל הקרוב אלינו יותר, והכל נעשה בפ"ה עמו כי נמסר הכל לישראל, הבן.

(ה) **ומבני יששכר** יודעי בינה לעתים דדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם, הפסוק הזה נאמר בדברי הימים (א, יב לב) כאשר באו כל ישראל להמליך את דוד, מהראוי להתבונן מהו השייכות למלכות בית דוד שבאו אליו אנשים יודעי בינה לעתים, ונס מהו הפירוש יודעי בינה לעתים, והנה חז"ל דרשו (ב"ר ע"ב ה) שידעו סוד העבור וקידוש (החמה) (החדש ב"י), ודרשו דורשי רשומות ג) שהם חלקו את השעה לתת"ף חלקים מנין עתי"ם במ"ם דאי"ק (עולה ת"ר כידוע (ע"ה שכ"ד פ"ח)), ולפי זה ביותר תגדל התימה מהו החשיבות הזה שתיאר אותם בזה בעת שבאו להמליך את דוד, וגם מהראוי להבין למה חלקו את השעה לתת"ף חלקים דייקא, והנה המחשבים סוד העבור וקדוש החדש אמרו (רמב"ם ה' קה"ח ו ב) להיות מספר הזה יתחלק לחציין ולשלישין ולרביעין וכיוצא, ולא ירוו בזה צמאונינו, ובפרט שהוא מקובל ביד הקדמונים

(ב) כ"ה בכת"י

(ג) ס' גינת אגוז מו, ועיין ס' הפרדים (לרמ"ק) שכ"א, פרטי השמות פ"ב, של"ה שער האותיות, הלל, ועיין עשרה מאמרות אם כל חי ח"א יד

פ"ו מחלק אחד מתשצ"ג דאינם יכולים לעמוד עליו ולחשבו, וצריך עיון בדבר.

(י) וידבר ד' אל משה במדבר סיני וכו' בחדש הראשון לאמר ויעשו בני ישראל את הפסח וכו'.

(במדבר ט א), יש להבין מהו הלאמר, גם ויעשו בוא"ו הנוסף מהו, ונראה לפרש שאמר להם בחדש הראשון לאמר היינו שיאמרו כמו פיהם בהתחלת החדש מקודש החדש, וידוע מכתבי מרן האריז"ל (לק"ה פ"ב בא) המעם הוא דכל החדשים הם כמוד איברי הראש על כן נקראים ראשי חדשים, והם נלגולת, ב' עינים, ב' אזנים, חומם, והפה צריכין להשלים בדיבור הפ"ה מקודש החדש, ועל כן אמר אחר כך בוא"ו נוסף מצוה אחרת מישיך שייכי להדדי ויעשו בני ישראל את הפס"ה, ידוע הוא (פרע"ה שכ"א פ"א) פס"ה הוא סוד פ"ה ס"ה, ויש רמז בפ"ה בנימטריא לבנ"ה, ויתבאר אי"ה.

(יא) נדהגין ככל תפוצות הנולה שמכרכין את החדש הבא למוכה בשבת שלפניו (אבודיהם סוד

ר"ח) (והוא במקום קידוש החדש), ומעמא בעי למה דוקא בשבת, (הגם דעל פי פשוטו יש בנותן מעם דבימות החול העם מרודין בנולה על המחיה ועל הכלכלה ואין מתקבצין כל כך לבית הכנסת ולבית המדרש ובפרט בני הכפרים, מה שאין כן בשבת זמן קהילה או מודיעין מתי יחול החדש, ואנכי מכרכין אותו שיחול לטובה ולחיים, אף על פי כן עדיין צריכין אנו למודעי ולא דבר ריק הוא), ונראה לי (עין ג' א ב) דידוע הוא (פרע"ה ש"ס, צב צ"ד) די"ב חדשי השנה חמה נגד י"ב צירופי הו"ה, ככל חדש מאיר צירוף אחר, ובתפלה צריך לכונן בכל חדש הצירוף המיוחד לו, (ולפעמים פועלים להפוך הצירופים מדין לרחמים כמו שכתבתי לך (סימן ה)), וכזה פירשנו מה שאמרו רז"ל (שוחזר טוב תהלים צא) מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר (תהלים צא יד) אשנבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, עד כאן דבריהם, והדבר הוא לתימא, מי הוא מישראל שאינו יודע את השם הנכתב והנקרא, ופירשנו שאינו יודע הצירוף השייך לכל חדש בזמן התפלה שהוא מתפלל, הבן הדבר, ועל כן נקראו הירחים חד"ש בנימטריא י"ב צירופי הו"ה, והנה שבת נקרא בזוהר (ח"ב ת"ה) יומא דנשמתא דהוא נשמת

הזמן

(ו) תשכ"ל עוד ותדע, מספר תת"ף הוא מנין י"ה פעמים חס"ד, והנה כך הם הרנעים

בכל שעה, (תהלים קמ"ו ו) כל הנשמה תהלל י"ה (ברכות ג:) על כל נשימה ונשימה מחדש הש"י החיות בחסדו כי החיות רצוא ושוב, וזהו (תהלים קטו י"ח) לא המתים יהללו י"ה [וגו'] ואנחנו נברך י"ה מעתה ועד עולם, והנה יתרון החלקים של כל חידוש החדש שאינם מניעים לשיעור שעה הלא הם תשצ"ג, מנין ו"ה פעמים חס"ד, (רק אחד נוסף לכלול אחדות אלופו של עולם בכל הנהגה לרנעים יבחו את נבראיו לנהנם בחסד), והנה ו"ה הוא סוד הזמן (זמ"ן בנימטריא מ"ה ב"ן (עשרת צ"ב לך ע"ח)) הוא רמז הזמן המתחלף בכח המחליף את הזמנים בכל חדש לחדשים יבכר, ויש בעבור זה בין כל חדש העבר לחדש הבא תשצ"ג חלקים מנין ו"ה פעמים חס"ד, ג"ל.

(ז) שעות שלימות בכל חדש הם תש"ח מנין עקודיים נקודיים וברודיים, סוד הנהגת הזמן היוצא מן הכח אל הפועל בכל עת מן התהו אל התיקון כאשר ידוע מודם בכתבי מרן האריז"ל (ע"ה שער ו' ז' ח), ואי"ה יתבארו ענינים בדרושים הבאים לפנינו, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו

(ח) יהושע כשהעמיד השמש אמר (יהושע י יב) שמש בנבעון דום וירח בעמק אילון, הנה היה צריך להעמיד השמש כדי שיתארך היום ויהיה לו זמן לנקום נקמת ד' מן האמורי, אבל למה העמיד את הירח, אבל להיות (וח"א מו.) כל חושבנא כסיהרא ואנו צריכים לחשוב את כל המולדות לקידוש החדש ולקביעות המועדים, ואפילו מי שנתעלם ממנו החשבון יוכל לחשוב המולדות מבריאת העולם ממולד בהר"ד של תהו וממולד וי"ד של בריאה, והנה כאשר תעמוד השמש, והירח תלך כמנהגה, הנה יתעוות עלינו החשבון ככל ימות עולם, הנה היה בהכרח כשהעמיד יהושע השמש שיעמיד גם את הירח ממילא החשבון יעמוד על עמודו, הבן, ג"ל.

(ט) כתב הרוקח (סימן רכה) החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (שמות יב ב) בנימטריא כמ"ו תשע"ה ועשרי"ם יו"ם ומחצ"ה ותשצ"ג חלקי"ם, עיי"ש, חשבתי למשפח והנה לפי החשבון חסר אחד, ויש לומר דמרמז על חלק

ובפרט כעת שאנחנו מחשבין מולד האמצעי על פי החשבון שמסר לנו רבי הלל¹, והמולד הזה מתרחק לפעמים כמה שעות לאחור או לפנים מן המולד האמיתי, נמצא כשהליקוי הוא בניגוד ובמילוי על פי מולד האמיתי, עם כל זה כשעל פי מולד האמצעי שאנחנו מחשבין יארע חשבון בחסרון לאחור או לפנים זה סימן רע על ישמעאל, כי עיקר ההנהגה הוא על פי חשבון קביעותינו, ואפשר לי לומר עוד שהדבר תלוי בקביעות ראש חדש שאנחנו קובעין.

(ג) ולפיכך דמיסתפינא מרבתי הייתי אומר דגם זמן ברכת הלבנה בחידושה תלוי בקביעות ראש חדש שלנו, ורשאיין לברך עליו עד הציו של חדש על פי קביעותינו הן מלא הן חסר, כיון שהשיי מסר זאת בידינו ואומר למלאכים אני ואתם נשאל לבית דין של מטה אימתי נקבע ראש חדש, אבל מסתפינא לפסוק כן להלכה מה שלא פסקו כן הראשונים והאחרונים, ציינתי כל זה למשמרת.

(ד) בפסיקתא רבתי (פיסקא א א), ילמדינו רבינו אדם מישראל שבירך על המזון בראש חדש ושכח ולא הזכיר של ראש חדש וכו', למדונו רבותינו שכח ולא הזכיר של ראש חדש ומשנמר ברכת המזון (דאורייתא, וכן כתב המפרש) ונוכר מיד עד שלא הסיה מן הברכה (היינו שלא התחיל ברכת הטוב והמטיב) אין צריך לחזור לכתחילה (משמע דסבירא ליה אם התחיל בהטוב והמטיב חזר לראש, וכן הוא במפרש דכן הוא שיטת התלמוד ירושלמי (ברכות ז ה), ובתלמודא דידן סבר ליה דאין צריך לחזור, הנה תלמודא דידן סבירא ליה דאין חיוב בראש חדש לאכול פת, על כן אין צריך לחזור, ותלמוד ירושלמי סבר ליה מדישנה ושילש במקרא (שמואל א כ טו כה לו) ויהי החדש וישב המלך אל הלחם לאכול וכו', מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ולא אכל ביום החדש השני לחם, משמע מזה שהחיוב הוא לאכול לחם דוקא) אלא גומר ברכה קטנה בסוף ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר נתן ראשי חדשים לישראל עמו ברוך אתה ה' מקדש ישראל וראשי חדשים (בתלמודא דידן מסתפק אם חותם, והנה לדעת המדרש הוזה דסבר ליה דחיוב לאכול

הזמן, וכל חדשי השנה המה אצלו כנוף לגבי הנשמה, וזהו שאמרו רז"ל ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו וכו' ביום הששי מיבעיא ליה, אלא מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, ואנחנו לא נדע הרי מנוחה אינה בריאה רק העדר עשייה, אבל תדע, שהעבדות והשעבוד מצד החומר שהוא גופני (כמו שאמרו על עבדים עם הדומה לחמור הוא החומר), והמנוחה והחירות הוא מפעולת הצורה היא הנשמה, על כן כל הנבראים שנבראו בששת ימי המעשה וששת ימי המעשה בכלל (כי הזמן הוא נברא גם כן כדכתיב כי ששת ימים עשה וכו' ולא כתיב בששת) הנה היו כנוף בלא נשמה קודם בריאת השבת, עד שנברא יום השבת הוא המנוחה היינו נשמת כל הזמן והנבראים, על כן שבת נקרא יומא דנשמתא נשמת כל הזמן, הנה לפי זה על כרחך בשבת מאירין כל הי"ב צירופי הוי"ה שבכל חדשי השנה, על כן בהתקדש היום מקדשין על כו"ם י"ן (בגימטריא ששה צירופי הוי"ה), ועל לחם משנה ב' פעמים לח"ם (גם כן בגימטריא ששה צירופי הוי"ה) הרי י"ב צירופי הוי"ה, ומעתה תמצא טוב טעם ודעת למנהג ישראל תורה, שמברכין את כל חדש בחדשו ביום השבת להאיר בו הצירוף המגיע לו², הכן הדבר.

(כ) ברעיא מהימנא (והיג) פרשת תצא (דף רפ"א י) וז"ל, וסיהרא איהו טוב ורע, טוב במילואה ורע בחסרונה, וכגין דאיהי כלילא מטוב ורע מונין בה ישראל ומונין בה בני ישמעאל, וכד לקת במילואה סימנא לא טב לישראל וכד לקת בחסרונה סימן רע לישמעאלים, עכ"ל, על דבר הזה שחקו עלינו החיצונים באמרם שאי אפשר שתלקה בחסרון רק במילוי כשהיא בתכלית הניגוד עם החמה כידוע ליודעים³, אבל הבל יפצה פיהם, דאין הכוונה בסוף חדש וגם לא כשנחסרה הרכה, אבל לדעתי הכונה כיון דכתיב (פסיי בא, רה מה) החדש הזה לכם מסור בידכם אתם אפילו שונגין אפילו מזידין, נמצא עיקר ההנהגה מתחשב על פי חשבון קביעותינו,

(ד) עיין שבתות מאמר א סימן יב, מאמר ד סימן ה.

(ה) עיין ס' גינת אגוז מא, ס' הברית ח"א מ"ד פ"ג

(ו) עיין ס' דרך פיקודיך מ"ע ד קידוש החדש חלק המעשה

סימן ס י, חלק הדיבור סימן ה, חלק המחשבה סימן ד.

ולפי זה יונח לנו מנהיגנו שאין אנחנו אומרים והשיאנו בראש חדש, הנם דבירושלמי ברכות פסק שמואל לומר והשיאנו וקיימא לן (בכורות מט) כשמואל בדיני, ובתלמודא דידן לא נזכר כלל מזה ממילא יש לנו לפסוק כירושלמי וכדעת שמואל כיון שאין חולק בתלמודא דידן, ולפי מה שכתבתי יונה, כיון דפסקינן בתלמודא דידן אם שכח ראש חדש בכרכת המזון אינו חוזר, ממילא סבירא ליה לתלמודא דידן דאין חיוב לאכול פת בראש חדש, על כן אין לומר והשיאנו הוי"ה אלקינו את ברכת וכו', הכן

מו) ויאמר לו יהונתן (אל דוד) סחר חדש ונפקדת וכו' וישב המלך על מושבו כפעם וכו' וישב אבנר מצד שאול ויפקד מקום דוד וכו', ויאמר שאול אל יהונתן מדוע לא בא כן ישי גם תמול גם היום אל הלחם עיי"ש בכל הפרשה (שמיא ב), הנה מכל סדר הפרשה נראה כי כן היה להם בחובה אשר שרי המלך היו מסוכים אצל המלך כסעודת ראש חדש, ותהי לחוק בישראל עד שהיה הדבר לפלא בעיני שאול המלך מדוע לא בא כן ישי וכו' אל הלחם, ולא נמצא במקראי קדש שום זכרון לחוק כזה גם בשכתות ומועדים רק בראש חדש, ומעמא בעי, ואחשבה לדעת על פי מה שאמרו בנמרא בעיבור השנה (ספחין ב) שהיו מתחילין בשלשה ואחר כך חמשה ואחר כך שבעה, ואמרו בנמרא (שם י) הנך נה"ז כנגד מי, ואמרו, נגד הנמצא בכתוב אצל המלכים (מלכים ב מה יח) שומרי הסף (שם ט) (ושרי) [וחמשה מראי פניו המלך] (אמרו א יח) ושבעה רואי פני המלך, ופירש רש"י, ועיבור השנה הוא כעין מכסיסי מלכות, עיי"ש, הכוונה לדעת, דהנה אמרו במדרש (שמירי טו יג) החדש הזה לכם לקיים מה שנאמר כי מלכים ימלוכו, עד כאן, הכוונה לדעתי החדש הזה לכם, מסור בידכם אימתי יקבעו ראש חדש ויהיה החדש חסר או מלא, וכן אם תהיה השנה פשוטה רק י"ב חדשים מנין ז"ה, (גם י"ב צירופי הוי"ה מנין חד"ש, וזהו החד"ש הוי"ה לכם, הכן) או תהיה השנה מעוברת, והנה כתיב (תהלים נו א) אקרא לאלקים עליון לא"ל נומר עלי, בכל עניני העולם שיפורא גרים אימתי קובעין ישראל ראשי חדשים וראשי שנים, ואמרו רז"ל (שמירי שם ב) המלאכים שואלין להקב"ה אימתי ראש חדש וראש השנה, אומר הקב"ה

לאכול פת, סבר ליה דחותם שיהיה ברכה ארוכה כמו בשבת ויום טוב, נ"ל), שמעון בן אבא בשם ר' יוחנן אמר וצריך כחולו (כן הנה המפרש כחול"ו בכ"ף) של מועד לומר והשיאנו ד' אלקינו הרי למדנו שראשי חדשים שקולין כמועדות, עד כאן, רצ"ל מדצריך לומר גם כן והשיאנו ד' אלקינו הרי למדנו ששקולין כמועדות על כן צריכין כסעודה לאכול פת, ועל כן אם שכח בכרכת המזון להזכיר ראש חדש חוזר כנ"ל, אבל אף על פי כן מעמא בעי מהו הראיה מן והשיאנו ד' אלהינו.

ונראה לי לפרש על פי מה שכתב התוספות יום טוב בכרכות (פ"ו מ"ג) מעם למה בכרכת התורה אומרים ברכו את הוי"ה ובכרכת המזון נברך אלקינו, ואמר, דהנה המזון שמזין הש"י לברואיו הנה הדין נותן שיוזן אותם הש"י כיון שהוא בראם לכבודו על כן אומרים נברך אלקינו הוא השם הדין, אבל נתנית התורה שגילה לנו מסטירין דיליה אין הדין נותן שיעשה לנו כזאת רק הוא מצד החדש הנמור, על כן מברכין ברכו את הוי"ה שם החדש והרחמים, עד כאן דבריו, והנה בשכתות וימים טובים אומרים והשיאנו (לשון חיבור ונשואין, רצ"ל תקרב לנו בחיבור) הוי"ה אלקינו את ברכת מועדיך, דהנה בימים הקדושים הללו קורין בתורה ומברכין עליה ברכו את הוי"ה, וגם בחיוב לאכול פת מזמנין נברך אלקינו, הנה אנחנו מברכים הש"י בקריאת שם הוי"ה ובשם אלקי"ם, הנה כל המברך מתברך, הנה יבואו ברכת המועדים לנו גם כן בשם מלא הוי"ה אלקי"ם, וזהו שאומרים במועדים והשיאנו הוי"ה אלקינו את ברכת מועדיך, והנה לפי זה תתבונן היטב דברי המדרש הזה, הביא ראיה לדבריו דהנה מכירא ליה דאם שכח של ראש חדש בכרכת המזון חוזר לראש כמו במועדים, והמעם הוא כמו שכתבתי לך דסבירא ליה דחיוב הוא לאכול פת בראש חדש, והנה הביא ראיה לדבריו מדברי שמעון בר אבא בשם ר' יוחנן דאמר שצריכין לומר והשיאנו ד' אלקינו בראש חדש כמו כחולו של מועד, והוא על כרחך ממעם הנ"ל, שיש בראש חדש גם כן ברכת הוי"ה שמברכין על התורה, וגם יש בו ברכת אלקי"ם שמברכין ברכת המזון על הפת, על כן אומרים והשיאנו הוי"ה אלקינו את ברכת וכו'

דיצירה ובמלאכין דאינון חיוון ציורא דחותמא דשעוה, הנה בעולם העשיה אשר הלכנה נגד מדת המלכות, נקרא חד"ש ראשי תיבות הותם דיוקן לעוה, הנה החדש הזה לכם הכל מסור לישראל, וחו ראו"ש חד"ש לדייק הראשי תיבות של חד"ש, וזהו שתיקנו ראש"י חדש"ים לעמך נתת, וזהו שיש לפרש כמדרשם ז"ל (ש"ר טו יג) החדש הזה לכם לקיים מה שנאמר בי מלכים ימלוכו, היינו המלכויות העליונים בעולם האצילות (דיוקנא), בריאה (הותם), יצירה (שעוה), הכל תלוי בקידוש החדש שישראל מקדשים בעולם העשיה, הבן, (ועי' מאמר ג סימן ה' ועי' אנרא דפרקא סימן ש"ח).

הקב"ה אני ואתם נשאל לבית דין של מפה, ואין לך מטכסיס מלכות לישראל גדול מזה, גזורין שיהיה ראש חדש כיום זה דייקא וכן ראש השנה, והו שאמרו במדרש לקיים מה שנאמר ב"י מלכים ימלוכו, הבן, הנה לבעבור זה היה לחוק בישראל אשר שרי המלך היו מסוכין אצל המלך כסעודת ראש חדש, כי קביעת ראש חדש הוא מטכסיס מלכות לישראל, הבן.

טז) החדש הזה לכם (שמות יב ב), איתא בתיקוני זהר (דף ד'). בספירן דאצילות דיוקנא דמלכא ממט, ובספירן דבריאה חותמא דמלכא, ובספירן

מאמר ב

והיה מדי חדש בחדשו

בו ידובר כמה דרושים בפסוק והיה מדי חדש וכו'.

על ידי מעשי בני אדם התחתונים אין להם עליה רק בכחינת פנימיותם ולא בחיצוניותם, על כן גם בשבתות וחדשים אינם רואים בחוש הגשמי עליית העולמות אבל הוא בהרגש הרוחני למשכילי מדע רק לנשמתם בסוד הפנימיות, אבל לעתיד במהרה בימינו כשיתקון חטא האדם וישוכו הגופים הכשריים גם כן להיות רוחניים כמו שכתוב (דניאל יב ג) והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע, הנה בשבתות וחדשים יהיה עליה לכלל העולמות גם בחיצוניות, וגם בני אדם גם בני איש יתעלו גם בחיצוניות גופם הנקרא בשר, וזהו והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר (גם כן) להשתחוות לפני, והבן

א) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני וכו' (ישעי' סו כג), יש להתבונן למה לא אמר כל איש או כל אדם אלא כל בשר, יש לפרש, דהנה נודע בכל חדש ושבת ומועד יש עליה לעולמות כל אחד כפי בחינתו, והנה יש להבין הנה גם עולם הזה העשיה מתעלה ולמה אין אנחנו רואים העליה, הלא באותו המקום שאנחנו שרויים כימות החול כמו כן בשבתות וחדשים, אבל הענין הוא, הלא ידוע שהש"י ברא את העולמות שיהיו מתנהגים הכל על פי מעשה בני אדם בעולם העשיה, והנה כשברא הש"י את האדם הנה גם גופו היה ספירי כוהר הרקיע (ויק"ר כ ג) ועקיבו היה מכהה גלגל חמה, על כן היה יכול להיות בגן עדן הרוחני כגוף ונפש, אבל אחר החטא נתגשם גופו ואינו יכול ליהנות מרוחני עד אשר מפשיט האדם את גופו הגשמי, מתלבש כגוף רוחני כגן עדן, הנעשה מן תורה ומצות שהאדם עושה בעולם הזה, והגוף הזה נקרא בפי החכמים (ח"ב רי). חלוקא דרבנן, והנה להיות שנתגשם חיצוניות האדם אי אפשר להיות לו עליה לרוחניות כהיותו עדיין בחיצוניותו היינו הגוף, על כן גם העולמות שיש להם עליה כפי הזמנים

ב) ויתפרש עוד, (עי' במנ"ע (ח"י ש"ה טו)) אית בשר ואית בשר, שיעור קומת חקדושה מקור נשמות ישראל נקרא בשר קודש, על כן כנסת ישראל נקראת הי"פ"ה בנשי"ם בנימט' בשר*, וכלל האומות אדום וישמעאל גם כן בנימטריא בשר*, זה לעומת זה יונקים מן שיעור קומת הספרא אחרא בשר* סמא, והנה אם עיני שכל לך תתבונן בכתבי מרן האר"ז"ל ככוונת פורים (מגלה ז) חייב אדם לכסומי כפוריא עד דלא

* עיין בספר כנפי יונה ח"ב סימן פה

הנ"ל ידוקדק היטב, שבאמת נעשה ונקריב מוסף השבת הזה וראש חדש הזה, והוא נכון בעזרת ה' ב, והנה ענין הקרבנות הוא לקרב כל המדריגות דומם צומח חי מדבר אל הקדושה, הנה הקרבן החי, והעצים צומח, והמלה דומ"ם, והאדם המקריבם בכחו אל הש"י [מדבר,] הנה כל הנפשות של דומ"ם צומח חי מדבר כולם מתקריבים ומשתחווים לקדושתו ית"ש וזהו תענוגיו ושעשועיו ית"ש, וזה נקרא קרב"ן להו"ה שמקרב כל הארבע מדריגות נפשות אל ארבע אותיות השם הנכבד, וזהו והיה מדי חדש בחדשו דייקא כנ"ל, דהיינו כל חדש בחדשו נצטרך להקריב בעד כל החדשים של כל זמן הגלות, וכן מדי שבת בשבתו דייקא, יבא כל בשר להשתחות לפני, היינו קירוב כל המדריגות אל הקדושה, בשר, היא הקרבן, כל, מרבה גם הדומם והצומח המצורפים בקרבנות עם הבשר החי

ד) ויש לפרש עוד ברמיזא דחכמתא, כל בשר, רמו ליסוד צדיק כידוע (תיז מא, סד) ירמו אשר לעתיד במהרה בימינו יהיה יחודא שלים לארקא ברכאן מכל שייפין על ידא דצדיק ביתר שאת בימים הקדושים בשבתות ובהחדשים, כי בגלות החל בעונותינו הרבים ננא לא עאל לנינתא, וכל החיות לכנסת ישראל הוא רק מספחין בסוד (ישעי סב ה) יבעלוך בניך כנודע ב"ה, אבל לעתיד לבא יהיה היחוד ביתר שאת, ויראתי להרחיב הדבור, המקום יכפר

ה) ואפרש לך עוד על פי דרשות חז"ל, דרשו במסכת סוטה (ה) אין תפלתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים לבו (עצמו) כבשר שנאמר והיה מדי חדש בחדשו וכו' יבא כל בשר וכו', וכתב המהרש"א ז"ל דדייק מדלא כתיב כל אדם, והקשה הלא גם במבול כתיב (בראשית ו יג) קץ כל בשר (שם יז) לשחת כל בשר, ותירץ דהתם לרבות בהמות וחיות ועופות, מה שאין כן כאן אי אפשר לרבות בהמות וחיות דאין דרכם להשתחוות, ולכאורה הוא דחוק דהרי כתיב בהו אפילו הילול ושבח (תהלים קמח ו י) הילול את ד' מן הארץ וכו' החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף וכו' אם כן נוכל שפיר לפרש כל בשר על כל הבעלי חיים, ותו קשה לי גם במבול לכתוב כל חי וכענין שאמר אחר המבול (בראשית ח כא) ולא אוסיף עוד להכות את

דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, וכתב מרן ז"ל (פרעה שיש פיו) ברוך מרדכי, הכוונה לשיעור קומה בקדושה, ארור המן, הוא שיעור קומת הקליפה, והנה גם לשם יש ניצוצים הקדושים בסוד הכתוב (נחמי ט ו) ואתה מחיה את כולם, הנה צריכים להמציא גם לשם הברכה אל הניצוצים הקדושים, הנה אם יאמר ברוך בדיעה שלימה יתן ח"ו כח ותוקף אל הקליפה, על כן צריך לעשות זאת בלא הודע על ידי שיתבסס ויתבלבל הדעת, עיי"ש, ומה נחמד הדבר מה שכתבו התוספות בגמרא *) ארו"ר המן ברוך מרדכי המה שוין בנימטריא וצריך להתבסס עד דלא ידע לחשוב החשבון, והנה תתבונן אשר כל אחד בנימטריא בש"ר (מנין שנות האבות), ברוך מרדכי בש"ר קודש, ארו"ר המן בש"ר טמא, והנה לעתיד לבא כשיעביר ד' את רוח הטומאה מן הארץ, ולא ישתאר מן הקליפות רק הניצוץ הקדוש הטמון בתוכם, ונשאר גם הוא לאלקינו, על זה אמר והיה מדי חדש בחדשו יבא כל בשר וכו', כי לא יהיה עוד בשר טמא רק הניצוצים הקדושים שבתוכם יוכלל בקדש, וכן פירשנו במקום אחר (תהלים קמה כא) תהלת ד' ידבר פי ויברך כל בשר וכו' א) ודי בזה כעת, הכן והרחב הדברים.

ג) ויתפרש עוד על פי מה שכתב הרב הקדוש הרמ"ע ז"ל בעשרה מאמרות, שלעתיד לבא במהרה בימינו נצטרך להקריב כל הקרבנות שחסרנו כל ימי גלותינו, דהיינו כשיניע ראש חדש נימן נצטרך להקריב כל קרבנות המוספין של כל ראשי חדשים של נימן של כל ימי הגלות, וכן בשבתות, למשל בהגיע שבת פרשת נשא נצטרך להקריב כל הקרבנות המוספין של כל ימי הגלות של שבתות האלו, עיי"ש, ובה פירשנו בטוב טעם מה שאנו אומרים כמוספין ואת מוסף הזה נעשה ונקריב וכו' ואת מוסף יום ראש החדש הזה נעשה וכו', הנה תיבת הו"ה אינו מוכן, ולפי דברי הקדוש

א) כסלו סבת מאמר ד סימן יג, ועיי' בתוספות מהרצ"א על סי' סור מרע ועשה טוב אות צג.

ב) עיי' סימן ח, מאמר ג סימן ז, ועיי' סי' דרך פיקחיד הקדמה ה סימן ז

ב"ה) עיי' זגר תרומה קס"ו סוף ע"ב, ובמקדש מלך שם, ועיי' פירוש שער ח פרק כו, עץ חיים סוף שער מב, שער הגלגלים הקדמה י"ח

*) לא מצאנו בתוס', ובדי"מ סימן הרצ"ה אות א כתבו בשם האגודה ובשם רבינו ירוחם, ועיי' ח"ב דף פה ע"ב

אלא אם כן משים את עצמו כבשר, לעשותו דינא רפיא ואז תהיה תפלתו נשמעת (כמו שכתבתי לך מסוד ויאהב יעקב את רחל להמתיק דינים בחסדים), והראיה הוא מדכתיב והיה מדי חדש וכו' ומדי שבת וכו', שאז יש התעוררות החסדים כתיב וכו' כל בשר דייקא, ממילא במבול יש גם כן לרמו קץ כל בשר בא לפני, היינו קץ וסוף להדינים של דינא רפיא כי עונותיהם גרמו שנידונו בדינא קשיא, ועיין מה שכתבתי במאמרי השבתות (מאמר א סימן ז).

1) **עוד יתפרש** (ישעי' סו כג) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר וכו' ויצאו וראו בפגרי האנשים וכו', נשוב לבאר למה דוקא בחדש ושבת יראו בפגרי האנשים וכו', ולמה אמר כל בשר, ונראה לפרש דהנה אמרו רז"ל (מגילת אנשיכוס) דהיונים בגזירותיהם רצו לבטל מישראל ג' מצות חדש שבת מילה, והרכה מעמים נאמרו כזה מה היתה כוונתם דוקא כג' מצות הללו (עיין במאמרי חנוכה ד), ונראה לי, דהנה אמרו חז"ל (חגיג' נח) שעתידי הקב"ה להחיות את הרשעים שציערו את ישראל ולנקום מהם נקמות ישראל לעיניהם (ברכות לג) וגדולה נקמה וכו', והנה כל היעודים הטובים שהבטיח הש"י לנו ביאת משיחנו ותחיית המתים הנה בהכרח הוא שיתקיימו, כי כן הבטיח הש"י לאבותינו, ואפילו ח"ו בדור שכולו חייב אף על פי כן יתקיימו כל היעודים הטובים בזכות אבותינו והבטחה אשר בידם מן הש"י, אך החילוק הוא בענין ראיית העונש של הרשעים, דהנה בלופ הגם שזכר הש"י את אברהם ושלח מלאכו להציל את לופ מתוך ההפכה אף על פי כן נאמר לו (בראשית י"ז) אל תביט אחרוך (רשי' שם) כי אתה הרשעת גם כן עמהם וזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם, והנה זהו ודאי לא ימוש ד' את עמו בעבור שמו הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בישועתו, יהיה איך שיהיה יגאלנו כודאי במהרה גאולת עולם, רק החילוק יהיה, זה שיהיה בידו זכות עצמו גם כן יזכה לראות בפורעניות הרשעים המעיקים הצוררים וגדולה נקמה וכו', אבל אותן אשר בידם זכות אין, רק הש"י ישיעם בזכות אבותינו והבטחתם, הנה נלמוד מן התורה שלא יהיה להם כאפשר לראות בפורעניות הרשעים, באמור להם

את כל חי וכו', ונראה לי על פי מה שכתב ג האריו"ל (לקי"ת ז). עצם נקרא דינא קשיא, בשר נקרא דינא רפיא, ואדם הראשון כשראה את חוה אמר (בראשית ב כג) זאת הפעם עצם מעצמי וכשר מבשרי (פרעה ש"ב פ"ג י צ"ד) נוקבא היא בחינת דין) כי חוה הראשונה היתה בחינת דינא קשיא עצם, ולא היתה יכולה להתברר עדיין, וחוה שניה דינא רפיא סוד בשר היא נתבררה, וכיעקב שופריה דאדם נתבררו שניהם לאה דינא קשיא רחל דינא רפיא, (זהו שאמר האדם) זאת הפעם עצם מעצמי (כפני עצמו) וכשר מבשרי (כפני עצמו), מה שאין כן בפעם שנית ביעקב יוכללו שניהם בקדש, זהו שאמר לכן אל יעקב (בראשית כ"ה) אך עצמי וכשרי אתה, רצ"ל באת הנה ליקח עצם בשר, כל זה מיסודו של האריו"ל, (והנה קשי"א רפי"א בנימטריא שב"ת, וכן עצ"ם בש"ר), על כן כשחל ראש השנה בשבת אין צריך לשופר להמתיק הדינים כי עצומו של יום השבת ממתיק, ויעקב כשאמר ללכן (שם י"ח כ) אעבדך שבע שנים ברחל וכו' והיו בעיניו כימים אחדים, ופירשו רז"ל הן הן ימים אחדים שאמרה לו אמו וישבת עמו ימים אחדים, ופירש הרב בעל מכשר צדק, ימים, חיינו שנה כענין ימים תהיה גאולתו, אחדים, היינו שבתות שאין להם כן זוג כמו שאמרו רז"ל, והנה אמרה לו שישב שם שנה שלימה של שבתות וזה אי אפשר כי אם בו' שנים, ולפי דברינו הנ"ל הנה צותה לו להיות שנה של שבתות להמתיק דיני קשי"א רפי"א עצ"ם בש"ר בנימטריא שב"ת, הם סוד תרין נוקבין קדישין לאה רחל, והנה כתב מרן האריו"ל בענין ב' ימים דראש השנה, יום א' בחינת לא"ה דינא קשי"א (עצ"ם), יום ב' דינא רפי"א בחינת רח"ל (בש"ר), ואת אשר יאהב ד' ידיו אותו כיום ב' דינא רפיא ומתמתקין הדינים ברחמים וחסדים, (נראה לי שהוא מסוד (בראשית שם) ויאהב יעקב את רחל והמשכיל יבין), ומעתה בין תבין את אשר לפניך, הנה התפלה הוא גם כן להמתיק הדינים על ידי החסדים דדכורא על ידי היחודים שבתפלה, על כן תפלה הוא לשון חיבור מלשון (שם ל ח) נפתולי אלהים נפתלתי, חוה שאמרו חז"ל אין תפלתו של אדם נשמעת

2) עיין שבתות מאמר א סימן ז.

ד) כסלו סבת מאמר ד סימן לח וסימן עד.

כידם אתם אפילו שונגין אפילו מופעים אפילו מזידים לא עשה כן לכל נוי, הנה זה יורה בודאי שהזמן גם כן כשכילם נכרא, מילה, מורה על הנפש הקדושה שבישראל משונה מכל הנפשות, על כן (בראשית י"ד) ועל זכר אשר לא ימול ונכרתה הנפש וכו' והיא החותם של בני מלכים להיות לנין של מלך משונה בתוארו חתום בחותם המלך, למען יכירו וידעו כל באי עולם אשר הם עיקר מציאות הנפשות ועל פיהם יהיה הנהגת כל הנפשות, (יבמות גג.) אין טובה באה לעולם אלא כשכיל ישראל וכן בהיפך, והכל בהשגחה נפלאה למעלה מן הטבע, על כן הגם שנכרא האדם בטבע עם בשר ערלתו, הנה התורה שהיא למעלה מן הטבע גזרה אומר לכרות איש הישראלי את בשר ערלתו להורות שהוא למעלה מן הטבע, ודוקא כאבר המוליד, הנה הנפש אשר ניתן בהטיפה היוצאת מן האבר אשר נחתם למעלה מן הטבע היא השולטת על הטבע ומנהיגה כרצונו, על כן לא נולד יצחק עד שנימול אברהם, הכן הדבר היסב, ולפי הנ"ל הרי שלך לפניך, אלו הני' מצות מורים על כלל הבריאה עולם שנה נפש הכל הוא על ידי ישראל למעלה מן הטבע, והנה האומות המשעבדים בישראל כולם הם רק בהנהגה טבעיית, על כן יחיה הקב"ה אותם שלא כטבע, ובני ישראל אשר קיימו הני' מצות הללו יזכו לראות בפורעניות שונאיהם ויודו יד' כי טוב, ועוד אבאר לך לקמן סימן ט'.

ז) עוד אדרוש (ישעי' י"ו ג) והיה מדי חדש בחדשו וכו' יבוא כל בשר להשתחוות, מהראוי להתכונן מהו ההשתחוואה דייקא בחדש ושבת, הלא הם גם היום ההשתחוואה לו ית"ש הוא ככל זמן ועידן, ולמה אמר כל בשר, ואחשבה לדעת על פי מה שאמרו רז"ל (ר"ה י"ו) אמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו כרגל, ולמדו זה מדכתיב בשונמית (מלכים ב' ד ג) מדוע את הולכת אליו היום לא הדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל, והנה הקושיא מפורסמת, קא פסיק ותני להלכה להקביל פני הרב כרגל, ודייק לה מן חדש ושבת, ופירשנו זה, דהנה חיוב עליית הרגלים להקביל פני השכינה בכית המקדש כרגלים הוא החיוב דייקא במועדי ד' מקראי קודש, והמעם הוא, להיות שכיום המתקדש מתגלה אור חדש מקדושת היום וכל האורות הם ברכו יתירה,

הנה

להם ח"ו אתם הרשעתם עמהם ובזכות האכות אתם ניצולים אינכם רשאים לראות בפורענותם^ה

והנה אנחנו לא נדע איזה זכות מן המצות אשר יהיה בידינו זכות עצמינו אשר על ידי זה יהיה זכות וכח בידינו לראות בפורעניות הרשעים הצוררים, הנה גילה השי"ת את הדבר על ידי הנביא הנאמן ישעי', אשר אלו הני' מצות חדש שבת מילה יספיקו לזכות את ישראל שיזכו על ידם לראות בפורעניות הרשעים, והוא הנאמר לישעי' והיה מדי חדש בחדשו (והרי לך מצות חדש) ומדי שבת כשבתו (הרי לך מצות שבת) יבא כל בשר (זהו מצות מילה, אבר שאין בה עצם רק כולו בשר כנודע), הנה כשיבואו להשתחוות כאלו הני' מצות הגם שח"ו לא יהיה בידם כל כך זכיות משארי המצות, עם כל זה ויצאו וראו בפני האנשים הפושעים כי וגו', יספיקו זכות אלו הני' מצות לראות בנקמות הצוררים, וזה היה הכוונה (לדעת) בקליפת יו"ן שרצו לכמל את ישראל מן הני' מצות הנ"ל דייקא, בידועם אשר המלך המשפם יקה נקמתו מהם וצדיקים יראו וישמחו, על כן רצו לכמלם מן המצות הנ"ל בכדי שח"ו לא יהיה בידם זכות לראות הנקמה, והש"י הפר עצתם ובמהרה נזכה לראות הנקמה יראו עינינו וישמ"ח לבנו

והנה מעם למה דוקא אלו ג' מצות מסוגלים לזה, נראה לי על פי מה דידוע מן ספר יצירה (פיג משנה ב) אשר כלל בריאת העולם הוא ג' בחינות כוללים והם עולם שנה נפש, עולם, הם כל הדברים הנבראים ככל העולם כוכבי השמים וכמיליהם וכל אשר מתנונע מכחם מדומם צומח חי מדבר, שנה, הוא הזמן הנכרא יבכר לחדשו, נפש, היא נפש (הקדושה שבישראל) עיקר המציאות, והנה מצות שבת הניתן לישראל דייקא (אבל (סנהדרין נח) גוי ששבת חייב מיתה) הנה זה יורה אשר כלל העולם היא כשכיל ישראל דייקא, כי שבת הוא עדות על חידוש העולם כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא וכו', חדש, זה מורה על הזמן היא שנה הנמנה לחדשו, והוא גם כן נמסר לישראל דייקא (דברים ד' ו) כי הוא הכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ולהם דייקא נמסר סוד העיבור, והזמן מסור

(ה) עיין ניסן מאמר ג סימן י, מאמר יג סימן ה כסלו טבת מאמר ד סימן פ, אדר מאמר ז סימן יא

ד'ה ואמרו בנמי (הנאני), ומצאתי וראיתי בזהר פרשת ואתחנן (דף רס"ה:) תנינן, דחיובא עליה דבר נש לקבלא אפי שכינתא בכל ריש ירחי ושבתא, ומאן איהו רביה וכו', הרי לך כמו שכתבתי, ומעתה תבין דלעתיד במהרה בימינו שגם הגוף הכשרי יהיה ספירי והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע, הנה ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו כמלאכי רוח משרתי אש, ולא יהיה מריחא להו מלתא לקבל פני השכינה ממש בכית המקדש בכל חדש ושבת, כן יעשו לבוא לבית המקדש בכל חדש ושבת, וזהו שכתוב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבוע בשבתו יבא כל בשר דייקא, להשתחוות לפני דייקא, בבית המקדש פני האדון ד' ממש, כי תמיד הוא דבר מחוייב בכל עת התגלות אור חדש, רק שכח הכשרי קצר מעשות כזאת, מה שאין כן לעתיד שגם הבשר ישוב ספירי הנה יבא כל בשר להשתחוות לפני, הכן זאת.

ח) על פי הדברים הנ"ל הנה נבוא לדרקדק עוד מה שאמר הנביא (ישעי' לו טו) יבא כל בשר להשתחוות לפני, הלא גם במצות עליית הרגלים לא נאמר השתחוואה, רק עיקר המצוה הוא ההתראות פנים בעזרה, כדכתיב (שמות לו כג, דברים טו טו) יראה כל זכורך את פני וכו', (עם היות דודאי השתחוו בכואם לעזרה אבל אין זה עיקר המצוה), ולמה אמר הנביא על לעתיד השתחוואה, ונראה לי, דהנה הבטיחנו יוצרינו גם בזמן שאין בית המקדש קיים (ואי אפשר לנו להקריב קרבנות) (מנחות ק) כל העוסק בתורת עולה בתורת חמאת כאילו הקריב, וכבר חקרנו להלכה (דף פקודי הקדמה ה ז) מי שמחוייב עולה או חמאת וכיוצא הגם שאמר פרשת עולה ופרשת חמאת לצאת ידי חובתו, עם כל זה לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו יהיה מחוייב להקריב קרבן המחוייב עליו מאו, וראיה מר' ישמעאל בן אלישע (שנת י) שכתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חמאת שמינה (עם היות שבדאי אמר פרשת חמאת תיכף), והנה אמרו בגמרא יומא (פ.) האוכל כזית חלב בזמן הזה יכתוב על פנקסו וכו', וכן כתב הרב הגדול הרמ"ע מפאנו בספרו בעשרה מאמרות על קרבנות צבור שבחובה, כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו נהיה צריכים להקריב בכל שבת ובכל חדש כל קרבנות המוספין שחסרנו כל ימי גלותינו (וכמו שכתבנו לעיל

עם

הנה כשבאין ישראל ברגל להתראות פני האדון ד' הנה ניתוסף עליהם גם כן אור חדש מהאור חדש הניתוסף בשכינת עוזינו, והנה לפי זה גם בחדש ושבת מתגלה אור חדש באורות עליונים, אם כן היה מהראוי אשר בכל חדש ושבת יתראו ישראל אל פני האדון ד', אך להיות בזמן הזה הוא דבר שאי אפשר כל זמן שהגוף הוא עדיין בשרי וחומריי איך יהיה בחוק האפשרי שיבואו כל ישראל מכל ארץ ישראל בכל שבת וראש חדש לבית המקדש, על כן לא המריח עליהם הש"י רק במועדים, אבל עם היות שהוא דבר שאי אפשר על פי המבט בגוף הכשרי להתראות פני האדון ד' בבית המקדש, עם כל זה כל מה דאפשר למיעבד עבדינן, והוא דמבואר בזהר (ח"ב קטג) צדיקיא אנפוי דשכינתא אינון ואינון אנפין דילה ממש (עיינן בזהר תשא באריכות), אם כן על כל פנים כל מה דאפשר למיעבד ביום קודש לקבל פני השכינה עבדינן, דהיינו לקבל פני רבו בשבתות וחדשים דאנפוי דשכינתא אינון, ומתוסף לנפשות הארה מקבלת פני השכינה בדוגמא ובדומה כעין עליית רגלים להתראות פני האדון בבית המקדש, הנה זה היה בזמן שבית המקדש היה קיים והיו מקבלין פני השכינה ברגלים בבית המקדש, ולא היו צריכין כל כך לקבלת פני רבו ברגל, מה שאין כן בזמן הזה כשאין בית המקדש הנה צריכין לקבל פני הרב גם ברגלים כיון שאי אפשר לקבל אנפי דשכינתא ממש בבית המקדש, על כל פנים כל מה דאפשר למיעבד עבדינן, דהיינו לקבל פני הרב הצדיק דצדיקים הם אנפוי דשכינתא

ומהשתא ר' יצחק דייק שפיר חייב אדם (בזמן הזה) להקביל פני רבו ברגל, (כיון שאין לנו יכולת לקבל את פני השכינה ממש בבית המקדש), ודייק לה שפיר מדכתיב בשונמית בזמן המקדש מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת איבעי לה למיזל, כיון שאי אפשר לה לילך בכל חדש ושבת לבית המקדש על כל פנים מיבעיא לה לקבל פני הרב, ממילא שמעינן דבזמן הזה מחוייבים להקביל פני הרב (גם כן) ברגל, כיון שאי אפשר לן להקביל פני השכינה ממש בבית המקדש, (אחר כמה זמנים הראו לי שבדוגמא לדבריני כתב הרב הגדול בספר יערות דבש (ח"א ריש דרוש יב

לנו השתחווה, והוה שאמר הנביא יבא כל בשר להשתחוות דייקא, יהי רצון שנוכה לזה במהרה בימינו

[שייך לסימן ו' ענין חדש שבת מילה]

(ט) בספר דבש לפי מהרב הגדול חיד"א זלה"ה (ח ה) חדש שבת מילה ציונו הש"י ברחמיו לכמל הוראת ג' כוכבים המורים על רעות לשונאי ישראל, לבנ"ה (ידוע סיפה טו). חסרון הלכנה מורה על וכו', והנה הלכנה היא הכוכב הקרוב ביותר אל יושבי תבל והוראתה יותר פועלת כנודע, על כן אין נושאים נשים בחסרונה ובפרט בזמן ליקויה ח"ו, והנה קידוש החדש הנמסר לישראל מבמל כל הרעות אשר מורה (כוכב הלכנה), מאדו"ס (מורה על דם והרב ואבדון והוא בנימטריא המ"ן אשר ביקש לאבד וכו', והנה דם מילה הנמסר לישראל מבמל הוראתו), שבתא"י (מורה על ביטול ושבייתה וחשך, וקדושת השבת הנמסר לישראל מבמל אותו ולינצל מהם), וזה היה כונת היוונים שרצו לכמל מישראל ג' מצות אלה כדי שאחר כך ישלמו בישראל ג' כוכבים אלה, כל זה דברי הרב הנ"ל בשם ספר אור העינים * עיין שם עוד, וזוה נחא שראשית כל המצות היה לראש פינה במצרים (שמות יב ג) החדש הזה לכם וכו' היא מצות קידוש החדש, ובשעת הקרבת קרבן הפסח נצטוו למול כי (שם מה) כל ערל לא יאכל בו, (סנהדרין נ). בכואם למרה נצטוו על השבת, (ועיין מה שכתבתי במאמרי חנוכה) ויבא יעקב של"ם וכו' ניצול מהוראת הג' כוכבים שכתאי לבנה מאדים עיין שם), וזוה יתפרש, והיה מדי חדש בחדשו (הרי מצות חדש), ומדי שבת בשבתו (הרי מצות שבת), יבא כל בשר (כל בשר דייקא ולא אמר כל איש או כל אדם אבל כל בשר מורה על מצות מילה שחוא באבר שכולו בשר ואין בה עצם), היינו אותן שקיימו הג' מצות האלה יבואו להשתחוות וכו' ויצאו וראו בפגרי וכו' אותן שלא קיימו הג' מצוות הללו.

(י) ויתפרש עוד מהו הנרצה בהשתחווה בשבתות וחדשים דייקא, ולמה אמר לשון כל בשר, ואפרש לך לפי ענ"ד, דהנה אמרו בזוהר (ח"ב ג, ת"ז טז). מאן דמעיל ח"ו קיימא קדישא באתר גוכראח עובר על (שמות לו יד) לא תשתחוה לאל אחר, ופירשו בזה

(סימן א), עם היות שאנחנו מקיימין גם בימי גלותינו (הושע י א) ונשלמה פרים שפתינו, ואומרים מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו פרשיות המוספין, עם כל זה אין אנחנו יוצאים ידי חובה לגמרי רק לפי שעה, ובמהרה בימינו נשלם חובתינו כיד ד' המוכה עלינו.

והנה איתא במסכת תמיד בסדר עבודת בית המקדש (פ"ג) שאחר גמר העבודה שעובד כל כהן היה משתחוה ויוצא, מה שאין כן מדשן מזבח הפנימי ומדשן המנורה שלא השתחוה כי לא נגמרה עבודתם עד אשר הלכו פעם שנית ונטלו את הפני ואת הכזו ואז השתחוה ויצאו כי אז נגמרה עבודתם, הרי לך כי השתחווה מחוייבת בגמר עבודה דייקא מה שאין כן קודם גמר העבודה, (וכן נראה לי בהליכה מכית הכנסת באמצע התפלה אין להשתחוות רק ביוצא אחר תפילת שחרית שאז נגמרה אותה העבודה), וזוה פירשנו מה שאמר משה בהתראת המכה העשירית (שמות יא ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי והשתחוה לי לאמר צא אתה וכו', השתחווה זו מה שיכה הוה ליה למימר ויבקשו ממני וכו', אבל כיון שאמר הש"י למשה (שם ז א) ראה נתתיך אלקים לפרעה, הנה כעת שנגמרה העבודה (היינו מה שנתקדש שם שמים על ידי מה שהכביד פרעה את לבו), הנה היתה מחוייבת השתחווה להורות שנגמרה העבודה, ומעתה הנה בין והתבונן, הנה הוא בחובה עלינו להקביל פני השכינה בכל התגלות אור חדש היינו בשבתות ובהחדשים, רק להיות שאין כח בדינו לקיים זה בכל חדש ושבת כנ"ל, אנחנו יוצאים ידי חובה בהקבלת פני רבנותינו בשבתות וחדשים דהם נקראים אנפוי רשכינתא, אבל עם כל זה אין זה גמר העבודה, והוא כדמיון הקרבנות בזמן הזה הגם שאנחנו יוצאין ידי חובה בקריאת הפרשיות עם כל זה אנחנו מחוייבים להקריב בפועל לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו ואין האמירה הזאת גמר העבודה, כן הוא הענין בהקבלת פני השכינה, הגם שאנחנו יוצאין ידי חובה בהקבלת פני הרב, כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקבל פני השכינה ממש בשבתות ובהחדשים זה יהיה גמר העבודה ואז מחוייבת

* מכאן עד סוף מאמרי ראש חדש בכל הדפוסים משובש, וכאן נחקן ע"פ הכתב יד (ראה צילום הכת"י בתחילת הספר) (1) כסלו טבת מאמר ד סימן לח וסימן עד. (2) דף ג ע"ב.

כשכתו יבא כל בשר (ברית קדוש) להשתחוות לפני דייקא, אמר י"י דייקא, רצ"ל שכונת הזיווג לא יהיה רק מחמת כי אמר י"י וצוה למצוה, וקב"ה יתער ליה להאי וכמו שכתוב במדרש הנעלם הנ"ל.

יא) עיין מה שכתבתי לעיל בסימן ז' ח', והנה לסייעתא לדבריני אפרש לך מאמר בפסיקתא רבתי (פרשה א' אות ב') (הגם שאין כל המאמר נוגע לענינו עם כל זה אפרשהו כולו כיד ד' הטובה עלינו), וזה לשונו, כך פתח ר' תנחומא (כשרצה לדרוש בפסוק והיה מדי חדש וכו') (תהלים פ"ג) צמאה נפשי לאלקים לאל חי מתי אבא ואראה פני אלקים (כוונתו לכאר למה אמר לאלקים, גם לאל חי, כאשר יתבאר בדרשותיו), זאת מפרנס בפתח הזה השיטה בתחילת פרשת אחרי מות, (בעל המדרש ציין שכבר דרש הפסוק הזה לפתחא בתחילת פרשת אחרי, וארמוז לך הנלע"ד מה שנדרש לשם, דהנה כיום הכפורים מביאים דורון לפלוני, וידוע הטוב והחיות שבו הם אתוון א"ל וב' אותיות אחרות הם בהיפך, וכשמביאין לו (ההוי"ו) אז מתהפך לפי שעה לטוב להיות מליץ, והנה כיון שהוא מתהפך הנה מתהפכין האותיות בניגוד אלפא ביתא דא"ת ב"ש ומתהווים אתוון ח"י, וזהו שאמר הכתוב (ויקרא טו') והשעיר אשר עלה וכו' יעמד ח"י, והנה רמזתי לך ועיקר הענין מכוואר במאמרי יום הקדוש (תשרי מאמר ו סימן טו) ואי"ה ידובר בזה גם כן בענין שעיר דראש (חדש).

דבר אחר, צמאה נפשי לאלקים, כשתעשה את הדין באומות העולם, (רצונו לפרש על כן אמר שם אלקים שם הדין, ויוצדק אומרו לאל חי, רצ"ל אתה א"ל חי, אם אינך נוקם נקמתינו היום תנקום לאחר זמן, אבל בן אדם אינו בטוח בחייו וכו', הנה אמרו בני קרח, צמאה נפשי לאלקים אימתי תעשה את הדין בחיינו כענין (תהלים נ"א) ישמח צדיק כי חזה נקם, וזהו שסיים מתי אבא ואראה פני אלקים), (שמות כ"ו) אלקים לא תקלל (הביא לראיה אשר שם אלקים מורה על הדינין והדין).

דבר אחר, לאלקים, כשתחזור אותה האלקים אלקות שעשיתני בסיני (תהלים פ"ג) אני אמרתי לאלקים אתם, (והנה הסיום של הפסוק אכן כאדם וכו', וזהו

בזה*) דהזיווג נקרא השתחוואה (שכופף למטה גופו), והנה אמרו רז"ל בפסוק (ויקרא לו טו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ו', לב לעשות בשר, ויתפרש דכריהם על פי האמור במדרש הנעלם (וירא (תולדות) דף קל"ז') (בראשית פ"א ט) ויעתר יצחק לד' לנוכח אשתו כי עקרה היא, אמר רבי אחא מפני מה היא עקרה מפני שיצר הרע אינו נמצא בכחו בעולם, ועל כן אין נמצא פריה ורביה זולתי בתפלה. (נראה לפרש על ידי פעולת הזיוונים שיפעלו למעלה על ידי תפלתם ויתילדו נשמות, כמו כן יהיה להם כח למטה לעשות לבושי הנשמות, נ"ל), מה כתיב ויעתר לו י"י ותהר רבקה אשתו, כיון שמתעורר יצר הרע נמצא פריה ורביה, (נראה לי מה שקורין לכה המתעורר הזה גם לעתיד בשם יצר הרע, הוא שיתהפך מן רע לריע וחבר ליצר טוב), אמר ר' יוסי אם כן מה הפרש בין העולם הזה לאותו הזמן, ועוד דהא קרא קאמר דקב"ה עביד, אמר רבי אחא כך הוא דקב"ה איתער ליה לההוא ענינא דצריך לזווגא, ולא לכל שעטא דיהא תדיר עם בר נש כמו כען דאיהו אשתכה תדיר וחטאין כיה בני נשא אלא לההוא זיווגא בלחודו, ואתערותא היא אתערותא דקב"ה להוי, דהא הוא דכתיב והסירותי את לב האבן מבשרכם (פירשו בזה ט) כי טבע האבן חם מקצתו חם כולו) ונתתי לכם לב בשר, מהו לב בשר, אמר ר' יהודה לב להוציא בשר ולא לדבר אחר וכו', אמר ליה ר' יצחק תאמר דחכירנא חכמי מתניתא אתערו להאי עניינא דיצר הרע יתנשי מן עלמא בר ההיא שעטא לזיווגא, אמר ליה חייך הכי אצטריך יצר הרע לעולם כמיטרא לעולם, דאלמלא יצר הרע הוותא דשמעתא לא להוי, אבל לא מנוולה כקדמייתא למיחטי ביה, דהא הוא דכתיב (שע"י י"א ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי ונו', עכ"ל

ומעתה בין תבין על פי מה דידוע (ת"כ ד"ו ח"ג ע"ט). דזמני הזיווג הקדוש להוציא תולדות הוא כשבתות ובהשמים, וחכור תזכור את אשר הקדמנו לך דהסיית כחות הגוף לזיווג נקרא השתחוואה, וזהו שיש לפרש והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת

(1) עיין של"ה תולדות אדם, בית דוד, לא ע"א. גאלאנטי איכה סוף קאפי"ד

(2) עיין של"ה שם.

(*) עיין באור יקר ובמק"מ שם

דבר אחר, לאלקים, שהוא חי וקים לעולמי עולמים (לא יכולתי להאריך את הנלע"ד רק ארמוז לך, רצ"ל אני צמא להיות אלקים א"ל חי, היינו שיהיו הדודים לא מתפרשין כמו הריעים, הכן הדבר).

דבר אחר, לאלקים, שהוא מכמיח על גבי חיינו להוריד גשמים בעונתם ולהפריח מללים בזמנם כשכיל חיינו (על כן אמר אלקים א"ל חי)

דבר אחר, לאלקים, לא"ל חי שהוא חי וקים בדברו, אמר ר' פנחס הכהן בן חמא, אף על פי

שמתו המכמיחין אלו הנביאים אבל אלקים שהבטיח חי וקים, צמאה נפשי (בכאן סיים המכוש לדרשת היום) לאלקים לא"ל חי מתי אבא, אמרו לו ישראל רבונו של עולם אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולין בשלשת פעמי רגלים וראוין פני השכינה,

אמר ר' יצחק כשם שהיו כאין להראות כך היו כאין לראות (כן הגיה המפרש וכן נראה לי, וכונת ר' יצחק לפרש כשם שנדרש בגמרא (תגי' ב) יראה יראה, כן הוא נדרש בכאן וְאָרָאָה וְאָרָאָה), אמר ר' יהושע

בן לוי למה היו קורין אותה שמחת בית השואבה שמשם היו שואבין רוח הקודש (על כן קראו להש"י בכאן א"ל חי, הרוח הקודש נקרא חיים כדכתיב (בראשית

מ' כו) ותחי רוח יעקב וכו' מתרגמינן ושרת רוח קודשא וכו'), אמרו אימתי אתה מחזירנו לאותו הכבוד הרי כמה זמן שחרכ בית חיינו הרי שבוע

הרי יוכל וכו' מתי אבא ואראה פני אלקים, אמר להם בניי בעולם הזה כמה פעמים הייתם עולים בשנה לא שלשה פעמים בשנה, כשיגיע הקץ אני בונה

אותו ואין אתם עולים שלשה פעמים בשנה, אלא כל חדש וחדש ובכל שבת אתם עתידים (מוכנים לדבר זה, שיהיה לכם הכנה לזה כי הגוף שהוא עתה בשרי

אינו מוכן לזה כמו שכתבתי לעיל, מה שאין כן לעתיד אתם עתידים) להיות עולים בו כמה שנאמר והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו, עד כאן המאמר,

העתקתי לך המאמר (עם פירושו) לאמת לך דברי אלה הנאמרים באמת לעיל בסומן ז' ח', דום לדי

והתחולל לו

וזהו שאמר בכאן לא"ל חי, רצ"ל אתה א"ל חי ועשית אותי גם כן כפיני להיות חיים וקיימים, ואני צמא אימתי תחזור לי אותה המדריגה)

דבר אחר, לאלקים, שתלבוש אלקים כשם שלבשת כפיני הקרב הקץ ותייחד אלקותך

בעולמך, (זכרי' י' ט) והיה ד' למלך על כל הארץ, כמו שהוא דורש ביעקב (בראשית כו כח) ויתן לך האלקים

ממל וגו' כשימל האלקים (הנה דעת לנכון נקל, אלקים הוא הנהגת הטבע על פי סדר הגלגלים והכוכבים, והנה אומות העולם כמכורים אשר עזב ד' את הארץ

ומסרן להנהגת הטבע, והנה כתיב (דברים י' ט) וידעת היום וכו' כי הוי"ה הוא האלקים, הנהגת הטבע שהוא בשם אלקים הוא הכל כביכול לברש השם הנכבד, ובתוכם כח השם הנכבד והוא מחיה ומניע את כולם

כרצונו בהשגחה נפלאה, והנה כפיני נתוודע הדבר לכל באי עולם כדכתיב (שמות י' ג) ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו הוי"ה וכו', ואמרו רבותינו

ז"ל ט) פתח הקב"ה כל הרקיעים ואמר (דברים לב ט) ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלקים עמדי, והשם הנכבד הוא כנשמה בתוך הגוף והגוף מלבישו, ואין

חיות ותנועה לגוף בזולת הנשמה, וזהו שאמר צמאה נפשי לאלקים, שתלבוש אלקים כשם שלבשת כפיני, יראו כל באי עולם שכל הנהגת הטבעיים הכל הוא

לבושי המלך כביכול, הקרב הקץ ותייחד אלקותך בעולמך, יכירו וידעו כי הכל אחדות פשוטה מוחלטת

והיה הוי"ה למלך על כל הארץ כמה שהוא דורש ביעקב ויתן לך האלקים ממל, כשימל האלקים, עיין

בוהר (ח"א קמ"ה) הכרכות של יעקב לא יתקיימו עד ימות המשיח ותחיית המתים, והנה השם הנכבד מתמלא בד' מילואים ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן והם מ"ל

אתוון, והוא החיות של כל העולמות המחיה אותם, ומזה יהיה הטל של תחיה המחיה את כל הגופים והמבעיית הנקרא בכח שם אלקים, ואמר יצחק ליעקב ויתן לך האלקים ממל, אז כשימל האלקים יכירו וידעו

כי הוי"ה הוא האלקים, הכן מאד).

מאמר ג

תפלת ראש חדש

בו יתבאר איזה ענינים בתפלות ראש חדש קמא קמא דמטי לידן.

פלוני הזה וכו') ניהא, שהן המה ימים האסורים במלאכה והש"י לא נתנם לגויי הארצות (סנהדרין נח) דנוי ששבת חייב מיתה, וכן המצות הנהוגות בהן לא נתנם לגוים, מה שאין כן ראש חדש הלא יום הראשון של חידוש הלכנה נראה לכל העולם שהוא ראש וראשון לכל הימים שלאחריו, ובפרט אומה ישמעאלית הנה מונים ללכנה, וגם בראש חדש אין מלאכה נאסר שנאמר הכוונה על איסור המלאכה, ואם נאמר הכוונה על קרבן המוסף הנה נאמר בכל יום על קרבן התמיד ב, אבל נראה הכוונה על פי פשוטו, ראשי חדשים לעמך נתת, והנה אומות העולם גם כן מחשבין מולד הלכנה באיזה שעה יתילד המולד אם בשעת שלימת שבתאי או צדק וכו', ושופטים על ידי זה מה יהיה בימי החדש אם חם ולח או קר ויבש או גשם או שלג וכיוצא, כי כפי הראש כן יתנהג שארי הימים, אבל הש"י מסר הדבר לישראל החודש הזה לכם מסור בידכם, אפילו אם יארע המולד באיזו יום וישראל ירצו לדחותו ליום אחר לעשות ראש חדש ביום אחר, כן יהיה התנהגות טבע החדש וכמו שאמרו רז"ל (שמירי טו כג, ירושלמי גרים ו ח) על פסוק (תהלים נג א) אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי, ומעתה תתבונן היטב ראשי חדשים לעמך נתת, והנה תראה זה בעליל, האומות חושכים בחשבונם מה יהיה מקרה כל חודש ומדפיסים זה בלוחות ונאלו שרי צוען ואינו כן, כי המה חושכים ראשי חדשים יום המולד, וישראל כיון שקובעים ראשי חדשים בימים אחרים יהיה התנהגות החדש כפי קביעותיהם.

ד) וירצה עוד ראשי חדשים לעמך נתת, על פי מה שכתב מרן האריז"ל (לק"ת בא סעמי המצות) שנקראים כל החדשים בשם ראשים שהם בזמן נגד איברי הראש, גולגלתא, אוזן ימין, אוזן שמאל, עין ימין, עין שמאל, חומם, הם ששה חדשי החורף בכחינת דכורא, וכן בששה חדשי הקיץ בכחינת נוקבא, והנה באיברי הראש הם החושים אשר בהם עיקר

א) מדרש הנעלם (וירא וזח"א צו) מהו וכסא כבוד ינחלים (שמאל א ב ח) זה יעקב אבינו דעביד ליה כרסי יקר בלחודו לקבלא אולפן נשמתא דצדיקיא וקוב"ה אזל עמיה בכל ריש ירחא וירחא וכד חמי נשמתא יקר אספקלריא שכינתא דמאריה מכרכת וסגדת קמיה קוב"ה הדא הוא דכתיב (תהלים קד א) ברכי נפשי את וכו', אמר ר' עקיבא קוב"ה קאים עלוהי ונשמתא פתח ואמר (שם ב) י"י אלקי גדלת מאד וכו', מכאן יש סמך גדול לומר ברכי נפשי בכל ראש חדש, וכן נהגו הותיקין, ונראה לי שזה היה שיר של הלויים במוסף ראש חדש אשר נסתפקו האחרונים מה היה השיר שאינו מכואר כגמרא, ונראה לי שזה היה השיר דכתיב ביה (שם ט) עשה ירח למועדים, וכמדומה לי קצת סמך ממסכתות קטנות א)

ב) מצות קרבן מוסף ראשי חדשים הוא מצוה ת"ד בתורה (על פי חשבון הרמב"ם דסוגיין דעלמא כוותיה), מרמז ת"ג א', (שבועות ט) ת"ג הוא כתר, וידוע (חולין ט) מיעוט הירח הוא על שקטרגה ואמרה אי אפשר לב' מלכים להשתמש בכתר אחד, וידוע באורך הדברים מדברי רבותינו ז"ל עד שאמר הקב"ה הביאו עלי כפרה וכו', והנה לרמז זה המצוה הוואת הוא במספר ת"ג א' מרמז על כתר אחד, וכמהרה בימינו כשיתוקן העולם יהיה אור הלכנה כאור החמה וישתמשו בכתר אחד.

ג) בנוסף (תפלת מוסף) ראשי חדשים לעמך נתת, יש להתבונן, דבשלמא בשבתות וימים טובים (שאומרים) [בשבת שמרע שחרית] ולא נתתו ה' אלקינו לגויי הארצות וכו' כי לישראל עמך נתתו וכו', וביום טוב, ותתן לנו ד' אלקינו באהבה את חנ

א) עיין אגרא דפרקא צב, ועיין טואריח סריס תבג, ובשרית רמ"ע מפאנו כה.

ב) ר"ל אם נאמר תכונה ראשי חדשים לעמך נתת שישראל מקריבים בריח קרבן מוסף והגוים אין מקריבים, והשיב על זה איך נאמר בכל יום לעמך נתת על קרבן תמיד שישראל מקריבין ולא הגוים.

עיקר מציאת מעשי איש ותחבולותיו, והם * ד' חושים ראשיים, ראייה, שמיעה,

הגיה *

ריח, דיבור, והנה בחושים ד' החושים האלה רמזנו בפסוק ראובן שמעון לוי ויהודה שהם פסוק אחד בריש ספר שמות (א ב), ראובן הוא חוש הראייה (בראשית כג לב) כי ראה ד' וכי, שמעון חוש השמיעה (שם לג) כי שמע ד' וכי, לוי חוש הריח שהגוף אינו רק נלוח אל החוש הזה, (ברכות מג.) כי הוא דבר שהגשמה נגנה ממנו ולא הגוף, ובלוי נאמר (דברים לג י) שימו קטורה באפך חוש הריח, יהודה חוש הדבור (בראשית כז לה) הפעם אודה את ד' הוא דבור, וגם יהודה מלך (קהלת ח ד) דבר מלך שלטון הבן, ומה שכתבתי בפנים שהמחשבה היא השכל אלקי מכבוד אלקי עולם חופף על החושים ליתרם למעגלי צדק, בזה פירשנו * (תפלת יוצר) המלך המרומם לבדו מאין היינו א' למעלה מן ה', ב' עינים, ב' אזנים, ב' נקבי האף, והפה, והמלך

ה) עוד בנוסח התפלה דשמונה עשרה זמן כפרה לכל תולדותם, אינו מוכן מהו הכונה לומר שהוא זמן כפרה לכל תולדות ישראל, הוה ליה למימר זמן כפרה להם, והנה לפי פשוטו יראה לי דבגריעותא דסיהרא ח"ו יש חשש אל הילדים, אשר על זה (תענית כו) היו מתעניין ביום ד' (בראשית א יד) מארת חסר, וכאשר נחדש החדש הוא זמן כפרה על התולדה המה הילדים הקטנים, מיהו אין זה מספיק, ונראה לי לפרש, דהנה נשתנה שעיר חטאת של ראש חדש מכל מועדי ד' מקראי קודש, דבכולן נאמר שעיר חטאת בלא למ"ד ובשעיר של ראש חדש נאמר לחטאת בלמ"ד, הנה הוספת הלמ"ד מורה על הדבר שיתהווה אחר כך, (והא לך ראייה מן נוסחאות המסודרים לנו

* אדר מאמר ב דרוש ב (סוף דף קלב ע"ב)

** צ"ע הלא אומרים ושעירי עזים נעשה ברצון, וברמב"ם בסדר התפילות לא גרים ליה, ואפשר לומר הכונה שאינו מזכיר תיבת חטאת, אלא ושעירי עזים נעשה ברצון, עיין ירושלמי (ריה פ"ד ה"ח, מובא לקמן ח"ב דף יג טור ד) בעצרת אין כתיב חטא כו' עיי"ש

אתה הוא ד' אלקינו בעולם הזה (בבי"ת) ואתה הוא ד' אלקינו לעולם הבא (בלמ"ד) כי הוא מן העולם הבא בעתיד, וכן (שחיית לשבח) אין ערוך לך ה' אלקינו בעולם הזה ואין זולתך מלכנו לחיי העולם הבא, הרי לך אשר הלמ"ד מורה בכל מקום על הדבר שיתהווה בזמן העתיד לבא), ממילא תתבונן גם כן בכאן ושעיר עזים לחטאת, לאו דוקא שמכפר על החטאים ההווים אלא אפילו על החטאים של הדורות העתידיים שיתהוו כענין הוראת אות למ"ד בכל מקום, וזהו שתקנו זמן כפרה לכל תולדותם שיבואו אחריהם, ומוכן לך לפי זה גם כן אומרינו אחר כך בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון וזכרון לכלם וכי' גם לתולדות הבאים, ודרשינן לה גם כן מהמסורה, נמסר ב' פעמים חדש בחדשו, דין (במדבר כח יד) זאת עולת חדש בחדשו, ואידך בישע' (סו כג) כי כאשר השמים החדשים וכי' כן יעמוד זרעכם ושמכם והיה מדי חדש בחדשו וכי', רמזו שיעמוד זרעכם חדש בחדשו על ידי עולת חדש בחדשו, ודי בזה כעת.

ו) נאמר במוסף ראש חדש (במדבר כח טו) ושעיר עזים אחד לחטאת, עיין בתולעת יעקב, ועיין

בספר מאה שערים (שער י"ו) שעיר דראש חדש הוא תשועת נפשות ישראל מיד שונא כמו שאומרים בתפלה, והשעיר הוא לחלק המקטרג שר עשו שנאמר עליו (בראשית כו יא) הן עשו אחי איש שעיר, עד כאן דבריו בקיצור בקצת תוספת ועיין שם, והנני בא אחריו לפרש לך, שעיר בגימטריא שר"ף והוא בגימטריא ס"מ בהסיר ממנו הקדושה המחיה אותו דהיינו א"ל, ונוקבא דיליה ליליית בגימטריא ת"פ, הנה ת"פ ס"מ בגימטריא שר"ף, והנה כשנותנין שעיר למוסף ראש חדש לחטאת לד' מתישין כח המקטריגים הנ"ל, וכזה תבין הסרת תפילין במוסף, תפילין כל היום כוונתם בשם פסת"ם בגימטריא תפילין, למנוע על ידם כח המקטריגים הנ"ל בגימטריא השם הנ"ל בגימטריא תפילין, והנה כשמגיע זמן המוסף שמקריבין שעיר בגימטריא כנ"ל הנה המוסף הוא במקום תפילין להתיש כח המקטריגים הנ"ל, ואתה תבין, (ועיין שבתות מאמר ב סימן ג).

ז) אומרים (בתפלת מוסף) מזבח חדש וכי' ועולת ראש חדש נעלה עליו וכי', יש להתבונן

למה פרטו העולות הרי גם חטאת היה במוסף היום ** וכפרת שאומרים אחר כך ואת מוסף יום ראש החדש הזה

הזנה מן היסורים כל זמן שאי אפשר לנו להקריב, אבל כשיהיה יכולת בידינו במהרה בימינו להקריב נצטרך להקריב כל הקרבנות שנתחייבנו, ויש לי ראייה מן קרבנות היחיד שאמרו בנמרא (שנת יב.) ר' ישמעאל בן אלישע קרא והטא וכתב על פנקסו כשיבנה בית המקדש אביא חמאת שמינה, והנה בודאי הוא שקרא תיכף פרשת חמאת אף על פי כן לא יצא כזה לגמרי ולכשיבנה בית המקדש יצטרך להביא, וכן אמרו בנמרא (ימא פ.) האוכל כזית חלב בזמן הזה צריך שיכתוב על פנקסו כזית אנורי וכו', הנך רואה דצריך שיכתוב ואין די באמירה, הנה מסתברים דברי הרב גם בחוכות שקבוע להם זמן, ממילא לפי זה זהו שתקנו אנשי כנסת הגדולה מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חדש נעלה עליו, עולות ולא חמאת כמו שכתבתי לעיל, כיון דכבר יהיה אור הלכנה כאור החמה ולא יצטרכו להביא חמאת, ואמרו אחר כך ואת מוסף יום ראש חדש הזה נעשה ונקריב, מה שנצטרך לשלם בעד מוסף ראש חדש הזה שאנו עומדים בו היום, הנה נקריב כל המוסף גם קרבנות החמאת היינו השעירי חמאת שנתחייבנו שכעת הוא עדיין חיוב חמאת לראש חדש, נראה לי והש"י יודע האמת *.

(ח) אומר לך עוד ראשי חדשים לעמך נתת, עיין מה שכתבנו לעיל (במאמר א' קידוש החדש סימן מ"ז) שיש לרמוז ראש חדש, היינו חדש רמוז בראשי תיבות ה'ח'תם ד'יוקן ל'עוה יעו"ש ותבין, ומה שהח'תם מרומז קודם לדיוקן, שהדיוקן אינו מושג בעצמו רק על ידי הח'תם, נ"ל, וכל דברינו בדרך אפשר.

הזה נעשה ונקריב וכו' הרי כולליו כל המוסף, חוץ לזה הוא כפל, דכיון שכולליו אחר כך כל המוסף למה הוצרך לומר ועולת ראש חדש נעלה עליו, ואפשר לי לומר על פי מה שאמרו רז"ל (הולין ט.) דנאמר בשעיר דראש חדש (במדבר כח טו) לחמאת לי"י שאמר הקב"ה הביאו עלי כפרה על שמעמתי את הירח, והנה לעתיד במהרה בימינו נאמר (ישעי ל ב) והיה אור הלבנה כאור החמה ושוב לא יצטרכו לחמאת, כן נראה לי בדרך

אפשר *), הנה אם אמרת *), הנה *), נכון הדבר, זהו שתקנו אנשי כנסת הגדולה ועולת ראש חדש נעלה עליו אבל לא השעיר לחמאת, ומה שאומרים אחר כך ואת מוסף יום ראש חדש הזה נעשה, הנה כולליו כל קרבנות המוסף, הוא על פי מה שכתבנו לעיל (מאמר ב' סימן ג') בשם הרמ"ע ז"ל, דלעתיד במהרה בימינו נצטרך להקריב כל התמידין ומוספין שחסרנו בימי גלותינו, (דהיינו כשיהיה שבת פרשת בראשית נקריב כל המוספין שנתחייבנו מן השבתות של פרשת בראשית, וכהניע יום ראש חדש כסלו נקריב כל המוספין של כל ראשי חדשים וחדשי כסלו, ובזה יתפרש לנו היטב מה שתקנו לומר בתפלות המוספין ואת מוסף יום השבת הזה ואת מוסף יום ראש חדש הזה, דתיבת הו"ה אין לו ביאור, ולפי דברי הרב הנ"ל יונח שפיר, שאומרים שנשלם במהרה בימינו ונקריב בעד מוסף שבת הזה וראש חדש הזה, הגם שהבטיח הש"י (וישע יד ג) ונשלמה פרים שפתינו, ואמר לאברהם (תענית כו) בזמן שעוסקין בסדר הקרבנות וכו', אין זה רק כעין תליה

מאמר ד

ברכת הלבנה

במין בני מלכים, והנה לבנ"ה בראשי תיבות ל"י בני מלכים, ויתבאר אי"ה
(ב) בדברי קדשו של מרן האריז"ל (פרע"ה ש"ט פ"ג) מה שנהנין לומר נ' פעמים שלום עליכם אחר ברכת הלבנה, כי הקפרונ הראשון (שהוא היפך השלום

א) בברכת הלבנה יש ב"ן תיבות א, כי לבנה בעולם הזה מרמזת למלכות אשר בה שם ב"ן כידוע (ח"א טו), ועל שמה נקראו ישראל העמוסים מני

(א) לפי נוסח סידור ר' אשר דף רפח. יש נ"ב תיבת *), עיין דרך מקוריה הקדמה ה סימן ז

היותר קרוב אלינו) ג' פעמים שלום אז אין למו מכשול

ג) לא איברי מיהרא אלא לגירסא (עירובין סה), היינו תורה שבעל פה מדת לילה לבנה מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, הנה (יש תריס) בתורה שבעל פה יש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, (והיא א.) שושנה אית בה י"ג עליון, והנה המה מכוונים נגד י"ג מדות של רחמים, דהיינו כשאנחנו דורשים קל וחומר מעוררים מדת א"ל, (וכמו שכתב הרב הקדוש מהרד"כ וצוק"ל בשעה שביקש משה (נמדבר יב) אל נא רפא וכו' השיב לו הקב"ה שידרוש קל וחומר ואכיה ירק וכו' ועל ידי זה יעורר מדת א"ל ג) וכן באינך, והנה י"ג מדות כולם הם של חסד עליון, אם כן הם י"ג פעמים חס"ד והם נקראים שלום רב, היינו שלום כמ"ם רבתי דאי"ק נחשבת ת"ר אז יעלה מספר שלום"ם לתקל"ו י"ג פעמים חס"ד ג, על כן כיון דאיברי מיהרא לגירסא אנו אומרים ג' פעמים שלום כברכת הלבנה בכדי שיהיה נקרא שלום רב היינו שלום רבתי כנ"ל, וזהו שלום רב לאוהבי תורתך (שדורשים י"ג מדות באהבה, אהב"ה בגימטריא י"ג) ואין למו מכשול, כי על ידי זה מעוררים י"ג מדות של חסד, הכן הענין

השלום) היה על ידי הלבנה (חולין ס) שאמרה אי אפשר לשני מלכים וכו', והנה ברכת הלבנה אנו מברכין שתתמלא פגישת הלבנה וכמהרה תהיה אור הלבנה כאור החמה ויהיה שלום (ישעי' יא ה) וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי וכו', ג"ל), על כן אנו אומרים זה לזה שלום עליכם, עד כאן דברי מרן ז"ל בקצת הוספת, והנה למח אומרים דוקא ג' פעמים, נראה לי על פי מה שכתוב (תהלים קיט קסה) שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, נראה לפרש שהוא על דרך שאמרו רז"ל (גיטין מו.) ימים שנים רבים שלשה, אם כן לשון רבוי מורה על מספר שלשה, וזהו שאמר שלום רב לאוהבי תורתך, כשהשלום הוא ברבוי להם היינו ג' פעמים, אז ואין למו מכשול, על כן אומרים בחידוש הלבנה (שכל המאורעות הם על ידה כי הוא הגלגל

ב) עיין אור תורה בהעלותך, אור האמת לד, ערכי נחל ויצא, קדושת לוי תשא, עבודת ישראל מקץ, ועיין לקוסיים חדשים בסוף ס' מגיד דבריו ליעקב הנדמ"ח קמו, ועיין ניסן מאמר ד דרוש ב עיד הרמז ד"ה ובפעם, סיון מאמר ה סימן טו, מאמר ו סימן ד, אלול מאמר ב סימן ז, חשרי מאמר יב סימן ד, כסלו טבת מאמר ד סימן כג, אדר מאמר ה סימן יד ג) עיין עשרה מאמרות מאמר אם כל חי חלק א פרק כב, מגלה עמוקות ואתחנן אופן קעב

מאמר ה

שמות הלבנה

לבנ"ה, (שה"ש ז ג) סה"ר א, המה בגימטריא תק"ע, מנין אותיות מנצפ"ך כפולים בכללות יו"ד אותיותיהם ג)

ב) עיין פרי עץ חיים (שער העמידה פרק י"ט) בכוננת תקע בשופר, ובשער הכוננת (ענין כוננת העמידה דרוש ו') וז"ל ותכין במלת "תקע" אל ה' גבורת מנצפ"ך הכפולות שהם בגימטריא תקיע, כי "תקע" הוא לשון ביאה וזיווג וכו' עיי"ש, ועיין עוד פרע"ח (שער השופר פרק ד')

א) שמות הלבנה הנמצאים במקראי קדש המה שלשה, והם (בראשית לו ט) יר"ח, (ישעי' כד כג)

א) עיין אגרא וזלה (בראשית כא ע"ד) ביאור שלשה שמות האלו, ועיין עוד שם (דף כב ע"א), ועיין ספר מחברת הקודש (מתלמידי הארי"ל) שער ראש חדש (דף מו ע"א), דרוש ארוך מהר"ן ולה"ה בשלשה שמות הללו עיי"ש

בוה נשלם מאמרי ראש חודש כמו שהוא בכתב יד, ובדפוסים הקודמים כדי למלאות החסר נעתקו לכאן מאמרים וקטעים כפולים בלי כל קשר המשך, ועיין לציל דף מב עמוד ג בהצעה

מאמרי חדש ניסן

מאמר א

ראשון הוא

הנני רוצה לקיים בחיבורי זה מצות עשה דאורייתא (שמות יב ב) החדש הזה לכם ראש חדשים, על כן הגם דלשנות העולם מתשרי מנינן (ראה ב) עם כל זה אדבר מדי חדש בחדשו ואתחיל מניסן.

יודעים להתפלל בשם שנאמר (תהלים צא יד) אשנבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עכ"ל, והנה לכאורה אינו מוכן, ועל פי הנ"ל יתכן, היינו שאינם יודעים לכוין צירוף השם השולט באותו החודש, ועל פי זה פירשנו במשה (דברים ג כג) ואתחנן אל הוי"ה בעת שהוא לאמר, דקשה מהו הנרצה בעת שהוא דייקא, ומהו הלאמר, ועל פי דברינו הנ"ל יתפרש, ואתחנן אל הוי"ה בעת שהוא, אל צירוף השם הוי"ה השולט בחדש ההוא, והוא הנרצה, לאמר, לדורות שיכוונו בתפלתם צירוף הוי"ה השולט מדי חדש בחדשו ויהיו נענים בתפלתם ב).

(א) ידוע (פרעה ש"ס פ"ג) ב"ב חדשי השנה שולטים י"ב צירופי הוי"ה, והם בנימטריא ש"ב בנימטריא חד"ש, והנה (משנת הסידים ניסן פ"א א) צירוף הוי"ה של חדש ניסן הוא הצירוף הראשון כסדרה ידועה, יוצא מפסוק (תהלים צו יא) ישמחו השמים ותגל הארץ ראשי תיבות השם הנכבד הנ"ל, ומבואר זה בתקוני זהר (ט), והנה שארי האותיות חוץ האותיות השם הנ"ל הלא הם בנימטריא (שמות יב ב) החדש הזה לכם ראש חדשים עם מספר הנקודות (והכולל, כי הוא הראשון וכולל כל החדשים)

[מצורף לפימן א' א]

(ד) ידוע מכתבי מרן האריז"ל (לקיח בא בסעמי המצות) כל החדשים הם בכחינת איברי הראש, והנה חדש ניסן הוא בכחינת גלגולת דנוקבא, והנה תמצא רא"ש חדשים בנימטריא גלגולת נוקב"א רח"ל ג).

(ב) ישמחו השמים ותגל הארץ, מראשי תיבות הפסוק הזה יוצא שם הוי"ה כסדרה אשר שולט בחדש ניסן, והנה ד' תיבות הללו [עם הכולל] בנימטריא יהו"ה ניסן החדש הזה לכם ראש חדשים (עם הכולל) א"י, (עיין מה שכתבתי המעם כאות א').

(ה) בספר יצירה (פ"ה) י"ב פשוטות הוי"ז חמ"י לנים עצ"ק יסודן שיחה הרהור הילוך ראייה שמיעה מעשה תשמיש ריח שינה רוננו לעימה שחוק וכו', י"ב פשוטות וכו' יסודן חקקן חצבן צרפן שקלן והסירן וצר בהם י"ב מולות בעולם וכו' מלה שור תאומים סרפן אריה בתולה מאזנים עקרב קשת נדי דלי דגים, י"ב חדשים בשנה ניסן אייר וכו' אדר, י"ב מנהיגים כנפש זכר ונקבה, כ' ידיים כ' רגלים כ' כליות מרה דקין כבד קורקבן קבה פחול, כבא א' מהא' חמליך אות ה' כשיחה וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם מלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין כנפש זכר ונקבה עד כאן, כן הוא הנירסא בנוסחאות שלפנינו (וישנם נוסחאות שונות כמפרשים הקדמונים), יש להתבונן, דהנה בכל השערים הפעולה שייכת אל האבר, למשל חדש אדר הפעולה הוא שחוק

(ג) ידוע מכתבי מרן האריז"ל (משניח עם) אשר בכל ראש חדש צריכין לכוין במוסף בסיום הברכה האמצעית צירוף הוי"ה השולטת באותו החדש, וכזה פירשנו מה שאמרו רז"ל (ש"ס • תהלים צא ו) מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאינם

(א) בכל הדפוסים הוא סימן ה. (א) הכונה, ד' תיבות ישמחו וכו' גי' תתרתצי"ד, ועם הכולל תתרתצי"ה, והי' תיבות הוי"ה וכו' גי' תתרתצי"ג, וכל חולם הוא במקום ו' (כאילו נכתב עם ו') עי' ס' כנפי יונה להרמ"ע ח"ב פ"א כלל כג, ובהו' תיבות אלו יש ב' תיבות בניקוד חולם תיבת החדש ותיבת ראש, ניתוסף עוד מספר י"ב על התשובן, ואז הגי' מכוון.

(ב) עיין ראש חדש מאמר א סימן יא, ס' אגרא דכלה פ' ואתחנן. (ג) עיין ראש חדש מאמר ג סימן ד, אדר מאמר ב דרוש ב, ס' דרך סקודיך מ"ע ד חלק המחשבה אות ב ובהג"ה.

המאמר בלשון זה הובא בשל"ה בכמה מקומות (דף ב, דף רמט ועוד) ובפרטות בסידור שלי"ה בהקדמה על שם מדרש תהלים בשם רבי יהושע בשם רבי פנחס, ועי' לקמן דף סד ע"ג הע' ח

ותורה שבעל פה קרינו לח שיצאה מן הגלות, על כן נמסרה אות ה' ככאן בעל פה ולא בכתב, וזהו המליך אות ה' (שם ש"ו פ"ה) (כ"י) הוא סוד מלכות ה' אחרונה שבשם, והנה כפי המקרא בתורה שכתב פסח פירושו דילוג וקפיצה (שמות יב יא) ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לד', לרמו שהיה הקב"ה מדלג על ההרים מקפץ וכו' לגאול את השכינה ובניה על כן אוכלין אותו בחפזון, ושם הקרבן הוא פסח דילוג כביכול העיקר ברנל ימין (הרומז לנצ"ח כגימטריא פס"ח, נ"ל), ואם כן במלה הפסח נרמזין כ' הענינים במקרא ובמסורת, כפי המקרא פסח פירושו דלוג נרמז רגל ימין אשר בו הדלוג, וכפי המסורת פ"ה ס"ח בתוספת ה' נרמז המליך אות ה' כשיחה, ואתה תבין, ברוך המפליא פלאות, היוצר כל הוא אלקינו המגיד מראשית אחרית המליך אות ה' (מבראשית) כשיחה, היינו המליך אות ה' אחרונה שבשם רומז למלכות פ"ה אשר היא אום הבנים, והיא בחינת שכינה השוכנת עמנו גם בגלותינו, רק שבגלות הוא כביכול סתימת הפה כרחל לפני גוזייה נאלמה, וצר בו מבראשית מלה בעולם ניסן בשנה רגל ימין כנפש

זכר ונקבה הכל כמו שכתבתי לך

לבוזה תבין מה שאמרו רז"ל (ריה ג.) אחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים, והקשו בגמרא (ה.) רגלים אחד בניסן ט"ו בניסן הוא, ותירצו רגל שבו ראש השנה לרגלים, ואינו מוכן דאף על פי כן הלא ט"ו בניסן הוא ולמה לו ליחסו לאחד בניסן, אבל תתבונן לפי הנ"ל, הנה בתחלת חדש ניסן כיום א' לחדש תיכף מתחלת שלימת אות ה' כציור מלה בעולם לקרבן פסח לד', ונצטייר בזה רגל ימין על שם הדילוג מדלג על ההרים מקפץ וכו' ופסחתי עליכם כמהירות ודילוג וקפיצה, הנה הענין הזה המצטייר מבראשית הוא גם כן תיכף בהתחלת החדש, כן נצטייר מבראשית בכל החדש מלה בעולם ניסן בשנה רגל ימין כנפש ג, והנה (שם) ראש השנה לרגלים הוא לענין כל תאחר, שלא יתעצל האדם רק ימחר עשות נדרו כאשר עלה ברצונו לנדור ליוצר בראשית, והנה נצטוינו בתורה (דברים כח ט) והלכת בדרכיו (שבת קלג.) מה הוא רחום וכו' וכן הוא ככל הענינים, והנה הכפיח הקב"ה לאברהם אשר יגאל את בניו אחר ת' שנה לגלותם, והנח עדיין לא הגיע הזמן והיה הש"י

ממחר

שחוק והאבר הוא מחול מישך שייכי (ברכות סא) כי המחול שחוק, מה שאין כן בכאן מה שייכות יש לפעולת השיחה עם רגל ימין כנפש, וגם אעיקרא דמלתא ראוי לתת לב מאי שייכות לפעולת השיחה עם חדש ניסן בשנה ולמול מלה בעולם

והנה בראשית אומר לך, להיות החדש הזה הוא מלך החדשים, החדש הזה לכ"ם (מלך) ראש חדשים, על כן הוא (ריה ג.) ראש השנה למלכים, ועל פי סדר הדגלים החדש הזה מישך שייך ליהודה (שערי אורה ש"ה) שממנו הוא חומר המלכות*, והנה

(קהלת ח ד) דבר מלך שלטון,

כי שלימת המלך הוא רק בדבורו ומדבורו יראים, ותתבונן מדת מלכות בזמן הגלות נאמר (תהלים ל"ג) נאלמתי דומיה כי אין דבר המלך, וכתוב (ישעי נ"ו) כרחל לפני גוזייה נאלמה, וכן היה במצרים בזמן הגלות, וכשיצאו ישראל מן הגלות נתגלה מלכות שמים בכחינת דבור דבר מלך שלטון, על כן נצטוינו להרכות כשיחה ודבור, וזהו שרמז הארז"ל ככוונותיו הנוראים (פרעי"ה כ"א פ"ו) פס"ח פ"ה ס"ח, ואם כן יש לך להבין כמעט קט, חדש הזה שהוא במלכים יתקלם, בו

השיחה והספור, ומה שהיתה מדת מלכות כרחל לפני גוזייה נאלמה, הנה צונו הש"י ליקח בחדש הזה מלה לקרבן פסח (פ"ה ס"ח) ל"י, והנה לפי הדרשה תיבת פס"ח פ"ה ס"ח הנה נעלמת הה"א ולא נכתבה, כי הוא סוד ה' אחרונה מלכות פה

(*) עיין בספר ברית כהונת עולם (מאמר פיתוחי חותם קודש פ"ח) וידל בכל ראש חודש נכללו כל הימים העתידים ביום אחיד לחדש, שהאחד הראשון הוא שורש לכל שאחריו, והוא סוד רא"ש חדיש אנתון שר"ש אחיר עכ"ל, ועיין עץ הדעת טוב לרח"י בהעלותך דף קס"ה ע"ב.

וחדש, והנה ידוע (פרעה שכא פ"א) גלויות ישראל בכל האומות ובכל מקום הוא לתקן ולברר הניצוצים הקדושים שבכל מקום והם מבררין הטוב מן הרע כידוע, והנה גלו בראשונה לבבל אשר שם פנמו דור הפלגה ונתבלבל לשונם ולא ידעו שמות החדשים והשרים כנ"ל, הנה ישראל תקנו בגלותם, על כן שמות החדשים והמלאכים עלו עמם מבבל, ואי"ה עוד חזון למועד להאריך בדברים (אלו) והש"י יעזרנו

(ז) **ניסן**, שמו נודע בשערים והוא בכתובים במגילת אסתר (ג ז), ופירושו נודע, נקרא ניסן החדש של ניסים נגלים מונבחים למעלה מן המבוע והשכל, חודש אשר הוא מוכן לניסים מששת ימי בראשית (שמות יב מב) ליל שמורים הוא לה' להציאם מארץ וכו' הוא הלילה הזה לי"י שמורים לכל בני ישראל לגאלנו בגאולה העתידה במהרה בימינו, והנה מה שכתבתי לך אשר שמות החדשים ודאי היו מקובלים מסיני אבל היה בבחינת תורה שבעל פה, ובבבל ניתנו לכתוב גם בבחינת תורה שבכתב, הנה בשם החדש הזה הראשון לכל חדשי השנה יתכן שפיר נקרא ניסן על שם נס, והנה ידוע מכוונת הארז"ל (ע"ה עשר הכללים פ"א) נ"ם כוונתו אדנ"י מ"ה (כתב ובעל פה), ועוד יתבאר אי"ה

(ח) **אבאר** לך עוד, גיסן על שם נס, כבר כתבנו (ז) נקרא הפלא בלשון הקודש נס, על פי מה שאמרו רז"ל (ברכות ד) מפני מה לא נאמרה נון באשרי מפני שיש בה ספלתן של שונאי ישראל, שנאמר (עמוס ה ב) נפלה לא תוסיף וכו', ואמרו אחר כך (שם) אפילו הכי חזר דוד וסמכה ברוח הקודש שנאמר (תהלים קמה ח) סומך י"י לכל הנופלים, נמצא לפי זה הנפילה נרמות בנו"ן והסמיכה לאקמא מעפרא נרמו בסמ"ך, וזה מורה תיבת נ"ם בישועה וגאולה שהשם יתברך מקים לכנסת ישראל, והנה החדש הזה מסוגל מבראשית לאקמא שכינתא וכו' ובניה, (שם ק"ג ט) משיבי עקרת הבית אָם הבנים שמחה, על כן נקרא החדש ניסן.

(ט) **ניס"ן** בנימטריא ב' פעמים פ"ה, דהנה במצרים מה שהיה בגלות בבחינת גאלמתי דומיה,

הנה נפתח הפה כסוד פה סה, והנה מוכן החדש גם לעתיד במהרה בימינו הוא הלילה הזה לי"י שמורים לכל

ממהר מדלג על ההרים מקפץ על וכו' וכענין הנאמר ופסחתי עליכם, על כן מבראשית כחדש הגאולה צר בו מלה בעולם הוא הנקרב לקרבן פסח הנקרא כן על שם הפסחה והדילוג, ורגל ימין בנפש אשר על ידי האבר הזה נעשה הדילוג בכח הנפש, אם כן על שם הגאולה בדילוג שהקב"ה מיהר לעשות הבטחתו, צר רגל ימין בבחינת ראש חדש ניסן זמן הגאולה הראשונה, והנה כתיב והלכת בדרכיו מחויב גם כן האדם למהר עשות הבטחתו מה שהבטיח בנדרו להש"י ולא יאחר נדרו לשלם, הנה התחלת הלימוד הזה הוא באחד בניסן, וזהו רגל שבו ראש השנה לרגלים, רצ"ל יצירת הרגל שבו הנצטייר בבחינת ניסן על שם הדילוג והמיהור הוא ראש השנה לרגלים שלא יעבור האדם על כל תאחר, והכן.

(י) **שמות** החדשים עלו עמם מבבל, כן אמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה א ב ד), ויצא להם זה מדלא נמצא שום שם חודש בדברי נבואה רק בכתובים במגילת אסתר בעזרא ונחמיה, ונראה לי, דודאי שמות החדשים נתקבלו גם כן מסיני רק שהיה בבחינת תורה שבעל פה, דהרי נזכרו השמות של חדשים בתרגום והתרגום נתקבל בסיני כידוע (מגילה ג, ביר לו ח ה), אבל התרגום הוא תורה שבעל פה אבל לא ניתנו לכתוב בכתב עד שבאו לבבל, ואף על פי כן לא נמצא בכתובים אצלנו שמות כל החדשים, ואי"ה נדבר מזה אם יהיה הש"י בעזרינו, והנה בירושלמי (שם) אמרו שמות החדשים ושמות המלאכים עלו עמם מבבל, והוכחתם כודאי הוא גם כן כנ"ל מדלא מצינו שום שם למלאך בדברי נביאים הראשונים רק בדניאל (ח טו, י יג) נזכרו מיכאל וגבריאל, ומה שיש לי לומר קצת בדרך אפשר, דהנה בבבל היתה אסיפת דור הפלגה שאמרו (בראשית יא ד) הכה נבנה לנו עיר וגו' וראשו בשמים ונעשה לנו שם וכו', והנה רצו להגביר המרכבה ממאה בשמות הקליפות שהיו בקיאים בשמות ובנאו את המנדל כפי חכמתם כל חלק וחלק כפי החדש, והנה כלל הש"י שם שפת כל הארץ ולא ידעו שמות החדשים והשרים של המרכבה ממאה שרצו להגביר כפי מזל כל חדש

(ד) ב"ר פמ"ח ס"ט, ועיין בפירוש מהר"ו

(ה) עיין טווא"ח סי' רפ"ה בב"י ד"ה ואם

(ו) עיין כסלו סבת מאמר ד סימן ב ד"ה ע"ד הרמז, וע"ד הסוד

כן היה בנאולת מצרים וכן יהיה לעתיד במהרה בימינו (ראה א.) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להנאל, ומעתה יומתק לך מה שכתבתי לך ניסן בנימטריא ב' פעמים פ"ה, רמו אשר בחדש הזה היה פתחון פה במצרים, ובחודש הזה יהיה פתחון פה במהרה בימינו, ותמצא שתקנו בתפלת ראש השנה ותקוה טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך, ואתה תבן

(יא) **ניסן**, בהחשב הנו"ן האחרונה ת"ש כמשפמ מנצפ"ך פשוטים אז מספר ניס"ן ד' פעמים

ה"ר, (שמור 10, ד) המלכיות נקראו הרים (מיכה ו ב) שמעו הרים את ריב י"י, וכן (איכה ד יט) על ההרים דלקונו, והנהגה כל הד' מלכיות בניסן, בכל (וינאל ה ל) ביה בליליא קטיל בלמשצר, וכמו שיסד הפייטן (הגש"פ פיסקא אומץ גבורותי) צפה הצפית ערוך השלחן בפסח, מדי, (אסתר ו א) בלילה ההוא נדדה וכו' ונתלה המן כידוע, יון, עיין ביוסיפון, ויום המקווה לעתיד במהרה בימינו כגמר מלכות הרביעית בניסן נגאלו ובניסן עתידין להנאל, על כן ניסן בנימטריא ד' פעמים ה"ר.

(יב) **בפסיקתא** (פרשה מ"ו (פסוקים)) על פסוק (שמות יב ב) החדש הזה לכם, (משלי יג יב)

תוחלת ממושכה מחלת לב אמר ר' חייא בר אבא אלו ישראל, עד שלא נגאלו אתה מוצא כיון שבא משה אצל ישראל ואמר להם אמר לי הקב"ה לך אמור לישראל (שמות ג טז) פקד פקדתי אתכם, אמרו לו משה רבינו לא עדיין זמן פקידה וכו', וכיון שאמר להם בחדש הזה נגאלים אמרו הוא סימן טוב (משלי שם) ועץ חיים תאוה באת, עכ"ל, ומהראוי להתבונן מהו הסימן טוב של אותו החדש, והנראה, דהנהגה הם אמרו שעדיין אינו זמן פקידה כי הגזירה היתה ת' שנה, וכשאמר להם משה בחדש הזה אתם נגאלים אמרו סימן טוב הוא, כי ניסן בריבוע כזה נ' נ"י ני"ם ניסן בנימטריא ת', להורות שהחדש הזה ישלים המספר אפילו לא הניע הקץ, וזהו שנרמז לאברהם (בראשית טו טז) ודור רביעי יישובו הנה, להורות על מספר המרובע של חדש היציאה, על כן אמרו הוא סימן טוב, ועוד יתבאר אי"ה

לכל בני ישראל לדורותם, ומה שהוא קעת בגלות אין חזון נפרץ, וכתוב (ישעי נג ז) כרחל לפני גוזיזה נאלמה, הנה בחדש הזה יהיה פתחון הפה (ויאל ג א בשינוי) ושפכתי רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם, על שם הפסחה והדילוג, ורגל ימין בנפש אשר על ידי הפה בזמן צאתנו מארץ מצרים, ופתיחת הפה לעתיד במהרה בימינו, וזהו שאמר בספר יצירה המליך אות ה' בשיחה וכו' וצר בו וכו' וניסן בשנה וכו', וכמו שכתבתי לעיל (סימן ה)

(י) **ובזה** ביארנו מדרש תמוה פרשת בשלח (שמור י ב ח) ויאמר וכו' מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות י טו) יסיעו דבר מלבן כמה דאת אמר (ישעי מ ב) דברו על לב ירושלים, עכ"ל, והוא לפלא, ופירשנו ז) דהנה זמן הקץ אמרו רז"ל (סנהדרין צט) שאמר הקב"ה ללבי נליתי לפומי לא נליתי (ובכמה מדרשים לאברי לא נליתי, וכולא חד כי נלוי האברים ותעלומותיהם הוא על ידי הפה כדיבור), ואומך לך, דהנה השכינה הקדושה שהיא עמנו בגלות והיא בכחינת נאלמתי דומיה הנה נקראת רחל (וה"ב כט ג) וכתוב בה ורחל לפני גוזיזה נאלמה, הנה רח"ל הוא מספר דב"ר ל"ב, היינו מן הלב נלה התעלומות ובא אל הפה להיות בכחינת דבר, מה שאין כן כשהיא בכחינת ורחל לפני גוזיזה נאלמה מתרחק הדבר מן הלב, והוא סוד שאמרו רז"ל ללבי נליתי לפומי לא נליתי, והנה בשעת הגאולה והנהמה נאמר דברו על לב ירושלים, שיומשך ויקושר הדבר אל הלב אז תהיה רחל בשלימות אם הבנים שמחה, אז יתחדש דיבור הנבואי אל הבנים ונבאו בניכם ובנותיכם, ומעתה הלא יאירו עיניך במדרש הנ"ל, דבר אל בני ישראל ויסעו ויסעו דב"ר מלב"ן, שעד עתה בנלות לא יצא הדבר מן הלב, והן היום ויושע ד' ביום ההוא, הנה יסעו הדבר מן הלב וידעו כנבואה מפלאות תמים דעים ח, וראיות המדרש כמה דאת אמר (לעתיד במהרה בימינו) דברו על לב ירושלים וכנ"ל, והנה

(ז) עיין מאמר ד דרוש ט ע"ד הסוד, ועי' אגרא דכלה בשלח טו.

(ח) עיין תמוז אב מאמר ה נחמה א סימן ז, במדרש ליתא הסיים כמד"א דברו

(ט) עיין תמוז אב מאמר ה נחמה ב סימן ט

מאמר ב

פרשת החדש

בו ידובר דרשות נחמדות בפרשת החדש, אשר הוא חוק לבני ישראל לקרוא פרשה זו בתורה בשבת ראש חדש ניסן או בשבת שלפני ראש חדש ניסן אם יחול ראש חדש באמצע השבוע (מגילה כט).

הקושיא, שישראל נדמו לחדש שבו יצאו ישראל ממצרים*, ואותו החדש היה בו ב' ימים יותר מפני שהלילה שבו יצאו ישראל ממצרים והלילה שהיה אצל הים היו מאירים כיום, על ידי זה יתירים בחדש הו"ה ב' ימים, ואם כן לפי זה שפיר היה סוכר יאשיהו שתופסק המלכות בימיו כיון שהוא היה דור מ"ו מרחבעם, לזה אמר אך חשך ישופני, רצ"ל שהיה סוכר שח"ו בימיו יהיה החשך הגמור סוף מיעוט הלכנה, חוד ואמר ולילה אור בעדני, מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים הוא יאיר מלכותי (כיון שניתוספו בחדש הזה ב' ימים), ואני רואה בן בני תופסק המלכות כי יהיה דור הי"ז, עד כאן דברי הרב המקובל מה"ר יואל הנ"ל

ולפ"י זה יפורש דברי המדרש הנ"ל כפוב פעם, החדש הזה לכם, הוקשה לו כפל ההחי"ן הוה ליה למימר (חדש הוה, או) החדש זה, וגם תיבת לכם מיותר, זהו שדרש לקיים מה שנאמר כי מלכים ימלוכו, על כן נכתב הו"ה בניממריא י"ז שהחדש הזה יהיה בו החלק הב' י"ז ימים, והוא לכם לצרכיכם לאריכות המלכות, (גם לכ"ם אתוון מל"ך) שלא תופסק המלכות בימי יאשיהו, והנה הוספת הימים האלה לא היה הוספת ימים שלימים רק י"ב שעות הלילה נתהוו לימים, אבל עיקר הוראת המלוכה הוא נמשך אחר י"ב שעות היום, דכתיב במלך (דברים יז יח) וכתב לו וכו' וקרא בו כל ימי חייו (ימי דוקא) למען יאריך ימים (דיוקא, כי עיקר הלימוד הוא ביום), על כן התורה

אומרת

א) במדרש (שמיר טו יג) החדש הזה לכם (שמות יב ב) לקיים מה שנאמר (משלי ח טו) כי מלכים ימלוכו עד כאן, והוא תמוה, ונראה לפרש על פי מה שמצאתי בשם הרב המקובל מה"ר יואל בעל שם זלה"ה, על מה שנמצא במדרש* על פסוק (תהלים קלט יא) אמרתי אך חושך ישופני וכו', הפסוק הזה מדבר ביאשיהו המלך כשמצא הפסוק (דברים כח לו) יולך ד' אותך ואת מלכך, אמר שמא ח"ו חשך ישופני שתפסוק המלכות ממני, חזר ואמר ולילה אור בעדני, מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים שנאמר (שמות יב ב) ויאר את הלילה הוא יאיר מלכותי, ואני רואה בן בני תופסק המלכות בימיו, עד כאן, הנה המדרש חוזה תמוה מאד ויש לדקדק בו טובא, א' למה היה סוכר יאשיהו שתופסק המלכות ממנו, הלא היה צדיק נמור (איכה ד ט) רוח אפינו וכו' (ברכות ה) ומי חשד קוב"ה וכו', ב' קשה מה שאמר מי שהאיר לישראל במצרים ועל הים וכו' מה ענין זה לזה, ג' מה שאמר ואני רואה בן בני תופסק וכו' מי הניד לו זאת, ואם היה צופה ברוח הקודש אם כן בתחלה מאי קסבר, ד' למה כינה (הפסוק) [הפסק] המלכות בחושך, ואמר על זה הרב המקובל הנ"ל, דאיתא במדרש (שמיר טו כו) כירח יכון עולם (תהלים פט לח) שמלכות בית דוד נמשלים ללכנה, מה לכנה נוספת עד מ"ו יום, כך ממשלת ישראל מן אברהם עד שלמה מ"ו דורות, ומה לכנה מ"ו ואילך מתחסר אורה, כך מן רחבעם עד צדקיהו מ"ו, וכיון שבא צדקיהו נעשה חשך (מיב כה ז) ואת עיני צדקיהו עיוור, והקשה בעל יפה תאר, בשלמא לענין מעלה שפיר קאמר מאברהם עד שלמה מ"ו דורות, לאפוקי מרחבעם עד צדקיהו י"ז מלכים, והנאון בעל ברכת שמואל (פרשת בא דף לה ע"ב) מיישב

* לא מצאנו המדרש, ועיין יומא נב.

ליה דקא דריש כן, על כרחך דקשיא ליה מאי לכם שהוא נדרש בכל מקום לכם משלכם או להנאתכם, על כן דרש ליה גם בכאן מסור הוא לכם, אבל מהראוי להתכונן מהו הכוונה, ובפרט אומרו עד עכשיו חשבונן של חדשים מסור בידי מכאן ואילך וכו', וכי כעת אין הכל מסור בידי ית"ש והרי מברכין ברוך מחדש חדשים, אבל תשכיל ותדע א) דהשינויים ההווים בעולם הנה הם על פי חידוש מולדי הלכנה, באיזה רגע מזמן שלימות הכוכבי לכת מתחדשת הלכנה על ידי כן יהיה החדש קר או חם, יבש או רטוב, וזה היה הכל קודם שנמסר קידוש החדש לישראל, וכיון שנמסר קידוש החדש לישראל, הנה הגם שעל פי חשבון המולד תתחייב החידוש שיהיה החדש קר או חם כפי הוראת המולד באותה הרגע, אף על פי כן כיון שישראל אינן קובעין אז את החדש בזמן המולד רק כפי הנראה לבית דין להקדים או לאחר, הנה יהיה הנהגת החדש כפי הזמן שקובעין ישראל כאילו נתהוה המולד באותו הזמן, ונמצא נדרש החדש הזה לכם מסור הוא לכם והיינו לכם משלכם, והבן, והוא כמו שדרשו בירושלמי (מנחות ב א) אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי (תהלים נז ג) על בת ג' שנים ויום אחד וכו' כידוע, הבן

ג) **בפרשת** חיוס (שמות יב יא) וככה תאכלו אותו וכו' פסח הוא לי"י, ופירש רש"י, הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג וכו' ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים עכ"ל, הנה עקבותיו לא נודעו מאי בעי בזה, לא ראיתי בזה דבר המתיישב על הלב, והגני אומר בדרך צחות, על פי מה שפירשנו בפרשת (ויקרא ט ו) ויהי ביום השמיני וכו' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה י"י תעשו וירא אליכם כבוד י"י, דמיותר ולא נודע פירושו, וכבר דברו בזה רז"ל במדרשיהם, ואמרנו, דהנה קיימא לן (ריה נו.) אין קמיגור נעשה סניגור, על כן אין משמשין בכנדי זהב מכפנים ואין תוקעין בשופר של (פרה) [עלן], והנה בכאן (ויקרא ט ב) קח לך עגל בן בקר לחטאת (לכפר על מעשה וכו') אדרבא נעשה סניגור, ונראה לפרש על פי מה שאמרו בגמרא (קידושין ה.) (כיון דמקשינן יציאה להויה) תהא אשה מתגרשת בכסף, ומשנינן יאמרו כסף מכנים כסף מוציא אין סניגור נעשה קפיגור, ומקשינן אם כן שפר נמי, ומשנינן מילי

דהאי

אומרת ב"י מלכים ימלוכו שהמלכים נמנים רק לי"ב שעות היום, להיות היום הוא זמן הלימוד, מה שאין כן הלילה (עירובין מה.) לא איברי אלא לשינתא, והנה על מה עשה י"י ככה שרמזו חוסר המלוכה מדור אל דור ב"ז ימים בתיבת הז"ה כנ"ל, הוא הוראה לעתיד (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טו"ב (ביר יב ה) נגנו לצדיקים לעתיד לבא, כן במלוכה נגנו הטו"ב וכמהרה בימינו כאשר יתגלה הטו"ב הננוז אור שנברא מששת ימי בראשית (תהלים לא כ) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, והנה האור הז"ה לא יהיה לו מיעוט לעולם, כן לא תתמעט עוד המלוכה מזרע דוד בשום אופן, זהו מה שנאמר (יחזקאל לו מה) ודוד עבדי נשיא להם לעולם.

זבנה תבין מה שאמר הנביא (ישעי ס ב) לא יבא עוד שמשך וירחק לא יאסף כי י"י יהיה לך לאור עולם, ותירגם יונתן לא יתבמל עוד מלכותך וכו', דקשה איך נרמז בזה מלוכה, ולפי מה שכתבנו ניהא, לא יבא עוד שמשך, דכיון שלא יהיה ביאת השמש אם כן תחוייב המלוכה להיות גם כן נגד הלילות כמו שהיה נגד הלילות של מצרים והים שהאירו כאור היום, וגם כן ירחך לא יאסף, לא תופסק כיון שאין כאן לילה, בין והתכונן, וכיון שאמר כי י"י יהיה לך לאור עולם, היינו האור הנברא בכריאת עולם בששת ימי בראשית כגושפנקא דחתים ביה שמיא וארעא ביום ראשון, והוא מספר קמן של שם הויה"ה, היינו שם אהויה מנין טו"ב הננוז, והוא (שמירי א ב) אשר נתמלא הבית אור בלידת אדון הנביאים (שמות ב ב) ותרא אותו כי טו"ב הוא, וזהו המוכן למשכיל על דבר והיה לך י"י לאור עולם, הבן הדבר

ב) **פסיקתא** (הובא בילקוט (תיא קיג)) החדש הזה לכם מסור הוא לכם, אמר ר' יהושע בן לוי משל למלך שהיה לו אורגולין (כלי שעות) והיה מכיף בה והיה יודע איזה שעה ביום, כיון שעמד בנו על פרקו מסר לו אורגולין שלו, כך אמר הקב"ה עד עכשיו חשבונן של חדשים ושל שנים בידי, מכאן ואילך הרי הם מסורים בידכם, שנאמר החדש הזה לכם עכ"ל, מהראוי להבין מאי קשיא

למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו (היינו שחייבים לקיים מצות (בראשית טו יג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ומכרתכם הוא דכדי לקיים מצות עשה דרכים לזכוח לפני י"י מכמלין מצות עשה, הלא ידעתם כי זה ספיקא דדינא ופלוגתא דרבוותא ואין מוציאין מיד המוחזק, עד כאן דבריו בקוצר), ועל פי הדברים האלה יש לפרש דברי המדרש הנ"ל, דהנה על פי הדברים הנ"ל הנה מען פרעה כהוגן וכתורה, אבל נואלו שרי צוען, דהנה בא כמענת מוחזק להיות שהוא הראש והמושל, ובאמת הש"י אדירם ומושלם של ישראל ושל כל העולם, ואם כן מענת מוחזק הוא להראש של ישראל הוא היוצר כל הוא אלקינא, וכוזה תבין דברי המדרש, שאמר משה להקב"ה שעדיין לא נשלמה המצוה ועבדום ואין מקום לכמלה, אמר לו הקב"ה כבר שלמו כי נתבטלה המצוה ועבדום בעבור מצות עשה דרכים (שמות ח כד) וזבחתם וכו', ומה שיש מענה דהוה ספק בדין ופרעה מוחזק שהוא הראש, מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, היינו שגילו מי הוא ראשיהם, היינו הש"י שהוא ראשם ואדירם ומושלם והוא המוחזק, והוא דרך צחות ופמטייא דאורייתא מבינ.

ה) ויש לפרש דרצו לדרוש החדש הזה לכם ראש וכו' מהו לכם, וגם כל הענין כפל דהרי כתוב מבואר אחר כך ראשון הוא לכם, על כן דרש דהש"י הראה למשה סימן שכבר נשלם הגלות, והסימן הוא מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, דהנה בכל דור ודור יש צדיקים גדולים יכולים לפעול פעולות נוראות, אבל הוא, כשהדור אינו ראוי לכך כל מדריגת הצדיקים הם כאיתכמיא ואינם נודעים בשם, וכאפשר הם לפעמים חופכי עצים ושואבי מים וכיוצא בשארי ענינים, וכמו שאמרו בגמרא (פסוק מה) שיצאה להם בת קול יש בכם אחד שהוא ראוי שתשרה עליו שכניה וכו' אלא שאין דורו ראוי לכך, כיון שהוא בחשכות הגלות בכל דור ודור בימי גלותינו, וכן היה במצרים ודאי היה בהם צדיקים גדולים וכמו שאמרו רז"ל (ביד טו ט) אין לך דור שלא יהא בו כאברהם וכו' וכפרם שבם לוי שהיו צדיקים, אבל לא היו נודעים בשם ולא היו ניכרין (כמשפט לאוהבי שמו דכתיב בהו (דברים מה) וראו כל עמי הארץ כי שם י"י נקרא עליך

דהאי שמרא לחד ומילי דהאי שמרא לחד, וכוזה יתבאר לך הכתוב, הגם שאין קמיגור נעשה סניגור, אף על פי כן זה הדבר אשר צוה י"י תעשו, שתאמרו בדיבור שאתם עושים את אשר צוה י"י, והתם אמרו (שמות לב ה) אלה אלהיך וכו', וממילא מילי דהאי לחד ומילי דהאי לחד, והבן, והנה בכאן נמי קשה על פי מה שאמרו רז"ל (שם יב טא) משכו וקחו לכם צאן (שמות רבה טו ב) משכו ידיכם מעבודה זרה, שהיו עובדין לעבודה זרה של מצרים מול מלה, וקחו לכם צאן למצוה, וקשה הלא אין קמיגור נעשה סניגור, אבל מבואר הוא בפסוק (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא ל"י, ומילין דהאי לחד ומילין דהאי לחד, וזהו הרמז בכאן בציווי גם כן פסח הוא ל"י ומפרש רש"י פסח נקרא הקרבן, ומורו הכתוב, הקרבן הזה עשו לשם שמים כי אין קמיגור נעשה סניגור, הבן הדבר, וכבר דברנו בזה באריכות בפירוש ההגדה בדברי רבן גמליאל כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו וכו' עיין שם (מאמר ה סימן ח"ה)

ד) במדרש רבה (שמות טו א כשיני) נדרש גם כן בפסוק החדש הזה לכם ראש חדשים, אמר משה, רבנו של עולם, ת' שנה אמרת להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר לו כבר שלמו שנאמר (שה"ש ב יא) כי הנה הסתיו עבר, מיד גילו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה, שנאמר (שם יב) הנצנים נראו בארץ, אלו הן שבמו של לוי שהיו צדיקים כולם, עכ"ל, הנה אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי הדברים בעצמם אינם מוכנים, מהו ענין שגילו הצדיקים את ראשיהם, והנה יש לפרש בדרך צחות, על דרך שכתב הרב הגדול סו' חיד"א זלה"ה בספר כסא דוד (דף כ"ז ע"ג) דנשמע מהא (ברכות מז.) דר' אליעזר שיחרר עבדו ועבר אעשה (ויקרא כה מ) לעולם בהם תעבדו) בכדי לקיים מצוה דרכים, הנה נשמע דמותו לעבור אעשה בכדי לקיים מצוה דרכים, וכן כתבו הרבה מהראשונים, ויש פוסקים שסוכרים לעולם בהם תעבדו הוה אסמכתא ועיקר הדבר הוא מדרבנן, ולכך עבר ר' אליעזר על עשה דרבנן לקיים מצות עשה דרכים, אבל עשה דאורייתא אין לעבור בשביל עשה אחרת, ואם כן הוה הדין הזה ספיקא דרבוותא, ופירש בזה הרב הנ"ל בדרך צחות, מה שאמר פרעה (שמות ה ד)

וראשי שנים, כי אומות העולם אין להם צורך ללבנה, ולהאיר לא נברא אלא גלגל חמה
 ז) עוד שם בסיום המאמר, שיהיו אומות העולם
 מונין לחמה וישראל ללבנה, החדש הזה לכם
 עכ"ל, (נראה לי שהוא כמו דבר אחר ובא גם כן
 לפרש תיבת לכם, והכוונה, החדש הזה היינו הלבנה,
 מסורה למנות רק) לכם, ולא לאומות העולם שהם
 ימנו לחמה, ומהראוי להכין הרי גם ישמעאל מונה
 ללבנה, ועיין ברעיא מהימנא (פרשת תצא) (והיג רמ"א)
 סימני הקווים.

ח) עוד שם (סימן ב, תהלים מ ו) רבות עשית אתה
 יי אלקי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו'
 וכו' דאמר ר' סימון חשבונותיך אלינו, כל אותם ב'
 אלפים תמ"ח שנים (מכריאת העולם) עד שלא יצאו
 ישראל ממצרים היה הקב"ה יושב וחושב חשבונות
 ומעבר עיבורים ומקדש את השנים ומקדש את
 החדשים, עד שיצאו ישראל ממצרים ומסרם להם,
 שנאמר ויאמר יי אל משה וכו' בארץ מצרים לאמר
 החדש הזה, מהו לאמר (נראה לי דצריך לומר מהו
 לכם), אמר להם מכאן ואילך הרי ראשי חדשים
 מסורים לכם (רצ"ל ויוצדק גם כן תיבת לכם), דהכוונה
 מה שאני הייתי עושה עד היום מקדש חדשים ומעבר
 עבורים הנה הוא מסור לכם

עליך) דמחמת חשכות הנלות לא היה ניכר מדרגתם,
 וכיון שהניע תור הנאולה מיד גילו הצדיקים את
 ראשיהם ונתגלה לעין כל צדקתם וקדושתם ומדרגתם,
 וזהו שדרש על הפסוק הנצנים נראו כארץ עת הזמיר
 הגיע, ובוה רוצה לדרוש גם בכאן, החדש הזה לכם
 ראש חדשים, הראשים הללו של הצדיקים שהוא
 דבר חדש אצליכם, החידוש הוא רק לכם, אבל אני
 ידעתי מאז ומקדם גודל צדקתם וקדושתם, נראה לי

ו) פסיקתא פרשה ט"ו (א) החדש הזה לכם,
 (תהלים קד יט) עשה ירח למועדים שמש
 ידע מכואו, אמר ר' יוחנן לא נברא להאיר אלא גלגל
 חמה, (בראשית א יד) יהי מאורות מארת כתיב (חסר,
 מורה רק על מאור אחד), ואם כן למה נבראת לבנה,
 אלא לקדש בה ראשי חדשים וראשי שנים, רצונו
 לתרץ תיבת לכם דמיותר ואין לו ביאור, על כן הביא
 להקדמה הפסוק עשה ירח למועדים, להורות שלהאיר
 לא נברא אלא גלגל חמה והעיקר בריאתו של לבנה
 הוא לקבוע ראשי חדשים ומועדים וראשי שנים,
 והמועדים וראשי חדשים ושנים הם לישראל לבד,
 על כן נאמר החדש הזה (היינו הלבנה שנקראת חדש
 על שמתחדש בכל פעם), לכם הוא, לצרכיכם
 ולהנאתכם שתדעו לקבוע ראשי חדשים ומועדים

מאמר ג

שבת הגדול

בו ידובר כמה טעמים למה קוראין לשבת שלפני הפסח שבת הגדול.

או נאמר לאו כל כמיניהו לצאת מכלל בני נח
 בדברים שישנם בחומרא אצל בן נח יותר מישראל,
 עד שניתנה התורה ונתחדשה הלכה להקל בדבר
 למקבלי התורה, (ועיין בספר פרשת דרכים יחד והאחרים
 חדש ראשון) שהדבר הזה היה מחלוקת קדומה בין יוסף
 ובין אחיו שבטי ישורון, מה שהוציא את דבתם וכו'
 שהיו אוכלין אבר מן החי שהיו אוכלין ממפרכת
 ובן פקועה אחר שחימה ונאמר לכן נח עד שימותו
 ובישראל שחימה מתרת, והשבטים היו סבורין בקיימם
 התורה

א) טעם למה קוראין לשבת לפני חנ הפסח שבת
 הגדול, הנה כבר דברו בזה כל הראשונים
 ואחרונים כל שלטי הנכורים כיד ד' הטובה עליהם,
 ואענה גם אני חלקי לכבוד התורה ולכבוד השבת
 שבת כלה, ועת לכל חפץ ופסטיא דאורייתא טבין,
 ואען ואומר, ידוע אשר חכמים הראשונים דרשו
 וחקרו להוציא הלכה לאמתו, בענין האבות מימות
 אברהם שקיימו התורה (בתורת נדבה) עד שלא
 ניתנה, אם יצאו מכלל בני נח בין להקל ובין להחמיר,

ככדי שלא יעברו על מצות לא תעשה יום ולילה לא ישבותו כיון שהלכה היתה רופפת והוה ספק דאורייתא*.)

והנה ביום השבת הזה בעת צאתינו ממצרים היה יום עשור לחדש* וצוה הש"י ליקח בו ביום את הקרבן פסח, (שמות יב ג) הפסח מצרים היה מקחו מבעשור, והנה נאמר (שם טו) משכו וקחו לכם צאן, והנה דקדוק משכו וקחו, גם מה יורה תיבת לכם, פירש הרב הקדוש חיד"א בספרו ראש דוד (פרשת בא פו ע"ג) הוא על פי דברי הרב בעל מחנה אפרים (קנין ומשיכה סימן ב) א) דבקניות האדם חפץ למצוה דאורייתא כגון קונה אתרוג למצוה אינו קונה במשיכה לכד שהוא קנייה מדרבנן וצריך ליתן כסף דהוי קנייה מדאורייתא, וכתב על זה הרב חיד"א הנ"ל, דהוא הדין בכסף בלא משיכה גם כן לא קנה למצוה, דכיון דתקנו רבנן דכסף לא קנה הנה (יבמות פט:) הפקר בית דין הפקר אם כן תרווייהו בעיני כסף

התורה יצאו מכלל בן נח אפילו להקל, ויוסף היה סובר דלאו כל כמיניהו להתיר לעצמם דבר שנאסר לכן נח), והדבר הזה תלוי ועומד ברפיון בין הפוסקים ראשונים, ויש סברות לכאן ולכאן, כללו של דבר, כפי הנראה מימות השבטים היתה הלכה הזאת בספק ולא איפסק הלכתא כמאן, וצריכים אנחנו לומר לפי זה דגם אבות העולם היו באפשר מסופקים בהלכה הזאת, דאי לא תימא הכי מה היו מחולקים שבמי ישורון עם יוסף, הרי יצחק ויעקב ובית דינם קיים יבואו וישאלו את פיהם, אלא על כרחך דלא איפסק הלכה בזה, ממילא היחידי סגולה אשר היו מקיימים את התורה בכל דור מימות האבות הנה שמרו גם כן את השבת, בהכרח היו צריכין באיזה רגע מן השבת לעשות איזה מלאכה, כי הלא מדאורייתא (סנהדרין נח) בן נח ששבת חייב מיתה דכתיב לא ישבותו, על כן בהכרח היה להשומרים את יום השבת מימות האבות שיעשו בכל שבת איזה מלאכה בעת מעותיה היום

(* הג"ה

ובזה פירשנו מקראי קודש הנאמרים אצל יוסף (בראשית לט יא) ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' ותתפשטה בבגדו לאמר שכבה עמי, הנה הדברים צריכין ביאור, אי אמרו כהיום הזה אינו מובן, הוה ליה למימר ויהי היום ויבא יוסף וכו', בי ויבא (יוסף) הביתה לעשות מלאכתו למה לי, דמה נפקא מינה אם בא הביתה לעשות מלאכתו או בא סתם אל הבית, ג' לאמר שכבה עמי הוה ליה למימר ותאמר שכבה עמי, ולפי הג"ל מובן, דהנה היום הוה יתכן לפותרו על יום השבת (וכמדומה שראיתי כן באיזה ספר א"י) שנתנבא משה עליו בלשון ז"ה (שמות לה א) ויקהל משה וכו' ויאמר אליהם ז"ה הדבר וכו' וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו', ויתכן לומר בהיפוך, דיום השבת הוא בבחינת עולם הבא מעין עולם הזה יום שבת מנוחה, אם כן הוא בבחינת עולם הנסתר נקרא יום ההוא, וימי המעשה נקרא בלשון יום הוה עולם האתגליא עולם המעשה כענין שנאמר (דברים כו טו) היום הזה ד' אלקיך מצוד לעשות וכו', וכענין שנאמר ביוסף (בראשית ג כ) למען עשה כיום הזה וכו', והנה אמר הכתוב לפי זה יהי כהיום הזה, היינו שהיה או שבת קודש יום ההוא, אבל השעה הזאת היה כעין יום הוה היינו כעין יום המעשה, משום דיוסף אזיל לשיטתיה שמהראוי להחמיר בדבר הנאסר לבן נח, על כן הגם ששמר את השבת יום ההוא מנוחה, עם כל זה נהג באיזה עת מעותיה שבת כעין יום הוה שעשה איזה מלאכה ככדי שלא יעבור על לא תעשה יום ולילה לא ישבותו, על כן ויבא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית וכו', דאילו היה שם מי מאנשי הבית יש סברא לומר דבאפשר צוה לו לעשות איזה מלאכה, וזה דאי דהגם ששמר את השבת אינו מחויב למסור נפשו על הדבר (אפילו ישראל גמור), אבל כיון שלא היה שום אחד מאנשי הבית ובא בעצמו לעשות מלאכתו הבינה אשת פוטיפר דרוצה להחמיר כדיון בן נח, ותתפשטה בבגדו, שהיה משונה משל חול לכבוד שבת, דהנה ראתה ב' הפכים, ראתה שהוא שומר שבת ומשנה בגדים לכבוד היום, וראתה אותו עושה מלאכתו דייקא ולא מלאכת אדוניו והוא מבלי הכרה, הנה הבינה הדבר דעל כרחך סברתו דאין בידו לצאת מכלל בן נח להקל, על כן בהכרח הוא שיעשה איוו שעה מלאכה, ממילא היה לה מקום לומר שמחויב גם כן לעשות מבוקשה ולא למסור נפשו על הדבר, כי בן נח אינו מצווה על קידוש השם, וכאשר מוסר נפשו עובר על (בראשית ט ה) ואך את דמכם וכו', והוה שמדוקדק בפסוק ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' ותתפשטה בבגדו לאמר שכבה עמי, רצ"ל מכה אלו ב' הפכים יהיה לה הוכחה לאמר לו שכבה עמי, כי אינך רשאי למסור נפשך לפי סברתך.

(א) עיין אדר מאמר י סימן ב ד"ה ומעתה.

(*) עיין ילקוט שמעוני (וישב, רמז קמו) ר' אליעזר אומר שבת היה. ועיין פני דוד וישב סימן כב שמביא את המדרש הזה, ועיין גם בספר ראש דוד פרשת ויחי.

(*) שבת דף פו ע"ב, ותוד"ה ואותו.

ולהוציא מלב המינים, על כן גם זאת עשו להיכר וקראו לשבת שלפני הפסח שבת הגדול, מכלל דאיכא שבת קמין בשבוע הכאה, חיינו יום טוב הראשון של פסח שנקרא גם כן שבת ששכיתתו הוא קמין משכיתת יום השבת, עד כאן דבריו, לדעתי הפעם זה הוא

חשוב ודבר נחמד

ג) ויתכן עוד פעם לדעתי, מה שאמרו רז"ל (פסחים קז:) שבת קביעא וקיימא מה שאין כן

מתעדים תלויים בקידוש בית דין, ועל כן קדושת שבת הוא כמו הגדול שיכול לעמוד בעצמו, מה שאין כן קדושת המתעדים מעמידין אותן אחרים היינו ישראל, כביכול כמו הקמן שמחזיקין בידו אחרים להעמידו וכולת אחרים אין לו העמדה, והנה קודם כא יום המועד הקדוש הגל הראשון שברגלים שבכל השנים נקרא שבת שלפניו שבת הגדול להורות החילוק בין קדושת שבת לקדושת יום טוב

ד) מדרש פליאה (הובא בספר צפנת פענח ערך תשובה) ובספר עפר יעקב המחובר לטהור

ספר דעת זקנים), וזה לשונו, האדם שעשה עבירה וחזר בו ועשה תשובה הקב"ה מוחל לו כל עונותיו ולכן נקרא שבת הגדול עכ"ל, והוא פלא, ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל במדרש רבה פרשת בא (שמו"ר טו ב) וז"ל, משכו וקחו לכם צאן הדא הוא דכתיב (ישעי' ל טו) בשוכה ונחת תושעון עכ"ל, והנה גם זה המדרש אומר דרשוני וחיו, ונראה לפרש, דהמדרש מדייק תיבת לכם דדרשינן בכל מקום ורוצה לדרוש ככאן להנאתכם כמו שאפרש, דהנה דרשו עוד חז"ל (מכילתא יב ו) משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן למצוה, ומה שייכות זה לזה, דהנה אית תשובה ואית תשובה, היינו אית תשובה מיראה, והוא שמתחרט על מה שעבר מן העבירות, ומפני יראת קונו הוא שכ ומתחרט והוא סר מרע, ועל ידי זאת התשובה זדונות נעשה כשגגות, והנה גם השונג צריך כפרה ואין זה נקרא מחילה על כל העונות כי עדיין רישומו ניכר, מה שאין כן כשאחר התשובה עולה למעלת התשובה מאהבה, לעסוק במצות הש"י באהבה בבחינת ועשה טוב, הנה על ידי תשובה מאהבה זדונות נעשים כזכות והוא התשובה של נחת, כי מבחינת אהבה הנה נחת ינחת איש אשר כמוהו באהבת הש"י, ישתעשע באהבים בעבודתו, והנה

כסף ומשיכה לקנות המצוה, וזהו פירוש הכתוב משכו וקחו לכם וכו', משכו (כמשיכה), וקחו (ככסף כמה דאת אמר (ירמי' לב מד) שדות בכסף יקנו, וילפינן (קידושין ב) קיחה קיחה משדה עפרון), לכם (היינו שיהיה שלכם ממש בעיני תרווייהו למצוה דאורייתא), ושחמו הפסח (מצוה דאורייתא על כן בעינן תרווייהו), עד כאן תורף דברי הרב הנ"ל, וכבר חש לזה הדין הרב הנאון מוהר"ר זלמן מרגליות מבראד ז"ל (ספר מסה אפרים סימן תרכ"ה סעיף יז)

והנה בקניית הגוי יש מחלוקת בין רש"י לרבינו תם (עבודה זרה ע"א. תוס' ד"ה רב אשי), רש"י ז"ל סבירא ליה דקונה במעות ולא במשיכה, ורבינו תם סבירא ליה משיכה קונה ולא מעות, על כן פסקינן בשולחן ערוך (י"ד סי' ה) דמספיקא עבדינן לתרווייהו לעיני לפפור מן הבכורה, אבל זה ודאי דמדינא בכך נח רק קנייה אחת קונה או כסף או משיכה, והנה ליכא ספיקא קמיה שמיא, ומדאמר משה על פי הש"י משכו וקחו לכם דתרווייהו בעינן, על כרחך לומר דשוב אין להם דין בני נח ודינם כישראל ממש א"י, (ואי אפשר לומר דזה לחומרא, דהרי חומרא דאתי לידי קולא הוא, כשהקונה לא מקנהו רק בקניה אחת, ואחר כך יחזור בו המוכר ויקריכוהו לעצמו לשם קרבן פסח הנה אינו שלו על פי הדין, אלא על כרחך דיצאו לגמרי מכלל בני נח), וכיון שיצאו מכלל בני נח היו רשאים לשמור ולשבות את כל יום השבת כמצותו ושוב לא היו צריכין לעשות איזה מלאכה כשום שעה מעתותי היום, ולא היה כיום השבת הזה שבת גדול לפניו, כי עד עתה לא היה להם באפשרי לשבות כל כ"ד שעות השבת, ממילא ראוי ונכון לקרוא לשבת הנה שבת הגדול, הכן הדבר ופסטיא דאורייתא, והכ"פ.

ב) מעם כ' נקרא שבת הגדול, מצאתי ראיתי טוב מעם בשו"ת שמן המור (י"ד סוסי' טו) כשם גדול ספרדיי אחד נקרא הרב מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים לימוד כד), דהנה (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת באת הקבלה (מנחות טו) ממחרת יומא טבא, דיום טוב נקרא גם כן שבת, והאפקורסים שאינם מאמינים בקבלת תורה שבקעל פה נתפקרו בזה, והנה הרבה ענינים עשו חז"ל לפרסם הדבר

(** עיין שער יששכר מאמר שבת הגדול אות ה.

(* נראה דצ"ל ופסטיא דאורייתא טבין.

הערכות שהיה מניע להם העונש מן העונותיו בבחינת ערכות, וכיון שהיחיד החומא שב מחמאו מוחלין לכל העולם הערכות, והנה ככאן במצות קרבן פסח נאמר משכו וקחו לכם צאן, והנה לא נתבאר מאי לשון משכו, ופירשו חז"ל משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן למצוה, והנה הוא התשובה למשוך ידיהם מהעבודה זרה מהצאן שהיו עובדים אותם בתוך מצרים (מיראתם), וליקה אותו הצאן למצות הש"י, והנה לקיחת הצאן היה בשבת בעשור לחדש כמה דאת אמר (שמות יב ג) בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לכות אבות שה לכות, כל בעל הבית בפני עצמו (כי אינו קרבן צבור שיהיה קרב בעד כל הצבור כתמידין ומוספין), והנה בציווי משה לישראל אמר משכו וקחו לכם לשון רבים, אבל הוא הנרצה, כיון שהוא תשובה כסור מרע ועשה טוב הנה יחיד ששב מוחלין לכל העולם כולו, ועל כן קרבן פסח הוא קרבן יחיד והוא כקרבן צבור כמו שאמרו בנמרא (יומא נא.) כיון דאתיא בכנופיא כקרבן צבור דמי

והנה מה שאמרו רז"ל גדולה תשובה שאפילו יחיד ששב וכו' הנרצה בכמה מקומות בנמרא באמרו גדולה או גדול, היינו הדבר הזה יש בו ממת גדולה שהוא מדת חסד, והנה יש חילוק בין מדת חסד לרחמים, דרחמים הוא כאשר מבקש אחד מחבירו על איזה דבר החסר לו והוא מרחם עליו ונותן לו מבוקשו, מה שאין כן מדת החסד הוא להתחסד עם חבירו גם בדבר שלא ביקש ממנו, (עיין בספר מידורו של שבת (שורש א עניו ד) בענין העבד עם רבקה שעשה לעצמו סימן כשהנערה תתן לו מה שלא ביקש ממנה, היינו באומרה (בראשית מד מד) גם לנמליך אשאל היא האשה אשר הוכיח ד' לבן אדוני ראויה ליכנס בביתו של אברהם איש החסד, והוא שהקדים בדבריו (שם יב) ועשה חסד עם אדוני אברהם ב.) והנה חסד נקרא גדולה, וזהו שאמרו גדולה תשובה (תשובה יש בה ממת גדולה והחסד) שאפילו יחיד ששב (הנה ביקש רחמים על עצמו ושב על חסאו), מוחלין (עונותיו מן הערכות, גם) לכל העולם כולו (הגם שלא ביקש על זה הנה הוא ממת גדולה והחסד).

והנה זה הדבר נתנלה בפעם ראשונה במצרים בעשור לחדש הזה, הנם שנאמר ויקחו להם איש וכו'

כל

והנה ידוע לך (חגי קנג.) תשובה תתאה מיראה הוא בבחינת ה' בתראה (משלי כג כג) יראת ד' לחיים מורא מלכות (שם מד כא) ירא את ד' בני ומלך וזה לא נקרא עשיה כי היראה עיקרה בלב, ותשובה עילאה הוא תשובה מאהבה (בבחינת ועשה טוב) הוא בבחינת ח' ראשונה בינה שבת הגדול יוכל העליון המוציא אדם לחירות ומשם תשועת הנאולה.

ועל פי זה יתפרש לן המדרש רבה הנ"ל, משכו וקחו לכם צאן הדא הוא דכתיב בשובה ונחת תושעון, דקשה מהו משכו ומהו לכם, על כן אמר הדא הוא דכתיב בשובה ונחת תושעון, דהפירוש הוא תשובה של נחת שהוא מאהבה על ידי זאת התשובה שהיא תשובה עילאה שבת הגדול יוכל העליון משם התשועה והנאולה, על כן אמר הכתוב משכו (ידיכם מעבודה זרה שהוא תשובה מיראה בבחינת מור מרע, ואחר כך) וקחו לכם (להנאתכם) צאן (למצוה), שהוא בבחינת ועשה טוב תשובה עילאה, ועל ידי זה תהיה (התשועה) (התשובה) בבחינת יוכל העליון שבת הגדול, ויצאו העבדים לחירות), ומעתה יתפרש לך היסב דברי המדרש פליאה הנ"ל, אדם שעבר עבירה וחזר בו (היינו מור מרע תשובה מיראה), ועשה תשובה (היינו בעשיה שהוא ועשה טוב מאהבה תשובה עילאה), הקב"ה מוחל לו כ"ל עונותיו, היינו שלא נשאר רשומו ניכר אפילו בבחינת שונג, מפני שזאת התשובה היא בבחינת אימא עילאה (המוציאה לחירות לגמרי), לכך נקרא שבת הגדול יוכל העליון, ולכך פסח מצרים היה מקחו מכעשור מפני שהיה יום העשור שבת (שבת פז ועייש בתוס' דיה ואותו), שהוא מורה על כ' שבתות, שבתא דליליא תשובה תתאה ושבתא דיממא תשובה עילאה, וזהו שאמרו (שבת קיח) אלמלי שמו ישראל כ' שבתות מיד נגאלין

(ה) עוד יש לפרש המדרש הנ"ל, על פי מה שאמרו רז"ל* (ביומא פו.) גדולה תשובה שאפי' יחיד ששב מוחלין לכל העולם כולו, והנה זה מן התימא, דודאי אין לך זמן מן הזמנים שאינו כדור יחיד ששב, ואם כן מוחלין לכל העולם כולו ומדוע נתארכו כל כך ימי גלותינו, ופירשו בזה ג) שמוחלין לכל העולם

(ב) עיין תשרי מאמר ד ורש"י סימן לא בשם הרמ"ע
(כ) עיין תשרי מאמר ד סימן א, כסלו שבת מאמר ד סימן מא.
(*) עיין אגרא דפרקא סימן ג

בלקחת הקרבן פסח אז צוה הש"י לקיחתו כשבת, חיה או כעשור לחדש להורות להם גדול המצווה וכו', על כן לקיחת קרבן פסח שהוא בציווי דוחה את יום השבת שהיה להם אז שלא נצטוו, ואם כן נתגלה להם כשבת זה גדול המצווה וכו', על כן נקרא שבת הגדול.

ז) ונראה לי עוד מעם לקריאת השבת הזה שבת הגדול, דהנה (שמ"ד פ"ג, זח"ג ר"י רמ"א) המצריים היו עובדים לצאן הוא מזל מלה בכור המזלות, כחשכם כי אין הנהגה גדולה למעלה מן המזלות רק הכל על פי המזלות, והנה ישראל על פי צווי הש"י לקחו את המלה וקשרוהו בכרעי המטה לשחמו ולזרוק את דמו (הוא כחו וחיותו כי הדם הוא הנפש) לשם ד', להורות כי כח המזלות ותנועתם מסור ביד הש"י לכל אשר יחפוץ יטה אותם כי גבוה מעל גבוה שומר, והוא ית"ש מנהיג את המזלות בכחו ושפעו והשגחתו כרצונו, וכמו שאמר יתרו (שמות י"א) עתה ידעתי כי גדול ד' מכל האלקים, והנה צוה הש"י להיות מקחו מבעשור דייקא על שהיה אז ביום השבת, (ע"י חינוך מצוה לב) ושבת מורה על חידוש עולם מהמחדש בטובו, וכיון שהוא המחודש הוא יכול לשדדם כרצונו אל כל אשר יחפוץ יטה אותם, ולכך נקרא השבת הזה שבת הגדול, שבו נתגלה ונדוע כי גדול ד' מכל האלקים, אחרי כתיב זאת ראיתי מעין זה כתב גם כן הרב בעל עוללות אפרים (שם).

ח) ונראה לי עוד מעם, על דרך שאמרו משכו וקחו וכו' משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן למצוה, הנה הוא תשובה כסור מרע ועשה טוב כמו שנתבאר לעיל (סימן ה), והנה אמרו רז"ל (יומא פ"ו) גדולה תשובה שמקרכת את הגאולה שנאמר (ישעי' נ"ב) וכו' וציון גואל ולשכי פשע וכו', והגאולה הוא בכחינת חסד כעין בריאת עולם מחדש, כי ישראל עיקרו של עולם, וכמו שהעולם חסד יבנה כן הוא גאולתן של ישראל, הנה גם ככאן כשעשו תשובה כלקיחת הפסח וכו' נתקרבה גאולתן, וזהו שנקרא היום ההוא שבת הגדול, שנתוודע גדולה תשובה שמקרכת את הגאולה, והנה היה מקחו מבעשור על שהיה שבת, והשומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה וכו' מוחלין לו, על כן נקרא שבת הגדול.

עוד

כל אחד בפני עצמו, אף על פי כן אמר להם משה משכו וקחו לכם צאן, כי כל מעשה יחיד הוא צריך לכל הצבור כי בתשובת כל אחד מתכפרין כל הצבור, ועל כן צוה הש"י מקחו מבעשור להיות שהיה שבת, ומגולת השבת כשמירתו (שבת ק"ח) אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו, כי שמירת השבת היא תשובה, ממילא כשמוחלין לו מוחלין לכל העולם הערכות, והנה הוא ממדת הגדולה, והנה בראשונה נתגלה זה הענין כשבת הזה, ועל כן נקרא שבת הגדול שבו נתגלה ענין התנהגות מדת הגדולה לחשב ולשומר שבת, וכוה יתפרש המדרש הנ"ל, אדם שעשה עכירה וחזר בו (שהוא סר מרע), ועשה תשובה (בועשה טוב), מוחלין לו על כל עונותיו, היינו שחלקי עונותיו הם בכחינת הערכות אל כל ישראל, הנה יש לו מחילה על הכל וכולם מתכפרין והוא ממדת הגדולה, ונתגלה הדבר כשבת זה, ועל כן נקרא שבת הגדול.

ו) עוד מעם לקריאת שם השבת הזה שבת הגדול, כתב הרב הגדול בעל עוללות אפרים (ח"ב עמוד ב' לאל"ו) הוא על פי מה שאמרו רז"ל (קדושין לא) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, והנה עד היום ההוא בעשור לחודש הראשון הגם שמומן האבות צדיקי הדור ויחידים סגולה היו מקיימין את התורה, אבל היה בתורת נדבה ולא היו מצווים ועושים, והן היום שנצטוו ויקחו להם איש שה וכו' גדול המצווה וכו' על כן נקרא שבת הזה שבת הגדול, וזהו שאמרו רז"ל (תנחומא בראשית י"א) לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה וכו' שהוא מצוה ראשונה שנצטוו וכו', עיין שם דבריו ז"ל, אבל לדבריו ז"ל עדיין הקושיא במקומה עומדת, מאי שנא שבת דייקא, הוה לן לקרות ליום העשור כחדש יום הגדול, ונראה לפרש לפי הנ"ל, דהנה מצות שבת שמרו בני ישראל גם מרבית ההמון בעוד היותם במצרים, כי משה רבינו כירר להם יום השבת למנוחה ועונג כידוע ממדרשים ז"ל (שמ"ד א"ב) וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה כנוסח התפלה ישמח משה כמתנת חלקו וכו' כידוע ג, והנה הגם שהיו שומרים את יום השבת עם כל זה לא היו מצווים ועל כן

(ג) עיין שבתות מאמר ז סימן ד, ומאמר י סימן ב, סיון מאמר ב סימן ז, ועיין טוה"ת סי' רפ"א.

היום לעבוד את בוראה את מאהבה כדרך המלאכים (תהלים קג ב) גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, זה תשוקתם בעבודתם לקבל פרס היינו שיתנו להם עוד איזה עבודה כי העבודה היא תשוקתם כל הימים), ונמצא יום השבת יומא דנשמתא הוא יום מסונל לאהבה, (רמו לדבר אמר כבוד מחותני הרב הקדוש המקובל המפורסם בישראל מהרצ"ה זצוק"ל ה, אהב"ה בכ"ל ל"ב אהב"ה בכ"ל נפ"ש אהב"ה בכ"ל מא"ד בנימטריא שבת), ולפי זה מצאנו מוב מעם לקריאת שם השבת הוזה שבת הגדול, שבו נתגלה ענין העבודה השלימה, דהנה כתיב בתורה (במדבר ד מז, ז) עבודת משא ועבודת מתנה, נראה לכאור, עבודת משא הוא עבודה מיראה, שאינו נהנה מהיגיעה רק נושא כמשא עול העבודה מחמת יראה, ועבודת מתנה הוא עבודה מאהבה, שהוא נהנה מסורה היגיעה בעבודה, (והוא באמת מתנה מן הש"י כענין (ברכות יז) עולמך תראה בחייך שנהנה מן מעמי גן עדן בעולם הזה, והנה אמרו תלמידי הכעש"ט זצוק"ל (מגד דברו ליעקב סי ק"א) שהאדם אין צריך לפרוה רק אחר היראה, ואהבה תבוא לו ממילא מן השמים כי (קדושין ב:) דרכו של איש לחזור אחר אשה (משלי לא אלא) אשת חיל ונ' יראת י"י, (הכן ה), אם כן לפי זה תכין היטב שהעבודה מאהבה נקרא עבודת מתנה, והנה בשבת הוזה נתגלה מהות העבודה השלימה עבודת מתנה גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, כן נראה לי, על כן נקרא השבת הוזה שבת הגדול.

י) עוֹד מעם לקריאת שם השבת הוזה שבת הגדול, על שם הנם שנעשה בו, הוא על פי מה שאומרים בנוסח ההודאה דפורים ואתה כרחמיך הרבים הפרת וכו' ותלו אותו וכו', והנה מהראוי להתבונן למה תקנו כלשון הזה ואתה כרחמיך הרבים, ופירשנו הענין (אור מאמר ז סימן יא) על פי המקובל מרכותינו, כשנעשה לאדם נס והוא בזכותו, וזכה בעצמו לראות במפלת אויביו (או רשעי הדור), אך אם אין הישועה בזכותו הנם שהש"י עושה לו נס בישועה להנצל, אבל אינו זוכה לראות במפלת אויביו (או הרשעים), וזוה פירשו הראשונים הפסוק (תהלים מז יא) ישמח צדיק כי חוזה נקם (כשהוא רואה בעצמו הכפלה והנקמה) ויאמר (כל) האדם אך פרי לצדיק (חיינו זה ודאי פרי הצדיק ובזכותו, דאם לא כן לא

היה

ט) עוֹד מעם נראה לי, על פי מה שאמרו רז"ל (ברכות ה) גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים, והקשה בספר עוללות אפרים (שם) מאי שייכות יש לשני הענינים הללו הלא אינם תחת סוג אחד, ופירש, דהנה העובד מיראה אינו נהנה מהעבודה, שהעבודה יניעה היא לו, רק שבהכרח הוא עובד מחמת היראה מהנעבד, מה שאין כן העובד מאהבה הנה הוא נהנה מעבודה עצמה שהוא עושה ביגיע כפו סוכה ולולב פסח מצה ומרור ודומיהם, וזהו שאמרו גדול הנהנה מיגיעו היינו העובד מאהבה, מן הירא שמים העובד מיראה, עד כאן דבריו, והנה בכאן בציווי לקיחת הפסח כתיב משכו וקחו לכם צאן, דרשו על זה רז"ל במדרש הדא הוא דכתיב בשוכה ונחת תושעון, עד כאן, ופירשנו דבריהם (סימן ז) דהנה קשה מהו לכם דדרשינן בכל מקום להנאתכם וכיוצא, אבל הכוונה לדעתי משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן למצוה והיא תשובה מאהבה בסור מרע ועשה טוב כמו שכתבנו לך, וזהו שאמר לכם להנאתכם, שתעשו הדבר מאהבה ותהיה הנאתכם מהיגיעה, וזהו שאמרו במדרש הדא הוא דכתיב בשוכה ונחת תושעון, והבן.

וזוהו שנאמר (שמות יב כח) וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ד' את משה ואת אהרן כן עשו, דקשה מאי וילכו וגם מהו כן עשו, אבל הפירוש הוא לדעתי, דהנה העובד מאהבה כל עשיותיו המפלים לעיקר המעשה הכל נחשב למעשה כיון שעושה מחשקות הנפש ותשוקתה על דרך (תהלים קיט ללא) דבקתי בעדותיך וכו' דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי, וזהו שאמר בכאן וילכו ויעשו בני ישראל, שתיכף משעת הליכה נחשב להם לעשייה כיון שעשו בתשוקה ואהבה, וזהו שאמר גם כן כאשר צוה ד' וכו' כן עשו, כמו שציווי הש"י הוא מאהבה, וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה אתה כחרתנו וכו' אהבת אותנו וכו' וקדשתנו במצותיך וכו', כן עשיית בני ישראל היה מאהבה, והנה היה הציווי על בעשור לחדש על שהיה או ביום השבת (וחיב צב. ה). יומא דאורייתא יומא דנשמתא, הנשמה זה תשוקתה כל

ד) עיין שבתות מאמר א סימן ט.

ה) עיין מאמר ד דרוש ב עיד הרמו, דרך פקחדיק הקדמה ח סימן י.

כדי שיהיה בידם ארבעה ימים להשתעשע במצות כי חיו ערום ועריה כמו שאמר הנביא (יחזקאל טו ח), וכן יסד הפייס בשבת הגדול (דיה אין ערוה) טעם זה, והנה המח ראו שצוה להם הש"י ליקח חשה בעשור כדי להשתעשע באיזה מצוה, הנה ראו אשר בידם זכות אין, והנה אף על פי כן זכו לראות במפלת שונאיהם, על כרחך הוא מתגבורת החסד ממדת הגדולה, על כן נקרא שבת הגדול.

וביותר נראה לי שהש"י צוה או שיהיה מקחו מבעשור, על כי היה או עשור לחדש בשבת, ובשבת הוא תגבורת החסד והרחמים, (ובפרט וחיג פסח:) בשעת רצון בשעתא דצלותא דמנחה בשכתא אפשר אז לקחו הקרבן פסח), ואז הגם שאינם ראויים זכו לראות במפלת אויביהם, על כן נקרא שבת הגדול ממדת הגדולה, על כן זכר לנס הוא דוקא תמיד בשבת ולא בעשור לחדש כי לא עשירי גרם רק שבת גרם, וכל עצמו של עשירי חיה עבור שהיה או עשירי בשבת, וזהו שאמר דוד (תהלים קלו י) למכה מצרים בבכוריהם (שהכה אותם על ידי בכוריהם שהרגו מהם המון רב כמו שאמרו רז"ל) כי לעולם חסדו (כי נשפע אז בעולם מדת החסד ועל ידי זה זכו לראות בעצמם במפלת אויביהם כנ"ל) ודי בזה.

ובזה מוכן גם בהנם דקריעת ים סוף בשביעי של פסח (שמות יד ילא) וירא ישראל את מצרים מת וכו' וירא ישראל את הים הגדולה וכו' ויראו העם וכו', דקשה וירא וירא למה לי, וגם היאך צודק לומר בכאן יד הגדולה במפלת מצרים הלא יד הגדולה היא מדת החסד (ת"י פט), וגם מה שאמר שראו בני ישראל את הים הגדולה היינו מדת החסד ויראו העם וכו' הלא

היה זוכה לראות בעצמו הנקם, ומסיים כזה חרב החיד"א זלה"ה (דבש ל"ג נ טו) שארית הפסוק, דהנה כתבו הראשונים על פי המקובל בידם, עם היות כשהנם אינו בזכות הצדיק אינו זוכה לראות בעצמו הנקמה, עם כל זה כשהנם נעשה על ידי תגבורת החסד והרחמים יוכל הצדיק בעצמו לראות הנקמה, וזוה פירש הרב הגדול הנ"ל שארית הפסוק אך יש אלקים שופטים בארץ, ר"ל אין מקום לבעל הדין לחלוק ולומר דלעולם אין זה זכות הצדיק, ומה שהוא בעצמו רואה הנקם הוא בעבור תגבורת מדת החסד והרחמים בעולם, לזה אמר אך יש אלהים שופטים וכו', ר"ל הנה אנחנו רואים מדת הדין (אלקים) מתוחה לשפוט תבל, על כרחך לומר מה שחזה הצדיק בעצמו הנקם הוא בזכותו), והנה בנס דפורים כאשר בני ישראל זכו בעצמן לראות במפלת האויב, ניתלו על עץ גבוה חמשים אמה לעיני כל, לא תלו בזכותן רק אמרו שהוא בעבור תגבורת החסד והרחמים, וזהו שאמרו בהודאת, ואתה (בעצמך בלא סיוע הזכות דאיתערותא דלתתא, רק) ברחמיך הרבים וכו', תגבורת החסד והרחמים, הפרת את עצתו וכו', ותלו אותו לעין כל זוכו לראות במפלת האויב (*).

והנה (סווא"ח תל ובי"ג) בעשור לחדש ניסן לקחו את הפלה לקרבן פסח וקשרו אותו בכרעי מטותיהם, ושאלו אותם המצריים מה זה זאת לכם, ואמרו זכ פסח הוא שהש"י עתיד להרוג בכורי מצריים, על כן לוקחין בכור המזלות לקרבן פסח, (ש"ס תהלים קלו) ועמדו הבכורים ועשו מלחמה עם אבותיהם ונהרגו אז המונים המונים וראו ישראל במפלתן, והנה אמרו רז"ל (יל"ש בא קצה) מפני מה פסח מצרים מקחו מבעשור

* הג"ה

וזהו שכתבנו אצל לוט, אחר כל המעשים שאמרו לו (בראשית י"ז) אל תביט אחריו (כי לא היה רשאי לראות במפלת הרשעים כי לא ניצול בזכותו רק בזכות אברהם), והנה נאמר אחר כך (שם כו כט) וישכם אברהם בבקר וכו' וישקף וכו' וירא והנה עלה קטור הארץ וכו' ויהי בשחת אלקים וכו' ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה בהפוך את הערים אשר ישב בהן לוט, והנה ידוע דהפסוקים הללו אינם מובנים דהרי כל המעשה של לוט מבואר באריכות לעיל ולמה חזר ואמר ויהי בשחת וכו', וגם הדקדוקים רבו ביתור הלשון וכיצא, ולדרך הנ"ל מובן, דהנה ללוט נאמר אל תביט אחריו שלא יראה במפלת הרשעים, וכתב אחר כך באברהם וישקף וכו' וירא וכו' ולמה כך, על כן חזר ואמר ויהי בשחת אלקים (מדת הדין) את ערי הכנע (שהיתה מדת הדין מתוחה מאד), והנה אברהם זכותו גדול (וישקף וכו' וירא וכו'), אבל לוט לא ניצול בזכותו דק ויזכור אלקים את אברהם וישלח את לוט, על כן לא [היה] רשאי לראות במפלת הרשעים, וקצרתו בכאן והארכתו במקום אחר.

מצרים לקטנות (כי היה הדעת בגלות ונקרא קטנות כי הוא כעין שכרות וכמו שאמרו רז"ל)

ובזה תמצא טוב מעם, תקנו חז"ל (שמיר ו ד) נגד ד' לשונות של גאולה ד' כוסות יין, מה מעם לכוסות יין דוקא הוה להו לתקן ד' מינים אחרים באכילה או באמירה ובסיפור נגד ד' לשונות הללו, אבל היא שעמדה בשעת הקפזוג עת שכרות היא לנו קטנות הדעת ואין כאן דין ויכולני לפטור וכו' שנאמר ושכורת ולא מין, (וכבר כתבנו בימי הפורים (אדר מאמר ד סי ז) חייב אדם לכסומי וכו' (מילה ז:)) כי נתחייבו על שהשתחוו וכו' והיה הפענה להנצל וכו' עת שכרות וכו' שכורת ולא מין, וכא הדבר אצלנו באריכות בענין התפלות עיין (שם), על כן נגד לשונות של גאולה התקינו חז"ל יין המשכר כי היא שעמדה, אין לסטרא אחרא מענת חזקה, כי החזיק בנכסי קמן מכלי דעת ומעשיו אינו כלום כי בגלות נאמר ושכורת ולא מין, והנה רז"ל למדו (ב) בן י"ג שנה נקרא גדול (מוחין דגדלות) (בראשית לד ט) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וכו', והנה קראום הכתוב איש, ונמירי על פי החשבון (ביד פ ה) היה לוי אז בן י"ג שנה ונקרא איש, ומכאן למדו לכל התורה כולה בן י"ג שנה (נקרא גדול), הוה ליה מוחין דגדלות לזה נקרא איש הרסוח לתלת מוחין בידוע (תו פה), והנה בהגיע עת דודים במצרים הנה הפענה היתה שהיו קטנים היינו בקטנות הדעת שכורים מכור הגלות, ועתה הנה העת והעונה שיבואו לכלל גדלות לשלימות הדעת כמה דאת אמר ביחזקאל (טו ה) והנה עתך עת דודים, והנה שבת קודש יום הוכן מימי בראשית לקניית הדעת שלימה, וזהו שנאמר בשבת (שמות לא יג) לדעת כי אני י"י מקדשכם, וכענין שאמרו רז"ל (שבת י) אמר לו הקב"ה למשה (סוד הדעת (הב"ס לד ה) אשר ידעו י"י וכו') מתנה טובה יש לי בכית נגזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם (כמה דאת אמר לדעת כי וכו'), הכן מאד, והנה לבעבור זה בשבת (יום הדעת) קודם היציאה, צוה חשיית (שמות יב א) ויקחו להם איש וכו' עשייתם עשיית היום (בגדלות) [בשלימות] הדעת מוחין דגדלות, מה שאין כן עשייתן עד היום היה בקטנות וכשכרות (על כן מה שעבר

אין

הלא היראה היא מצד הנבורה (שם י), ולפי הנ"ל יתכן, וירא ישראל את מצרים מת וכו', והנה ראו במפלת אויביהם ומכרו שוכותם עמדה להם, ואחר כך ראו יד הגדולה מדת החסד, והבינו אשר לא בזכותם הוא רק שהוא מתנבורת החסד, אז ויראו העם את י"י, כשראו כשאין בידם זכות רק הש"י עשה כרוב רחמיו וחמדיו ולמען בריתו את אברהם וכו'

(א) עוד מעם לקריאת שם השבת הוה שבת הגדול, נראה לומר על פי מה שחקר הרב החיד"א זלה"ה (מבני קטנות י לו) הרי קיימא לן (במין עו) נעל נדר ופרץ הוה חזקה, והנה היצר הרע בא והחזיק באיברי האדם כדרך תשמישן מיום ההולדת, ואחר כך בא היצר טוב, והנה כבר קנה היצר הרע את האברים מדין חזקה, ותיירץ על פי מה דקיימא לן בחושן משפט סימן קמ"ט (סעיף ט) אין מחזיקין בנכסי קמן ואפילו הגדיל אחר כך, הואיל והמחזיק ירד לשדה כשהיה בעל השדה קמן, והנה האדם דמעשה קמן אינו כלום מפני שאין לו דעת רק מוחין דקטנות בלי דעת, ולעשייה בעיני דעת כדכתיב (שמות לא ג) ואמלא אותו וכו' ובדעת וכו' לעשות ככל מלאכה, והנך רואה הגדלות המוחין בשלימות הדעת הוא הנרצה לעשייה, מה שאין כן במוחין דקטנות בלא דעת הוה כמתעסק, והנה בגלות הנה היה קטנות הדעת והא ראייה שבהגיע תור הגאולה אמר הש"י (שמות יב ב) וידעתם כי אני י"י (שם ז ה) וידעו וכו', והנה ציוו רז"ל (פסחים קסז) לפתוח בגנות ולומר מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו וכו', והחזיק היצר הרע וסטרא אחרא בכל איבריהם, אבל להיות שהיה הדעת בקטנות כענין שאמרו רז"ל (עירובין טז) יכולני לפטור את כל העולם מן הדין מיום שחרב בית המקדש דכתיב (ישעי טו ט) ושכורת ולא מין, היינו שאין להם דעת כשכור עכרו יין, ואין מעשה קמן כלום, והאי דיצר הרע החזיק בנכסים אין מחזיקין בנכסי קמן (היינו מי שאין לו דעת), והנה היא שעמדה לאבותינו במצרים בהגיע תור הגאולה, הנם שהיה הקטנות (ש"ס תהלים טו ה) הללו עובדי עבודה זרה והללו וכו', הנה היה הפענה שהיו בקטנות הדעת, והקליפה והסטרא אחרא החזיקו בנכסי קמן, על כן תמצא בנבואת יחזקאל (טז) המשיל כל הענינים ביציאת

* גידר דף כט ע"ב רש"י ד"ה ור"י יוסי.

אין), על כן נקרא השבת הזה שבת הגדול, בין והתכונן והרחב הדברים ותמצא נחת **ממוצא** הדברים תשכיל ותדע גם בגלות החל הזה, אמונת אומן היא לנו אשר אם ח"ו זכות אין הנה הש"י ירחיב לנו מצר ונפסור מן הדין, להיות שאין לנו דעת שלימה בגלות כדכתיב ושכורת ולא מין, והיא שעמדה לאכותינו ולנו למענה לפסור מן הדין, ולזה תקנו זכר לד' לשונות של נאולה ד' כופות יין דייקא, וזהו שתמצא על פי מנהגי אבותינו בהגדה והיא שעמדה לאכותינו וכו' אוחזין את הכוס וכו', הכן רמזותינו ותתבונן על ידי זה מה שאמרו רז"ל במדרש (שמיר טו) כיון שאמר משה לישראל כחדש הזה אתם נגאלין מיד גילו הצדיקים את ראשיהם, היינו מוחין גדולות, ויתבאר אי"ה במקום אחר (מאמר ב סימן ד ה)

יב) **ואומר** לך עוד מעם לקריאת שם השבת הזה שבת הגדול, על פי מה שכתבתי (סימן מאמר ב סימן יא) על הא דאמרו רבנן (פסחים סח) הכל מודים בשבת דבעינן לכס, והוא, דהנה ידוע (תראי פי"ט) דיעקב ועשו חלקו ביניהם העולמות, והנה עשו הוא הגדול לתולדה שיצא תחלה לעולם הזה ונמל לחלקו העולם הזה, ויעקב הוא הקטן מקטין את עצמו בעולם הזה ונמל לחלקו עולם הבא, והקשו הראשונים, אם כן האיך מצאנו ידינו ורגלינו ליהנות מן עולם הזה יותר מן פת חריבה וקיתון של מים (שהוא ההכרח לחיות) אבל יותר מן ההכרח הרי הוא של עשו ואומות העולם, (ואפילו הנאת אכילת מצוה האיך נוכל הרי הוא מן הנאת עולם הזה), ותירץ הרב הגדול מהר"ש פרימו ז"ל, להיות דדרשו חז"ל (שבת פה.) תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם מקבלין ישראל את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתוהו ובוהו, נמצא הכל היה תלוי ועומד עד יום קבלת התורה, על כן כתיב במעשה בראשית (בראשית א לא) ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי כה"א, הכל היה תלוי עד יום ששי בסיון של זמן קבלת התורה, נמצא כהניע יום ההוא היה כל העולם כולו כסכנה גדולה, כי אם לא היו ישראל מקבלין את התורה היה חוזר כל העולם לתוהו ובוהו, והנה ישראל באומרים נעשה ונשמע הצילו את כל העולם, וקיימא לן (תרי"ג רנ"ז) המציל מזומו של ים ומשלילותו

של נהר לעצמו הציל, אם כן הכל הוא של ישראל עולם הזה ועולם הבא, עד כאן דברי הרב הנ"ל, וזוה פירשנו המעם הא דאמרו רבנן (פסחים סח) הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס, להורות על האמור שגם העולם הזה שלנו הוא, עיין מה שכתבתי שם במקומו בדרושי חג השבועות (סימן מאמר ב סימן יא, ועיין שבתות מאמר ז סי' יז)

ובזוה פירשנו גם כן הכל מודים בשבת וכו', דהנה כתב הרב עיר וקדיש בעל אור החיים זצלה"ה בפסוק (שמות כ יא) כי ששת ימים עשה י"י וכו' ולא כתיב בששת, להורות דהש"י לא ברא רק ששת ימים וברא גם כן אחר כך את יום השבת ועל ידי יום השבת נברא שוב ששת ימים, כי כן המביע הש"י בקדושת יום השבת שעל ידי שמירת קדושת היום יצאו שוב מכה אל הפועל ששת ימים, ואילו יצויר ח"ו כאיזה זמן מן הזמנים שישאר העולם בלא שומר שבת היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, נמצא בכל שבת אנחנו מצילין את כל העולם מן הסכנה, אם כן גם עולם הזה שלנו וכנ"ל, על כן הכל מודים בשבת דבעינן לכס להודות על הנ"ל שגם עולם הזה חלק עשו הגדול, שלנו הוא, והנה בהניע תור וזמן צאת ישראל ממצרים, הנה צוה הש"י במצוה ליקח מלה ולשוחמו ולאוכלו צלי אש כדרך שהשרים אוכלין בהנאת עולם הזה, והנה הוא מותרות הנאת עולם הזה, והנה נפל לחלק עשו הגדול ואיך יצוה הש"י כציווי ליהנות מן חלק חבירו שהוא נזול בידינו, על כן צוה הש"י ליקח את המלה כיום השבת שהיה אז בעשור לחדש להורות על האמור, שממעם שמירת שבת גם כל עולם הזה שלנו כי בכל שבת אנחנו מצילין את העולם מן הסכנה, וזהו שנקרא השבת ההוא שבת הגדול, שנתודע אז שגם חלק עשו הגדול לנו הוא ולבנינו, וזוה יונח לך מה שלא נקבע לזכירת הנם תמיד כיום העשירי רק תמיד כיום השבת, הכן.

יג) **עוד** מעם לקריאת השבת הזה שבת הגדול, דהנה יש לומר המעם למה צוה הש"י בפסח מצרים

להיות מקחו מבעשור, דהנה אמרו רז"ל (ראשית חכמה, אור עולם פ"ו) גדולה מצוה שמנחלת לערשיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר (משלי ד ה) שמור מצותי וחייה, עכ"ל, והנה במצות שבת הנה נצטוינו בעונג דכתיב

וקראת

הפסח וגררוהו וקשרוהו בכרעי ממותם, ואף על פי כן יקחו שכרם משלם (שמות יב ג) ועבר י"י לנגוף את מצרים וכו' ופסח י"י וכו' ולא יתן המשחית וכו', והודיע להם הקב"ה בשבת זה ענין הזה ולך י"י החסד כי אתה וכו', על כן נקרא שם השבת הזה שבת הגדול, היינו שנתוודע להם מדת החסד שנקראת גדולה כדכתיב (והיא כס יא) לך י"י הגדולה וכו' (עיי' סימן ז)

מו) עוד יש לומר למה קורין השבת הזה שבת הגדול, הוא על פי מה שפירשנו בפסוק (תהלים קא ב) גדולים מעשי י"י דרושים לכל חפציהם, והנה ידוע דלאו סיפיה רישיה ואינו מובן, ופירשנו הדבר על פי מה שאמרו רז"ל במשנה להלכה (כלים יז טו) הגדול יש לו מעשה ומחשבה, אפילו חשב על הדבר לעשותו כלי נקרא כלי לענין שומאה ומהרה, מה שאין כן קמין יש לו מעשה ואין לו מחשבה, והנה קיימא לן (קדושין ג) דבישראל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה כמו שדרשו חז"ל (מלאכי ג טו) ליראי י"י ולחושבי שמו אפילו חשב אדם לעשות מצוה וכו' מה שאין כן בגוי, והנה מהראוי לתת טעם וכי משוא פנים יש בדבר, ממה נפשך אי המחשבה נחשבת כמעשה גם אצל הגוי מהראוי להיות כך, (וכבר דברנו מזה (תמוז אב מאמר ג סימן ח) מעמים שונים), אבל הוא, להיות כשעלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם (והיא כז) ישראל עלו במחשבה (פסי' בראשית א) בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, והנה ישראל לא סיגלו עדיין שום מעשה אף על פי כן הספיקה מחשבתן של ישראל שעלו במחשבה להיות כמעשה, על כן נפסק בהם להלכה מחשבה טובה שבהן מצורפת למעשה, מה שאין כן באומות העולם, והנה בריאת העולם במעשה בראשית הנה היתה התחלה ליל א' (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד * והנה מחשבתן של ישראל קדמה כשעלה ברצונו כביכול, על כרחך הוא ביום השבת שהיה קודם בריאת הזמן, על כן נקרא זמן צלותא דמנחה דבשבתא עת רצון, כי אז עלה ברצונו ית"ש לברוא את העולם, על כן נקרא יום השבת יום הדעת כמו שאמר הכתוב (שמות לא יג) לדעת כי אני י"י מקדשכם, (היינו לשון הכנה שאני הכנתי אתכם ביום הזה מבראשית ועליתם במחשבתני), וזהו שאמרו רז"ל (שבת י) שתנה טובה וכו'

(ישעי נח יג) וקראת לשבת ענג (ספרא, וביום השביעי שבת) ענגוהו במאכל ומשתה ובכסות נקיה, הנה הוא תענוגי העולם הזה, והנה (וחיב צב ה) שבת הוא גם כן יומא דאורייתא יומא דנשמתא מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, אם כן יום השבת הוא תענוג עולם הזה ועולם הבא, הנה בכדי להורות מה שאמרו רז"ל גדולה מצוה שמנחלת לעושיה עולם הזה ועולם הבא, הנה במצוה הראשונה שנצטוו ישראל בצאתם ממצרים היינו קרנן הפסח, צוה הש"י להיות מקחו מבקשור לחדש דאיכלע אז בשבת שהוא יום תענוג עולם הזה ועולם הבא, להורות דעל ידי המצות נוחלין עולם הזה ועולם הבא, על כן נקרא השבת שבת הגדול על שם גדולה מצוה, ועל כן בכל שנה נעשה לזכרון דוקא בשבת ולא ביום עשירי

יד) כתב הרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה בספר כסא דוד (ענ ע"ג) כשם הרב מ' חנון נבון, פירוש הכתוב (תהלים סב יג) ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, דהקושיא מפורסמת מהו החסד כיון שאינו משלם רק שכר כפי הפעולה, (וכבר דברנו בזה במקום אחר ה) בפירושים שונים), ואמר הרב הנ"ל על פי מה שאמרו רז"ל (אבות ד ב) מצוה גוררת מצוה, היינו שסגולת המצוה הוא כך (מאת המצוה ברוך הוא וברוך שמו) שתגרור מצוה אחרת, (והוא כענין שבת קד) הבא למהר שמייעין אותו), ואם כן לפי זה פעולת המצוה הנגררת היא ממילא מצדו ית"ש, שפסייע מצד מדת החסד שהוא כסוד מים המוגרים זה אחר זה, ואף על פי כן משלם הקב"ה כאילו היתה גם המצוה האחרת פעולת האדם ממש, וזהו שאמר ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כאילו היה הדבר מעשהו ממש בלא גרירה, והנה במצרים צוה הקב"ה במצוה ראשונה שנצטוו כל יחיד, הנה צוה ליקח את הפסח בעשור לחדש שאיקלע אז בשבת, בכדי להורות להם מצוה גוררת מצוה, להיות שנחו ביום השבת גם במצרים על פי משה שכירר את יום השבת כמו שאמרו רז"ל (שמירד א לב), בזכות זה הנה מצוה גוררת מצוה ולקחו בשבת את מלה

ז) עיין כסא דוד ב ע"ג, ראש דוד קנט ע"ג, מדבר קדמות מערכת מ סימן לה, להגה"ק מרן חיד"א זי"ע
ח) עיין סימן מאמר ב סימן טו, ומאמר ח סימן ט.
ט) עיין לציל מאמרי השבתות מאמר ח סימן א.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש א, פשט ישעיה

נתוודע לנו לפרש הפסוק, גדולים מעשי י"י (מעשים אשר הם לשם הש"י המה נקראים גדולים, כי הם) דרושים לכל הפציהם (כי דרוש ידרוש י"י למוכה אפילו החפץ והרצון והמחשבה שמחשב האדם לעשות מעשי המצות לשם י"י, על כן הם נקראים גדולים כדין הגדול שיש לו מחשבה ועל ידי מחשבתו בלבד פועל לעשות כלי), וכיון שנתוודע הדבר הזה לישראל בשבת הזה, על כן נקרא לזכרון שבת הגדול, שנתבשרו שיש להם דין והלכות הגדול שעושה כלי במחשבתו בלבד.

וכו' ושבת שמה לך והודיעם שנאמר לדעת וכו', והנה בצאת ישראל ממצרים כשביקש הקב"ה להודיע להם הסגולה הנפלאה שיש בהם יותר מכל העמים, אשר מחשבתן כמעשה המצות מצורפת כמעשה, הנה צוה הקב"ה במצוה הראשונה זביחת קרבן פסח, הנה צוה לקיחתו מבעשור (מה שאין כן בפסח דורות) שהיה אז בשבת, להודיע להם שהמחשבה שמחשבין לעשות המצוה זביחת הפסח נחשבת להם למצוה בפני עצמו (מה שאין כן באומות העולם), והמעם הוא יום השבת אשר אז ישראל עלו במחשבה, נמצא

מאמר ד

טיול בפרדס

דרושים אשר נמצא בכתובים אצלי שדרשתי בעצם היום שבת הגדול על דרך פרדס, על כן נקרא בשם טיול בפרדס

דרוש א'

שדרשתי עוד בימי חורפי

וכו', וכן הביא הלימוד הזה מהפסוק על דין הפרוסה, והא מנא ליה לזכות דברי שמואל, ובפרט דר' עקיבא בפרק כל שעה (לו) קאי כוותיה, וגם בכרייתא בכאן בלישנא קמא, והנה ראייתי להב"ח ז"ל בסימן תע"ג (בסופו) כתב דסבירא ליה להרמב"ם דהא דקאמר שמואל וכן בכרייתא שעונין עליו וכו', עליו הוא לאו דוקא, רק בזמן עסק אכילת מצה היינו בלילה הזה אז עונין ומספרין ענין היציאה, ולי הקמן אינם מוכנים הדברים, דאי סלקא דעתך דהכי סבירא ליה להרמב"ם אם כן הוה ליה להרמב"ם להביא זה הפסוק לראיה לחם עני שעונין עליו וכו' כמו שהביא זה הפסוק לראיה על דין הפרוסה, וגם אם נאמר עונין עליו דקאמר שמואל לאו דוקא, רק ישמיענו שצריך לומר ההגדה בלילה אכילת מצה, הנה אין צריך ללמוד זה מלחם עני, ומקרא מלא הביאו בכרייתא דהגדה (של פסח) למען תזכור וכו' (זכרים טו א) בעבור זה וכו' (שמות יג ח) לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים וכו', על כרחך צריך לומר דשמואל עליו דוקא קאמר, ומשמיענו חידוש דין לומר עליו דוקא ההגדה

גמרא (פסחים דף קט"ו):

על דרך הפשט

אמר שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים, תניא נמי הכי לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, דבר אחר לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה, דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה, עד כאן, הנה הסוד ושלחן ערוך (אריה תע) וכל האחרונים פסקו ככולהו לישני, היינו כשמואל וכלישנא קמא דכרייתא שעונין עליו דברים, על כן פסקו שצריך להחזיר הקערה עם המצות כשאומר ההגדה, וכלישנא בתרא פרוסה דוקא לאכילת מצת מצוה, אבל יש לתמוה על הרמב"ם (הלי חומ"צ ח ה) שכתב בפירוש שאין צריך להחזיר את הקערה עד שאומר מצה זו, ממילא סבירא ליה דאמירת ההגדה אין צריך להיות על המצות, ממילא לא סבירא ליה כשמואל וכלישנא קמא דכרייתא, ומבירא ליה דעיקר לישנא בתרא דייקא לחם עני כתיב מה עני דרכו בפרוסה

אפשר לדרוש המקרא לחם עוני שעונין עליו וכו', הרי כתיב (דברים טו א) שכעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני, וכי מלקא דעתך לענות דברים על המצה כל שבעה, הרי המצה גופה אינה חובה כל שבעה, ומקרא מלא דרש בעל הגדה בכרייתא בעבור זה וכו', והנה לר' עקיבא דדרש לחם עוני פרט לשנילושה בחלב ניחא דאי אפשר לומר דקאי על כל הז' ימים, דהרי מצה אינה באה חובה כל ז' ומיכא תיתי לנו לאסור מצה עשירה כל ז', מה נשתנה מכל המאכלים מעדני מלכים שמותר לנו לאכול כל ז', אלא על כרחך דדרש לה במדה בתורה באם אינו ענין לז' הימים תגהו ענין למצות מצוה כלילה הראשונה, ואם כן לפי זה גם המקרא לחם עוני שעונין עליו וכו' גם כן נדרש על לילה הראשונה, ותרווייהו דרשינן היכא דלא מכחשי אהדדי וכמברא הנ"ל שכתבנו לדעת האחרונים.

(חסר בכאן סיום הדרוש ממה שנמצא כתוב אצלנו, והמשכיל יתבונן, ופטטיא דאורייתא טבין, אבל להלכה דאי קיימא לן כהאחרונים בכלהו לישני המקרא והמסורת).

על דרך הרמז

לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה (פסחים קטו).
 יתפרש על דרך מה שפירשתי בפסוק (שמות יב ז) ושמתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, ומן הראוי להתבונן מהו הניתנת טעם לשמירת המצות על שהוציאנו הש"י בעצם היום הזה, (וכפי הנראה צריך לכיין הפעם כיון שהוא מכוון בפסוק כענין ציצית ותפילין ומוכה), ונראה, דהנה המצה קראו בזהר הקדוש (תיב קטג) מיכלא דמהימנותא, וצריך להתבונן על איזה אמונה מורה הוראת המצה, ונראה לומר, דהנה הלחם חמץ מגביה את עצמו ועושה פעולה בעצמו זולת פעולת האומן שעשאה, כי האומן לא עשאה רק כפי שיעור גודל הקמח והמים, והעיסה מגביה את עצמה אחר כך בפעולתה יותר ממעשה האומן ויוצאת מן הגדר ונבול שגבלה האומן, מה שאין כן המצה נשארת בנכולה ונדרה שהגבילה האומן, והנה אבותינו כשהיו משוקעים בטומאת מצרים היו משוקעים בתוך אמונות כוזבות, ואמונות מצרים בימים ההם היה למזל מלה בכור המזלות (והיג רי"ג) באמרם שהכל מתנהג על פי המזלות

ההגדה, היינו שתהא המצה סמוכה לפניו בגלוי בעת אמירת ההגדה, והדרא תמיהתינו על הרמב"ם למה לא פסק כן, ואדרבה פסק שאין צריך להחזיר הקערה **והנה לפי זה צריכין אנחנו להכין דעת האחרונים, דעל כרחך צריך לומר דמכירא להו להלכה יש אף למסורת (היפך השיטה הנ"ל) וכדחזינן בסוכה (ו) דמכירא לן להלכה ב' כהלכתן ונ' אפילו טפח דיש אף למסורת, ואם כן למה פסקו הכא כשמואל דדרש אף למקרא, ונראה לי לומר על פי דברי התוספות סנהדרין (ה. דה כוליה) שהקשו הרי ר' עקיבא דמבר ליה דיש אף למקרא דריש בפרק כל שעה המקרא והמסורת, מקרא, לחם עוני שעונין עליו וכו' כדשמואל, המסורה, לחם עוני פרט למצה שנילוש ביין וכו', ותירצו, דאפילו מאן דמכירא ליה יש אף למקרא, היכא דלא מכחשי המקרא והמסורת אהדדי דרשינן תרווייהו, ומכירא להו להאחרונים דמברת התוספות חווא אליבא דכו"ע, כמו מאן דמכירא ליה אף למקרא היכא דלא מכחשי דרשינן גם המסורת, הוא הדין מאן דמכירא ליה אף למסורת היכא דלא מכחשי דרשינן גם כן המקרא דמאי שנא, על כן פסקו כאן ככולהו לישני המקרא והמסורת, ולהרמב"ם צריך לומר דמכירא ליה דהגם דמברת התוספות מוכרחת (מכח קושייתם) דמאן דמכירא ליה אף למקרא היכא דלא מכחשי אהדדי מכירא ליה דדרשינן גם כן המסורת, עם כל זה מאן דמכירא ליה אף למסורת אין לנו הכרח דמכירא ליה יש אף למקרא גם כן אפילו היכא דלא מכחשי אהדדי, והנה מאן דמכירא ליה אף למקרא קאי כשיטה א' ואין הלכה כשיטה, והלכה יש אף למסורת ולא דרשינן להאי תנא אף למקרא אפילו היכא דלא מכחשי אהדדי**

והנה נשאר לנו שוב להתבונן בדברי הרי"ף ז"ל, הכיא לכולהו לישני רק דגרס בכולם לחם עוני מקרא, אם כן כיון דאפקיה מלשון המקרא הלא קיימא לן אין הלכה כשיטה, וצריך לומר דעל כרחך שמואל והכרייתא מכירא להו גם כן מהמסורה הך דרשה דדרש ר' עקיבא בפרק כל שעה לחם עוני וכו' פרט לשנילושה בחלב וכו', דאי לא תימא הכי האיך

(א) עיין רי"ף ריש סוכה ובר"ן שם ד"ה אמר אב"י, בדפוס ילנא ג ע"א.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש א, רמז יששכר

ויכולתו והשגחתו, לא לקרות לאביו למלא תוסף ולא תגרע שום משאלותיו כל מה שצריך. מבע ושום מעשה הטבעיית זולת בחפץ האומן היוצר כל הוא אלקינו, על כן קראו בזוהר (שם) מצה סיכלא דמהימנותא, הבן הדבר.

הנה על ידי אמונה הלזו מחויבים אנחנו לבקש כל צרכינו בכל עת זמן מהמשיגיה והכל יכול, והנה תראה בזוהר (מ"ב ס"ב) דר' ייסא סבא ור' אבא כד הוו מסדרו תכא קמיהו לא היו אוכלין עד שיתפללו על מזונותם ואחר כך אכלו, באמרם כבר נפקתא מבי מלכא אתייהב, וזהו שרמוז לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, כי על ידי הלחם הזה מיכלא דמהימנותא עונין על ידו דברים הרבה, היינו כל התפלות ובקשות, לבקש רחמים מבעל היכולת המשיגיה בפרטים הוא על ידי האמונה הבא לנו ברמז המצה כפי רמיות המצה בפעולתה כנ"ל, על כן המצוה הזאת בחג הקדוש הלזה חג הפסח לשון פ"ה ס"ח כנדוע מהארז"ל (פרע"ה שכ"א פ"ו) מפני שעל ידי אכילת מצה בא הדבור לפה כנ"ל, ומעתה תבין למה התורה האלקית קראה לחג הזה חג המצות, כי הנה התורה היא תורת ד' תמימה קראה אותו חג המצות, שהוא פעולת הכורא ית"ש, שנתן לנו המצוה הזאת בזמן ההוא החג הלזה ראשית צמיחת קרן ישראל להוראת אמונת אומן הנ"ל ברמיות המצה כנ"ל, ועל ידי אמונה הלזו מחויבים אנחנו לדבר ולבקש כל צרכינו וענינינו מהכורא ית"ש, כי לא נוסף במעשינו דבר רק בהשגחת היוצר כל, על כן אנחנו קוראים אותו חג הפסח פ"ה ס"ח כנ"ל, והבן (ועיי' מאמר ח סימן אב)

דבר אור (פסחים קטז) לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרומה וכו', על פי דרך הנ"ל, כיון שאז בימים ההם בזמן הזה היה ראשית השנת ידיעת הכורא, צריך האדם להתבונן למה עשה הש"י ככה, בגודל רוממותו ית"ש ברא בריה קמנה בעולם וישגיה עליה בכל פרסיות מעשיה, על כן צריך האדם להתבונן בזה מעשיו ית"ש שהבריות הקטנים בעולם העשייה הגשמית יכירו רוממותו וגדולתו ותפארתו, ולתכלית זה נברא המין האנושי להתבונן כמושכלות ויעלה מעלה מעלה ליחד יחודים לכוראו ית"ש, ואם כן צריך האדם להתמשך במעשיו אחר התכלית שבשכילו

נברא

המזלות וכפי התחייבות המערכה, והנה כאשר הש"י הודיע לבני האדם גבורותיו ושידד מערכות השמים בעבור אהבת ישראל עם קרובו, הנה המזל של מצרים בזמן חדשו וממשלתו דהיינו (יצוה פ"ה מ"ב) בחדש ניסן שמולו מלה, ודייקא כמ"ו לחדש שהוא אז בתכלית התוקף והגובה, אז שידד הש"י מערכתו והוציא את ישראל מתחת יד מצרים העובדים למזל ההוא במסות באותות וכמופתים, אז הכירו כל באי עולם כי יש גבוה מעל גבוה שומר ואפילו ההנהגה הטבעיות הכל בהשגחתו ית"ש

הנה המשכיל על דבר יתבונן וידע על ידי זה כי כל תנועותיו ומעשיו הכל נקשרים בחפץ הכורא, הנה ישליך יהבו על הש"י ולא יפעול פעולת שקר בנפשו לאבד זמנו לריק בהשתדלות אסיפת הקנינים המדומה, בידועו כי לא יוסף ולא יגרע בעבודתו עבודת העולם שום דבר רק כפי אשר יגזור המשיגיה הכל יכול, (זולת מעשה התורה והמצות הבחירה חפשיית), ולהוראה עצומה הזאת הלא מרמות מצת המצוה שהיא נשאר על מעמדה ונכולה כגבול שעשאה האומן, אינה יוצאת חוץ מגדרה ואינה מגבהת את עצמה ואינה מתנשאת, וזהו שאמר הכתוב ושמרתם את המצות, שלא תכא העיסה לידי חימוין וגבהות ותנועות יותר מפעולת האומן, והוא להוראה שהכל בהשגחת המשיגיה הפועל אומן ית"ש המשדר כל הטבעיים והמזלות, וכל הדבר הנעשה במבע הכל הוא בהשגחתו, וזהו שאמר במעם המצה כי בעצם היום הזה, היינו כמ"ו לחדש ניסן תכלית גובה מזל מלה בכור המזלות, אז הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, הנך רואה שאין שום מבע המזל יכול לעשות שום דבר מכלעדי השגחתו ית"ש, על כן מחויב האדם להשליך יהבו על ד' ולהתרצות כגזרותיו, הוא היודע את הטוב לאדם ולבקש ולחנן על כל דבר מלפניו *

כי ממנו הכל, והוא הרמז בפעולת המצה כנ"ל שאין לה תועלת מעצמה לא תוסף ולא תגרע מפעולת האומן, הנה צונו הש"י לאכלה במצוה בזמן חירותנו בזמן שנתוודע לכל כי הכל בחפץ הכורא

הח"א * על דרך שאמרו רז"ל (ברכות ב.) אין התינוק יכול לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן, וקודם שיטעום טעם דגן אינו קורא אבא ואימא לבקש מהם למלאות לו די מחסורו כי אינו מבחין זה, וכשתועם טעם דגן מתחיל (להבחין) (להכיר) מעט מעט כי צריך

* עיי' לקמן דרוש ו רמז.

יהיה עילוי לעסקי העולם שעוסק בהם, ובא הרמו על זה ביותר (וחי' א. ט. כחג הזה שמדת החסד מתעורר בעולם, שאז התחמד הש"י לגאלינו בתורת נדבה צדקה וחסד כי לא היה לישראל אז מצות ומעשים טובים כמה דאת אמר (יחזקאל טו ז) ואת ערום ועריה ואעבור עליך וכו', וכבר ידעת (שעה"צ פ' ראה) הנותן צדקה הוא תמיד בחי' דרגא דדכורא משפיע, והמקבל הצדקה יכונה לנוקבא מקבלת, והגר אמרו רז"ל (ויק"ר לד ט) יותר ממה שבעל הכית עושה עם העני העני עושה עם בעל הכית, ובא הרמו כחג הזה כמצוה הלזו, קרייא רחמנא לחם עני, פירשו בו, מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, הנה הגם שהוא מכין הכל (והמסיק) [והוא מסיק], עכ"ז אשתו הנוקבא היא הגומרת מלאכתו ומכיאתו לתכלית ההנאה אחר האפיה, כן בכאן הוא מסיק, ואשתו היינו המקבל הצדקה שהוא בדרגא דנוקבא יגמור מלאכתו להביאו לתכלית המכוון להאיר מדת החסד בעולם בריבוי יתירא, וזהו שמכריזין בהגדה הא לחמא עניא וכו' כל דכפין ייתי וייכול וכו', יהי חסדך ד' עלינו

על דרך הדרוש

אמר שמואל לחם עוני שעונים וכו' (פסחים קטו א) בזהר הקדוש ברעיא מהימנא (חי"ב מ) פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים וכו', ביה שעתא כניש קוב"ה לכל פמליא דיליה ואמר לון זילו ושמעו סיפורא דשבחה דילי וכו', כדן כולהו מתכנשין ואתיין ומתחברין בהדיהו דישראל ושמעו סיפורא דשבחה דקא חדאן בחדוא דפורקנא דמריהון, כדן אתיין ואודן ליה לקב"ה על כל אינון ניסין וגבורן, ואודאן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון, כדן אתוסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בההוא סיפורא יהבי חילא למאריהון כמלאכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה, וכלוהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו וכו', כגוונא דא חובא הוא על בר נש לאישתעי תו יר קמיה קוב"ה ולפרסומי ניסא בכל אינון ניסין דעכד, ואי תימא אמאי איהו חובתא והא קוב"ה ידע כולא וכו', אלא ודאי איצטריך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עכד, כגין דאינון

נברא, ולא לעסוק בשום דבר מצרכי העולם ותענוגיו רק ההכרח שאי אפשר לו מכלעדו, לזה באת המצוה הזאת בפרוסה, כמו העני שאינו משלים תענוגיו רק דרכו בפרוסה בהכרח להחיות את נפשו, כן האדם יעשה כל קניניו בעסקי העולם רק על צד ההכרח, וישליך אחר גיוו התענוגים המותרים ויהיה פנוי בדעתו להשיג התכלית המבוקש בכריאתו, ויצדק לפי זה אריכות הלשון בנמרא, מה עני דרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה, ולא אמרו סתם כדרך העני בפרוסה, אך הוא להורות האמור, אף כאן בעסק כל תענוגי עולם הזה יתנהג בפרוסה מכלי השלמה, והבן כי קצרתו

דבר אחר (שם קטז) מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה אף כאן נמי הוא מסיק וכו', על פי האמור יצדק גם כן ברמו, שגם העסקים ההכרחיים לו בעסקי העולם, דהיינו אכילה ושתיה וכיוצא המוכרח לחיותו, לא יאריך במלאכתו בכדי שלא יתכמל מהעבודה אשר בעבודה נברא, רק כמו האדם שממחר אכילתו בהצטרפו ליסע למחוז חפצו שמצפה שם להרויח הון רב, וכמו העני שהוא מסיק ואשתו אופה כדי למחר אכילתו בכדי שלא יתכמל הרכה ויהיה לו פנאי לחזור למלאכתו ולבקש פרנסתו ולקבץ על הפתחים, כי מזאת האכילה לא ישבור רעבונו עד לעולם, ועיקר מלאכתו להמציא מרף לביתו לכל הימים, על כן לא יאריך בתיקון אכילתו לשעה כי פן בתוך כך יאכד איזה פרוסה [פרוסה] שהיה ביכולתו לסגל, כן האדם לא יאכד רגע מהזמן כי (ס' מדרש שמואל אבות ה כג) אין אכידה כאכידת הזמן, ויעשה הדבר ההכרחי במהירות ולשוב ולהתגבר במלאכתו בעבודת ד' ותורתו בתשוקת האומן והפועל שבראו ויצרו ועשאו, הבן הדברים.

וארמוזו עוד מה דרכו של עני וכו' אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה, אחר שנדקדק בדאמת בכאן לפי הדין אינו דומה בדומה דוקא, [וכן] כאן צריך להקפיד בעשיית המצות בעל ואשתו דייקא, והוה ליה למימר אף כאן אחד מסיק ואחד אופה, ונראה לרמו, דהנה הגם שהזהיר להשליך אחר גיוו מותרות התענוגים (כרמו הפרוסה שכתבתי) ועסקי העולם ועניני המשא ומתן רק על צד ההכרח עם כל זה יעסוק גם כן במעשה הצדקה להשפיע לעניים, וכזה

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ז, טיול בפרדס, דהש א, דהש ישישכר

דאינון מילין סלקן וכל פמליא דלעילא מתכנשין וחמאן לון ואודאן כולהו לקוב"ה ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא, עכ"ל, ממילא מוכן מדברי הוזהר שעל ידי סיפור דיציאת מצרים מתעורר למעלה שבח מהמלאכים שמספרין בכבוד הש"י ובשבח ישראל, ואיתוסף כח כביכול על ידי זה לנקום נקמת ישראל גם כן מן הגלות ושעבוד החל הזה

והנה מהראוי להתבונן מה הוא השבח הגדול שמשבחין המלאכים את ישראל על הסיפור הזה, הלא כודאי מי שעושין לו טובה מחויב לספר ולהחזיק טובה למי שעשה לו טובה כזו, אך הוא לדעתו, כאשר תדקדק בלשון הוזהר שאמר ואודן ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוה דפורקנא דמאריהון, הנה לא אמרו בחדוה דפורקנא דילהון דפריק לון מאריהון, אך הוא כאשר תדקדק דהנה הסיפור הזה שאנו משבחין בגלות המר הזה שגאלנו הש"י מעבדות לחירות בעת צאתנו מארץ מצרים בזה תגדל שבחינו, כי אכתי אנחנו עבדים ביותר דחקות ויותר שעבוד כפלי כפליים לאין משער בארבע כנפות הארץ בין האומות ובאריכות הזמן ככפלי כפליים מן גלות מצרים, אשר אילו כל הימים דיו וכו' לא נתנונו המון לאומים די השב רוחינו זה קרוב לאלף ושמונה מאות שנה, והנה העבד הנתון תחת יד משעבדו בשעבוד רב ועצום בימי זקנתו, האיך ישמח ויגיל בנילה ורגן על שיצא בימי נעוריו פעם אחת משעבוד לחירות, הלא יתאנח כמר נפשו על שהוא נתון כעת בצרה ובשביה, אך אף על פי כן ישראל עם קרובו הנם שהם כעת בעוה"ר נתונים וכו' עד אשר ירחם הש"י עלינו, אף על פי כן הם שמחים בגאולת מצרים להיות שהיו כמצרים עירום ועריה בלא תורה ומצות ונשתקעו על ידי זה בזמן קצר כמ"ט שערי טומאה, ומאז שיצאו ונבחרו לסגולה ניתן להם התורה ומצותיה*, וכזה הם מובדלים מכל עם בגלות החל הזה, ותהלה לא"ל ית"ש, הנם שנתארך הגלות בעונותינו הרכים, לא אלמן ישראל מאלקיו, והם נשארים כאמונתו ית"ש וכאמונת התורה ומצותיה, כזה הם מובדלים מכל עם, וריקנין שבהם

מלאים מצות כרימון, ובעבור זה נקרא גאולת מצרים גאולת עולם כי לא יהיה עוד גלות כזה להשתקע ח"ו כטומאת הקליפות כל כך, הנם שלענין גלות הנופות בעונותינו הרכים גדולה כעת הגלות ככפלי כפליים לאין משער, אבל בגלות הנפשות אין שום גלות דומה לגלות מצרים, והנה נפשותינו הן המה חלק אלקי ממעל כמו שכתוב (בראשית ב ז) ויפח באפיו וכו' (רמב"ז סו) ומאן דנפח מתוכו נפח, והנה כאשר גאל הש"י את נפשותינו ממצרים נקרא כביכול גאולה להש"י, שלא היו הנפשות שבעולם מכירין אלקותו מגודל טומאת הקליפות אשר היה אחוז בהם, ולא היתה שום אומה בעולם שיכירו אלקותו, והנה מאז צאתנו מארץ מצרים כבר ישנו עם אחד, הנם שכעת בעונותינו הרכים העם הקדוש הזה הוא מפורד ומפורד בין העמים, עם כל זה הם מאמינים באלקותו ומסרים נפשם על קדושת שמו, לזה נקרא גאולת מצרים כביכול גאולתו ית"ש היינו גאולת שמו, הנם שגם בגלות הזה כתיב (ישעי' סו ט) בכל צרתם וכו', והשכינה כביכול עמנו בגלות, עם כל זה אינו דומה לגלות מצרים וכנ"ל, הכן הדבר.

והנה ישראל בגלותם כשמספרין בגאולת מצרים ושמחים על זה, הנם שהם בגלות כעת ככפלי כפליים, אבל הם שמחים בגאולת אדוניהם כביכול דהיינו גאולת נפשותם (חלק אלקי), שכבר הם בני בניה של תורה ויודעי שם תפארתו, וזהו שאמרו בזהר שהמלאכים משבחין מאד את ישראל בסיפור זה, כי תגדל שבחם מאד כזה, הנם שהם נתונים בשביה בעצמם, עם כל זה הם שמחים כפורקנא דמאריהון היינו גאולת אדוניהם כביכול וכאמור, הנה זה יורה גודל אהבתם להש"י אשר תקמן בעיניהם צער גופם, כאשר הם מתנחמים ושמחים כזה אשר כבר נתפרסם כבוד אלקותו ית"ש ואין כאן עוד גלות מצרים, כי כבר נתרבה הדעת ויודעים את ד' ואת תורתו, והנה הוראת המצה על שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד וכו' כי כחפוזן יצאת וכו' כי לא יכלו להתמהמה, א כי אילו היו מתמהמהים כרגע היו ח"ו משוקעים בשער הנ', הנה מזה יש להתבונן עד היכן היה גלות הנפשות בגלות מצרים, על כן יש לנו לספר ולשמח בגאולה הלזו גם בגלותנו וכו', והנה כשאנחנו כזה במעם המצה כנ"ל, הנה אנחנו מספרים

ב) עיין מגלה עמוקות ריש בהר מו, אור החיים הקדוש שמות ג ז, דברים לבי

* עיין זבח פסח להאברבנאל סוד"ה עבדים היינו.

והחסד, מה שאין כן שם אדנ"י מורה על בחינת דין דינא דמלכותא, והנה ידוע למשכילים בחכמה (שער אורח ש"א) אשר שם אדנ"י כביכול מקבל מן שם הוי"ה ויכונה ענין הזה בשם משפיע ומקבל כדרך איש ואשתו כביכול לשכר את האוזן, והנה בהתגלות השם הוי"ה ב"ה לבדו ונגדה כבוד ה' מורה על רחמים וחסדים גמורים פשוטים, מה שאין כן עם שם אדנ"י מורה שיש עדיין גם בחינת דין, ועד שיסכים גם מדת הדין לא יגמור החסד והרחמים, והנה על פי האמור שיציאת מצרים היה בחפזון כי היו משוקעים מאד בטומאה עד שלא יכלו להתמהמה כרגע, לזה היה עדיין גם כן התעוררות הדין והלך לפנייהם כביכול הוא ובית דינו, וזה שאמר בעל הגדה אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, (ווי"א מה.) כבוד נקרא שם אדנ"י היינו הבית דין, (פרדס שיש פ"א) והעצ"ם הוא הוי"ה ב"ה, תל ידי זה נתהווה עדיין וירדפו מצרים אחריהם והשר של מצרים קיפרג (מד תהלים טו ה) הללו עובדי ע"ז וכו', עד שנתעורר על הים על ידי תפלת משה התעוררות הרחמים ממקום עליון ונורא, כמו שכתוב בזהר (חיג מה.) מה תצעק אלי (שמות יד טו), אלי דייקא וכו' בעתיקא תליא מלתא, לזה אמר (שם יד ל) ויושע ד' ביום ההוא דייקא השם הוי"ה ב"ה, כי עד עתה ד' הולך וכו' הוא ובית דינו ולא היה עדיין ישועה שלימה, עד שהתעוררו הרחמים על הים להמתיק הדין של הבית דין שאז הסכים הבית דין לרחמים.

ובזה תבין המדרש שאמר הש"י מי גרם לכם כל זה חפזון שיצאתם, שלא היה בידם זכות כל כך וזה גרם הקטרוג וזה גרם שהלך הש"י לפנייהם עם בית דינו, מה שאין כן לעתיד לבא כמהרה בימינו ריקנים שבך מלאים מצות כרימון לא יהיה שום דין, כי יוכלל בחדס תיכף בעת הגאולה ולא יהיה עוד שום צער אחר הגאולה, והנה מצה מורה על החפזון כנ"ל, ולזה קראה לחם עני מה דרכו של עני הוא מסיק ואף על פי כן לא נגמר התכלית עד שאשתו אופה, כן כביכול בכאן בלילה הזה הוא מסיק וכו', על כן כתיב ד' הולך לפנייהם הוא ובית דינו כנ"ל עד שבאו אל הים אז ויושע הוי"ה ביום ההוא וכו', כי נכלל הדין ונתהפך לחסד, הכן מעצמך הדברים כי אי אפשר לפרש בכתב.

אמר

מספרים ושמהים בגאולה הלזו, ואז המלאכים מרבים בשבחים רבים חיינו בשבח גואל ישראל וקדושו, ובשבח ישראל שעושי עיקר מגאולת הנפשות אשר לד' המה וכו', וזהו שאמרו לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה, רצ"ל על ידי הלחם הלז עונין המלאכים למעלה דברים הרבה, היינו שבה הקב"ה ושבה ישראל, ובוזה יצדק לשון עונין, שעונין על דיבורי ישראל בסיפור הגאולה, המלאכים עונין ואומרים וכאמור בזהר, וגם כן דברים הרבה, כי מהוראת הסיפור דיציאת מצרים על המצה שנצמיונו לספר, מוכח מזה שמחויב האדם לספר כל הניסים שנעשים לו תמיד וכמו שכתוב בזהר

דבר אחר עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה וכו', במדרש (מכילתא בא ה מה) אמר ר' מתיא בן חרש (יחזקאל טו ה) ואעבור עליך וכו' ואומר לך בדמיון חיי וכו', בזכות ב' דברים ננאלו אבותינו ממצרים שלא היה בידם זכות להגאל ונתן להם הקב"ה דם פסח ודם מילה שמלו ישראל כלילה הזה, הוא אשר דברנו מקדם שהיו משוקעים מאד בטומאה והיו עירום ועריה מתורה ומצות, ונתן להם הקב"ה קצת מצות מן התורה שיהיה בידם מעט זכות, וזה היה בהכרח כי לא יכלו להתמהמה עוד ולהמתין עד שיפריחו מצות ומעשים טובים, ולזה מורה המצה שלא הספיק בצקת וכו' וכנכתב לעיל, וזהו שקרא הכתוב לחם עני ופירשו בו מה עני שדרכו בפרוסה, כן נתן להם הש"י אז פרוסה קטנה מן התורה שיהיה בידם מעט זכות בכדי למהר גאולתם כי לא יכלו להתמהמה, וברמז, פרוס"ה בנימטריא דמ"י הפס"ח דמ"י המיל"ה

דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק וכו', יתבאר על פי המדרש (שמי"ר יט ו) וירדפו מצרים אחריהם (שמות יד ט) אמר לחם הקב"ה מי גרם לכם כל אלו חפזון שיצאתם בו, מכאן ואילך (ישעי צב יב) כי לא בחפזון תצאו, לשעבר אני ובית דיני הייתי מהלך לפנייהם שנאמר (שמות יג טו) ד' הולך לפנייהם יומם, אבל לעתיד לבא אני לבדי שנאמר (ישעי שם) כי הולך לפניכם ד' ומאספתם וכו', לחבין המדרש הזה מאי איכפת שהלך הקב"ה כביכול עם בית דינו, וגם האריך תלוי זה בחפזון, והנה יתבאר על פי הנ"ל, להיות ידוע (חיג רמ.) השם הוי"ה ב"ה הוא שם הרחמים

על דרך הסוד

אמר שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים, הנה בספר ברית כהונת עולם (מאמר מצות משוחים בשמן פרק ג ד) כתב זה לשונו, ואמנם עצם בחינת מצה בסוד לחם עני וכו' הנה היא בחינת לח"ם בסוד מזל"א כמו שאמדו רזא דג' הוי"ת, ובהיות אחד מד' פרקים בפסח על התבואה יהיה אכילת האדם בימי הפסח בחינת שרשית לכל השנה כולה, וצריכה שימור ביותר לבל יבא בה ערל וממא רזא דשא"ר וחמ"ץ (בגימטריא ע"ץ הדע"ת שהחמ"ץ את העיסה אדם הראשון שהיה חלתו של עולם, ובוה ידוקדק גם כן למעם הכתוב ושמתם את המצות כי בעצם היום הזה וכו', היינו המצות צריכין או שמירה יתירה כי בעצם היום הזה וכו' שהוא פרק התבואה ויש לה עילוי רב וצריכה שמירה, נ"ל), כי בזמן שדנין על התבואה יהיה בחינת עילוי לסוד ראשית תבואתו, כמו שפירשנו בפסוק (תהלים קיא ב) גדולים מעשי ד' דרושים וכו', כי בעת אשר מעש"י ד' דרושים ונחקרים לכל חפציהם לכל הנהו הרפתקי דעדו עליהו, בהווא זמנא יש להם עילוי רב, וגדולים הם ודאי בהיותם מושגחים בעת ההוא מאת המשגיח העליון שהמשכיל והמושכל אחד הם אצלו, ומה שיהיה עליו עצם השגחתו הרי יש לו דבקות בבחינת השכל הפלא העליון והיא תהלתו, וכאשר יהיה בפסח פרק ההשגחה שעל התבואה צריכה שימור ביותר, כי כל דבר שיש לו מעלה יתירה בעי שימור טפי, דהכי אמרינן (ברכות טז) ג' צריכין שמירה וכו', והנה מבחינת התבואה יהיה כמה בירורים עד הגיעם ללחם דאשתני למעליותא לעיקר חיי האדם, והוא נמשך ממזל"א דכל מזוני ביה תליין שמודו ג' הוי"ת לבחינת ג' רישין עילאין, והנה כאשר יתמלא ג' הויות במילוי אלפי"ן יהיו סוד הג' מילואין בחשבון נ"ז סוד א"ל ז"ן שביאר האריו"ל (שער המצות עקב מו) בסוד א"ל הוי"ה, ונמצינו שסוד מילוי ג' הוי"ת דלחם הוא סוד ז"ן שהוא רזא דאוכ"ל כנודע, והרי הג' פשוטים ומילואים הוא בסוד מצ"ה דאישתני לעילוויא בחינת ההוי"ת (פשוטים) לסוד הוי"ת מלאות רזא דשם מ"ה שהם סוד יחיה האד"ם

ג) עיין מאמר ח סימן ז, ועיין מגלה עמוקות אופן רכט

ואמנם בבחינת הלח"ם אשר הוא אוכ"ל יתכן כוונה זו גם לכל ימות השנה, כי בחינת לח"ם הוא הנמשך מג' הוי"ת ונעשה אוכ"ל לגבי אד"ם האוכלו, ובוה יהיה מילוי לשמות הללו, כי כאשר יאכל האד"ם את הלח"ם המושפע לו מהז"ן ומפרנס לכל ויהיה לבו לשמים לדעה אותו בכל דרכיו, (בוה יהיה תיקון לשא"ר חמ"ץ סוד ע"ץ הדע"ת טוב ורע) כיון שדעתו נוטה לטוב, והבן, כן נראה לי, יהיה בוה מילוי לבחינת השמות של לח"ם (ויהיה עם האוכ"ל בחינת מצ"ה כי נסתלק שא"ר חמ"ץ הוא ע"ץ הדע"ת, והבן, כן נראה לי), כי נתמלא רצון המשפיע בהיות טובתו להשפעת אד"ם ומזונו, ובלבד שלא יהיה נפש בלא דע"ת (היינו כשדעתו יהיה ח"ו למלאות כרסו שהיא בחינת שא"ר חמ"ץ ע"ץ הדע"ת נוטה לרע ח"ו, והבן, כן נראה לי), והרי האדם האוכל גורם למלאות בחינת ההוי"ת בסוד אד"ם כנוכר, וזהו שאמר כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי בהיות עדיין הלחם לבדו בלא מילוי מבחינת אוכ"ל אכתי לא מהני מידי, אלא ודאי על כל מוצא פ"י י"י וכו', כי המילוי יקרא מוצא הפה הנמשך מבחינת הוי"ה שכל מילוי האותיות יהיו לכל אשר יבטא האד"ם כל אות בפני עצמו, (רצ"ז שיעשה מכל אות דיבור בפני עצמו) וכו', ועל כל מוצא פי הוי"ה יחיה האד"ם ודאי בהיות שפע הוי"ה נמשך לבחינת אד"ם כנוכר, ועל כל פנים מסוד מצ"ה מפורש בחינת הלח"ם ובחינת האוכ"ל ויחדיו יהיו תמים על כל מוצא פי הוי"ה ועליו יחיה האד"ם, עכ"ל

וכאשר תבין מה שכתבתי לעיל בהגהותי שא"ר חמ"ץ הם סוד ע"ץ הדע"ת, והנה מען הדעת נמשך ההיפך (בראשית ב יז) כי ביום אכלך ממנו וכו', והנה אפילו בשאר ימות השנה בהיות האד"ם אוכ"ל לח"ם בכוונה להמשיך האוכ"ל בחינת א"ל הוי"ה שהוא מילואי הלח"ם, יהיה בגימטריא מצ"ה ונסתלק בחינת שא"ר חמ"ץ שהוא ע"ץ הדע"ת, ונמשך לו על ידי זה חיות יחיה האדם, מה שאין כן בהיפוך באין כוונתו לטוב, אבל בפסח באכילת המצה להודה אפילו בזולת הכוונה הנ"ל הנה מצה שמה ונמשך החיות הנ"ל, הרי אישתנית מתיבת לח"ם שהיא תיבה אחת ג' הוי"ת, להיקרא מצ"ה שהוא ג' הוי"ת במילואם

מצ"ה הוא גם כן פרום שחסר ו' (במצו"ה) [במצוה],
ואנחנו באכילתינו המצ"ה לשם מצו"ה ממשיכין לה
הוא"ו, והבן.

דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק וכו', יתבאר
על פי המדרש שזכרנו בדרך הדרוש, לשעבר
אני ובית דיני הייתי מהלך לפניכם אבל לעתיד לבא
אני לבדי, וכבר כתבנו שם הדקדוקים, וניחא לן על
פי דברי מרן האריז"ל בספר הכוונות (שער הפסוקים
ישעי) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו (ישעי ג ב) הכוונה,
חנם, הוא הסמרא אחרא דכל עובדהא למגנא, ולא
בכסף תגאלו, דלא להוי פורקנא מסמרא דחסד אלא
מסמרא דזהב היינו אימא עילאה, (שורש תהלים מא)
דלימות המשיח הוא כנור דשמונה נימין היינו אימא
עילאה, והיינו דאמרו רז"ל (שבת פט) דיאמרו ישראל
ליצחק כי אתה אבינו דגבור"ה אתאחדת בכינ"ה
וממנה יהא פורקנא דילהון, והיינו (משה ז טו) כימי
צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, והתם מסמרא
דיוכלא נפקו אלא דהתם אתגלייא אימא עילאה
בתתאה ובאימא תתאה נפקו, והשתא לאו הכי אלא
דאיתגלייא אימא עילאה ביצחק ובזה יפקון וכולה
כדחזי, וזהו סוד (תהלים ג ד) יושב בשמים ישח"ק
ואפיק צ' ועייל ש' סוד אימא עילאה דאיתכללת
ביצח"ק, והיינו יושב, אימא עילאה, בשמי"ם, הוא
יצח"ק, משום דעאלו בקליפין דאינון חנ"ם, לכן פרקינן
באתר דלא שלמין קליפין היינו אימא עילאה, וזהו
סוד כימי צאתך (לנוכח) לבתר אמר אראנו (נסתר),
דעל ידי עלמא דאיתכסייא להוי פורקנא וכמה דאת
אמר (במדבר יח כג) ועבד הלוי הוא, ולהכי אמר
באיתכסייא וכולא שפיר, והיינו דכתיב (ישעי מב יג)
י"י כגבור יצא, ודי בזה, עכ"ל המהור, וכזה תבין
המדרש, לשעבר אני ובית דיני וכו', היינו התגלות
אימא עילאה בתתאה ועל ידי אימא תתאה נפקו,
מה שאין כן לעתיד לבא אני לבדי, על ידי התכללות
אימא עילאה בגבורה (דועיר אנפין כו'), והנה מה
שנראה לפרש דימי צאתינו מארץ מצרים דאיתגלייא
אימא עילאה בתתאה הוא על ידי הועיר אנפין, וזה
בדרך אפשר ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא
כרצוננו.

ובזה תבין המאמר המדבר מעניני ליל הספור דיציאת
מצרים, לחם עני, מה דרכו של עני הוא מסיק
ומכין

במילואם שצריכין לבטא אותם בתיבות ודיבורים
רבים יו"ד ה"א וכו', וזהו שאמרו שעונין עליו דברים
הרבה, שבכל השנה מתיבת לח"ם הוא ג' תיבות
היינו ג' הוי"ות, מה שאין כן מצ"ה י"ב תיבות
כשקורין כל אות במבטא כנ"ל ונמשך מזה החיות
כנ"ל, הבן.

דבר אחר מה עני שדרכו בפרוסה וכו', יתפרש על
פי הזהר (ויצא דף קנ"ז). פתח ר' חייא ואמר,
(שמות יב יח) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב
תאכלו מצות, וכתיב (דברים טו ג) שבעת ימים תאכל
עליו מצות לחם עני, לחם עני כתיב, האי מלה אתערו
בה חברייא, אבל תא חזי כד הוו ישראל במצרים
הוו ברשותא אחרא, כד בעא קוב"ה לקרבא לון
לגביה יתב לון אתר דלחם עני, מאן עני דא דוד
מלכא דכתיב ביה (תהלים טו א) כי עני ואביון אני
(ת"י מב) סיהרא דלית לה מגרמא כלום רק מה דיהב
לה שימשא, כן נראה ל', והאי לחם עני איקרי
מצה נוקבא בלא דכורא (מצ"ה בנימטריא קל"ה
בסוד (שבת לג) נשים דעתן קלות) מסכנותא הוה
איתקריבו לגבי מצה בקדמיתא, כיון דקריבו לון
יתיר עייל לון קוב"ה בדרגין אחרנין ואתחבר דכורא
בנוקבא, וכדין מצ"ה כד איתחברת בדכורא איקרי
מצו"ה בתוספת ו' הדא הוא דכתיב (דברים ל יא) כי
המצוה הזאת בניני כך מצה בקדמיתא ולבתר מצוה,
עכ"ל, ובזה יתבאר הפסוק (שמות יג ו) שבעת ימים
תאכל מצת וכיום השביעי חג לה' מצות יאכל וכו'
מעיקרא אמר מצ"ת חסר ו' ואחר כך מצו"ת כו"ו,
והבן היטב.

ובאלה הדברים יתבאר לך, כתוב בתורה לחם עני'
דרגא דמסכנותא דלית לה מגרמא כלום,
ואחר כך ממשיכין לו החסדים פרזא דוא"ו וקרינן
עוני' ואתעביד בנימטריא קו"ל הנמשך לדיבור, ובזה
יש לרמוז הפסוק (ישעי יט א) הנה הוי"ה רוכב על ע"ב
(חס"ד) ק"ל (דרגא דכחינת עני' בנימטריא ק"ל)
ודא מצרים, וכביכול השם רוכב עליו ונעשה מן
ק"ל קו"ל בפס"ח סוד פ"ה מ"ח, וכזה יתבאר לך
המאמר מה עני' שדרכו בפרוס"ה, מה תיבת עני'
הוא פרום חסר ו' מתיבת עוני' קו"ל, וצריכין אנחנו
להמשיך הוא"ו בקריאתינו, אף כאן בפרוסה תיבת

תתאה דאיתגלייא אימא עילאה בתתאה, מה שאין כן לעתיד לבא במהרה בימינו דיתער פורקנא רבא מיובל העליון (ישעי' ל ט) ולא יכנף עוד מוריד (זכרי' י ט) והיה י"י למלך על כל הארץ אמן

ומכין הכל ואף על פי כן לא נגמר התכלית על ידו רק אשתו אופה, כך כאן בימי צאתינו מארץ מצרים הוא מסיק דאתער והוכן פורקנא מאימא עילאה היושב בשמים, ואשתו אופה היינו הנמר היה על ידי אימא

דרוש ב'

האחד שכתב דמשום הכי מחמירין כאן בדרכנן משום דלא הוה פירחא הנה זה יונח לכתחילה, מה שאין כן להחמיר במפק דרבנן ואפילו בב' כמי בתראי דיש חשש איסור להוסיף על הכוסות זה מניין לנו, ולמעם השני משום דאי ניקל בתרווייהו מיעקרא מצות הסיכה לנמרי זה גם כן לא שייך כשאירע באקראי מי ששתה בלא הסיכה, והוא תמוה

ועל עיקר מעם הר"ן, הנה הרב הנאון הגדול בעל משנה למלך (מגילה פ"א ה"א) הקשה עליו מדברי עצמו, שפסק הר"ן במגילה (פ"א) בעיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהושע יקרא בי"ד ולא כמ"ו, וכתב הטעם שאפילו תאמר דהוה ספק שקול הוה ליה ספק של דבריהם ולקולא ונמצא אתה פוטרו בשניהם ומבטל ממנו כודאי מצות קריאה לפיכך קורא כראשון ופסור בשני, והקשה הנאון הנ"ל, אם כן הוה ליה כמו כאן בד' כוסות, למה ניקל בהנהו טפי מהנהו והוה ליה לחייבו לקרות בי"ד ומ"ו, או הוה ליה לפסוק בד' כוסות גם כן דלעביד הסיכה רק בתרי כמי קמאי ותו לא, ותירץ הרב הנאון הנ"ל דלא דמי, דבשלמא בד' כוסות אפילו אם נעביד הסיכה דקמאי אפשר דלא תקנו רק בבתראי ומיעקרא תקנת חכמים מכל וכל בכל העולם, מה שאין כן במגילה לא מיעקרא תקנת חכמים מכל העולם רק בעיירות המסופקות ומקיימא תקנת חכמים בכל העולם, עכ"ד, ולי הקטן דבריו תמוהים, אם כן נפסור לנמרי העיירות המסופקות כדון ספק דרבנן בכל מקום, ואי משום דמיעקרא תקנת חכמים לנמרי מהם הרי לא מיעקרא מכל העולם, ועל כרחק צריך לומר דקפדינן שלא תיעקר תקנת חכמים ואפילו מיחידים אם כן ניחייבם בי"ד וכמ"ו, דאם יקראו בי"ד אפשר צריכים לקרות כמ"ו על פי תקנת חכמים ומיעקרא תקנת חכמים לנמרי מהם.

פרק ערבי פסחים דף ק"ח.

על דרך הפשט

אתמר מצה צריך הסיכה מרור אין צריך הסיכה, יין אתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיכה, ואתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיכה, ולא פליגי הא בתרתי כמי קמאי הא בתרתי כמי בתראי, אמרי לה להאי ניסא ואמרי לה להאי ניסא, אמרי לה להאי ניסא תרי כמי קמאי בעי הסיכה דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות תרי כמי בתראי לא בעי הסיכה מאי דהוה הוה, ואמרי לה להאי ניסא אדרבה תרי כמי בתראי בעי הסיכה ההיא שעתא דקא הוה חירות תרי כמי קמאי לא בעי הסיכה דאכתי עבדים היינו קאמר, השתא דאתמר הכי ואתמר הכי אידי ואידי (נ"א כולהו נמי) בעי הסיכה, עד כאן לשון הנמרא, וכתב הר"ן (שם) אף על גב דבעלמא קיימא לן איפכא דכל ספיקא דרבנן לקולא, הכא כיון דלאו מילתא דפירחא הוא עבדינן לרווחא דמילתא כך פירשו ז"ל, ולי נראה דעל כרחק בעי למיעבד הסיכה בכולהו, דאי ניזול לקולא אמאי נקיל בהנהו טפי מהנהו, ואי נקיל בתרווייהו הא מיעקרא מצות הסיכה לנמרי, עד כאן לשון הר"ן, והנה הרא"ש ז"ל כתב (שם) מצה וכו' ואם אכל בלא הסיכה לא יצא כדאמר ר' יהושע בן לוי השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע מיסב אין לא מיסב לא, ואם אכל בלא הסיכה יחזור ויאכל בהסיכה, וכן בכוס ראשון ושני וכו', אבל בכוס שלישי או רביעי אם ישתה יותר נראה כמוסיף על הכוסות, ומיהו איכא למימר כיון ששתה שלא כתיקונו הוברר הדבר שלא ממנין הכוסות היה ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה, עכ"ל, וכן פסק הסוד ברמזים (שם פ"ב) ובחיבורו (א"ח תעג תפג) והוא תמוה לפי ב' המעמים של הר"ן, דלמעם

כנסת הגדולה בזה לומר שלא נעשה ספיקא דיומא כאשר יתבאר להלן אי"ה, דהנה הא דקיימא לן ספיקא דרבנן לקולא הלא גם דבריהם מדאורייתא הוא מן לא תסור, אך הם בעצמם התנו כן שיהיה ספק דבריהם להקל וכמו שכתב הלחם משנה בהלכות ממרים (פ"א ה"ב*) (פ"א*), והנה זה דוקא כשאירע איזה ספק אם עשה כתקנת חכמים או לא, מה שאין כן במקום שיעקר תקנתם לגמרי על ידי הספק לא התנו והעמידו דבריהם כתורה ממש, (עיי' מה שכתבתי בהג"ה הסמוכה ותבין הפעם), ונשמע זה ממגילה מדהוצרכו לכתוב

(* הג"ה

הקרישא הזאת מתורצת אצלנו במקומות אחרים על צד דרך הקודש, דהנה אנו בקיאים בקביעא דירחא ולמה אנו צריכין לעשות ב' ימים טובים של גליות, וכתבנו במקום אחר*) להיות יום טוב הוא מקרא קודש ובא הארה מן החכמה הנקרא קדש כידוע (על ידי מעשינו ותפלתינו ביום טוב), והנה ידוע לכל אור צריכין כלי להגביל תאור, והנה אור החכמה הנשפע מלמעלה ביום טוב הנה בארץ ישראל (ביב קנא) אוריא דארץ ישראל מוכים ונעשה כלי לקבל אור החכמה, מה שאין כן בחוץ לארץ אין כלי להגביל, הנה יש יום מיוחד בתקנת חכמים (המקבלים מן החכמה) ונעשה אותו היום כלי להגביל החכמה כיון שהוא מתקנת חכמים, ומעתה תתבונן, כל זה הוא מן הצורך דוקא לקדושת יו"ט מדאורייתא, מה שאין כן ביום טוב שהוא כל עצמו מתקנת חכמים, על כן אין עושים ביום הפורים ספיקא דיומא וכן בימי חנוכה, זה הוא דרך ישכון אור למשכילים, אבל לפי הפשט עיין בפנים. (ועי' כסלו סכת מאמר ג סימן לה.)

(** הג"ה

ואני אוסיף על דבריו שמוזוין ועומדין החכמים להתנות על דבריהם שיהיה ספקם להקל, והוא על פי דבריהם ז"ל במדרש (ויקרא כד ט) קדושים תהיו (ויקרא יב ב) יכול כמגוי תלמוד לומר כי קדוש אני קדושתו למעלה מקדושתכם עכ"ל, והוא סלא, וכי סלקא דעתך להעריך קדושת בשר דם בריה קטנה לקדושת היצור כל, והנה אעתיק לך מה שכתבתי על זה בספרי אגרא דכלה (קדושים מא), נראה לפרש, דהנה כל מילי דרבנן אסמכוהו אלאו דלא תסור, ואם כן הוה מדאורייתא כיון שכך נצטוונו מן התורה, והקשו אם כן למה קיימא לן (עירובין ה) ספיקא דרבנן לקולא, ותירצו שכך התנו חז"ל בשלהם (וכמו שכתבתי בפנים), ויש להתבונן למה התנו כזאת, ונראה על פי מה שכתב הרב הגאון הקדוש בעל גור אריה בספרו באר הגולה (באר הראשון) דכל מילי דרבנן הם גם כן תורה שלימה, רק כמו שיש ב' הנהגות בעולם הנהגה ניסיתית הנהגה טבעית, הנהגה הניסיתית הוא משפעו ית' מבלי התלבשות בטבעים בכוכבי השמים וכסיליהם הממונים להנהיג בטבע, הנהגה הטבעית הוא גם כן בהשגחתו הנפלאה וכוחו ויכולתו ית"ש המתלבשת בטבעיים להנהיגם כרצונו, כן התורה שהיא אור חכמתו ית"ש אחת זו שמענו מסיני מפיו ית"ש מבלי התלבשות, ועוד שנית לתורה שגשתלשלה חכמתו ית"ש להתלבש בשכליות אישי הישראלים ומיילדים חכמת התורה בכל דור, והנה זה נקרא כעין התלבשות חכמתו בטבעיים, הבן, עד כאן לשון הרב הג"ל, והנה כמו הנהגה הניסיתית כיון שרואים שהוא על פי שידוד המערכה אין מסתפק בה שהוא בהשגחתו ית"ש מבלי ספק רק הוא פעל ועשה, כן גזרו אומר חז"ל בתורה ששמענו מפיו ספק דאורייתא לחומרא, מפני שהתורה הזאת הוא נגד הנהגה הניסיתית שאין בה ספק לשום גברא, ועל גזירתם תקנו חז"ל ספק לקולא, להחדיע לבאי עולם מאין יהיה להם כח לצוות ציוויים ויעלה על לב איש אם זה הוא רצונו ית"ש למה לא צוה הדבר הזה מסיני, ובכדי להבין זה אשר גם דבריהם ז"ל הוא תורה שלימה מהתלבשות חכמתו רק שהוא נגד הנהגה הטבעית שהוא גם כן מחכמתו ויכולתו וגבורתו ית"ש, רק שחכמתו והשגחתו מתלבשת בטבעיים להנהיג הטבעיים כרצונו, והטבעיים מיילדים הנהגה בכל עת בהתלבש בהן שפעו ית"ש, כן הוא בחכמים (נקראו חכמים על שם שמושפע ומתלבש ומתצמצם בהם חכמתו ית"ש להוליד תורה חדשה בכל עת, עיין בהקדמת ספר החפץ לקדוש י"י בעל אור החיים ד) מתלבשת בהן חכמתו ית"ש לצוות הנהגת ישראל בכל דור, וכמו שהנהגת הטבע צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם כי מסתפקים בהשגחה בראותם שהכל מתנהג בטבע עולם כמנהגו, כן אותם הרשעים אינם מאמינים בדברי חכמים ובתורתם, על כן בכדי להורות הכח שלהם מאין הוא שיגזרו גזירות ומצות על ישראל, הנה הם אמרו והם אמרו ספק דרבנן לקולא, להורות שתורתם

(7) עיין חשרי מאמר ג דרוש ו סימן ה.
(*) אגרא דירקא סימן קצ.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרש ב, משט יושבר

ובפעם אחרת דרשתי לתרץ כל הנ"ל באופן אחר, והוא בהקדים מה שאמרו בגמרא ראש השנה (לד) אתקין ר' אבהו בקסרי תקיעה ג' שברים תרועה תקיעה, מספקא ליה אי גנוחי גנח ואי וכו', ומקשו שם דילמא גנוחי לבד וקמפסקא תרועה בין שברים לתקיעה, ומתרץ דשוב תוקע תקיעה שברים תקיעה, ומקשו דילמא ילולי לבד ומפסקא שברים בין תקיעה לתרועה, ומתרץ דשוב תוקע תקיעה תרועה תקיעה, עיין שם, הנה ר' אבהו אתקין כל זה בקסרי לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת מפני הספק מהו התרועה האמורה בתורה, והנה הדבר קשה להלום האיך סלקא דעתא דר' אבהו אתקין זה מחדש ועד היום לא היו נוהגין כן, והאיך סלקא דעתא שישכחו כל ישראל מהו התרועה, (קושיא זאת מצאתי אחר כך בתשובת הראב"ד בספרו תמים דעים (סימן קס), וגם הנך רואה בזהר (תיב צט) שהוא מהתנאים וברעיא מהימנא (עט) מכואר מילין עילאין בכל הסדרים תשר"ת תש"ת תר"ת, ועל כרחך צריכין לומר דהדבר הזה היה נהוג מימות עולם מפני הספק אי גנוחי גנח ואי וכו', אבל היה רק משום ספק, ור' אבהו התקין זה לתקנה גמורה, ונפקא מינה בזה אי הוה משום ספק או בתקנה גמורה, נראה לומר, דהנה אם היה הדבר משום ספק מהו התרועה האמורה בתורה, הנה אם יארע לאדם שיהיה ברור לו שתקע תש"ת ותשר"ת אבל הוא מסופק אם תקע תר"ת, הנה הוא ספק ספיקא בדאורייתא, ספק אם תקע תר"ת, ואם תמצי לומר לא תקע אפשר יצא בתשר"ת ותש"ת והוה ספק ספיקא בדאורייתא ושוב אין צריך לתקוע, מה שאין כן כשר' אבהו אתקין תקנה שצריך לתקוע כל הג' תשר"ת תש"ת תר"ת, הנה זה הוא תקנה גמורה אשר בזולת זה אינו יוצא ידי תרועה האמורה בתורה, מסילא כשמספקא ליה בסדר אחד אם תקע אם לא, הוה ספק בדאורייתא ומחוייב לחזור ולתקוע ה).

ומעתה

לכתוב ולא יעבור והוא לכאורה ללא צורך כנ"ל, אך הוא דהם ידעו דבמקום דמיעקרא תקנתם מחוייבים לעשות לחומרא כתורה ממש, ואם כן היינו מחוייבים לעשות ספיקא דיומא (על כל פנים בזמן שהיה ספק לבני גולה), על כן הם התנו בעת תקנתם בזה לקולא ואמרו ולא יעבור, שכך היתה התקנה מעיקרא במקום שיהיה ספק כיום קריאת המגילה יקדימו ולא יאחרו ויוצאין כיום הראשון מימי הספק, ואם כן הוא הדין בעיירות המסופקות החדא תקנתא הוא, ואם כן אדרבה נשמע ממגילה דבמקום דמיעקרא תקנת חכמים מחוייבים להחמיר בספיקן כמו בשל תורה, אם לא שביארו חכמים בפירוש כמו שביארו במגילה ולא יעבור, ואם כן בד' כוסות מחוייבים מן הדין להחמיר בארבעתן בהסיכה דייקא

ובזה יונח לשון הגמרא, והשתא דאתמר הכי ואתמר הכי אידי ואידי (נוסח אחר, כולוהו נמי) בעי הסיבה, דקשה למה לנו לאריכות הזה הרי אנחנו בעצמינו נעשה לחומרא כיון שיש ספק, אבל הוא, דמשמיענו בגמרא דאין הספק הזה דומה לשאר ספיקות דרבנן שהוא לקולא, אבל כאן כיון דמיעקרא תקנתם מחוייבים מן הדין לעשות לחומרא וכנ"ל, ויצדק לפי זה גירסת הנוסח אחר כולוהו נמי בעי הסיבה, רצ"ל אפילו עשה הסיבה ככ' ראשונות צריך להסב גם בשניות, דאפשר לא תקנו חז"ל רק בשניות ומיעקרא תקנת חז"ל, ולפי זה יונח לנו גם כן פסק הרא"ש ז"ל דאם לא היסב אפילו בכרתאי צריך לחזור ולשתות בהסיכה כיון דהספק הזה הוא כספק של תורה ממש צריכין בודאי להחמיר כיון דלא התנו חז"ל על זה שיהיה הספק להקל אם כן תורה הוא וכתורה יעשה, ויצדק לפי זה כולוהו נמי בעי הסיבה, רצ"ל אפילו כבר שתה כולוהו ולא היסב בכריתא צריך לחזור ולשתות בהסיכה, ודוק בדברים הללו ותמצא טוב מעם ודעת.

הוא נגד ההנהגה הטבעיית אשר ישול בה ספק לרשעים, וזה הוא עיקר הנסיון בעולם הבחירה, והבן מאד, והנה כבר ידעת קדש גקרא החכמה כמו שכתוב בזהר כמה פעמים (תיב קסא), ובהו יובן לך במדרש הנ"ל, קדושים תהיו, רצ"ל חכמים להוליד בחכמתם גזירות ומצות תורה לישראל בכל דור, כי חכמה גקרא קדש תחלבש בתוככם ותהיה גזירתכם תורה שלימה, יכול כמוני, שיהיה גזירתכם ספיקא לחומרא כמו התורה אשר יצאה מפי מבלי התלבשות, תלמד לומר כי קדוש אני, קדושתו למעלה מקדושתכם, ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא להורות על כל האמור לעיל, ולפי דברינו בביאור המדרש הנה יש סיעתא רבא לדברי הלחם משנה, ונוסף על דבריו, אשר כן נצטח חכמים בתורה שיהיה ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא, הבן הדברים ועגדם על לוח לבך וקשרם וכו'.

(עיין שם, ולי נראה קריעת ים סוף נקרא גאולה על פי מה דמכואר בזהר הקדוש (ח"א ב) ומקובלים (זהר הקדוש ס"ט) דפדות אינו בחנם מה שאין כן גאולה בחנם, והנה במצרים מצינו שבעת היציאה צוה להם הש"י על הפסח ועל המילה שיהיה להם למצוה בעת היציאה, ואם כן כביכול לא היה בחנם, מה שאין כן קריעת ים סוף לא מצינו להם שום קיום מצוה שיהיה גורם להצלחה הלזו ואם כן היה בחנם, וזה נקרא גאולה וישועה כמו שנאמר (שמות י"ד) וישוע ד' ביום החוה דייקא, ועוד נתבאר במקום אחר (מאמר ג סימן א) נקרא גאולה וישועה כאשר ראו כל אחד במספלת אויביו כמה דאת אמר (תהלים נ"א) ישמח צדיק כי חוה נקם וכו' וכתוב כאן וישוע ד' ביום ההוא וכו' וירא ישראל את מצרים מת וכו' ונתבאר באריכות במקום אחר), ולקחתי, הוא מתן תורה שלקחם הש"י לעם כמו שאמר הש"י במתן תורה (שמות י"ח) והייתם לי מגולה מכל העמים.

הנה לפי זה ב' כוסות ראשונות הם הסרה ממצרים הם בחינת סור מרע, והב' אחרונות הם קורבה אל הש"י דהיינו בים סוף (מבלתא בשלה ב) ראתה שפחה על הים וכו' וקבלת התורה שנתקרכו לגמרי אל הש"י אם כן הם בבחינת ועשה טוב, וידוע דבחינת סור מרע הוא על ידי בחינת היראה, ועשה טוב הוא בבחינת אהבה כידוע מרז"ל, על כן הם כפולים דאית יראה ואית יראה וכו' ואית אהבה ואית אהבה כידוע מזהר הקדוש מהקדמת בראשית (א"י) ומתקונים (ע"ג), וכתבו תלמידי הבעש"ט דהעיקר ישתדל האדם להשיג היראה, והאהבה יטיעו לו מן השמים, כי יראה בחינת נוקבא ואהבה בחינת דכורא (קידושין ב) ודרכו של איש לחזור וכו' ה', והנה ברמב"ם בפרק ב' מהלכות יסודי התורה (הלכה א) האל (הגדול הגבור) [הנכבד] והנורא חוה מצוה לאהבו וליראה אותו, הנה הקדים אהבה ליראה (עיין שם במפרש), חנם שהיראה קודמת עם כל זה האהבה תכליתית והיא העיקר הנרצה לבחינת ועשה טוב, והנה מצות חסיבה היא להורות חירות המופלג שהיינו משועבדים למצרים והיינו מתייראים לעבור מצותם ופקודתם ואזהרתם והיינו משועבדים למלאכתם לעשות עבודתם, ולקח הש"י אותנו לו לעם להיות לו לעבדים והוהירנו במצותיו במצות לא תעשה באזהרת סור מרע

ומעתה נבא להתבונן גם בנידון דידן כשימתינו בגמרא (פסחים ק"ה) אמרי ליה להאי גיסא ואמרי ליה להאי גיסא וכו' השתא דאתמר הכי ואתמר הכי אידי ואידי בעי חסיבה, דקשה לן למה ליה למסדר הש"ס למיפסק בזה, וכי ספק אחד ישנו בש"ס, הרי כמה וכמה ספיקות נשארים בתיקו וקשיא ופלוגתות הרבה ולא פסקו האיך לעשות, רק אנחנו נדע על פי הכללים שבידינו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא, וצריך לומר שהוא הנרצה, שאילו היה הדבר בספק הנה הוה אזלינן לפי הכלל שבידינו ספיקא דרבנן לקולא והוה פטורין לגמרי מהסיבה, והנה החכמים מסדרי הש"ס הנה המה אמרו (והתקינו) השתא דאתמר הכי ואתמר הכי אידי ואידי בעי חסיבה, הנה לפי זה תקנה הוא ממסדרי הש"ס שיהיו כל הד' כוסות בהסיבה הנה שוב כולוהו תקנתא דרבנן הם, דמה לי מה שהתקינו הנביאים או התנאים או האמוראים ואין כאן עוד שום ספק, ולפי זה יפה כתב הרא"ש דאם שתה בלא חסיבה יחזור וישתה בהסיבה אפילו תרי כסי בתראי, דכיון שהוא תקנת חכמי הש"ס בעי כולוהו חסיבה, ומסילא לא יקשה לך מעיירות המסופקות שכתב הר"ן, דשם אינה תקנה רק הוא ספק דרבנן ומיבעי לן למיזל לקולא, רק כי היכי דלא תעקר לגמרי תקנת חז"ל מאותן עיירות יקראו בי"ד כרוב העולם ודו"ק

על דרך הרמז

הוא בהקדים מה דידוע (ירושלמי פסחים י"א) אשר חז"ל תקנו ד' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, וכתב הבחיי (שמות ו) דאלו ד' לשונות, הוצאתי, היינו שיהיו נפטרים משעבוד מצרים, דבעוד שהיו עדיין במצרים נפטרו מן השעבוד כידוע מן הגמרא (רי"א) (ומדרש), בראש השנה במלה עבודה מאבותינו במצרים ולא יצאו עד ניסן, והצלתי, היינו שיצאו לגמרי מתחת רשותם והיו נפטרים גם ממסים וארנוניות ועול של מצרים, וגאלתי, היינו קריעת ים סוף שאז נחשבו גאולים שמתו ונאבדו אדוניהם וראו בעצמם נקמות מכל אויביהם

(ה) עיין ס' מגיד דבריו ליעקב סימן קא, קכב, ועיין לעיל דף נב ע"ב, ובח"ב דף כא ע"ד.

הרכים ההם, רבי"ם ראשי תיבות רומי לכל יון מדי רשות הרבי"ם דאזלי בפירודא, והנה (עמס ט א) הך הכפתור וירעשו הסיפים, כיון שהוציאנו הש"י מן הגלות הכללי והשרשי הוא סימן החירות לנו מן הגלות הפרטים, על כן הראה הש"י לאברהם הד' גליות והראה לו אחר כך הגלות השרשי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, והוא יהיה לסימן לגליות אשר נצא מכולן לחירות עולם, על כן אנחנו מרמזין הד' מלכיות בסיפור יציאת מצרים באותן הארבע כוסות שתקנו חז"ל דרך חירות להבטיח לכנסת ישראל בדרך קל וחומר, אם הוציאנו הש"י משעבוד וגלות הכלליי מכל שכן שיוציאנו מן הפרטים, וזה הוא שהראה הש"י לאברהם וכענין שאמרנו, (והנה הוא קל וחומר הניתן לירושלם על פי התורה, והנה קל וחומר נקרא דין כמו שאמרנו תמיד בנמרא (פסחים טו:) והלא דין הוא, והוא נגד מדה הראשונה שבי"ג מדות של רחמים היינו א"ל, והוא החסד הגמור (תהלים נב א) חסד אל כל היום, והנרצה לנו בלימוד האדם קל וחומר אפילו הוא ח"ו נתן בדין מתהפך לחסד, והוא על פי מה שאמר הרב הקדוש מהרד"ב זצוק"ל (מדי דבריו ליעקב סימן קמו) שביקש משה (במדבר יב יג) א"ל נא רפא נא לה וכו', והשיב לו הקב"ה למוד קל וחומר ויתעורר על ידי זה מדת א"ל ה', והבין, והנה אנחנו עושים זכר ליציאה לחירות משעבוד המלכיות בסיפור יציאת מצרים על ידי קל וחומר, להורות לנו הבטחה אפילו ח"ו לא נהיה ראויים לגאולה על פי הדין הנה הדין יתהפך לחסד כי כן הוא המדה בלימוד קל וחומר, על כן אנחנו עושים הזכר הזה בכוסות, (פרעיה שכ"א פ"ב) כו"ם בגימטריא אלקי"ם, דין, וכן יי"ן רומז לגבורות כגודע (ח"א רסב. סימן טו) מסוד ניסוך המים (חסד) ויין (גבורה), ואנחנו שותים את הכוסות יין הללו דרך חירות לרמוז הנ"ל.

והנה כוס ראשון רמו לחירות ממלכות כבל אשר היא היתה הראשונה שביטלה את עבודת המקדש, בהחריכם את מקום המקדש וכיפלו את הקדשים, על כן בכוס ראשון אומרים עליו קידוש להורות על החירות ממחריכי המקדש וקדשיו

כום ב' רמו לחירות ממלכי מדי ופרס שבקשו לעקור את הכל, הנה אומרים עליו סיפורי ניסים מיציאת מצרים

מרע, ובמצות עשה ועשה טוב, והשעבוד לו ית' הוא החירות המופלג כביכול (שבועות מו) עבד מלך מלך, והנה להוראת חירות המופלג הזה פליגי, אית מאן דאמר שאין צריך להוראת החירות הזה רק כב' כמי קמאי המורים על בחינת מור מרע שהיא מצד היראה, דהשתא הוא דקא מתחלי לה חירות והיא המתבקשת מאתנו (נדרים י יב) מה ד' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, מה שאין כן ב' כמי בתראי מה דהוה הוה, דכיון דנעבוד את הש"י בבחירתנו בירא"ה הוא ית"ש יטע אהבתו בלבנו, ואמרי לה בתרי כמי בתראי שהוא הוראת ועשה טוב כאהב"ה היא התכליתית, ואם היות הירא"ה קודמת בזמן, האהב"ה קודמת במעלה והיא עיקר החירות של הנפש, והשתא דאתמר הכי וכו' אידי ואידי בעי הסיבה, הודאה להש"י שלקח אותנו לעבדים לו ית"ש להיותנו זהירים למור מרע ביראה (ולזמן) [לה] משפט הבכורה בזמן, ועל אשר קדשנו כמצותיו במצות עשה באהבה אשר לזה קדימה במעלה, (ת"י טו) והן המה התרין גדפין לכל המצות לעשותן בדחילו ורחימו, נ"ל

ובפעם אחרת דרשתי בזה על דרך הרמו

איתא בירושלמי (פסחים י א) ד' כוסות ר' לוי אמר נגד ד' מלכיות, עיין שם, והנה מהראוי להתבונן מהו הענין לרמוז ד' מלכיות בעת סיפור יציאת מצרים, ונראה לי הענין הנרצה, דהנה בכרית בין הכתרים כשנאמר לאברהם (בראשית טו יא) כי גר יהיה זרעך ועבדום וכו' שם נאמר והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, ודרשו בו (ביר מד יז) שהראוהו ד' מלכיות, אימה, זו בכל, חשכה, זו מדי, גדולה, זו יון, נופלת, זו אדום, ואחר כך ויאמר לאברם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ארבע מאות שנה (היינו במצרים) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, הנה הראו לו מקדם הד' מלכיות ואחר כך גלות מצרים והוא לפלא להקדים את המאוחר, אבל הוא להורות שגלות מצרים היה גלות כללי ושרשי לכל הד' גליות, והיו בו בחינות שונות מכל הד' קליפות המנגדים לישראל*, והו שדרשו דורשי רשומות (שמות ב ט) ויהי בימים

(1) עיין ראש חדש מאמר ד סימן ג, אלו מאמר ב סימן ז, חשרי מאמר יב סימן יד.
 * עיין לקמן דף סה ע"א, ובח"ב דף סד ע"ב, ועיין שערי אורה שער א דף יב סוף ע"ב.

על כן אנו אומרים על כוס זה שפוך חמתך אל הנוים אשר לא ידעוך וכו' אשר כשמך לא קראו וכו' לא לנו וכו' למה יאמרו הנוים איה נא אלהיהם וכו' מן המצר קדאתי וכו' אנא ד' הושיעה נא, ואחר כך מסיימין ברוך הבא בשם ד', הגם שח"ו אין לנו שום זכות הנה אנחנו כאים בשם ד', שיעשה למען שמו הגדול המחולל בגוים באמור עם ד' אלה ומאצו יצאו וניתנים למשיסה כהפקר ח"ו, והנה הכפחה לנו מחש"י על ידי דוד שאמר ברוח הקודש ברוך הבא בשם ד' שיתבע כניכול עלכון שמו יתברך.

והנה תתבונן, כי ב' כוסות האחרונות נגד חב' מלכיות שעדיין לא יצאונו מהם, כי אפילו ממלכות יון לא יצאנו לחירות עולם והמה משותפים עם אדום כמבואר בנמרא עבודה זרה (ח). איך שלחו זה לזה עיין שם, והנה יום המקווה להש"י יתבטלו חב' מלכיות אחרונות כראשונות, ובוה תתבונן, אמרי לה תרי כמי קמאי בעי הסיכה דהשתא דקא מתחלי לה חירות, שאלו הכוסות מורים על המלכיות שהיו לנו כבר חירות והצילנו הש"י מהם ונתבטלו המלכיות לנמר, תרי כמי בתראי לא בעי הסיכה, דאלו אינם מרמזים על המלכיות הראשונות שנתבטלו ומאי דהוה הוה, והשתא אנן מרמזים על המלכיות האחרונות ולמה נעביד הסיכה להורות על החירות מהם ואנחנו תחת רשותם בעונותינו הרבים, ואמרי לה תרי כמי בתראי בעי הסיכה דהוהא שעתא הוא דקא הוה חירות, הוא הכפחתינו נאמנה בסיפורנו שבדאי נצא לחירות, (והוא) מה שאין כן כמי קמאי עבדים היינו קאמר, רצ"ל מה שהיינו עבדים להם אבל כבר יצאנו מהם ואין צריך להראות בזה אמונה ובטחון, והשתא דאתמר הכי וכו' אידי ואידי בעי הסיכה, תקנו מסדרי הש"ס לכולהו הסיכה, בתרי כמי קמאי הודאה על חעבר, ובתרי כמי בתראי אמונה ובטחון על העתיד במהרה בימינו אמן.

על דרך הדרוש

בהקדים (המה של פסח) מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וכו' שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע

מצרים ואנבן אנו כוללים מראשית כל המעשים צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות וכו' לעקור את הכל, ואומרים אחר כך והיא שעמדה וכו' אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, והנה המלכיות הללו נתבטלו לגמרי ולא תמצא להם זכר במלכות ויצאו ישראל לחירות מהקליפות ההם לנמר, על כן אחר חב' כוסות הללו הוא שלחן עורך בחירות נמור מעודת הודאה.

והנה כוס ג' להורות החירות ממלכות יון שעמדו לבטל התורה ומצות, כמו שאומרים בנוסח התודאה כשעמדה וכו' להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, הנה על כוס זה אנחנו אומרים עליו ברכת המזון, ועל זאת המצוה (ברכות כ) אמר הקב"ה למלאכי השרת וכו' לא אשא פנים לישראל, אני אמרתי (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדים על עצמם עד כוית וכו', והנה הוא הודאה בכוס זה לא מיבעיא שלא פעלו היוונים לבטל התורה ומצות אלא גם אנחנו מוסיפים על התורה ומצותיה, וכענין שדרשו חז"ל (עירובין טו) חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך (שה"ש ז א) רבוננו של עולם הרכה גזירות נזרתי על עצמי יותר ממה שנזרת עלי, והנה הכוס הזה הוראה על חירות מיון, והנה הגם שהש"י התנוסס עמנו כימי שליטת היוונים בכית שני עם כל זה לא נתבטלה מלכותם לנמר ונתערבו עם אלופי אדום, הגם שהעיקר נקרא קעת על שם אדום כמו שאמרו רז"ל (בראשית כו לו) משמני ארץ יהיה מושכיך (ב"ר סו א) זו איטליא של יון, והנה עינינו רואות אין צריך לראיות, ובמהרה יתבטלו עם אלופי אדום, אבל עדיין מתחכמים על גופותינו ונפשותינו ותורתנו ירא ד' וישפוט, וזה היה כי בזמן בית שני לא היה נאולה שלימה ולא היתה נבואה ואורים ותומים וארון, והדברים ארוכים אצילנו במאמרי חנוכה (כסלו טבת מאמר ג סימן כז) עד שתכלה רגל מן השוק עד דכליא רינלא דתרמודאי חכמות היצוניות כמבואר אצילנו

כוס ד' מורה על חירות מאדום, גלות הארון הזה שנתקיים בנו בעונותינו הרבים (דברים לא יח) ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' ואין חזון נפרץ ואין גם נגלה, ואומות העולם חושבים אותנו כהפקר ח"ו בזויים ושפלים ודחויים וסחופים ואומרים איה אלהיכם,

בני מאמרי חרש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש ב, דהש ב, ישיבת

על כן תיכף כנאולה ראשונה היתה הנקמה בזמן שליפתו, אך להיות שלא יאמרו המצריים שהמכה הוא כמכע שלימת המזל דמזל זה מאדי"ם מורה על שפיכת דמים, על כן היתה התגלות כבוד מלכותו יתברך ככיכול במזל צד"ק ככיכול, כאילו נעשה הכנה למיתת מצרים במזל צד"ק שהוא שופם בשפימת המערכת לצדק ולחמלה, ועם כל זה הש"י משדד המערכה כרצונו, והמקרא מסייענו כה אמר י"י כחצות הלילה (היינו סמוך לחצות במזל צד"ק), אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור (הוא כחצות מזל מאדי"ם), על כן אחר כך במעשה נאמר (שמות יב כט) ויהי בחצי הלילה וי"י הכה כל בכור, לא נאמר ויעבור י"י והכה כל בכור, להיות כאמת ההעברה היתה קודם חצות ככיכול, והמכה בחצי הלילה ממש כענין שנאמר ויהי בחצי הלילה וי"י הכה, בחצ"י ולא כחצ"י כנ"ל, (ויש לכיין גם דברי חז"ל לדרוש הלזה ויארך הענין ככאן).

והנה לפי זה היה בכאן ב' ענינים, אחד, שהראה הקב"ה במכה הלזו שידוד המערכה והיפך שפימת המזל והורה שאין מזל לישראל, והוראה הכי, שכן עתיד לנקום נקמתינו מיד אדום בהעביר כח ס"ם ולהוציא כלעו מפיו, והוא הוראת מצות הסיכה בחירות המופלג כלילה הזה, אחת, בשביל החירות הנתהווה בחצי הלילה הראשונה בהתגלות כבוד הש"י להשמיד עריצים והיה התגלות ההוא במזל צד"ק (המורה לצדקה ולחמלה), ועם כל זה נתגלה הש"י או להעביר ממשלת זדון ולהכחידם כעבור עמו ישראל, הנה הורה הש"י בזה חירות לישראל מן המזל, וזה כחינת ראשית הנאולה גאולת מצרים שהיתה סברתם שהכל תלוי במזלות, על כן היו עובדין לכבוד המזלות מזל מלה, והשנית, בשביל החירות שבישרנו יוצרנו בראשית הגאולות אחרית הגאולות, היינו החירות האחרון שיהיה לחירות עולם בנוף ונפש, חירות משעבוד מלכיות ומקליפות וממלאך המות כאשר יתבטל כח ס"ם

ומעתה תבין שהיו אותן החכמים מסוכין בכני ברק דייקא, כי (בישן נ"ו) מבני בניו של המ"ן (מזרע עמלק כח מאדי"ם ס"ם) למדו תורה בכני ברק (דייקא, יהושע יט מה) שתוא בחלקו של דן אשר ביניהם היתה בעוה"ר העבודה זרה הראשונה בארץ ישראל

שמע של שחרית, הנה יש להתפלא למה משמיענו שהיו מסוכין, ודאי עשו כתקנת חכמינו ז"ל להיות מסוכין, ואם הכונה רק להשמיענו אריכתם בסיפור הניסים אם כן לא הוה ליה למימר רק שהיו מספרין ביציאת מצרים כל הלילה, וגם למה משמיענו שהיה המיכתם בכני ברק דייקא, וגם למה אמר כל אותו הלילה, הוה ליה למימר כל הלילה, ושכנו להתכונן על פי מה שכתב הבחיי בפסוק (שמות יא ז) כה אמר ד' כחצות הלילה, דהנה ליל יציאת מצרים היתה ליל חמישית כנודע (שבת פז), והנה אז שעה ששית שעה קודם חצות לילה היא שלימת מזל צד"ק המורה על החיים והשלום, ושעה שביעית היינו ראשונה אחר חצות הוא שלימת מזל מאדי"ם המורה על הריגה ומיתה (ת"ו קה), והנה קודם חצות לא הרשה אותן פרעה עדיין לצאת עד אחר חצות שאמר (שמות יב לא) קומו צאו מתוך עמי, והנה קודם חצות עדיין נקרא עליהם שם עבדים עד אחר חצות שקנו החירות לגמרי

וגראה לי לפרש על פי פשוטו (הגם שהרכ הבחיי כתב כאופן אחר), דהתגלות כבודו ית"ש במצרים היה קודם חצות במזל צד"ק, והמכה התחילה במזל מאדי"ם הוא כח ס"ם שר עשו ועמלק (המ"ן מזרעם בנימטריא מאדי"ם), ורצה הש"י להגיד לנו מראשית אחרית (שמות יב מב) ליל שמורים הוא ליי"י להוציאם מארץ מצרים (וכן הוא ליל שמורים) הוא הלילה הזה ליי"י שמורים לכל בני ישראל לדורותם בשעתיד לנקום נקמתינו מיד אדום ועמלק, על כן היתה המכה בשלימת מזל מאדי"ם שהוא כח הס"ם המקטרג בכל הגליות, וגם בנלות מצרים (בראשית מה טז) והקל נשמע בית פרעה לאמר באו אחי יוסף, הוא הקל אשר מן שמיא נפל מן הנפילים אשר היו בארץ, (וזהו שפירשנו (איכה ד יט) קלים היו רודפינו, כל הרודפים אותנו בגלות כולם הם קלים ומקטרוג הק"ל י), מנשרי שמים, מן אותן אשר נשרו ונפלו מן השמים לשון פירות הנושרים (עיי' דרוש יב ע"ד הסוד).

(י) עיין מגלה עמקות ואתחנן אופן קצה בהג"ה, ופרשת חוקת בסופו ד"ה הם באו, ועיין מגיד תעלומה ברכות לב, ועיין אגרא דכלה תחילת פ' ויגש, ק"ל גימטריא סמ"ל הוא הוא המתיה וכשיצא הש"י הא' הנה נשאר ק"ל, ועיין באגרא דכלה שם ד"ה והקול נשמע, ובפ' שמות ד"ה איש וביתו.

מספרים גם מה שהיה נעשה קודם חצות, רק שהיו מסובין בכני ברק להורות החירות המופלג המקווה לעתיד, (ויש לרמוז שהיו מספריים מלשון ספיר, היינו שהיו מזהירים ומאירים בהגדה דיציאת מצרים כ"ל אות"ו הליל"ה, היינו כל ימי משך גלותינו החל הזה הדומה ללילה על ידי התגברות הס"מ הצר בקטרונו, וכיון שהיו מספרים מה שהיה נעשה ביציאת מצרים בכיפול כח מאדים, הנה האירו לישראל מתוך האפילה להראות להם אמונת אומן את אשר עשה ויעשה הפועל ישועות בקרב הארץ, בעת אשר כביכול יבא מאדום חמוץ כגדים מכצרה אשר פורה ידרוך להוציא יקר מזולל השמן הטוב של הניצוץ הקדוש הטמון, והחרצנים והזנין עם כל הפסולת וישלכו אל ארץ גזירה במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב לעולם), וזה גם כן שיש להתכונן שכאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית, דבר בעתו מה טוב סימנא מילתא, להיות כל מנתם כסיפור ובהסיבה בכני ברק להורות הכיפול של א"ל אחר, שאז יהיה י"י למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד, ואז יהפוך אל עמים שפה כרורה לקרוא כולם בשם המיוחד, על כן באו אז תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית לקרוא בשם המיוחד י"י אחד ושמו אחד

בעת נחזור לשמעתין (פסחים קח.) תרי כמי קמאי שאומרים עליהם עבדים היינו לפרעה וכו', הנה מספרים כל הנסים שנעשו לנו במצרים אשר היה כחם ראשית המזלות ראש הטבעיים, ופירסם הש"י אלהותו והראה לעין כל איך הוא משדד המערכה והוציא אותנו מתחת יד טבע המזלות, בגילוי שכינתו עלינו לא על ידי מלאך ולא וכו' (והוא הנעשה קודם חצות כמול צד"ק כמו שכתבתי לך), והנה החירות הזה להיות חירות מבכור המזלות, הנה הוא יסוד מוסד לכל הגאולות (עמוס ט א) הך הכפתור וירעשו הסיפים, ותרי כמי בתראי מתפלל על העתיד יום המקווה לנו, בכרכת המזון רחם נא י"י אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים וכו' ובנה ירושלים וכו', ואחר כך אנו מתפללים שפוך חמתך אל הגוים וכו' לא לנו ד' לא לנו כי לשמך תן כבוד (שיהיה ד' אחד ושמו אחד) למה יאמרו הגוים איה וכו'

פסל מיכה), והנה תדע דמשום הכי (אסתר ג א) מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה (מגילה יט.) כי עשה המן את עצמו עבודה זרה כי כחו הוא הס"מ א"ל אחר" (בנימטריא עמל"ק כנודע (חז"א כט)), ותמצא בני"ו בר"ק בנימטריא השמ"ן א, (כ"ב טו) הוא השמן הוא וכו' דהוה ליה רשות לאסמוני על שהגבירו כחו בעבודה זרה בעוה"ר, והנה הפועל ישועות בקרב הארץ הוא המוציא יקר מזולל, כמו שיהיה לעתיד שהניצוץ הקדוש של הס"מ יוכלל בקודש היינו הא' החיות אשר בו מאלופו של עולם, והשאר דהיינו ק"ל מן שמיא נפל, וכן פתרו להמן (אסתר ו יג) אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, וזהו הרמז שגם לעתיד במהרה בימינו יתבטל כחו של עמל"ק (א"ל אחר, ס"מ, מאדי"ם) לגמרי, וישאר גם הוא לאלקינו (היינו הניצוץ הקדוש הטמון בתוכו), ואז יתבטלו כל הכחות החיצוניות ולכל בני ישראל יהיה אור, ליהודים היתה אורה זו תורה (מגילה טז:), וזהו עיקר החירות חירות הנפש השכליות.

על כן אותן החכמים בספרם יציאת מצרים באותו הלילה (זמן גאולה הראשונה שהיה עיקר מכת בכורות בשליטת מזל מאדי"ם ס"מ שרו של אדו"ם ועמל"ק המקטרג בכל הגליות והוא השמן והוא וכו'), הנה היו מסובין (הראו במעשיהם עיקר החירות), בכני ברק (אשר שם כבר התנוצץ הישועה והחירות הזאת דייקא, במקום הרשע מקום שבט דן אשר היה פסל מיכה עבודה זרה הראשונה אל אחר), ודוקא מקום המיוחד בני"ו בר"ק בנימטריא השמ"ן, שם משורש צפעוני המן מורע עמלק שעשה את עצמו עבודה זרה, שם מבני בניו לסדו תורה בכני ברק, ונתברר הכח החיות של הדעת דמטרא אחרא שהוא עמלק, ונתברר כחו אל הדעת דקדושה בהתעוררות הדעת אל התורה, וזה עיקר החירות המקווה לנו

והנה להיות שהיו מסובין בכני ברק דייקא, הנה מזה עשו עיקר מכיטול כח ס"מ מאדי"ם, שלא תאמר שלא ספרו מן הטובה הגדולה שנעשה במצרים קודם שליטת מזל מאדים היינו קודם חצות כמו שכתבתי לך, שאז הוציא אותם הש"י מתחת טבע המזלות להורות שאין מזל לישראל כי חלק י"י עמו, לזה אמר שהיו מספרין ביציאת מצרים כ"ל אותו הלילה, רצ"ל שהיו

(* עיין ספר מה אחד להחידא ד"ה מעשה ברבי אליעזר

על דרך הסוד

יעוין בכתבי האריז"ל (פרעה שער כ"א פ"ב) ד' כוסות נגד מוחי חכ"ד (דאימא), כוס א' מוח חכמה, כ' מוח בינה, ג' מוח הדעת מצד החסדים, ד' מוח הדעת מצד הגבורות, והנה הענין הנעשה בגבהי מרומים מהראוי להסביר הענין בשכליננו, דכודאי הענין הנעשה בגבהי מרומים מניע גם לנו הארה לתורה ולעבודה, והנה תתבונן הענין, (שם שם פ"א) במצרים היה גלות הדעת ולא ידעו את ד' והיו משוקעים בטומאת מצרים, והנה איכות הדעת ידוע (וח"ג קלו.) דהוא ממוצע בין כלי המחשבה והמעשה, כי מוח החכמה (באדם) הוא מושכל הראשון משכל על דבר, ומוח הבינה הוא מושכל שני המתבונן דבר מתוך דבר, מחשב האיך לדעת לעשות דבר הנרצה לו, ואחר שנגמר הדבר בחכמה וכינה בהסכמה להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, הוא בכלי הדעת התוקע הדבר במחשבה לכל ינוח עד יגמור הדבר, (דע"ת לשון התקשרות (בראשית ו' כה) וידע אדם וכו'), למשל כשמחשב האדם לאהוב את י"י ולירא מפניו הנה מתחכם בחכמתו כי אלקים קדושים הוא וגדול אדוניו ורב כח, ואחר כך בבינתו מתבונן בפרמיות גדולתו כפי רוח שכלו ובגדלות מוכותיו ית"ש והאיך מחויבין לעבדו, ואחר כך הנה כשירדה הדבר ממחשבתו לא יתפעל ולא תפול עליו אימה ופחד ולא יכנס בלבו אהבת הש"י, אבל כשיתקשר הענין בדעתו ויתמיד במחשבה זו אז יתפעל ויפול עליו אימה ופחד ויכנס בלבו אהבת השם ויראתו (שהוא כללות כל המעשים הטובים הנעשים תחת השמש בירא"ה ואהב"ה), על כן בדע"ת יש בו עיטרא דחסדים (אהבה) ועיטרא דגבורות (יראה), והנה כשהוציא הש"י את ישראל ממצרים והודיעם את כחו הגדול ועזו נוראותיו, אמר להם כמה פעמים (שמות טז יב) וידעתם כי אני י"י, והנה הוא הוציאם לחירות עולם, אמרי לה תרי כסי קמאי בעי הסיכה, הם נגד מוחי חכמה וכינה דהשתא הוא דקא מתחלי לה חירות, שכבר יש לנו ידיעה ויכולת להתבונן בגדלתו ורוממותו והיא עיקר הצלחת הנפש חירות עולם, תרי כסי בתראי לא בעי הסיכה, שהם נגד עיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות שבדעת ומאי דהוה

הח

וכו' מן המצר קראתי וכו' כל גוים סבכוני בשם ד' כי אמילם, המשכיל יתבונן, ואחר כך מסיימין אודך כי עניתני ותהי לי לישועה וכו' מאת ד' היתה זאת וכו' זה היום עשה ד' וכו' ברוך הבא בשם ד' הודו לד' כי טוב כי לעולם חסדו, והנה הוא עיקר החירות המקווה לעתיד במהרה בימינו חירות עולם לנפש השכליות, והוא אשר הראה לנו הש"י בגאולה הראשונה בהכות את מצרים אחר חצות בשליטת מזל מאדי"ם (כח ס"ם הצר המקפרג כמו כן גם עתה במהרה בימינו) ואז בזמן ההוא דייקא ניתן לנו רשות לצאת חפשי, כאשר צעק אז פרעה (שמות יב לא) קומו צאו מתוך עמי

ובזה תבין, אמרי לה כסי קמאי בעי הסיכה דהשתא הוא דקא מתחלי לה חירות, דהיינו בסיפור יציאת מצרים והתגלות כבודו להוציאנו מתחת כח המזלות, הנה הוא יסוד מוסד לכל הגאולות, כי מצרים כחם ראש המזלות הך הכפתור וכו', הנה בזה הענין צריכים להראות סימן החירות, תרי כסי בתראי לא צריך הסיכה דמאי דהוה הוה, רצ"ל מה שהיה ומה שיהיה בכל [נהויות] גאולה מכל האומות כבר היה במצרים, כי מצרים הראש והעיקר כנ"ל, ואמרי לה אדרכא תרי כסי בתראי בעי הסיכה דההוא שעתא הוא דקא מתחלי לה חירות, רצ"ל הוא תראה שלא היה החירות במצרים עד שהש"י שיבר כח קסרוג הס"ם כמז"ל מאדי"ם אז צעק פרעה קומו צאו וכו', בזה הורה לנו הש"י שעיקר חירותינו כאשר ינקום נקמתינו ממלכות הרשעה אשר מזלם מאדי"ם וכחם הס"ם, תרי כסי קמאי לא בעי הסיכה דאכתי עבדים היינו קאמר, רצ"ל הגם שהיתה גאולה במצרים גאולה שלימה, עם כל זה אומרים עדיין עבדים היינו כי נתהונו לעבדים עוד, ועיקר החירות צריכין להראות בזכרון הגאולה העתידה, והוה אשר הראנו הש"י במצרים וכנ"ל, השתא דאתמר הכי ואתמר הכי אידי ואידי בעי הסיכה, שכך היא חובתנו וכך יפה לנו סימן החירות (בהכרת הטובה להש"י) בשתי העינים, חירות מן המזלות וחירות מן שעבוד מלכות וקסרוג שריהם, ונצא חפשים בשנים, מגלות הנפש וגוף, והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע, והש"י ימהר לשכון כבוד בארצינו במהרה בימינו אמן

קאמר, מהתבוננות כרנע בלי התקשרות אינו יוצא עדיין משעבוד ועכירות החומר ולא יתפעל ביראתו ואהבתו ית"ש, והשתא דאתמר הכי ואתמר הכי, אידי ואידי בעי הסיבה, תרי כסי קמאי למעלתם בקדימה, והן המה המולידים כמו אב ואם, תרי כסי בתראי למעלתם בתכלית להוציא כלי למעשהו להביא לידי פועל, והשם הטוב יכפר, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו אמן

הוה, דכיון שמתבונן האדם בחכמה וכינה ממילא תכנס בלבו היראה והאהבה, והדעת אינו פועל פעולה חדשה רק את אשר כבר נעשה בחכמה וכינה, ואמרי לה אדרבא תרי כסי בתראי בעי הסיבה דהאי שעתא הוה חירות (כשמתבונן בדעת ומתקשר באותה מחשבה שמיילדת אהבה ויראה כי בדעת יש בו עיסורא דחסדי"ם ועיסורא דנבורו"ת), תרי כסי קמאי לא בעי הסיבה דאכתי עבדים היינו

דרוש ג'

פסחים דף ק"ט ע"ב

על דרך הפשט

וכתב עוד הרי"ף ז"ל, ומסייע להאי סברא מהא דתנן שחט מאה חיות וכו' מאה עופות במקום אחד כיסוי אחד לכולם, ר' יהודה אומר שחט חיה יכסה ואחר כך ישחוט העוף וכו', א"ר יוחנן מודה ר' יהודה לענין ברכה שאין סברך אלא ברכה אחת, אמר ליה רבינא לר' אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי מאי שנא מדרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב דהוו יתבי במעודתא וקאי עליהו רב ייבא סבא ואמרו ליה הב ונברוך והדר אמרי ליה הב ונשתי אמר להו רב ייבא סבא הכי אמר רב כיון דאמריתו הב ונברוך איתמר לכו למישתי חמרא, ואהדרו ליה הכי השתא, התם מישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, הכא אפשר דשחית בחדא ידא ומכסי בחדא ידא, שמעינן השתא דכי היכי דלענין ברכת המזון כיון דלא אפשר למשתי וברוכי בהדי הדדי הוא הפסקה וכד מסיק ליה לברכת המזון צריך לחזור ולברך בורא פרי הנפן, הכי נמי כיון דלא אפשר ליה למקרי ולמשתי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דנמר הגדה ובתר דנמר הלילא בורא פרי הנפן, וסברא מעליא היא והכין מיבעי למיעבד, עכ"ל.

והגה בעל המאור ז"ל דחה ראיה זו ואמר דלא דמי, דבברכת המזון מישתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, וכיון דקאמר הב לן ונברך סילק את עצמו מלשתות, אבל הכא מי סילק את עצמו הרי דעתו לשתות ד' כוסות, ונס לא שייך לומר דמישתי וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, דהרי מותר לשתות בין הכוסות ואין כאן חובה שיאמר דוקא הגדה תיכף אחר שתיית כוס ראשון, והנה הביא להלכה דברי הרי"ף גיאות שפסק

פיסקא, ולא יפחתו לו מארבעה, היכי מתקני רבנן (מילתא) [מידן] דאתי בה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי וכו', אמר רב נחמן אמר קרא (שמות יב טז) ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין, רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה וכו', רבינא אמר ד' כסי תקינו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה באנפי נפשה הוא, עד כאן לשון הנמרא

הרי"ף ז"ל הביא הנך נ' תירוצים דרב נחמן דרבא דרבינא, ומסיים על כך תירוצא דרבינא שאמר כל אחד ואחד מצוה בפני עצמה, ואמרי רבואתא הואיל וכל אחד ואחד מצוה בפני עצמה הוא, ברכינן בורא פרי הנפן אכל כסא וכסא, (והנה לכאורה יקשה לפי זה, הרי הלוכש כמה בנדים מצוייצים של ד' כנפות אין צריך לברך אלא ברכה אחת לכולם, הנם שכל אחד בפני עצמו, וביותר יקשה הרי ברכת בורא פרי הנפן ברכת הנהנין היא ומה שייכות יש לה למצוה, כיון שנהנה יחד במסיבה אחת בלי היסח הדעת למה לא תסני ברכה אחת לכולן, על כן צריך לומר כדדייק ופירש הר"ן, דהראיה הוא מדחינן דלענין זוגות כל אחד מיקרי בפני עצמו וחשבינן ליה כנמלך ואין בו משום זוגות, והנה כנמלך צריכין לחזור ולברך, וכיון דחשבינן כנמלך לענין סכנתא, מכל שכן לענין ברכת, דחמירא סכנתא וכו', כן נראה לי לפרש על פי דברי הר"ן, הנם שהר"ן ז"ל לא ביאר חכל נראה לי שזח כוונתו).

בני מאמרי חדשנים, מאמר ד, טיול בפרדס, דחש ג, משש ישיבת

ואם כן לפי זה עיקר הקושיא היכי מתקני רבנן מידי דיכול לבוא לידי היוזק על ידי המכשפים, ואם כן לפי זה נוכל לומר כולוהו כרב נחמן לא אמרי דמברי ליל המשומר ובא מן המוזיקים אבל לא מן הכשפים, ועוד דהדרשא הזאת ליל שמורים מן המוזיקין הוא לשיטת ר' אליעזר דמכירא ליה בתשרי נברא העולם, אבל לשיטת ר' יהושע דמכירא ליה בניסן נברא העולם, ליל שמורים לגופיה איצטריך ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית וכדדרש במסכת ראש השנה (יא), (ורב נחמן סבירא ליה דכו"ע מודו בזה וכדכתבו שם התוספות, וגם סבר ליה מדהוא משומר מן המוזיקים משומר נמי מן הכשפים)

בולתו כרבא לא אמרי כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו וכו', סבירא להו כיון דקיימא לן (ע"י אריה קפב ס"א) ברכת המזון אינה מעונה כוס דוקא, ובפרט ביחיד, לא שייך לומר כוס של ברכה מצטרף לטובה וכו', דזה דוקא אי סבירא ליה ברכת המזון מעונה כוס, ועל כרחק צריך לומר כן, דהא לקמן בגמרא (דף קי"ז): מונו ליה כוס ג' מברך על מזונו, אמרינן בגמרא, אמר ליה רב חנן לרבא שמע מינה ברכת המזון מעונה כוס, אמר ליה (רבא) ארבעה כסי תקינו רבנן כל חד וחד נעביד ביה מצוה, עד כאן, והנה לכאורה קשה, דהנה רבא בעצמו אמר כאן דמשום הכי לא הוה זוגות דכוס של ברכה מצטרף וכו' אם כן לישני ליה לרב חנן לא תדייק מכאן דברכת המזון מעונה כוס, דמשום הכי תקינו רבנן בכאן דיברך ברכת המזון על כוס אחד כי היכי דלא להוי זוגות דכוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו וכו', אלא על כרחק דהא בהא תליא, אם נאמר דברכת המזון אינה מעונה כוס הכוס מצטרף לזוגות, הבן הדבר, והא דמשני רבא בכאן כוס של ברכה מצטרף לטובה וכו', דבאמת הוא סבר ליה ברכת המזון מעונה כוס, רק שם השיב לרב חנן דרצה להוכיח הדבר מסתניתין (וקשיא למאן דמבר ליה ברכת המזון אינה מעונה כוס), והשיב לו רבא דמסתניתין אין הוכחה (ולא קשה למאן דמבר לה אינה מעונה כוס) ודו"ק, ואם כן משום הכי אינך אמוראי לא אמרי כרבא, דאינהו סבירא להו דברכת המזון אינה מעונה כוס, והבן.

אלא כולוהו כרבינא מאי מעמא לא אמרי ובפרט רבא מאי מעמא לא אמר כשמעתייה שאמר

לקמן

שפסק שלא לברך רק על כוס א' וג', וכן דעת הרא"ש, דכתב דהגם דכל חדא מצוה בפני עצמה לא מיקרי היסח הדעת, והנה הרמב"ן והר"ן קיימו דברי הר"ף זצ"ל, באמרם דהוי סילוק תיכף כשמתחיל למזוג כוס ב' ומתחיל לומר הגדה, והא דבין הכוסות מותר לו לשתות, היינו קודם שמתחיל לומר ההגדה על כוס ב', יעויין שם באריכות דבריהם

והנה לי הקמן תמוהים פסקי הרא"ש ובעל המאור ז"ל, דהגם דדחו ראיית הר"ף מברכת המזון דשם הוה סילוק והיסח הדעת מה שאין כן כאן, הנה הגם שנודה להם דאין ראייה מברכת המזון, עם כל זה מוכח שפיר סברת רבותיו מהר"ף ז"ל מפשטא דגמרא דמברכינן אכל כסא, מדחוינן דמיקרי נמלך לענין זוגות הוא הדין לענין ברכה, והנה בעל המאור והרא"ש ז"ל לא הזכירו כלל מזה, וגם הרמב"ן והר"ן ז"ל בהמליצם טוב על רבינו הגדול הר"ף למה לא הזכירו במליצתם גם זאת הוכחה של רבותיו ז"ל, ועל הר"ף ז"ל יקשה גם כן, כיון דמברת רבותיו מוכרחת כנ"ל, למה הוצרך לסייעתא שאינו מוכרחת כל כך, ואם לרווחא דמילתא הביא הסייעתא אבל עיקר יסודו בנוי לתלפיות משיטתן דבכאן, הוה ליה למימר וסייעתא עוד להדין, ומדקאמר ומסייע ליה להאי סברא, משמע שדברי רבותיו אינם מוכרחים מכאן רק הוא על פי סברא ומסייע להך סברא ממקום אחר, וביותר יקשה לשון הרא"ש, כשהביא דברי הר"ף כתב, ומסייע ליה בלשון יחיד, ואם קאי על דברי רבותיו דהר"ף ז"ל, הוה ליה למימר ומסייע לה"ו, והבן

וגראיה לי להבין דבריהם על פי אשר נדקדק בדברי הנך אמוראי בגמרא, רב נחמן אמר ליל שמורים ליל המשומר וכו', רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה וכו', רבינא אמר (כל חדא וחדא מצוה בפני עצמה) [כל חד וחד מצוה באפי נפשה], והנה יש להתבונן, מד מאי מעמא לא אמר כמר וכדרך הש"ס בגמרא בכמה מקומות, והנה נראה לומר, כולוהו כרב נחמן לא אמרו, על פי מה שכתבו הרשב"ם והתוס' (דיה רבא) אהא דמקשי בגמרא היכי מתקני רבנן מידי וכו' הא לקמן אמרינן לרבא ד' אין בו משום זוגות, ותידצו, היינו שאין בזה חשש מוזיקין אבל לכשפים חיישינן,

על דרך הרמז

לְבַאֵר מעם פלוגתתן, שיטת הרי"ף וסייעתו לברך על כל כסא ושיטת הרא"ש ובעל המאור לברך על כוס א' וג', להבין כמאי פליגי, דהנה אמרו רז"ל בירושלמי (פסחים י א) מעם ד' כוסות שתקנו חז"ל הוא על שם ד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתני, והמעם הזה הביא הרשב"ם בשימתינו, והנה הקשה המגלה עמוקות ז"ל (פי וראו) אעיקרא דדינא פירכא למה נאמר דוקא ד' לשונות בגאולה, ואנן נמי נידון אבתריה, היא בפרשה ההוא נאמר בהתחלה (שמות ו ו) לכן אמור לבני ישראל אני י"י והוצאתי וכו', הנה הקדים הש"י קודם הד' לשונות להודיע לבני ישראל השם הנכבד ומהו הסמיכות זה לזה, ובפרט לפי דברי חז"ל שהסמיכו מכאן רמיות הד' כוסות, מהו הענין להקדים לזה ידיעת השם הנכבד, עוד יקשה עלינו, אם רצו חז"ל לתקן לנו איזה דבר נגד ד' לשונות, למה דוקא ד' כוסות יין ולא תיקנו ד' מצות או ד' ברכות על הגאולה, ולהבין כל זה נקדים מה שכתב הבחיי פרשת בא (שמות יב ג) ד' מזבחות היו לישראל במצרים, הסף שהוא עגול נגד היו"ד של שם הנכבד, המשקוף נגד הו', ב' מזוזות ב' ההי"ן, וכנגד השם הנכבד הוזה תקנו ד' כוסות, כוס א' מקד"ש עליו כי הוא נגד היו"ד קד"ש (תהלים כ ג) ישלח עורך מקודש (עין בזהר (חיב קבא) בפסוק (שמות כב ל) ואנשי קדש תהיון לי), כוס ב' אומר עליו ההגדה סיפור הניסים נגד ה' ראשונה משם סוד החירות והניסים, כוס ג' ברכת המזון נגד הו' נקרא שמים משם המזון, כמו שאמר הכתוב (שמות טו ד) הנני ממסיר לכם לחם מן השמים, כוס ד' אומר עליו שפוך חמתך אל וכו' נגד ה' אחרונה נוקמת נקמתינו במהרה, עד כאן דבריו בקצת תוספת ביאור.

והנה לפי זה אומר לך, תקנו נגד שם הנכבד ד' כוסות יין, דהנה שם הנכבד יש לו ק"ד צירופים, (דהגם דאין לו רק י"ב צירופים (תי ט ג) היינו משום שיש בו ב' אותיות שוות, אבל כשנעריך הה' ראשונה משתנית בכתיבתה וצורתה מן הה' אחרונה י, אם כן ישנם ק"ד צירופים כמשפט כל תיבה בת ד' אותיות שכונה ק"ד בתים, כמבואר בספר

פלה

לקמן ד' כוסות תקינו רבנן כל חדא וחדא ליעבד ביה מצוה, ואם כן הוה כל אחד מצוה בפני עצמו והוה כנמלך וכהיסח הדעת וכמו שאמר רבינא, על כרחך צריך לומר דרב נחמן ורבא סבירא להו כסברת בעל המאור והרא"ש והרי"ף גיאות, דהגם דכל אחד מצוה בפני עצמו זה לא נקרא היסח הדעת ונמלך לענין ברכה וכמו שכתבתי לך, דלו יהיה כלובש כמה בגדים מצוייצים דברכה אחת לכולן, ואם כן מכל שכן לענין זוגות דחמירא סכנתא, על כן נאדו רב נחמן ורבא ממעמא דרבינא ואמרו מעמים אחרים, ואם כן לו יהיה כסברת הרי"ף ורבותיו דלרבינא כמו דנקרא היסח הדעת ונמלך לענין זוגות הוא הדין לענין ברכה, אף על פי כן הנה נראה דרב נחמן ורבא פליגי עליה ויש לפסוק כוותיהו דרכים הם, ובפרט לענין ספק ברכות, ולפי זה שפיר מצאנו טוב מעם ודעת לדברי בעל המאור והרא"ש דדחו דברי הרי"ף הא דמייתי ראייה מברכת המזון, והנה אף על פי כן יש ראייה מכאן מדברי רבינא ומדברי רבותיו דהרי"ף, אבל זה אין צריך לפנינו, דכיון דאין ראייה מוכרחת ממקום אחר לו יהיה דלרבינא הדין כן לברך על כל כסא, הרי רב נחמן ורבא פליגי עליה והלכה כרבים, ולפי זה גם דברי הרי"ף ז"ל מדוקדקים באופן זה דקאמר ומסייע להאי סברא וכו', דמשמע דאין ראייה מוכרחת מכאן במקומה לפסוק כן להלכה, והוכרח להסתייע ממקום אחר שמוכח משם דסוגיות הש"ס כרבינא, וביותר בגירסת הרא"ש בדברי הרי"ף ומסייע ליה לשון יחיד, ורצ"ל מסייע ליה לסברת רבינא, דהדין אין לפסוק כרבינא כיון דרבים פליגי עליה זולת אם יסתייע לן מאיזה סוגיות הש"ס דסבירא לן כרבינא פסקינן כן, על כן כתב ומסייע ליה לרבינא מסוגיות הש"ס מהך דתלמידי דרב וכימוי, והנה בעל המאור והרא"ש דדחו הראייה מברכת המזון דשם מיקרי סילוק וכמו שכתבתי לך, הנה הגם דנאמר דלרבינא צריך לברך אכל כסא, אף על פי כן לית הלכתא כוותיה דרבים פליגי עליה, והנה לרמב"ן ור"ן שקיימו ראיית הרי"ף ז"ל באמרם דגם בכאן מיקרי סילוק כיון שמזג הכוס והתחיל לומר ההגדה, הוה שפיר דומה לברכת המזון וראייה נכונה היא, על כן יש לפסוק כרבינא, ופספסייא דאורייתא פכין.

(*) ועיין בספר כח ה' הגדעס בטר"ס לקוטי הש"ס מהאר"י לך מג ע"א.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ג, דרוש ישיבר

פלח הרימון להרמ"ע ז"ל (שביא סופ"ג), והנה ישנו כל עניני הויות העולם לפי צירופי הוי"ה, והש"י כביכול מסר סוד שמו לעמו ישראל ויכולין לפעול פעולות שונות לפי הצטרפות השם הנכבד במקומו ושעתו לפי הענין המצטרך, ולא עשה כן לכל גוי

(דברים לב ט) כי חלק הוי"ה

(*) הנייה

וזהו שנמצא לרו"ל במדרשים (ש"ס תהלים זא ח) מפני מה ישראל מתפללים ולא נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם, שנאמר אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, ולפי הני"ל הכוונה שאינם יודעים איהו צירוף שם הנכבד מצטרף לפעולה זאת הבקשה שהוא מבקש, ובמקום אחר (ח) כתבנו פירושים שונים בזה המדרש, וכולהו קשוט.

עמו (*), הנה כ"ד צירופי הוי"ה בנימטריא תדר"ך,

וזה שאמר הכתוב (דברים לג ט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בהוי"ה

מגן עורך וכו' ויכחשו אויביך לך ואתה על

כמותימו תדר"ך, הכן הדבר ה', והנה ק"ד

צירופים מכל אות ישנה ו' צירופים, היינו מן הוי"ד ו' צירופים, מן הה"א

ראשונה גם כן ו' צירופים וכו', והנה לבעבור זה היטיבו חז"ל שתקנו ד' כוסות נגד השם הנכבד,

נגד כל אות כו"ם יי"ן בנימטריא ו' צירופים, (והנה הם ד' לשונות של גאולה, והוצאתי נגד הוי"ד מן

השם הנכבד שהוא רמז לחכמה כ"ח מ"ה, וכל דבר מוציאין מן הכח אל הפועל מבחינת חכמה, ומתחלת

התורה בראשית בחוכמתא ראשית חכמה, על כן מרומזת בוי"ד שהיא רק נקודה ראשית הכתיבה

ויכולין לעשות ממנה כל אות שירצה, והצלת"י אתכם מעבודתם נגד ה' ראשונה יוכל העליון המוציאה

עבדים לחירות, וגאלת"י נגד הוי"ן מן השם, השפעה לבני ישראל על ידי הגואל (וה"ג יא) יסוד צדיק ו'

זעירא, ולקחת"י נגד ה' אחרונה, מקבלת השפעת עליונים יתואר בה לשון קיחה כמו (דברים כב ב) כי

יח איש אשה וכו'), הנה לבעבור זה הקדים הכתוב לכן אמר לבני ישראל אני הוי"ה והוצאתי וכו',

ולבעבור זה תקנו חז"ל ד' כוסות יין כל כו"ם יי"ן בנימטריא ו' הויות סך הכל כ"ד צירופי הוי"ה וכנ"ל,

והכל נמסר לישראל לפעול פעולות נוראות בעולמות עליונים ותחתונים.

והנה לפי זה לפי סברת הרא"ש ובעל המאור שאין לברך רק על כוס א' וג', והוא, דכבר ידעת

(ת"ו טט) שחיו"ד מן שם הוי"ה ב"ה היא בחינת משפיע, והה"א בחינת מקבל, וכן אות הוי"ו משפיע

ואות ה' אחרונה מקבלת, וקיימא לן (ברכות נא) אין פרי בטנה של אשה מתברכת אלא מפרי בטנו של

איש, כי הברכה היא עיקרית במשפיע, על כן אין צריך לברך רק על כוס א' ב' ברכה אחת, ועל כוס

ג' ד' ברכה אחת, ולסברת הרי"ף דסוגיין דעלמא כותיה, הנח הגם שהה"א מקבלת בערך הוי"ד, עם

כל זה היא משפעת לאותיות ו"ה כנודע, וכן הה"א אחרונה נותנת שרף לביתה וחוק לנערותיה עולמות

בריאה יצירה עשיה, על כן צריכין לברך על כל כסא וכסא, והש"י יאיר עינינו בתורתו ומצותיו.

על דרך הדרוש

בירושלמי פרק ערבי פסחים (י א) מנין לד' כוסות וכו' ר' לוי אמר נגד ד' מלכיות, להתבונן

ואמרו מני"ן, משמע שרצה לידע רמז מן התורה, הנה על זה לא השיב ר' לוי, ב' מהראוי לתת לב למה

היתה כזאת לרו"ל לתת זכר לד' מלכיות בסיפור גאולת מצרים, ג' מהו הנרצה בעשות זכרון לממשלתם

בעוה"ר על ישראל, והנה כתב המהר"ש יפה בעל היפה מראה הרמז לבסחון, כמו שגאל אותנו הש"י

ממצרים כן יגאלנו מאלה במהרה בימינו, לכן לא עשו רמז למלכות מצרים שכבר נגאלנו ממנה, והנה

לפי דבריו ז"ל הנה כעת שכבר נגאלנו מן ג' מלכיות לא יצטרך רק כוס אחד, ד' למה תקנו הזכר הזה

דייקא בכוסות יין ולא במצה וכיוצא, והנה נקדים, הלא ידוע (דברים לב ט) כי חלק י"י עמו, והש"י פעל

הכל מבראשית עבוד ישראל, וברא גם הקליפות רצועה לאלקאה בכדי שיהיה שטר ועונש, והמה

רחוקים מאור פני הוי"ה והמה מתנגדים לקדושת ישראל ועבודתם את השם הנכבד, כי רצונם לינק

מן הקדושה, עד שיתגברו ישראל עליהם ויתבטלו כל המנגדים ואז ימלא כבוד י"י את כל הארץ, והנה

(לקיח ריש תצא) הד' מלכיות המה מתנגדים לקדושת ישראל המקבלים קדושתם מן השם הוי"ה ב"ה, כל

אחד מנגד (זח לעומת זה) נגד אות אחד, והנה מלכות

(1) עיין מאמר ו סימן ב

(2) עיין ראש חדש מאמר א סימן יא, ניסן מאמר א סימן ג, ועי' ס' מערכת האלקות סופ"ד, ועי' שפ"י אורה שפ"ר א' א.

אנחנו צריכין להודות בנאות מצרים על גאולת כל הד' נליות, כי אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים לא היה מקום לנאלנו מן הנליות הללו (באין זכות כל כך ח"ו). לזה תיקנו חז"ל ד' כוסות נגד ד' מלכויות, כו"ס דוקא גימטריא אלקי"ם, דהנה כל זמן שהשגחת השם הוי"ה ב"ה באיתגליא לעין כל הנה ניסים נגלים לישראל והנבואה ואינם יכולים האומות לשלום בהם בישראל, מה שאין כן בזמן הנלות הנה מלוכש השגחת השם הנכבד בהנהגת המכ"ע בגימטריא אלקי"ם, ובזמן הנאולה נתגלה כי הוי"ה הוא האלקים, דהיינו שנודע לכל שהנם שהיה עד היום הכל בהנהגת המכ"ע, עם כל זה היה הכל בהשגחה נפלאה מאת היוצר כל הוא אלקינו, וזהו (תהלים ק א) דעו כי י"י הוא אלקים, וזהו (שם קסו יב) כוס ישועות אשא וכשם י"י אקרא, והנה יין דוקא, כי יין הוא התגלות הדבר הנחמד הנמסן בענבים (ברכות לה) ונשתנה למעליותא לקבוע ברכה בפני עצמו.

והנה הכוס הראשון נגד נלות כב"ל אומרים עליו קידוש אשר כחר בנו וכו' וקדשנו במצותיו וכו', כי בגלות ההוא קדשו השם הנכבד והנורא לעין כל חנניא מישאל ועזריה ככבשן האש, כוס כ' נגד מלכות פר"ם ומד"ו אומרים עליו עבדים היינו וכו', והנה לשם היה גם כן מאמר אסתר (אסתר ז ד) ואלו לעבדים ולשפחות נמכרנו וכו' (עין מגילה א.) שהיו ישראל מבקשים אז מן הגוים לקנותן לעבדים, כוס ג' אומרים עליו ברכת המזון נגד מלכות יו"ן שהיו עומדים עלינו להשכיח התורה ולהעביר המצות והיו אומרים.) כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל רק הכל הוא בהנהגת המכ"ע, הנה אנחנו אומרים על כוס הזה ברכת המזון, והוא על פי מה שאמרו רז"ל (ברכות כ) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם כתיב כך (דברים יז) אשר לא ישא פנים מפני מה אתה נושא פנים לישראל דכתיב (במדבר ו טו) ישא י"י פניו אליך, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל, אני כתבתי בתורתך (דברים ח ט) ואכלת ושבעת וברכת, והם מדקדקים על עצמם עד כזית עד כביצה, והנה הקושיא רבא מה זה תשובה, הרי המלאכים שאלו מפני מה אתה נושא פנים, הנה נשיאות פנים מיקרי אדם שאינו ראוי לזאת

כב"ל הי' ניגוד נגד הקדושה המשפעת לישראל מאות יו"ד של שם הנכבד, והנה (ח"ב קנב) היו"ד הוא כסוד חכמה ראשית חכמה, על כן זה לעומת זה מלכות בכל נקראת רא"ש, כמו שאמר הכתוב על נבוכדנצר (דניאל ב לה) אתה הוא רישא וכו', פר"ם ומד"ו היו ניגוד לקדושה הנשפעת לישראל מאות ה' ראשונה בחינת בינה, והנה זה לעומת זה בקליפה אמרו רז"ל (מגילה יב) אחשורוש מלך מפש היה, יו"ן ניגוד לאות ו' סוד התפארת נקרא תורה, כמו שאמרו רז"ל (ברכות נח) והתפארת זה מתן תורה, על כן עמד לניגוד התורה, כמו שתקנו חז"ל בהודאה כשעמדה מלכות יו"ן וכו' להשכיחם תורתך וכו', מלכות הרביעית ניגוד לאות ה' אחרונה גלות כוללת כעוה"ר כולוהו איתגיהו כו', על כן כעוה"ר נתארך הגלות הזה האחרון עד ירחם הש"י למען שמו הגדול, ואז יהיה הוי"ה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה הוי"ה אחד ושמו אחד, כיון שיתכמלו כל הניגודים אז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרוא כולם בשם המיוחד

והנה גלות מצרים היה גלות ראשון קודם לד' נליות, הוא היה גלות קדמיי ושרשיי לכל הנליות זה לעומת זה נגד קוצו של יו"ד (בחינת כת"ר), כסוד הכתוב (שמות א יב) ויקוצ'ו מפני בני ישראל, והנה היה כזה שורש כל הד' נליות, וזהו שאמר הכתוב (שם ב כג) ויהי בימים הרבי"ם ההם, רבי"ם ראשי תיבות רומי לבל יון לרי (כדאיתא במגלה עמוקות (פר תולדות דף כו)) רשות הרבי"ם ד' קליפות, והנה (עמוס ט א) הך הכפתור וירעשו הסיפים, היינו כאשר עזר הש"י אותנו מן הגלות הכולל השרשי, ממילא יש מכוא והכמחה גדולה לעזרינו מן הפרטים, על כן הושם זכרון יציאת מצרים לזכרון לדורי דורות, והנה תתבונן מה שאומרים בנוסח ברכות קריאת שמע (של ערביה) שהוציאנו הש"י ממצרים לחירות עולם, והנה כעוה"ר אכתי עבדי פרעה אנן מפוזרים בארצות אויבינו בשעבודים וצרות לאין חקר והאיך יקרא לזה חירות עולם, אבל הוא חירות עולם שלא יהיה עוד גלות שורשיי כזה שיהיה כלול מכל הד' קליפות, ממילא הכמחה גדולה היא לנו ולבנינו בגלות הזה הארוך, מי שנאל אותנו מן הגלות השורשיי כדאי ינאלנו מן הפרטיים, והנה

(*) ירושלמי הגיגה פ"ב ה"ב

בני מאמרי חרש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ג, דרוש ישישבר

באופן אחר, והכוס ה' נגד מלכות הרביעית עדיין לא יצאנו ממנו, והיא פיזרה אותנו בין כל הגוים והיא מכתבת טרוניא מכל האומות, אנו אומרים עליו שפוך חמתך אל הגוים וכו' לא לנו י"י לא לנו כי לשמך תן כבוד, כי במהרה בימינו כשנצא מן הגלות יתכמלו כל הניגודים, כיום ההוא יהיה י"י אחד ושמו אחד

זבנה מצאנו טוב מעם למנהג ישראל, שככוס זה מוזגין עוד כוס אחד ומניחין אותו על השלחן וקוראין אותו כוס אליהו הנביא, דהנה אמרו רז"ל במדרש (שהשיר א מב) באותו היום שעלה אליהו למרום המליכו את המלך הראשון באדום כשמרדו על ישראל, כמו שאמר הכתוב (מ"א כב מה) (בימים ההם אין מלך לאדום) (ומלך אין באדום נצב מלך), ואחר כך מרדו והעמידו מלך, זה היה ביום שעלה אליהו למרום, והנה נמשכה מלכותם בעוה"ר עד יבוא אליהו בחזרה ויבשרינו, כמו שאמר הכתוב (מלאכי ג כג) הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו', הנה לזה המעם ככוס רביעי זהה באמרינו שפוך חמתך אל הגוים וכו' אז מומנן את אליהו הנביא לבוא בחזרה לבשרינו

ועל פי זה יובן הקדמת הפסוק (שמות ו ו) לכן אמור לבני ישראל אני הו"ה קודם שהזכיר ה' לשונות של גאולה שנרמז בהן יציאה מן ה' גליות ט"ו, והוצאת"י נגד גאולה מבבל, כמו שאמר הכתוב (ישעי מח כ) צאו מבבל ברחו מכשדים, והצלת"י נגד מד"י ופר"ם שניצולו ישראל ממות לחיים, וגאלת"י מן יו"ן שהיו רוצים לבטל חכמת התורה ולהגביר חכמות חיצוניות הטבעיים באמנם שהכל תחת יד הטבעיים הנגלים וכוכבי לכת, והוא כעין מעות דור אנוש שאמרו (דמב"ם הל' ע"ז פ"א) שמהראוי לעבוד כוכבי השמים וכמיליהם, להיותם עבדי המלך אשר מסר להם הש"י הנהגת העולם, אבל לא כאלה חלק יעקב, כי הם למעלה מן הטבעיים ויכולים לשדד כוכבי השמים וכמיליהם, וזו נקראת גאולה מבית עבדים, ולקחת"י נגד הגאולה האחרונה במהרה בימינו לקיחה שלמה לקיחה תמה (ישעי ל כ) ולא יכנף עוד מוריק

ועל פי זה יובן בסברא פלוגתת הנאונים ז"ל, דהנה גלות בב"ל וגלות פר"ם ומד"י לא היה ביניהם גאולה, רק אחר כך נגאלו מן הב' גליות, וסוף גלות פרס

לזאת הטובה מפאת מעשיו ואף על פי כן נושאים לו פנים ועושיין עמו בטובה, ואם כן מה זה תשובה אם מחמת זאת החומרא שישראל מחמירין ראויים לטובות גדולות במשקל א"ל דעות, זה לא נקרא נשיאות פנים וכתוב ישא י"י פניו אליך, ואם אין הדבר הזה גדול כל כך לפי משקל א"ל דעות ואף על פי כן הוא ית"ש עושה עמהם טובות גדולות הרי הדרא לדוכתיה קושיית המלאכים מפני מה אתה נושא פנים להם, ונראה לפרש דהנה נשיאות פנים מיקרי מדת ואמ"ת, מדה הו' שבי"ג מדות של רחמים, הוא כביכול סוד הפנים תרין תפוחין קדישין, כשמאירה זאת המדה לישראל הוא אור פני מלך חיים, הנה הש"י אמר ואכלת ושבעת וברכת, וכזולת השביעה אינם מחוייבים לברך, אבל מדה ואמ"ת שבישראל גורמים להם לברך, כיוודעם האמ"ת שאפילו כזית אין יכולים לסגל מבלעדי השגחתו ויכולתו ושפעו ית"ש, הנה מברכים להכורא ית"ש גם על כזית, שאי אפשר לסגל במכע רק בהשגחה נפלאה, והנה ח"י כתיב (תהלים קטו ה) י"י צלך, כביכול כמו הצל אם האדם שוחק גם הוא שוחק וכו', כן כפי מה שישראל עושיין כך הם גורמים למעלה על ידי מעשיהם, הנה מה שישראל מברכים גם על כזית הוא מפאת מדת האמ"ת תתן אמ"ת ליעקב, ועל ידי זה גורמים למעלה להארת מדת ואמ"ת הוא הארת הפנים כביכול תרין תפוחין קדישין וזה מיקרי נשיאת פנים, הבן הדבר, ואם כן לפי זה מלכות יו"ן הרשעה שאמרו כתבו לכם וכו' אין לכם חלק וכו' רק הכל בהנהגת הטבע חכמות הטבעיות, הנה תקנו הכוס הזה לומר עליו ברכת המזון שהחמירו ישראל בזאת המצוה, לידע ולהודיע ולהודיע שאין להם שום תנועה ושום מעשה רק על ידי הש"י, הבן הדבר כי קצרת, וגם הרחבתי הדברים במקום אחר ט

(ח) עיין שלה"ק תולדות אדם שער הגדול בתחלתו ד"ה והענין מבואר, קדושת לוי לחנוכה ד"ה בגמרא כל הנביאים
(ט) עיין שבתות מאמר ג סימן ו, ה, אלו מאמר ב סימן יא, תשרי מאמר ג דרוש ו, ומאמר י סימן ט, אדר מאמר ב דרוש ו
(טו) כי ה' מלכיות מתנגדים לקדושת ישראל המקבלים משם הו"ה, כל מלכות מנגד לאות אחד כנ"ל בתחלת הדרושים, לכן קודם שהזכיר ד' לשונות של גאולה שנרמז בהן יציאה מן ה' גליות הקדים להן אמוד לבניי אני הו"ה, שביציאה מן ה' גליות נשלם שם הו"ה

היה בדרך גם בזולת מעשינו, רק כליל היציאה ההוא האירו כל המוחין, הגם שפסקה אחר כך דהארה הזאת עד שנכנסו לאם לאם על ידי מעשינו בספירת שבע שבתות תמימות, עד הגיע לחג השבועות או נתקיים הדבר ונתבסס העולם כנתנית התורה, וזה הוא עד היום, כלילה הזאת מאירים כל האורות כרגע ומסתלקין ומתחילין אחר כך להיכנס מעט מעט על ידי הספירה וזה על ידי מעשינו, וזהו שקבלנו כפירוש הכתוב (שמות יג יד) והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, מח"ר דייקא, כי כל בן דעת מתפעל ביום מחר מה זאת, ביום אתמול היה לנו גדלות כל המוחין וכהיום חזרנו לקטנות, והאיך יצויר גדלות קודם קטנות, (שם) ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו וכו', כאמת זה דרך גם שלא על ידי מעשינו שהיה כרצון המאציל להעשות כרגע כי לא יכלו להתמהמה, אבל להיות שהיה הדבר שלא על ידי מעשינו לא נתקיים הדבר, עד עכור ימי הספירה נתהווה הדבר על ידי מעשינו ויש למוחין חכ"ד דגדלות הויה וקיום

וזהו אשר פירשנו (מאמר יב סימן ד) במדרש (ויק"ר כח ג) וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה (ויקרא כג ט), אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום עכ"ל, והוא לפלא, והנה זאת אשר אמרנו בזה, דהוקשה להם האיך נתבונן בציווי הש"י, צוה אותנו שבע שבתות תמימות תהיינה, וכי הוויית הזמן מסור כידניו, הלא הש"י המחיה חיים ברחמיו, הזמן מסור בידו, אם יחיינו נחיה לפניו, אבל נבין הדבר על פי הנ"ל וספרתם לכם לעצמיכם ולהנאתכם ולמוכתכם, כי עם היות שכבר באו מוחין דגדלות כליל א' דפסח, וכיון שהיה שלא על ידי מעשינו לא נעשה להם הויה וקיום רק הוא לפי שעה, מה שאין כן על ידי מצות הספירה הנה הוא על ידי מעשינו ויש להם הויה וקיום וזהו תהיינה, וזהו שאמרו רז"ל אימתי הם תמימות בזמן שישראל עושיין רצונו של מקום, רצון המקום נקרא המוחין כביכול, כי הרצון הוא כביכול במוח, וכשנעשה הרצון שלא על ידי מעשינו אין להם הויה וקיום, מה שאין כן כשישראל עושיין רצונו כשהם גורמים על ידי מעשיהם, או תמימות תהיינה בהויה וקיום, הכן הדבר, והשם הטוב יכפר והנה

פרס ומד"י נתקיים (שם יד כב) והכרתי לכלל שם ושאר נין ונכד, (מגילה יג) זו ושתי נכד נבוכדנצר, על כן בכרכה אחת סני לכ' הכוסות הראשונות, וכן יו"ן הגם שנגאלו אז מן המלכות הזאת עם כל זה לא נתבטל המלכות מכל וכל, עד שגם היום הם רצועים מרדות לישראל ושולמים ביחד עם מלכות אדום, עד שבמהרה כימינו יגאלו ישראל משניהם ויתבטלו שניהם מכל וכל, ועל כן בכרכה אחת סני לשניהם, זה כפי דעת הרא"ש ובעל המאור וסייעתו, ולדעת הר"ף וסייעתו כיון שהד' גליות היו גזורים מבראשית כמו שאמרו רז"ל (כ"ד ב ה) והארץ היתה תהוה וכו', וכן נאמר לאברהם (בראשית א יב) והנה אימה וכו', הנה כ"ש התהלכו ישראל מגוי אל גוי ועל פי כן פלמי לה' מחדא וקובעין על כל כוס כרכה בפני עצמה, והכן.

על דרך הסוד

זה לשון מרן כפרי עץ חיים (שער ט סופ"ד) וסוד הד' כוסות הם כנגד ג' אלקי"ם במילואם, כי כו"ם גימטריא אלקי"ם, וכוס א' נגד אלקי"ם דיודי"ן בחכמ"ה, ולפי שחכמה נקרא קודש לכן ככוס ראשון שהוא כנגדו, בו הוא הקידוש של ליל פסח, והב' במילוי ההי"ן נגד בינ"ה, ולכן בה סיפור הגד"ה כי הוא קול עילאה דמינה קו"ל ודיכו"ר נפקי, וגם כי בה רמו יציאת מצרים כנזכר בהגדה, והג' נגד החסדי"ם, והד' נגד הגבורו"ת, ושניהן במילוי אלפי"ן, זה א' צורת יו"י וזה צורת יו"ד, לכן בין ג' לדי' לא ישתה לפי ששניהן כלולים יחד בסוד הדעת עכ"ל, והנה הגם שדברי מרן ז"ל מדברים שם סודות נוראות בענין מוחין דקטנות וגדלות הנעשה הכל כלילה הזה, עם כל זה יש להבין לקרב הענינים בדרכים קרובים פשוטים להכנת כל מי שהריח ריח יראת י"י ותורתו ויועד וכקי כשותא דרבנן, אדברה במעט קמ את אשר עם לכבי, בהיות ישראל במצרים היה גלות הדעת, היינו כביכול שהיה כחינת הסתלקות המוחין, והיה סוד מקור נשמות ישראל אשר נקראים כפי המקובלים זעיר אנפין והיה בכחינת עיבור והוא הסתלקות המוחין סוד חכמה בינה דעת, וכאשר יצאו ישראל לחירות אזי האירו המוחין דגדלות על כל הבחינות כרגע כנודע מכתבי האר"ז"ל (שם פ"א), וזה

ככוונת הד' כוסות ענינים בענין קטנות וגדלות, כי דבריו ז"ל ברומו של עולם, אבל יוכנו הדברים למשכילים, ודברינו הרפים הם דרך דרוש.

ועוד תתבונן כפי מה שכתבתי [לעיל] על דרך הרמז, ד' פעמים כו"ם יי"ן בנימטריא תדר"ך, הנה הוא מספר אחוריים של ד' שמות הנ"ל, היינו קפ"ד קס"ו ק"ל קד"ם בנימטריא תדר"ך, ד' פעמים כו"ם יי"ן בנימטריא מעי"ן חתו"ם כמו שכתב הרמ"ע ז"ל **), על כן הוא נרמז מצ"ה הליל"ה הז"ה להאיר הגדלות, מצ"ה, ע"ב ס"ג, הליל"ה הז"ה, מ"ה כ"ן, על כן אמרו בזהר (ח"ב לח) שהיתה הלילה מאירה כתקופת תמוז, כי בה נתהווה סוד יה"י או"ר סוד ד' שמות הנ"ל, והנה לפי זה, ד' כוסות הללו הם כענין דונמא לנו לד' פרשיות שבתפילין, כוס א' נגד קד"ש, על כן מקדשין עליו אשר קדשנו במצותיו, כוס ב' נגד והיה כי יביא"ך וכו' והיה כי ישאל"ך בנ"ך וכו', על כן כאן הב"ן שוא"ל ומשיבין לו, כוס ג' נגד שם"ע וכו' י"י אלקינו י"י אחד, אין שום סיבה מסיבות העולם פועלת מבלעדי שפעו ויכלתו והשגחתו, על כן נאמר בתורה (דברים ח) ואכלת ושבעת וברכת וכו' (שם י) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, על כן מברכין ברכת המזון על כוס ג', כוס ד' נגד והיה אם שמר"ע, בו מבואר שכר ועונש על כן אומרים עליו שפוך חמתך אל הגוים וכו' להענישם כמעשיהם, ולפי זה יצא לנו טוב מעם ודעת בהקדמת הכתוב לכן אמור לבני ישראל אני הוי"ה, הוא הקדמת ידיעת השם הנכבד בד' אותיותיו, ובהם תלויים הד' מילויים הנ"ל, ובעבור זה יש חיוב ד' כוסות כנ"ל המרומזין בארבע לשונות של גאולה המבוארין אחר כך בפסק.

ולפי זה בקל נוכל להמציא מעם לפלוגת הגאונים ז"ל בעסק חברה של ד' כוסות, הנה ב' כוסות ראשונות שהם נגד הב' מוחין חכמה ובינה אותיות י"ה שבשם, כבר ידעת שהם במד תריין רעין דלא מתפרשין (ח"ג ד), וכן הזהיר האר"י ז"ל (פרי עץ חיים **שער התפילין פרק י**) שלא להפסיק בכתובת השני פרשיות ראשונות שבתפילין, וכן תראה שבאותיות הללו תלויים השני מילויים ע"ב ס"ג, הנה הם ביחד מרומזין בתיבת מצ"ה, על כן יש מקום לומר דדי בכרכה

אחת

והנה להארת המוחין דגדלות בקיום לנו ולבנינו, צונו הש"י להניח תפילין וכתובם ד' פרשיות, קד"ש סוה חכמ"ה, והיה כי יביא"ך בינ"ה, והדע"ת הוא כולל מעיטרא דחסדים ועיטרא דגבורות, על כן יש כנגדו ב' פרשיות, שם"ע עיטרא דחסדי"ם, והי"ה א"ם שם"ע עיטרא דגבורות, (ידוע למשכילים (פרע"ח **שער התפילין פי"ט**) ענין פלוגתת רש"י ור"ת (ע"י מנחות לד) איזה מהם קדים), וידוע (פרע"ח שם פי"ג) הכוונה בד' פרשיות הללו (אשר מרמזין למוחין הנ"ל) הוא בשם הנכבד הכולל כל העולמות, דהיינו היו"ד לפרשת קד"ש בחכמה ישלח עורך מקדש, והה' לפרשת והיה כי יביא"ך בכינה, והו' לשם"ע עיטרא דחסדים, ה' אחרונה לוהי"ה א"ם שם"ע עיטרא דגבורות, וכן השם הנכבד כולל כל ד' מילואי השם ע"ב ס"ג ס"ה כ"ן, מספרם יה"י או"ר, (מספר הליל"ה הז"ה מצ"ה יבואר אי"ה), והנה כוונת ע"ב לפרשה הראשונה, ס"ג לשניה, מ"ה לשלישית, ב"ן לרביעית, (בכוונת האריו"ל בפרשה הרביעית הכוונה באופן אחר והמשכיל על דבר יבין לכון הדברים), והנה מספר השם הוי"ה הכולל עם מספר הד' מילויים הנ"ל היא בנימטריא רבו"ן (כמבואר בכוונת האריו"ל (סידור שבת) בכרכות השחר), הוא סוד רבו"ן עלמיו"ן, שכוללים השמות ד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, הבן הדברי, (ואפשר יש להתבונן בדברי האריו"ל שהתחלנו, ג' שמות אלקי"ם גם כן בנימטריא רבו"ן, ונתהפך לרחמים לשמות הוי"ה כנ"ל, הבן הדבר), והנה זה כל האדם כל הימים לקבל על עצמו עול מלכות שמים שלימה במוחין דגדלות בתפילין דמארי עלמא, והנה בלילה שהאירו המוחין כרגע בדרך נם שלא על ידי מעשינו, הנה לזכר זה הנם תקנו לנו חז"ל ד' כוסות, כו"ם בנימטריא אלקי"ם אשר מורה לקטנות כידוע (לק"ת טרי"ט שמות), אבל מורה לנו שהש"י למען שמו פעל והאיר מוחין דגדלות, והוא כי כו"ם מלא כזה כ"ף ו"ו סמ"ך בנימטריא רל"ב ד' מילואי שמות הנ"ל, (הוא סוד כוס מלא ברכת הוי"ה (דברים כח ה) יצו הוי"ה אתך את הברכה"ה רל"ב, הוי"ה יבר"ך את עמו וכו', יבר"ך רל"ב, ואל תתמה על החפץ בראותך דברי האריו"ל דיבר בקדשו

(י) עיין שבתות מאמר ח סימן יא.

(** עיין בספר שערי בינה דף ל' ע"ב בהגתה הרמ"ע.

כוותיה, כיון דעל כל פנים בכל כוס מרומז שם מיוחד בפני עצמו קובע ברכה לעצמו, יצו הוי"ה אתך את הברכה רל"ב כנ"ל, הוי"ה יבר"ך את עמו בשלום, כל דברינו בדרך אפשר, והשם הטוב יאיר עינינו בתורתו.

אחת לשתייהן, וכן כב' כוסות אחרונות כיון שהם נגד מוח אחד מוח הדעת, הכלל עיטרא דחמדים ועיטרא דגבורות, והם כתיבות הליל"ה הז"ה, הנה די בכרכה אחת והוא כמברת הרא"ש ובעל המאור וסייעתם, ולפי מברת הרי"ף ז"ל דסוגיין דעלמא

דרוש ד'

כח לכופ את רבו הנה ישאר בחצי עבודתו עבדינו ליה תקנתא למצות, דאין סברא לומר בעת שהיה עבד לגמרי היה אוכל בקרבן פסח וכהיום דאשתני למעליותא שהוא חציו בן חורין לא יאכל כלל בקרבן פסח, על כן עבדינו ליה תקנתא שיאכל משלו, הגם שאין כח בידו להמנות צד עבודת של רבו על פסחו, הנה חכמים הפקירו כזה חלק רבו (ויבמות ט) דהפקר בית דין הפקר) כדי שלא ימנע מן המצוה לעולם, (עיין במשנה למלך (ס) דלא אמרינן הפקר בית דין הפקר רק כשנשאר בהפקירו לעולם, אבל בכאן לא יהיה הפקר רק לשעה ואחר כך שוב ישאר בעבודתו, לזה נראה לי דזה הוא החילוק שבין משנה ראשונה לאחרונה, דמתחלה קמברי בית הלל דיש הפקר גם לשעה, על כן אפשר לו לקיים גם מצות פריה ורביה, דלצורך מצות פריה ורביה יפקירו בית דין חלק רבו וישא בת חורין עד שיקיים המצוה וישאר אחר כך בעבודתו, ובית שמאי אמרי מעמא לבית הלל, דלא אמרינן הפקר בית דין הפקר רק כשישאר כך לעולם, ממילא בכאן אי אפשר לו לישא בת חורין ובעל כרחו יתבטל מפריה ורביה על כן כופין את רבו וכו', ובית הלל קיבלו דבריהם, אבל לסברת משנה ראשונה אמרינן שפיר הפקר בית דין בזה ועל כן שפיר יאכל משל עצמו, דהבית דין מפקירים חלק רבו לשעה כדי שלא יתבטל מן המצוה לעולם), ואם תאמר אם כן יאכל גם משל רבו והבית דין יפקירו חלק החירות שבו, זה אינו, דגם אם הבית דין יפקירו חלק החירות מנין ולאין זכה בו רבו שיהיה עבדו, ואין כח ביד הבית דין לעשות מכן חורין עבד כנעני, ואם תאמר אף על פי כן יאכל משל רבו והבית דין יפקירו חצי זית השני בפסחו של רבו^(*), זה אי אפשר לומר, דגם אם הבית דין מפקירין החצי זית, כשיאכלנו העבד

הזה

פסחים דף פ"ח.

על דרך הפשט

פִּיטְמָא, מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו, משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו, לא קשיא, כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה, דתנן (ערכין ב) מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד וכו' דברי בית הלל, בית שמאי אומרים תקנתם את רבו וכו', אלא מפני תיקון העולם וכו' וחזרו בית הלל להורות כבית שמאי, עד כאן, ופירש"י, כאן כמשנה ראשונה קודם שחזרו בית הלל לא יאכל משל עצמו מפני שאין חלק עבודת נמשך אחר דעתו, כאן כמשנה אחרונה הואיל וכידינו לשחררו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עצמו, עד כאן, והנה לפי זה כיון דקיימא לן כמשנה אחרונה אם כן חציו עבד וחציו בן חורין אוכל משל עצמו, והנה הרמב"ם ז"ל (קרבן פסח פ"ב ה"ג) פסק דאינו אוכל לא משלו ולא משל רבו עד שיעשה כולו בן חורין, והוא תמוה, וכבר השינו הראב"ד ז"ל וכתב עליו, אמר אברהם, הא דלא כהלכתא דלמשנה אחרונה אוכל משל עצמו, וגם יש להתבונן על דברי הרמב"ם בייתור לשון, שאמר עד שיעשה כולו בן חורין, והוא ללא צורך, דודאי כיון שיעשה כולו בן חורין הרי הוא כישראל גמור, ונראה לומר, דהרמב"ם מפרש, כאן כמשנה ראשונה אוכל משל עצמו, כאן כמשנה אחרונה אינו אוכל לא משלו ולא משל רבו, ומברתו הוא בהיפך, כיון דלמשנה ראשונה אין כידינו

(*) ר"ל חצי זית יאכל משל רבו מפני חלק העבדות שבו וזה לא נגרע ממנו, וחצי זית השני יפקירו בית דין מפסחו של רבו ויזכה בה העבד מן ההפקר

בן חורין מן חלק העבדות דע"כ הוא הולך לשחרר, ולמה לן לבמל חלק החירות אל העבדות, ותיקום לפי זה המשנה והברייתא תרווייהו כהלכתא כמשנה אחרונה, וצריך לומר דלא ניהא ליה לאוקמי הכי דהנה לפי זה משנתניו דאינו אוכל משל רבו אבל משל עצמו יאכל תיקום בדלא קפדי, ורישא דמתניתין עבד של ב' שותפים לא יאכל משל שניהם על כרחך מיירי בדקפדי ותיקום המשנה בתרי טעמי, על כן ניהא ליה יותר לאוקמיה המשנה והברייתא בתרי

תנאי

אבל כד דייקת שפיר על כרחך תצטרך לאוקמיה הכרייתא בדקפדי ומשנתניו (מי שחציו עבד וכו') בדלא קפדי, דהנה הכרייתא דאינו אוכל לא משל עצמו ולא משל רבו (למשנה ראשונה לדעת רש"י) יקשה לנו למה יגרע מעבד של ב' שותפין, על כרחך צריך לומר דמיירי בדקפדי, ומשנתניו (למשנה אחרונה לדעת רש"י) על כרחך תצטרך לאוקמי דמיירי בדלא קפדי, דהנה דלא יאכל משל רבו מכואר כמתניתין ודייקינן מיניה אבל משל עצמו יאכל, הנה אם נאמר דמיירי בדקפדי, הא דאשמעינן כמתניתין דאינו אוכל משל רבו אין זה חידוש, דאפילו עבד של ב' שותפין בדקפדי לא יאכל ומכל שכן ככאן דבידינו לשחררו, וצד החירות שבו גדול ביתר שאת איך יאכל משל רבו, ואם כן לא היה צריך להשמיענו זה, רק עיקר החידוש דיאכל משל עצמו גם בדקפדי (כיון דבידינו לשחררו), אם כן הכי הוה ליה למיתני, מי שחציו עבד וחציו בן חורין אוכל משל עצמו דהוא עיקר הרבותא, אלא על כרחך צריך לומר דמשנתניו מיירי בדלא קפדי, ומשמיענו רבותא דגם בדלא קפדי לא יאכל משל רבו, כיון דבידינו לשחררו לא מיקרי עבד, הנה לפי זה בעל כרחך תהיה המשנה רישא וסיפא בתרי טעמי והמשנה והברייתא בתרי טעמי ותרי תנאי והדרא קושיין לדוכתיה, למה ליה לאוקמי כתנאי תיקום הכרייתא בדקפדי והמשנה בדלא קפדי ואתיין תרווייהו כהלכתא כמשנה אחרונה, על כן מפרש הרמב"ם כהיפך, דלמשנה ראשונה לא יאכל משל רבו אבל משל עצמו יאכל, ומיירי אפילו בדקפדי דומיא דרישא אף על פי כן יאכל משל עצמו, כיון דאין כופין לשחררו הפקירו רבנן חלק רבו כדי שיקיים המצוה, ולא יאכל משל

רבו

הזה יהיה הפסח נאכל שלא למנויו והוא איסור דאורייתא, על כן אינו אוכל משל רבו בשום אופן רק משל עצמו יאכל, דהבית דין מפקירין לשעה חלק רבו, זה הוא למשנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה דדינא הוא דכופין את רבו וכו', אם אירע דעדיין לא כפוהו והגיע פסח, לא תקנו שום תקנה משום פעם אחת להפקיר חלק רבו, ואמרו דלא יאכל לא משל רבו ולא משל עצמו עד שיצא לחירות, דעל ידי זה יהיה הדבר יותר בהיתר לעבור על העשה דלעולם בהם תעבודו, (דהנה הקשו בתום) (שם ד"ה כופין) האיך נאמר דכופין את רבו לשחררו וכי אומרים לו לאדם חמא כדי שיוכה חכירך, ותירצו דשאני פריה ורביה דמצוה רבה היא, ואם כן כשיצורף לזה גם כן העשה דפסח שיש בו כרת, בודאי יהיה ההיתר יותר מרווח לעבור על העשה דלעולם וכו'), על כן אמרו שלא יאכל כלל עד שישחררנו, ולפי זה תתבונן שפיר מה שמסיים הרמב"ם בשפת יתר עד שיעשה כולו בן חורין, להורות דעל ידי זה שאין לו גם בזאת המצוה תקנה, הוא סיעתא לשיעשה כולו בן חורין, והוא נכון, כן נראה לי לסברת הרמב"ם ז"ל

אבל עדיין יש לנו להתבונן, מי הכניסו להרמב"ם לתגר זה לפרש בהיפך ולא כפשוטו דכברי רש"י ורוב המפרשים, ונראה לי, דהנה פליגי במסכת בבא מציעא (מא) (כדרמינן משניות וברייתות אהדדי) אי יותר טוב לאוקמי כחד תנא וכתרי טעמי או יותר טוב לאוקמי כתנאי ובהד טעמא, והנה ככאן יש להתבונן, דהנה במשנתניו לעיל (פסחים פז) ברישא נשנה, עבד של ב' שותפין לא יאכל משל שניהם, ומקשינן בגמרא (פח) והא תניא רצה מזה אוכל רצה וכו', ומתוצו, מתניתין בדקפדי אהדדי, ברייתא בדלא קפדי, והנה לפי זה יקשה לנו אכבא זו מי שחציו עבד כו' כדרמינן עלה ברייתא, למה לן לאוקמי כתנאי (כמשנה ראשונה ואחרונה) ואתיא לפי זה הכרייתא דלא כהלכתא כמשנה ראשונה לשימת רש"י, לוקי תרווייהו כהלכתא רק הכרייתא מיירי בדקפדי על כן אינו אוכל כלל ומתניתין בדלא קפדי, ואם תאמר אם כן גם משל רבו יאכל, זה אינו קושיא, דעל כרחך יהיה משוחרר, דבידינו לשחררו על ידי כפיה, ביותר יש לומר דיאכל משלו, דמיקרי ביותר

כביאור רחב יותר, דהנה בא מן הצאן רומז למזל מל"ה, דהוא (סי יציה פיה מיב) המזל הראשון תוקפן של מזלות, רמז לימי עמידה שאז האדם בתוקפו וכחו, וגם שלשה מיני זכחים המה, בקר, צאן, עוף, הנה בקר הוא יותר גדול, ועוף הוא היותר קטן, וצאן ממוצע, ובא הקרבן הזה מן הצאן לרמז על ימי עמידה זמן ממוצע, וגם כן זמן הקרבתו בניסן זמן ממוצע לא חום ולא קור, וכמו שדרשו חז"ל בפסוק (תהלים סח ז) מוציא אסירים בכושרות (במבדיל ג ו) שהוציאם הש"י בזמן הכשר לצאת לא חמה ולא צינה, זה מה שנראה לי לפי שיטת מרן ז"ל ברמזיו), והנה בימי העמידה אז הוא האדם בשלימות שכלו וכחו (כי בימי עליה עדיין אינו בשלימות) סכלי חסרון, (ובימי הירידה הנה מתחסר ככל פעם), ואז בימי עמידתו שהוא בתוקפו וכוחו בשלימות, ידלג כאיל פיסח לאסוף הון ולקבוץ קניניו המדומים, ומפתהו היצר להיות כועס בעשרו ולהיות רודף אחר התאוה, לכן צותה התורה לשחוט קרבן מן הצאן, שהצאן ממנו בא העושר, וכמו שאמרו רז"ל (חולין סד): למה נקרא שמן עשירות שמעשרות את בעליהן, לכן צותה התורה לשחוט ולהפסידו, להורות (משלי יא ו) שלא יועיל הון ביום וכו' (קהלת ח ח) ואין שלמון וכו' וכל הון יופסד ויתבטל, ולכן (זכחיים ט) לא היה בא אלא למנויו, להורות שכל קניני העולם אינם באים אלא למנויים עליהם בניזרת היוצר, ולא יוסיף ולא יגרע המשתדל ברבות השתדלותו, ואינו בא אלא לאוכליו, כי לא ניתן העושר רק לאוכלו די הסיפוק וההכרח, לא לצבור ולאסוף הון, ובאת האזהרה (שמות יב ט) שלא להותיר ממנו עד בקר כי (סוטה מח) מי שיש לו לאכול היום ואומר מה נאכל למחר הרי זה מקמני אמנה, ועוד שם רמזים אחרים דרשהו מעל ספר מרן הנ"ל

והנה נאמר לדרכו של מרן ז"ל, הנה נצמיינו במצוה הזאת דוקא בימי צאתנו מארץ מצרים מעבודת לחירות, להורות כי מה שהוציאנו הש"י לחירות הוא כדי שנהיה כאמת בני חורין גמורים, רק משועבדים לו ולתורתו ומצותיו וכמו שאמרו רז"ל (אבות ו ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה (חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות), מה שאין כן מי שמבלה ימיו בהשתדלות להרבות הון

וכרדיפת

רבו הוא רבותא גדולה, דלא אמרינן דיפקירו רבנן חלק החירות אצל רבו, וגם כן לא אמרינן יפקירו חצי זית של רבו דאם כן יהיה הפסח נאכל שלא למנויו וכמו שכתבתי לך, וזה הוא הרבותא והחידוש דאשמעינן, במתניתין מכואר דאינו אוכל משל רבו ודייקינן אבל משל עצמו יאכל, וברייתא דלא יאכל כלל הוא כמשנה אחרונה וכמו שכתבתי לך המעם, ולא נצטרך לפי זה לאוקמי תרי כבי דמתניתין בתרי מעמי, והמשנה והברייתא בתרי מעמי ותרי תנאי, זה מה שנראה כביאור פירושו של הרמב"ם ז"ל, ופמטיא דאורייתא טבין

על דרך הרמז

להבין הפלוגתא שבין הרמב"ם לרש"י וראב"ד (כי (תהלים טו יד) סוד י"י ליראיו, והגם שהמה דברו בענין הלכה כפי הפשט, עם כל זה נפשם בשמים יודעת מאד להוציא חלקם בתורה מן הכח אל הפועל כפי אחיות נשמתם בתורה, ובודאי על דבריהם גם כן נאמר אלו ואלו דברי אלקים חיים, ופעולתינו לפנינו למצוא טוב מעם בדבריהם בכל חלקי פרד"ם התורה כנודע יא), הנה לרמב"ם איפסקא הלכתא מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל עצמו ולא משל רבו, ולרש"י וראב"ד אוכל משל עצמו, הנה נאמר שיתבאר הדבר על פי דברי מרן מהרמ"א ז"ל בספרו תורת העולה (ברמזי קרבן פסח (ח"ג פני"א)) כתב, דשלשה מיני קרבנות יחיד הם שאינם קרבים לצבור, והם בכור ומעשר ופסח, והם מרמזין על שלשה זמנים המחולפין בחיי האדם עוד כל ימי חלדו על פני תבל, הלא המה ימי עליה ימי עמידה ימי ירידה, והנה קרבן הבכור הוא הראשית, רומז על ראשית הימים ימי עליה שבאדם, (שהאדם עדיין אינו בשלימות שכלו וכחו רק מתעלה מעילוי לעילוי), והמעשר, הנה מנין העשרה הוא תכלית המספר יב, מרמו על ימי הירידה תכלית הימים, והפסח, מרמו על ימי העמידה, על כן נשחט ביום י"ד שאז הלכנה בין עליה לירידה, ואז הוא יום צאת ישראל ממצרים ימי עמידתו ושלימותו של ישראל, (ונראה לי עוד

(יא) עיין תהלת ס' שער המצות, ובפרשת ואתחנן (ב) עיין ס' יציה פיה מיב ובפירושים שם.

בני מאמרי חרש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דחש ד, רמז יישבר

וככלב, ג' הפורש לגמרי מדרכי התורה והולך אחרי שרירות לבו בשאט בנפש (הנה הוא גרוע יותר מהבעלי חיים) ואף על פי כן (איוב כו כד) עמיניו מלאו חלב ומשופע בעושר ונכסים, הנה לפעמים הוא בזכות אבותיו, ולפעמים באפשר הוא לנקום ממנו באחרית ויהיה (קהלת ה יג) עושר שמור לבעליו לרעתו, ולפעמים (איוב כו יז) יכין רשע וצדיק ילבש יג, ומאוד עסקו מחשבות הצור תם הכל כאמת והכל בדין.

דהנה קוב"ה כל עמוקין דיליה גלי קון באורייתא, ונבוא אל הביאור בפסקי הלכה הזאת ברמז, הנה מי שהוא עבד לגמרי (היינו מי שאינו עוסק בתורה רק משתדל בעניני עולם ההוה נקרא עבד כמו שכתבתי לך) אוכל משל רבו ולא משל עצמו, שניזון מחסדי הש"י המשיב על כל חי רצון רק ברצון, אין מעם ברצון, ומי שהוא בן חורין גמור (שמשתדל רק בתורה) אוכל משל עצמו כמו שאמרו רז"ל (ברכות י) שכל העולם כולו ניזון בצדקה והם ניזונין בזרוע, כמו שיסד הפייטן י) והם בזרוע עדיך באו (עיין בתוס' ברכות (שם ד"ה דהם)), כי הגם כי שכרם אתם ופעולתם לפניהם לעולם הבא, עם כל זה גם בעולם הזה אוכלים הפירות מיגיע כפם, וכדתנו רבנן במתניתין (פאה א א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה וכו' ותלמוד תורה כנגד כולם, אמנם מי שחציו עבד וחציו בן חורין דהיינו שמשתדל בשעבוד עסקי העולם ולעתים עוסק בתורה ישתנה דינו, וזה יתחלק לשני חלקים כאשר יתבאר, דהנה אמרו רז"ל (שבת לא) ששואלין לו לאדם ביום הדין נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, והקשה בשל"ה (חיג מסכת שבעות, ד"ה במדרש) מדברי המדרש כל הקובע עתים לתורה מיפר תורה שנאמר (תהלים קיש קכו) עת לעשות לד' הפרו תורתך, ותירץ דלא קשיא, דמי שמן הצורך לו למשא ומתן בהכרח ומרוד על המחיה ועל הכלכלה אף על פי כן צריך לקבוע עתים לתורה בכל יום, (ונראה לי דזהו ששואלין בתחלה נשאת ונתת באמונה ואחר כך קבעת וכו', כי מיירי דוקא בבעל משא ומתן דודאי נגזר על האדם (בראשית ג יט) בזעת אפך תאכל לחם, וגם אמרו רז"ל (ברכות לח) הנהג בהם מנהג דרך ארץ כהרישה וכו' וקצירה וכיבוא, אבל במעט שיעשה תספיק לו כהרכה, ויאמין בחי עולמים שאין מעצור לו להושיע ברב או במעט, והמעט

וברדיפת התאוה, הנה הוא עבד משועבד לכסף וזהב ולתאוות שונות, וירדוף אחריהם ביום ובלילה בצינים ופחים ובמכנות באין מנוחה (שמיא כו כ) כאשר ירדוף הקורא בהרים, הנה איש כזה יצא ממצרים מתחת שעבודו ונכנס תחת שיעבודים שונות, בלילה לא יישן וביום לא ינוח ואכתי מעבדי פרעה הוא, עובד לכסף וזהב ועץ ואבן ועובדם ביום ובלילה ומבלה ימיו, כי (קהלת ה יא) השבע לעשיר איננו מניח לו לישון, וגם ברדיפת התאוה בנשף בערב יום אצל כל פנה יארוכ, הנה (הוא) עבד ממש כמו עבד שאימת רבו עליו עובדו ביום ובלילה באיבוד כוחותיו, כן האיש הזה מאבד כל כוחותיו בשעבוד יום ולילה להשיג תאותו, הנה לחנם יצא ממצרים, דיציאה ממצרים נקרא חירות עולם שיהיה לנו חירות משעבוד העולמי, מה שאין כן האיש העולמי כזה אכתי מעבדי פרעה הוא, וזה הוא הנרמז בשאלת הבן רשע (שמות יב כו) מה העבודה הזאת לכם, להורות הוראת חירות על צאתכם ממצרים, הלא תזכרו בהיותכם במצרים בשבתכם על סיר הבשר באכלכם לחם לשובע, וזכרו את הדגה (פרומו לכה התאווני חוש המיטוש אשר הוא פרומו כדגה פרה ורבה) אשר אכלתם במצרים חנם בלא מצות, ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו בעבור זה עשה י"י לי בצאתי ממצרים לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל, כי לא תתיחס לו גאולה להירות עולם כי יצא משעבוד אחד לשעבודים שונים

דהנה מרף הניתן לאדם כל ימי חלדו ורבות קנינו ועושרו יתחלקו לשלושה חלקים (עיין בחוכת הלבבות שער הבטחון (ויש פ"ד) א' הניתן לו לאדם בזכותו ועבודתו שאוכל מהפירות בעולם הזה כמבואר במשנת אלו דברים שאדם אוכל וכו' (פאה פ"א מ"א), ב' מי שלא הספיק זכותו להנתן לו מרף חוקו על פני תכל עם כל זה הש"י נותן לו פרנסתו במדת החסד כענין (איוב לח מא) מי יכין לעורב צידו, ונידון בבחינת שארי בעלי חיים שאינם עוסקים בתורה ומצות ועם כל זה הש"י ברוב חסדיו יושב וזן מקרני ראמים וכו', והוא מאמר יונתן בן עמרם (ביב ח) פרנסני כעורב

(י) בפסוק לא כתיב תיבת רשע, עיין ב"ק קיש בעין משפט (יד) זכרונות יום ב' דריה המתחיל אפחד

להמעט שעושה לא יאמין שעל ידי זה ההשתדלות באת לו פרנסתו, רק כי בן גור היוצר שיעשה האדם איזה מעשה להמציא לו פרנסתו אבל הש"י הוא הנותן כח לעשות חיל, ותיכף אחר גמרו המעשה יקבע עתים לתורה, הנה איש כזה גם כן נקרא עוסק בתורה, כי גם התעסקו בעניני העולם הוא באמונת השם אשר יעזור לו בזה המעט ועיקר מגמתו בתורה, וזהו גם כן הפירוש נשאת ונתת באמונה, רצ"ל אם היה משא ומתן שלך באמונה שהיית מאמין אשר כחך ועוצם ירך לא יעשה לך חיל רק הש"י הוא הנותן וכו', ואין מעצור לו להושיע ברב וכו' ועל ידי זה קבעת עתים לתורה, כי הספיק לך מיעוט השתדלות, ולאיש כזה הוא עיקר השאלה, אבל אדם פנוי שאין מן הצורך לו להשתדל, ומגרה יצר הרע בנפשיה לעסוק בהבלי העולם ולעזוב התורה, הגם שלעתים קובע עצמו לתורה, הוא מיפר תורה, והנה הוא גרוע יותר מהעבד הגמור המשתדל תמיד בסחורה לצרכו דעל כל פנים אינו פועל במל, אבל זה שאין מן הצורך לו להשתדל, כגון שאחרים ממציאין לו פרנסתו וכיוצא, והוא מגרה יצר הרע בנפשיה ועוזב חיי עולם בשאט בנפש, הנה הוא מיפר תורה, וגם נקרא בכל פעם שנה ופירש, שהוא גרוע יותר מעם הארץ, להיות שהוא מעם מעם התורה ואף על פי כן עוזבה מבלי הכרח.

והנה על פי זה נאמר דסברת רש"י ורמב"ם ז"ל (על דרך הרמז) לא פליגי, אמנם מי שחציו עבד וחציו בן חורין לרמוז למי שלפעמים עוסק בעסקי עולם וקובע עתים לתורה, והנה לשיטת רש"י וראב"ד אוכל משל עצמו מיירי במי שעוסק במשא ומתן באמונה וקובע עתים לתורה ומסתפק בדי הסיפוק במשא ומתן ויאמין בחי עולמים יעזור לו באותו המעט להספיק לו צרכיו וישוב אל בית אביו תיכף כרגע לעסוק בתורתו ומצותיו ועבודתו, הנה זה גם כן אינו אוכל משל רבו רק משל עצמו, כי ניוון גם כן כביכול בזרוע כנ"ל (וכמו שכתבו החוטפות בכבא מציעא) [וכמו שכתב הר"ש (ב"ב פ"א סימן טז)] מי שעוסק במשא ומתן ותיכף לעת הפנאי עוסק בתורה נקרא תורתו אומנתו, ועל כן יש לו קרן ופירות ואוכל משל עצמו מפירותיו (וכנ"ל בבן חורין גמור), אבל מי שאינו צריך להשתדלות כלל, ומגרה יצר הרע בנפשיה

על דרך הדרוש

כתיב (שמות יב טז) זאת חקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו, דקשה מהו זאת חקת הפסח, הוה ליה למימר בקיצור כל בן נכר לא יאכל הפסח (וכבר דרשו חז"ל במדרשים והדרשה תדרוש), ב' וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו וכו', למה ליה לאשמעינן ומלתה אותו וכו' הרי כבר נאמר וכל ערל לא יאכל בו, וכי סלקא דעתך שיהיה יפה כח העבד שיאכל אפילו כשהוא ערל, ובן חורין לא יאכל עד שנימול *.

ג' או יאכל בו, אז הוא מיותר לגמרי, והנה מתחלה נקדים מה שפירשנו בשירת האזינו (דברים לב ט) בהנחל עליון גוים וכו' יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק י"י עמו וכו', ודרשו בו (עיי' רבינו בחי שם) בעת שהנחיל עליון גוים, היינו בעת אשר חלק את העמים

תחת

הגיה * קריש"א זו יש לתרץ, דסלקא דעתך אמיבא להיות העבד אינו בריה בפני עצמו רק רשות האדון עליו, וכיון שזאדון מהול יכול העבד לאכול אפילו אינו מהול, קא משמע לן שאינו רשאי, אבל אין זה תירוץ מספיק כל כך.

אשר היה עבודת המצריים למזל מלה בכור המזלות, ולא היו מאמינים שיש הנהגה למעלה מן מבע המזלות, והש"י שידד מערכות השמים בנפלאותיו אשר עשה לעין כל, להתוודע ההנהגה שהיא למעלה מן המזלות, שהוא משדד המזלות עבור חיבת ישראל עם קרובו, וגם ההנהגה שהיא במבע המזלות הוא בהשגחתו הנפלאה ובכחו בזרוע עוזו כיון שהוא משדדס כרצונו, על כן צונו י"י אלקינו לזכר זה ליקח ביום צאתינו ממצרים מלה (סימן למזל מלה בכור המזלות), ולהוציא ממנו כחו ואונו הוא דמו ולזרקו על המזבח אשר לפני י"י, להורות ביסול כח המזלות שידוד מערכותם לפני גואלינו י"י צבאות שמו גואל ישראל וקדושו, על כן כל בן נכר לא יאכל בו כי אין הש"י משדד מערכה בשביל בן נכר, כי המה נתונים תחת השרים והמבע, וכל הנהגתם במבע

והנה כתב הקדוש מה"ר דוב בער זצוק"ל בפסוק (במדבר כח ט) זאת עולת חודש וכו', היינו עולת חדש בחדשו הוא השתנות העתים בכל חדש הוא בבחינת זא"ת, דהנה ישנם כ' מיני הנהגות הנהגה אחת היא ההנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית לכל זמן ולכל חפץ תחת כל השמים עוד כל ימי עולם, וההנהגה הכ' המתנהגת על פי אותיות התורה בכל זמן כפי בחירתם בתורה ומצות, וזאת ההנהגה נקראת א"ת, (כללות כל הכ"ב אתוון מן א' עד ת', ואמר הרב המניד מקאזניץ זצוק"ל (אור ישראל על תקיזו מג), שזה הוא ששואלין לאדם קבעת עתים לתורה, אם קבע איזה זמן על פי התורה לשנות העתים המסודרים בזמן מן ז' ימי בראשית), והנה ב' הנהגות אלו בכללותם יחד נקרא זא"ת טז, הבן הדבר

והנה על פי הדברים האלה מה נעים לפרש פסוקי התורה הנ"ל על דרך זה, זא"ת חוקת הפסח, כי חוקת הפסח הוא גם כן לבאר על כ' הנהגות אלה הנקרא זא"ת כנ"ל, כי חקת הפסח מורה שיש הנהגה בשידוד למעלה מן מבע המזלות, על כן כל בן נכר לא יאכל בו, כי אין הנהגתם בשידוד רק במבע, וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו א"ז יאכל בו, בא הכתוב לבאר ענין נחמד, דהנה העבד מן הגוים הוא והש"י אינו משדד המערכה בשבילו, ואם כן למה יאכל הפסח, אבל יתבאר הדבר בציווי המילה שנצטווה לעבדים וקשה גם כן כנ"ל, הלא הש"י לא יתנוסם

תחת כל השמים תחת יד השבעים שרים, אז חלק י"י עמו, כביכול נפל לחלקו ולגורלו ישראל עם קרובו שאינם מסורים תחת יד שום שר רק תחת ידו ית"ש ממש, ממילא אינם נתונים תחת שום מזל מצבא השמים וכוכבי השמים וכסיליהם המנהיגים העולם במבע כפי שהמביע בהם היוצר כל הוא אלקינו, אבל הנהגתם במבע הוא רק במה שנוגע אל האומות, מה שאין כן במה שנוגע לישראל (שבת קנו) אין מזל לישראל, והש"י משדד מערכות השמים וכוכבי השמים וכסיליהם עבור ישראל כי הם למעלה מן המבע, והוא הנאמר לראש יחסינו אברהם אבינו (בראשית טו ט) ויקח לו את כל אל"ה ויכתר אותם בתוך (עיינ במגלה עמוקות (פי לך טו, בארות עמוקים י)) שהאומות הם אל"ה מול אל"ה היינו ל"ה שרים ימניים וישמעאל על גביהם היינו אל"ה, ל"ה שרים שמאליים ואדום על גביהם, אל"ה מול אל"ה וישראל בתוך (באמצע) מיוחדים לשמו ית' יעקב חבל נחלתו טז, וזהו שנאמר גם כן לאברהם (בראשית טו ה) ויוצא אותו החוצה, ודרשו חז"ל (שבת קנו) צא מאיצמגנינות שלך (שם) אין מזל לישראל, על כן לא תמצא נמים ושידוד המערכה כי אם בישראל, וזהו שניתנה המילה לאברהם וזרעו אחריו, כי הנה המילה היא למעלה מן המבע, כי במבע נברא האדם בערלה (וכמו שאמרו רז"ל (תנחומא תורע ה) בשאלת מורנוסרופוס לר' עקיבא), והתורה (שהיא למעלה מן המבע) צוותה לעם הקודש (שהם גם כן למעלה מן המבע) לכרות בשר ערלתם, (והמילה הוא דוקא באבר המוליד, להורות כי תולדות ישראל למעלה מן המבע, דהנה בן ישראל נולד ממקום המילה למעלה מן המבע), על כן מצות המילה בשמיני, כי ז' ימים החולפים עליו אזי חולפים כל שימושי הז' כוכבי לכת שהם שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה כפי סידור ז' ימי בראשית, והמילה אחר כך בשמיני להורות כי בן ישראל (החתום בחותם הקדוש הזה) הוא למעלה מהנהגת המבע הנהגה על פי ז' כוכבי לכת, והוא מושגח מהמלך המרוסם לבדו מא"ז בלי שום אמצעי מהשרים וכוכבי השמים, והנה מראשית כזאת הודיע הש"י בצאת ישראל ממצרים

טו) עיין שבתות מאמר א סימן י

טז) עיין ראש חדש מאמר א סימן ד.

נפלאות, ותיבת כ"ל מיותר, להורות דוקא מי שכול"ו מעמך, מה שאין כן מי שחציו עבד עדיין מתייחס אחר האומות לא אעשה עמו נפלאות). על כן לא יאכל משל עצמו כי הוא עדיין תחת סבך המזלות, ואדרבא למשנה ראשונה דרשות רבו מיקרי רשות יאכל משל עצמו, דכיון דרבו אינו מקפיד ונותן לו רשות, הנה כשלוחו הוה ויכול להיות שידוד המערכה בשבילו, הן מצד עצמו הן מצד רבו ומיקרי כ"ל עמך, מה שאין כן למשנה אחרונה דלא שייך אל רבו, דאף על פי כן הוא מעורב ומתייחס אחר זרע כנען, ורשות רבו נסתלק מעליו, הכן הדבר, ולרש"י ז"ל הסברא הוא בהיפך, דלמשנה ראשונה כיון דלא מיקרי ידו כיד רבו, וגם לעצמו אין לו יחוס בפני עצמו להיקרא בשם ישראל, על כן לא יאכל לא משלו ולא משל רבו, מה שאין כן למשנה אחרונה הגם דמעוכב גמ שחרור, הואיל דבידינו לשחררו אוכל משל עצמו, דכבר אינו תחת השרים והמזלות, ויכול להיות שידוד המערכה בשבילו, וקרא מסייע ליה שאמר משה (שמות לג טז) ונפלינו אני ועמך מכ"ל העם אשר וכו', מכ"ל העם דייקא, ורצ"ל שהוא כול"ו מאומות, מה שאין כן מי שחציו ישראל, הכן הדבר

על דרך הסוד

אם אמנם יראתי לגשת אל הקודש בדברים העומדים ברובו של עולם, ויראתי בפצותי פי להעמיק בדברים הנאמרים באמת מפי עיר וקדיש האריוז"ל, רק לצאת ידי חובה אזכיר מעט קמ כחותה על הגחלים לאפיה, ברעיא מהימנא (פ' בא (תיב מא)) פקודא דא למשחט פסח בין הערכים ביד בניסן דוכרנא דהווא פסח דמצרים, ודא איהו חובתא על כלא כמה דאת אמר (שמות יב ו) ושחטו אותי כל קהל וכו', דליהוי נכים בשעתא דדינא תליא על עלמא, רזא דא לאעברא זוהמא מקמי ברית קדישא וכו', ועל דא (שם מה) וכל ערל לא יאכל בו וכו', דהאי מבני ברית איהו לתברא תוקפא דחילא אחרא לאעברא ערלה מקמי ברית, בגין כך האי בכני ברית איהו למיעבד ולא בכני ערלה, עכ"ל, אפשר מוכן על פי מה שכתב בזהר (שם מ) ויקחו להם איש שה וכו', תנא תלת קשרין וכו' ובהאי דאתקרי צאן אתקשר כלא

גם לעבדים אשר לא מבני ישראל המה, אבל שורש הדבר (ב"מ צו) יד עבד כיד רבו, והגם אשר מצמרך לרבו ישראל יתהווה על ידי עבד גם כן, הלא תראה אפילו בהמות וחיות של איש ישראלי יתנוסס להם גם לצורך ישראל בעליו, (תענית מה) וכהנהו עיזי דר' חנינא בן דוסא דהביאו דוכי בקרנייהו, כי הגם הזה אינו מתנוסס בשבילם רק בשביל אדוניהם, ולא גרע עבד איש מקנת כסף מבהמה וחיה, בזה ודאי יד עבד כיד רבו שיתהוו על ידו נמים בשידוד לצורך רבו, ולזה תמצא בעבד אברהם בעמדו על עין המים וביקש נמים התחיל ואמר (בראשית מד יב) י"י אלקי אדוני אברהם הקרה נא לפני היום, (הגם שאין אני ראוי לזה שידוד המערכה בשבילי, עם כל זה) ועשה חסד עם אדוני אברהם, דהנה אני עבדו וידי כידו, וכן בספרו הדברים התחיל ואמר (שם לה) עבד אברהם אנכי, על כן אל תתמהו על שידוד המערכה הנעשה בשבילי (ב"ר נט יא) שהיום יצאתי והיום באתי, והנה בעבור זה נצטוינו על העבדים גם כן למול בשר ערלתם, שיהיו גם המה מבחינה למעלה מן הטבע, כיון שהוא עבד איש ישראלי ונימול, וזהו שאמר א"ו, רצ"ל כבר הוא למעלה מן הנהגת ז' ימי בראשית ז' כוכבי לכת שהוא בבחינת הנהגה עליונה א' מאלופו של עולם למעלה מן ה' כוכבי לכת, (וזהו שרמזנו המלך המרום לבדו מא"ו), על כן העבד לא יאכל רק דוקא משל רבו, כי לא יהיה שידוד המזלות בשבילו ולצרכו רק בשביל רבו שידו כידו, (והגם דכשרכו נותן לו רשות רשאי לאכול משל עצמו, זה לא מיקרי משל עצמו דהוה כשליחו עושה עבודתו), והנה מי שחציו עבד וחציו בן חורין משל רבו ודאי לא יאכל, דעבד כזה אין ידו כיד רבו, כגון נתן גמ אשה לעבדה ואותו העבד חציו בן חורין (אפילו העבד כפות דלא הוה חצר מהלכת) אינו גם, דלא מיקרי עבד כזה ידו כיד רבו, וכן לענין כמה גופי תורה, על כן בעבד כזה אינו נוהג שידוד המערכה בשביל רבו, אבל אם יאכל משל עצמו בזה תפול המחלוקת, דלדעת הרמב"ם כיון דעל כל פנים צריך גמ שחרור, ועדיין לא רפתה רוח רבו מעליו, ועדיין מתייחס במקצת אחר זרע האומות, הנה לא ישודד המערכה בשבילו, (וקרא מסייע ליה שאמר הש"י למשה (שמות לה י) נגד כ"ל עמך אעשה

והערלה מנבל הקודש בלקיחתו, והרי הוא עדיין בעצמו קשור ואסור בערלה ויכול לפגום ח"ו וכו', (צא ולמד בזה הקדוש מה נתהווה באותו הזמן שנתערבו בישראל ערלים באכלם פסחיהם עד שבאו לרב המנונא סבא, עיין שם בזהר (ח"ב קכ"ג)). על כן כל ערל וכל בן נבר (אפילו מהול) לא יאכל בו, כי בן נבר אפילו מהול נקרא ערל כמו שאמר חתוב (י"מ"ט ס' מה) כי כל הגוים ערלים וכו', (גורם לא:) והנודר מערלים אסור במולי אומות, (שמות יב מה) וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו וכו', דכין שהוא מקנת כסף ונימול דעבד כיד רבו והוי כאחד מאבריו, ואוכל דוקא משל רבו ולא משל עצמו כי הוא בעצמו מבני ערלה, ומי שחציו עבד וחציו בן חורין הנה משל רבו ודאי לא יאכל, דהנה המצוה מחוייבת גם כן עליו להעביר הוזהמא והערלה בעשיית מצוה זאת, וכאוכלו משל רבו המצוה מתייחסת אחרי רבו והרב הוא העושה, אבל משל עצמו לדעת הרמב"ם למשנה הראשונה יאכל ממה נפשך (ברשות רבו), מה שאין כן למשנה אחרונה רשות רבו אינו מועיל כיון דעלינו לשחררו, ואף על פי כן מעוכב גם שחרור ונקרא עוד על שם ערלי לב, ולקחתו הפסח יכול לפגום ח"ו וכו', ולשיטת רש"י ז"ל הוא בהיפך, למשנה ראשונה לא יאכל משל עצמו דמערלי לב הוא, דרשות רבו אינו מועיל כיון דמעורב בכל עשיותיו צד חירות, ולמשנה אחרונה דכדינו לשחררו אפילו מעוכב גם שחרור, מהני עשייתו לאעברא ערלה ממקום הקדש, ודי בזה כי יראתי להיכנס לפנים ולהעמיק בדבריהם העמוקים, וכל מה שהאדם מחדש בדברי תורה הוא רק בדרך אפשר, וכפלים לתושיה עד אין סוף ואין חקר, והשם הטוב יכפר בעדינו, ויהי רצון שלא יאמר פיני דבר שלא כרצונו ויהיו לרצון אמרי פי, וכמהרה בימינו האלילים כליל יחלוף, ואת רוח הטומאה יעביר מן הארץ, וכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות, אמן

כלא, וכלא כליל בצאן אתקשר צאן בצאן ולא יכול לאתפרשא מקמרוי (במקדש מלך הגירסא מקמלוי, וצריך עיון) וכהאי כלהו אתקשרו, ועל דא כתיב (שם י"ו) והיה לכם למשמרת, קמירו ליה בקמירותא, ויהא אתמסר בידיכון ברשותכון עד דתנכסון ליה ותעבדון ביה דינא, ולזמנא דאתי כתיב (ישעי' סג א) מי זה בא מאדום, וכתיב (שם לד ו) כי זבח לד' בכצרה, וכתיב (זכרי' י"ט) והיה ד' למלך על כל הארץ וכו', ופירש בו המקדש מלך צא"ן רומן לתפארת דקדושה, (ובמאורי אור ז' כו) צא"ן ו"ק דו"א, ו' פעמים יה"ו עם י"ח אותיות בגימטריא קד"ם מנין צא"ן עם ג' אותיות, וכן נראה לפרש כאן), והנה זה לעומת זה תפארת (או ו"ק) דספרא אחרא נקרא גם כן צא"ן, והנה הצא"ן דספרא אחרא היה אחוז בכיכול בצאן קדשים, וזה שאמר אתקשר צא"ן בצא"ן (עיין שם במקדש מלך)

ומעתה תתבונן, שמפני אחיות ספרא אחרא נסתלקו המוחין והיה השעבוד (כמבואר בכתבי האריז"ל (פרע"ה שכ"א פ"א)), ותתבונן מפני מה היו המצריים עובדים לצאן, ואם עיני שכל לך תתבונן מה שאמרו השבטים לפרעה כבואם למצרים (בראשית מז ג) רועי צא"ן עבדיך, וגם (שמות ג א) משה היה רועה צאן במדבר, והנה נצטוו ישראל משכו וקחו לכם צאן, היינו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן, (וזה שאמר איתקשר צא"ן בצא"ן עיין שם במקדש מלך), ומעתה תתבונן, שמפני אחיות הספרא אחרא נסתלקו המוחין והיה השעבוד, וזהו שאמר ברעיא מהימנא לאעברא זוהמא מקמי ברית קדישא וכו' בגין כך האי בכני ברית איהו למיעבד ולא בכני ערלה, רצ"ל שהעשיה הזאת שלוקחין הכני ברית לצרכם זה חשוב כיטול עבודה זרה, ועל ידי זה מעברין הספרא אחרא מנבל הקודש, מה שאין כן מי שהוא מבני ערלה האיך יכול להעביר הוזהמא

דרש ה'

המזלות, כאמרם שאין הנהגה השנחיות למעלה מן המזלות, ואין באפשרי לשנות משפיטת המזלות והראה הקב"ה נפלאותיו בשידוד מבעי המזלות, להתוודע ולהגלות שגם הנהגת המכע במזלות הוא על פי השגחה הנפלאה בלי הפסק רגע הכל כפי מעשה התחתונים, וגם יסוד מוסד לכל התורה כי בהעדר האמונה הזאת הנה אין שכר ועונש ואין מן החובה לתורה ולמצות, כיון שמעלה בדעתו שאי אפשר לשנות משפיטת המזלות למה לו לעסוק בתורה ובמצות, על כן קודם נתינת התורה הראה יוצריו יוצר בראשית והודיע לכל באי עולם השגחתו הנפלאה בסבעיים, ואיך הוא משדדס כרצונו כפי מעשה בני אדם, ויש שכר ועונש בהודיע לבאי עולם איך העניש את פרעה במצרים בעכרם על ציוויו, והזכיר את ישראל בהתפללם, וישמע אלקים את נאקתם, ויזכור אלקים את בריתו אשר כרת עם אברהם יצחק ויעקב עבדיו הנאמנים.

והנהגה הוראה הלזו ביותר הראה הקב"ה בשידוד במכת בכורות שהמצריים היו עובדין לככור המזלות מלה ולקחו אז מלה במצותיו ית"ש להקריבו להש"י בזמן שליטת המזל מלה היינו ניסן, ובזמן היותו במערכה הגדולה דהיינו ביום י"ד לעת ערב סמוך ליום מ"ו שהוא המערכה יותר גדולה בכל מזל בזמן שליטתו, ואז בזמן ממשלתו הקריבוהו להש"י, ואז הרג הש"י כל בכורי מצרים להורות שהש"י משדד המזלות המנהיגים בכחו והשגחתו לכל אשר יחפוץ, והנה המניד מראשית אחרית רצה להודיע בנאולה הראשונה מציאת גאולה האחרונה אשר יבער לנמרי את רוח המומאה מן הארץ, וישפיל ממשלת מלכות אדו"ם סוף כל המלכיות, (ועל כן סיימו בשירת הים (שמות טו ט) הויה ימלך לעלם וע"ד בנימטריא עש"ו, רמו בהעביר מלכות עש"ו מן העולם אזי ד' ימלוך לעולם ועד), הנה להוראה זו להודיע זאת לישראל, עלה ברצונו ית"ש להכות את בכורי מצרים בזמן שליטת כוכב מאדי"ם, (היינו בליל ה' אחר חצות), שהוא כח מ"מ שרו של עשו, (מאדי"ם ממנו היה יונק המ"ן הבא מן עשו, וחשב לשפוך דם ח"ו כפי שפיטת כח מזלו, המ"ן בנימטריא מאדי"ם), אבל

פסחים דף קך

על דרך הפשט

משנת, ישנו מקצתן וכו' הפסח אחר חצות מממא את הידים, (רשב"ם, דהוה ליה גותר מחצות ואילך ורבנן גזרו על הנותר לממא את הידים כדמפרש טעמא בנמרא), גמרא (שם), אלמא מחצות הוה ליה גותר מאן תגא (רשב"ם, והא כתיב (שמות יב ט) לא תותרו ממנו עד בקר אלמא עד בוקר לא הוה גותר), אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא, דתניא (שם ט) ואכלו את הכשור בלילה הזה, ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות, עד כאן, הנה יש להתבונן בדברי ר' אלעזר בן עזריה, דלכאורה דבריו מתמיהין, שלמד בגזירה שוה מן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה דאין אכילת הפסח רק עד חצות, הרי אדרבא מכת בכורות היתה דוקא אחר חצות, ואיך יצדק לומר מה להלן עד חצות, ונראה לפרש על פי מה שכתבתי במקום אחר (לעיל דרש ב, ע"ד הירוש) לפרש בכאן על פי פשוטו מה שאמר משה (שם יא ט) כה אמר ד' כחצות הלילה אני יוצא וכו' ולא אמר כחצות כמו שדקדקו חז"ל (ברכות ג' ד) (ועיקר הדברים יתבארו על פי הקדמת רבינו בחיי (שמות י ד) מה שפירש לפי דרכו עיין שם), ונראה לפרש על פי מה דקיימא לן (שנה טו) פסח שיצאו ישראל מצרים היה ביום ה', והנה על פי סדר חשבון שליטת ז' כוכבי לכת שמשמשין כל אחד שעה וחזרין חלילה, הנה בליל ה' בשעה הקודמת קודם חצות הוא שליטת המזל צד"ק, ושפיטת המזל ההוא לחיים ולשמחה, ובשעה ראשונה אחר חצות הוא שליטת המזל מאדי"ם, שפיטתו הוא להיפך לשממון ולמיתה על שונאי ישראל, והנה ידוע דעיקר הניסים דיציאת מצרים בשידוד המערכות וכוכבי השמים וכמיליהם היה לידע ולהודיע ולהוודע כי גבוה מעל גבוה שומר, והוא מסדר את הכוכבים ברקיע כרצונו אל כל אשר יחפוץ, משדדס כרצונו כפי הזכות והחובה של מעשה התחתונים, לכמל מברת פרעה וחכמי מצרים שהיו עובדין למלה בכור

במגילה (כ) דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה, ומסיימו הרא"ש והר"ן דיש להחמיר מצד חומרא בלבה, והרמב"ם (ה) קרבן פסח פ"ח ה"טו) פסק דומנו כל הלילה, וגם הר"ף ז"ל לא הביא דברי רבא נראה גם כן דסבר דלית הלכתא כר' אלעזר בן עזריה, והנה לכאורה הוא תמוה, כיון דאשכחן סתמא דסובר כר' אלעזר בן עזריה וסתמא כר' עקיבא, אם כן הוה ספיקא דינא והוה ספיקא דאורייתא לחומרא, וגם על הרא"ש יש לתמוה, דכתב להחמיר בחומרא בעלמא וכפי הנראה דינא הוא, וכפרט לדעת המוכרים דספיקא דאורייתא לחומרא הוא מן התורה, ונראה דהר"ף והרמב"ם הוכיחו מדברי רבא בעצמו דלא סבירא ליה כר' אלעזר בן עזריה, דהנה בגמרא לעיל (פסחים קכ.) אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן, מאי שנא מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח יש מרור אין וכו', מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים, ומשני מצה מיהדר הדר ביה קרא בערב תאכלו מצות, רב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה דרבנן, אלא הכתיב בערב תאכלו מצות, ההוא מבטיח ליה למטא ושהיה בדרך רחוקה, סלקא דעתך אמינא כיון דפסח לא אכלו מצה ומרור נמי לא ליכול, קא משמע לן, ורבא אמר לך, מטא ושהיה בדרך רחוקה לא צריך קרא דלא גרעי מערל ובן נכר, דתניא כל ערל לא יאכל בו, בו אינו אוכל אבל אוכל במצה ומרור, (רצ"ל ולפי זה לא צריכין קרא למטא ושהיה בדרך רחוקה על כן דרשינן מן הקרא בערב תאכלו מצות דמצה בזמן הזה דאורייתא) עד כאן, ולפי זה על כרחך שמעינן מדברי רבא דלא סבר ליה כר' אלעזר בן עזריה דאמר דהפסח נאכל עד חצות מדאורייתא, דאי סובר כר' אלעזר בן עזריה תקשה מנא ליה לרבא דמצה בזמן הזה דאורייתא דילמא בערב תאכלו מצות מיבעיא ליה למטא ושהיה בדרך רחוקה, והא דקאמר דלא צריך קרא דלא גרע מערל ובן נכר אף על פי כן איצטריך בערב תאכלו מצות כדי לאפקא למצה מהיקשא, ומטא ושהיה בדרך רחוקה היו יוצאים במצה כל הלילה, דאי מבו, סלקא דעתך אמינא דהוה כפסח ואינן נאכלין רק עד חצות, איצטריך בערב תאכלו מצות למטא ושהיה בדרך רחוקה בזמן הבית דלא אכלו פסח ואכלו מצה יוצאים ידי חובתם כל הלילה

אכל להיות שפיטת הכוכב הזה הוא לשממון ולמיתה לשונאי ישראל, הנה שוב יאמרו מצרים אשר הכל הוא על ידי שפיטת הכוכבים ומזלות, על כן נתגלה כבודו ית"ש קודם חצות בזמן שליטת כוכב צד"ק, שהוראתו הוא לחיים ולשמחה, ואף על פי כן נתגלה כבודו ית"ש אז כביכול בהכנה להכות את מצרים, בזה נתוודע שידוד המערכה בהיפך שפיטת הכוכבים ומזלות, ולא היתה ההכאה והמיתה ממש בזמן ההוא רק בזמן ממשלת מאדי"ם, בכדי לעשות הכנה לגאולה האחרונה להשפיל ממשלת זדון וכנ"ל, (ועיין מעין כל הדברים הללו בספר רבינו בחיי לפי דרכו, ולנו הרחבת הביאור בדברים הללו), ויצדק לנו על פי פשוטו, (שמות יא ז) כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, היינו היציאה וההעברה כביכול היה קודם חצות וההכאה היתה בחצות, וכאשר גילה לנו השי" כל זה הנה נחמד ונעים הגזירה שוה של ר' אלעזר בן עזריה, כתיב הכא (באכילת הפסח) ואכלו את הבשר בלילה הזה, וכתוב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה התם עד חצות (שהעברה היתה דוקא עד חצות במזל צד"ק שוה נקרא העברה, בהעביר כח המזל לשיעשה היפך שפיטתו וכנ"ל), אף הכא עד חצות דייקא, ונחמד ונעים במעם לפי זה, להיות ההעברה במזל צד"ק היתה להראות העברת כח ושפיטת המזל והכוכב, וכן אכילת קרבן פסח מזל מל"ה הוא גם כן העברת כח המזל וגבוה מעל גבוה שומר וכו', הבן הדברים וינעמו לחיכך

שם (פסחים קכ) אמר לו ר' עקיבא והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה תלמוד לומר בלילה יכול יהא נאכל ואינו נאכל ביום וכו', אמר רבא אכל מצה בזמן הזה לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, פשימא דכיון דאיתקש לפסח (דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו) כפסח דמי, מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקשא (דכתיב מצות בפני עצמה (שמות יב מ) בערב תאכלו מצות), קא משמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה, עד כאן, עיין בתוס' והרא"ש והר"ן רצונם לפסוק כר' אלעזר בן עזריה דסתם מתניתין כוותיה ופסח אחר חצות סתמא את הידים, ומיהו אשכחן סתמא אחרינא

מהם בעניינים מבטיים, והכל כפי גזירת חכמתו ית"ש והשגחתו הנפלאה, הגם שעל פי התורה הוא לנהוג בדרך ארץ, חרישה וזריעה וקצירה וכיוצא, כי כן גזרה חכמתו ית"ש, עם כל זה אין מן הצורך להרבות בזה כי במעט מעשה ישיג חפצו כמו בתחבולות רבות, ואי אפשר להוסיף מאומה בתחבולות הטבע כי אם כפי הגזירה וההשגחה המנהגת המבטיים וכוכבי השמים וכסיליהם והנהגת המערכה והמזלות, והמכלה ימיו בתחבולות והכלי הזמן בסוכרו שישג חפצו ברוב תחבולותיו, הנה אינו מאמין בהשגחה וסוכר שהכל מתנהג בטבע המערכה ובמבט הכוכבים והמזלות והוא כפירה בכל יסודי התורה

והנה להורות היסוד המוסד הלזה, הנה המצריים להיותם עובדים לכבוד המזלות המזל הראשון והנכזה שבכולם היינו מזל ט"ה, צוה הש"י ליקח מלה בחדש אשר בו הוא ממשלת המזל ההוא, וביום ההוא אשר מערכתו בתכלית הגובה דהיינו יום י"ד שחישתו ואכילתו בט"ו, ואין לך יום גבוה במערכת המזל יותר מיום ההוא, ואז צוה הש"י ליקח המלה לשוחמו ולאוכלו כמצותו ית"ש, להורות כי גבוה מעל גבוה שומר, והמזלות כולם קשורים (ומנהגם) [ומתנהגים] בחפץ הבורא ובהשגחתו, ואז הרג הש"י בכורי מצרים, והנה היתה גילוי שכינתו להרוג בכוריהם במזל צד"ק המורה לחיים, להורות גם כן על הענין הג"ל, שאין חיוב בשפיטת מערכת הכוכבים רק בהשגחתו, והוא משדד הכל ברצונו, נמצא זאת הוא האמונה השלימה אמונת אומן שאין כח בפעולת הטבע בלתי לד' לבדו המנהיג הכל ברצונו, נמצא לפי זה ימעט האדם עסקי הבלי העולם, כי לא יוסיף ולא יגרע בפעולת הטבע כי אם בהשגחתו ית"ש כנ"ל

והנה הוראה הלזו נרמזו לנו גם כן במצות מצה, דהיינו המצה אינה פועלת שום פעולה בעצמה, ולא נעשה בה כי אם פועלת האומן שעשאה, מה שאין כן בחמץ אם האומן עושה אותה כך היא מתגדלת ומתרחבת בפעולתה באורך וברוחב יותר מפעולת האומן, על כן ציונו הש"י לאכול מצה (כומן צאתינו ממצרים) לשמרה מפעולת החימוץ, להורות לנו אמונת אומן לדעת שאין לנו להתגבר במלאכתינו בחפצי עולם הזה, ונדע שלא נוסף או נגרע במלאכתנו להוסיף

הלילה, ואכתי מנא לן למירדש מבערב תאכלו מצות למצה בזמן הזה דאורייתא, אלא על כרחך דרבא לא סבר ליה כר' אלעזר בן עזריה רק כר' עקיבא, ופסח נמי מצות אכילתו כל הלילה, ואייתר ליה בערב וכו', ודרשינן למצה בזמן הזה דאורייתא, וכיון דחזינן דרבא לא סבר ליה כר' אלעזר בן עזריה ממילא הלכה כר' עקיבא, על כן השמיטו הרי"ף והרמב"ם הך מימרא דרבא שבכאן, והרא"ש והר"ן גם כן רק לחומרא בעלמא נקטו אכילת מצה רק עד חצות, נראה לי

על דרך הרמז

להבין מעם פלוגתתן אי מצה זמנה כל הלילה או עד חצות, הנה נאמר בפסוק (שמות יב יז) ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו' ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חוקת עולם, מהראוי להתבונן מה הגתנית מעם לשמור את המצות מן החימוץ כי בעצם היום וכו' (ובפרט כשהמעם מפורש בתורה בעיני כוונה לכיון המעם כמפורש בפוסקים), ואם כן מהראוי להבין מהו המעם, ואנב נבא להתבונן גם כן מה שבזוהר הקדוש (ח"ב מא קפג) קראו להמצה מיכלא דמהימנותא, מהו האמונה המניע לנו על ידי המצה, להבין כל זה נשובה אל הראשונות את אשר כתבנו (והוא בקיצור בספר רבינו בחיי (שמות יא ד)), דגילוי כבודו ית"ש במצרים היה כחצות הלילה היינו קודם חצות במזל צד"ק, וההכאה היתה בחציה האחרונה היינו אחר חצות בשליטת מזל מאדי"ם, וכתבנו שם, דגילוי כבודו ית"ש בשליטת מזל צד"ק המורה לחיים ולשמחה ואף על פי כן (שמות יב נג) ועבר ד' לנגוף את מצרים, היא להורות לנו שידוד המזלות המתנהגים בטבע ברצונו ית"ש, ואין כח במבטיים לפעול שום דבר, רק הכל על פי השגחתו הנפלאה כפי מעשי בני אדם להשכירם ולהענישם על פי מעשיהם, ועל זה מוסד כל יסודי התורה כמו שכתבתי לך, והמאמין אמיתי היודע זה הנה לא יכלה זמנו ביגיעות בני אדם ותחבולותיהם יומם ולילה במסחר בימים ובמדברות לאסוף הון וכיוצא ועיזוב את התורה, כיון שיודע האדם שכל עמלו לדיק ולא יוסיף ולא יגרע ברוב תחבולותיו או במעט

בכוכב מאדי"ם המורה על המיתה ושיפכת דמים כמו שאמרו בגמרא (שבת קנו) האי מאן דבמאדי"ם וכו' (מאדי"ם גימטריא המ"ן שבא מזרע אדום ורצה לשפוך דם), הנה להוראה הלזו תמצא, שס"ה ימים כשנה, ואיסור החמץ בשנה ז' ימים, נשאר שנ"ה ימים מנין נח"ש (עיינן כל זה בספר ברית כהונת עולם (מצות משוחים פס"ו)), ובז' ימים הללו מניעה מן החמץ שא"ר לבטל כח הס"מ ונח"ש אשר התעורר באדם פעולת הרע, והנה תבין לפי זה מה שכתבתי לעיל שבגאולה הראשונה נרמז הגאולה האחרונה ביטול הרע לגמרי, על כן היתה המכה במצרים אחר חצי הלילה כליל ה' זמן שלימת מזל מאדי"ם כח הס"מ שר של עשו, שתתבטל כחו וממשלתו במהרה בימינו ויבולע המות לנצח וכו', על כן נקראת המצה נהמא דאסוותא רפואה ומרפא ארוכה למכת העולם, וזה נרמז גם כן במעס התורה (שמות יב ז) ושמרתם את המצות (מן המ"ץ שא"ר) כי בעצם וכו', ושמרתם את היום הזה לדורותיכם היינו לדורות עולם גאולה העתידה במהרה בימינו כביטול הרע לגמרי, שעל זה מורה פעולת המצה כביטול חמץ שא"ר, על כן היה דוקא המכה במצרים בשעת שלימת מזל מאדי"ם כח ס"מ שר עשו, וזהו שנאמר ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה

דייקא, הבן

והנה כאשר זכינו לכל זה, הרי שלך לפניך אשר כתבתי לך שלישים, אשר ב' ההוראות הנ"ל הראה לנו הש"י בהגלות נגלות כבודו ית' במצרים כמול צדק קודם חצות, בהכות בכורי מצרים לאחר חצות, הראה לנו הש"י השגחתו הנפלאה במכביעים ושאינן כח בפעולת המכע רק בהשגחתו ית"ש, והראה לנו ביטול כח הס"מ ועשו וכל המרכבה הממאה וביטול הרע לגמרי במהרה בימינו, וב' הענינים נרמזים במצות מצה, ונרמזים שניהם בתורה במעס ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, הוא הוראת שידוד המערכה ופעולת המכביעים, על כן מחויב האדם לעזוב רוב העסק בפעולת המכע להשליך יהבו על האומן שעשאו כהוראת המצה, והנה הוראה הלזו הראה הפועל ישועות קודם חצות בזמן שעבר ד' לנגוף וכו' כמול צדק וכנ"ל, אין מן הצורך לכפול הדברים, ואחר כך אמר ושמרתם את היום הזה לדורותיכם הוא הוראת הפעולה

להוסיף ולגרוע מזונותינו כי אם בחפץ האומן הפועל יוצרנו ית"ש, על כן קראו בזהר למאכל שהוא מיכלא דמהימנותא, וזה הוא המעס הרמזו במקרא, ושמרתם את המצות לבל תבא לכלל חיומוץ, והמעס כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו', דייקא בעצם היום הזה מ"ו לחודש ניסן זמן שלימת המזל הגבוה שבכל המזלות וביום המערכת הגדול שבמזל ההוא, ואז בו ביום נשדד המערכה והוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים שהיו עובדין להמזל ההוא, וממילא נדע שאין כח במכביעים לפעול זולת בחפצו והשגחתו ית"ש, אם כן מהראוי להיותנו מרוצים ומצפים לחפצי ית"ש בכל מקום ובכל זמן, אשר יעשה ויפעול ית"ש עמנו כחפצו ורצונו כן הוא הנכון, כי פעולת המכע לא תוסיף דבר, כמו המצה שאינה מוספת על פעולת האומן שעשאה, והבן הדבר, (עיינן דרוש א ע"ד הרמז)

והנה עוד קראו בזהר (ח"ב קפג) למצה נהמא דאסוותא, הנה מהראוי להבין לאיזו חולי ומכה מרפאת המצה, והנה המ אזניך ושמע דברי חכמים וחידותם, אלקים עשה את האדם ישר, ולא היה רק טוב, וצוהו השי"ת שלא לאכול מן עץ הדעת טוב ורע, כי על ידי זה יכנס בו גם כן הרע ויתהווה בו תערוכת טוב ורע, וכיון שעבר על ציווי הש"י בעצת הס"מ שבא ורכב על הנחש כנודע (פרד"א יג), (נתעבר) [נתעבה] חומרנו ונכנס בו הרע, עד שהוצרך להתעכל חומרנו על ידי המיתה שהיא חולי ומכה לכל העולם, ואז על ידי המיתה נפרד הרע ונשאר רק טוב על ידי היסודים והעונשין כל אחד כפי מעשיו, ואין מן הצורך להאריך בדבר הידוע, והנה צונו הש"י במצות מצ"ה ולשומרנו מן חמץ שא"ר המחמיץ ומגביה את החומריות והגסות, כעין הרע שנכנס כנפש על ידי ע"ץ הדעת, ותמצא חמץ שא"ר בגימטריא ע"ץ הדעת"ת יז, וצונו הש"י שנוהר בזה שלא לאוכלו בימים ההם בזמן הזה, הוא סימן והוראה לביטול כח הס"מ אשר בא ורכב על הנחש ופיתה לאכול עץ הדעת ואז נתהווה הרע, ובמהרה בימינו בגאולה האחרונה האיליים כליל יחלוף ואת רוח המומאה אעביר מן הארץ, ונתבטל הס"מ שר של אדום אשר שליפתו

(ז) עיינן מאמר ח סימן ז

ופכל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודנו כמים שיהא נראה שהוא עבד שלא יקדים ויאמר אני מובל לשם בן חורין, עד כאן, הנה היוצר כל הוא אלקינו מקיים גם כן מצות תורתו, והנה עבדים היינו לפרעה במצרים ופדה אותנו הש"י משם להיות לו לעבדים כמו שאמר הכתוב (ויקרא טו ג) כי לי בני ישראל עבדים הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, היינו שפדה אותנו לשם עבדות לא שנהיה ח"ו בני חורין מעבוד עבודתו ית"ש, הנה ברצות היוצר כל הוא אלקינו לפדות אותנו לשם עבדות, פעל ועשה בנפלאותיו בחצי הלילה האחרונה שהוכרח פרעה או לפומרם מן העבדות, וצעק (שמות יב לא) קומו צאו מתוך עמי, ונעשה או השחרור, וקודם לזה בחצי הלילה הראשונה הטיל עליהם עבדות הש"י לעסוק במצותיו ית"ש בדם פסח ודם מילה, בכדי שיהיו קנויים לשם עבדות, ועל ידי זה הוטל עלינו העבדות של עבודתו ית"ש לכל ימות עולם, כיון שבשעה הראשונה הועמס על אבותינו עבדות, הנה שוב קנויים אנחנו כל ימות עולם לעבדים לו ית"ש, וזוהו שאמר הכתוב ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, רצ"ל הדבר הזה הוא יסוד השמירה לכל חקת התורה לנו ולבנינו עד עולם, כי על ידי המצוה הזאת נעשינו עבדים לו ית"ש, ומחויבים אנחנו ובנינו עד עולם לשמור מצותיו וחוקיו כיון שהוטל עלינו העבדות בשעת היציאה לחירות מעבודת פרעה, וכזה תמצא טוב מעם למה דוקא בכ' מצות האלה יש כריתות בביטולם היינו פסח ומילה, מה שאין כן בכל מצות עשה שבתורה, והוא לדעתו, דהנה המכטל מצות עשה הללו מראה שלא הוטב בעיניו קבלת העבדות שקבלנו עלינו במצרים על ידי ב' מצות הללו, כאמור (יחזקאל סו ו) ואומר לך בדמיון חיי (שמיר יט ה, ויג צא) דם פסח ודם מילה, נמצא חמטל מצות הללו כאילו רוצה לבטל העבדות של כל המצות על כן יש בזה עונש כריתות*.)

הפעולה העתידה במחרה בימינו כביטול כח הס"ם ועש"ו וכל הרע ומרכבה הסמאה וזה נעשה אחר חצות, והנה כהא פליגי ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, ר' אלעזר בן עזריה סבירא ליה מצה נאכלת רק עד חצות, הוראת פעולת שידוד המערכה ופעולת הטבע שזה נעשה בחצות ראשון של הלילה היפך טבע המזל צד"ק וכנ"ל, ואין צריך לכוין הטעם הב', כי בפרשה לא נאמר הטעם הב' בכוונת המצה רק בכוונת היום ושמרתם את היום הזה לדורותיכם וכנ"ל, ור' עקיבא סבירא ליה זמנה כל הלילה, כי צריכין לכוין ב' הטעמים כמו שנאמר לעיל ושמרתם וכו' כי בעצם היום הזה וכו', כליל ה' אחר חצות זמן שליטת מאדי"ם אז הוצאתי וכו' מארץ מצרים להוראות הגאולה העתידה בביטול כח ס"ם ומרכבה הסמאה ויבולע המות לנצה במחרה בימינו אמן.

על דרך הדרוש

אמרן רנ"ל במכילתא (שמות פרשה יא טו עג) ר' יוסי הנלילי אומר משכו וקחו לכם צאן משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות, עכ"ל, והנה רצון התנא הזה לכאר מהו לשון משכו מעבודה זרה, שפיר קא מפרש משכו ידיכם מעבודה זרה ואחר כך וקחו לכם צאן לפסח, אבל לא נודע מה כוונתו באומריו והדבקו במצות, היכן נרמו בכאן דביקות, גם אומרם במצות לשון רבים, והנה להבין דברי התנא הזה נקדים לכאר במקראי קודש, (שמות יב ט) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי תבואו אל הארץ ושמרתם את העבודה הזאת, הנה מהראוי להתבונן מהו הכוונה ושמרתם את הדבר הזה וכו', אם הכוונה על הקרבן פסח, הנה נאמר אחר כך והיה כי תבואו אל הארץ וכו' ושמרתם את העבודה הזאת, וגם אומרם לחק לך ולבניך עד עולם משמע מבלי הפסק, ובעוה"ר נפסקה המצוה הזאת זה עתים וימים עד ירחם הש"י, והכתוב בעצמו צוח אחר כך כי תבואו אל הארץ דייקא, ונראה לפרש על פי מה דקיימא לן להלכה (בגמרא יבמות מה:*) ואיפסקא הלכתא כבוד שלחן ערוך יורה דעה רס"ו (ס"ט) הלוקה עבד מן הנוי אין הגוף קנוי לו עד שיטבילנו לשם עבדות, הלכך אם קדם

* הנ"ה
 ובוה פירשתי המסורה (אגרא וכלה בהעלותך נג),
 נמסר וחד"ל תרין, א' (במדבר פ יג) וחדל לעשות הפסח ונכרתה וכו', ואיך וחדל לעולם בתהלים (מט ט), הוא פירוש המסורה, וחדל לעשות הפסח חייב כרת, מה שאין כן בשאר מצות עשה, והטעם כי וחדל לעולם שאיש כזה רוצה לחדל לעולם מן כל העבדות שקיבלו אבותינו במצרים. (עיי' הדרש ט בדרוש, יא בדרוש.)

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דחש ה, דחש יישיבר

זלתי א"ש כמצות הש"י, רמז שהמזלות נתונים וכפופים לבני התורה (עי' ברכות כב.) שהתורה נקראת אש (יורי כג כט) הלא כה דברי כאש נאם י"י, ועל כן היתה המצוה בזמן ממשלת בכור המזלות בניסן, ובעת הגבוה שבמערכתה היינו סוף י"ד זמן השחיטה, ותחילת ט"ו זמן אכילה, והנה זהו הנרמז גם כן באכילת מצה, כאשר מבואר בספר חובת הלבבות (עבודת האלקים, טופיה) גדר העבד הנאמן בעבודתו לאדוני, לא ירצה כי אם רצונו, לא יפעול כי אם פעולתו, לא יישן כי אם על יצועי אהבתו, לא יבקש כי אם עבודתו, וזה בא גם כן ברמז המצה שאין בה שום עשייה כי אם פעולת האדון, מה שאין כן החמץ מתנונע בעצמו ופועל בעצמו, והמצ"ה כשממחרין עשייתה ונכנסת תחת יסוד האש תשאר על פעולת האדון, וכבר כתבנו א"ש רמז על התורה, הנה נרמז לנו כמצות מצה שנעשינו עבדים לו ית"ש (על כן נקראת לח"ם ענ"י כי אין לנו כלום (פסחים פה) מה שקנה עבד קנה רבו), ואין לנו שום רצון זולת רצונו ית"ש ומשפטי תורתו, ולא נבקש כי אם עבודתו ופעולת מצותיו ית"ש, ועל ידי זה נתונים אנחנו תחת משפטי התורה אשר היתה כלי אומנתו של הקב"ה בבריאת העולמות, על כן אנחנו למעלה מן טבעי המזלות, (וזהו שכתבו הראשונים שעל כן הנם דפורים נעשה באדר הב', שעל כן קוראין אנחנו *) באדר הב' את המגילה, כי גם הנם נעשה באדר הב', והמעם להיות הנם הזה בא מלוכש בטבע היה באפשר לומר שהוא על פי הטבע הנהוג בעולם בסדר המזלות, ועל כן היה הנם בחודש שאין בו מזל מיוחד, להורות שאין מזל לישראל, ואצלינו מבוארים הדברים כפסוק (אסתר א יג) ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים וכו'), וזהו גם כן שיש לפרש בטעם הפסוק ושמרתם את המצות (לכל תעשה בה כי אם פעולת האומן האדון, ולהכניס אותה תיכף תחת יסוד האש, ויעשה בה פעולת האש המורה על התורה כנ"ל, להורות שנעשינו עבדים לו ית"ש בלילה הזה, ואין לנו לבקש כי אם רצונו, ואנחנו נתונים נתונים למעלה מן המזלות תחת האש התוריי כלי אומנתו של הקב"ה, והמזלות כפופים לרצונו ולישועתו מלה, וזהו הטעם) כי בעצם היום הזה (שהיה מזל של מצרים בתוקפו וכו"ל), הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, כי על

והנה הלל המצרי שאמרוהו ישראל כמצרים הוא (תהלים קיג א) הללו עבדי י"י (מגילה יד) ולא עבדי פרעה שקיבלו על עצמם תיכף עבדות הש"י וכו"ל, וכן לעתיד (ישעי' ל ט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, היינו הללו עבדי י"י ולא עבדי המלכות, וזהו שיש לפרש דברי ר' יוסי הגלילי במכילתא משכו וקחו לכם צאן משכו ידיכם מעבודה זרה, היינו עבודה זרה שמש עבודת מצרים עבודה שזרה לכם, והדבקו כמצות כי על ידי זה שתקחו צאן למצות הבורא הנה תתדבק נפשיכם כמצות, כי תכנסו לכלל עבודת הבורא, על כן גואלינו ה' צבאות קדוש ישראל, כחצות הראשונה של הלילה הפיל עליהם עבודתו שלו לקיים תורתו ומצותיו, וכחצות האחרונה הכה כל בכור במצרים (שמות יב לא) ויקם פרעה לילה [וגו'] ויצעק קומו צאו מתוך עמי, הוא השחרור והחירות הגמור מעבודת פרעה, נמצא טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו שהוציאנו ממצרים מבית עבדים, וזה נעשה בחצות לילה האחרונה שנעשה שחרור לגמרי מעבודת פרעה, והטובה השנית היותר מופלגת, שקרבנו לעבודתו, וזה נעשה בחצות לילה הראשונה כנ"ל, מה נאמר ומה נדבר ומה יוכל ילוד אשה לפאר ולרום ולהלל ולשבח על הטובה הנפלאה הלזו שלא שם חלקינו כגויי הארצות ולא שמונו כמשפחות האדמה שאין להם חלק בתורה ומצות, מה שאין כן אנחנו שקרבנו המקום ברוך הוא לתורתו ולעבודתו, הנה כזה אנחנו למעלה מהנהגת הכוכבים והמזלות אשר חלק י"י אותם לכל העמים שהם נתונים למקרה כוכבים ומזלות, מה שאין כן אנחנו עבדי י"י כביכול (שבועות מז) עבד מלך מלך יש כח בידינו על ידי קיום התורה ומצות להפוך משטרי השמים, וכענין יהושע (יהושע י יב) שמש בגבעון דום, וכענין חזקיה (ישעי' לח ח) בצל המעלות אחרנית, (שבת קנו) ואין מזל לישראל כי הם למעלה מן המזלות, דכיון שעל ידי התורה נברא הכל כמו שאמרה התורה (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמן, (ביר א א) אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, נמצא הש"י נתן לנו כלי אומנתו, על ידי זה יכולים לשדד מערכת השמים וכוכבי השמים וכסיליהם על פי עצת התורה ומשפטיה וחקותיו, על כן היתה המצוה בקבלת העבודת בראשית ליקח מלה רמז לכבוד המזלות, ולהקריב אותו להש"י על פי משפטי התורה, ולאכלו

*) עיין ח"ב דף קלא ע"ב, ובדף קנ ע"ד.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ה, דרוש ישישכר עד

וזהו הנרצה בפתרון יוסף (בראשית מא לב) ועל השנות החלום וכו' כי נכון הדבר מעם וכו' ומספר האלהים לעשותו, והנה אמרו רז"ל (ברכות נה:) כי החלומות הסמוכים לבקר וכן כפל החלום מורים על אמתת החלום, והנה למה הוצרך החלום להיות בתחלת הלילה והוצרך לכפלו להורות על אמיתתו, היה לו לחלום סמוך לבקר ואין מן הצורך לכפלו, אבל להיות כי כבר הגיע הקץ של גאולת יוסף לא השהה הקב"ה סיבת גאולתו כרגע וכנ"ל, וזהו הנרצה במצות מצה ושמרתם את המצות בעשיותה בלי שהייה כרגע, להיות כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו', כשהגיע הזמן לא שהייתי אתכם כרגע, והוא הנרצה בסיום הפסוק ושמרתם את היום הזה לדורותיכם, היינו השמירה הזאת אמונת אומן לכם לדורותיכם, הגם שארכו עלינו ימי השעבוד בגלות החל הזה, עם כל זה כשיגיע קץ של בעתה אפילו אם לא יהיה בידינו ח"ו כל כך זכויות, עם כל זה בשום אופן לא ישהה הש"י שמחתינו כרגע, על כן קראו כוזה הקדוש (ח"ב קנב) את המצ"ה מיכלא דמהימנותא מורה על אמונה הלוו בלי שהייה כרגע וכנ"ל, הכן הדברים ותחכה לישועת, נמצא יש גם כן במעמי המצה הוראות החירות מן השעבוד, והוא אשר נעשה בחצי הלילה הראשונה*.

אורי הדברים האלה זה שיש בידינו לפרש מעם פלוגתת ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, לר' אלעזר בן עזריה מצות אכילת מצה הוא רק עד חצות, כי עיקר מעמם להודות ולהלל ליי"י כי טוב, שלקח אותנו לו לעבדים שומרי מצותיו, ועל ידי זה אנחנו מקורבים לשמו ואנחנו למעלה מן המזלות וכמו שכתבתי לך, וזהו הנרצה ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה וכו' נתבטל כח המזל כשהיה בתקופו וכמו שכתבתי לך, וזהו הטובה הגדולה שבכל הפוכות, וזה היה קודם חצות כמו שכתבתי לך, על כן אינה נאכלת רק עד חצות, ולדעת ר' עקיבא זמנה כל הלילה, כי גם על זה מורה כונת המצה להורות על החירות המופלג בלי שהייה כרגע וכמו שכתבתי לך ושמרתם את המצות שלא לעשות בהם שהייה כי בעצם היום הזה וגו' בלי שהייה כרגע, ושמרתם את היום הזה לדורותיכם אמונת אומן לגאולה האחרונה שתהיה כמהרה בימינו אמן.

הנה

ידי זה שנעשיתם עבדים לי, הגה עבדי מלך מלך, ואתם גבוהים מן המזלות ואין מזל לישראל, הרי לך רמז במצה הטובה הגדולה שעשה עמנו הש"י שקרבנו לעבודתו ונתן לנו כלי אומנתו וקדשנו במצותיו, והנה קבלת העבודות הוא הנעשה בחצי הלילה הראשונה וכנ"ל.

והנה רמז החירות משעבוד פרעה ומצרים גם כן נרמז במצות מצה כאשר יתבאר אי"ה

במדרש ר' תנחומא (פרשת בא ט) ויהי מקץ שלשים שנה ות' שנה יצאו וכו' (שמות יב מא), (רצונו לדרוש למה נאמר מקץ), כשהגיע הקץ לא עכבם כהרף עין, כמ"ו בניסן נגזרה גזירה ונדבר עם אברהם אבינו (בברית) בין הכתרים, כמ"ו בניסן באו מלאכי השרת לבשרו על יצחק, כמ"ו בניסן נולד יצחק, כמ"ו בניסן נגאלו ממצרים, כמ"ו בניסן עתידין להגאל משעבוד גלות, עכ"ל, וזהו גם כן שיש לפרש בפסוק במעם הנדבר בשמירת מצות מצוה (שם יב יז) ושמרתם את המצות, שתהיה כל עשייתה נעשית מבלי שהייה, להורות כי בעצם היום הזה כשהגיע הקץ לא שהייתי אתכם כרגע, רק מיום אל יום משעה שנדבר עם אברהם בברית בין הכתרים ת"ל שנה מיום אל יום, ות' שנה מלידת יצחק, וכן דרשו חז"ל (ביר פס א) ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם וכו' (בראשית מא א), קץ שם לחשך ולכל תכלית וכו' (איוב כו ג), זמן ניתן לעולם כמה יהיה נתון באפילה וכו', קץ וזמן ניתן ליוסף כמה יהיה בבית האסורים, וכתבנו שם (אגרא וכלה פי מקץ) בפירוש דבריהם ז"ל, רצונם לכאר גם כן אומרו מקץ, וגם למה אמר ופרעה חלם הוה ליה למימר ויחלם פרעה כמו ביעקב ויוסף, על כן מבאר שהפסוק משמיענו כשהגיע הקץ של יסורי הצדיקים וישראל, הש"י אינו משהה שמחתם כרגע, ומשמיענו כזאת גם כן ביוסף, כאשר הגיע סוף השנתים שנגזר עליו, תיכף בתחילת הלילה ופרעה חלם וכו', הגם שאין זה מן הסדר הטבעי, ובפרט למלכים, בתחלת הלילה סועדין סועדת הערב ומזמרין לפניהם בכלי שיר עד יערב להם שיגתם, ובכאן פעל היוצר כל, אשר תיכף בתחלת הלילה היה ישן ותיכף בא לו החלום, כי כבר הגיע זמן גאולת יוסף לא השהה הקב"ה סיבת גאולתו כרגע,

* נראה שצ"ל השניה, עיין בדבור שלאח"י

על דרך הסוד

הנה עם היות סוד מצות מצה הם סודות כמוסים לאלקי איום, ואי אפשר לדבר ברכים כענינים כאלה כי כבוד אלקים הסתר דבר, עם כל זה נדבר כמעט קט הדבר המוכן לכל נפש

אִתָּא בזהר (ח"ב לח) תאנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז וחמא כל עמא דינוי דקוב"ה, עכ"ל, הנה מהראוי להתכונן מה ראו, אם נאמר גילוי כבודו ית"ש, הרי כתיב (שמות לג ב) כי לא יראני האדם וכו', ובאם ראו איזה גילוי כמראה כענין שמתגלה הוא ית"ש לנביאיו, למה הוצרכה לזה להאיר הלילה, אין מעצור לו ית"ש להתגלות כבודו לנביאיו ביום ובלילה וכענין שראה דניאל וכיוצא, ואם הכוונה שראו במיתת הבכורים, מהו הצורך להאיר הלילה ומה הוא להועיל, הרי זה היה בכתיבם של המצריים וישראל נצטוו (שם יב כב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, אבל תשכיל ותדע, עצם כבוד שמו הנכבד ית' הוא השם הוי"ה ברוך הוא המהווה כל היות ומחיה את כולם מבראשית, ומילואי השם הנכבד הלזה הלא ידוע (פרעה ש"ה פ"ט) ד' מילואיו ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן המתלכשים בכל העולמות מראשית בריאת העולמות ברצון המאציל ברוך הוא, והוא סוד (בראשית א א) ויאמר אלקים יהי אור הנאמר בהתחלת מעשה בראשית, היינו אור הנכבד מן ד' מילואי הוי"ה אשר מספרם רל"ב מספר יה"י או"ר א, אשר זה היות העולמות וחיותם מבראשית, והנה ניסי הגאולה הזאת אשר צונו הש"י לזכור אותה בכל עת כל ימי חיינו, אשר הש"י שידד את המערכה עבור עמו ישראל ואפילו בעולמות עליונים, נעשה הכל בנס גדול שלא כסדר המדרגות הנהוגים בעולמות כידוע למשכילים (שהוא כחינת גדלות קודם קטנות והארת כל המוחין ביחד נעשה כרגע כידוע), נמצא היה הדבר כעין מעשה בראשית, ונתהווה הכל גם כן על ידי הארת השם הנכבד בד' מילואיו המתפשטים בכל העולמות ובכל הנבראים, וזהו שנאמר כברייתא בהגדה אני הוי"ה וכו' לא על ידי מלאך וכו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, כבוד עצ"ם בנימטריא רל"ב יה"י או"ר, הוא הנאמר בזהר חקדוש דהוה ליליא נהיר וכו', סוד יה"י או"ר, אשר האור בלילה הזה דוגמת מעשה בראשית, הכן הדבר הנחמד הזה, והנה לכעבור זה

מצות הלילה הו"ה מצ"ה, כגימטריא ע"ב ס"ג מ"ה כ"ן, וזהו שאמר הכתוב ושמרתם את המצות כ"י בעצ"ם (כגימטריא רל"ב כנ"ל כבוד עצ"ם מנין יה"י או"ר ומנין ד' שמות הנ"ל), והנה (ח"ב פ.) שאר וחמץ מרמזין לכתרין דמסאבותא וסמרא אחרא אשר היו ישראל משוקעים בהם בהיותם במצרים, וזהו ושמרתם את המצות לכל יבא בהם שאר וחמץ כ"י בעצ"ם (כגימטריא רל"ב מנין השמות הנ"ל) הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, היינו על ידי שמות החמד והרחמים הנ"ל חיות כל העולמות כנ"ל, והן גם היום כשמירתנו את המצה מן שאר וחמץ ואוכלין הלילה הו"ה מצ"ה (כגימטריא ד' שמות הנ"ל), מתגלין האורות הנ"ל ומתבטלים המקמרינים ונחלש כח הקליפות, וזהו שנשתנה הלילה הזה מכל הלילות, שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה, כי (ח"ג קו) בלילה זמן שליטת החיצונים ותרעין דגן ערן סתומים עד שאפילו צדקה אין מהראוי לחלק בלילה כמו שכתב האריו"ל (פרעה ש"טו פ"ב) (והוא מהגמרא ירושלמי (ט"ה פ"ח ה"ח) משום (דברים כה ד) לא תחסום שור בדישו), ובלילה הזה דאישתני למעליותא אנו מכריזין על הצדקה כפרהסיא כל דכפין ייתי וייכול וכו', כי אין פחד מהחיצונים ואין כאן משום לא תחסום וכו', והנה עיקר זמן שליטת החיצונים בלילה הוא בחציו הראשונה (דאיתקריאת ליל בוח"ק (ח"ב קלא)), מה שאין כן אחר חצות (דאיתקריאת לילה) מתעורר עת רצון, אבל אף על פי כן חסד אברהם (לכטל הדינים ויניקת החיצונים) לא אתער אלא

בצפרא

ואפשר לומר דבהא תליא פלוגתת ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, לדעת ר' אלעזר בן עזריה יש לומר הסברא, כיון דעיקר מצות אכילת הלילה הו"ה מצ"ה (יה"י או"ר) הוא להיות דאשתני למעליותא, שחושך הלילה שהוא בכל הלילות תגבורת החיצונים, הן היום הלילה הו"ה מצ"ה יה"י או"ר ולילה כיום יאיר, על כן אומרים הלל הגדול בלילה (תהלים קיח טז) זה היום עשה י"י וכו' כי הוא כיום ממש, והנה בכל הלילות עיקר החשכות ושליטת החיצונים הוא רק עד חצות, על כן שינוי לטובה כעת הלילה הו"ה מצ"ה לחתהוות יה"י או"ר הוא רק עד חצות, מה שאין כן אחר חצות גם בכל לילות

אור וכו'), על כן כל הלילה הז'ה מצ"ה דאישתני כל הלילה למעלותא יה"י או"ר, וזהו בכל שנה איתער כעין מעשה בראשית יה"י או"ר, עד שבמחרה בימינו (רה יא) בניסן עתידין להיגאל, הנה דרשו חז"ל (רבינו בחיי בראשית א ב) יה"י או"ר, זה אורו של מלך המשיח, שיעמרהו הש"י באור מאור מאורי מילואי שמותיו ית"ש, וזהו שאמר הכתוב (ישעי ס יט) לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך הוי"ה לאור עולם במהרה בימינו אמן

השנה כבר מתעורר הרצון וכמו שכתוב בזהר כמה פעמים (תיג טז), על כן הצדיקים עומדים לעמוק בתורה ולילה כיום יאיר להם באור התורה, ולדעת ר' עקיבא נאמר, הגם דבחצות מתעורר רצון עליון, הוא לזכור את השכינה וישראל וירושלים ובית המקדש וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ג) שיושב הקב"ה ושואג כארי אוי שהחרכתי את ביתי וכו', אבל אף על פי כן חמד אברהם (לכמל הדינים ויניקת החיצונים) לא אתער עד צפרא (כמו שכתוב בזהר (תיג ג) הבקר

דרוש ר'

והנה הקשה רבינו אפרים (רין סופיא) על דברי הגדול הרי"ף ז"ל, איך פסק כר' אלעזר בר צדוק (היינו תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן) משום דקאי בשיטת ר' אלעזר איש ברתותא דקבעו הלכה כמותו, והא על כרחך פליגי אהדדי בתרתו, פליגי בחולין, דר' אלעזר איש ברתותא סבר ליה מבערין את הכל מלפני השבת (בלא שיעור כלל), רק מן התרומות טהורות סבר ליה שמשירין, ור' אלעזר בר צדוק סבר ליה דחולין אינן מתבערין מלפני השבת רק בזמנן, ופליגי בתרומה, דר' אלעזר איש ברתותא סבר ליה דמשירין מזון ב' סעודות עד ד' שעות, ור' אלעזר בר צדוק סבר ליה דמתבערת לגמרי קודם שבת, ותירץ הר"ן דסבירא ליה לרבינו דהא דקאמר ר' אלעזר בר צדוק תרומה מלפני השבת, היינו בשיור ב' סעודות הוא כר' אלעזר איש ברתותא, והא דקאמר ר' אלעזר איש ברתותא מבערין את הכל מלפני השבת ומשירין ב' סעודות מן תרומות סהורות, סבר ליה כר' אלעזר בר צדוק דחולין אינן מתבערין כלל רק בזמנן, והא דקאמר מבערין את הכל, היינו תרומות טהורות תלויות וטהורות, אבל חולין רק בזמנן, והנה מהראוי לנו להתבונן מי הכריחו לרבינו לדחוק ולפרש כן בדברי ר' אלעזר בר צדוק ובדברי ר' אלעזר איש ברתותא, אם רצה לפסוק כר' אלעזר בר צדוק יכול לפסוק כוותיה משום דמעשה רב ואפילו יפלוג עליו ר' אלעזר איש ברתותא, ועוד דלפירושו מבערין את הכל מלפני השבת היינו בשיור מזון ב' סעודות וכפירש"י במתניתין, והוא היפך דברי התוספתא, דתניא

פסחים דף מ"ט.

על דרך הפשט

ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר, (עין פירש"י, דרצ"ל דמשירין מזון ב' סעודות), וחכמים אומרים בזמנן (רצ"ל סמוך לזמן איסור יתננו לנכרי או לכהמה ולחיה של הפקר ובמקום הפקר), ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן, גמרא (ספ) תניא אמר ר' אלעזר בר צדוק פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל י"ד להיות בשבת וכא זונין ממונה של רבן גמליאל ואמר הגיע עת לבער את החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ, ע"כ, ופסק הרי"ף ז"ל הלכה כר' אלעזר בר צדוק דקאי כר' אלעזר איש ברתותא דהלכתא כוותיה (דהיינו ר' אלעזר איש ברתותא דפרק קמא (תיג יג) אמרינן התם י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טהורות וטהורות ומשירין מן הטהורות מזון ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות וכו', אמרו לא זוז משם עד שקבעו הלכה כר' אלעזר איש ברתותא, מאי לאו אפילו לאכול (רצ"ל גם בזה שאמר שאין לאכול אפילו תרומה רק עד ד' שעות בהא גם כן קבעו הלכה כמותו והוא כר' יהודה דמתניתין (יא)), ודחי, לא, לבער (רצ"ל אין ראייה מכאן דהלכה כר' יהודה דדילמא לא קבעו הלכה כמותו רק בהא דקאמר לבער הכל מלפני השבת),

(זו תוכן ההלכה דפרק קמא)

* צ"ע בתוס' (יג) ד"ה ומשירין מזון שתי סעודות כתבו וז"ל, וכ"ש בחולין שאוכליהו מרובין דמשירין כדמשמע בתוספתא עכ"ל

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש ו, פשט יעשבר

דתניא בתוספתא (ג ט) י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ואופה לו מצה בערב שבת, דנראה מבואר מבערין את הכל לגמרי משמע, ומעודת שבת יקיים במצה, ואי משום דקשיא ליה דזה סותר הירושלמי (פסחים י א) כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בוועל ארוסתו בכית חמיו על כן דחק את עצמו לפרש התוספתא ואופה לו מצה בערב פסח מערב שבת היינו למצת מצוה לצורך הלילה וכמו שפירש הר"ן בשמו, הנה זה רחוק מפשוטו, יותר טוב לומר דהא דאוסר הירושלמי מצה בערב פסח הוא מחצות ואילך וכמו שפירש בעל המאור.

ונראה לי לבאר דברי רבינו הגדול באופן זה, דהנה משנה שלימה שנינו ריש פרק ב' (בא) כל שעה שמותר לאכול מאכיל כל שעה שאוכל מאכיל מיבעיא ליה (עיין ברש"י, כל שעה שמותר לאכול מאכיל משמע דמירי בשני בני אדם), ומסיק דאתיא מתניתין כרבן גמליאל כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו, ולכאורה יש להתכונן על קושית הגמרא, לא נודע מקומם והליכתם למה גזרו אומר כל שעה שמותר לאכול מאכיל מירי כב' בני אדם, כפי הנראה לא קשה מידי, אדרבא כפי המסקנא בגמרא נראה רחוק מפשוטו, ונראה לומר דהנה במתניתין (א) ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין וכו', ר' יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין וכו', רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין וכו', הנך רואה ר' מאיר ור' יהודה (אומרים) לשון אוכלין על משקל שורפין שהוא מורה לשון חיוב, מה שאין כן רבן גמליאל אומר נאכלין שהוא רשות, ותתכונן בזה במאי פליגי, ר' מאיר ור' יהודה סבירא להו (שמות יב טו) אך ביום הראשון (היינו י"ד כנודע) תשביתו, על כל היום הוא מצות עשה דהשבתה, רק קיימו וקבלו חז"ל (שם ה) אך חלק, לחלק היום, היינו עד חצות מצות עשה דהשבתה, על ידי אכילה משביתין החמץ, ומחצות ואילך ישבית אותו לגמרי מן הבית על ידי שריפה וכיוצא ונאסר בהנאה, אם כן האכילה קודם חצות באותו היום הוא מצות עשה קום ועשה, משום חומרא דחמץ שלא יבא לאוכלו אחר זמן איסורו גזרו חז"ל לשורפו שעה קודם חצות ואסרוהו בהנאה, (ולר' יהודה איסור אכילה ב' שעות קודם חצות), הגם

דהנה ר' אלעזר איש כרתותא בפרק קמא דקאמר מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות וכו'

לו עדיין לאכול, וזה שבא זונין בתחלת שעה ה' ואמר לר' צדוק ובנו (שהיו כהנים) שהגיע זמן הביעור ויבואו לבית רבן נמליאל לבער התרומות אשר שם, היינו לאכלם, וזהו שאמר ר' אלעזר בר צדוק והלכתי אחר אבא וביערנו וכו', היינו שגם הוא הלך ואכל, ובתוספתא (ג ט) מבואר יותר, שאמר לשם, והלכנו לבית רבן נמליאל ובערנו וכו', ומה שייכות היה להם לבער חמצו של רבן נמליאל, אלא על כרחך לומר כנ"ל, ואם כן מבואר לך שהתרומה מתבערת מלפני השבת היינו בשיור, ודי בזה.

על דרך הרמז

הגדה לא נעלם אשר חכמים הנידו חמץ ושא"ר רמז ליצר הרע המחמץ את העיסה, ברעיא מהימנא (ח"ב ט) ורוא אוקימנא בין חמץ ומצה בכמה דוכתי דא יצר הרע ודא יצר טוב, ואבאר לך הענין כפי דעתי, זאת הנפש אשר אתנו נשמת הקודש אצולה מרוח אלקים, כל עיקרה הוא אותיות רוחניים אשר כללות כל האותיות הוא ק"ב אתון כנודע (ציהה פ"ב), עיין בזהר (ח"א לה). נשמת אדם הראשון (בראשית א כז) ויבוא אלקים א"ת האדם היינו דאגליף ביה כ"ב אתון מן א' עד ת', והנה האב המוליד ומצייר הבן הנה שוב מגליף ביה כ"ב אתון, מאציל מאותיותיו אשר בקרבו ונותנם בכנו כמדליק נר מנר, וזהו (שם ד א) (והאדם ידע) (וידע אדם) א"ת חוה, הגליף בה שוב הכ"ב אתון מן א' עד ת', והנה בנפש הזאת כלולים כל המדות אשר במעשהו, אבל הבחירה חפשיות להפנות המדות אל כל אשר יחפוץ, והנה כל המדות נבראו לעבוד בהם עבודה לא"ל חי, אבל כח היצר מטה המדות אל החומר ומחמץ העיסה להשתמש במדות לעבור את פי י"י ח"ו, המשל בזה, הש"י ברא את מדת האהבה הנה מן הצורך להאדם להשתמש באהבתו בכל לבבו ונפשו ומאודו ולאהוב תורתו ומצותיו ולאהוב את בני ישראל ובפרט עבדי י"י הצדיקים והחסידיים והתלמידי חכמים, אבל השאור שבעיסה מחמץ ומטה המדה הזאת להשתמש בה בדברים אשר הם באוהרה מפי י"י, דהיינו אוהב את הזנות ואת הממון ואת הכבוד, וכל מה שמשתמש ביותר בהמדה בדברים אשר לא צוה י"י, בכל פעם מתרחק

וכו' ומשיירין (בחיוב) מזון ב' סעודות כדי לאכול עד ד' שעות, הנה לכאורה סבר ליה כר' יהודה מצות עשה דהשבתה דאכילה קודם חצות, וסבר ליה דמשיירין מן התרומה דוקא, הנה סבר ליה משמרת תרומתי מוזהר שלא להפסידה, אם כן לדידיה היה מהראוי לאכול תרומה כל הששה שעות ביום י"ד, דאין כח ביד חז"ל לדחות ב' מצות, על כרחך צריך לומר דמבירא ליה כרבן נמליאל דאין מצוה (תשבתו) באכילה, והא דקאמר בחיוב ומשיירין מזון וכו', הוא מטעמא אחרינא מצות עננ שבת דהחיוב לאכול פת, ועל כרחך דמבירא ליה דאיסור אכילת מצה בי"ד הוא איסור כל היום, ואם יש לו מן התרומה בודאי מהראוי יותר לשייר מן התרומה דמוחר עליה, על כרחך לומר דהא דקאמר ר' אלעזר איש ברתותא מבערין הכל, על כרחך דקאי רק אתרומה, אבל מחולין לא קא מיירי דודאי רק בזמנן, דאי אפשר לומר דאם יש לו תרומה מחויב במצות היום ובאין לו תרומה או אם הוא ישראל יהיה פטור ממצות עננ שבת, הנה בודאי צריך לומר דלא מיירי מזה רק החולין ודאי בזמנן, רק אם יש לו תרומה מצוה לשייר גם כן מן התרומה כל מה דאפשר במציאות לאכלה דמוזהר עליה מהפסד, ומעתה הרי לך הכרח אחד דמבירא ליה לר' אלעזר איש ברתותא חולין בזמנן, והנה הכרח הב' דמבירא ליה לר' אלעזר בר צדוק תרומה מלפני השבת על כרחך בשיור קאמר כר' אלעזר איש ברתותא, דהנה ראה הרי"ף ז"ל דהמסדר הש"ס הביא הברייתא המעשה שסיפר רבי אלעזר בר צדוק, פעם אחת שבת אבא ביבנה וכו' וביערנו את החמץ, ולמה הביא זה מסדר הש"ס, על כרחך לומר כי היכי דלא נפסק כרבים כחכמים דמבירא להו הכל בזמנו חולין ותרומה, קא משמע לן מעשה רב דר' אלעזר בר צדוק כי היכי דנפסקו כר' אלעזר בר צדוק תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן, והנה אין ראייה ממעשה הלזו דאינו מבואר בו לא חולין ולא תרומה, והעיקר חסר מן הספר, על כרחך לומר דהנה רבן נמליאל סבר ליה חולין כל ד' ותרומה כל ה', והנה ר' צדוק ובנו כהנים היו (כמבואר בבכורות פ"ג.) כוכרא דר' צדוק, והנה בהגיע זמן הביעור בשבת, הנה הביעור הוא ליתן המותר לנכרי ולכהמה, ולדעת רבן נמליאל בשעה ה' ליתן התרומה לכהן שמתר

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ו, רמז ישיבר

מתרחק מהשתמש בו בדבר הנרצה ותהי להיפך, עד שיבא ח"ו לשנוא את מצות התורה ולומדיה, ואפילו אם עושה איזה מצוה כמשא כבוד יכבדו ממנו, וכן בכל עניני המדות כגון יראה והתפארות וכדומה כן הוא הענין, ובכל מדה ומדה יש ענפי המדות לרבבות כגון גאות וכעס, והכל הוא ככה הבריאה ולא נבראת לריק, אבל מן ההכרח להשתמש עם כל המדות רק שיהא השימוש באופן הנאות על פי התורה ברב או במעט, כגון לכעוס על עוברי רצונו, וכגון (הייב יז ו) וינכה לבו בדרכי י"י, וניתן השכל במרומים רבים הוא הדעת הניתן באדם לשפוט בדעתו ובצדק באיזה מן המדה ישתמש בכל זמן ועידן על פי התורה ברב או במעט ומאיזה מהן יתרחק בזמן, הדברים הללו רחבים מן הים וזה כל האדם, על כן מעשי אבות קדמו לנו בתורה לכיבוד המצוות כי המשכיל יתבונן במעשיהם ילמוד דעת המדות, הכן הדבר כי להם משפט הבכורה, הנה תתבונן, אפילו אם יעשה האדם המצוה צריך להתבונן במדות באיזה אופן יעשנה, דהנה אם יעשנה כגאות והתפארות מייגע את עצמו לריק ותחשב לו לעבירה ח"ו, (נויר גג) ושנים שאכלו את הפסח אחד וכו', רק צריך לעשות המצוה באהבת י"י ויראתו ובכבושה וענוה ושמחה וכיוצא, על הכל צריך הדעת לשפוט בצדק האיך להשתמש בכל המדות ובאיזה מן המדות לא ישתמש רק בעתים מוזמנים ברב או במעט, וזהו (משלי ג י) בכל דרכיך דעהו (וכן דוד אמר לשלמה (הייב טו כ) דע את אלקי אביך) (ברכות ג) פרשה קטנה שכל גופי התורה תלויין בה, משלו הקדמונים משל המדות, לאחד העושה תכשיל ומטעמים מן הבשר עם מלח ועם תבלין וקפלוטות, הנה מן הצורך ליקח בשר הרבה ומים הרבה ומלח מעט ותבלין מעט, ובאם יעשה העושה בהיפך היינו שיקח מלח הרבה ותבלין הרבה ובשר מעט ומים מעט וכיוצא הנה לא יוצלח המאכל לשום דבר, כן הוא הענין בהשתמשות המדות (משלי טו ט) תן לחכם ויחכם עוד בשפיטת הדעת לכל המדות.

הנה כל הדברים האלה נרמזים במצוה הזאת אשר נתן לנו הש"י בימי צאתנו מארץ מצרים, שהוא כעין תולדה חדשה לישראל כעובר הנשמת מרחם אמו, הנה התבואה עיקר מאכל האדם הוא חמ"ה

בנימטריא ד"ב הוא סוד ד"ב אותיות המוגלפין כנפש אשר בה כלולים כל המחשבות והדיבורים והמעשים וכל המדות, על כן (ברכות ג) התינוק אינו יכול לדבר אותיות עד שיטעום טעם חמה, וממנה הוא חיות האדם כמזון רמז להנשמה שהוא חיות כל הנבראים, והנה רמזו דורשי רשומות (לקיט שפות) אור ליי"ד בודקין את החמץ (פסחים ג) רמז תיכף בהגיע האדם אחר שנת י"ג כבוא אליו היצר טוב בודקין את החמץ איזה מדה שנתחמצה אצלו, בודקין בחורין ובסדקין לידע איזה שנתחמצה אצלו בהשתמש בה ביצר הרע כמין אהבות רעות ונאות וכעס וכיוצא, מחויב לבדוק עד מקום שידו מגעת ולבער את המדה החמוצה הלזו ולהשתמש בה אחר כך במצה שאינו מניחה להחמיץ על ידי כח האש הפועל בה, רמז לתורה (ידי"ג ג) הלא כה דברי כאש נאום י"י, ובדיקת החמץ לאור הנר היינו הדעת לאורו ניסע ונלך, הלא תראה הדעת הוא מאיר, כי אפילו מי שאינו רואה מאורות הולך במח על פי השכל והדעת (ובהיפוך בלא דעת כתיב (קהלת ג יד) כסיל כחשך הולך), הלא תתבונן אמרם ז"ל (כתובות קח) רואה אני את דברי אדם, הנה כינו שפיטת הדעת לראי"ה, וזהו שרמזו לאור הנר בודקין את החמץ כי אור הנר יפה לבדיקה, ורמזו בשעה שבני אדם מצויין בכתיבה, דהנה אדם הראשון כשנמשך אחר עין הדעת טוב ורע הנה מזה נתהווה יצר טוב ויצר הרע, הנה יכונה להם בני"א אד"ם כאילו הוא הולידם, והנה היצר הרע בא אל האדם מעת הוולדו, והיצר טוב מתחלת שנת י"ד, והנה ישנם בהאדם תרי בתי ליבא (קהלת יב ט) לב חכם לימינו משכן היצר טוב, ולב כסיל לשמאלו שם משכן היצר הרע, וזה שרמזו למה דוקא אור ליי"ד בשעה שבני אדם מצויין בכתיבה, היינו בני האדם הנ"ל מצויין בתרי בתי ליבא, כי כבר בא היצר טוב אז אור הנר היינו הדעת כנ"ל יפה לבדיקה, והנה כבר תרמזו המצוה הזאת, ככל שנה ושנה, והיא בחינה שרשית לכל השנה לבער המדות רעות ולבחור בטוב, הכל בשפיטת הדעת בצדק, דבר גדול דיבר לנו מרן האריז"ל (משנת חסידים ניסן פ"ג) הנוזהר ממשוהו חמץ בפסח מוכפח לו שלא יחטא כל השנה, המשכיל על דבר יבין הדבר לאשורו על פי הנ"ל, ובעל הפלאה ז"ל (פנים יפות ט) אמסכא אקרא ושמרת

* פירוש, המדות הם קודמים להמצוות.

** עיין לעיל דרוש א רמז, הג"ה *** של בדיקת חמץ.

לכל ימות האדם המתחילין בשנת י"ד, ומרמזין בכיעור לבער כל דבר המחמיץ מהנפש היינו המדות רעות כנ"ל, וכבדיקה לאור הגר היינו הדעת כנ"ל, וכל אשר ימצא חמץ בדעתו באיזה מדה יבערנה מן העולם, הנה י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר, ובשבת אין צריך לבער היא על פי הנ"ל כי השבת הוא יום התגברות הדעת לדעת כי אני ד' מקדישכם והוא בכחינת מתנה, (שמות 16 כט) ראו כי ד' נתן לכם השבת, אם כן בשבת ממילא מבער מן הנפש המשכלת המדות הרעות ואין צריך לפשפש מעשים כל כך ביום השבת, כי חזקה על שומרי שבת שלא יארע להם שום דבר רע בשבת, לרמז זה אין מבערין חמץ בשבת, וחכמים אומרים בזמנו, מברתם על פי האמור כזהר (ע"י ח"ב קל). שבשבת אין אומרים ושומר צאתנו וכו' כי הוא יום משומר והחיצונים אינם שולטים, ואף על פי כן פסקו כל הפוסקים (סי' א"ה סי' א') לאומרו כי אין מחזיקין את עצמנו לשומרי שבת כהלכתו, על כן גם בשבת יש לחוש, והוא הדין לביעור חמץ צריכין אנו לפשפש במעשינו גם בשבת, ושאני ר' מאיר דרב גובריה (ע"ה"כ יג) לא עמדו חכיריו על סוף דעתו, ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם, הנה תרומה קודש רמז למעשה המצות, וחולין היינו עסקי העולם, והנה כבר דברנו שהבחנת הדעת מצטרך הן למעשה המצות איך יעשה המצות ובאיזה מן המדות ישתמש בעשייתו המצות ואיזה מן המדות ישליך בעשייתו המצות והוא כיעור החמץ, והן כמילי דעלמא הדבר ההכרחי בעשותו אכילה ושתייה ומשא ומתן ודיבור ושינה צריך הבחנת הדעת וכנ"ל, והנה לסברת ר' אלעזר בר צדוק הנה אשכחן במצרים כמצוה הראשונה קרבן פסח צוה הש"י ליקח מעשור, מחמת שהיה אז יום השבת שיש בו סגולת הדעת, הגם שלא היו שומרים אז עדיין את השבת כדרך מצויות ועושים כי לא נצטוו עד שבאו למרה, עם כל זה סגולת היום מכראשית מתעיל למעשה המצות, כי שבת הוא קדש התורה והמצות קדש, ומתרווייהו איסתייע מילתא ומצא מין את מינו, על כן לרמז זה כמצוה הזאת מצות כיעור אין צריך לבער את התרומה בשבת, כי התורה והמצוה שאנו עושים בשבת כחוקת כדוקים ומשומרין

(שמות יג) ושמרת את החקה הזאת למועדה, כשתשמור את החקה הזאת בזמנה, מימים ימימה, יהיה לך שמירה כל השנה, היינו כענין (ויקרא 16 כט) ימים תהיה גאולתו, היינו סביבות הגלגל שנה שלימה והנה נתן לנו הש"י יום שבת קדשו יום הדעת כדכתיב (שמות לא יג) לדעת כי אני ד' מקדישכם, כיום זה יש כנפש התגברות הדעת דקדושה, וזהו שאמרו רז"ל (שבת י). אמר הקב"ה למשה מתנה מוכה יש לי בכית ננזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם, (היינו תתן להם הדעת כי ע"ה ע"ה המללם פ"ה) משה סוד הדעת דכתיב ביה (דברים לו ז) אשר ידעו ד', על כן נקרא יום השבת הזה שלפני החג הזה שבת הגדול מפני הנם שנעשה בו כי פסח מצרים מקחו מעשור כנודע, וכבר דברו בזה כל המפרשים (עיינ מה שכתבתי במאמר ג) שבת הגדול (ועיי"ש אות יא) למה תלו הנם בשבת דוקא ולא ביום העשור, אך הוא לדעתי לפרש בזה, וזה הוא אחד מאלפי רבבות סעמים (עד אין סוף) למצותיו ית"ש, שלזה צוה ליקח פסח מצרים בעשור, והנה כבר כתבנו כי שפימת הדעת מן הצורך גם כן למצותיו ית"ש באיזה מן המדות יעשנה ואיזה מדה יגרש מלבו בעשותו המצוה, ושבת הוא יום התגברות הדעת כנ"ל, והנה בשנה ההוא היה יום השבת בעשידי לחדש, על כן צוה הש"י להתחיל המצוה הראשונה שעשו בצאתם ממצרים ביום השבת דייקא, ונקרא השבת ההוא שבת הגדול גדלות הדעת כמדות, כי תראה גם קמן יש לו דעת אבל הדעת הוא כקטנות ויעשה מדותיו כקטנות, יאהב כמדת אהבה סכין וחתיכה זכוכית לשומם כתוך פיו, ולא יבחן בדעתו כי הוא דבר המזיק, והגדול שהוא בגדלות הדעת אינו מניחו לעשות זאת כי הוא מכחין בין טוב לרע, על כן נקרא שבת הגדול התחלת צמיחת קרן ישראל בגידול הדעת וידעו כי אני ד', על כן נתלה הנם דוקא בשבת, וחכן, והנה לבעבור זה עשה ד' לנו ונתן לנו את השבת קודם לנתינת התורה, להורות סגולת השבת כהתגברות הדעת הוא הקדמה למצות.

אחרי הודיע אלקים אותנו את כל זאת, הדרין לשמעתין רמיות המשנה ופולגנת התנאים על פי הנ"ל, הנה כיעור חמץ בי"ד הלא הוא מרמז

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, חדש ו, חדש ישיבר

הווי"ה, ולא ישתדל ברוב ההשתדלות להשיג פרנסתו כי לא יוסיף ולא יגרע בהשתדלותו, כי הכל בהשגחת הש"י והוא מחייהו בכל רגע ורגע ובכל נשימה ונשימה כרצונו, רק ההשתדלות המחוייב על פי התורה יעשה, ויבטח באלקיו הוא ית"ש יודע הנרצה לו והטוב יותר לסיבתו, והוא מחייהו כרצונו וחסדו, והאיש כזה היודע השם ודורשהו כנ"ל, הוא לא יכעוס ולא יתקצף על הנהגת הכורא ית"ש, רק הזמן והמקום והקנינים שיתן לו הבורא ב"ה יקבל בעין טובה ויודה וישבח ויבקש ויתפלל, וזהו הנרצה ויבטחו כך יודעי שמך (אותן היודעים שמו ית' בוסחים בו כי שמו ית' מורה שצריך לבטוח בו, ומקשה במדרש מהיכן נשמע הבטחון, מן שמו, זהו שאמר מן) כי לא עזבת דורשיך ה', אותן הדורשים השם הווי"ה מהווה כל הוויות נשמע מזה כי לא עזבת מעולם את הנבראים, רק אתה מהווה אותן בלי הפסק ואין זה כפעולת אומן מהנבראים העושה מיש ליש וכו', ממילא מהראוי ומחוייב הבטחון, העמק בדבר והתבונן

והנה נאמר בתורה (שמות יג ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ וכו' והגדת לבנך כיום ההוא לאמר בעבור זה עשה ד' לי בצאתי ממצרים, ולכאורה מהו הנרצה בעבור זה וכו' אין לו גזירה, והנראה, דהנה צונו הש"י לאכול מצה בעת צאתינו ממצרים והזהירנו מן החמץ, מעם הדבר יש לפרש על פי פשוטו (אחד מרכיבי רכבות טעמים עד אין סוף), דהנה הש"י גאלנו ממצרים להיות לו לעבדים לשרתו ולברך בשמו ולהשליך היבינו וצרכינו עליו ונהיה פונים רק לעבודתו, ולא נרבה בהשתדלות קניני עולם רק על פי פנות התורה שאז גם זה הוא עבודה, הוא הנרצה באמרו ית"ש וידעתם

ומשומרין מן החמץ, מה שאין כן חולין מתבערים בשבת היינו בעמק מילי דעלמא אכילה ושתיה וכיוצא צריכין לפשפש ולבדיקה גם בשבת, הכן הרמזים הללו וצלה ורחב הדברים ברחב ידים, והש"י לא ימנע מוב להולכים בתמים.

על דרך הדרוש

אמרו רז"ל במדרש תהלים (פ יא) ויבטחו כך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד', ויבטחו כך יודעי שמך מהיכן מן כי לא עזבת דורשיך ד', והוא פלא *), ובדרך הפשוט נראה לפרש, דהנה הוקשה לבעל המאמר ויבטחו כך יודעי שמך הנה פתח ביודעים ידיעה בלבד וסיים במעם כי לא עזבת דורשיך נראה דבעינן דרישה, על כן מפרש הפירוש הוא כך, דהנה (פרדס שער עשר ולא תשע פ"ט דף ה) השם הווי"ה ב"ה הי"ה הו"ה ויהי"ה מהווה כל הוויות, והנה נדרש שההתהוות שהוא מהווה הוא בלי הפסק, ואינו דומה לפועל אומן בשר ודם שהוא עושה איזה מעשה, אחר העשייה הנה המעשה נפרד מהעושה ואין צריך לו, והוא מפני שהמעשה שעושה הנברא הוא יש מיש ואינו פועל רק השתנות צורה, מה שאין כן פעולותיו ית"ש בכל העולמות שנבראו בכחו ית"ש הנה כלם נתהוו מאין ליש, הנה הווייתו ית"ש אינו נעדר כרגע מן המתהווים והנבראים והשגחתו ית"ש אינו נפסק כרגע, ואילו יצוייר ח"ו העדר השגחתו כרגע מן הנברא ישוב הנברא לאין כמקדם ויתבטל, על כן שם הווי"ה ב"ה נקרא שם העצ"ם, מורה שהוא מהווה כל הוויות בלי הפסק ההשגחה והשפעת החיות וההויה לנבראים בלי הפסק, המשכיל על דבר שמו ית' אשר נקרא הווי"ה ודורשהו כנ"ל למה נקרא שם העצ"ם כו', הנה ישים בטחונו בשלימות באלהי עולם

* הג"ה

דהנה קרוב לפשוטו אמרתי דבר נחמד, (מרגע שמות ד ואתחנן אופן קצה) ישנו שם אחד מן ע"ב שמות הקדושים שהוא שם תכ"ה, והוא שם השמיני מן ע"ב שמות תכ"ה, ובכתבי האר"ל (פרע"ח ש"ד פ"ה) מבואר לכווננו בסופי תיבות לא עזבת דורשיך ה', ואנחנו אומרים זה הפסוק בקדושה דסדרא אחר התפלה קודם הליכתינו לעסוק בעסקי העולם להיות סגולתו לבטחון, ועוד יוצא שם אחד מפסוק זה בראשי תיבות יודעי שמך כי יכ"ש חלק ב' מן השם הג' דמ"ב יחודך בבבת שמרם, וכוננתו לשמידה, והרי לך ב' שמות יוצאים מפסוק זה, (וב' שמות הללו נרמזים בתורה כשהרג משה את המצרי) *, והנה אמר הכתוב ויבטחו בן יודעי שמך, היינו אותן היודעים לכוין שם המסוגל לבטחון, והנה בדברי חז"ל שאל השואל מהיכן, היינו כוננת השם לבטחון מהיכן הוא, אם הגרמו בתחלתו או בסופו, והשיב מן לא עזבת דורשיך ה' היינו השם הג"ל, הבן, (ועיין רגל ישרה מערכת כ כה"ת, ועיין הקומת ספר פתורא דאבא א ב, עיי"ש הישיב, ועיין מגלה עמוקות שמות ד"ה רשע למה תכה רעך)

* למה תכיה רעך, מי שמך לאיש (שמות ב יג"ד).

ונצמיונינו לשכות, הנה הרהור מותר אכל המשכיל על דבר לא יאהוב כי אם רצונו ית"ש, הנה גם הרהור לא יבא לו, הנה תראה המהרהר אינו מהרהר רק בדבר שקשור לו בלבד, מה שאין כן פילא בקופא דמחטא, על כן הצדיקים שב הדבר למבע להם ובליילה ישכבו גם כן על יצועי אהבתו כענין מאמר הנביא (ישעי' כו ט) (ד') [נפשי] אויתך כלילה, (שה"ש ג א) על משכבי וגו', ע"כ ביום שאינו יום מלאכה ג"כ מן הצורך לבער החמץ, הבן הדבר, ר' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנם, היינו על פי האמור, שגם במעשה מלאכת התורה ומצות מחוייבת האמונה ובמחון אשר השי"ת יומין לו המצוה בזמן שירצה ובכל זמן ועידן יעשה את אשר מזמין לו השי"ת, אין לך שעה פנוי ריקם מהמצות, ולא ישתדל לבקש גדלות כי זה גם כן מתרמית היצר, אבל ודאי יכסוף ויחשוק מתי תבא לידו המצוה המרוחקת ממנו עדיין ואקיימנה, עיין כל זה בחובת הלכות בשער הבטחון (סופיה דיה והשביעי), ממילא לפי זה הוא הנרמז בדברי ר' אלעזר בר צדוק, תרומה" קד"ש רמז למעשה התורה ומצות, מתבערין לפני השבת, כי מצוה שיש בה מלאכה אסורה בשבת רק המצוה המפורש היתר עשייתה בתורה, והמצות שאינה מוזמנת לידו הנה לא נאמר בהרהור בהם רק אדרבא יכסוף ויתאוה מתי תבא לידו, אבל חולין מרמז לעסקי העולם, מהראוי להמשכיל לעזוב גם ההרהור, על כן לרמז זה מבערין חמץ גם בשבת, ודי בזה.

על דרך הסוד

חמץ ושאר ידוע ענינם (פרעי"ה שכי"א) מרמזין להמרכבה טמאה היונקים מן הקדושה וחפצים להחטיא את ישראל בכדי לבלוע ח"ו ניצוצי קדושה כי זה חיותם, והנה אלקים עשה את האדם ישר היה מוכן לקבל רק טוב, ומה שנבראת המרכבה טמאה הוא בכדי שיהיה רצועה לאלקאה לחייביא אם יחמאו, ובהכרח ינתן להם חיותם מה שהוא בהכרח, וכאשר ישראל יהיו זוכים יבררו גם הכירור הזה דהיינו ניצוצים הקדושים אשר בתוכם והרע יתבטל והחיות ישאר גם הוא לאלקינו בשם קדש, אמנם כאשר חטא אדם הראשון בעץ הדעת טוב ורע, אזי נפלו ניצוצים הקדושים

וידעתם כי אני ד', היינו המהווה כל הויות יש מאין ואינו נפסק הווייתו כרגע שמהווה את הנבראים כל רגע ורגע וכנ"ל, ועל כן נשים במחונינו רק בו, ולשוא עומלים המשתדלים ברוב ההשתדלות ומניחים חי החיים, הבן הדבר, והנה צונו השי"ת לזכר זה לבער החמץ ולאכול מצה, החילוק שבין חמץ למצה, המצה היא נשמרת בפעולת האומן שעשאה, כי כשלוקה האומן מים וקמח כן נשארת בגדלותה או בקטנותה, מה שאין כן חמץ מגביה את עצמה יותר מפעולת האומן ועושה תנועות מפאת עצמה, וגם תראה שעשיית המצה היא שלא ירפה ידיו ממנה ולא יניחנה בלי עסק, כי אם יניחנה האומן מבלי עסק תתחמץ ותעשה פעולה בפני עצמה, על כן ענין מצות המצה מורה לנו על ענין נכבד הלזה, אשר השי"ת כביכול מהווה כל הויות בכל זמן ועידן ואינו מניח את פעולותיו מבלעדי השגחתו וההווייתו בכל זמן ועידן, ועל כן נשים במחונינו בו ולא נרבה בהשתדלות לעשות פעולות בפני עצמנו כענין החמץ, וזה כמעט הכתוב ויבטחו בכ יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ד' מבלי עסק אין אתה מניח אותם כרגע הבן, על כן צונו השי"ת לבער החמץ ולאכול המצה, להיות כי בעבור זה הוציאנו ד' מצרים שנשים במחונינו רק בו ונשליך אליו יהבינו, ונדע כי הוא צור חיינו ומגן ישענו, ולא נרבה בהשתדלות רק בעבודתו ית"ש, וזה שנאמר מצות יאכל וכו' ולא יראה לך חמץ וכו' והגדת לבנך וכו' בעבור זה (היינו להשבת החמץ ולאכול המצה כנ"ל) עשה ד' לי בצאתי מצרים הכל כנ"ל, והוא נחמד ונעים, והנה יצא לנו מכל זה, השבתת וביעור חמץ רמז להשבתת השתדלות עסקי העולם ותאוותיו, ואכילת המצה מרמזת על האמונה והבטחון ולעזוב הכל ולבחור ברצונו ית"ש, הבן הדבר.

הדרין לשמעתין רמזת המשנה ובפלוגתת התנאים על פי דרש הנ"ל, י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת, כי שבת בלא זה אינו זמן השתדלות בעסקים וכבר נצמיונו (מכלתא יתרו ז ט) כאלו כל מלאכתך עשויה (חגיג' גב. ה.) יומא דאורייתא יומא דנשמטא, על כן עיקר רמזות ביעור חמץ אין צריך לרמז רק בימי החול שהן ימי מלאכה, וחכמים אומרים בזמנן, כי הגם שאין שבת יום מלאכה

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש ו, טו ישיבת

לתוך הקליפות והוצרכו לגליות להוציא בלעם מפיהם, והנה בזמן צאתנו ממצרים צונו הש"י להשכית ולבער חמ"ץ ושאר (הוא בחינת דבר ונוקבא שבמרכבה המסאה (ומ"ג רמ"ג). חמ"ץ דכורא שא"ר נוקבא שחיסוצו קשה, חמ"ץ שא"ר בנימטריא ע"ץ הדעת כנ"ל שנתפתה בה אדם וגרם ליתן חיות נוסף אל הקליפה, וזה היה על ידי פיתויי הנחש, והנה ציונו הש"י להשכית ולבער חמ"ץ ז' ימים בשנה, כשתקח ז' מן שס"ה ימים שבשנה וגם רביע היום הנוסף על שס"ה (הוא רביע היום גם כן שנאמר החמץ קודם הז' ימים) אזי נשאר שנ"ח ימים, להיות שביעור חמץ בימים הללו הוא לשמירה מעולה כל ימי השנה לביטול וביעור זוהמת הנחש"ש, (עי' אלו הדברים בספר ברית כהונת עולם (מצות משוחים פס"ו) כי מסנו הדברים), ובזאת יבא משי"ח (זה לעומת זה חושבנא דדין כחושבנא דדין, אזי מלכותא חייבתא נח"ש תתבטל והיה ה' למלך על כל הארץ, י"י מל"ך י"י מל"ך י"י ימל"ך בנימטריא משי"ח), ומעתה תבין ענין ביעור חמץ לתקן חמא אדם הראשון ענין עץ הדעת ולבטל מלכותא חייבתא להוציא מהם הניצוצים הקדושים ולרבות כבוד שמים למלאות כבוד ד' את כל הארץ וימלוך על כל העולם כולו בכבודו במהרה בימינו.

והנה בשבת הקודש אמרו בזהר (ח"ב קלה) כד עייל שבתא איהי אתיחדת ואתפרשת מסמרא אחרא וכל דינין וכו' וכל שולמני רוגנין ומארי דינין כולו ערקין ואתעברו מינה ולית שולמנא אחרא ככולו עלמין וכו' עיין שם, כי קדושת היום ממילא גורם כל זה, ומה שאין הדבר הזה נגמר בשבת, הנה אנחנו רואים שאף על פי כן ישראל הם עדיין בגלות בין האומות גם בשבת ומלכותא חייבתא שולמנא, הוא להיות על ידי חמא אדם נתגשם נוף האדם מה שהיה קודם החמא רוחניי ספיריי גם הגוף כתנות או"ר, הנה אחר החמא נתגשם בסוד כתנות עז"ר, ממילא אין עליה כעת לחיצוניות העולמות רק לפנימות, אבל חיצוניות כדקאי קאי, ובמהרה בימינו כאשר יגיע הזמן להתגלות מלכות שמים ולביטול מלכותא חייבתא מכל וכל, היינו כאשר ישובו גם הגופנים להיות מזהירים כזהר הרקיע כאשר היה קודם החמא, וכענין שנאמר (ויאל יב ג) והמשכילים יזהירו

הקדושים אל הקליפות ביותר שנתעורר הדבר מסיבת מלכין קדמאין שנפלו רפ"ח ניצוצין, ובכל יום בעוה"ר על ידי חמאים בולעים הקליפות ניצוצי הקדושה ובעוה"ר נתגדלה המרכבה מסאה, על כן יש שלימה למלכי האומות וישראל ירודים ביניהם עד שיכירו הניצוצות וממילא תתבטל הרע, כי הרע אין לו מציאות בפני עצמו, ואז יוצאין ישראל לחירות, הנה התחלת ענין נפילת הניצוצות היה בחמא אדם הראשון, הנה המרכבה מסאה נקרא חמ"ץ שא"ר, ענינם דבר ונוקבא שבקליפה בנימטריא ע"ץ הדעת"ת (ח) והנה כאשר בא אברהם אבינו קדמאה לגיורין, תקונא דאדם קדמאה, התחיל לברר הניצוצין (בראשית יב ה) ואת הנפש אשר עשו בחרן, והבטיח לו הש"י (שם יב ג) ונברכ"ו כך כל משפחות האדמה, היינו מלשון (בלאים ז א) המכריך את האילן, שכל הניצוצים הקדושים שבכל האומות יתמשכו בו וישבו אליו אל הקודש, והאלילים כליל יחלוף ותתבטל כל המרכבה מסאה, וימלא כבוד ד' את כל הארץ ותהיה מלכות שמים והיה ד' למלך על כל הארץ, והנה אמר לו הש"י (בראשית טו יג) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ועבדום וענו אותם וכו', כי על ידי כור הברזל ושעבוד ישראל בין האומות אזי יתברר מהם הרע ונופל אל הגוים, והטוב היינו הניצוצים הקדושים המשוקעים באומות ובקליפות יבואו ויצטרפו אל ישראל, וזהו שאמר הש"י (שם יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול היינו רכוש ניצוצים הקדושים, והנה עיקר ניצוצים קדושים היה במצרים ר"ב ניצוצין מן הרפ"ח כנודע מסוד הכתוב (בראשית מא מט) ויצבור יוסף ב"ר (שם מה כח) ר"ב עוד יוסף בני חי, והנה (עמש ט א) הך הכפתור וירעשו הסיפים כיון שנתנברו ישראל על המצריים והוציאו בלעם מפיהם כבר היו מזומנים כל הניצוצות שבכל האומות להצטרף אל ישראל, ואלמלא לא חמאו (ישראל) באותה מעשה אחר מתן תורה כבר היו יוצאין ידי חובת כל הגליות כי מצרים היו כלולין מכל הגליות, זה סוד (שמות ב כג) ויהי בימים הרבים ההם, רבי"ם ראשי תיבות רומי בכל יון לדי (כן הוא במגלה עמוקות (תולדות כו)), רק ע"י החמא נתגברה שוב זוהמת הנחש נפלו הניצוצות

(ח) עיין מאמר ח סימן ו.

ברא את הסמרא הזאת ונותן להם חיות, ולא יתכן ללמוד למשה אופן ביטולם מכל וכל, והנה ביעור חמץ הוא גם כן לבער הכתרין דמסאכותא והמרכבה טמאה ומלכותא חייבתא ואיך אתמסר זו לישראל, ואמר רעיא מהימנא שאני ביעור חמץ מקטורת דפקודא דא שפיר אתמסר לישראל, דבקטורת יש י"א סממנים לבטל ולהחליש גם עיקר החיות הניתן אל הקליפות בהכרח, כי חיותם הוא שבא להם י"א בחינות מ' מלכין קדמאין וד' אחוריים דחכמה וכינה ישראל סבא ותבונה, אבל מה שבלועים הקליפות בכל עת ומה שנעשה על ידי חטא אדם, זה להם למותרות, ויצדק ללמוד לישראל אופן הוצאת הניצוצות ולבער כחם מכל וכל, עיין שם, והנה הניצוצין שיש בהם מעת הבראם הכרח די חיותם ושב הדבר להם לעצמם כעין הנשמה עם הגוף, יתכן לכות להם שם חולין, (ולעתיד לבא במהרה בימינו כשיציא כל הניצוצין ולא ישאר רק הכרח החיות אזי ישונו אל הקודש והרע יתבטל, על כן יהיו כמה וכמה מן הגוים לשארית לרקחות ולטבחות ולאופות, ואם כן יהיה הדבר חולין שנעשו על טהרת הקודש), מה שאין כן הניצוצין היתירים שבלעו על ידי החטאים אין הדבר להם לעצמם רק כענין עיבור נשמה, ועם היות הניצוץ הקדוש אצלם הוא דבר נפרד נקרא תרומה קדש לה', כיון שמוכן בכל פעם להרימו לד', כענין שאומרים הניצוצין בכל יום (תהלים ל ב) ארומסך ד' כי דליתני (משניח תפלת העשי פי סיח), והנה בשבת הגם דלית שולטנא אחרא בכלהו עלמין, עם כל זה הכרח החיות יש להם, ואנחנו כוונתינו בביעור חמץ הגם שאין לבערם מכל וכל עם כל זה הכוונה היא שנוכה [תקנת] מכל וכל, דהיינו גם הכרח החיות שבהם ישאר גם הוא לאלהינו וימלא כבוד ד' את כל הארץ, (התבונן מה שכתב האריו"ל (פרעי"ח שכ"א סופיה) כענין עשרה פתיתין חמץ), אם כן גם בשבת שייך ענין ביעור חולין, היינו הכרח החיות נשאר גם בשבת, אבל תרומה (כנ"ל) מלפני השבת, כי בשבת לית שולטנא אחרא וכו', וכל דברינו בדרך אפשר, והשם הטוב יעזרינו על דבר כבוד שמו, ואל יאמר פינו דבר שלא כרצונו.

יזהירו כוהר הרקיע, או גם חיצוניות העולמות יתעלו, וזהו (ישעי' מ ה) ונגלה כבוד ד' חיינו הלבושים, כענין (שבת קיג.) ר' יוחנן קרא למאניה מבכדותא, וראו כל בשר יחדו עם הנשמה, וזהו מלוך על כל העולם כולו בכבוד"ך מלבושים כנ"ל, ואז נשגב ד' לבדו, על כן מצוה להחליף בגדים בשבת לרמו במהרה בימינו יתעלו גם הבגדים היינו חיצוניות העולמות

ועתה ממילא רווחא שמעתתא דידן, י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת היינו בחול, כי עיקר ביעור חמץ לבער הכתרין דמסאכותא ומלכותא חייבתא וכנ"ל, והנה בשבת, קדושת היום בעצמו גורם כל זאת כמו שאמרו בזהר וכל שולטני רוגזין וכו' כולהו ערקין וכו' ולית שולטנא אחרא בכלהו עלמין, וחכמים אומרים בזמנך, כי גם ביום השבת אין עליה רק לפנימיות ואנחנו רוצים לגרום בביעור חמץ לבער מכל וכל גם מהחיצוניות וימלא כבוד י"י את כל הארץ, על כן שייכות מצות ביעור גם בשבת, ור' אלעזר בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנך, סוד התרומה"ה מבואר בכתבי האריו"ל (לקי"ת ק"ח פו בסעמי"ח) שהוא להסיר אהיות החיצונים שלא יתאחו, על כן נותנים לכהן תרומה איש חסד, והנה בשבת גם כן מתעברין כל שולטני רוגזין ומארי דינין, ממילא בשבת אין צריך לעשות ביעור לתרומה, אבל חולין מתעברין בזמנך כנ"ל, מטעם כי גם בשבת עדיין לא ניתקן לגמרי החיצוניות, ואין להאריך יותר, המשכיל יפרש הדברים בהרחבת הדעת ופמטייא דאורייתא טבין, והשם הטוב יכפר בעדינו, וכל דברינו בדרך אפשר, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו

ואומר עוד, הנה אמרו ברעיא מהימנא (זח"ב מ) וישא העם את בצקו (שמות יב לד), פקודא דא לבער חמץ דהא פקודא דא אתמסר להו לישראל, והקשה הרמ"ז, וכי כל פקודין לאו לישראל אתמסרו, ותירין על פי דברי מרן האריו"ל (*). על מה שאמרו רז"ל (שבת פט.) דמלאך המות למד למשה עצירת המגפה על ידי הקטרת, ולמה לא למדו הקב"ה, הוא, להיות דהש"י

(* עיין לקי"ת להאריו"ל תשא סט ע"ב.

דרוש ז'

פסחים דף מ"א.

על דרך הפשט

אמר רבא, אכלו נא לוקה שתיים (רש"י, משום לא תאכל נא ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש, דכי אם צלי אש נמי אלאו דלא תאכלו קאי), מכושל לוקה שתיים (כנ"ל), נא ומכושל לוקה שלש, אביי אמר, אין לוקין על לאו שבכללות, (רש"י, כי אם צלי אש לאו שבכללות הוא, דכולל בו כל מיני בישולין שאינן צליה לאמור), איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי, (רש"י, תרתי הוא דלא לקי כיון שהוא לוקה משום נא ומשום מכושל תו לא לקי משום כלל דכי אם צלי אש, אבל חדא מיהא לקי כגון המכשל בחמי מבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא מלקות של נא לוקה משום כי אם צלי אש), איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה, (רש"י, ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי משום כי אם צלי אש דלא מיוחד לאוי ידידה כלאו דחסימה שהוא מפרש איסורו ומסיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה), כן הוא גירסת הגמרא שלפנינו, והנה לפי הגירסא הזאת מיבעיא לן לפסוק להלכה דאכל נא ומכושל לוקה שלש כרבא, (ב"ב כ) דהלכתא כוותי' לגבי דאביי (לכר מיע"ל קג"ם), והנה הרמב"ם פסק (קרבן פסח פ"ח ה"ד) אכל נא ומכושל לוקה אחת (וחשב שתיהן במנין המצות (ספמיצ שורש ט) למצוה אחת), והוא משום דהרמב"ם ס"ל דגרמינן אביי קודם לרבא, (והכי מיייתי האי שמעתא בסדר מנין מצותיו) כמו בכל הש"ס נישנים דברי אביי קודם לרבא, ואם כן המאמר אכלו נא לוקה שתיים וכו' הוא דברי אביי, ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, ופסקינן כרבא כמו בכל הש"ס, וכן הוא גירסת הרמב"ן וסמ"ג, אבל לו יהיה כגירסתם אביי קודם לרבא, הנה לפרש"י לשני הלשונות של רבא כאכל נא ומכושל לוקה שתיים ורבא לא פליג אלא על כי אם צלי אש דזה מיקרי לאו שבכללות ואין לוקין עליו כהדי המלקיות דנא ומכושל ובמקום דליכא לאוין דנא ומכושל כגון שבישלו בחמי מבריא דאין כאן לאוין דנא ומכושל

יח*) עיין הלכות סנהדרין פ"ח ה"ג, ובלחם משנה כאן

רק שעבר על כי אם צלי אש לחודיה, כהא יש חילוק בין הלשונות, דללישנא קמא דרבא לוקה, וללישנא בתרא אינו לוקה, ומבעיא לן לפסוק כלישנא בתרא דספק נפשות הוא, ואם כן על כי אם צלי אש אינו לוקה כלל בשום פעם בין באכלו נא ומכושל אינו לוקה רק כ', היינו על נא ומכושל, בין באכלו במכושל חמי מבריא אינו לוקה על כי אם צלי אש, אבל על נא ועל מכושל לב' הלשונות לוקה כ', (ולאכ"י לוקה ג', וזה הוא שיטת הרמב"ן וסמ"ג), וזה הוא השגת הראב"ד (י"ח) על הרמב"ם במה שפוסק אכל נא ומכושל לוקה אחת הוא דלא כאכ"י ודלא כרבא, והרמב"ן מתמיה בזה ומשיג על הרמב"ם דקא פסיק ותני אכל נא ומכושל אינו לוקה רק אחת וקחשבו רק למצוה אחת ממנין תרי"ג, והוא משיג ומבר ליה דלוקה שתיים וקא חשבם לשתי מצות ממנין תרי"ג, והנה הרמב"ם ז"ל מביא ליה דהא דאמר רבא אין לוקין על לאו שבכללות זה קאי על נא ומכושל, כיון דאין מיוחד הלאו בכל אחד בפני עצמו לשיאמר אל תאכלו ממנו נא ואל תאכלו ממנו מכושל דאז היה לאו מיוחד בכל אחד והוה לן לחשבם לב' מצות, מה שאין כן בעת דשניהם הם בלאו אחד לא קא מנינן להו רק למצוה אחת ואינו לוקה העובר על שתיהן רק מלקות אחת, ועל זה קא משיג הרמב"ן מאד, דאם נאמר דהא דאמר רבא אין לוקין על לאו שבכללות קאי על נא ומכושל, אם כן פירוש ב' הלשונות דרבא איכא דאמרי חדא ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי, ללישנא בתרא לא לקי כלל גם באכל נא ומכושל והוה ליה לפסוק כלישנא בתרא בעסקי נפשות ספק לקולא

ונראה לי לכאר שיטת הרמב"ם שהכריח מהגמרא דלישנא קמא הוא עיקר, ונבאר מקודם גם כן גירסתינו כגמרא רבא קודם לאכ"י, על כרחך לא דבר ריק הוא וקשה לשבש כל המפרים, וכדאי יצתה הגירסא הלו גם כן בכוננה מפי הוריים ומורים, ונראה, דהנה בשיטה זו איתא כגמרא (שם) אמר רב חסדא המכשל בחמי מבריא כשבת פטור, פסח שבישלו בחמי מבריא חייב, ופרכינן מאי שנא כשבת דלא דתולדות אש בעינן וליכא, פסח נמי לאו תולדות אש הוא, אמר רבא מאי חייב דקאמר, דקא עבר משום

דרכא טובב הולך על קומב דאין לוקין על לאו שבכללות, וצריכין לומר דרש"י ז"ל גרם בכאן רבא קודם לאבבי כגירסתינו בש"ס שלפנינו), ועוד מהראוי לדבר בזה באריכות הדברים ברחב ידים וקצרתי באמרים

על דרך הרמז

להבין פלוגתת הרמב"ם עם הרמב"ן וסמ"ג, שהרמב"ם חושב לנא ומבושל למצוה אחת ממנין תרי"ג, והרמב"ן וסמ"ג חשבו לכו' מצוה, (ההלים מה יח) סוד ד' ליראיו ונפשם יודעת מאד כל אחד כפי מצב שורש נשמתו ואלו דברי אלקים חיים, והנה עתה באתי להראות פנים לשימת כל אחד ואחד על פי דרך רמזי מצוה במעמה, הגם שאי אפשר להשיג תכלית מעמי המצוה כי הם שכל אלהי ואין סוף למעמיהן, עם כל זה מצוה עלינו למצוא חפש מחופש מעמים בדרך פרד"ס התורה כפי קט שכלנו ורחמנא ליבא בעי

ואומר תחילה, הנה הרב הרא"ה בספר החינוך (כא מצוה ז), (יש סברא שהרא"ה לא חיבר ספר החינוך, עיין בספר שם הגדולים), כתב מעם למניעת אכילת הפסח במבושל הוא הוראה שיצאנו ממצרים לחירות עולם, ואכילת צלי הוא אכילת מלכים ושרים, וכדרך שאמרו באכילת הקדשים להכהנים (במדבר יח ה) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, מה שאין כן מי שאינו בן חורין כל כך ואין ידו מספקת כל כך אוכל דוקא בבישול כדי שיתוסף לו במאכלו הרוטב וקיפה השומים והבצלים, זה כוונת תוכן דבריו ז"ל, והנה מהראוי לנו להתבונן מאי נפקא לן מזאת ההוראה והזכרון שיצאנו לחירות עולם, ומה הוא ההכרח לנו לידע כל זה, ונאמר, אחר שנתבונן מה הוא דבר המורגל בפי חכמינו שהיציאה ממצרים הוא גאולה לחירות עולם, וכן תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בנוסח ברכת קריאת שמע [עריכת] ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם, היכן הוא החירות עולם, הלא בעונותינו הרבים עבדים אנחנו בשעבוד מלכיות זה כמה מאות שנים ביתר כפלי כפלים קשה יותר משעבוד מצרים, לא נתננו די השב רוחנו זה חומס זה רומס עד יערה עלינו רוח ממרום במהרה לנקום נקמתנו ונקמת תורתו

כי אם צלי אש, (רש"י, משום צלי אש לאו דלא תאכלו כי אם צלי אש איכא ולא לאו דבישול, וסבר לוקין על לאו שבכללות), ולפי זה אם נגרום אבוי קודם לרבא, ורבא יסבור אין לוקין על לאו שבכללות יקשה לן דרבא אדרבא, על כן זאת היתה לראשונים דגרסו רבא קודם לאבבי, ואם כן רבא סבר ליה לוקין על לאו שבכללות, והנה הרמב"ם ז"ל לא הונח לו בגירסא הלזו, דבכל הש"ס מוקדם אבוי קודם רבא, ובעל כרחך גרסינן אבוי קודם לרבא, וגם אם נגרום רבא קודם לאבבי, הא דאמרינן בש"ס בכמה מקומות אין לוקין על לאו שבכללות אתיא לשימת אבוי, דלית הלכתא כוותיה לגבי דרבא, והנה בכמה מקומות בשימת הש"ס בהלכה פסוקה אין לוקין על לאו שבכללות, ובעל כרחך גרסינן אבוי קודם לרבא, ורבא הוא דסבירא ליה אין לוקין על לאו שבכללות, ולפי זה הדרא קושיין לדוכתא, דהרי רבא בעצמו סבר ליה המבשל בחמי מבריא לוקה משום כי אם צלי אש הגם דהוה לאו שבכללות, והנה ללישנא קמא דרבא נוכל לתרץ הכל על פי שיטת הרמב"ם, דסבר ליה לאו שבכללות מיקרי כאשר יש בפסוק לאו אחד ומבואר בו כמה ענינים, אפילו עשאן כולן אינו לוקה כי אם מלקות אחת, וזה הוא מה שאמר רבא ללישנא קמא חדא מיהא לקי, היינו אפילו אכל נא ומבושל וחמי מבריא, ולא מיקרי כי אם מצוה אחת ממנין תרי"ג, ושפיר יונח גם כן הא דאמר רבא לעיל (פסחים מא) המבשל בחמי מבריא חייב משום כי אם צלי אש, דזה נמי ניהא, דכמו כשאכל נא לבדו או מבושל לבדו לוקה, כן גם כן חייב אם בישל בחמי מבריא משום כי אם צלי אש, מה שאין כן ללישנא בתרא דסבירא ליה לרבא דחדא נמי לא לקי תקשה דרבא אדרבא, מזה יש הוכחה דלישנא קמא עיקר והבן, (והנה רש"י ז"ל דפירש דעל נא ומבושל לא פליגי אבוי ורבא דלוקה שתים לכל הפחות, ועיקר פלוגתייהו על כי אם צלי אש, דלישנא קמא דרבא לוקה אם בישלו בחמי מבריא משום כי אם צלי אש, הנה לא יקשה גם כן דרבא אדרבא דסבירא ליה לעיל דבישלו בחמי מבריא חייב משום כי אם צלי אש, רק דאי אפשר לומר כן לדעתו (רק לדעת הרמב"ן דפירש גם כן ברש"י), דהרי הוא בעצמו פירש לעיל דסבירא ליה לוקין על לאו שבכללות, וכאן גם לישנא קמא

לחירות עולם, ולא לעשות עיקר מעבודת העולמי, ושלא לבלות הזמן היקר שבמציאות בעבודת העולמי, והנה לפי דעת ומעם הרב הנ"ל המניעה מלאכול הפסח נא הוא גם כן ממעם הנ"ל, כי נא הוא שאינו צלי כל צורכו, והוא מאכל העבדים (שנה כ) כמאכל בן דרוסאי בשיל ולא בשיל, ולפי זה מניעת אכילת נא ומבושל הכל הוא ממעם אחד, להורות לנו שיצאנו ממצרים לחירות עולם ושלא להשתעבד לשעבוד העולמי, רק לבקש צרכי נפשינו כי לכך נוצרנו וזה כל האדם.

עוד כתב הרב הנ"ל (חינוך שם) מעם למניעת אכילת הפסח במבושל, להורות החפזון שיצאנו בחפזון ממצרים, דהנה לבישול צריך פנאי לחתך ולבשל במאכלים שונים, מה שאין כן צלי אש הוא במהירות, זה תוכן דברי הרב, והנה צורך הזכרון הזה הוא גם כן יסוד מוסד לנו, ומן הצורך לנו לזכור אמונת אומן, והוא על פי מה שקדם לנו המאמר בפסוק (שמות יב יז) ושמתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם, מה היא שמירת היום לדורות בחקת עולם, ופירשנו (דרוש ה' רמז) על פי הנדרש במדרש תנחומא (שם מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה יצאו כל צבאות ד' וכו', (רצונו לכאר למה נאמר מקץ) כשהגיע הקץ לא עכבם כהרף עין, כמ"ו בניסן נגזרה גזירה ונדבר עם אברהם אבינו בכרית בין הכתרים וכו', וכמ"ו בניסן נגאלו ממצרים, כמ"ו בניסן עתידין להגאל משעבוד מלכות, עכ"ל, הנה הורו לנו חז"ל במדרשם הלז, דפסוק ויהי מקץ וכו' מורה לנו כאשר ישראל הם בגלות כשיגיע זמן וקץ הגאולה אינו משהה הש"י שמחתם כרגע, אפילו ח"ו אינם ראויים, וכמו שהיה במצרים כנאמר בפסוק (חוקאל טו ז) ואת עירום ועריה עם כל זה היתה הגאולה בחפזון לעורר המדריגות אורות עליונים בדילוג בכדי לגאלינו כשיגיע זמן הקץ, (וכמו שנודע ליודעי ח"ן) (פרעה שיא פ"א) ענין הפסיחה והדילוג גדלות קודם לקטנות, ויבואר במעט קט להלן בדרך הסוד, אם כן ענין החפזון הוא אמונת אומן לנו גם היום בגלות הארוך הזה, כשיגיע זמן בעת"ה, הגם שח"ו אין זכות בדור, עם כל זה יחיש מעשהו לגאלינו גאולת עולם בחוקה מכלי מעם, וזהו ושמתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם, הבן הדבר כי קצאתי, וכבר הרחבנו הדיבור בזה באריכות

תורתו, אבל כבר קדם לנו הדיבור זה כמה פעמים באריכות, ועתה נקצר באמרים שכבר נאמרו ונשנו בכמה פנים, והוא, כאשר הוציאנו הש"י ממצרים שהיו ישראל משוקעים לשם בטומאות מצרים, אשר היה יסוד מוסד להם שכל הנהגות העולם הוא על פי טבע המזלות, ואין כח עליון חשוב ונשגב למעלה מן המזל, על כן היו עובדין למזל בכור המזלות, וכאשר הוציא הש"י את עמו ממצרים שידד מערכות השמים וכוכבי השמים וכמיליהם, והראה לבאי עולם השגחתו הנפלאה למעלה מן המזלות, ושאין כח בשום מזל וטבע לפעול שום פעולה בזולת רצונו וכהו והשגחתו הנפלאה בפרטיות לכל הנבראים, וזה הוא מה שמבואר כמה פעמים בדבריו ית"ש באומרו (שמות יב) וידעתם כי אני ה', (שם טז טז) וידעו כי אני ד', היינו מהווה כל היות ומשדדס כרצונו ואין שום דבר קטן בטבעי העולם מתהווה בכל זמן ועידן מבלעדי יכולתו והשגחתו ית"ש, על כן בשעת היציאה צונו הש"י ליקח מלה רמוז לבכור המזלות לשוחטו ולזרוק דמו (הוא כח נפשו כי הדם הוא הנפש) לשם ד', להורות כח המזלות הוא כפוף תחת השגחתו ויכלתו, ואין להם שום כח ותנועה מבלעדי שפעו ויכולתו ית"ש, והנה כשנתוודע כל זה בעת צאתנו ממצרים, הנה יצאנו לחירות עולם, היינו חירות עולמי (ועסקי) [מעסקי] עבודת העולם, כי הנה מי שלא נתאמת אצלו ההשגחה בסוכרו שהכל נתון תחת הטבע, הנה הוא מוכרח לעסוק בעבודת העולם כל ימי חייו, עובד ביום ובלילה להשיג מבוקשו, בלילה לא יישן וביום לא ינוח לרדוף להשיג מבוקשו בטבע בכל פעם ורגע, והנה הוא לעבד לאשה וללחם ולמזון ולבגד ולהון ורכוש וכיוצא, מה שאין כן מי שנתאמת אצלו ההשגחה, הנה יוצא לחירות מעבודת העולם, כאומרו (תהלים ד ט) בשלום יחדיו אשכבה ואישן כי אתה ד' לבדד לבטח תושיבני, והכל הוא בהשגחה נפלאה מיוחדת מאתו ית"ש, ואם כן איש כזה אינו מכלה ימיו במסחר ובניינים והבלי הזמן, ולבו פנוי לעבודת הש"י ולתורתו וליראתו ולעסוק במשוכלות להשלים צרכי נשמתו כל ימי חלדו, והנה לפי זה הידיעה הלזו היא מוכרחת לנו לידע, והוא יסוד מוסד לתורה, על כן ניתן לנו לזכרון במצות הפסח לאכלו צלי ולא מבושל, כדרך אכילת בני חורין, להיות שיצאנו

יכול לעשותו, (פירוש הענין לדעתי, כשעושה הקב"ה על ידי שליח אין מלאך אחד עושה ב' שליחות, אם הוא ממלאכי החסד עושה שליחותו ית"ש בענייני החסד, ואם הוא ממלאכי הדין וכו' וכיוצא, צא ולמד בשילוחו ית"ש להפוך את סדום, שלח ב' מלאכים, אחד להפוך את סדום ואחד להציל את לוט, אבל דבר הנעשה על ידי דיבורו ית"ש שלא על ידי שליח, כל הענינים נעשים ברנע אחד ובכת אחת, ויתבאר לך עוד להלן), תניא אמר רבי יוסי כל מה שעושה הקב"ה אינו צריך לעשות אלא כדיבור, דכיון דאמר ממקום קדושתו יהא כך מיד נעשה, בא וראה כח גבורתו של הקב"ה דכתיב (תהלים לג ו) בדבר ד' שמים נעשו, דאמר ר' יהודה מאי דכתיב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וגו', אי הכי יקרא סגיהא הוא למצראי, דלא דמי מאן דתפס מלכא למאן דתפס הדיומא, ועוד אין לך אומה מזוהמת ככל מומאה כמו המצרים וכו', וכי לא היה להקב"ה מלאך או שליח לשגר לעשות נקמה במצרים כמו שעשה באשור שהיה בנו של שם וכו', אמר ר' יהודה מכאן למדנו כח גבורתו של הקב"ה ומעלתו שהוא גבוה על הכל, אמר הקב"ה אומה זו של מצרים מזוהמת ומטונפת ואין ראוי לשגר מלאך ולא שרף דבר קדוש בין רשעים ארורים ממונפים, אלא אני עושה מה שאין יכול לעשות מלאך ולא שרף ולא שליח, שאני אומר ממקום קדושתי יהא כך ומיד נעשה, מה שאין המלאך יכול לעשותו וכו', ולפיכך לא נעשית נקמה זו על ידי מלאך ושליח, בשביל קלון המצרים, ולהראות גדולתו של מקום שלא רצה שיכנסו ביניהם דבר קדוש, ועל הדרך הזה נאמר אני ולא מלאך אני יכול לעשותו ולא מלאך עכ"ל

והנה למדנו מדברי רבי יוסי הלזה ב' ענינים, והנה גם כשהקב"ה עושה שליחותו על ידי מלאך הנה הכל הוא על פי דיבורו ית"ש, כי אין מלאך יכול לעשותו רק בכח דיבורו ית"ש, ואף על פי כן חילוק יש בין כשדיבורו ית"ש וציוויו מתלבש בשלוחו ומלאכיו גבורי כח עושי דברו, בין כשנעשה הפעולה על ידי דיבורו ית"ש בלי התלבשות במלאך ושליח, ודבר זה יתחלקו לחילוקים שונים, חילוק אחד, כשנעשית הפעולה בהתלבשות ציוויו ית"ש במלאך, אין

באריכות כדרושים הקודמים על פי מדרשם ז"ל בפסוק (איוב כח ג) קץ שם לחשך, ואצל יוסף (בראשית מא א) ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חולם וכו', אם כן זכרון החפזון הוא לנו לימוד מוסד להאמין אמונת אומן אם יתמהמה חכה לו, בא יבא משיה צדקנו לגאלינו בלי שום מונע על כל פנים בזמן בעת"ה, ולא נתייאש עצמינו בראותינו שפלות הדורות בעוה"ר ומעמי זכות, והוא הנרמז במניעת הבישול לפי דברי הרב ז"ל

והנה מניעת הנ"א אי אפשר לומר ממעם חפזון, דאדרבא נא מורה ביותר על חפזון, על כן צריכין אנו לומר במניעת הנא מעם הראשון, להורות שלא נאכל מאכל עבדים כמאכל בן דרוסאי, כי כבר יצאנו לחירות עולם, ולפי זה יש לומר דזה הוא החילוק בין שיטת הרמב"ם לשיטת הרמב"ן וסמ"ג, דלשיטת הרמב"ם מעם רמז מניעת הבישול הוא ממעם הוראת חירות עולם, והוא יסוד מוסד פינה לתורה וכמו שכתבתי לך, וזה הוא גם כן מעם מניעת הנא, וכיון דמעם אחד לשתיהן על כן לא יתחשבו למנין תרי"ג רק למצוה אחת, ולשיטת הרמב"ן וסמ"ג מניעת הנא הוא להוראת חירות עולם כנ"ל, מניעת הבישול הוא להוראת החפזון, להורות אמונת אומן הגאולה האחרונה שתהיה כודאי על כל פנים במהרה בימינו בלי שום מונע, ואם כן ב' מעמים הם, על כן יתחשבו במנין מצותיו ית"ש לשתיהן מצות ממנין תרי"ג.

על דרך הדרוש

במדרש הנעלם (פרשת וירא (ח"א קטו)) רבי יהודה אתא לההוא אתר דכפר חנן וכו', עאלו קמיה כל בני מתא, אמדו ליה לימא לן מר מיליאי דאורייתא בפרשתא דקרינן בה יומא דשבתא (בראשית טו א) וד' פקד את שרה, קם ביני עמודא פתח ואמר, וד' פקד וכו' דאמר ר' סימן בא וראה כחו של הקב"ה, בפעם אחת מחיה מתים ומוריד שאול ויעל, מזריח מאורות, ומוריד גשמים, מצמיח חציר, מדשן יבולים, פוקד עקרות, נותן פרנסה, עוזר דלים, סומך נופלים, זוקף כפופים, מהעדא מלכין, ומהקם מלכין, והכל בזמן אחד ובדנע אחד ובכת אחת, מה שאין שליח לעולם

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ז, דרוש

יששכר

לאיבוד את הדם הוא הנפש, ואחר כך יצלה כל צלייתו להכשירו לאכילה לנפש אדם, והוא בדמיון ב' הענינים אשר נעשו בליל הניסוי הלזו על ידי דבורו ית"ש, היינו בנגפו את מצרים נפש הבהמיות (יחזקאל כג ב) אשר בשר חמורים בשרם, ואת בתינו הציל הפריש והבדיל להכשירנו למתן תורה (יבמות טא) אתם קרויים אדם, וזה אינו יכול מלאך אחד לעשות ב' הפכיים דין וחסד ביחד רק הש"י בעצמו, וזהו ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך, כי על ידו ית"ש נעשית פעולה שלימה כאחד (ישעי' יט כב, וחיב לו). נגוף למצרים ורפוא לישראל, הבן הדבר ויונעם לך

ומעתה בין תבין את אשר לפניך מעט קמ בטעמי מצותיו ית"ש, בקרבן פסח הלזה שהוא זכר לפסחה ולהעברה הלזו במצרים אשר נעשית על ידי דבורו ית"ש בעצמו בלא התלבשות בלי מלאך ושליח, הנה לזכר זה הוא באזהרה לנו שלא לבשל הפסח בכלי כי אם צלי אש, על שם (ידמ"ג כט) הלא כה דברי כאש נאום ד' וכנ"ל, וכיון שנעשית הפעולה על ידו ית"ש נעשית פעולה שלימה נגוף למצרים ורפוא לישראל, מה שאין מלאך אחד יכול לעשות וכנ"ל, וזה הוא מה שיש לנו לזכר בטעם שהזהירנו הש"י מאכילת הפסח נא הוא חצי פעולה, דהנה כבר כתבנו לך, צלי אש עושה ב' פעולות, בתחלת צלייתו מושך לאיבוד את הדם הוא הנפש הבהמיות, ואחר כך בצלייתו לגמרי יוכשר לאכילת נפש האדם, והוא הפעולה השלימה כביכול הנעשית ע"י ית"ש נגוף למצרים ורפוא לישראל, על כן באה האזהרה שלא לאכול הפסח נא חצי הפעולה, הבן הדבר, אם כן לפי זה ב' האזהרות נא ומבושל סוככים והולכים לזכר אחד (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך, הבן.

עוד יש לפרש ענין ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך וכו', על פי הלשון המבואר בזהר (חיב לו) ועבר ד' לנגוף את מצרים, מאי ועבר, דעבר על שורי דינא וכו' ועבר על אורחוי בגין למיעכד בהו דינא ולנמרא להו לישראל וכו' עיין שם, והנה עם היות שבוהר הקדוש הוא לשם כוונה פנימיות, עם כל זה יש להתבונן על פי דרכו דרך הקדוש, שבא לפרש למה

(כ"ד פג יב) אין מלאך אחד עושה ב' שליחות, ובפרט כשהענינים הפוכים חסד לזה ודין לזה, כי כל מלאך הוא כלי מוכשר לקבל כפי מדתו דייקא אשר בראו יוצר בראשית, מה שאין כן כשנעשית הפעולה בדיבורו ית"ש בלי התלבשות בכלי המלאך, הנה נעשה הכל ברנע אחד, דהיינו דין לזה וחסד לזה וכיוצא, והחילוק השני, הוא המבואר במדרש הנ"ל מה שהיה במצרים מקום מוזהם ולא רצה הקב"ה לשלוח לשם מלאך דבר קדוש, אבל הקב"ה אומר ממעון קדשו יהי כך ומיד נעשה *

(* הג"ה

ועל פי זה פירשנו (אגרא וכלה תשא) כשהגיעו ישראל לידי אותה מעשה במדבר אמר משה בתפלתו (שמות לב יא) למה ד' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת וכו', והוא לפלא ולתימה מה הוא זאת הטענה שאמר אדון הנביאים למה ד' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים וכו', הלא זה עיקר החרון, השי"ת הוציאם מארץ מצרים ועשה עמם נפלאות וניסים כאלה ואחר כך יעשו כרבר הרע הזה, ופירשנו דהכי קאמר אדון הנביאים לטענה, למה ד' יחרה אפך בעמך, אין זה מן התימה עליהם אשר באו לידי משגה כי הם אשר כביכול הוכרחו להוציאם בעצמך מארץ מצרים בכח הגדול וכו', ולא רצית לשלוח לשם דבר קדוש מלאך ושליח להיות מקום ההוא מקום מוזהם, והנה עמד היו משוקעים בזה המקום זה עתים וימים, אין מן התימה שבאו לידי משגה, חו היתה לטענה גדולה, ונענה בתפלתו

ועל פי זה פירשנו הפסוק דכתיב (ידמ"ג כט) הלא כה דברי כאש נאום ד', כביכול המשיל הוא ית"ש את דבורו כאש, כי כל היסודות אינם פועלים כנפעל פעולה מרחוק, מה שאין כן אש פועל בנפעל פעולה מרחוק, הבן הדבר, והנה אכילת קרבן פסח הוא זכר להעברה הלזו (שמות יב יב) ועברתי בארץ מצרים וכו', וכענין שימד התנא (פסחים קטו) פסח שהיו אבותינו אוכלין וכו' על שום מה, על שום שפסח המקום ברוך הוא על בתי בני ישראל במצרים, כמו שנאמר (שם כו) ואמרתם זבח פסח הוא לד' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, ונצמיינו לאכלו צלי אש כדברינו הנ"ל, שענין הפסחה והעברה היינו דיבורו ית"ש פועל מרחוק, אומר ממעון קדשו יהי כך ומיד נעשה, וזהו סוד הלא כה דברי כאש וכו' וכמו שכתבתי לך, וגם פעולת האש בצלי פועל ב' עניינים, מתחלה מושך לחוץ

למה נקט הכתוב לשון העברה, כענין שאומרים על איזה איש שעבר ולא עשה כהלכה, ונאמר על פי מה שקבלתי מרבתינו (י) (בקצת תוספת ביאור בדברינו) במקראי קודש (זכרים יא כו) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וכו' והקללה אם לא תשמעו וכו' אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי וכו', והנה לא נאריך בדקדוקים שלא יתארך הדרוש, אבל כל הרואה יראה שהדברים באו ככפל לשון, וקבלנו מרבתינו פירוש הדברים, דהנה כל התרי"ג מצות שבתורה נקרא בזהר הקדוש (חי"ג כב) תרי"ג עיטין דיהיב קוב"ה לישראל, דהנה מגולת המצות עשה שציונו הש"י לעשות, הם עצות מהש"י לישראל לעשותם, שעל ידי עשייתן יתעוררו גנוי ברכות ישועות וחסדים ברחמים חיים ושלום, כל מצוה לפי עניינה ושורשה כגבהי מרומים, ומצות לא תעשה שהזהירנו הש"י שלא לעשותם, הם עצות מהש"י לישראל הזהירנו מעשות כזאת, כי על ידי עשיית אותן המעשיות מתעורר אילן הרע שבסמרא אחרא ומביאין על ידי זה פורעניות ח"ו על שונאי ישראל וכיצא, והנה לפי זה הוא כמגולה מגולת כל מצוה להביא טובות על העולם, ומגולת כל עבירה הוא בהיפך להביא וכו', וכן אמרו רז"ל (איכ"ר ג מ) מיום שאמר הקב"ה ראה נתתי לפניך את החיים ואת וכו' הכל נעשה על ידי מעשה התחתונים בעצמם, כפי עשייתם כן גורמים עצמם לטוב וכו', והנה לפי זה כשישראל מצטרפים למפלת שונאיהם ולהכניע צריהם ולעשות נקמה בגוים על ידי איזה מפעל יגרמו זאת, אם על ידי מעשה מצות עשה הלא זה מגולתם כל היום לעורר ברכות ישועות וטובות, ואם על ידי עבירות הלא הם באזהרה מן הש"י לבלתי עשותם, אבל ידוע מה שאמרו רז"ל (נויר כג) גדולה עבירה לשמה ממצוה וכו', והנה לפי זה נעשה מפעל כזה על ידי עבירה לשמה, (וכענין (סמ) יעל אשת חבר הקני שעל ידי שעשתה עבירה לשמה הביאה פורעניות על הצר הצורר סימרא, דהנה אמת מפעל עבירה גורם להביא דינים וגבורות, אבל להיות העבירה ההוא לשמה, הנה הדינים והגבורות הנפעלים ומתעוררים על ידי העבירה, על ראש רשעים ושונאי ישראל יחולו, והוא לטובה לישראל

(י) עיין אגרא דכלה בראשית נה ע"ב, פ' ראה צ"ה ע"ד.

כשנעשית הנקמה בשונאיהם כרצונם (*), וזהו ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וכו', רצ"ל אני נותן לפניכם וכידכם הדבר לעורר ברכה לישראל וקללה לשונאיהם, ומפרש הכתוב האיך יהיה המפעל הזה, את הברכה (תעוררו כפשוטו) אשר תשמעו אל מצות ה' אלהיכם, והקללה (על שונאי ישראל) תפעלו

אם לא תשמעו אל מצות ה' אלהיכם רק שתהיה באופן כזה אשר אנכי מצוה אתכם היום לעשות עבירה כזו, דהיינו עבירה לשמה דזה הוא בכלל ציווי, אזי תפעלו על ידי זה ללכת אחרי אלהים אחרים, רצ"ל שהקללה הנפעלת תלך אחרי אלהים אחרים ותחול על ראש שונאיכם

והנה משה רבינו ע"ה אמר (שמות ט ב) כצאתי את העיר אפרוש את כפי וכו', כי היתה העיר מלאה גלולים ופומאה כמו שאמרו רז"ל (שמ"ר יב י), והדבור לא היה מתייחד עמו במצרים, והנה בהגיע זמן ותור הגאולה כביכול, נאמר (שמות יא ד) כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, כביכול גילוי שכינתו, (ואל תתמה על זה דזה סותר מה שכתבתי בשם מדרש הנעלם הנ"ל, אבל המשכיל על דבר אין זה סתירה, כי דבורו ית"ש הוא גילוי שכינתו (קהלת ה ד) דבר מלך שלטון, (יהוקאל ג יב) ברוך כבוד ד' ממקומו מתרנמינן מאתר בית שכינתיה, הבן) כביכול הוא ית"ש הכתיב לעצמו (להודיע לישראל ענין הנרצה הלו, היינו לעורר דין על שונאיהם הוא על ידי פעולת עבירה לשמה, והנה השמיענו זה הש"י בעצמו, דהנה הוא ית"ש בעצמו כביכול מקיים משפטי התורה, הנה אמר) ועברתי בארץ מצרים וכו', כביכול אעשה עבירה לשמה (שאפילו הדבור לא נתייחד במצרים והן היום גילוי שכינתו להצלת ישראל), ועל ידי זה והכיתי כל בכור בארץ מצרים וכו', כי זה מסגולת עבירה לשמה לפעול גבורות, וזהו שאמר בזהר דעבר על שורי דינא, והנה זכרון הפסח שפסח הש"י על בתי אבותינו כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, כי הדינים והגבורות הנפעלים על ידי עבירה לשמה

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרש ז, דרש יי

ונראה לומר עוד במעם מניעת אכילת נא, גם כן על פי מה שאמרו [על הכתוב] ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך, דהנה פירשנו (אגרא וכלה בשלה) כפסוק שאמר משה אצל הים (שמות י' יג) התיצבו וראו את ישועת יי אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם וכו' לא תוסיפו לראותם וכו', והנה תיבת כי הוא נתינת טעם על הקודם ואינו מוכן, ופירשנו על פי האמור בזהר (תיג דש, ויהי בלק סו) בפסוק (ירמי י' יד) רפאני יי וארפא למה ליה למימר וארפא, ואמרו שם, דהנה כשהרפואה באה על ידי שליח היינו מלאך רפאל הממונה על הרפואה אינה רפואה בטוחה לעולמי עד, (דהנה הוא מלאך שליח וזה תשוקתו ועבודתו וזה חיותו לעבוד עבודתו ית"ש מה שהוא ממונה עליו, והנה הגם שהוא כרפא את החולה הנה תשוקתו להיות עוד שליח לרפאות, הכן הדבר), מה שאין כן אם הרפואה היא על ידי הש"י בעצמו הנה הוא רפואה בטוחה לעולמי עד, וזה רפאני יי, כביכול אתה בעצמך, אזי וארפא רפואה עולמיית, הכן, וכן הוא בכל עניני ישועות הנעשים על ידי שליח אינם ישועה עולמיית, מה שאין כן הנעשה על ידי הש"י בעצמו הוא ישועה עולמיית, וזהו שאמר משה לישראל התיצבו וראו את ישועת ד' (בעצמו כביכול) אשר יעשה לכם היום (בעצמו כביכול) לא על ידי מלאך ולא על ידי וכו', ומהיכן תדעו זה, הלא תראו ותבינו כי אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו וכו', הנה מזה תוכלו להתבונן כי הישועה הוא מן הש"י בעצמו על כן הוא ישועה עולמיית, כי אילו היתה הישועה על ידי מלאך לא היתה הישועה עולמיית, הכן הדבר יט)

והנה מה שמורגל כפי חז"ל (מגילה י') שיציאת מצרים היתה גאולה לחירות עולם, וכן תקנו לנו אנשי כנסת הגדולה בברכת קריאת שמע ויוצא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם, והנה עבדים אנחנו ביתר שאת כפלי כפלים מגלות מצרים באריכות ימים ועתים, (וכבר דברנו מזה בדרושים הקודמים וגם בדרוש הלוח), וכעת נאמר דמיקרי חירות עולם, דהנה יציאת מצרים בכל ענינים אשר נעשו בכל פרטיות המכות אשר הוכתה הסטרא אחרא מן הארת הקדושה הוא ישועה בטוחה לעולמי עד, ככל מכה ומכה שהכה הש"י בהם והיה מכיל איזה כח מסטרא

אחרא

אינם נוגעים לישראל, (וכביכול הכתיב הקב"ה כל זה ללמד דעת לישראל, הכן הדבר) ועל ראש שונאיהם יחולו הדינים, וזה שיש להטעים שנצטוינו במצוה הלזו באזהרה שלא לאכלו בשל מבושל במי"ם (שהוא רמז לחסד) כי אם צלי א"ש (רמז לדין וגבורה אשר נעשה אז על שונאי ישראל בעסק הפסיחה והעברה הלזו הנקרא כביכול עבירה לשמה) ועבר ד' לנגוף את מצרים, הכן הדבר *

* הג"ה

וזהו שפירשנו גם כן במגילת אסתר ועבר מרדכי וכו' דרשו חז"ל (מגילה טו.) שעבר ערקומא דמיא, ולכאורה לא נדע, לו יהיה שהיתה הקבלה כך בידם, הנה לא נדע מה השמיענו בזה שעבר ערקומא דמיא, ועל פי דברינו הנ"ל יתכן וכמו שכתבתי בהג"ה הקודמת ועבר מרדכי שעבר עבירה לשמה וכמו שכתבתי לך, אז נתעורר הדין ובא על הצר הצורך, וזהו שדרשו גם כן שעבר ערקומא דמיא, (בערוך פירש, ערקומ"א, ער"ק מי"א), כי לא נעשה הפעולה על ידי מפעל המצות המתעוררים חס"ד שגרמו במי"ם, וזהו ועבר מרדכי דעבר על שורי דינא כמו שכתבתי לך, ובזה תתבונן אשר (אסתר ט טו) בבוה לא שלחו את ידם, כי לא נעשה המפעל על ידי מדת החס"ד שיושפע להם השפעות, הכן הדבר.

נחזור לעניננו, מניעת אכילת הפסח בשל מבושל במים הוא על פי דברינו מטעם הנ"ל, כביכול ועברתי בארץ מצרים עבירה לשמה, לעורר אש הגבורות והדין על שונאי ישראל שהוא פעולת עבירה לשמה, על כן אין לבשל במי"ם שהוא בחינת חס"ד הנעשה על ידי מצוה, ומעתה טעם מניעת אכילת נא אי אפשר לומר מטעם הזה, דהרי נא גם כן אינו מבושל במים, על כן נצטרך לומר מניעת הנא הוא מטעם הראשון, להורות פעולתו ית"ש בעצמו בלא שליח, והוא פעולה שלימה לנגוף למצרים ורפוא לישראל, מה שאין מלאך יכול לעשות, ובוה יתכן לנו שיטת הרמב"ם עם שיטת הרמב"ן וסמ"ג, דלשיטת הרמב"ם מניעת הנא ומבושל הכל הוא מטעם אחד כמו שכתבתי לך, על כן יתחשבו רק למצוה אחת ממנין תרי"ג, ולשיטת הרמב"ן וסמ"ג שני טעמים להם, וכנ"ל, על כן יתחשבו לשתי מצות ממנין תרי"ג, הכן הדבר ודרוש וקבל שכר

יט) עיין שבתות מאמר ו סימן יב, תמוז אב מאמר ה נחמה א סימן ג, סלו שבת מאמר ב סימן ל

ככור המזלות ליוצרינו הש"י ברוך הוא, וכל כוחות המזלות ומשמרי השמים מתנונעים בכחו ויכולתו והשגחתו ברוך הוא, ואין להם כח התנועה בלעדי השגחתו ית"ש כאשר הארכנו בזה במקום אחר, לזה מן הצורך לאיש הישראלי שיהיו כל הנהגותיו על פי התורה אשר צונו י"י יתברך, וידע האדם אשר כל עניני עסקי עולמו אינם על פי מבע, וחלילה לומר כחי ועוצם ידי עשה לי וכו' בהשתדלות מבעיי במשא ומתן וכיוצא, על כן נצטוינו לאכול את הפסח צלי אש להוציא כל דמו מקרבנו על ידי האש ואחר כך לאכלו, להורות שאין אכילתו ופרנסתו תחת כח המבע שעל זה מורה דם הנפש כח המזל רק כאשר נפקתא מביה מלכא תתייבב אז היא אכילתו, וזה הוא אל תאכלו ממנו נא, שנשאר בו עדיין כח ולחלוות הדם דלא יימרון ברעותא דאלקנא אכלין ליה, שעדיין הם מאמינים שיש כח כמזל להאכיל את האדם, רק כי גבוה מעל גבוה שומר, וכענין האומות דקריין ליה (ית"ש) אלקא דאלקייא אבל יש ממש גם כמזל, חלילה חלילה לומר כן, רק אין רפרוף עין מתנונע בזולת השגחתו ית"ש, עיין ברמב"ם (ריש הלכות עבודה זרה) שזה היה מעות דור אנוש באומרם שמהראוי לכבד ולעבוד את הכוכבים ומזלות, עיין שם ותבין), ולא מבושל, דאילו מבושל יהא טמיר ולא יחמון וכו' אלא וכו' יחמון ליה וכו' דישתמודעון ליה דאיהו דחלא דילהון, עכ"ל, הנה לפי זה מעם מניעת נא ומבושל הוא ממעם אחד להורות כיפול עבודה זרה, הכן הדבר, והוא כשיטת הרמב"ם דנחשבין למצוה אחת ממנין תרי"ג

והנה למניעת אכילת הפסח מבושל הכנתי עוד מעם על פי הסוד בכתבי הארז"ל (לקי"ת בא, טעמי המצות נח). המצוה היא כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו, כענין העובר הנתון במעי אמו ראשו על כרעיו ועל קרבו דהיינו תלת גו תלת, כענין מה שהיה באורות העליונים בזמן הגלות כידוע למשכילים, והש"י פעל ועשה להתיילדות האורות בזמן הנרצה לגאולת ישראל, וידוע למשכילים (פרע"ה שכ"א פ"ה) ענין הפסיחה והדילוג שלא כסדר המדרגות, והוא גם בנבחי מרומים ענין הגדלות קודם לקטנות כנודע למשכילים, וכבר רמזנו בזה (בפסוק שמות י ג) למען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים

אחרא כבר נעשה ביפול להכח מן סמרא אחרא ההיא לעולמי עד, ולכל הקמרון דמסאבותא שקשרו בהם המצריים את ישראל, על כן נקרא יציאת מצרים חירו"ת עול"ם, כי בכל עניני הניסים אשר נעשו אז לבמל הקמרון דמסאבותא בענינים הללו, שוב לא ירעו ולא ישחיתו עוד כל הקמרון דמסאבותא בעניני כישופי וקישורי מצרים אשר עמדו נגד ישראל, כי כבר נתבמל בזה כח הסמרא דמסאבא ויצאו בני ישראל מזה לחירות עולם, על כן נקרא יציאת מצרים ישועה עולמית ובטוחה לעולמי עד ישועה שלימה, כענין רפאני ד' וארפא רפואה שלימה, על כן נעשית הגאולה על ידי הקב"ה בעצמו ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כנ"ל, בכדי שתהיה לנו תשועה שלימה, וכזה יונח לנו טוב מעם, הושם לזכרון מניעת אכילת הפסח נ"א שהוא אינו פעולה שלימה כי אם צלי אש פעולה שלימה, להורות על כל הנ"ל, הנה בזה גם כן תבין לשיטת הרמב"ם ז"ל מניעת אכילת נא ומבושל הוא ממעם אחד כנ"ל, ולשיטת הרמב"ן וסמ"ג יש לומר ב' מעמים על כן לדעתם יתחשבו לב' מצות ממנין תרי"ג, דוק והאריך

על דרך הסוד

ע"י פי דברי הזהר (חיג רגא.) אמר קוב"ה מבעשור לחדש סיכו דחלא דלהון דמצראי (היינו מלה שעבודתם היה למזל מלה בכור המזלות) ותפסו ליה ויהא אסור ותפסו בתפיסה דילכון יומא חד ותריין ותלתא וביומא רביעאה אפיקו ליה לדינא ואתכנשו עליה ובשעתא דמצראי הוי שמעין קל דחלא דילהון דתפוס בתפיסה דישראל ולא יכלין לשזבא ליה הוו בכאן וכו', וביומא רביעאה אפיקו ליה לקטלא ויחמון ליה מצראי היך אתון עבדין ביה דינא ודא קשיא להו מכל מכתשין וכו', לבתר דיינין ליה בנורא דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש, אמר קוב"ה אל תאכלו ממנו נא דלא יימרון ברעותא ובתיאובתא דדחלנא אכלין ליה (הכוונה לדעתי הקלושה, דהנה ודאי עבודת מצרים למלה היינו לכח מזל מלה, והנה דם הוא הנפש, והנה דם המלה מורה על כח המלה, הנה לקחו מן הדם ונתנו על שתי וכו', ובבית עולמים על המזבח אשר לפני י"י, להורות שעבוד כח ונפש

(כ) עיין מאמר ה סימן ו, וסי' אגרא דכלה פ' בא.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ח, פשט יישבר

אשר שמתי בם, כי האירו הארת כל המדריגות כרנע להחיש הגאולה בחפזון, ויראתי להרחיב הדיבור בזה, אבל המשכיל על דבר בכתבי האר"י ז"ל יבין הענין הנורא הזה, הנה לפי זה לא רחוק הוא לומר דנאמר מבושל מטעם החפזון, וכמו שכתבתי בדרך הרמו דברי הרא"ה בחינוך, כי לכישול צריכין פנאי, מה שאין כן צלי אש הוא בדרך חפזון וכנ"ל, הוא הוראת הגם המומלג שעשה הש"י בגבהי מרומים שלא על ידי מעשינו כחיבת ישראל עם קרובו, והנה לפי זה איסור אכילת נא אי אפשר לומר מטעם זה, דהרי אדרבא נא הוא מורה ביותר על חפזון, על כן מוכרחים אנו לומר מניעת הנא הוא מטעם הראשון דלא יימרן (מצראי) כרעותא דדחלנא אכלין ליה, ואם כן ב' מטעמים הם, ומהראוי לפי זה לחושכם לשתי מצות ממנין תרי"ג כשיטת הרמב"ן וסמ"ג, זה הוא מה שרצוני לכאר בעזר החונן לאדם דעת יהיו לרצון אמרי פי

במצרים ואת אותותי וכו', הנה יש להתבונן במצות עשה (דברים יא יט) ולמדתם אותם את בניכם (עי' קדושין ל) נלמד גם לכן הכן, ולמה פרט בכאן בן הכן, וגם לשון התעללתי לא נודע, והנראה לומר דהגם המופלג אשר נעשה בליל היציאה שלא כסדר המדריגות הוא הנקרא חפזון שנתעוררו כל העיניים בגבהי מרומים כאחד, וזה היה שלא על ידי מעשינו רק מעשי ד' כי נורא הוא, על כן אחר כך צריכין אנתנו לספור ספירת העומר לגרום הארת אורות עליונים על ידי מעשינו כנודע למשכילים (פרעה שכיב פיד, וידוע שם שכיב פיד) דמדר המדרגות היה נסוי גדלות קודם לקטנות כנודע, על כן מצוה עלינו לספר באזני הכן שהוא גדול, ואחר כך לכן הכן שהוא קטן, לזכרון הגם המופלג שנעשה בגבהי מרומים למחר להחיש פדותינו בחפזון היה גדלות קודם לקטנות, וזהו לשון את אשר התעללתי במצרים, כביכול היה האור העליון בגלות מצרים בכחינת עולל היינו קטנות, ואף על פי כן ואת אותותי

דרוש ח'

רבינו, דרבינו סבר ליה דזה דוקא במשנה ולא בכרייתא, עכ"ל, ויש לדייק כן משנת ר' אליעזר בן יעקב וכו' משנת דייקא, ויש לומר עוד, דהרמב"ם סבירא ליה כסברת המהרי"ק בתשובותיו (שורש קסה ענף ד) דהנך כללי דכילי בגמרא הלכתא כפלוגי נגד פלוגי הוא דוקא בהלכות הנוהגין בזמן הזה, מה שאין כן בדברים שאינם נוהגין בזמן הזה, (הביאו התו"ם (בזבחים) (כלים פיג מיב)), ועשיתי לזה מסיכות, מדקא פרכינן בגמרא (פגהוין נא) בכל פעם היילכתא למשיחא, משמע שלא היו קובעין להלכה רק דברים הנוהגין בזמן הזה, (ואף על פי כן אין זה הוכחה כל כך כאשר כתבתי במקומו), והראב"ד ז"ל לא סבר ליה כסברת המהרי"ק על כן תמה על רבינו דהוה ליה לפסוק כר' אליעזר בן יעקב, ועוד יש לומר, דמה שאמרו דמשנת ר' אליעזר בן יעקב ק"ב ונקי סבירא ליה לרבינו חננאל (הביאו הרא"ש בעירוכין פרק מי שהוציאוהו (סימן ב)) דרק בק"ב מימרות הלכה כמותו ולא בשאר מאמריו, אם כן יש לומר דסבירא ליה גם כן, וסבירא ליה דהך מימרא אינה מן אותן הק"ב, והראב"ד

על דרך הפשט

הרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פרק ה' הלכה ה), כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות פסח כך מילת בניו הקטנים ומילת כל עבדיו בין גדולים בין קטנים מעכבת אותו, שנאמר (שמות יב מה) המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו וכו', וכן מבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבתו, ודבר זה מפי הקבלה שהמבילה לשפחות כמילה לעבדים עכ"ל, וכתב הראב"ד, וכן מבילת אמהותיו, אמר אברהם, בתוספתא דפסחים בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות עכ"ל, ובאמת כן הוא בתוספתא (פרק ח ז) אחד פסח מצרים ואחד פסח דורות מי שהיה לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו מעכבין אותו מלאכול בפסח, ר' אליעזר בן יעקב אומר, אומר אני בפסח מצרים הכתוב מדבר, עכ"ל, הנה כפי הנראה השנת הראב"ד הוא על הרמב"ם דהוה ליה לפסוק כר' אליעזר בן יעקב דקיימא לן דמשנתו ק"ב ונקי (עירוכין סב), וכתב על זה המגיה בכסף משנה דאין זה השנה על

אשוכה נא לתרץ זה לדעת הרמב"ם, גם לתרץ מה ההכרח שהכריחו להרמב"ם לפסוק דלא כר' אליעזר בן יעקב, ואען ואומר, דהנה על כרחך ר' אליעזר בן יעקב דפליג אתנא קמא דתוספתא אכולא מלתא פליג, היינו דסבירא ליה דגם מילת העבדים אינו מעכב בפסח דורות, דאי סלקא דעתך דלא פליג רק אסיפא אפכילת שפחותיו, איך צודק הלשון שאמר ר' אליעזר בן יעקב בפסח מצרים הכתוב מדבר, הרי לא נזכר בכתוב שום דבר מפכילת השפחות, אלא על כרחך אמילת עבדיו קאי דנזכר בכתוב (שם מד) וכל עבד וכו' ומלתה אותו או יאכל בו, (וסבירא ליה דאותה הפרשה נאמרה קודם עשיית פסח מצרים ואין מוקדם וכו'), ופליגי במכילתא ר' אליעזר ור' עקיבא, ר' אליעזר סבר ליה דאו יאכל בו העבד, ור' עקיבא סבר ליה דלעבד לא צריכינן קרא דהרי כבר נאמר וכל ערל לא יאכל בו, אלא על כרחך או יאכל בו קאי על האדון, דקודם מילת עבדיו אסור לאכול הפסח דמילת עבדיו מעכבת, ועל זה הפסוק קאמר גם כן ר' אליעזר בן יעקב אומר, אומר אני בפסח מצרים הכתוב מדבר, ופכילת השפחות נמסר בקבלה שהוא כמילה לעבדים, והיה מעכב גם כן בפסח מצרים לא בפסח דורות, וזהו שדקדק הרמב"ם ז"ל בדבריו באמרו ודבר זה מפי הקבלה שהמכילה לשפחות כמילה לעבדים, להורות על האמור, דמכילת השפחות אינו בכתוב, והאיך קאמר ר' אליעזר בן יעקב בפסח מצרים הכתוב מדבר, על כרחך דקאי גם כן אמילת עבדים דמזה מדבר הכתוב, מזה נדע דאין הלכה כר' אליעזר בן יעקב, דאי כר' אליעזר בן יעקב גם מילת עבדים אינו מעכבת רק בפסח מצרים ובגמרא דידן (ביבמות בהערל) פשמיית הסוגיא כסתם מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מן הפסח, והגם דסתם התוספתא מוכחת כר' אליעזר בן יעקב כמו שכתבתי לך, סתם סוגיית גמרא דידן עדיפא מסתמא דתוספתא, והוא נכון, ועוד דזה לא מיקרי סתמא בתוספתא, דכמו דלא תקשה להראב"ד למה לא קחשיב בתוספתא מילת העבדים הוא משום דעיקר הדין הוא בפסח דורות והנה באת הקבלה דמכילה לשפחות הוא כמילת העבדים, אם כן לא צריך התנא גם כן לחשוב מכילת השפחות, וזהו שדקדק הרמב"ם גם כן לומר ודבר זה מפי הקבלה וכו', והבן.

מעם

והראב"ד סבר ליה דפירוש ק"כ ונקי היינו מאמרים המה מעטים בכל הש"ס כמו קב, אבל הלכה כמותו בכל מקום, אבל אין זה אמת כל כך דהרמב"ם בהקדמתו לזרעים (פרק העשירי) פירש קב ונקי, מעם, עיין שם

אבל יהיה איך שיהיה, אם זה הוא כוונת הראב"ד להשיג על הרמב"ם על דפסק כתנא קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב כך הוה ליה למימר בהשנתו, זה הוא רק לתנא קמא דתוספתא, אבל לר' אליעזר בן יעקב דקיימא לן כוותיה הוא רק בפסח מצרים, ומדקאמר סתם בזה הלשון בתוספתא דפסחים בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות, משמע דמוכרח הדבר בתוספתא דהוא רק בפסח מצרים, וגם על הרמב"ם יש לתמוה מאד, לו יהיה דאין זה כלל מוכרח לפסוק בכאן כר' אליעזר בן יעקב אף על פי כן מי הכריחו לפסוק כתנא קמא כיון שהוא דבר שלא נזכר בגמרא דידן, ואדרבא ביבמות (בהערל דף ע) אמרו סתם, מילת זכריו ועבדיו מעכבת ולא הזכירו מכילת שפחותיו, אם כן ביותר יש סברא לפסוק כר' אליעזר בן יעקב, ונראה לי לכאר מעם ונימוקם של כל אחד מהגאונים הנ"ל, דהנה בתוספתא אחר פלוגתת תנא קמא ור' אליעזר בן יעקב הנ"ל אמרו שם בזה הלשון, אלו דברים ששוה בהן פסח מצרים לפסח דורות, פסח מצרים כנ' כתות ופסח דורות כיוצא בו, פסח מצרים נאמר בו שה תמים זכר בן שנה, פסח דורות כיוצא בו, פסח מצרים נאמר בו ולא תותירו ממנו עד בקר, פסח דורות כיוצא בו, פסח מצרים מעון שיר ופסח דורות מעון שיר, עכ"ל, הנה מדלא קחשיב פסח מצרים מכילת אמהותיו מעכבת ופסח דורות כיוצא בו, הנה סתם לן כר' אליעזר בן יעקב דס"ל דאינו מעכב רק בפסח מצרים, (ואי תקשה הרי גם מילת העבדים לא קחשיב, זה אינו קושיא, דזה אין צריך להשמיענו, דעיקרא דהך מלתא בפסח דורות הוא דכתיב בפרשת (שמות יב מג) זאת חקת הפסח), ואם כן הוה מחלוקת ואחר כך סתם (ביבמות מב) הלכה כסתם דאתיא כר' אליעזר בן יעקב, ושפיר מרמו לנו הראב"ד ז"ל בלשונו בתוספתא דפסחים בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות, רצ"ל דמוכח שם סתם התוספתא דזה אינו נוהג רק בפסח מצרים

על דרך הרמז

טעם למצות הפסח כבר דברו בו כל חכמי ישראל איש לפי מהללו, (הגם שאי אפשר לכוא לתכלית מעמי המצות של תורתנו הקדושה דהן המה שכל אלקי, ואיך יבא שכל אנשי להשיג שכל אלקי שהוא אין סוף, עם כל זה מצוה עלינו לחקור בטעמי המצות כפי שכלנו ויערב לנו ויבואם לנו כל מה שנשיג על פי הקדמות אמיתיות מתורתנו הקדושה המקובלים (לנו), ואנחנו בעניינו כבר דברנו מזה מפי סופרים ומפי ספרים, ונשוב עתה ונאמר (על פי הדרכים המקובלים), אמר השם יתברך על ידי משה (שמות יב טא) משכו וקחו לכם צאן, והנה דרשו במכילתא (בא יב טא) משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוה, הנה מבואר הדבר שדייקו מהו לשון משכו לא הוה ליה למימר רק קחו, ונס מהו לכם דרשוהו חז"ל בכמה מקומות והיה די לשיאמר קחו צאן למשפחותיכם וכו' על כן דרשו הדרוש הנ"ל, אבל מהראוי להתבונן מהו לשונם משכו ידיכם מעבודה זרה מהו המשיכה, הוה ליה למימר סורו או פנו וכיוצא, אבל משכו מקרי כשמושך איזה דבר ממקום למקום, על כן הוכרחו חז"ל להוסיף בדרוש בלשונם משכו ידיכם, דהיד נמשך ממקום למקום.

ונאמר בזה, דהנה ידוע סיבת כל הגלויות להוציא הניצוצים הקדושים מתוך הקליפות על ידי שעבוד הגלויות, והנה גלות מצרים היה בחינה שרשיית לכל הגלויות ולכל המלכויות ושם היו משוקעים ברוב ניצוצים הקדושים, (דרוש נא כיום את דבר י"י בכתבי מרן האריז"ל (פרע"ח שכ"א פ"א) ותבין), והנה על ידי השעבוד שמשעבדין האומות בישראל הנה על ידי זה ישראל מוציאים בלעם מפייהם דהיינו ניצוצים הקדושים, וכשיוגמר כל הכירור אל הקודש אז יתבטלו כל הקליפות כי אין להם חיות רק מן הניצוצים הקדושים, (כמה דאת אמר (נחמ"ט ו) ואתה מחיה את כולם), והנה כל בחינת עבודה זרה הוא סמרא אחרא נקרא אלהים אחרים, וכשיוציאו כל ניצוצים הקדושים מתוך הקליפות אז יתבטלו כל העבודה זרה והאלילים כליל יחלוף וימלא כבוד י"י

כא) עיין דרוש ג ע"ד הדרוש

את כל הארץ, והנה כל הניצוצים הקדושים מוכרחים ישראל לברר מארבע כנפות הארץ (דברים לב ט) כי הם חלק י"י עמו יעקב חבל נחלתו, וכל הניצוצים הקדושים הם יד וכח ישראל, (יד הוא רשות כמה דאת אמר (במדבר טו נו) ויקח את כל ארצו מידו (רש"י) מרשותו, והנה (שבת ה) ידו של אדם חשובה כד' על ד' כי יד הוא רשות, והנה ידוע דהקליפות וסמרא אחרא ואומות העולם נקראים רשות הרבים כי אין להם אחדות יתפרדו כל פועלי און, וגם רבי"ם רמז לארבע מלכויות כוללים רומי בבל יון מצרי, וסמרא דקדושה וישראל הם נקראים רשות היחיד אחדות, על כן ניצוצים הקדושים בכל מקום שהם הם נקראים יד ישראל, כלומר רשותם), והנה במצרים שהיה גלות שרשיי לכל הד' מלכויות וכל הגלויות, כמו שאמר פרעה (שמות ה ה) הן רבי"ם עתה עם הארץ ראשי תיבות ארבע מלכויות הנ"ל, הנה לשם היה ביותר ניצוצים הקדושים, והיו צריכין ישראל לבררם מתוך הקליפות, וכאשר גמרו הבירור כל מה שהיה בכחם, אמר להם משה בשליחות הש"י משכו ידיכם היינו רשותכם מעבודה זרה, היינו משכו כל ניצוצים הקדושים מתוך הקליפות כנ"ל, וקחו לכם צאן למצוה, הנה אמר לכם להנאתכם ולמוכתכם, דהיינו הדבקו במצות, אותן הניצוצים הקדושים שתמשכו מתוך הקליפות הדבקו אותן לעצמיכם על ידי המצות שתעשו מצא מין את מינו, הבן כי קצרנו בכאן וכבר נתבאר במקום אחר כא), הנה היו מוכרחים לעשות מצוה בעת צאתם כדי שיתדבקו אותן הניצוצים הקדושים להם על ידי מעשה המצות, הנה נצטוו במצוה הראשונה להקריב קרבן לי"י, (ע"ח ש"ג פ"ב) וסוד הקרבן לקרב כל חלקי דומ"ם צומ"ח ח"י מדב"ר להש"י, דהנה האדם המקריב בכחו (ובפרט קרבן שיש בו סמיכה סומך בכל כחו) את הח"י, ומקטיר האימורין על העצ"ם אשר על האש, עצ"ם הם צומ"ח, ועל כל קרבנך תקריב מל"ח דומ"ם, הנה הוא קרבנות כל חלקי העולם להש"י, וכזה מעלין כל הניצוצים הקדושים להש"י ועל כן נקרא קרב"ן פס"ח לשון חיי"ם וחמל"ה (שמות יב יג) וראיתי את הדם ופסחתי"י עליכם מתרגמינן ואיחזו"ם עליכון, הוא החמלה אשר חומל הש"י לבלתי ידח ממנו נדח,

הבן הדבר

לא רצה לקבל מתנות ואמר (בראשית יד כ"ב) הריסותי ידי וכו' אם מחוט וכו' ולא תאמר אני העשרתי את אברם, ומלך המשיח יקבל מתנות מן הגוים, אבל הנרצה היא, הדורונות הם הניצוצים הקדושים אשר לא יכלו ישראל לברר בימי גלותם, כמו שתראה מה שהיה במצרים, (מכלתא בשלה מ"א) אשר אלפי רכבות ישראל נשארו בני ימי אפילה כי לא יכלו כל הניצוצות להתברר שהיו משוקעים מאד בהתגברות הקליפה, ואי"ה לעת קץ יתבררו בזמן ביאת המשיח, כמה דאת אמר (ישעי כו יג) וכאז האוכדים בארץ אשור והנדהים בארץ מצרים וכו'.

ותבין הדבר על פי מה שפירשנו (*). מאמר חז"ל (ע"י ב"מ סא) כי אני י"י המעלה אתכם מארץ

מצרים (ויקרא יא מה) ודרש ר' ישמעאל (מה שנאמר המעלה ולא המוציא) אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא על שאין מממאים בשרצים דיי, ואינו מוכן לכאורה, ופירשנו בזה (אדר מאמר ב דרוש ז) דהנה בכל דבר שבעולם יש ניצוצים הקדושים, והנה באכילת האדם דברים המותרים על פי התורה, והמאכל והמשתה ההוא שבה והיה לבשר מבשרו שנתהווה ממנו דם ובשר האדם, והאדם הולך בכח האכילה והוא לתורה ולמצוה, הנה נתעלה הניצוצים הקדושים שהיא בתוך חומר המאכל ההוא ונכלל בקדש, והוא סוד הברור, והנה המאכלים הנאמרים לנו על פי התורה דהיינו הכהמות והחיות והעופות הממאים, כי הנה גם בהם בהכרח יש איזה ניצוץ דכתיב (נחמ"ט ו) ואתה מחיה את כולם, ואם כן למה אמר אותם הש"י לנו הלא בהכרח הוא שיתבררו, אבל להיות יודע הש"י שאין הברור הזה בחק המין האנושי, להיות הניצוצים הקדושים כאלו הבעלי חיים משוקעים מאד בסמרא אחרא, כי חיות נפשות אלו הבעלי חיים הם משלש קליפות הממאות כגודע **, וכאשר יאכל האדם מהם הנה אדרכא תשתקע נפשם בהם ויממם דעתו ושכלו ויתדבק בתאוות, על כן אמר אותם הש"י ולא צוה לברר רק מן הדברים המותרים, ואם תקשה האיך יתברר הטוב מן אלו החומריים, הנה כאשר נשלים חלקנו ונברר את המומל עלינו, הנה לעת קץ יוציא הקב"ה בלעם מפיהם וכל הקליפות יתכמלו, הנה כן היה הדבר במצרים, כשהגיע הקץ ולא יכלו להתממה הנה אותן שלא יכלו להתברר הנה מתו

הרבה

הנה נצמיינו במצוה הזאת (שם מד) לנו ולבנינו עד עולם, דהנה כמו שהיה הענין במצרים שנתבררו הניצוצים הקדושים מתוך הקליפה ונשארו הקליפות פגרים מתים, כן יהיה בכל המלכיות עד לעת קץ, כשיוגמר הברור אז ימלא כבוד י"י את כל הארץ, ואז יהפוך אל עמים שפה ברורה יחד לקרוא כולם בשם המיוחד, היינו אותן העמים שיהיו קצת מהם ראויים להדבק בישראל אשר ישאר בהן ניצוצים הקדושים קצת, וישארו לעבדים ולשפחות לרקחות ולמכחות ולאופות, הגם שבודאי לא יהיה להם מעלת ישראל, עם כל זה יהיו נמפלים אל הקודש כדין תשמיש קדושה הקונה איכות הקודש

והנה אמרו רז"ל במדרש (תרומה) (שמרי לה ה'), ויקחו לי תרומה וזאת התרומה אשר תקחו מאתם, זה"ב זו בכ"ל שנאמר זאת הוא רישא די דהב, וכמ"ף זו מד"י שנאמר חדוהי ודרועוהי די כמ"ף, נחוש"ת זו יו"ן שנאמר מעוהי וירכתיה די נח"ש, אבל ברזל אין כתיב כאן לא במקדש ולא כמשכן, למה, שנמשל בו אדום הרשעה שהחריבה בית המקדש, ללמדך שמכל המלכיות יקבל הקב"ה דורון לעתיד לבא חוץ מאדום, והרי בכל אף הוא החריבה אלא שלא קעקעה אותו, אבל אדום מה כתיב ביה (תהלים קלו ז) ערו ערו עד היסוד בה וכו', וכן אתה מוצא לעתיד לבא שכל האומות עתידין להביא דורון למלך המשיח, ומצרים מביאין תחלה וקסבר שלא לקבל מהם, ויאמר לו הקב"ה, אכסנאי נעשו לבני מצרים שנאמר (שם סח לג) יאתיו חשמונים מני מצרים וכו', נשאו כוש קל וחומר, מה מצרים ששעבדו בהן קיבל, אנו שלא נשתעבדנו בהם על אחת כמה וכמה, מיד (שם) כוש תריץ ידיו לאלקים, מיד כל המלכיות שומעות והן מביאות שנאמר (שם לג) ממלכות הארץ שירו לאלקים, אחר כך מלכות אדום נשאת קל וחומר בעצמם, ומה הללו שאינם אחיהם קיבלו מהם, אנו על אחת כמה וכמה, ואף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח, אומר לו הקב"ה (שם לא) גער חית קנה וכו' עכ"ל, והנה נחקור תחלה מה הם הדורונות שיביאו למלך המשיח, וכי לכסף ולזהב שלהם יצטרך מלך המשיח, והלא (מ"א י טא) אין כסף נחשב בימי שלמה וכל שכן בימי מלך המשיח, ועוד הרי אברהם

(*) עיין לקמן דף ק ע"ב.

(*) עיין דברים נחמדים חולין דף כו ע"ב.

(**) ע"ח שמ"ט פ"ו.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ח, רמז ישישבר

להם אור בית המקדש לסגולה, מה שאין כן מלכות הרשעה שהיתה כוונתם בערעור היסודות אשר שוב ח'ו לא יוכלו לבנותו, הנה בעבור זה לא יקבלו מוכה מאור ירושלים ובית המקדש, ולא יהיה שריד לבית עשו, נ"ל

והנה דרשו חז"ל (יל"ש ח"ב תקס"ג) בפסוק תחת שלוש רגזה ארץ, תחת עבד כי ימלוך (משלי ל כ"ב), עבד זו מלכות בכ"ל, ושפחה כי תירש גבירתה, שפחה זו מלכות אדום, עיין שם בדבריהם (רש"י שם פסוק לא), עבד נקרא מלכות בכל שהיא גם כן תביא דורון למלך המשיח, כי הגם שהחריבה את הבית עם כל זה כיון שלא החריבה את היסודות תביא דורון, היינו ניצוצים הקדושים שישארו בה יצטרפו לעת קץ לעבדים לישראל ויהיו לפליטה, מה שאין כן אדום לא יהיה בית עשו לפליטה ולא ישארו בה ניצוצים הקדושים רק מה שביררו ישראל בימי עניים ומרודם, אבל לעת קץ לא ישאירו בה עוללות כמו שנתבאר, הכן הדברים

ומעתה נבאר לך לפי מה שכתבתי לעיל ענין קרבן פס"ח להורות על הבירור הנעשה במצרים, ולהורות על הבירור אשר יעשו ישראל בכל הגלויות עד לעת קץ שיבא הכל אל הקודש, ויבער הש"י את רוח הפומאה מן הארץ, על כן נצטוינו (שמות לו כה) לא תשחט על חמץ וכו', על כן הנה נצטוינו שגם העבד של ישראל אם עדיין לא הכנימו תחת כנפי השכינה מעכבתו מלאכול הפסח, דהנה אפילו מלכות בכל שהחריבה הבית עתיד להיות ממנה (ציוור) [ביו"ד], ותהיה מפילה אל קדושת ישראל ותביא דורון למלך המשיח כמו שכתבתי לך, אבל השפחה הרמוזה למלכות אדום, הנה לא יהיה שריד לבית עשו ולא יקבלו ממנה ותתבטל מכל וכל, הנה לפי זה טבילת השפחות אינו מעכב אכילת הפסח, כי השפחה בישא לא תהיה מצורפת ולא יהיה ממנה בירור להצטרף אל הקודש, (רק בפסח מצרים שהיה נלות שרשיי מן כל הד' מלכויות כמו שכתבתי לך), וזה הוא כשיטת הראב"ד, ולפי שיטת הרמב"ם, אף על פי כן להיות על כל פנים בימי עניים ומרודם של ישראל מכררים מהם כל הניצוצים הקדושים, הנה החיות שבהם מצטרף בכל עת אל הקדש, והעד אנטונינוס כידוע, על כן מהראוי שגם טבילת השפחה מעכב, הכן הדבר

בזהר

הרבה בג' ימי אפילה, והש"י יכרם לעת קץ באחרית הימים (ישעי ב"ג) ובאו האובדים בארץ אשור והגדחים בארץ מצרים והשתחוו לד' וכו', ולפי זה זהו שאמר הכתוב אחר שאמרה התורה הבעלי חיים האמורים כי אני י"י המעלה אתכם מארץ מצרים גם קודם שנגמר הבירור, ביודעי שאין זה הבירור חוב המוטל עליכם, כי כאשר תתמסמהו עוד תוכלו ח'ו אדרכא להשתקעות בקליפות הקשות, על כן העליתי אתכם בכח כביכול ולעת קץ יוגמר הבירור על ידי, כמו כן הענין מה שאמרתם לכם הבעלי חיים האמורים ביודעי שזה הבירור לא יוגמר על ידיכם ואני עתיד לכרם לעת קץ, ובמקום אחר (עיין אור מאמר ב דרוש ז) הארכנו בזה במובן מעט

ולפי זה הוא הנראה לענ"ד, שכל אותן הבירורים אשר לא יוכלו ישראל לכרם כל ימי עניים ומרודם, לעת קץ יתבררו, ומהן יהיו כל הגוים אשר יבואו להתדבק ולהתקרב ולהצטרף אל ישראל לעבדים ולשפחות לרקחות ולמכחות ולאופות, והן המה הדורונות שיביאו כל הגוים אל מלך המשיח ויהיו לפליטה, מה שאין כן אדום כתיב בהו (עובדי יח) ולא יהיה שריד לבית עשו, רק כל אותן הניצוצים שביררו ישראל בימי עניים הנה נתהוו גרי צדק קודם ביאת המשיח, ואחר כך בביאת המשיח לא יהיה בית עשו לפליטה כנ"ל

ונראה לי לבאר המעם שאמרו חז"ל על שעירערו את היסודות של ביהמ"ק, דהנה הקשו בגמרא זבחים (סג) מהיכן ידעו אנשי כנסת הגדולה מקום המזבח, בשלמא בית מינכרא צורתו, (ופירש"י, יסודות החומות עכ"ל, כי המחריכים ראשונים הניחו היסודות), ונראה דזה היתה כוונת מלכות הרשעה באומרים (תהלים קלו ז) ערו ערו עד היסוד בה בכדי שלא יהיו ניכרין החומות ולא יוכלו שוב לבנותו, ועל כן כמו שהם לא הניחו יסוד, כמו כן לא יהיה להם יסוד מוסד לפליטה בישראל, והנה אמרו רז"ל (עי' ביב ע"ה) עתידה ירושלים להיות מאירה לכל העולם כמה דאת אמר (ישעי א' ג) והלכו גוים לאורך וכו', ועל ידי הארת ירושלים ובית המקדש יתדבקו בזה כל הניצוצים הקדושים הנשארים בגוים לפליטה, ויאמרו לישראל (שם ג ח) בית יעקב לכו ונלכח באור ד' ויהיה

על דרך הדרוש

(עבד עבדים) אל הקודש, בהוציא מהם החיות להתקרב אל הקודש פנימה והאלילים כליל יחלוף, זה ודאי לכולי עלמא.

אמנם כמבילת השפחה כשלא הכניסה עדיין תחת כנפי השכינה, ודאי בפסח מצרים היתה מעכבת, כי אז היו צדיכין לבטל דחלא דמצרים שפחה להוציא הניצוצים הקדושים ליקרב אל הקודש, אבל בפסח דורות יש סברא לכאן ולכאן, יש סברא לומר שמבילת השפחה אינו מעכב כי כבר נתבטל עבודה זרה הנקרא שפחה (כימי) [בימי] צאתנו מארץ מצרים ומאי דהוה הוה, והוא על דרך שיטת הראב"ד, והסברא אחרת, דהנה הש"י צונו (דברים טו א) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, דהנה ענין ביטול קליפת מצרים הוא שרשיי, וכענין (עמוס ט א) הך הכפתור וירעשו הסיפים, ובזוכרינו ענין יציאת מצרים וביטול העבודה זרה שלה, נוכל על ידי זה לבטל כל מיני עבודה זרה מן העולם, על כן גם מבילת השפחה מעכב גם לדורות, והוא כשיטת הרמב"ם

על דרך הסוד

המגיד פירש אל הרב בית יוסף (מדי משרים וישלח) בפסוק שאמר יעקב (הוא מרכבה למדת תפארת (וחי' קנו')) בשולחה אל עשו (בראשית לב ו) ויהי לי שור וחמור צאן ועבד ושפחה רמז לדרגין דמפירות, שור וחמור, רמז לקבלתו מחמד ונבורה, צאן, נצח והוד, עבד, דרגא דיסוד (עיין בגמרא (תמורה כט). הא לך אתנן ותלין שפחתך אצל עבדי לישנא מעליא), שפחה, רמז למדת מלכות, עיין שם, אבל הכלל הוא עבד ושפחה בקדושה רמוזים ליסוד ומלכות, הוא היחוד הקדוש הנעשה על ידי תורתנו ומצותינו, וזה כל פרי מעשינו לייחד הדודים ביחודא שלים, וזהו שאומרים קודם כל ליסוד תורה ומצות לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה כידוע, וזהו שנכתרו תקע"ו בריתות על התורה (א) (עיין בסוטה לג) מ"ח בסיני, מ"ח באוהל מועד, מ"ח בערבות מואב, הדי קד"ם, וכל אלה ללמוד, וכן ללמד, וכן לשמור, וכן לעשות, הרי תקע"ו) מנין יסוד"ד מלכות"ד דכר ונוקבא דקדושה, וידוע דכשזה קם זה נופל, כשגומרין יחוד שלים בקדושה אזי יתפרדו כל פועלי און עבד ושפחה דכר ונוקבא שבמרכבה

בזהר (אחרי דף ע"ב.) בפסוק (ויקרא יח ג) כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען, אמר ר' יצחק עובדא דמצרים פלחין לשפחה כמה דאוקימנא, עובדא דכנען פלחין להווא דאיקרי (שמות יב כט) שבי אשר בבית הבור, ועל דא כתיב (בראשית ט כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, עכ"ל, והנה כבר דברנו בדרושים (וידע א רמב"ם, וידע ד בדרוש) את אשר חכמים הנידו, ענין לקיחת השם לקרבן פסח היה ביטול עבודה זרה, כי מצרים היו עובדים לבכור המולות הוא מלה מול ניסן, ולא האמינו בהנהגת והשגחת גבוה מעל גבוה שומר, משדד המערכה כרצונו, וכל משמרי השמים והכוכבים ומזלות אינם מתנוגעים ופועלים זולת כרצונו והשגחתו ושפעו, והוא מחיה את כולם בלי הפסק רגע, על כן לקחו המלה כח ומול מצרים בזמן שליטתו בניסן וביום י"ד סמוך ליום מ"ו היינו בין הערבים שאז שליטת מלה כגרים המעלות, הנה לקחוהו ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קרבן לד', והוא היה ביטול עבודה זרה של מצרים, עיין כל זה היטב בזהר (פרשת בא (חי' מא א)), והנה נצטוינו במצוה זו לדורות בכדי לבטל כל מיני עבודה זרה מן העולם, והנה הא ודאי שנצטוינו שגם מילת העבדים מעכבת לדורות מאכילת הפסח, דכל עיקרו של מצות הפסח הוא לבטל כל מיני עבודה זרה מן העולם, והנה עבודה זרה של כנען הוא הנקרא שבי, הוא העבד עבדים שנקרא לכנען, וידוע*) דהכנען היה ז' אומות נגד ז' מדות דמסמרא אחרא, אם כן כל מיני עבודה זרה שבועולם יש בהם איזה אחיזה מסומאת כנען על כן נצטוינו (דברים כ טו) בלא תחיה כל נשמה, ואילו קיימו ישראל מצות לא תחיה כבר היה ביטול לכל מיני עבודה זרה, וזהו שרמזו רז"ל (ביב ט) שב"י כולהו איתנהו בהו, הכן, הנה כשיהיה ביטול לכל מיני עבודה זרה והקליפות מן העולם, יוציא מהם הניצוץ הקדוש הנהירו דיקק המחיה את כולם ושב אל הקודש ושיעור קומת המסמרא אחרא שבה והיתה לבער, על כן יש לאדם עבד שלא נכנס עדיין תחת כנפי השכינה מעכבתו מלאכול הפסח, שזה ענין הנרצה בקרבן פסח לקרב גם חיות המסמרא אחרא

(א) עיין תמוז אב מאמר ה נחמה ג סימן ג.
 * עיין חי' ב דף פו ע"ב.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דחש ט, פשט יששכר

שחלם לו שהיה מתאבק עם הדבר ויכול לו ולא לנזקבא), ולפי זה ממילא רווחא לן שמעתא, דהנה עבד ושפחה רמו לזעיר ונוקבא דסמרא אחרא יוציאו מהם הניצוצים הקדושים ויוכללו בקודש זעיר ונוקבא דקדושה, הנה בענין מבילת השפחה להכניסה תחת כנפי השכינה, (הנה במצרים מחמת שהיה בקדושה לילה עבד נוקמין ויומא אפיק לון בריש גלי כמבואר בזהר (ח"ב לה), וכן (שמות יג טא) וי"י הולך לפניהם יומם הוא ובית דינו, הנה כנגדו היו מכניעים זעיר ונוקבא דקליפה, על כן גם מבילת השפחות היה מעכב בפסח מצרים, אבל בפסח דורות) יש סברא לכאן ולכאן, יש סברא לומר דמבילת השפחות אינו מעכב, כיון דהכוונה הוא שכל הניצוצים הקדושים ויכללו בקודש בזעיר ונוקבא דקדושה, והנה בקדושה הוא העיקר בחינת דכורא, על כן די לנו ברמו עבדים (שמות יב מד) ומלתה אותו או יאכל בו, הכן הדברים, אבל מבילת השפחה אינו מעכב, והוא כשיטת הראב"ד, ויש סברא לומר, כיון דקא איירינן מזעיר ונוקבא דסמרא אחרא אשר יוציאו בלעם מפייהם ויתקברו הניצוצים הקדושים אל הקודש, ובזעיר ונוקבא דסמרא אחרא הנוקבא הוא בעילוי, על כן נצטרך לרמוז גם מבילת השפחה שיתקרב אל הקודש הוא הניצוצים הקדושים אשר בתוכם, והוא כשיטת הרמב"ם, יהיו לרצון אמרי פינו, וכל דברינו בדרך אפשר, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, ובמהרה ימלא כבוד ד' את כל הארץ, ויהפוך אל עמים שפה כרורה יחד לקרוא כולם בשם המיוחד, כיום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד במהרה בימינו אמן

שבמרכבה טמאה, עד שיוגמר כל התיקון במהרה בימינו ויתמשך החיות נהירו דיק מתוך הקליפות, ויוכלל בקודש ויתבטלו הקליפות מכל וכל, והנה זה אשר נצמיינו במצוה הראשונה בעת צאתנו מארץ מצרים ראשית הגאולות להקריב קרבן לי"י קרבן פסח, קרבן לקרב הכל אל הש"י בעת קץ האחרון אשר יהיה י"י אחד ושמו אחד במהרה בימינו, הנה המגיד מראשית אחרית צונו (שמות יב מד) וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו לקרבהו תחת כנפי השכינה אז יאכל בעליו הקרבן פסח, דזה הוא קרבן הראשון שקרבנו בזה הש"י לעבודתו, רמו לנו שזה כל פרי מעשינו לפעול על ידם שיתקברו הכל אל הש"י, ואפילו הדרגין תתאין בחינת עבד ושפחה זעיר ונוקבא דסמרא אחרא, הנהירו דיק אשר בתוכם יתקרב לזעיר ונוקבא דקדושה והחומריות שבקליפות יתבטל, והנה ידוע בסמרא דקדושה העיקר הוא בכחינת דכורא, ובחינת נוקבא הוא מפילה אל הדכורא כמו שכתוב בזהר (ח"ב לה) באתר דדכורא וכו', (והראיה מיעקב שהקדים הזכרים לנקבות כמו שאמרו רז"ל (ב"ר עז ד), ובסמרא אחרא הוא בהיפך, כמו שביאר מרן האריז"ל (לקי"ת בלק פט) בפסוק (במדבר כב ה) פתורו, אשר על הנהר, פתור"ה (נוקבא מלשון בית התורף, וגם פתורה לשון שלחן, וכמו שאמרו רז"ל (נדרים כ) שלחן ערכתי לפניו, נ"ל), אשר על הנהר (מאורי אור ג יז) נהר יסוד דדכורא), והתכוון ששלחו לבלעם פתורה אשר על הנהר, כי הנוקבא בעילוי אצל הקליפות, (וראיה מעשו שהקדים הנקבות לזכרים כמו שאמרו רז"ל (ב"ר שם), עיין באור החיים (ויחי פט יא)

דרוש ט

וכתר הכי (בעמוד ב') פיסקא, הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו', אלמא מחצות הוה ליה נותר מאן תנא אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה היא, דתניא (שם ה) ואכלו את הכשר כלילה הוה, ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן כלילה הוה ונאמר להלן (שם יב) ועברתי בארץ מצרים כלילה הוה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות, אמר לו ר' עקיבא והלא נאמר (שם יא) חפזון עד שעת חפזון, עד כאן, **ופירש**

על דרך הפשט

בגמרא פסחים (דף ק"ד). אמר רבא מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן, ומאי שנא מרור דכתיב (במדבר ט יא) על מצות ומרורים בזמן דאיכא פסח יש מרור ובזמן דליכא פסח ליכא מרור, מצה נמי הא כתיב על מצות ומרורים, מצה מיהדר הדר ביה קרא (שמות יב יח) בערב תאכלו מצות, עד כאן,

והנה יש לתמוה, כיון דזה הוא דבר המוחלם בגמרא דפסח ומצה חד דינא אית להו וכדברי רבא בגמרא, אם כן הרמב"ם ז"ל שפסק מדאורייתא זמנו כל הלילה הוא כר' עקיבא, (ועל כרחק הוא משום דסבירא ליה דכיון דאיכא סתמא כר' אלעזר בן עזריה וסתמא כר' עקיבא הדרין לכללין הלכה כר' עקיבא מחכירו), ואף על פי כן פסק דעבדינן סייג לכתחלה עד חצות דוקא, (והוא כדברי הרשב"ם, דר' עקיבא ודאי מודה דעבדינן סייג), אם כן מצה נמי דינא הכי הוא דלר' עקיבא עבדינן סייג, ולמה פסק הרמב"ם ז"ל דלכתחלה נמי זמנה כל הלילה, והנה גם על דברי הר"ן ודברי הרא"ש בכרכות יש לתמוה, דעיקר שרשם דיש להחמיר לכתחלה באכילת מצה קודם חצות דייקא דדלמא הלכה כר' אלעזר בן עזריה, הלא אפילו הלכה כר' עקיבא על כל פנים יש גזירת סייג מדרבנן וכדברי הרשב"ם (וכדברי הרא"ש בפסחים שכתב כן בדרך אפשר)

והנה דברי הר"ן ולשון הרא"ש יש לתרץ שפיר, דיש להם הוכחה דאם נאמר הלכה כר' עקיבא אין צריך להחמיר כלל במצה משום סייג כאשר נבאר, והוא, דתנן במתניתין ריש ברכות (ב) מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים וכו' עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אלעזר, וחכמים אומרים עד חצות, רבן גמליאל אומר עד שיעלה עמוד השחר, מעשה שבאו בניו וכו' אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבים אתם לקרות, ולא זו בלבד אלא כל מה וכו', הקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד וכו', אם כן למה אמרו חכמים עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה, ופירש"י, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות בקריאת שמע ובאכילת קדשים, אבל בהקטר לא אמרו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג בלילה וכו', והנה הקשו המפרשים (פי' והיה בדכה ה פי' א) למה באמת לא גזרו בהקטר כמו קריאת שמע ובאכילת קדשים, והנה תירץ הרמ"ז דכהנים זריזין הם, ולא הונח לי בזה, דהרי רוב הנאכלין ליום אחד הם קדשי קדשים הנאכלים רק לזכרי כהונה, (חוץ תודה ואיל נזיר ופסח קדשים קלים), ולמה גזרו בהם סייג, ונראה לי דרש"י ז"ל תירץ זאת הקושיא שם בדבריו, שכתב שם במשנה

ופירש הרשב"ם (ד"ה ר' אלעזר בן עזריה היא) אבל כר' עקיבא דפליג עליה לא מיתוקמא, דלדידיה לא הוי ליה נותר עד הבוקר ולא מטמא ידים אלא מבקר ואילך, ואף על גב דלדידיה נמי אכילת פסחים עד חצות כדין לכל הנאכלים ליום ולילה, רבנן הוא דעבדו הרחקה יתירא להרחיק את האדם מן העבירה כדתנן בפרק קמא דברכות (ב) שמא יאכל ממנו לאחר שעלה עמוד השחר ויתחייב כרת, עכ"ל, והנה יש לדקדק על דברי הרשב"ם, מהיכן החליט דלר' עקיבא נמי אכילת פסחים עד חצות ותו לא, דלמא לא סבר ליה שום סייג כדאשכחן רבן גמליאל ריש ברכות בקריאת שמע ולא סבר ליה לגזור סייג ודילמא ר' עקיבא סבירא ליה כרבן גמליאל, ויש לומר דסבירא ליה לרשב"ם דעל כרחק גם רבן גמליאל דפליג על החכמים בקריאת שמע וסבר ליה דאין לגזור סייג, עם כל זה באכילת קדשים בודאי מודה דגורין, דלא אשתמיט תנא בשום דוכתא ובפרט בכל המשניות וברייתות דפרק איזהו מקומן דמתני בכולהו עד חצות ולא קא פליג רבן גמליאל בשום דוכתא, ממילא אפילו אם נאמר דר' עקיבא סבירא ליה כרבן גמליאל, הנה גם רבן גמליאל סבירא ליה בקדשים עבדינן סייג עד חצות דייקא, ואחר כך אמרינן בגמרא (שם) אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, ומקשו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסה דמי, מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקשא, קא משמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמיתא אהדריה, עד כאן, וכתב הרא"ש א' לכאורה נראה דהלכה כר' אלעזר בן עזריה דסתם מתניתין כוותיה, ומיהו בפ' הקורא את המילה (ב) איכא סתמא כר' עקיבא, ומיהו נכון להחמיר כר' אלעזר בן עזריה דאפשר דר' עקיבא מודה להרחיק את האדם מן העבירה באיסור דאורייתא, וכן היה נוהג ר"ת ז"ל וכו', והר"ן כתב הואיל ויש סתם משנה כר' אלעזר בן עזריה וסתם משנה במגילה כר' עקיבא הנה ספק הוא ויש להחמיר כר' אלעזר בן עזריה, וכן הוא דברי הרא"ש בכרכות ב, והרמב"ם ז"ל פסק ב' באכילת הפסח מדאורייתא נאכל כל הלילה ורבנן עשו סייג לכתחלה עד חצות, (והוא כר' עקיבא, וכדברי הרשב"ם דר' עקיבא ודאי סבר ליה סייג), ובאכילת מצה פסק ד' זמנה כל הלילה בלא שום סייג.

[א] פרק ע"פ סימן לח. בן פ"א סוסי"י יט. [ב] הק"פ פ"ח הט"ו [ד] הל' חמץ ומצה פ"ו ה"א.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרש ט, ששט ישיבת

(ברכות נו.) מעוות לא יוכל לתקן (*). ועל כן פירש"י בתחלה החשש שחששו באכילת קדשים, ואחר כך כתב וכן בקריאת שמע וכו', הגם שהיה לו לפרש במקום קריאת שמע שהוא העיקרית במשנה וכמו שכתב לעיל בדבור המתחיל אם כן למה אמרו וכו' בקריאת שמע ובאכילת קדשים, הנה הקדים קריאת שמע לאכילת קדשים, וכאן הקדים אכילת קדשים ואחר כך כתב וכן בקריאת שמע, רמז לך בזה דהגם דקריאת שמע הוא רק ביטול מצות עשה, עם כל זה כאשר תשכיל שייך למיגור ביה סייג כמו באכילת קדשים דיש בו חשש איסור כרת, מה שאין כן בהקטר חלבים לא גזרינן סייג דאפילו יעבור ויקטירם אחר עמוד השחר אין כאן עבירה חמורה כל כך, וקיימא לן אם עלו לא ירדו, על כן לא גזרו בו עד חצות, ולפי זה שפיר מצאנו טוב מעם ודעת לדברי הר"ן ז"ל ולדברי הרא"ש בברכות, דאם הלכה כר' עקיבא דמכירא ליה בקרבן פסח באכילתו עד עמוד השחר

במשנה (בד"ה כדי להרחיק את האדם מן העבירה) ואסרום באכילה קודם זמנם כדי שלא יבא לאוכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת, וכן בקריאת שמע לזרו את האדם שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן, עכ"ל. והנה לכאורה יש לתמוה על דברי רש"י ז"ל, למה פירש דגזרו עד חצות באכילת קדשים דחששו דילמא יבא לאכלן אחר עמוד השחר ויתחייב כרת, הלא אפילו לא יבא לאכלן שפיר שייך למיגור שמא יניח הקדשים ולא יאכלם ויפסלו בעמוד השחר ויבואו לידי גזירה, אלא על כרחך דכוונת רש"י ז"ל לתרץ הקושיא הנ"ל למה לא גזרו בהקטר עד חצות כמו באכילה, על כן פירש דשאני אכילת קדשים דיש חשש עבירה חמורה איסור כרת, וכן בקריאת שמע הגם שהוא רק חשש ביטול מצות עשה נראה לומר דגזרו כמו באכילת קדשים, להיות קריאת שמע הוא מיסודי הדת ויש עבירה גדולה בביטולה וחז"ל קראוהו

(* הג"ה

ובפרט לפי מה שכתבתי בחיבורי על המשנה (עי' מגיד תעלומה בתחלתו) ולבעבור זה התחילה התורה שבעל פה פתח דבריה יאיר בזמני קריאת שמע והלכותיה, להיות דקיימא לן (ספר הליקוטין עה"פ (תהלים נ טו) ולרשע) כל התורה ומצות שהאדם משתדל בעודו רשע לא יעלו לו לרית ניהוח לפני י"י, (וכמו שדרשו נירו לכם ניר ואל תורעו אל הקוצים (יז"ב ד א) ואדרבא וכו', ואם כן לפי זה מה יעשה האדם וחי, וכי סלקא דעתך שלא ילמוד תורה ולא יניח תפילין וציצית וכיוצא עד אשר יתקן את כוונתו, אבל על כרחך הוא דתשובה מהני בכל זמן ועידן, והתשובה מן התורה הוא רק חרטה עויבה קבלה וידידי דברים לפני י"י (כמו שהארכנו בזה במקום אחר (התחלת הקדמת ספר דוד פקודי) וכאן עת לקצר), על כן קודם כל עשיית המצוה ועסק התורה כאשר אדם מהרהר בתשובה הנה שוב לא יכונה לרשע באותו הזמן ותהיה תורתו ומצותיו לרצון, ועדיין לא הונח לי בזה, דהנה איפסק להלכה (רמב"ם ה' תשובה א ז) ארבעה חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש עבר אדם על מצות עשה ושב לא זו משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ושב תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתות בית דין תשובה ויום הכפורים תולין ויסורי' ממרקין, אבל מי שיש בידו חילול השם כולן תולין ומיתה ממרקת, כדכתיב (ישעי' כב יד) אם יכופר העון הזה לכם עד וכו', אם כן לפי זה הרי התשובה לבדה אינה יכולה לכפר רק על מצות עשה ומה יעשה האדם שיש בידו עבירות חמורות, ובפרט עון חילול השם שכמעט אין אדם ניצל ממנו, כמו שאמרו בגמרא (יומא פו.) היכי דמי חילול ה' כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין, אבל מבואר הדבר בזה (במדבר קנא) מאן דמטר נפשיה (בשעת קריאת שמע) בכח (באמת, שמקבל עליו עול מלכות שמים ומקבל על עצמו מסירת הנפש), על זה יחשב לפני הש"י כאילו מסר נפשו בפועל ביסורי מיתה, על דבר כבוד שמו, ואפילו אותן העונות דכתיב בהו אם יכופר העון הזה לכם עד וכו' מתכפרים על ידי המצוה הזאת במסירת הנפש, אם כן לפי זה יוצרינו יוצר בראשית המציא לנו מרפא ארוכה אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא קריאת שמע בכל עונה מעונות היום והלילה במסירת הנפש (כי זה מצותה), ועל ידי זה אפילו עבר על כריתות ומיתות בית דין ואפילו עון חילול ה' דכתיב ביה אם יכופר וכו' מתכפרים על ידי המצוה הזאת במסירת נפש, ושוב אין לו תואר רשע ותקובל תורתו ומצותיו לרצון, ולבעבור זה התורה שבעל פה בראשית אמריה פיה פתחה בחכמה בזמני קריאת שמע והלכותיה שזה הוא הסגולה שתהיה לימוד התורה לרצון אפילו יש ביד האדם ח"ו עון כריתות ומיתות בית דין ועון חילול ה' שאינו מכופר עד וכו', על כן לבעבור זה המשותף מלחמה אמר לישראל בהכרזה (דברים כ ג) שמע ישראל אפילו אין בידכם אלא זכות קריאת שמע וכו' כמו שדרשו חז"ל (רש"י שם, סוטה מב.), על כן לבעבור זה חששו ז"ל מאד שלא יעבור האדם זמן עונה אחת, כי יש בזה חשש עון כריתות ומיתות בית דין כג"ל, ולבעבור זה כמו שגזרו עד חצות באכילת קדשים מפני שיש בה חשש איסור כרת כמו כן גזרו בקריאת שמע שיש בהעברת זמנה גם כן חשש וכו'.

מן התורה, הנה יש לגזור בדאי סייג עד חצות, דיש חשש איסור כרת שיבואו לאכול אחר עמוד השחר, מה שאין כן במצה הגם שהוקשה לפסח עם כל זה לא שייך לסיגור עד חצות כמו שלא גזרו בהקטמר חלבים, דאין כאן חשש עבירה חסורה רק ביטול מצות עשה גרידתא, על כן כיון שיש דעת נומה הלכה כר' עקיבא אין להחמיר כל כך באכילת מצה, רק דאף על פי כן יש להחמיר לכתחילה דדילמא הלכה כר' אלעזר בן עזריה, מיהו על הרמב"ם ז"ל הקושיא במקומה עומדת, דהנה מה דפסק במצה זמנה כל הלילה פסק כר' עקיבא נגד ר' אלעזר בן עזריה, להיות דשנה לן רבינו הקדוש סתמא כר' עקיבא וסתמא כר' אלעזר בן עזריה אם כן הדרין לכללין הלכה כר' עקיבא מחבירו, אף על פי כן הוה ליה לפסוק דעכדינן סייג עד חצות וכדפסק בקרבן פסח, ולדידיה אי אפשר לומר דשאני מצה מן פסח דבפסח יש חשש עבירה גדולה איסור כרת מה שאין כן מצה, דהרי לדידיה גם בהקטמר חלבים גזרו חכמים עד חצות, דכן פירש הוא כמסכת ברכות (שם) אם כן למה אמרו חכמים עד חצות קאי אכולהו, והא דלא שנאו התנא בשום מקום במשנה דכבר סמך אעדותו של רבן גמליאל בכאן וכדברי הכסף משנה בכאן, אם כן כיון דגם בחשש ביטול מצוה קלה לאו שאין בו מעשה גזרו סייג, מכל שכן באכילת מצה (אפילו לר' עקיבא דסבירא ליה זמנה כל הלילה מדאורייתא), אם כן למה פסק הרמב"ם זמנה כל הלילה אפילו לכתחילה.

וכן נראה לכאר דעת הרמב"ם דסבר ליה גם כן דמוכח מהש"ס דכמצה לא גזרינן סייג, דהנה קשה, רבן גמליאל דפליג עם החכמים בקריאת שמע וסבירא ליה דאין לגזור סייג במצות עשה דקריאת שמע, למה לא פליג באכילת קדשים, דלא אשכחן בשום מקום בפרק איוחו מקומן דיפלוג רבן גמליאל על כל פרטי הקרבנות דנאכלין ליום ולילה עד חצות, וכל המשניות לשם הלכות פסוקות הן בלא חולק*.)

בשלמא על הקטמר חלבים (דסבירא ליה לרמב"ם דגזרו סייג עד חצות) ולא מצינו דיפלוג רבן גמליאל, ויש לומר דשפיר פליג, על כן אומרים המשניות הללו בתפלת העשיה להיותן הלכות פסוקות בלא חולק כמו שכתב מרן האר"י ז"ל (פרע"ח ש"ג פ"ו יב).

על דרך הרמז

יש להתבונן בענין טעם פלוגתת ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא בענין אכילת הפסח, שר' אלעזר בן עזריה סבירא ליה מדאורייתא רק עד חצות דוקא, ור' עקיבא סבירא ליה כל הלילה עד עלות השחר, והנה מהראוי להכין, ר' אלעזר בן עזריה למד לה מגזירה שוה, נאמר כאן ואכלו את הכשר כלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים כלילה הזה מה להלן עד חצות וכו' ומקשו כנמרא ור' עקיבא הוא כלילה הזה מאי עביד ליה, סלקא דעתך אמינא לאכול

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש ט, רמו ישיבכר

מורה על דם ואכדון וכו', ועל כן הש"י גילה כבוד שכינתו במצרים להכות בכוריהם קודם הצות לילה, בזמן שליטת כוכב צד"ק שהוראתו הוא לפוכה ולחיים, הנה זה הוא הוראה שאין המכה באה מכה שפיטת הכוכבים, ואדרבא הש"י משדד מערכתם כרצונו, ואין הוראת הכוכבים ומזלות מועיל זולת בהשגחתו ית' והוא משדדס כרצונו והנה זהו הנאמר כחצות הלילה אני יוצא וכו' (היינו סמוך לחצות בזמן שליטת צד"ק). אני יוצא וכו' (כביכול גילוי שכינתו ית"ש וכהכנה להכותם), וכמכה גופה כתיב ויהי בחצי הלילה (בזמן שליטת מאדי"ם) וי"י הכה כל בכור וכו', ממילא מוכן שפיר לימוד הגזירה שוה דר' אלעזר בן עזריה ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד הצות, דהרי העברה במצרים כביכול היה עד הצות דייקא, היינו גילוי שכינה להכהנה עד הצות ותו לא, כי אחר הצות התחילה המכה, (ור' עקיבא נמי מודה בזה רק דמכר ליה דהמקרא ואכלו את הכשר בלילה הזה אינו מופנה לגזירה שוה, הכן)

והנה יש להעמיק עוד בדבר, דיש להבין מאי דכתיב ועברתי בארץ מצרים, מהו לשון העברה, והאיך שייך לשון העברה בהש"י לית אתר פנוי מיניה, רק הוא מורה על גילוי שכינה, הוה ליה למימר ונגלית בארץ מצרים (כענין שנאמר (ישעי' מ ה) ונגלה כבוד י"י), ויש לרמוז הדבר על פי דברי הזהר (חיב לוי) ועברתי בארץ מצרים אעבר על שורי דינא, ויש להסביר באמרי קודש הכונה, דהנה כתיב במשה (שמות ט כט) כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל י"י וכו', שבהיותו בעיר לא רצה להתפלל ולא נתגלה לו הדיבור מחמת שהיתה מלאה גילולים, (והנה עם היות שקשה הדבר להלוס הלא לית אתר פנוי מיניה ית"ש, אכל מוכן הדבר במעט קט לדעתי, כביכול הש"י בעצמו מקיים התורה ומצותיה כענין שאנו מכריזין אשר קדשנו במצותיו, היינו המצות אשר הש"י מקיים כביכול בעצמו, והנה מצוה הוא בתורה (ויקרא יט ז) אל תפנו אל האלילים, וכביכול נותן התורה מקיים זה, הכן הענין כי אי אפשר לפרש בכתב), והנה לפי זה קשה מאוד, הלא הדבור של קודש לא נתייחד במצרים (כדי לקיים אל תפנו וכו') ואיך נאמר גילוי שכינתו כביכול במקום ההוא כענין שאמר

לאכול כי קדשים ביום, קא משמע לן בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל ביום, עד כאן, הנה מהראוי להתבונן בלימוד דר' אלעזר בן עזריה נאמר להלן בלילה הזה מה להלן עד הצות וכו', אדרבא להלן במכות בכורים בארץ מצרים אחר הצות הוה, כדכתיב (שמות יב כט) ויהי בחצי הלילה וי"י הכה כל בכור וכו', וגם הא דמקשה על ר' עקיבא האי בלילה הזה מאי עביד ליה (סלקא דעתך אמינא לאכול כי קדשים ביום קא משמע לן) הלא יכול לתרין כפשוטו, דאדרבא בלילה הזה הוא אחר הצות, על כרחך צריך לומר דגם ר' עקיבא סבר ליה דועברתי בארץ מצרים בלילה הזה הוא קודם הצות, והנה מכואר שם במקראי קודש בהיפך

והנה כבר הוא בכתובים אצלנו בדרושים הקודמים (דדוש ה, פסח) לפרש ענין הכתוב כה אמר י"י כחצות הלילה אני יוצא וכו', (ענין אומרו כחצות בכ"ף על פי פשוטו, ודברי רז"ל במדרשיהם ידוע), והוא על פי דברי רבינו בחיי דהנה פסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה', והנה ליל ה' היתה המכה בכורי מצרים, הנה ליל ה' שליטת הכוכבי לכת בהילוכם זה סדרן הנכ"ל שצ"ם הנכ"ל ש', נמצא לפי זה שליטת מזל צדק הוא בשעה שקודם הצות לילה, (ומזל הכוכב הזה מורה שליטתו לטובה ולחיים), ושליטת מזל מאדי"ם הוא שעה ראשונה אחר הצות, (הוא כה ס"מ שלטונו מורה על אכדון ומות ושפיכת דמים), והנה רצה הש"י ללמד ולרמוז לישראל את אשר אמר למשה כסנה (שמות ג יז) אהיה אשר אהיה (ברכות ט) אני הייתי עמהם בגלות זה (ואנאלם) ואני אהיה עמהם בשעבוד מלכויות (ואנאלם), ועל כן היתה המכה בזמן שליטת מאדי"ם (בגנימטריא המ"ן זרע עמלק זרעו של עשו הוא אדום) אשר שרו הוא המ"מ, אשר הש"י יוריד לארץ נצחו בגלות האחרון הוא גלות אדו"ם, כאמור (ישעי' סג א ג) מי זה בא מאדום וכו' מדוע אדום ללבושיך (מן הורדת והשפלת כה מאדי"ם), והנה רצה הש"י לגלות לישראל בגאולה הראשונה מה שהיה באחרונה כימי צאתינו מארץ מצרים יראנו נפלאות, על כן היתה המכה דייקא בחצי הלילה זמן שליטת מאדי"ם, והנה עם כל זה יש לחוש שיאמרו המצריים שהמכה באת לאומתם מכה הכוכבים מטבע, כאשר הכוכב הזה

(לישראל) ואת הקללה (לשונאיהם, ומפרש איך תהיה הפעולה) את הברכה (תפעלו) אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם וכו' (ויבואו על ידי זה הברכות) והקללה (תפעלו לשונאיהם) אם לא תשמעו אל מצות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך, (אבל ההסרה מן הדרך הוא באופן) אשר אנכי מצוה אתכם היום (היינו שתהיה עבירה לשמה שהוא גם כן ציווי, אוי תפעלו) ללכת אחרי אלהים אחרים (שתלך הקללה הנפעלת על ידי פעולת עבירה כזאת אחרי אלהים אחרים), וקצרתי כג).

ומעתה יונעם לך אשר כביכול הש"י קיים זה בעצמו, ועבר י"י (כביכול הש"י עבר עבירה לשמה ונתגלה במקום הגילולים בעבור הצלת ישראל, והנה כביכול הש"י היה יכול לפעול זה בלא גילוי שכינתו כי הוא אמר ויהי, אבל כביכול עשה זה) לנגוף את מצרים כי הנה זה הוא מסגולת עבירה לשמה לפעול הרעות על שונאי ישראל ועל ידי זה יניע הצלת ישראל, וזהו הפירוש ועבר י"י (כביכול דעבר על שורי דינא, הוא בכדי) לנגוף את מצרים, דכן הוא המדה לנו ולבנינו, על ידי פעולת עבירה לשמה מעוררים דינים ועונשים ונקמות על ראש צוררי ישראל ומסרין בישינ מינים ומסורים ואפיקורסים

והנה כבר ידוע לך ענין קרבן פסח צונו הש"י להוראת שידוד המזלות, צונו הש"י ליקח בכור המזלות מלה בחדש ניסן שהוא מערכתו וכיום תוקף שליטתו ולשוחטו לשם י"י ולאכלו בקדושה, והאדם הולך ככה האכילה ההיא לתורה ולעבודה, הוא הוראה לנו שאין כח ביד המזלות לפעול פעולתם כי אם כח המשגיח וכל יכול, ואנחנו עמו וצאן מרעיתי על ידי פעולת התורה ועבודה שמסר בידינו, ככה הוא התנהגות כח המזלות הכל על ידי כח התורה ברצון היוצר כל שבראנו לכבודו, וכבר הארכנו בזה בדרושים הקודמים קחם משם, ועיניך שים על דברינו שם (דרוש ה בפסט)

והנה החוקרים והפלוסופים אשר לא רצו להאמין בניסים ובשידוד המערכה, מענה כפיהם שאין זה כבוד להיוצר כל לשדד מעשה ידיו, ואומרים שאדרכא ביותר תגדל כבודו אשר מעשי ידיו יכנו לעד לעולם כל אחד על משמרו כפי אשר הושם מבראשית

רו"ל (יודשמי סגורין ב א) אני ולא מלאך אני וכו' אלא הקב"ה בכבודו בעצמו, אבל יש לפרש כביכול ועברתי בארץ מצרים כביכול דרך עבירה לשמה, שזה גם כן על פי התורה כמו שאמרו רו"ל (נייר ב) גדולה עבירה לשמה וכו', וזהו שיש לרמוז בדברי הזהר ועברתי אעבר על שורי דינא עבירה לשמה, כדי ליגאל לישראל עם קרובו ולחצילים מיד מצרים *

(* הג"ה

הנה להציל את ישראל מצינו בדברי נבואה אצל האדם עבירה לשמה, כגון (נייר ג) יעל אשת חבר הקיני ואסתר (מגילה טו).

והדברים עמוקים בחכמה על פי מה שקבלתי פירוש מקראי קדש (כבר מוכא לעיל בדרשות (דרוש ז דרוש)) ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וכו' את הברכה וכו' והקללה אם לא תשמעו וכו' וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים וכו' (וברם יב טו), והנה הדקדוקים כבר נתבארו בדרשות לעיל, (עיינ גם כן בספר אנרא דכלה (פרשת ראה עייש))*, ושמעתי דהנה מיום שאמר הקב"ה ראה נתתי לפניך היום את החיים וכו' הנה אין שום דבר נעשה רק מסגולת התורה, כי פעולות המצות לעורר שורש אילן הקודש ובא משם כל הטובות והחיים והשלום, ומגולות העבירות לעורר רע ח"ו, והנה אם יצטרך אדם לעורר הרע לפעול נקמות במורדי אור וברשעים ובגוים מה יעשה, אם יעשה מצוה הנה מגולתה לעורר הטוב, ואם יעשה עבירה הרי אריא הוא דרביע עליה אימורא דאורייתא מטבע אשר פסל המלך, אבל הקבלה הוא שהפעולה הזאת נעשית ע"י עבירה

(* הג"ה

לשמה*), הנה עבירה היא יש אצלנו דרך אחר שהדבר ומגולתה לעורר הרע, אבל הזה נעשה על ידי תשובה מאהבה שזדונות נעשים הרע ההוא הוא לפיכך, וכחתי רק מה שקבלתי מפי גדולים.

המעיקים והצוררים לישראל, ועל ידי זה ימשכו הטובות לישראל כי (משלי יא ז) באבוד רשעים רינה, וזהו שאמר הכתוב ראה אנכי נותן לפניכם (רצונו לומר אנכי נותן בידכם) היום (לפעול) את הברכה

(כ) עיינ אנרא דכלה בראשית נה צ"א, ועיינ צמח דוד השמטות למעזים ד"ה עדי יש לפרש.

(* עיינ גם מאמרי ססלו סבת מאמר ד סימן יח.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש ט, דרוש ייששבר

מצרים כלילה הזה אעבר על שורי דינא, והוא עד חצות לר' אלעזר בן עזריה, והוא הוראת הקרבן פסח המורה על השידוד שהוא גם כן עבירה לשמה זה מצותו רק עד חצות, מה שאין כן אחר חצות לא מיקרי ועברתי כיון שאז נעשה המצוה דן אנכי, בדין הוא שהעשה דוחה את לא תעשה, על כן סבירא ליה לר' אלעזר בן עזריה דאכילת הפסח (אשר מורה לנו ולבנינו על שידוד המערכות בעבור עמו ישראל והוא מבחינת עבירה לשמה כמו שכתבתי לך) אינו רק עד חצות, שאז כביכול נעשה בחינת עבירה לשמה, מה שאין כן אחר חצות וכמו שכתבתי לך, מפני שאז נתקיים מצות דן אנכי, ור' עקיבא סבירא ליה עד שעת הפזון, דהרי עיקר קיום המצוה ואחרי כן יצאו וכו' ואז נתקיים המצוה, מה שאין כן כל הלילה עדיין לא נתקיים המצוה, והבן, ופסמייא דאורייתא טבין, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו

על דרך הדרוש

נמסר במסורת התורה ב' פעמים וחד"ל, (במדבר י ג) וחד"ל לעשות הפסח ונכרתה, וחד"ל לעולם (בתהלים מט ט), ופירשנו בד' פירושי המסורה על פי מה שפירשנו פירוש הפסוקים בפרשת קרבן פסח, כתיב (שמות יב כד) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי תבואו אל הארץ אשר יתן י"י לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת, והנה הדבר קשה להלום, מעיקרא קאמר ושמרתם וכו' לחק לך ולבניך עד עולם משמע מהיום ההוא והלאה כלי הפסק שום שנה, ואחר כך אמר וכי תבואו אל הארץ וכו' אבל קודם ביאת הארץ לא, וגם מה ענין אומרו לחק לך, וגם אומרו עד עולם מורה כלי הפסק והנה בעוה"ר זה כמה מאות שנים נימל כבוד מבית חיינו ולא הקרבנו קרבן י"י במועדו, ופירשנו הדבר בהקדים להתבונן עוד מה דידוע (כיתות ב) ל"ו כריתות הם בתורה וכולם הם על עבירות לא תעשה חוץ פסח ומילה יש כרת כביכול העשה, (והנה עם היות שאין מבוא לשכל אנושי לחקור משפטי י"י ית"ש, עם כל זה מצוה על כל אחד להתבונן כפי אשר חננו הש"י בכינה)

מכראשית, הנה אין מן הצורך להרחיב הדיבור בדבריהם הכמלים, אבל פרט אחד תבין לדעתי (ג) שהיא גם כן מבחינת עבירה לשמה כביכול, התורה אמרה (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון, אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, כי נמתכל הש"י וברא את העולם, נמצא ברא הקב"ה בכריאת העולם כפי הנמצא בתורה איש על משמרו, והנה על פי התורה הוא גם כן עבירה לשמה, הנה בהגיע העת והעונה להושיע את ישראל ולנקום נקמתם, הנה משדד הש"י הדבר הנעשה כקיום לעד לעולם והוא דבר הנעשה רק לשעתו כענין עבירה לשמה שהוא רק לפי שעה, הבן הדבר ויונעם לך, והנה זכור תזכור את אשר הקדמנו לך, שענין הוראת קרבן פסח הוא הוראה לנו ולבנינו שהש"י משדד המזלות כרצונו ונכוה מעל גבוה שומר, והשידוד הוא מבחינת עבירה לשמה כמו שרמזתי לך, בין והתבונן

והנה ככאן הפועל ישועות גילה הדבר בפירוש לישראל עם קרובו, במה שעבר הש"י בעצמו כביכול לנגוף את מצרים וכמו שכתבתי לך דאעבר על שורי דינא גילוי כבודו ית"ש בעצמו במצרים, הגם שקיים כביכול בעצמו אל תפנו וכו' ולא נתגלה הדיבור למשה במצרים, עם כל זה בהגיע העת והעונה להושיע את בניו, הנה גידה רז זה לבנים שהוא מבחינת עבירה לשמה, והנה לכאורה אין זה עבירה על פי התורה דהרי כך הוא המדה בתורה (יבמות ג) עשה דוחה את לא תעשה, אם כן כביכול הש"י הנביא (בראשית טו יד) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו וכו' אם כן כביכול הוא עליו במצות עשה לדון את המצריים, ועשה דוחה את לא תעשה על פי משפטי התורה ואין זה עבירה, והנה לפי מה שכתבתי לך שכביכול גילוי כבוד שכינתו במצרים היה קודם חצות והמכה לא היתה עד אחר חצות, הנה קיימא לן הא דעשה דוחה את לא תעשה הוא דוקא דבעידנא דמיעקר הלאו מקיים העשה, מה שאין כן לעקור הלאו קודם העשה, אם כן ככאן שפיר מיקרי עבירה והוא עבירה לשמה, דהרי בזמן עקירת הלאו אל תפנו וכו' כביכול לא קיים עדיין העשה דן אנכי, ושפיר מיקרי ועברתי בארץ

(ג) עיין כסלו טבת מאמר ד סימן קלא בבחינה אחרת
(ד) עיין דרוש יא על דרך הדרוש

לילה הראשון כדי להעמים עלינו עול מצותיו להיות לעבדים לו ית"ש כל ימי חייו, וזה הוא עיקר המוכה אשרי העם שככה לו (שבועות מז) עבד מלך מלך, על כן גם אנחנו כל ימות עולם אין לנו לאכול את הפסח אחר חצות, דוה מורה שאנחנו עושים עיקר מן המוכה שהוציאנו ממצרים מתחת יד פרעה, שזה היה אחר חצות שצעק פרעה (שמות יב לא) קומו צאו מתוך עמי, אבל מחוייבים אנחנו לעשות עיקר מן המוכה שקרבנו המקום לעבודתו שזה היה בחצי הלילה הראשונה, ור' עקיבא סבר ליה מצותו כל הלילה, דנזירת הכתוב היא (שם כז) ואמרתם זבח פסח הוא לי"י אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים, וזה נעשה בחצות לילה האחרונה, ואז נגמר הענין בשלימות שהש"י העמים עלינו עבודתו ואחר כך נגמר שחרור פרעה בשעת חפזו, ואז למפרע היינו קנויים לו ית"ש בעבודתו אשר העמים עלינו, (תהלים קמד טו) אשרי העם שככה לו אשרי העם שי"י אלקיו

על דרך הסוד

הנה מכואר בזהר (ח"ב לה) מדת לילה עכדת נוקמין במצרים, ואחר כך מדת יום אפקת לון בריש גלי, וזה שנקרא הקרבן הנאכל בלילה פס"ח דרשו ביה משמיה דמרן האריו"ל (פרע"ח שכ"א פ"ז) פ"ה ס"ח, (הוא סוד סיפור יציאת מצרים בלילה הזה כדיבור בפ"ה), דהנה בזמן הנלות כביכול סוד השכינה מלכות הוא בבחינת (תהלים לו א) נאלמתי דומיה, (ישעי ג א) כרחל לפני נזויה נאלמה, (דהנה עיקר בחינת מורא מלכות הוא מדבורו כמה דאת אמר (קהלת ח ד) דבר מלך שלטון, ובאין שלטון הנה כביכול נאלם הדיבור, וכבר קדם מאמרינו כה) בנחמות ציון וירושלים במהרה כימינו נאמר (ישעי פ א) דבר"ו על ל"ב ירושלים, שיתמשך דבר"ר על ל"ב, דבר"ר ל"ב בנימטריא רח"ל, שהיתה בעוה"ר נאלמה לפני נזויה, והנה גם ביציאת מצרים בליל ההירות אז הוא פ"ה ס"ח, שהתחיל הפ"ה להשיח, (ת"ז יז) היינו מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה, והנה כבר כתבנו (מאמר א סימן ה) לפי המקובל בתיבת פסח פ"ה ס"ח אם כן נחסרה אות ה' מן התורה שבכתב ונמסרה לחכימין בעל פ"ה, כי אות ה' הוא סוד אות ה' אחרונה מן שם הוי"ה

והנה נאמר על פי מה דקיימא לן להלכה בנמרא ונפסק כן במוש"ע יו"ד (סימן רמ"ז ס"ה) הלוקח עבד מן הגוי אין הנוף קנוי לו עד שיפכילנו לשם עבדות, הלכך אם קדם וסבל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להמיל עליו שום עבודה בעודו במים שיהא נראה כעבד, שלא יקדים ויאמר אני טובל לשם בן חורין, עד כאן, והנה כביכול הש"י מקיים תורתו, והנה אנחנו עבדים היינו לפרעה במצרים מנזירת (בראשית טו יג) כי נר יהיה זרעך וכו' ועבדו וכו' יהיה להם שעבוד עבדות עלינו, (על דרך שאמרו רז"ל ויהי בשלח פרעה (שמות יג יז) שהוצרך ליתן שטר שחרור), והנה בו הלילה יצאנו לחירות מעבדות פרעה ונעשינו עבדים לו ית"ש ואם כן היה מקום על פי התורה למכול לשם חירות וח"ו היינו יוצאים מעבדות הש"י גם כן שהוא כביכול הרב שקנה אותנו מיד פרעה, על כן הש"י עמס עלינו עבודתו בחצי לילה הראשון במצות פסח וסמילה ועל ידי כן נעשינו עבדים לו ית"ש לעבדו בכל מצותיו וחוקותיו כל ימות עולם אנו ובנינו עד עולם, אם כן אלו הב' מצות הן המה לסיבה לקיום כל מצותיו ית"ש, כי על ידי זה נתחייבנו לו ית"ש בעבודה, וזה שאמר הכתוב ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, על ידי המצוה הזאת ימשך לך התחייבות החוקים לך ולבניך עד עולם, הבן, ואם כן מי שעובר על ב' מצות הללו ח"ו הנה הוא רוצה להעביר מעליו כל חוקי התורה, כי רע בעיניו העול שקבלנו על עצמינו בשעת היציאה להיות לו לעבדים ית"ש, על כן ב' מצות עשה הללו הם בעונש כרת, תחת אשר הוטב בעיניו להכרית ולהפריד את עצמו מעבודתו ית"ש ונכרתה הנפש ההוא ח"ו לא תהא כזאת בישראל, וזו רמיזת המסורה וחדל לעשות הפסח ונכרתה, ולמה כזאת הלא הוא רק ביטול מצות עשה בשב ואל תעשה, לזה בא הפסוק השני ורמו הדבר וחדל לעולם, כיון שהוא מונע את עצמו מלעשות הפסח הנה בדעתו לחדול לעולם מעבודתו ית"ש

והנה לפי זה מצאנו טוב מעם לפלונתת ר' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא, ר' אלעזר בן עזריה מכירא ליה פסח שהיו אבותינו אוכלים במצרים היה בחצות

(נה) עיינ מאמר א סימן י, תמוז אב מאמר ה נחמה א סימן ז

בני מאמרי חרש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש י, משש ישישכר

דילן כרבן גמליאל, ובתלמוד ירושלמי פסקו כחכמים עד חצות, וכתבנו שם מעם הפלוגתא, דהנה כתבו גורי האריוז"ל (מאורי אורי ת סא) תלמוד ירושלמי הוא מבחינת לאה ותלמודא דידן מבחינת רחל, והנה ידוע מכתבי מרן האריוז"ל (פרעיה שיא פ"ז) אשר אחר חצות הלילה נתהווה היחוד מדת יום עם בחינת לאה, (על כן לדעתו (שם ש"ב פ"ז) מכרכין תיכף אחר חצות ברכת הנותן לשכוי בינה וכו', כי אז בבחינת לאה כבר נתעורר מדת יום), מה שאין כן בבחינת רחל לא מתהווה יחוד בחינת יום רק בעמוד השחר, על כן בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"א ה"א) פסקינן קריאת שמע דלילה רק עד חצות, כי מחצות ולהלן מיקרי בבחינתה בחינת יום, ובתלמודא דידן שהיא מבחינת רחל יוצאין ידי חובת קריאת שמע דלילה עד עמוד השחר, שאז מתחיל להתחבר עמה בחינת יום, ועד עמוד השחר אין בחינת יום מאיר בבחינתה, ממילא רווחא לן שמעתא, דפסח דכתיב ביה (שמות יב י) לא תותירו ממנו עד בקר ממעם שנתבאר לעיל לדעתי הקלושה, הנה (ברכות כז) ר' אלעזר בן עזריה עשירי לעזרא, מבני בניה של לאה, אמר רק עד חצות, ור' עקיבא בן יוסף סבר ליה עד עמוד השחר שהוא בבחינת רחל, ודי בזה כעת.

הוי"ה תורה שבעל פה, אשר כביכול בגלות לא היה לה פ"ה דבר מלך, ונפתח הסתום כליל החירות פסח פ"ה ס"ח, עיין מה שכתבתי לעיל (שם) בדרוש משנת ספר יצירה (פ"ה) המליך אות ה' בשיחה וכו' וצר בו מלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין בנפש זכר ונקבה, (ותבין עוד פס"ח מיל"ה בגימטריא רג"ל), ואם כן לפי זה עיקר מצות אכילת קרבן פסח פ"ה ס"ח הוא רק כלילה, שאז נפתח הסתום מלכות פ"ה דבר מלך שלטון, ואחר כך מדת יום אפיקת לון בריש גלי, וזהו שאמר הקב"ה לאברהם (בראשית טו יד) וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי במדת לילה ואחר כך יצאו ברכוש גדול במדת יום, על כן מצות פסח הוא לא תותירו ממנו עד בקר, כי בבקר מדת יום אפיקת בריש גלי, הגם דתרווייהו כחדא אזלין (שמות יג סא) וי"י הולך לפניהם הוא ובית דינו, עם כל זה באתר דדכורא אישתכח עיקר הוא (הדיבור) [הדבר] (וחיב לז), נראה לי והשם הטוב יודע האמת, והנה בחינת הנוקבא מלכות ידוע (לקי"ת תצא בטעהמ"ז) דהוא בחינת לאה ובחינת רחל, ידוע למשכילים (ע"ה) שער לדלח), והנה כבר נכתב אצלנו (והיה ברכה ו צ"ד) הא דקיימא לן בש"ס דילן (ברכות ח) קריאת שמע של הלילה זמנה עד עמוד השחר, כן איפסק להלכה בש"ס

דרוש י

ומרורים יאכלוהו וכו', השתא דלא אתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מכרך על אכילת מצה ואכיל, והדר מכרך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכיל מצה וחמא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל, עד כאן.

והנה הרמב"ם ז"ל (בפרק ח' מהלכות חמץ ומצה הלכה (ו ז ח)) כתב, ואחר כך כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת ומכרך וכו' אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן, ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו מכרך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ואחר כך מכרך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזכח ואוכל מכשר חגיגת ארבעה עשר תחלה, ומכרך אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח ואוכל מגופו של

פסח

פסחים דף קט"ו ע"א.

על דרך הפשט

אמר רבינא אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן הכי אמר הלל משמיה דגמרא, לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול, משום דמכירא לן מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומכטל ליה למצה דאורייתא, ואפילו למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הני מילי דאורייתא כדאורייתא או דרבנן כדרבנן אבל דאורייתא כדרבנן אתי דרבנן ומכטל ליה לדאורייתא, מאן תנא דשמעת ליה מצות אין מבטלות זו את זו הלל הוא, דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר (במדבר ט יא) על מצות

מאכל מבושם אין קפידא אפילו יאכל באמצע הלילה כי רווחא לבסומא שכיחא, מה שאין כן) ומצות על מרורים יאכלוהו (כורכן ביחד ואוכלן בתחילה כשהוא רעב, הן אמת שבגמרא הביאו הפסוק על מצות ומרורים והוא הנאמר בפרשת בהעלותך (במדבר ט יא) בפסח שני, אבל הוא אשגרת לשון, כי הפסוק הנאמר שם אצרכו ליה בגמרא עיין שם, ועל כרחך הכוונה על הפסוק הנ"ל ומצות על מרורים וכו' וכנ"ל, נ"ל), ובוה יונח לנו הגוסס שאנו אומרים בשעת אכילת כורך כן עשה הלל בזמן שביית המקדש קיים, היה כורך מצה ומרור וכו', והנה הרבה מהפוסקים (ש"י א"י תע"ה) הגיהו פסח מצה ומרור כי בזולת זה מהו זכר למקדש, (והחק יעקב (שם) כתב כיון שאין לנו פסח מיחזי כשקרא לומר פסח והוא מעם חלוש, כיון שאנו אומרים בזמן שביית המקדש היה קיים למה לא נאמר פסח), ולפי מה שכתבתי יונח, דהלל גם כן לא היה כורך הפסח רק מצה ומרור, אבל גם להלל בזמן הזה אסור לעשות כן דאתי מרור דרכנן ומבטל וכו', אבל מה שאנו עושין כן הוא רק זכר למקדש שאז היו שתיהן מדאורייתא ואין מבטלות זו את זו, נ"ל.

על דרך הרמז

הנה יש לפי זה פלוגתא בין הרמב"ם להראב"ד, להראב"ד הכריכה צריך להיות פסח מצה ומרור, ולהרמב"ם רק מצה ומרור, וכבר דברנו כמה פעמים אשר הנשמות אשר זכו ללמד תורה בישראל הגם שפסקו איזה הלכה על פי דרכי הפשט, הנה נפשם יודעת מאד, ודבריהם דברי אלקים חיים בפרד"ם התורה, וכודאי יש מכוא גם בדרך רמז ודרוש וסוד לסכרת כל אחד מהנהו רבוואתא, ואומר כעת בדרך הרמז, רמז מצות פסח מצה ומרור כתב הרב הגדול מ' דוד דלידא ז"ל בספרו עיר דוד (בית התלמוד חדר א דף עה ע"ג), פסח הוא הוראה על השגחתו ית' בפרטי הנמצאים, דהנה יש מתפקדים הגם שמאמינים במציאות הש"י, עם כל זה אומרים, לגדול רוממותו אינו משניח בשפלים ועוזב י"י את הארץ והתנהגות הארץ הוא ע"י כוכבי השמים וכסיליהם, והנה הוראות הפסח שפסח על בתי בני בנינו כנגפו את מצרים, והבחין בין מפה של בכור וכו', הנה הוא הוראה על השגחתו

הנפלאה

פסח וכו', (ובזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם חזור ומברך על אכילת מצה וכו', וחזור ומברך על אכילת מרור וכו', וחזור וכורך מצה ומרור וכו' ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש עכ"ל), כתב הראב"ד (על סדר הרישא בזמן המקדש) אמר אברהם, זה כהלל, מכל מקום זה הסדר לא דייק עכ"ל, והנה כתב הרב המגיד לא נתבאר מעמו, אבל הוא פשוט שהכוונה של הראב"ד הוא כקושיית הלחם משנה על הרמב"ם, דהנה פסק לכרוך המצה ומרור כהלל, ואחר כך כתב לאכול את הפסח, ואי כהלל צריך לכרוך פסח מצה ומרור, וזהו שכתב הראב"ד זה הסדר לא דייק, עיין עוד בלחם משנה, והנראה לתרץ דעת הרמב"ם, דהנה הוקשה ליה הא דאמרינן בגמרא מאן תנא דשמעית ליה מצות אין מבטלות זו את זו הלל הוא, דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו, דקשה דילמא גם הלל סבר ליה מצות מבטלות זו את זו ושאני הכא דגזירת הכתוב הוא (עיין שם שהקשו כן בתוס' (י"ה אלא אמר רב אשי)), ועוד הוקשה להרמב"ם ז"ל, האיך אפשר לומר שהיה הלל כורך פסח מצה ומרור הרי מצה דצריכין למיכלא כשהוא רעב, ומשעה עשירית ולמעלה אסור לאכול כדי שיאכל מצה לתיאבון, (עיין במשנה למלך הלכות יסודי התורה (פ"ה) כל מה שהוא בציווי מן התורה באכילה, יש לחוש שלא תהיה אכילה גסה, דלא מיקרי אכילה אפילו לענין אכילת אימור), והנה אכילת הפסח קיימא לן דצריכין מקודם לאכול חגיגה כדי שיהא הפסח נאכל על השוכע, (ואי קשיא למה לא חיישינן בפסח לאכילה גסה, יש לומר פסח הוא צלי מאכל מלכים ורווחא לבסומא שכיחא, מה שאין כן מצה פת), ועל כל פנים הדין הוא מוסכם בגמרא מבלי חולק, ואיך אפשר לומר שהלל היה כורך פסח מצה ומרור, ותו קשה ליה להרמב"ם, האיך אפשר לומר שהיה כורך כל הג' הנח מכל אחד צריך אכילה בכזית, ולכתחילה צריך לבלוע הכזית ביחד, ואם כן הרי ג' זתים, ואין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, מכל הלין טעמא שפם הרמב"ם הא דהלל היה כורך ביחד, היינו רק מצה ומרור, והראיה הוא מפסוק שנאמר בפרשת בא ושם נאמר (שמות יב ה) ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש, (היינו להיות צלי אש והוא

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש י, רמז יישבר

להימצא כאדם כי אם על ידי (מרירות) יסורין (כמו שאמרו רז"ל (ברכות ה) ג' ניתנו על ידי יסורין תורה וכו'), וכמו שכתב האריז"ל (מ"א) (שמות כו כ) שמן זית זך, שאין אדם משיג ז"ך דאורייתא כי אם על ידי מרירות כזית, כתיב למאור, כשמכתת את הגוף אז מאיר בו אור התורה, על כן צריך ללעוס את המרור בל"ב שינים נגד ל"ב נתיבות חכמה שכתורה, והנה מרור בגימטריא מו"ת (ברכות סג) אין התורה מתקיימת אלא כמי שממית עצמו עליה שנאמר (במדבר יט יד) זאת התורה אדם כי ימות, ול"ב נתיבות חכמה שכתורה המה נותנים לו חיים כי החכמה תחיה, על כן נעשה חירות ממלאך המות, על כן המרור מורה על תורה מן השמים, והנה כג' אמונות הללו היה חטא אדם הראשון על ידי פיתוי הנחש, כמציאות בהשגחה (שהוא אמונת שכר ועונש), וכתורה מן השמים, (והנה הם דברים דקים שתומים איך היה כלול זה בחטא אדם הראשון, אבל מוכן להשקדים על דלתי התורה שהיה מעין פגמים כאלה בדקות), והנה האבות כאו לתקן חטא אדם הראשון, בא אברהם ופירסם מציאת אלקותו ית"ש בעולם, בא יצחק מצד מדת הדין ופירסם אשר אית דין ואית דיין כי יש משגיח על כן יש שכר ועונש, בא יעקב ופירסם תורה מן השמים על כן היה איש תם יושב אהלים אהלי תורה, זהו תמצית דברי הרב ז"ל בקצרה עם קצת תוספת ביאור שהוספתי בדברים כדרכן של דברי תורה.

והנה ג' אמונות הללו הן המה עיקרי יסודי הדת אשר על זה בנה הרב בעל העיקרים פירותיו, הן המה מציאת הש"י, תורה מן השמים, שכר ועונש (שהוא על ידי ההשגחה), והן המה ג' העיקרים אשר מבוארים בפרשיות קריאת שמע בשמע והיה אם שמע כידוע, והנה פסח מצה ומרור על ג' עיקרים הנ"ל לתקן חטא אדם הראשון שנתפתה על ידי הנחש כג' הנ"ל, על כן הנה שם"ה ימים כשנה ומהן ז' ימי הפסח ז' ימים נשארם שנ"ח ימים, להורות ז' ימים הללו מתקנים חטא הנחש שפיתה לאדם הראשון והביא מות לעולם, על כן (פסחים קטז) מי שלא אמר ג' דברים הללו פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובתו, אמירה דוקא כפה כי חיים הם למציאותם

כפה

הנפלאה כפרטיות הנמצאים, והנה באה המצוה לקחת הפסח מן הצאן טלה בכור המזלות שהיו המצריים עובדין אותו, באומרם שהוא ראשית ההנהגה ואין השגחה והנהגה גדולה ממנו, והנה צונו הש"י לקחת הטלה ולזרוק את דמו (שהוא כחו וחיותו) לשם י"י, להורות שכח המזלות נתונים נתונים המה תחת השגחתו ושפעו ית"ש, ואין להם שום תנועה מבלעדי השגחתו ויכולתו ית"ש כפרטיות, הנה זה הוא הוראת הפסח יורה (לנו) על ההשגחה כפרטיות, (הנה מזה יורה לנו על שכר ועונש על פי התורה, נ"ל)

מצה יורה על הוראת חידוש העולם מהמחדש בטובו, דהנה שאור הוא אחד מאחד כה"ה, מה שאין כן מצה הוא רק מן כח הפועל שעשאה ואינה מן שאור הקדום, זה הוראה על חידוש העולם כראה מאין לישי, (וכיון שיש חידוש יש מחדש, הנה הוא הוראה על מציאת הש"י, נ"ל)

מרור יורה על תורה מן השמים, משה רבינו שאל להש"י באיזה זכות יצאו בני ישראל ממצרים, והשיבו הש"י בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את זכו' היינו כזכות התורה, והתורה אינה יכולה

(כה"ה) עיין לקמן דרוש יב ע"ד הרמז מביא שם ג"כ דברי העיד דוד בנה"ל, דהנה שאור וחמץ הוא יש מיש, וכן הכונה כאן וזה לשון ס' עיר דוד עה ע"ג ועתה אחי וידידי עשה אונדף לשמוע דברי אלקים חיים, הלא בית אדם הוא שיש הפרש גדול בין עיסת חמץ לעיסת מצה כי עיסת חמץ הוא נעשה משאור הקדום לו כי אי אפשר לעשות עיסת חמץ בלתי שאור המחמיץ, נמצא עיסה כזו מוכרח להיות לה קדמון הקדום ממנה ואותו שאור הקדום מוכרח להיות לו עוד שאור הקדום ממנה והוא לאין תכלית, משא"כ בעיסת מצה אינה יכולה להיות לה כי אם קדמון אחד הנעשה על ידו כי אינה לקוחה משום דבר כי אם מים ועפר לבד או מים וקמח לבד, נמצא עיסה כזו מורה על חידוש המוחלט שנתחדשה עתה ולא קודם לכן מהמחדשו זה הקב"ה שלקח ארץ ומים לבד ובללם יחד עד שנעשו עיסה מצה ומאותו עיסה לקח חלה וברא אדם הראשון שהוא חלתו של עולם, ולהיותו חלה חל עליו קדושה, והניחו בגן עדן לעבדו ולשמרו ולקיים מצוותיו אשר ציוהו בורא שהוא אחד ואין שני לנגדו אחרי רואו שלא היה שום סיועו בבריאתו כי אם ה' לבדו וכו', אז צוה הקב"ה את עמו לאכול בלילה ההוא פסח מצה ומרור, ורצונו ית"ש היה בזה שיעשו מצה מקמח וממים לבד ולהיות שמורים מחימוץ כלל אפילו בשיעור מועטת למען ידעו כי גם עיסה הראשונה שנברא העולם וגם אדם הראשון היה מעיסה מעפר וממים לבד בלתי שום סיוע בעולם כי הוא לבד ברא את העולם וכו', עיי"ש בדבריו המתוקים והנחמדים.

(כו"ה) עיין ראשית חכמה שער התשובה פ"ג, דפוס מונקאטש ק"א ע"ד

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דודש י, רמז

והנה אמר הנביא (ירמ' טו יא) אותי עזבו ותורתִי לא שמרו ודרשו בו חז"ל (ירושלמי חגיגה א י) הלואי אותי עזבו ואת תורתִי שמרו שהמאור שבה מחזירן למוטב, ולכאורה הדברים מתמיהים, ונראה, דהנה מי שאינו מאמין בהשגחה (ובשכר ועונש) באומרו עזב י"י את הארץ וכנ"ל, הנה אמר הש"י הלואי אותי עזבו, אפילו ח"ו לא יהיו מוכשרים ויאמרו עלי עזב י"י וכו', אם על כל פנים היו שומרים תורתִי דאו המאור שבה מחזירן למוטב, כי בתורה מבואר ענין השגחה ושכר ועונש, וכיון שמאמין האדם בנותן התורה ובתורה, הנה ממילא על ידי התורה מתאמת ענין ההשגחה ושכר ועונש

והנה לפי זה מצאנו מקום לפלוגת הרמב"ם והראב"ד, לשיטת הרמב"ם כיון דהוראת המצה מורה על החידוש מהמחדש האחד האמיתי, והוראת המרור על תורה מן השמים, די בכריכת השתים הללו ביחד ולא בעינן לכרוך גם הפסח המורה על ההשגחה ושכר ועונש, ויורה לנו בזה מה שאמר הנביא הלואי אותי עזבו ותורתִי שמרו, יהיה מספיק דהמאור שבה מחזירן למוטב וכנ"ל, ולשיטת הראב"ד כיון דעל כל פנים ג' אלו המה עיקרי ויסודי הדת וכמו שהוכיח הרב בעל העיקרים, והן המה ג' יסודי הדת המוזכרים בפרשת הקריאת שמע, מהראוי לכורכם יחד, להורות לאדם דלא סגי אמונות האחד או השתים בזולת חבריו, והא דאמר הנביא הלואי אותי עזבו ותורתִי שמרו, הנה סיימו חז"ל הכוונה דהמאור שבה היה מחזירן למוטב וכדאי ישיגו גם האמונה הלזו, אבל לעולם כולהו מיצרך צריכי לקיים הדת ויסודי התורה, ואתה הבן

עוד על דרך הרמז

על פי מה שכתב עוד השל"ה (שם דודש חמישי) פסח מצה מרור רומזים לשלימות הנפש וגוף וממון שיהיו כולם מושלמים לעבודת הש"י, (וכענין הנאמר לאברהם (בראשית טו א) אנכי מג' לך ראשי תיבות ממון גוף נפש), פסח רומז על שלימות הנפש, כי רמז על ביטול עבודה זרה, ונתקיים (שמות יח יא) כי גדול י"י מכל האלהים, (ונפשינו יודעת מאד וכענין שאמר יתרו (שם) עתה ידעתי כי גדול י"י וכו', והידיעה הוא בנפש כמה דאת אמר (תהלים קל"ט יד) ונפשי יודעת מאד), מצה רומז לשלימות הגוף, וכענין שאמר

והנה לפי זה מצאנו מקום לפלוגת הרמב"ם והראב"ד, לשיטת הרמב"ם כיון דהוראת המצה מורה על החידוש מהמחדש האחד האמיתי, והוראת המרור על תורה מן השמים, די בכריכת השתים הללו ביחד ולא בעינן לכרוך גם הפסח המורה על ההשגחה ושכר ועונש, ויורה לנו בזה מה שאמר הנביא הלואי אותי עזבו ותורתִי שמרו, יהיה מספיק דהמאור שבה מחזירן למוטב וכנ"ל, ולשיטת הראב"ד כיון דעל כל פנים ג' אלו המה עיקרי ויסודי הדת וכמו שהוכיח הרב בעל העיקרים, והן המה ג' יסודי הדת המוזכרים בפרשת הקריאת שמע, מהראוי לכורכם יחד, להורות לאדם דלא סגי אמונות האחד או השתים בזולת חבריו, והא דאמר הנביא הלואי אותי עזבו ותורתִי שמרו, הנה סיימו חז"ל הכוונה דהמאור שבה היה מחזירן למוטב וכדאי ישיגו גם האמונה הלזו, אבל לעולם כולהו מיצרך צריכי לקיים הדת ויסודי התורה, ואתה הבן

עוד על דרך הרמז

לפי מה שכתב בשל"ה (מסכת פסחים דרוש רביעי מצה עשירה) פסח מצה מרור רומזים אל ג' עמודים שהעולם עומד עליהם היינו תורה עבודה גמילות חסדים, פסח, עבודה (שמות יב ט) ושמרתם את העבודה הזאת, מצה, אין בה רק קמח ומים (אבות ג י) אם אין קמח אין תורה, מים זו תורה (ישעי' נה א) כל צמא לכו למים, לחם עני ומצה עשירה (אבות ד ט) כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, מרור, חסא, רמז על יסורין (פסחים לט). דחס רחמנא עלן למרק עון

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דודש י, דודש

יששכר

יעבור), עבודה זרה (ב"ר י ט ד) הנחש אמר דילטור על בוראו, גילוי עריות (שם) בא הנחש על חוה, שפיכות דמים (תנחומא ואתחנן ד) גרם מיתה לדורות (והוא כפשוטו, ועוד יש פנימיות בדבר), על כן האבות שבאו לתקן חטאו, אברהם בא לתקן חטא עבודה זרה על כן השתדל בפרסום אלקותו ומסר את עצמו לכבשן האש לכל יעבוד עבודה זרה, יצחק בא לתקן שפיכות דמים ומסר את עצמו לשחיטה לכבוד הש"י, יעקב בא לתקן גילוי עריות על כן (ב"ר זח ט) היה בן פ"ד שנה ולא ראה וכו', והנה אלו הנשמות שהיו במצרים הוצרכו לתקן כל הנשמות וניצוצים הקדושים שנתפגמו על ידי החטא אדם הראשון כג' ראשי עבירות הללו, הנה כאשר נשקעו במצרים במ"ט שערי טומאה, טען שר של מצרים הרי עדיין הם שקועים הללו וכו' והללו וכו', והנה צונו הש"י בעת צאתנו מארץ מצרים ג' מצות הללו שיהיו תיקון לג' ראשי עבירות, וכן כל ימות עולם הג' מצות הנ"ל המה תיקון לג' עבירות הנ"ל, ולבטל הג' יצרין של העבירות הנ"ל.

ואבאר לך הענין לפי דרכינו, מצות הפסח מן הצאן, כבר ידוע (שמ"ד טו א) עבודה זרה של מצרים היה מלה, שהיו עובדים לכבוד המזלות, בחושבם שאין שום הנהגה למעלה מן המזלות כאשר הארכנו בזה כמה פעמים, והנה צונו הש"י ליקח המלה בחדש ניסן זמן תוקף ממשלתו, ובעת היותו בחדשו בגרם המעלות היינו ביד"ב לחדש, צוה הש"י לשוחטו וליקח דמו שהוא כחו ולזרקו לשם הש"י, להורות שכחו מסור ביד הש"י ואין שום כח במזל, רק הכל בכחו ושפעו וממשלתו והשגחתו ית"ש לעד, והנה הוא ביטול עבודה זרה, וצוה הש"י לאוכלו צלי אש לקיים בו (דברים ז טז) פסילי אלהיהם תשרפון באש, ועוד שארי עניינים פרטיים אשר כולם מורים על ביטול עבודה זרה כאשר נתבאר במקומות רבים מדרושינו, הרי לך מצות פסח לבטל יצרא דעבודה זרה.

מצות המצה לבטל יצרא דנילוי עריות, דהנה ענין חימוץ בעיסה הוא שנכנס בה הרוח ועל ידי זה מנבחה את עצמה, וכמו כן הוא תאות העבירה שנכנס באדם הרוח כמו שנאמר (במדבר יב) איש איש כי תשמה אשתו כו' (שם ג) אין אדם חוטא אלא

שאמרו (ב"ר י א) אדם הראשון היה חלתו של עולם ונתגבל כעיסה, מרור שלמות הממון, על דרך שאמרה היונה (ע"הבין יח) יהי רצון שיהיו מזונותי מרורין כזית וביד הקב"ה, גם מרור חס"א שיהיו חסים בממונם העשירים על העניים, הנה לסכרת הרמב"ם אין צריך לכרוך ביחד רק המצה והמרור הרומזים לשלימות הגוף והממון, והנה אם יהיו כוחות הגוף ותאוות הממון מושלם לו ית"ש, הנה הנפש היא חלק אלקי ממעל והנפש ממילא חפיצה להיות מושלמת, ולשיטת הראב"ד גם הנפש בהיותה מחוברת אל הגוף החומרי מתמשכת במכע אחר החומר וצריכה להשלימה על ידי התורה, וכענין שהשיב רבי לאנטונינוס (סנהדרין זא) במשל החיגר והסומא וכו', והבן.

על דרך הדרוש

נצטוינו במצות פסח מצה מרור על פי מה שכתב בספר מקראי קודש (הוא חיבור קדמון מאת הרב הגדול מו"ה יוסף סאמינא) (חלק שני פרק ב'), ג' מצות הללו גם במצרים באו לתקן ג' ראשי עבירות (עבודה זרה גילוי עריות שפיכות דמים), והוא על פי דברי המכילתא (פ"א כא) משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות, (ע"ן שם דבריו שהוכיח דהכוונה הוא הדין גילוי עריות ושפיכות דמים), והנה אני ארחיב לך הדיבור קצת בזה, דהנה מה שהיו ישראל עובדין עבודה זרה במצרים זה שמענו מרז"ל (שמות ו ט) ולא שמענו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה (שמ"ד ו ה) שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודה זרה, אבל גילוי עריות ושפיכות דמים זה לא שמענו, ואדרבא אמרו רז"ל (ויק"ר לב ה) שהיו גורדין מן העריות אחת היתה ופרסמה הכתוב, וגם משפיכות דמים נמצא בדברי הזהר (ח"ב ג) שהיו נוהרין אפילו מקטול זרעא במעהא, אבל זאת נמצא לרז"ל (ש"ס תהלים טו ה) שהשר של מצרים טען אצל הים הללו עובדי עבודה זרה וכו' הללו מגלי עריות וכו' הללו שופכי דמים וכו', ויש לפרש כיון שבאו שם לתקן חטא אדם הראשון, וכבר ידעת מרז"ל (ע"י סנהדרין לח, תנחומא מסעי יא) שבעון אדם הראשון היה כלול עון עבודה זרה ושפיכות דמים וגילוי עריות (אשר על ג' עבירות הללו מחוייבים כל בית ישראל למסור נפשם שלא

את ברית וכו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך י"י אלהיך, עד כאן, והקושיא מפורסמת, וכי ח"ו צוה הש"י לעשות עבודה זרה (עיין ברש"י), אבל פירשנו הכוונה על עבודה זרה הנסתרת הנעשית בכוונה לא טובה בעת עשיית מצות הש"י, דהיינו עבודה מזוייפת ח"ו כגון שעושה מצות ומעשים טובים לכבוד ולשבח בני אדם שישבחוהו ויכבדוהו, או בעבור מסון וכיוצא, הנה כמדומה הוא שעובד את הש"י והוא עובד את זולתו, בני אדם ומסון, והוא עבודה זרה ממש, ועיין בחובת הלכות (שער יחוד המעשה פרק ד) (בחקירתו בשכל), נרע ערך עובד כזה מן עובד הצלמים בכמה ענינים רחמנא לשיזבן עיי"ש, וזהו אשר פירש הרמ"ע (עשרה מאמרות, חקור דין ח"א פ"ב) בפסוק כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחמא (קהלת ז ה), רצ"ל שלא יחמא בעשיית הטוב שעושהו בצד מה מזויף, וזהו הפירוש, השמרו לכם פן תשכחו וכו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך י"י אלהיך, רצ"ל בהדברים אשר צוך י"י אלקיך היינו במצותיו תעשה לך ח"ו פסל, לזה צריכין שמירה יתירה, הנה תראה בשנם שאנשי כנסת הגדולה במלו ליצרא דעבודה זרה הנגלית, עם כל זה יש יצרא דעבודה זרה הנסתרת*, על כן מחוייבים לעשות הפסח גם לעת כזאת לבטל יצרא דעבודה זרה, על כן גם הכריכה מחוייבת עם מצה ומרור לבטל ג' יצרין כאחד, וכמהרה כימינו את רוח הטומאה יעביר מן הארץ ונשנב ה' לבדו במהרה בימינו אמן

על דרך הסוד

כתב הרב הקדוש בשל"ח (מסכת פסחים מצה עשירה ודוש א ד"ה והנה מתחלת ג' מצות פסח מצה ומרור רומזים לזכות ג' אבות (אשר הם מרכבה לג' מדות הבית דין העליון חג"ת), וזכותם עמדה לישראל במצרים (לדונם על פי הבית דין העליון לזכות), ועוד כל ימי עולם וזכותם לעד לעולם לשבטי ישורון בכל דוד ודוד, מצה כנגד זכות אברהם, מצה צריכה שימור, וכתוב ביה באברהם (בראשית כו ה) וישמור משמרת, פסח נגד יצחק, כתיב ביה (שם מ ט) שני גדיי עזים (פרקי ד"א לב) אחד לפסח ואחד לחגיגה, מרור לעורר זכות יעקב, דכתיב ביה (ויגה ג כו) לא שלותי

אם כן נכנס בו רוח שטות וכא לידי זחות הדעת, על כן (יבמות ג) אין קישוי אלא לדעת, על כן (ברכות כב) לא תיקן עזרא מבילה לדברי תורה לשום טמא רק לבעלי קרי על שבא מתוך זחות הדעת, והוא מוכן מדברי רז"ל (ברכות ז). רצונו לעשות רצונך אך שאור שבקעיסה מעכב, הוא השאור דיצרא דעכירה שמחמיץ העיסה בהכנס בתוכו הרוח שטות, והנה צונו הש"י לאכול מצה שאין בה הרוח והוא לבטל יצרא דגילוי עריות.

מצות המרור לבטל יצרא דשפיכות דמים, מרור בנימטריא מו"ת, נמצא לשון מרירות אצל המות כמה דאת אמר (שמואל א טו לג) אכן סר מר המות (עמוס ה ה) ואחריתה כיום מר (קהלת ז כ) אשה רעה מר ממות, והנה המצריים מררו את חייהם בעבודה קשה לתקן עון דשפיכות דמים, הנה בעת צאתנו מארץ מצרים צונו הש"י לאכול מרור בנימטריא מו"ת, וללועסו בל"ב שינים רומזים לל"ב נתיבות החכמה והחכמה תחיה, והוא לבטל יצרא דשפיכות דמים.

הנה כי כן ג' עבירות הללו המה ראשי עבירות, וכאשר האדם נקי מן ג' ראשי עבירות הנ"ל אינהו ואכזירייהו, הנה הוא משומר ובא מכל העבירות, כי כולם תלויים באלו (כאשר הארכנו בספר דרך פקודיך), על כן ג' מצות הנ"ל אשר סגולתם לבטל היצרין דג' עבירות הנ"ל, ראוי לכורכם יחד ולאוכלם במצותיו ית"ש, והנה יצרא דעבודה זרה היה מוכן מאז ככה ביד ישראל לבטלו מכל וכל בביאתם לארץ, כאשר (ויגה טו) בימלוהו אנשי כנסת הגדולה בביאה שניה, (ערכין לב) והקפיד הקב"ה על יהושע והחסיר אות משמו על שלא ביטלו בביאה ראשונה.

והנה מצאנו מעם לסברת הרמב"ם ז"ל שאין צריך כריכה רק למצה ומרור, שאותן היצרין אין להם ביטול עד אשר הש"י בעצמו יעביר רוח הטומאה מן הארץ, מה שאין כן יצרא דעבודה זרה הנה נתבטל, ועל כן פסח אין לכורכו עם המצה ומרור, ולסברת הראב"ד הנה נאמר, דהנה קשה לפי זה, כיון דיצרא דעבודה זרה כבר נתבטל שוב לא נצטרך כלל למצות הפסח, אבל נבאר הדבר על פי מה שפירשנו בפסוק (דברים ד כג) השמרו לכם פן תשכחו

* עיין לקמן דף קב ע"ב, ובאגרא דפרקא סימן נד.

הנה לפי זה יש לפרש לדעת הרמב"ם מצות הכריכה דוקא מצה ומרור, הרומזים לכ' מצות יראה ואהבה כל אחד כלול בחכירו כנ"ל, והמה שייכים כביכול בעצמותו ית"ש היינו לאהבה אותו וליראה אותו, מה שאין כן הוראת הפסח הוא נגד מצות ולדבקה בו, זה הוא ענין אחר המבוקש מאתנו היינו לדבוק בתלמידי חכמים ואין זה מצוה בעצמותו כביכול, על כן לא מצרפינן ליה בכריכה, ולשיטת הראב"ד יש לומר כיון דעל כל פנים מעלה עליו הכתוב כאילו וכו', ממילא אדרבא כשביל זה מצרפינן ליה, להורות שמעלה עליו הכתוב וכו', וגם במצות עשה דיראה הנה (דברים י כ) את י"י אלקיך תירא (פסחים כב) לרבות תלמידי חכמים, וכן (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלקיך, ממילא התלמידי חכמים מצורפים לכל אלו הנה' מצות, והבין

עוד אני מדבר, הרב הגדול בעל עוללות אפרים (חלק ב עמוד א מאמר כט) כתב, ענין פסח מצה ומרור והשבתת שאור רומזים על ד' דברים טובים שהיו לישראל אשר בזכות זה ננאלו ממצרים, (וצונו הש"י במצות הללו הרומזים לד' דברים טובים הנ"ל, למען נדעה נרדפה כל הימים להיותינו שלמים ומאושרים במצות הנ"ל ונוכה לנאולה במהרה בימינו), והנה הד' דברים הם, א' שלא היו בהם דלמורין, וזה נרמז בהשבתת שאור רמז ליצר הרע שאור שבעיסה הוא המחמיץ את לב האדם לעשות עבירה אפילו אין בה הנאה כמה דאת אמר בלשון הרע (ערכין ט"ו) ומה יתרון לבעל הלשון, ואף על פי כן עושה האדם זה מצד היצר, וצונו הש"י להשבות לא יראה ולא

ימצא ברשותינו (*), ב' שלא שינו את שמותם, ג' שלא שינו את לשונם, ד' שהיו גדורים מן העריות, הן המה נרמזים במצות פסח מצה ומרור, (והנה הנם שהרב הנ"ל פירש הענינים לפי דרכו ברמז, עם כל זה אפרש לך הענינים לפי דרכינו בפשוטו).

אתה מה הנאה יש לך (בגשיכתך), הוא אומר ומה יתרון לבעל

שלותי וכו' ויבא רונן, והכל לטובתו, על כן מרור חסא דחס רחמנא עלן ופרקינן, והנה זכות אברהם יצחק ויעקב הם מרכבה לסוד חנ"ת הכית דין העליון, (מנהגין ב) אין בית דין פחות מנ', והוא סוד חסד דין רחמים, והנה מדת אברהם חסד, ומדת יעקב רחמים, הנה הלכה כרכים לדון את ישראל בחסד וכרחמים (אברהם ויעקב), נגד מדת הדין (יצחק), על כן הכריכה די לדעת הרמב"ם רק במצה ומרור, רק בהסמכת החסד ורחמים ביחד אברהם יעקב יש די, ולא בעינן לכרוך הפסח הרומז ליצחק מדת הדין, ולדעת הראב"ד הנה על כל פנים אין בית דין פחות מנ', והא ראייה (שם ט) אם אמר האחד אינו יודע יוסיפו [על] הדיינים, א"כ בעינן הנ' לצירוף הבית דין הנם דהלכה כרכים וכהכרח יצורף השלישי להסמכה, על כן בעינן גם הפסח לכריכה ושלשתן כאחד טובים (קהלת ד יב) והחוטט המשולש לא במהרה ינתק, והדין מתהפך לרחמים, וחסד י"י מעולם ועד עולם לכל ישראל עד עולם אמן

עוד נאמר על פי מה שכתב השל"ה (מסכת פסחים דודס השני מצה שמונה דיה יחשוב) פסח מצה ומרור רומזים לאהבה את י"י וליראה אותו ולדבקה בו, (אלו הם ראשי המצות זוכין להעלות כל התורה והמצות, ותיכף נצטוינו בהם בצאתנו ממצרים, וכן הוא בכל שנה ביום השרשי יום צאתנו מארץ מצרים), מצ"ה מורה על חירות (דברים טו א) כי בחפזון יצאת מארץ מצרים וכו', והוא כחינת אהבה (תשוקה (נכבדת) [ניכרת] בחפזון כענין (תהלים קיט לב) דרך מצותיך ארוין וכו'), ונקרא לחם עוני כי (זח"א יב) באהבה כלולה יראה, מרור מורה על היראה (שמשכרת וממרת הנוף), ונקרא חסא כי (שם) כיראה כלולה אהבה, פסח מורה אשר הש"י שידד בכור המזלות מזל מלה שהיו המצריים עוכדין אותו, ובוה נתוודע כי י"י הוא אלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, על כן אין לדבוק כי אם בו ית"ש, עד כאן דבריו, והמשכיל יתבונן שאלו הנה' מצות יראה אהבה דביקות הם בחינות חג"ת, והנה מצות ולדבקה בו דרשו חז"ל (כתובות קיא) וכי אפשר לדבוק בו והלא כתיב (דברים ו כה) כי י"י אלקיך אש אוכלה הוא, אלא כל הדבק בתלמידי חכמים מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה

(* הגיה

עיינן בדרושים הקודמים (דודס ו בסוד) בענין שס"ה ימי השנה (הוא גלמד מספר ברית כהונת עולם (מאמר מצות משוחים פס"ה) אשר ו' ימים אסורים בחמץ ושאר נשאר שנ"ח ימים (מנין לעולם ואמר דילטור על בוראו כידוע (ביר יש ד), ואמרו רז"ל (ערכין טו) לעתיד לבא יאמרו לנחש ארי טורף ואוכל זאב וכי

והנה תראה גם כפרעה שהיה חכם גדול באיצטננינות וידע שורש הענין, הנה תראה תיכף ישראלי הראשון שנכנס תחת ידו הוא יוסף תיכף שם לו שם, כמו שנאמר (בראשית מא מה) ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח וכו' ויצא יוסף על ארץ מצרים, הנה לאו סיפיה רישיה, ונראה לי הכוונה, דיוסף לא רצה להתייחס בזה השם אשר קראוהו פרעה (הגם שכודאי בלשון מצרים היה השם הזה מורה לחשיבות שררה וממשלה וכיוצא), רק ויצא יוסף על ארץ מצרים היינו ככל המכתבים והפקודות ששלח במכתב בכל ארץ מצרים כדרך המושל, לא חתם את עצמו רק יוסף ולא צפנת פענח, ולא נשתקע ממנו שם העברי, (כי לא רצה להתפעל בתנועות גופו על ידי שם המצרי וכנ"ל, הבן הדבר), וזהו אשר פירשנו (אגרא וכלה ויחי) גם כן בפסוקים (בראשית נ נב) ויחי יוסף וכו' מאה ועשר שנים (שם כו) וימת יוסף בן מאה ועשר שנים וכו', הא תו למה לי, לא הוה ליה למימר רק וימת ויאסף וכו', אבל משמיענו שנפטר בשם טוב היינו בשם יוסף, הגם שמלך זה שמונים שנה, שהרי נפטר בן מאה ועשר, ושלישים היה כשמלך, עם כל זה לא נשתקע ממנו שמו העברי יוסף זה שמו לעולם, וזהו שנאמר אחר כך (שם) וייעש בארון כמצרים, דהנה על הארינות של מלכים מציינים שמותיהם, הנה לא הושם על ארונו של יוסף צפנת פענח רק שם יוסף, וזהו שנאמר אחר כך (שמות א א) ואלה שמות בני ישראל (פסחים ה.) ו' מוסיף על ענין ראשון, שיוסף לא שינה את שמו, כן בני ישראל עאלו ובני ישראל נפקו (זח"ב ד.) הגם שפרעה שם לכל אחד שם מיוחד בעצת הסמרא אחרא שלו כמו שכתבתי לך, הנה הם לא רצו בזה

ובזה פירשנו (אגרא וכלה שמות) בטוב מעם מקראי קודש (שמות א טו) ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה וכו' ויאמר בילדכן את העבריות וכו' ותיראן המילדות וכו' ולא עשו וכו' ותחיין וכו' כי יראו וכו' ויעש להם בתים, ומה שיש לדקדק במקראי קודש הללו הם, א' קושיית כל המפרשים ויאמר מלך מצרים וכו' אשר וכו' ואחר כך ויאמר בילדכן וכו' ויאמר ויאמר למה לי, ב' אשר שם האחת שפרה וכו' הוא ייתור לשון ואריכות, ולא הוה ליה למימר רק ויאמר וכו' למילדות העבריות שפרה

לבעל הלשון (הרע), לפי זה תשכיל היטב, השבתת שאור באלו הו' ימים תיקון ללשון הרע עסיו של נחש, הבן.

והנה אבאר לך מהו המדה הגדולה שלא שינו שמותם, והנה על פי פשוטו מובן פירוש שלא שינו את שמותם שלא קראו לבניהם שמות כשמות הגוים, אבל אי אפשר לפרש כן, דהרי זה לשון רו"ל במדרש רבה (בפרשת אמור פרשה ל"ב (ה)) שלא שינו את שמותם ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין, לא היו קוראין ליהודא רופא ולא לראובן לולייאני ולא ליוסף ליסמים ולא לבנימין אלכסנדרי, עכ"ל*.)

*** הג"ה**

השמות הללו אין בידי לפרש מה הם בלשון מצרי, רק לבנימין אלכסנדרי יש בידי לפרש, הרב הגדול החיד"א וזה"ה קא מפרש* באלכסנדרי מוקדון שקראוהו אלכסנדר, (פירושו בלשון יוון שהיה ממשלתם במצרים כנודע מיוסיפון (פ"ו)) חילוף בעל, על שאמו החליפה את בעלה וזינתה עם מכשף אחד וממנו יצא אלכסנדרוס (והוא היה מצרי כנודע מיוסיפון), ולפי זה יש לפרש על פי מה שאמרו בזהר (ח"א קנה, רנט) שכל הימים אשר היה יוסף דרגא דיסוד בגלות מצרים (בצבדות), בנימין הצדיק שימש תחותו, ואם כן בנימין בעל מוחלף, המצריים באיצטננינותם ידעו זה יקראוהו אלכסנדרי, נראה לי

והנה הדברים לכאורה אינם מובנים, דלמה להם לשנות את שמם, מי ששמו ראובן למה היה להם לקרותו לולייאני, אבל תדע שזהו הענין בכל מלכיות ממלכי החטאים, זה עצתם, כרצותם שיהיו ישראל פרים למשמעתם ולפרוק עול התורה ומצות, הנה לכד השם שיש לכל אחד מישראל בקדושה הנה הם משימים לו שם אחר מסמרא דילהון והוא עצת הסמרא אחרא, דהנה האדם מתנוגע ונמשך אחר השם, והשם הוא ככית אחיזה של הכלי שנלקח כל הכלי על ידו, והנה הוא עצת הסמרא אחרא ליתן שם לישראל מסמרא דילהון, ועל ידי קריאת השם הזה יומשכו על ידו תנועת כל הגוף וכל האיברים וכוחותיו, ממילא יתמשך ח"ו הישראלי אחר עצתו לכבלהו מן התורה ומצות, ולילך אחר הסמרא דילהון ח"ו בכפירות ומדות רעות לאין משער, המשכיל יבין הדבר אשר זה עצת הקליפה בדורותינו אלה, ותמצא כן גם כנכודנצר נתן שמות לחגניה מישאל ועוריה ודניאל (דניאל א ז), כי היה רוצה שיתמשכו ח"ו אחר עבודה זרה שלו, והם לא רצו להיקרא רק בשמותיהם העבריים,

* כסא דוד דף לו ע"ג.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש"י סוד ישיבת

יב כו) ואמרתם זבח פסח הוא לי"י שם הקודש העברי, הבן הדבר

שלא שינו את לשונם (ויק"ד לב ה), אבאר לך גם הדבר הזה, הנה נאמר בבריאת חוה (בראשית ב כג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי וכו' לזאת יקרא אשה כי מאיש וכו', ודרשו מזה (ב"ר י"ד ד) מכאן שנברא העולם בלשון הקודש, ולא דבר ריק הוא בתורתנו שיהיה נשמע לנו בריאת העולם בלשון הקודש דוקא מכאן, (כי אין בתורה דבר מקרה, ואם דבר אחד נלמד ממקום אחר צריכין להתבונן למה כזאת), אבל תדע (ע"ה פ"א פ"ג) ברית הלשון מכוון נגד ברית המעור, והנה כמו בברית המעור יש ב' צינורות צינור אחד משפיע בקודש להוליד בדומה וצינור ב' למותרות ליתן אל החיצונים, (וכיון שיש בכאן חלק אל החיצונים אזי יכול האדם ח"ו גם כן לבא לידי חטא להשתמש ח"ו גם בצינור הקודש כאתר דלא איצטרך רחמנא לשינון), והנה כן הוא בברית הלשון, לשון הקודש הוא השפעה אל הקודש, ושאר לשונות הם חלק הגוים, והנה בנישואין הראשונים שהיה בעולם דהיינו נישואי אדם וחוה, שהיה מצטרף האדם להוליד בקודש על ידי ברית המעור, הנה היה מצטרף להיות שלם גם בברית הלשון להשיח בלשון הקודש, והרגיל בלשונות הגוים בברית הלשון הנה מסוכן ח"ו לחטוא בברית המעור בעריות או בהוצאת ז"ל ח"ו, על כן נרמז בתורה בנישואין הראשונים בבריאת העולם בלשון הקודש, ועתה תבין ותסמך שערות ראשך כאשר תתבונן עצת הסטרא אחרא בגויה שלא לישא אשה עד שילמד לשונות הגוים, לא כאלה חלק יעקב, והנה ישראל במצרים כיון שלא שינו את לשונם הנה מזה נמשך שהיו גדורים מן העריות, הבן.

והנה הוראת המצה על שהיו גדורים מן העריות, כי התעוררות התאוה באה על ידי רוח התאווני הנכנס בו, ועל ידי זה נעשה בשרו כלפת, וכמו כן שאור שבעיסה תבא בו הרוח ונעשה כאבר חי מגביה את עצמו, מה שאין כן מצה עומד על עמדו בלא רוח, והנה הוראת המרור על שלא שינו את לשונם, דהנה נברא העולם בלשון הקודש על כן לשון הקודש הוא חיות כל דבר (משלי ד טא) כי חיים הם למוצאיהם בפה, מה שאין כן הנמשך אחר לשונות הגוים ותהי להיפך

ח"ו

שפרה ופועה, ג' ויאמר מלך מצרים שינה מפרעה למלך מצרים, ד' ותיראן וכו' ולא עשו וכו' ותחיון וכו', מאי ולא עשו ומאי ותחיון, ה' ויהי כי יראו וכו' ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה, ועל פי דרכינו הנ"ל יתפרשו הדברים כמין חומר, דהנה מלך מצרים זה דרכו ברצותו שיהיו ישראל מרים למשמעתו, הניח להם שמות בכדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח על פי עצת הסטרא אחרא, וזהו ויאמר מלך מצרים (אשר זה דרכו כל היום) למילדות העבריות, (מה אמר להן) אשר שם האחת (יהיה שמה) שפרה, ושם וכו' (ובאמת (סוטה יא) היה שמותיהן העבריות יוכבד ומרים, וכיון שהניח להם שמות אזי היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו), ויאמר אחר כך בילדכן וכו' ותיראן המילדות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יוכבד ומרים, וזאת שנית) ותחיון וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שמה נודע יחוס משפחות לדורות עולם, כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם, וכן בני בניו לדורותיהם ויודעין גם אחר כמה דורות שזהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפורט והורוויץ ושפירא, והנה אמר הכתוב ויהי כי יראו המילדות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (הש"י) בתים, שולם להם שחרם בבתי כהונה ולויה, הנה ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן וזה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא, (עין מעין גנים פ"ג בהגיה ובחוספות מהרצ"א על ס' סור מרע ועשה טוב מב, ועין מאמרי תשרי מאמר ו אות יד)

ומעתה תוכל להתבונן הדבר הגדול הזה שלא שינו את שמותם, והמשכיל על דבר גם בגלות החל הזה נקרע סגור לכבו שנתהווה אצל מרבית ההמון לכבוד וליחוס להתייחס דוקא בשם הניתן מאת הגוים, והם כי לא להזכיר שם העברי, הן המה כתות הערב רב אשר לא מכני ישראל המה, ובקרכינו הם יושבים והמה קוץ ממאיר לבית יעקב, (ואפשר זהו הענין הנרצה לראשונים בקבלה (ע"י ראשית חכמה שער היראה פ"ב חיבוט הקבר פ"ב) ששואלין את האדם ליום הדין מה שמו והוא שוכח וכו', ואתה תבין), והנה לזה בא רמז הפסח, אשר כל היום היה שמו צאן או מלה (והיה עבודה זרה של מצרים), והן היום (שמות

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש י"א, פסח ייששכר צה

ב' עניינים אלו וכנ"ל, מה שאין כן פסח הוא הוראה שלא שינו את שמותם, זהו ענין אחר שלא יתמשך אחר שם הסמרא אחרא בתנועות כחות נפשו וישמע לעצתם ח"ו, על כן אין מן הצורך פסח לכריכה יחד, ולשיטת הראב"ד נאמר, אדרבא הנה בזה תלוי הכל, כשיתמשך ח"ו אחר עצת הסמרא אחרא הנה מעותד לכל העבירות ח"ו, הנה גם זה צורך לכריכה לשמור את האדם ולהצילו מן ג' ראשי עבירות הנ"ל, והש"י ישמרנו ויצילנו מכל סמריני בישין, ויקויים בנו במהרה בימינו מקרא שכתוב (ישעי' מט ג) ישראל אשר בך אתפאר.

ח"ו, והנה (פרעיה שכ"א פ"ה) מר"ר בגימטריא מו"ת, והוא זכר לוימררו את חייהם שהכריחום אז גם כן להשתמש בלשונות הגוים, אבל הם כינם לבין עצמם לא שינו את לשונם, וזהו שצריך ללעוס המרור בל"ב שינים, רמזים אל ל"ב נתיבות חכמה (קהלת ז יב) והחכמה תחיה וכ"ו

ולפ"י זה נבא אל המכוון, לפי שיטת הרמב"ם הנה אין צריך לכרוך רק המצה ומרור, שאלו הב' מישך שייכי להדדי, וזה תלוי בזה, כשאינם משנים הלשון הם גדורים מן העריות כי ברית הלשון מכוון וכו' וכמו שכתבתי לך, ומצה ומרור הם מורים על

דרוש י"א

גמרא [מסחים] דף צ' ע"א.

על דרך הפשט

דאינו יכולין לעשות אבל למחר יכולין לעשות ואמר רחמנא נדחו, עד כאן לשון הגמרא, (תוס' בד"ה מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח), ואם תאמר ואפילו מבל נמי לא ישחמו עליו מהאי מעמא, ויש לומר כי יהיה ממא כתיב והאי קלישא מומאתיה, עכ"ל), הנה לפי שיטת הגמרא ודאי מהראוי לפסוק כרב (נגד עולא), שהוא רבן של כל בני הגולה, ולרב ממא מת שחל שביעי שלו בערב פסח אם לא הוזה ומבל אין שוחטין עליו (וכן ממא שרץ), אבל אם הוזה ומבל שוחטין זורקין עליו, דהרי סבר ליה שוחטין זורקין על מבל יום.

והנה הרמב"ם (בפרק ו' מהלכות קרבן פסח הלכה ב') פסק ממא מת שחל שביעי שלו להיות בארבעה עשר אף על פי שמבל והוזה עליו והרי הוא ראוי לאכול קדשים לערב אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני שנאמר ויהי אנשים וכו' ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, מפי השמועה למדו ששביעי שלהן היה ועל זה שאלו אם ישחמו עליהן (רצ"ל לאחר מבילה והזאה) והם יאכלו לערב, ופירש להן שאין שוחטין עליהן, עכ"ל והנה הראב"ד השיגו משיטת הגמרא הנ"ל, וז"ל, אמר אברהם, אין דרך ההלכה הולכת כן, שהרי רב שאמר אין שוחטין זורקין על ממא שרץ מכאן למד (רצ"ל דלמד מן ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא אבל למחרת היו יכולין דהיה אז יום שביעי שלהן ואף על פי כן לא יכלו

אמר רב יהודה אמר רב שוחטין זורקין על מבל יום ומחוסר כפורים ואין שוחטין זורקין על ממא שרץ (רש"י, ואף על פי שבידו למבול היום), ועולא אמר אף שוחטין זורקין על ממא שרץ, לרב מאי שנא מבל יום דחזי לאורתא ממא שרץ נמי חזי לאורתא, מחוסר מבילה, מבל יום נמי מחוסר הערב שמש, שמשא ממילא ערבא, מחוסר כפורים נמי הא מחוסר כפרה, שקינו בידו, ממא שרץ נמי הרי מקוה לפניו, דלמא פשע, אי הכי מחוסר כפורים נמי דילמא פשע, כגון דמסרינהו לבית דין וכדרב שמעיה דאמר חזקה אין בית דין של כהנים עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופרות, ולרב מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזרו ביה אלמא אמר רב מטמאין אחד מהם בשרץ, אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי דכתיב (במדב' טו) איש איש כי יהיה ממא לנפש מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח דהיינו מומאת שרץ ואמר רחמנא נידחי, וכי תימא ממאי דהכי (הוא) (רש"י, דילמא מדכתיב ממא לנפש ולא כתיב ממא שרץ שמע מינה ממא מת שאינו ראוי לערב קאמר), סבר ליה כרבי יצחק דאמר ממאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בערב פסח שנאמר (שם ו) ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא הוא

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, חדש יא, רמז יששכר

ראשון לנשיאים וכו', אם כן לפי זה זמן הקרבת הפסח בשנה ההוא היה בשבת, הנה יש לומר דהכי קאמר ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא שהיה שביעי שלהן והוצרכו להזאה, וסברתם דהזאה אסורה בשבת דהוה כמתקן גברא, ובאו ושאלו למשה ונדחו לפסח שני, ואם כן אין מכאן ראייה על טמא שרץ*).

דאפשר טמא שרץ כיון דיכול לטבול יכולים לשחוט ולזרוק עליו גם קודם טבילה, והנה על כרחך צריך לומר דאי אפשר לומר דכך היתה שאלתם, דאם הפסח היה להם עבור ההזאה דשבת אם כן לא השיבו להם כלום על זה, ואם כן לפי זה גם השתא אם נאמר

כסברת הראב"ד דאחר הזאה וטבילה שוחטין וזורקין רק הם לא הוזהו ולא הוטבלו, ושאלו אם עלה להם הפסח שנעשה עליהם, הנה גם על זה לא השיבו להם כלום, אלא על כרחך צריך לומר דגם לאחר טבילה והזאה אין זורקין עליהם, ומקרא מלא נאמר להם איש איש כי יהיה טמא לנפש אפילו ביום ה' אפילו הוזהו וטבל נדחה לפסח שני, ולסברת הראב"ד יש לפרש דהכי קאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש אפילו ביום ה' ויש עליו עוד היכר טומאת נפש שצריך להזות, מה שאין כן כשכבר הוזהו וטבל, והנה הם ניכר עליהם עדיין טומאת נפש שלא הוזהו ולא הוטבלו לא עלה להם הפסח שעשו ונדחו לפסח שני, והבן

על דרך הרמז

אתה הראת לדעת הפלוגתא שבין הרמב"ם להראב"ד, דלהראב"ד הטמא שצריך הזאה וטבילה והערב שמש אם הוזהו וטבל אף על פי שלא היה לו עדיין הערב שמש עלה לו הקרבן פסח שהקריבו עליו, ולהרמב"ם לא עלה לו עד שיהיה לו גם כן הערב שמש, ואחשבה להתבונן טעם פלוגתתן גם על דרך הרמז כדרכינו תמיד, ואען ואומר, הנה הטמא אסורים להקריב קרבן עבורו, דהנה הטמא נאחו בו רוח

טמא

יכלו להקריב בעודן בטומאתן הגם דהווי רק כטמא שרץ) ואיהו סבר ליה שוחטין וזורקין על טבול יום וכו' אלא האי קרא בשלא טבל ולא הוזהו דהיינו טמא שרץ, ומעשה כי הוה הכי הוה ששחטו וזרקו עליהם קודם טבילה והוזהו, סברו שיעלה להן, ולא שאלו אלא לאחר זמן שחיטה ונדחו, והכתוב מעיד כן שאמרו אנחנו טמאים לנפש אדם ואם לאחר טבילה והוזהו מאי טומאה היא בהו, עכ"ל

והנה אני הקטן, ביותר מתמיה על הרמב"ם ז"ל, מי הכניסו לתגר זה לפרש בהיפוך משטחיית לשון הגמרא על פי פשוטו, דסבירא ליה לרב כל דלא הוה רק טבול יום דהיינו טמא שרץ שטבל או טמא מת בוי' שלו שטבל והוזהו להם ואין חסר להם רק הערב שמש שוחטין וזורקין עליהם, ונראה לי לכאור דעת הרמב"ם, דשיטת הגמרא דוחקתו לפרש כן, דהנה בגמרא כשאמרו אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש מי לא עסקינן דחל ז' שלו בערב פסח (רצ"ל כיון דסתם קאמר טמא לנפש משמע אפילו ביום ה' דנקרא גם כן עדיין טמא לנפש) דהיינו טומאת שרץ, ואמר רחמנא נדחו, נמצא הלימוד הזה הוא מהכרח המקרא, ולפי זה מאי מקשה אחר כך וכי תימא ממאי דהכי הוא, מאי קושיא הוא, הרי מוכרח הוא כך מהמקרא מדקאמר סתם טמא לנפש אפילו ביום ה' משמע, ועל כרחך צריך לומר כפירוש"י דמקשה גם כן מהכרח מדכתיב טמא לנפש ולא כתיב טמא שרץ שמע מינה טמא מת שאינו ראוי לערב קאמר, והנה לימוד גדול הוא זה, אם כן לפי זה קשה מאי מתרץ סבר לה כרבי יצחק ביום ההוא הוא דאינם יכולים וכו', הנה הקושיא כמקומה עומדת, למה לא כתב רחמנא טמא שרץ, ועוד קשה קושיית התוספות, אם גזירת הכתוב הוא ונלמד מן ביום ההוא אם כן אפילו טבל והוזהו לא ישחטו עליו (ואפילו טמא שרץ שטבל), ועוד קשה מאד היכי למד רב מדברי רבי יצחק מדיוק ביום ההוא דייקא לא היו יכולין לעשות ודייק מזה דאין זורקין על טמא שרץ, הרי יכולין להסביר דרשת רבי יצחק באופן אחר מרווח מאד, דהנה קיימא לן (שבת פו) יום הקמת המשכן היה ביום א' (ר"ח ניסן) כמו שאמרו רז"ל (בספרי) [בספרא] [ויקרא ט א] ובמדרשים (ביר ג ט) אותו היום נמל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית,

ממנו רוח הטומאה ותיכף מר מעליו תואר רשע, וכל אלו הענינים אשר הם בידי שמים כגון יום הכפורים ויסוריך וכו' הנה כפי תשובתו מעומקא דליבא כך יהיה הדבר בניקל בידי שמים, ואפילו מיתה יחשב לו מסירת הנפש בכח בקריאת שמע וכיוצא כמו בפועל, (דרש נא כיום את דבר י"י אשר הארכנו בזה בספר דרך פקודיך (בהקדמה)), אבל תיכף ששב באמת ועשה המוטל עליו הנה מר ממנו תואר רשע, ועבודתו להש"י הוא עבודה שלימה עבודה תמה, והנה עבודה ראשונה לישראל במצרים צוה הש"י להם להקריב קרבן פסח להש"י, ונאמר להם משכו (ידיכם מעבודה זרה כמו שאמרו רז"ל*) וקחו לכם צאן (למצוה), היינו בחרטה [מקרא] תיכף תשובה נמורה באמת על כל זה שעבר שעבדתם עבודה זרה, הנה יוסר מאתכם על ידי התשובה הרוח טומאה וסר מעליכם שם רשע ותעשינה ידיכם תושיה להקריב קרבן לי"י, מה שאין כן כל זמן שלא תמשכו ידיכם מעבודה זרה היינו בלא הרהור תשובה, לא לרצון יהיה הקרבן, כי עדיין הטומאה תהיה אחוזה בכם, ולא יגורך רע כתיב דכתיב נירו לכם ניר וכו', והנה הגם שעון עבודה זרה הוא מסוג כריתות ומיתת בית דין וכיותר חילול ה', עם כל זה כיון שתעשו המוטל עליכם היינו תשובה, די שתתקבל עבודתכם, ואני אעשה המוטל עלי לטהר אתכם מכל וכל, וכן היה שהיה להם אחר כך יסוריך גדולים על הים, ומסרו נפשם לקפוץ לתוך הים, והוה כמו מיתה ממש, ונטהרו מכל וכל, והכח נחשב לפועל

והנה לפי זה הוא הנרצה ברמז המצוה הזאת כשיטת הראב"ד ז"ל, הממא אסור להקריב קרבן פסח כי לא לרצון יהיה, כיון שאחוז בו רוח הטומאה, אבל אם עשה הוא המוטל עליו הכנה לטהרה, היינו הזאה וטבילה, אף על פי שלא היה עדיין הדבר אשר היא בידי שמים, היינו הערב שמש, ושמשא ממילא ערבא בידי שמים, ואין מעכב לעבודה, ושוחטין וזורקין עליו, הנה הוא רמזו לכל מילי דתשובה, וכל התורה ועבודה (שאדם) [כשאדם] עושה המוטל עליו תשובה באמת בכל לב ונפש ומאד, הנה הגם שלגמר הטהרה צריכין סיעתא דשמיא, (עיינן מה שכתבתי בספרי דרך פקודיך (שם)), כפי עומק תשובתו כן יעזור לו הש"י שיאיר עליו אור יום הכפורים תשובה עילאה,

וגם

ממנו מן המרכבה הטמאה, והקרבן הוא עבודת קירוב להש"י, וכל זמן שנאחז בהאדם צד טומאה מן המרכבה טמאה לא יתקרב אל הש"י, דכתיב (תהלים ה ה) כי לא יגורך רע, ומזה נלמד כי כל העבודות וכל המצוות שהאדם עושה בעודו רשע ח"ו לא יהיו לרצון וכמו שאמר הנביא (יחזקאל א) נירו לכם ניר ואל תורעו אל קוצים, והנה על ידי זה ח"ו נסגר הדלת של התורה ומצוות, כי מי הוא זה שידמה בנפשו שלא בא לכלל תואר שם רשע, הלא אפילו בעבירת איסור קל מדכריהם נקרא רשע (כדמוכח מהש"ס ככמה מקומות דמקשו על איסור מדכריהם (יומא ו). אטו ברשיעי עסקינן), אם כן שוב לא יערב האדם אל לבו לעסוק בתורה ומצוות כי הוא ח"ו כזורע אל הקוצים, אבל יש רפואה תעלה על זה, דהנה במצוות עשה של תשובה כתיב (ויברח ל יח) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, ותיכף כשאדם שב ומתחרט על עבירות שעשה ושב ורפא לו כתיב (ישעי ו יח) ותיכף יוסר ממנו תואר רשע ורוח הטומאה מתרחק ממנו, הנך רואה משנה שלימה שנינו (קדושין מט) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור ונמצא רשע גמור (אפילו בכריתות ומיתת בית דין וחילול ה' ח"ו דהרי סתם שנינו רשע גמור) הרי זו מקודשת דשמא הרהר בתשובה, הרי לך דבהרהור תשובה לכד סגי להסיר מעליו תואר רשע ונקרא צדיק, והנה מתנגד לזה הלכה רווחת ביומא (פו) ד' חלוקי כפרה של ר' מתיא בן חרש וזה תוארה, עבר אדם על מצוות עשה ושב לא זו ממש עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ושב תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתת בית דין תשובה ויום הכפורים תולין ויסוריך ממרקין, אבל עון חילול ה' כולן תולין ומיתה ממרקת, דכתיב (ישעי כב יח) אם יכופר העון הזה עד וכו', הרי לפניך דאין תשובה לבדה מועלת רק על ביטול מצוות עשה (וכבר הארכנו בזה במקום אחר וכאן נרשם בקיצור), (עיינן דודש ס בפשט בהגה)

ואומר, דודאי התשובה לבדה מועלת לכל דבר פשע ועון אפילו על כריתות ומיתת בית דין וחילול ה' כדאיפסק משנה שלימה להלכה בענין קידושי אשה, ותיכף כשעושה האדם המוטל עליו לעשות תשובה כשורה (על פי התורה), היינו חרטה בכל לב באמת ובתמים (וקבלה על העתיד), תיכף מתרחק

(* מכילתא בא יב, כא.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, חדש יא, דרוש ישישבר

על דרך הדרוש

כתיב (שמות יב טז) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי תבואו אל הארץ אשר יתן י"י לכם כאשר דבר ושמרתם את העבודה הזאת, הנה ושמרתם את הדבר וכו' מיותר לגמרי, דהרי נאמר אחר כך והיה כי וכו' ושמרתם וכו', וגם על איזה זמן קאי ושמרתם את הדבר הזה וכו', אם קודם ביאת הארץ הרי לא נתחייבו בעשיית הפסח רק בארץ ישראל*), גם מה שאמר ויבשנה השנית במדבר, היתה לחק לך ולבניך עד עולם מצוה לשעתה על פי והרי בעוה"ר חלפו כמה הדבור כידוע (מכילתא בא יב, כה).

מאות דורות ונתבטל מאתנו הקרבן פסח עד ירחם הש"י, וגם לחק לך אינו מובן על פי הפשט, והנה כבר קדם מאמרינו (דרוש ה ע"ד הדרש) שהוא על פי דין הגמרא (יבמות מה) ונפסק בש"ע יו"ד (רס"ז ס"ט) הלוקח עבד מן הגוי אין הגוף קנוי לו עד שימכילנו לשם עבדות, הלכך אם קדם ומביל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לכך צריך להטיל עליו שום עבודה כעודו במים וכו', והנה עבדים היינו לפרעה במצרים כגזירת היוצר עבדים ממש, והנה כאשר הוציאנו ה' אלקינו משם הנה על פי דיני התורה (שכביכול הש"י מקיים משפטי התורה) הוצרך הש"י להטיל עלינו שום עבודה בכדי שלא נאמר הרי אנו לעצמינו בני חורין גם מרבו השני כביכול, והנה רצה הש"י להקנות אותנו לעבודתו, והנה הטיל עלינו תיכף קרבן פסח ומילה, ועל ידי זה שוב נעשינו לו לעבודתו לשמור כל חוקיו ומצותיו ברוך הוא, והנה נצטוינו בקרבן פסח כל ימי עולם בעת אשר אנחנו מחויבים לספר ביציאת מצרים שהיינו עבדים לפרעה ונעשינו בני חורין, לא נסבור ח"ו שאנו בני חורין גם מאדונינו אלקי ישראל, רק קנה אותנו לעבודתו על ידי הקרבן פסח שהעמים עלינו תיכף עבודתו, ממילא אנחנו מחויבים בחוקיו ומצותיו ברוך הוא, ועל כן תמצא שאין לך עונש כרת בשום ביטול מצות עשה רק בביטול מילה וקרבן פסח, כי מי שמבטל מצות אלו הנה מבטל כל המצות, בחושבו בדעתו שאינו רוצה בשום עבודה ורוצה להיות בן חורין גם וכו', והנה הוא רוצה להיות מופרד ומוכרת מעבודתו

וגם אם יצטרך ליסורין, הנה הש"י ברוב רחמיו יוכל לעזור לו ביסורין קלים, ואמרו רז"ל (ערכין טז) היכי דמי יסורין אפילו הושיט ידו לכיס וכו' ועשה לעצמו כגד וכו', וכן על עון חילול ה' הנה מסירת הנפש בקריאת שמע יחשב כאילו וכו' כמבואר בזהר במדבר (ח"ג קכא). הנה לכל אלה צריכין סייעתא דשמיא), עם כל זה כיון שעשה את המוטל עליו אין כאן מעכב לתורה ולעבודה ומתקבל ברצון ריח נוחה, ואתה הכן

אבל הרמב"ם ז"ל אויל לשימתו (הגם שהוא גם כן מודה בכל זה כמו שכתבתי, עם כל זה) הנה כתב בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) ומהו התשובה שישוב החוטא מחטאו וכו', ויעיד עליו היודע תעלומות וכו', (הנה הארכנו בזה במקום אחר טו) מהו העדות של היודע תעלומות אבל ככאן נקצר), הכונה שתהיה התשובה מעומקא דליבא, שבאותו הזמן שהוא שב ומתחרט החרטה היא אמיתית אצלו, ששב ומתחרט ומתמרמר על אשר לא טוב עשה, והנה הוא עווב חטאיו ומקבל על עצמו בקבלה אמיתית שאפילו יתנו לו כל חללי דעלמא לא יעשה עוד כדבר הרע הזה, הנה אמיתית הסכמת הלב, היודע תעלומות בלבד הוא יודע עומק לב האדם אם הוא כאמת ותמים, על כן צריכין שיעיד עליו היודע תעלומות, וכיון שעל כל פנים לתשובה בלבד צריכין סייעתא דשמיא היינו עדותו ית"ש, ומבלעדי עדותו ית"ש חס ושלום אין התשובה וכו', ממילא עדיין לא תתכן התורה ועבודה, על כן לרמוז זה גם הקרבן פסח (שהיא היתה עבודה הראשונה שנצטווית לישראל) הנה מעכב גם דבר הנעשה בידי שמים היינו הערב שמש, אף על פי שהוזהר ומביל כיון שלא העריב שמשו לא עלתה לו עבודת הקרבן פסח, ירמוז לך לכל התורה ומצות, הגם שישוב החוטא מחטאו עם כל זה צריכין גם כן לסייעתא דשמיא היינו לעדותו ית"ש שיעיד אשר תשובתו היא אמיתית כנ"ל, ואז מתקבלת תשובתו ויהיה לרצון אחר כך התורה והעבודה, ואתה תבין להרחיב הדברים, והש"י יוכיני להיות מהשכים אליו כאמת ובתמים מעתה ועד עולם אמן.

(כו) עיין שבתות מאמר ט סימן ג, השרי מאמר ד דרוש ג סימן טז, ודרוש ז סימן כה, מאמר ז סימן ט

מחוץ לפרכת אשר על העדות יערך אותו אהרן ובניו וכו', הנה יש לדקדק, בפרשת אמור נאמר (ויקרא כו ג) מחוץ לפרכת העדות, ובכאן אשר על העדות, (והנה כפי הנראה זהו שדרשו רז"ל (שבת כב) עדות הוא לישראל שהשכינה שורה בישראל, היינו על ידי נר מערבי שנעשה בו נס שלא כבה לעולם, ואף על פי כן לא נדע למה נאמר אשר על העדות בכאן דייקא), ונס בכאן נאמר אהרן ובניו ובפרשת אמור אהרן, ונראה על פי מה שדקדק בעל הפלאה (פנים יפות שם) למה נאמר בכאן שמן זית הרי כל מקום שנאמר בתורה סתם שמן הוא שמן זית כגון במנחות ובמצורע, וכתב הרב הגדול הנ"ל, דהנה במדבר לא היה להם זיתים, ועל כרחך לומר שהוציאו ממצרים או קנו מן הגויים, הנה היו טמאים, (הנה השמן האגור בתוכו אינו טמא אבל כשדרכו את הזיתים טמאים הנה השמן היוצא מקבל טומאה מן הזיתים), ועל כרחך לומר שדרכו כל זית בפני עצמה ופחות מכביצה אינו (מקבל טומאה) מטמא, דאם ידרכו אפילו ב' זיתים ביחד הוה ליה כביצה, על כן אמר שמן זית כל זית בפני עצמה עד כאן דבריו עיין שם שהאר"י, והנה קשה על זה, הרי (פסחים עט) קרבן ציבור דוחה את הטומאה, ואפילו לא היה להם אלא שמן טמא שקנו מן הגוים היו יכולין להדליקו, אבל רבים מקשים כן גם בנס דחנוכה*, למה היה צריך הפך להיות חתום כחותם כהן גדול לידע שלא נטמא הרי קרבן ציבור דוחה את הטומאה, ואמרנו בזה דבזה מתורץ מה היה הנס ביום הראשון, דהנה קיימא לן (כן כתבו הקדמונים) דאין נס נעשה בדבר טמא, והנה לפי זה הש"י פעל ועשה שנשאר פך אחד טהור שיהיה ראוי לנס להדליק ממנו ח' ימים, ואם כן הנס המופלג היה ביום א', וזה שנאמר גם בכאן ויקחו אליך שמן זית וכו', היינו לדרוך זית זית בכדי שלא יקבל טומאה, וכל הטורח הזה הוא כי באהל מועד אשר על העדות וכו' וכדרשת רז"ל שהוא מוכן לנס לנר מערבי שיהיה עדות לישראל ואין הנס נעשה בדבר טמא, על כן צריכין לטרוח את עצמם ולעשות במהרה, וזהו שאמר בכאן אהרן ובניו, להורות גם על החשמונאים בני אהרן הוא המעם הנ"ל, יצא לך מכל זה הנס צריך להיות על ידי דבר טהור לגמרי, (עיין אגרא וכלה צחה כד.).

והנה

ית"ש, הנה בא עונשו כרת בר מינך, וזהו שפירשו המסורה, נמסר ב' פעמים וחד"ל, א' (במדבר ט יג) וחדל לעשות הפסח ונכרתה וכו', ב' (תהלים מט ט) וחדל לעולם, ועל פי הדברים הנ"ל מובן פירוש המסורה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה, ולמה כזאת והרי הוא רק מצות עשה, לזה בא הפסוק הב' למעם וחדל לעולם, כי במה שנמנע מלעשות הפסח הנה הוא נמנע לעולם מכל העשין והלאוין, ומעתה הוא הנרצה בפירוש המקראי קדש בתורה (שמות יב כד) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם, הדבר הזה הוא המחייב אותך בחוקים ולבניך עד עולם, שהעמים עלינו הש"י עבודתו זאת בשעת צאתנו מבית עבדים לחייב אותנו בעבודתו וכו"ל, וזהו שאמרו במכילתא (בא יב כא) משכו וקחו וכו' משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות, דלכאורה לא הוה ליה למימר רק וקחו לכם צאן למצוה, ובפרט אמרו במצות לשון רבים, ולפי הנ"ל מובן דהכי קאמר משכו ידיכם מעבודה זרה מעבודה שהיא זרה לכם, אבל לא תעשו עצמיכם בני חורין מעבודת הש"י, רק וקחו לכם צאן ועל ידי זה תתדבקו בכל המצות, כי הנני מעמים עליכם תיכף עבודתי, והנה טמא שאינו מקריב קרבן פסח הנה אונם הוא ואין כאן הוראה שאינו הפין במצותיו ועבודותיו ית"ש.

והנה לדעת הראב"ד נלמד מפסח מצרים, הגם שלא היו ראויים לעבודתו עד לערב כי לדברי הכל הוא שלא התחילה להם הגאולה עד לערב, אם כן בזמן השחיטה אכתי עבדי פרעה הוי, עם כל זה כיון דלאורתא מיחזו חזו לעבודתו הועמם עליהם העבודה הזאת, אם כן הכי נמי בטמא כיון שטבל והוזה ומיחזי חזי לאורתא, אם לא יעשה הפסח הוא בכלל וחדל וכו' וממעם הנ"ל כמו שהיה במצרים, ולשיטת הרמב"ם, שאני פסח מצרים שלא היה באפשר בפסח שני, מה שאין כן בטמא בדורות דאפשר בפסח שני, אינו בכלל וחדל וכו' והוא בכלל האונם

על דרך הסוד

בפרשת (שמות כו ט) ואתה תצוה את בני ישראל וכו' ויקחו אליך שמן זית וכו' באהל מועד

* ביאורי הרא"מ על הסמ"ג בהלי חנוכה.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דוד יב, פשט ישישבר

והנה ענין הפסח הוא ב' מצות, שחישת הפסח ב"ד ואכילת הפסח כליל מ"ו*), והנה מעם

מצות שחישת הפסח כ"ד כפי המתבאר למשכילים מפי סופרים ומפי ספרים הוא, כי המצריים היו עובדין למול מלה בכור המולות, והיו אומרים שאין הנהגה והשגחה למעלה מן מערכת

הכוכבים והמזלות, רק המזלות מנהיגים את העולם כפי טבעם, ואין למעלה מן זאת ההנהגה, ואי אפשר לשנות את המול, והנה היו עובדין לבכור המולות הוא מלה, והנה צוה הש"י ליקח מלה דוקא בחדש ניסן אשר מולו מלה, ודוקא ביום שהוא בגובה מערכתו, ובזמן מילוי הלבנה, אז יקחו אותו וישחטו ויוציאו דמו לשם הש"י, להורות הדם היא הנפש והכח של המול, הוא כפוף ומסור ביד הש"י אל כל אשר יחפוץ ימנו, וגם המנהג המתנהג על פי הטבע הוא הכל בהשגחת הש"י, הוא מנהיגם כרצונו והוא משדדם מטבעם כרצונו, והנה אכילת הפסח הוא מצוה כליל מ"ו, מורה מה שהיה במצרים גם שלא כמבע בעולם אצילות, שהאירו עולמות עליונים שלא כסדר, היינו שהיה בחינת גדלות קודם לקטנות, וזהו (שמות יב ג) וראיתי את הדם ופסחתי עליכם, וזהו

(שם יא) ואכלתם אותו כחפזון פסח הוא לי"י דרך דילוג וקפיצה שלא כסדר המדריגה, והנה זה הגם נעשה בכל שנה אשר הש"י מאיר לנשמות ישראל שלא כסדר המדריגה, ומאירין כל הדרגין לנשמות ישראל כחפזון, ואחר כך חוזר הדבר לקדמותו, ומתחילין לספור ימי הספירה דרגא בדרגא עד יום חג השבועות, או מתחברת כנסת ישראל עם דודה כידוע (פתיח שכיב מ"א), (וכבר נכתב אצלינו (אגרא זמלה בא) בפסוק (שם יב) ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי כו'), והנה כבר כתבתי לך, גם צריך להיות על ידי דבר מהור דוקא, על כן ממא אסור להביא קרבן פסח, הגם שהכהן הוא מטעם שליחות, ודבר שהאדם עצמו אינו יכול לעשותו אינו יכול לעשות שליח, ועל כן להרמב"ם להיות גם שחישת הפסח מורה על גם כנ"ל, מוכרחים הבעלים להיות מהורים לנמרי בשעת שחישת הפסח, כענין כל דבר הנסיי הנעשה דוקא על ידי דבר מהור, ולהראב"ד דוקא אכילת הפסח המורה על הגם הנעשה גם עתה גדלות קודם לקטנות לזה צריך האדם להיות מהור לנמרי, מה שאין כן שחישת הפסח המורה על שידוד המול והמערכה שלא כמבע, זה אינו נעשה בכל שנה, ולא מקרי כעת עשיית גם רק זכר מה שנעשה, על כן מוכרח האדם רק לעשות הכנה למהרה הזאה ומכילה, ובליילה הוא נאכל במהרה לנמרי, נ"ל

דרוש י"ב

על דרך הפשט

הרמב"ם הלכות קרבן פסח (פרק י' הלכה י"א) כשאדם אוכל את הפסח חותך הכשר ואוכל וחותר העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה, וכשיגיע לניד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הנידים והעצמות והקרומים שיוציאין בשעת אכילה, שאין מנקין אותו כשאר הכשר ואין מחתכין אותו אלא צולין אותו שלם, ואם חתכו חתיכות חתכות כשר והוא שלא יחסר אבר, עכ"ל, הנה פסק שצולין אותו עם ניד הנשה וכו', וכתב עליו הראב"ד, אמר אברהם, בחיי ראשי אין איסור גדול מזה שיצלה הפסח עם

ניד הנשה ועם שמנו ועם תרבא דתותי מתנא ועם קרומות שבראש, ואם אזכה ואוכל פסח ויבוא לפני כזה הייתי חוכמו בקרקע לפניו, עכ"ל, וכתב הכסף משנה, יש לומר שלא עלה על דעת שרבינו כתיר לצלותו עם חלב האסור מן התורה, אלא ניד הנשה שאין בנידין כנותן מעם, ושמנו שאין בו איסור אלא שישאל קדושים נהגו בו איסור, ובפסח לא נהגו כדי שלא יבא לחתוך בו אבר, אבל חלב האסור מנקרים אותו וכו', עכ"ל

והנה אני הקמן מתמיה, לו יהיה כדברי מרן ז"ל, אבל על כל פנים מכירא ליה דצולוה עם

לצלוחו עם הגיד ושומנו, דאין בנידין בנותן מעם ושומנו הוא רק לחומרא וישראל קדושים וכו', ובפסח לא היו רשאים להחמיר כיון שנתחייבו לצלותו כשהוא שלם בלא חסרון, והוא כשישת מרן

והנה דעת הראב"ד ז"ל יש לומר, דהנה פסק הרמב"ם ז"ל (שם בפרק ה' הלכה ה'), כשם שמילת עצמו מעכבתו מלעשות הפסח כך מילת בניו הקטנים וכו' ומילת כל עבדיו וכו' וכן מבילת אמהותיו לשם עבדות מעכבתו, עד כאן, וכתב עליו הראב"ד, אמר אברהם, בתוספתא דפסחים (פ"ה) בדברים שבין פסח מצרים לפסח דורות, ע"כ, ועיין שם בהג"ה לדברי הכסף משנה דזה לשון התוספתא (שם) אחד פסח מצרים ואחד פסח דורות מי שהיו לו עבדים שלא מלו ושפחות שלא טבלו מעכבין אותו מלאכול בפסח, ר' אליעזר בן יעקב אומר, אומר אני בפסח מצרים הכתוב מדבר, והנה רבינו פסק כתנא קמא, והראב"ד סבירא ליה דיש לפסוק כר' אליעזר בן יעקב דמשנתו קב ונקי, (וכבר הארכנו בזה בדרוש (ח בפסח)), ודעת רבינו, דזה דוקא במשנה ולא בכרייתא ותוספתא עיין שם, והנה לפי זה לדעת הראב"ד איכא נמי בין פסח מצרים לפסח דורות מבילת אמהותיו דמעכב בפסח מצרים אבל לא בפסח דורות, ולהרמב"ם אין ביניהם בזה דגם בפסח דורות מעכב, ואם כן לפי זה להרמב"ם לפי מה שכתבנו לך הנה בפסח מצרים כודאי נצלה הפסח עם גיד הנשה ושמונו, ואם נאמר דפסח דורות הוצרכו ליטלו קודם הצליה, הוה ליה לתנא למנות זה במשנתו בהחילוקים שבין פסח מצרים לפסח דורות, ואם תאמר שאין ראייה מן התנא דיש לומר תנא ושייר, קשה מאי שייר דהאי שייר כשימת הש"ס בכמה מקומות, ולהראב"ד יש לומר תנא ושייר נמי מבילת אמהותיו, ואם כן כל אחד אויל לשימתו ופמטייא דאורייתא סבין לחכב התורה על לומדיה.

על דרך הרמז

כבר כתבנו בדרוש י' (ברמז) כשם הרב הגדול מ' דוד דלידא, רמיות הג' מצות פסח מצה מרור על ג' עיקרי הדת, אשר עליהם בנה בעל העקרם ז"ל יסודות מירותיו, הלא הם מציאות הש"י, תורה מן השמים, שבר ועונוש, והנה **פסח**, מורה על ההשגחה בפרטים

גיד הנשה, וסבירא ליה אין בנידין בנותן מעם ושמונו ישראל קדושים נהגו בו איסור ובקרבן פסח לא נהגו, על כל פנים מי הכריחו לרבינו לומר כן, ואפילו מאן דסבר ליה אין בנידין בנותן מעם ודאי לא סבר ליה שיעשה האדם כן לכתחלה שיהיה צולה ומכשל הירך עם הגיד ואחר כך ישליכנו, רק אם אירע כן מותר בדיעבד דאינו נאסר הכשר כיון שאין בנידין בנותן מעם, והא ראייה דאפילו דבר שנותן מעם לפגם אסור לכתחלה רק אם אירע כן מותר בדיעבד, אם כן מאין יצא לרבינו לפסוק כזאת לכתחלה, ולמה לא נאמר שמסיר הגיד עם שמונו קודם צלייתו, ונראה לי לכאור, דהנה משנה שלימה שנינו בחולין בפרק גיד הנשה (ק) נוהג כשהורה ואינו נוהג בטמאה, ר' יהודה אומר אף בטמאה, אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה ועדיין בהמה טמאה מותרת להן, אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו, אם כן לרבנן דהלכתא כוותיהו לא נאסר גיד הנשה עד סיני, אם כן לפי זה בפסח מצרים דנתחייבו מאז לצלותו כשהוא שלם בלא חסרון אבר (כמו שהוא הדין בפסח דורות), כודאי לא היו רשאים ליטול ממנו גיד הנשה כיון שהוא מכלל האיברים, (עיין באהלות פ"א מ"ח) נמנה הקטלות בכלל רמ"ח איברים, ופירשו בו שהוא כף הירך, ועיקר האבר הוא הגיד, כי בהינמל הגיד נתקע הירך כדאשכחן ביעקב), ואפילו אותן החסידים ששמרו את התורה עד שלא ניתנה, לא היו רשאים להחמיר בכאן, כיון שבפירוש נצטוו לצלותו כולו כאחד, ואפילו מאן דסבר ליה שיצאו מכלל בני נח בין להקל בין להחמיר, שאני הכא כיון דנצטוו לצלותו כאחד כל דבר המותר בו, לו יהיה אפילו אחר מתן תורה אם דבר אחד הוא מן האיסורים שכתורה ולפי שעה נצטוו בהוראת שעה על פי הנביא לאכול הדבר האסור ההוא הנה מחויבין לאכול, אם כן לפי זה בפסח מצרים כודאי היו צולים אותו עם גיד הנשה ושמונו, והנה אם נאמר בפסח דורות כשנתחדשה הלכה בסיני דגיד הנשה אסור צריכין ליטול גיד הנשה קודם הצליה, אם כן כשמנו במתניתין (פסחים יז) מה בין פסח מצרים לפסח דורות, למה לא מנו גם כן דבפסח מצרים הוכרחו לצלותו עם גיד הנשה ובפסח דורות אדרכא היו מחויבין ליטול קודם הצליה, אלא על כרחך דגם בפסח דורות היו מחויבין

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, חדש יב, רמז ישישבר

קנאה, שנאה, ביטול תורה, שפיכות דמים, ביטול תשובה, והוא לקוח מספרי רבותינו (ז), וראיתי בספר אחד, (ע"י יוספון פי"ג) אשר פעם אחת היתה גזירה על שונאי ישראל במלכות צרפת על ידי עליה הידועה, ונסעו חכמי הדור אל המלך לבקש מלפניו שיראה שיתוודע לו הענין שאין ישראל חייבים בזה, והשיב המלך שישתדל שיתוודע לו הענין על ידי הגבור שבגבורים, ושאל להחכמים שיאמרו לו מי הוא הגבור שבגבורים, והנה אמרו לו אשה יש בה גבורה דמציינו שהרנה את אים הראשון בפיתוייה וכל העולם שתו אחריה, ואשה הרנה את שמשון הגבור, ואמר האחר כבוד הוא הגבור וכיוצא, אמר להם המלך, אמת גבורים הם אלו, אבל אני אומר הגבור שבגבורים והוא המסון, הוא המתנבר על כל הגבורים ומשחית את כל וכו', וכל כילוי הזמן וקטמות ומריבות וחורבנות בא על ידי זה, ובזה פירשנו (אגרא וזלא בא דיה ותחוק) הפסוק (שמות יב ג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ, הנה יורה שהתחזקו עליהם כגבורה ואומץ, ומה הוא הענין, אבל הוא, שישאל לא רצו לצאת כל כך בחפזן כי היו מצווים מפי הש"י (שם כג) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וכו', והנה נתחזקו המצריים עליהם על ידי תחבולות ממון שיתנו להם ובלבד שיצאו, וזהו ותחזק מצרים על העם למהר, על ידי שיתנו להם מה"ר ומתן בממון שהוא הגבור שבגבורים, ועשו כן בכדי לשלחם וכו' (ע"י מגיד תעלומה ברכות נו ד"ה בכל מאדך)

נחזור לעניננו, לזה מרמז איסור גיד הנשה אשר שם הוא כח הגוף בתנועות ההשתדלות לנוד על כנפי התנועה, והנה הס"מ נגע בכף ירך יעקב, היינו (בראשית לב ט) וירא כי לא יכול לו, היינו תלמידי חכמים העוסקים בתורה לא יכול להם, ויגע בכף ירכו, רמז על העוסקים במרבית השתדלות ההון כמשא ומתן העצום בהיתר ובאיסור, הנה יכול להם, כי בעוה"ר על ידי זה באים לכל העבירות ולכילוי הזמן מבחר שבנמצאים בעולם הזה, עד אשר ישוב אל עפרו לא ישקום.

והנה לפי הנ"ל, הנה הוראת הפסח מורה על אמונת ההשגחה בפרטות להעניש ולהשכיר, והאדם לא יוסף ברוב השתדלות ולא יגרע במיעוט השתדלות, רק בהשתדלות התורה ומצות כל המרבה

הרי

בפרטים להעניש ולהשכיר כפועל אדם ישולם לו, כענין הנאמר (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא לי"י אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, הרי לך ההשגחה בפרטים להעניש ולהשכיר, לאפוקי מאותן האומרים עזב י"י את הארץ ואינו משגיח בשפלים והמה נמסרים לכוכבי השמים וכסיליהם, על כן לקחו את המלה שהוא ראש המזלות המנהיגים בטבע, ולקחוהו לשמו ית' וזרקו את דמו שהוא כחו לשמו ית', לומר שאין לשום מזל והנהגה כח מבלעדי השגחתו וכחו ושפעו, **מצה**, מורה על אמונת מציאת הש"י, דהנה שאור וחמץ הוא יש מיש, מה שאין כן מצה הוא חידוש מעצמו, וכיון שיש חידוש יש מחדש (ע"יין מה שכתבתי לך בפרטיות הענינים) **ברוך**, מורה על אמונת תורה מן השמים, אמר הש"י למשה (שמות ג יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו', דרשו בו חז"ל (שמו"ד ג ה, ח"כ קנ"ח) ששאל משה באיזה זכות יהיו ישראל נגאלים, והשיבו הש"י בזכות התורה שיקבלו על ההר הזה, והנה תורה ניתנה על ידי יסורים כמו שאמרו רז"ל (ברכות ה), (וגם מר"ר בגימטריא מו"ת, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה), ע"יין בדרוש (ה) וכן מה שכתבתי שם ותרווה צמאונך, לפי זה הדרך למה דאנן ביה, הוראת מצות הפסח מורה על ההשגחה להעניש ולהשכיר, ואין כח כיד האדם להוסיף אומץ בהשתדלות רב או מעט רק כפי גזירת החכמה העליונה על פי מעשה האדם, והנה כשהאדם שלם באמונה זו, הנה לא יבלה ימיו בהשתדלות עסקי העולם להרכות הוני, כי לא יוסף ולא יגרע בעבודתו שום דבר

והנה על זה הענין רמזו איסור גיד הנשה, אשר בזה הגיד הוא כח הירכים המעמידין הגוף, וכח ההילוך בהשתדלות ממקום למקום בעניני משא ומתן, הילוך בשווקים ורחובות וימים ונהרות להשיג ממון ונכסים, יומם לא ישקוט ולילה לא ינוח להשיג הון בהיתר ובאיסור, וכל העבירות באים מזה, (עשרה ענפים הם בניד הנשה, מורה על עשרה דברים המסתעפים בהשתדלות הנמרץ בעניני השגת מרבית הון, והם גזל, גנבה, נקימה, נטירה, שבועת שקר,

(כו) ע"יין ציוני פרשת וישלח ד"ה על כן לא יאכלו, וע"יין דרך פקודיך מל"ת ג' חלק המחשבה אות ב

שום כח במזל רק הכל ככח הש"י ושפעו והשגחתו הוא מניע את הגלגלים כרצונו, וצוה הש"י לאכלו צלי אש לקיים ביה (דברים ז מה) פסילי אלהיהם תשרפון באש כמבואר בזהר הקדוש (חיג הא.), הרי מצות הפסח לבטל יצרא דעבודה זרה.

מצה לבטל יצרא דגילוי עריות, ענין החימוץ בעיסה מפני כשנכנס בה הרוח ועל ידי זה מגביה את עצמה, וכמו כן הוא תאות העבירה, נכנס באדם הרוח, וכמו שאמרו רז"ל (סוטה ג.) אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, (הבן מה שכתוב בזהר (חיג קלו) חסידי קדמאי הוו אמרו בשעת הזווג בקדושה (ישעי' סא א) רוח י"י אלקים עלי וכו', לא דרוח שטות), והנה צונו הש"י לאכול מצה שאין בה רוח, לבטל יצרא דגילוי עריות

מרור לבטל יצרא דשפיכות דמים, מרור בגימטריא מו"ת, ונמצא בכתובים לשון מרירות אצל המות (שמאל א, טו לב) אכן סר מר המות, הנה צונו הש"י לאכול מרור לבטל יצרא דשפיכות דמים שהוא מות

נחזור לעניננו, מצות הפסח לבטל יצרא דעבודה זרה, וזהו שנאמר משכו וקחו וכו' ופירשו בו רז"ל משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות כאלו השייכים לביטול עבודה זרה, וכן באינך, כמו שכתב הרב הנ"ל דנקט חד מינייהו והוא הדין לאינך

והנה כיטול עבודה זרה המשכיל על דבר יבין אשר לאו דוקא העובד לעץ ואבן צלם ודמות וישתחוה לו לאמור הוא העובד עבודה זרה דוקא, אלא עובד עבודה זרה נקרא אפילו בעובד עבודת המצות שלא לשם שמים, רק עובד לשם איזה פניה אחרת, כגון שלומד ומתפלל ועושה מצות בעבור אהבת ממון או כבוד מכני אדם, עיין בחובת הלבבות (בשער יחוד המעשה פרק ד) שגרוע פעולת העובד עבודה מזוייפת מענין עובד הצלמים בכמה ענינים, והארכנו במקום אחר, רחמנא לשיזבן, וזוהו פירשנו במקום אחר הפסוק (דברים ז כג) השמרו לכם פן תשכחו וכו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך י"י אלקיך, והנה הדברים אינם מובנים, ובעלי הפשט הוכרחו לפרש אשר צוך ה' אלקיך שלא לעשותו, והנה לפי זה הוא מקרא קצר, ולדרכינו יתפרש, לא תעשה לך פסל תמונת כל, בעסק אשר צוך י"י אלקיך, היינו במצותיו

הרי זה משוכת, הנה לרמוז זה עולה הסגנון יפה כדעת הראב"ד, שמחויב להסיר גיד הנשה (הגם שאינו מוסיף מעם, רמז שאינו מוסיף כלל ברוב השתדלות, עם כל זה מחויב להסירו) מן הקרבן פסח המורה על אמונת ההשגחה

והנה אמרו בגמרא (ברכות י"ה) הרכה עשו כר' שמעון כן יוחאי ולא עלתה בידם, הרכה עשו כר' ישמעאל (שאמר הנהג בהם מנהג דרך ארץ לא להשתדל ברוב השתדלות, אבל על כל פנים בחובה הוא להשתדל במנהג דרך ארץ) ועלתה בידם, וכן פסק הרמב"ם (הל' תית פ"ג ה"ה) כר' ישמעאל, לרמוז זה הוא על פי דעתו שלא ישליכו הגיד הנשה מן הקרבן פסח בעת צלייתו במצות הש"י והשומן שבו הוא נאכל עם הקרבן לשם הש"י, היינו הדבר המוכרח שבו היינו ההשתדלות המיעוט על פי דרכי התורה, הנהג בהם מנהג דרך ארץ ויעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי ויעשה ויצליח, בין והתבונן

על דרך הדרוש

ע"פ פי דברי המכילתא (שהבאתי לעיל (דרוש י) בדרוש) משכו וקחו לכם צאן, משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות, עד כאן, וכבר פירשנו המאמר בדרכים שונים, ועיין בספר מקראי קודש (הוא חיבור קדמון חיברו גדול אחד קדמון מו' יוסף סאמינא) הוכיח שם כוונת חז"ל דלאו דוקא מעבודה זרה קאמרו חז"ל, רק משכו מן ג' ראשי עבירות היינו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים וחדא מינייהו נקמי, אבל ג' מצות הללו פסח מצה ומרור באו לתקן ג' ראשי עבירות הללו, ואני בעניי הלכתי בנתיבותיו והרחבתי הדיבור, היינו שבאו לבטל הג' יצרין של ג' ראשי עבירות הנ"ל (עיין מה שכתבנו בדרוש י')

ואען ואומר, פסח בא מן הצאן, כבר ידוע (חיג י"ה), חיג ה' עבודה זרה של מצרים היה מלה, כי היו המצריים עובדים לכבוד המזלות הוא מלה, בסוכרם שאין שום הנהגה למעלה מן המזלות, והנה צונו הש"י ליקח מלה בחדש ניסן זמן עיקר ממשלתו, ובהיותו כגדם המעלות היינו כ"ד לחדש דייקא, הנה צוה הש"י לשוחטו ולזרוק דמו שהוא כחו וחיותו לשם הש"י, להורות אשר כחו מסוד ביד הש"י ואין

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דהש יב, סוד ישיבת

שאחר חצות לילה הוא שלימת כוכב מאדים, הוא כוכב המורה על הדם, והוא מזל וכח מלכות אדום (בראשית כו ט) ועל חרבך תחיה, והשר שלו הוא הס"מ, ועיין בדרושים לעיל מה שכתבתי שם לרכיני אשר המניד מראשית אחרית בישר לנו בנאולה הראשונה בשורת גאולה האחרונה הנצחיית (שמות יב מא) ליל שמורים הוא לי"י להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לי"י שמורים לכל בני ישראל לדורותם, היינו בעת אשר יהיו כל הדורות ביחד היינו הגאולה האחרונה, בהעביר כח המלכות זדון עמלק ואחיו ואלופיו, והשר שלהם מלמעלה הוא הס"מ אשר הוא משתתף עם כל הגליות, כענין שכתוב (בוהר) (בראשית מה טז) והקל נשמע בית פרעה הוא הק"ל אשר מן שמיא נפל כי הוא מן הנפילים אשר היו בארץ כנען, וכענין שפירשנו (שם) קל"ם היו רודפינו (איכה ז יט), היו מבחינת הק"ל וכת דיליה, מנשרי שמים, מן אותן שנשרו ונפלו מן השמים (כענין פירות הנושרין).

הנה היתה המכה במצרים בזמן ושעה שלימת מאדי"ם, אשר הוא מזל אדום ועמלק ואכזרייהו, והשר הוא הס"מ, והיה זה בזמן ההוא כדי לבשרנו הגאולה האחרונה הנצחיית, בהעביר כח המלכות ושרו, ויהיבת מלכותא לקדישין עליונין מלכותא די לעלמין לא תתחבל, והנה הקרבן הנאכל בלילה הזה פס"ח שמו (מכילתא יא כב) לשון חמלה, והוא בגמטריא נצ"ח סוד הגאולה האחרונה הנצחיית, כאשר ידעת מכתבי סרן הארז"ל (פרעיה ש"ס סופ"ד) אשר כל הגאולות היו מבחינת הו"ד (על כן היו כולם על ידי אשה בהתחלה), מה שאין כן הגאולה האחרונה על ידי נצ"ח ותהיה גאולה נצחיית ויתאבד נצח"ן של האומות, כענין שכתוב (ישעי' סג א"ג) מי זה בא מאדום וכו' פורה דרכתי לבדי וכו' ויז נצח"ם על בגדי וכו', הכן, (ועיין כסלו סבת מאמר ג סימן יח, תמוז אב מאמר ה נחמה ב סימן ט).

והנה ידוע (וחיג רמג) המלאך הנאבק עם יעקב היה הס"מ שרו של עשו (בראשית לב כו) וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, ועל ידי זה נפגם בחינת ההו"ד, ועל ידי זה נתהווה הגלות החל של אדום באלף החמישי בחינת הו"ד (איכה א יג) כל היום דו"ה, (דניאל י ה) כי הוד"י נהפך וכו', ועוד נקדם הדבר קע"ב שנה באלף הרביעי בחינת נצח (ועיין ע"ה שליה סופ"ה) כי בהדי

במצותיו ית"ש, דאם תעשה אותם בשביל איזה איש או לאהבת ממון וכבוד וכיוצא הנך עובד דבר אחר זולת הש"י, ומיקרי ח"ו כעובד פסל, הש"י יציל את עמו ישראל, הארכנו בדבר במקום אחר (ע"י דהש י בסוף הרמזים)

והנה מצות איסור ניד הנשה שם הוא כח התאוה כידוע, והנה העובד בתורה ומצות ומחשב לתאות איזה דבר הוא בשביל שהוא דבוק עדיין בתאוה זו, מה שאין כן אם לא היה נדבק בתאוה זו לא היה נופל לו זאת המחשבה, והוא כמו פילא בקופא דמחטא, על כן שם נגע הס"מ בכף ירך יעקב כי שם יכול הוא לאיש הישראלי, הגם כי לא יכול לו להשתחות לצלם ממש, הנה יכול לו לעבוד עבודה זרה ח"ו בעוסקו במצות, כיון שהוא משוקע בתאוות העולם הנה בעוסקו בתורה ומצות נדבק במחשבתו איזה פנייה ובשביל איזה תאוה

והנה אמרו רז"ל (פסחים ג) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ואיפסק כן להלכה (רמב"ם הל' ת"ה פ"ג ה"ה), וזאת תהיה כונת האדם, בראותו עדיין שהוא משוקע בתאוות העולם ובעל כרחו נדבק לו במחשבתו דבר שהוא נדבק בה בעת עסקו בתורה ומצות, הנה זאת תהיה הקדמתו שהוא עוסק בתורה ומצות אפילו שלא לשמה, כדי שמתוך שלא לשמה יבא לידי לשמה, הנה בא הרמז במצות הפסח על פי סברת הרמב"ם יצלה הפסח עם הגיד ואחר כך ישליכנו כי אין בנידין בנותן מעם, הבן הדבר כי קצרתו ויובן למשכיל.

על דרך הסוד

הנה מצות קרבן פסח ידוע שהוא ביטול כח של מזל מצרים שהוא ככור המזלות, והנה הקריבוהו אל הש"י כאשר הארכנו דברינו בדרושים הקודמים, והנה אמר הש"י (שמות יא ד) כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים וכו' ויהי בחצי הלילה וי"י הכה כל בכור בארץ מצרים וכו', והנה בנותן מעם למה היה הדבר בחצי הלילה כבר כתבנו (דרוש ב בדרוש) בשם הרב הקדוש בחיי ז"ל, ידוע חג הפסח שיצאו ישראל ממצרים היה כיום ה' והנה בליל ה' שעה ראשונה

כ"י) עיין לעיל סא ע"ג דרוש ב ע"ד הדרוש, ובהערה שם

בית המקדש, ללמדך שמכל המלכויות יקבל הקב"ה דורון לעתיד לבא חוץ מאדום וכו', אתה מוצא לעתיד לבא שכל האומות עתידין להביא דורון למלך המשיח, ומצרים מביאין תחלה וכסבור שלא לקבל מהם, ואומר להם הקב"ה, אכסניא נעשו לבני במצרים, שנאמר (תהלים סח לב) יאתיו חשמנים מני מצרים, נשאה כוש קל וחומר בעצמה, מצרים ששעבדו בהן קיבל, אנו שלא נשתעבדנו בהם על אחת כמה וכמה, מיד כוש תריץ ידיו לאלקים, מיד כל המלכויות שומעות והן מביאות, שנאמר (שם שם לג) ממלכות הארץ שירו לאלקים, ואחר כך מלכות אדום נושאת קל וחומר בעצמה, ומה הללו שאין אחיהן, קבלו מהם, אנו על אחת כמה וכמה, ואף היא מבקשת להביא דורון למלך המשיח, אומר להם הקב"ה, (שם שם לא) גער חית קנה וכו' עכ"ל, ועיין מה שכתבתי בדרוש ח' (ע"ד הרמז) הנראה לפענ"ד מה הם הדורונות, וכי לכספם וזהבם יצטרך מלך המשיח, אבל הוא בירור ניצוצים הקדושים אשר לא יוכלו להתכרר בימי עניינו, הנה הנשארים מן האומות עם חיות ניצוצים הקדושים הנה יבואו לצירוף אל ישראל ויהיו לרקחות ולטבחות ולאופות, מה שאין כן בעשו הוא אדום כתיב (עובדי יח) ולא יהיה שריד לבית עשו, עיין שם מה שכתבתי באריכות ותבין, הנה לפי זה הוא הרמז על פי שיפת הראב"ד שצריך להשליך הגיד עם שומנו עם כל ענפיו מן הקרבן פסח, אשר במצותיו נרמז הגאולה העתידה, הנה הגיד הרומז לכח עשו, צריך לזרוק ולא יהיה בצירוף עם הקודש, לרמז שבגאולה האחרונה במהרה בימינו לא יהיה שריד לבית עשו במהרה בימינו אמן.

בהדי חוצא וכו', ובעונותינו שרבו יצאו מה שיצאו גם מאלף הששי, ועל כן נפסקה הנבואה בעתים ההם, כי מן נצח והודו הוא יניקת הנביאים, והוא אימור ניד הנשה אשר לא יאכלו בני ישראל כי שם שלט הס"מ נוגע בכף, והנה יש בניד הזה עשרה ענפים והניד בעצמו הוא י"א (יו"ד אל"ף בנימטריא של הס"מ), כבר ידעת בקדושה (ציהה פ"א מ"ד) עשר ולא תשע עשר ולא י"א, מה שאין כן מרכבה הטמאה ט' או י"א, כענין שידעת תליית המ"ן (בנימטריא מאדי"ם) עם עשרה בניו כיטול מרכבה טמאה, וכבר ידעת מה שאמרו רז"ל * שלעתיד לבא עתיד הקב"ה לבטל הרע של שרו של עשו וישאר חלק הקדושה המחיה, היינו יתבטלו אותיות ס"מ וישארו אותיות א"ל ונשאר גם הוא לאלקינו, והנה על פי סברת הרמב"ם צולין את הקרבן פסח עם הגיד הנשה, להיות הקרבן פסח רמז על הגאולה העתידה פס"ח בנימטריא נצ"ח כנ"ל, הנה צולין אותו עם הגיד ושומנו, והשומן הוא הטוב נבלע בקדש, ועיקר הגיד שאינו בנותן טעם משליכין אותו, רמז על העתיד אשר הטוב יצורף אל הקודש והרע שבתוכו יתבטל במהרה בימינו, הכן הדבר.

והנה אמרו רז"ל במדרש (שמרי"ד לה ה) (שמות כה ב) ויקחו לי תרומה וכו' וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב זו ככל, שנאמר (דניאל ב לב) אנת הוא רישא דדהבא, וכסף זו מדי, שנאמר (שם) חדוהי ודרעוהי די כסף, נחשת, זו יון, שנאמר (שם) מעוהי וירכוהי די נחש, אבל ברזל אין כתיב כאן לא במקדש ולא במשכן, למה, שנמשלה בו אדום הרשעה שהחריכה

* עיין בספר קול בוכים להגלאנטי בפסוק טישי ושמיח בת אדום, ומובא דבריו בשלי"ה הקדמת תולדות אדם תחלת חלק בית דוד.

דרוש י"ג

אמרו להם, אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הכבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבמליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו, שלחו וקראו לו, אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו, אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרכה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת, אמרו לו מנין לך, אמר להם

פסחים דף ס"ו ע"א.

על דרך הפשט

תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירה פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו, אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו,

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש יג, פשט ישישבר

להם נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו וכו', ועוד, קל וחומר הוא, ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת, פסח וכו', ותמיד גופיה מנלן, ומסיק דכתיב (במדבר כז) עולת שבת בשבתו על עולת התמיד וכו', אמר מר ועוד קל וחומר וכו' איכא למיפרך, מה לתמיד שכן תדיר וכליל, קל וחומר אמר להו ברישא ופרכוה, והדר אמר להו גזירה שוה, וכי מאחר דגמר גזירה שוה קל וחומר למה לי, אלא לדידהו קאמר להו, בשלמא גזירה שוה לא גמריתו דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא קל וחומר דאדם דן מעצמו איבעיא לכו למידן, אמרו ליה קל וחומר פריכא הוא, עד כאן

והנה כבר הערנו גם במקום אחר (דרוש יא ע"ד פשט הגיה) ממה נפשך, אם בני בתירה לא ידעו כלל אם הפסח דוחה שבת ולא זכרו ולא ידעו שום לימוד מן התורה אם הפסח דוחה את השבת, ממילא הוה להו לפסוק דאינו דוחה, אלא על כרחך דהיה איזה מקום ספק אצלם מחמת איזה לימוד, והיה להם סברא נוסה לכאן ולכאן, וזהו שאמרו אם הפסח דוחה שבת אם לאו, אם לאו הוא מיותר, אלא על כרחך שהיה להם סברות נוסות לכאן ולכאן ולא יכלו להכריע עד שהכריע להם הלל, ומהראוי להתבונן מה הם הסברות נוסות דמספקא להו, ועוד מהראוי לתת לב מה היה מקום הספק, הלא אמרו רז"ל (שבת פז) בפסוק (ויקרא ט א) ויהי ביום השמיני (למילואים) אותו היום נמל עשר עמרות, ראשון למעשה בראשית (היינו שהיה יום ראשון בשבת), ראשון לחדשים (שהיה ראש חדש ניסן) וכו', אם כן היה אז ראש חודש ניסן באחד בשבת, ואז צוה הש"י שיעשו בני ישראל את הפסח במועדו היינו בי"ד, והנה היה י"ד בשבת, הרי אין כאן ספק שהפסח דוחה שבת

והנה לתרץ כל זה יכולני לומר, דהנה הפסח שיעשו ישראל במדבר בשנה השנית היתה הוראת שעה, דכאמת לא התחייבו בפסח עד בואם אל הארץ, רק הפסח הזה בא במדבר בהוראת שעה, ואין למדין דורות משעה, וזה היה מקום הספק של בני בתירה, אם למדין דורות משעה אם לאו, ולמד להם הלל דיש גזירה שוה מקובלת, וכיון דיש גזירה שוה מקובלת ודאי למדין אפילו הוא דורות משעה כיון דנתקבלה הגזירה

דורות משעה, וזהו שאמר אהרן למשה כאותו היום (זבחים קא) אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות (ויקרא י ב) וישמע משה וייטב בעיניו, אבל מקום הספק של בני בתירה היה אם הפסח שהקריבו ישראל במדבר מיקרי קדשי שעה הואיל ולא היו עדיין בארץ, והא ראייה שלא הקריבו ישראל במדבר אלא פסח זה בלבד, או נאמר כיון דעל כל פנים מצות הפסח נוגהת לדורות גם פסח מדבר נקרא מצות דורות, והנה בא הלל ולמד להם דיש גזירה שוה מקובלת מסיני ושוב אין כאן שום ספק

ויש לומר עוד בדרך אחר יותר מרווח, על פי מה דאמרינן בחגיגה (דף ו' ע"א) תנו רבנן בית שמאי אומרים הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף שהראיה עולה כולה לגבוה מה שאין כן בחגיגה, ועוד מצינו בעצרת שריבה בהן הכתוב בעולות יותר מבשלמים, ובית הלל אומרים הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף שחגיגה ישנה לפני הדיבור מה שאין כן בראיה, ועוד מצינו בנשיאים שריבה בהן הכתוב בשלמים יותר מבעולות וכו', ובית שמאי מאי מעמא לא אמרו ככית הלל דקאמרת חגיגה עדיפא דישנה לפני הדיבור, ראייה נמי ישנה לפני הדיבור, ודקאמרת גילף מנשיאים, דנין דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות, ואין דנין דבר הנוהג לדורות מדבר שאינו נוהג לדורות, וכתבו התוס' (ד"ה דנין) אע"ג דלקמן ילפינן צירוף כף אחת, הכתוב עשה כל מה שבכף אחת (לענין הכלי מצרף כל מה שבתוכו לקדש), ולא פרכינן דורות משעה לא ילפינן, דהתם כיון דליכא למילפי מדורות ילפינן לה שפיר משעה, (רצ"ל דלא אמרינן דורות משעה לא ילפינן רק בדאיכא למילף איזה דבר מדבר דורות מדורות ואיכא למילף אותו דבר גם כן משעה, אז דנין דורות מדורות ולא דורות משעה, אבל כשאין מקום לדון דורות מדורות דנין שפיר דורות משעה), אי נמי שאני התם דתני ביה קרא תריסר זימני

ולפי זה יש לפרש, דהא דמספקא להו לבני בתירה, ידעו שפיר שהפסח שהקריבו ישראל במדבר בשבת היה, אבל מספקא להו אם ללמוד מזה כיון דהוא דורות משעה, ואמר להם הלל, היתה לו גזירה שוה מקובלת ללמוד דורות משעה היכא דליכא למילף דורות

הכוכבים ומזלות על משמרתם ולא ישנו את תפקידם, והנה דחה מצות הפסח את השבת, לרמוז לנו, שהגם שנבראו בששת ימי בראשית כל הכוכבים ומזלות על פי תפקידם במשמרת כל אחד ואחד, על טבעו הנטבע בהם מבראשית בעת בריאותם מהיוצר כל הוא אלקינו (אשר לזה הוא רמזות השבת), עם כל זה הש"י משדד את מערכתם כרצונו בעבור ישראל, ומשנה את טבעם ומכמל את כחם הטבעי על פי עבודת בני ישראל במשמרותם, הכל כפי עבודתם בתורה ומצות.

וזהו שפירש הרב הקדוש מוה"ר דוב בער זצוק"ל בפסוק (במדבר כח יד) ואת עלת חדש בחדשו, הדנה הנהגת העולם בטבע אם קור וחום אם לח ויבש הוא על פי סדר התחדשות החדש במולד הלכנה באיזה שעה באיזה רגע, כי גלגל הלכנה היותר קרוב אצלנו מן כל הכוכבי לכת על כן במולדות הלכנה תלויים כל המאורעות, והנה זה נקרא ההנהגה הטבעית המוטבעת בשבעת ימי בראשית לשבעה כוכבי לכת, אבל יש עוד הנהגה הנעשה על פי אותיות התורה שהם מן א' עד ת', היינו מה שישראל פועלים לשנות העתים הטבעיים הסדורים בשבעת ימי בראשית ולשדדם על פי פעולות התורה, וזאת ההנהגה נקרא א"ת היינו אותיות התורה מן א' ועד ת', והנה לבעבור זה ב' ההנהגות האלה נקראים זא"ת, היינו ההנהגה המסודרת מן ז' ימי בראשית המוטבעת בהילוך כוכבי לכת פקודים במשמרתם, והנהגה השנית הנעשה על פי משמרות בני ישראל המופקדים על פי התורה, וכפי שיגדמו במשמרתם באותיות התורה מן א' עד ת', וזהו שאמר הכ' זא"ת עלת חדש בחדשו, (י"ב) [ב] הנהגותיהם, בהתחדשות החדש במולדו היינו הנהגה המסודרת והנהגת התורה המשנית עתי הטבע כח"י, ואמר על זה אדמו"ר הרב הקדוש המגיד מהר"י ז"ל מקאזניץ (אור ישראל על התקונים מג) שזהו ששואלין לאדם בעת הדין קבעת עתים לתורה (שבת לא), אם היה יכול לקבוע עתים על פי התורה ולשנות עיתו הטבע המסודרת במשמרתם לשנות את תפקידם על פי עבודת משמרת עבודת התורה, עד כאן דבריו ולה"ה כח.

ועל פי הדברים האלה פירשתי ענין המסיכות בתורה אחרי שנבחרו הלויים לעבודה בכית המקדש, והנה

דורות מדורות, אי נמי היות גם בכאן תני ביה קרא ג' זימני במועדו וכדברי התוס', ופטמיא דאורייתא טבין.

על דרך הרמז

הנה מהראוי להתבונן, האיך סלקא דעתך שישתכח הדבר מן כל ישראל אם הפסח דוחה שבת, ולא היה אדם שזכר שעשו ישראל את הפסח בשבת, והלא אפילו לפי קביעותינו על פי חשבון ר' הלל יארע הקביעות ג' פעמים במחזור גדול, וזאת עלתה על כולנה, הרי הפסח שעשו ישראל כמדבר בשבת היה והוא דבר מפורסם בישראל ומאי מספקא להו לבני בתירה, על כרחך צריכין לומר שידעו שפיר שבדורות הקודמים במשכן שילה ובכית המקדש הפסח היה דוחה שבת, רק דנולד להם ספק אם גם בזמניהם ידחה פסח את השבת אם לאו, עד שבא הלל ולמד להם דלא שנא

ואען ואומר, ידוע מעם מצות הפסח להתוודע ולהגלות שהש"י הוא משדד המערכה הטבעית (המסודרת ממנו ית"ש מבריות העולם מבראשית), והוא משדדם כרצונו לשנות הטבעיים ומערכת הכוכבים ומזלות בעבור אהבת עמו ישראל, והנה מצרים היה מזלם מלה בכור וראש המזלות, ומברתם היה שאין שום הנהגה בארציים למעלה מן הנהגת המזלות, ואי אפשר לשנות טבעי המזלות, ולזה הודיע הש"י בכל פעם על ידי משה נאמן ביתו (שמות כט טו) וידעו כי אני הוי"ה סהווה כל היות ומשדדם כרצונו, על כן צוה הש"י ליקח מלה (שהוא צורת) ראש המזלות בעת ממשלתו בחדש ניסן שמזלו מלה, ודוקא בעת היותו בגרם המעלות היינו בי"ד בין הערבים נוסה למ"ו שאז הוא תכלית גבהו וכחו וצוה הש"י לשוחטו ולהוציא ממנו דמו לשם י"י, והדם הוא הנפש והכח, לרמוז שהכח של המזלות הוא מסור ביד הש"י אל כל אשר יחפוץ ישנו ומשדדם כרצונו שלא כטבעם, והנה לבעבור זה הפסח דוחה שבת, כי שבת הוא זכר למעשה בראשית, שברא הש"י את השמים וארץ

כח"י כי ז' הוא הנהגה ז' ימי בראשית הטבעית, א"ת הוא הנהגה תורית מא' עד ת', והוא צירוף זא"ת שבה יתחדשו העתים (אור ישראל על ת"ז מג).

כח) עיין דרוש ד ע"ד הדרוש, ראש חדש מאמר א סימן ד.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ד, טיול בפרדס, דרוש יג, דרוש ישישבר

הכורא ברוך הוא וברוך שמו על ישראל הכל מלובש כמבע, ואין שידוד המערכה לשדד המזלות עכור ישראל, הנה סכרו בני בתירה דיש סכרא לומר דאין פסח דוחה שבת לעת כזאת שהחטא גרם שיחיה הכל כמבע באין שידוד המזלות, דהנה כל עיקר מעם שהפסח דוחה שבת הרומז למעשה בראשית הוא להורות שהש"י משדד המערכה הנערכת במעשה בראשית בעבור ישראל כמו שכתבתי לך, וכחיים שכבר נפסק הדבר, הנה סכרי מרנן בני בתירה כמכרת ירמיהו ודניאל בידועם שהכורא אמיתי הוא לא כיזכו בו, והנה סכרת אנשי כנסת הגדולה שאמרו הנכור והנורא, כי הן הן נבורותיו ונוראותיו, הנם שאי אפשר להראות זה כגלוי לכאי עולם מחמת שגרם החטא, והנה בני בתירה לא ידעו להכחין משפט הזה, עד שבא הלל ולמד להם על פי התורה, והוא שאמר להם שנלמד בתורה דין דחיית הפסח את השבת מן למידת גזירה שוה, ולמה דוקא כגזירה שוה, להורות דגם בעת שגורם החטא ואין הנמים נגלים שלא כמבע עם כל זה הפסח דוחה שבת, להוראה זו נלמד הדבר כגזירה שוה שהוא נגד מדת רחום כמו שכתבתי כמה פעמים*, וכתוב במדת רחום (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון וכל עת ידו נפויה עלינו בהשגחתו לרחמנו כימי עולם

על דרך הדרוש

כתוב (בנחמיה ח' יח) ויעשו כל הקהל השבים מן השבי מוכות וישבו כמוכות כי לא עשו כימי ישוע בן נון בן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה בישראל, והנה ישוע חסר ה', ודרשו חז"ל (ערכין לב) להיות שאנשי כנסת הגדולה ביטלו יי"א דעבודה זרה אז, והקפיד הש"י על יהושע שלא ביטלו בכזאו לארץ ישראל, דבשלמא משה לא היה לו זכותא דארץ ישראל, אבל יהושע היה לו לבטלו בכיאתו לארץ ישראל כדרך שביטלו עזרא ואנשי כנסת הגדולה, על כן נחסר ליהושע אות ה' משמו*

* הג"ה

הנה מה כהן מיד הש"י דוקא על יהושע ולא על כל ראשי החזרות מן יהושע עד עזרא, דברנו מזה במקום אחר (עין כסלו סכת מאמר כ סימן כס), להיות אלו ב' ראשי הדור יהושע עזרא, שמם גרם ישועה ועזר, אין כאן מקומו, ובענין

והנה סיום הפרשה (במדבר ח כו) ככה תעשה ללויים כמשמרותם, וסמך ליה פרשת עשיית הפסח, הנה (ברכות י) דרשינן סמוכים, דעשיית הפסח מורה דהגם שהש"י סידר במעשה בראשית את הכוכבים כמשמרותיהם כרקיע כרצונו, חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם, עם כל זה הוא משדדס כרצונו על ידי עבודת בני ישראל כמשמרותם וכו' מצאנו טוב מעם למה צוה או הש"י לעשות הפסח כמדבר (הגם דמצות הפסח אינו רק גארץ), והוא, להיות דאז איקלע ערב פסח בשבת, והשבת הוא זכר למעשה בראשית שנכראו מאתו ית"ש בחק וזמן, ולא ישנו את תפקידם, וכא הקרבן פסח המורה על שידוד המזלות דוחה את השבת, הכן הדבר

ומעתה הדרין לשמעתין, הלכה זו נתעלמה מכני בתירה ושכחו ולא ידעו אם הפסח דוחה השבת, דהקשינו וכי סלקא דעתך ששכחו ולא זכרו הדבר הנעשה בישראל זה עתים וימים, אבל לדעתי יש לומר, (ע"י רש"י ר"ה כט סו"ב) בני בתירה גדולי הדור היו, והמה ראו הנאמר בפסוק (שמות טו טז) עד יעבור עמך יי"י (ברכות ד) זו ביאה ראשונה) עד יעבור עם זו קנית (זו ביאה שניה), מכאן דרשו חז"ל (סו) ראויים היו ישראל לעשות להם נם כימי עזרא (כשידוד המערכה באותות וכמופתים) כדרך שנעשה להם כימי יהושע, אלא שגרם החטא ועלו מלובש כמבע כרשיון כורש ודירוש, הנם שהכל בהשגחת הכורא ברוך הוא, עם כל זה לא היה בשידוד המזלות רק כהלכתא הפסח הנערכת כמשמרותיהם במעשה בראשית

והנה (וימא טו) ירמיהו ודניאל לא רצו לומר הנכור והנורא כי אמרו איה נבורותיו איה נוראותיו, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עמרה ליושנה, שאמרו הן הן נבורותיו הן הן נוראותיו, ומקשו בגמרא מאי טעמייהו דירמיהו ודניאל (על כרחך ידעו שהוא נכור ונורא), ומתרצו, ידעו שהכורא אמיתי הוא על כן לא כיזכו בו, (רצ"ל לא רצו לומר דבר שאי אפשר להראות לבריות הענין הזה כגלוי), ולפי זה יש לומר שזהו הענין הנרצה שעלה על דעת בני בתירה, שהיו גדולי הדור וראו שכבר כלתה הנבואה והתחילה המלכות הרביעית להתפשט על ישראל, והשגחת

* עיין לקמן דף קע"ד ע"ד.

יצרא דעבודה זרה, והנה בני בתירה גדולי הדור היו, נמתק להם אם הפסח דוחה שבת בבית שני כיון שכבר נתבטל יצרא דעבודה זרה, עד שבא הלל ולמד להם דהלכה זאת דפסח דוחה שבת אינו מבואר בתורה בפירוש, רק נלמד הדבר בגזירה שוה בדרך נסתר, להורות לנו דהגם בעת שנתבטל יצרא דעבודה זרה בגלוי שאין תאוה עוד להשתחוות לעבודה זרה, עם כל זה יש עבודה זרה מוסתרת, אפילו בעניני דרכי התורה ומצות אם עושה לשם איזה פנייה לשם כבוד או לשם ממון וכיוצא, הנה אינו עובד את הש"י כס, רק עובד איזה איש או ממון וכיוצא, הנה הוא עבודה זרה מוסתרת, ועיין בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) שכבמה ענינים נרוע איש כזה מן עובד הצלמים, וכזה פירש הרמ"ע ז"ל (ע"פ ח"ד ח"א פ"ב) פסוק (קהלת ז ט) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו שלא יחטא בהטוב אשר עושה, דכיון שעושה הטוב לשם איזה פניה הרי הוא חוטא, זה שלמד להם הלל, דלבעבור זה אותה ההלכה אשר פסח דוחה שבת נלמד בדרך נסתר מן התורה להורות דגם בעת שנתבטל יצרא דעבודה זרה בגלוי, עם כל זה יש עבודה זרה מוסתרת אם אינו מיחד עבודתו בלתי לדי לבדו **, הנה פסח שהוא בסגולה לביטול עבודה זרה דוחה תמיד את השבת המעיד על אחדות הש"י ד' אחד ושמו אחד

על דרך הסוד

ידוע הוא (פרעה שער כ פרק א) החילוק שבין שבת ליום טוב, בשבת נאמר בו (שמות לא יד) כי קודש הוא לכם, דבשבת הקודש בא אלינו שלא על ידי מעשינו, רק קדושת היום וסגולתו גורם אל התגלות הקודש באורות עליונים והשפע נשפע אלינו, מה שאין כן יום טוב מקרא קודש מלשון (שמואל א ט יג) ואחרי כן יאכלו הקרואים היינו המזמנים שמזמינים אותם, כן הוא הקודש ביום טוב שאנחנו מזמינים אותו על ידי מעשינו בתפלה ומצות החג הנהונות בו, (על כן שבת נקרא (שבת י) מתנה טובה שהוא דרך מתנה מבלי מעשינו על כן שבת (קדישא) [קביאן] וקיימא ואינו תלוי בבית דין, מה שאין כן קביעת המועדים תלוי בבית דין בקידוש החודש), והנה כבר כתבנו בספרנו אנרא דכלה (פרשת פנחס), בכל מועדי ד' נאמר

ובענין החילוק שבין ישועה לעזרה, הוא, שנחלקו (ר"ה יא) ר' אליעזר ור' יהושע אם בניסן נברא העולם אם בתשרי, ואלו ואלו דברי אלקים חיים זה במחשבה וזה במעשה, והנה ר' אליעזר אשר שמו לשון עזר דיבר מן המחשבה, ור' יהושע אשר שמו לשון ישועה דיבר מן המעשה, דברנו באריכות במקום אחר (עיין אלול מאמר א סימן ט"ב), וכן מה שלקח הש"י מן יהושע אות ה' דייקא, גם כן ידובר אי"ה *.

והנה טעם מצות הפסח מבואר בזהר (ח"ב מא) שהוא ביטול עבודה זרה, היינו מלה שהיה עבודה זרה של מצרים, ומבואר שם שעל כן נצטוו (שמות יב ט) ועצם לא תשכרו בו והיו עצמות מושלכין בשוק והיו המצריים מקברים אותם והיה ביטול עבודה זרה מסמרא דילהון, ודא קשיא להו מכלהו עיין שם, ויש לומר דזהו הטעם שהפסח דוחה שבת, שאמרו רז"ל במדרש (הביאו התוס') בחגיגה דף ג' ע"ב בד"ה מי כעמך ישראל) ז"ל, שלשה מעידין זה על זה ישראל והשבת והקב"ה, הקב"ה וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה, וישראל ושבת על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת על ישראל שהם יחידים באומות, (סיימו התוס') ועל זה סמכינו לומר אתה אחד במנחה בשבת אף על פי שאינו מדבר מענינא דיומא דשבת כמו תפלת ערבית ושחרית, עד כאן לשון התוס'.

והנה יש לומר טעם דלבעבור זה נצטוו ישראל לעשות הפסח בשנה השנית במדבר (הגם שלא היו בארץ) להיות דאינקלע אז ערב פסח בשבת ובו ביום שנצטוו אז הוקם המשכן (שמות ט ז) ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו ונו' ויקם את עמודיו, ועיין בזהר (ח"ב לח:)) כל מה שעשה משה בהקמת המשכן בכל זה נשפלה הסמרא אחרא המרכבה ממאה ס"ם א' אחר והיה ביטול עבודה זרה, ועל כן נצטוו אז לעשות הפסח שהוא ביטול עבודה זרה כנ"ל, ולדחות את השבת שמעיד עם ישראל על יחודו ואחדותו ית"ש ואין אלוה מבלעדו, והנה יעשו ישראל (המעידים בשבת שהוא גם כן מעיד על יחודו ואחדותו) את הפסח שהוא הוראה על ביטול עבודה זרה ואין עוד מלבדו ית"ש, ולא יתפתו עוד אחר

(ט) צירפנו כאן הנוספה שנדפסה מכת"ק בבני דפוס מתקאטש שנת ת"ש ח"א דף ק"ב, ועיין בס' שריה צבי לצדיק לנכדו הגדוק מהרצ"א שפירא מבלאזוב ז"ע סימן יג, ובכל הדפוסים אינו.

* עיין אדר מאמר ה אות ו'. ** עיין לעיל דף צג ע"ב

אין הארה ההוא דבר המתקיים, לכך על כרחך מבעיא לן למעבד עובדא אחר כך יום אחר יום על ידי מעשינו כדי שתתקיים הארה ההיא, ונזכה למוחין גדולות שעל ידי זה נוכל לבוא להשגת נבואה ורוח הקודש, וזהו וספרתם לכם להנאתכם ולטובתכם, וכן לכם לעצמיכם, והבן, על כן בכל מועדי ה' נאמר במוספין תוספת קדושת היום נאמר בו מקרא קודש יהיה לכם, היינו הקודש בא על ידי מעשיכם, והיינו לכם משלכם, מה שאין כן בפסח תוספות קדושת היום (המרומות במוספין) היא שלא על ידי מעשינו כענין הארת שבת שהוא מתנה טובה

ולפי זה תמצא גם כן טוב טעם מה שהקרבת פסח (הרומז לדרך דילוג ופסיחה) דוחה שבת, דהנה ענין קרבן פסח הוא להורות על ענין הדילוג שלא כסדר המדרגות דנעשה שלא על ידי מעשינו, והוא כדוגמת שבת אשר הארת הקודש היא בבחינת מתנה טובה שלא על ידי מעשינו, הבן הדבר

ועתה תשכיל ותתבונן שהארת היום ההוא במוחין גדולות בהארה מופלגה, והיא הסגולה להשגת נבואה ורוח הקודש לישראל אפילו באין כונה, המשכיל יתבונן, וכבר אמרנו (וכעין זה שמעתי והוספתי נופך) בפסוק (שמות יג יד) והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד וכו', ומהראוי להתבונן למה אמר הכתוב לשון מחר, אבל הוא להיות בעת שהיה הארת וסגולת הנבואה ורוח הקודש בעולם (קודם שהגיע זמן הסתר פנים כמו שאמר הש"י (דברים לא יג) ואנכי הסתר וכו') באתגליא, אז בלילה הזה ויום ההוא השיגו הנפשות של ישראל בהתגלות תוספות הארת גדולות המוחין, והנביאים השיגו נבואה, ואחר כך חזר הדבר לקדמותו כיון שהוא שלא על ידי מעשינו, על כן ישאלך בנך מחר דייקא, לאמר מה זאת, אתמול היינו בהארת הגדולות והשגה גדולה, והן היום חזר הדבר לקדמותו, ואמרת אליו

נאמר קודש יהיה לכם אצל תוספות קדושת היום דהיינו בפרשיות המוספין, חוץ מיום א' דחג המצות נאמר סתם מקרא קודש ולא נאמר יהיה לכם, מובן הדבר למשכילים כחכמה דזה הוא החילוק וההפרש שבין שבת ליום טוב, דבשבת באין גדלות המוחין (בגבהי מרומים) שלא על ידי מעשינו, מה שאין כן ביום טוב באים על ידי מעשינו דוקא, אך ביום הראשון של חג המצות הנה ידוע הוא ענין מעשה הנס הארת המוחין שלא על ידי מעשינו, ונעשה בנס גדלות קודם קטנות, וזה הוא הנס הגדול המופלג אפילו בגבהי מרומים בעולם האצילות, על כן נקרא הקרבן פסח דרך דילוג וקפיצה*). (הבן בספר יצירה (פיה) המליך אות ה' (בדילוג) [בשיחה] וצר בו מלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין) בנפש זכר ונקבה), על כן נקרא בתורה היום ההוא שבת (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת, ובאת הקבלה בדברי התרגום ממחרת יומא טבא, והנה למה אמרה התורה בלשון כזה אשר על ידי זה נתפקרו המינים, אבל התורה משמיענו טעם למצות ספירת העומר, דכיון דהארת גדולות המוחין של יום הראשון (דחג המצות) בא שלא על ידי מעשינו אינו דבר המתקיים, כי על מנת כן ברא הש"י עולמו שיהיו כל הפעולות מקויימים על ידי אתערותא דלתתא כאשר הארכנו במקום אחר (מאמר יב אות ג), על כן חוזר הדבר לקדמותו, ואנחנו צריכין לפעול על ידי מעשינו במצות ספירת העומר יום אחר יום עד שנשלם שיעור קומות הקודש על ידי מעשינו ואז הוא יום מתן תורתנו, וזהו שרימזה התורה וספרתם לכם ממחרת השבת, רצ"ל טעם מצות הספירה היא (לראות) [להיות] הארת היום ההוא הנעשה בדוגמת שבת שלא על ידי מעשינו, אם כן

(ל) כי הנסים שהיו בניסן היו דרך דילוג וקפיצה כמבואר לעיל (מאמר א' סימן ה') ודיל פסח פירושו דילוג נרמז רגל ימין אשר בו הדילוג

(* הג"ה

ועל פי זה פירשנו בספרנו אגרא דכלה (בא) מקרא קודש (שמות י ב) למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי וכו', הנה דקדקנו ממה נפשך בן הבן, אם הבן שהוא אביו עדיין קיים הנה אביו מחויב לספר לו, ואם בהיפך ח"ו הנה הוא כשאר דברי תורה (קיושין ל) אביו אביו מחויב ללמדו, אבל כך הוא המצוה לספר לבן ולבן הבן, הנה הבן הוא גדול שכבר יש לו בנים, ובן הבן הוא הקטן, להורות בזה הפלגת זכרון הגס גדלות קודם קטנות, וזהו אשר התעללתי במצרים בבחינת עול"ל ויוג"ק, ואף על פי כן את אותותי אשר שמתי בם בבחינת מוחין גדולות, הבן והשם הטוב יכפר, (עיי' סוף דרוש ז).

להורות לנו הענין הנ"ל שהארת המוחין בנדלות כיום א' דפסח נעשה שלא על ידי מעשינו כהארת שבת, והוא מסוגל להשנת נבואה ורוח הקודש כזולת הכנה, והבן, והן היום שכבר נפסקה הנבואה והניע הזמן ואנכי הסתר וכו', נמתפקו בני בתירה אם הפסח דוחה שבת, והוא גם כן על דרך מה (יומא סט.) שירמיהו ודניאל לא רצו לומר הנכור והנורא כי אמרו איה גבורותיו איה נוראותיו, הנם שיערו שהש"י הוא גבור ונורא, כיון שהדבר הוא כהעלם בסתר המדרגה לא רצו לומר, וכענין שאמרו חז"ל (שם) ביוצאים הכורא ית"ש אמיתי הוא לא כיזבו בו וכמו שכתבתי לך, כן המה בני בתירה חשבו שכזמן הפסקת הנבואה אין לדחות השבת לקרבן פסח, עד שבא הלל ולמד דענין מה שהפסח דוחה שבת אינו מכואר בתורה כפירוש רק נלמד בדרך נסתר כנזירה שוה, להורות לנו דגם בימי הסתרת פנים ואין חזון נפרץ, עם כל זה המשכילים בחכמה נפשם מרגשת ויודעת מאד נודל קדושת הארת היום הנעשה בנבחי מרומים, עד שמשם יושפע שפע לנפשותינו ורוחותינו ונשמתינו להוציאם להירות מן שעבוד הטומאה ולמהרם ככסף מזוקק שבעתים, ועוד חזון למועד כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות בהתנלות כמהרה כימינו אמן

אליו בחזק יד הוציאנו ד' ממצרים, בדרך גם בחפזן בנדלות קודם קפנות דרך דילוג ופסיחה שלא על ידי מעשינו, והבן הדבר.

הדרן לשמעתין, הלכה זו נתעלמה מכני בתירא וכו' דאי אפשר לומר ששכחו לנמרי הדבר הנעשה בישראל עידן ועדנים כמו שכתבתי לך, אבל הוא שכני בתירא גדולי הדור היו, המה ראו בבית שני כזמן ההוא שכבר נפסקה הנבואה (והניע זמן ואנכי הסתר אסתיר וכו'), ואם כן אין ניכר בהתנלות לעין כל הארת היום בנדלות המוחין בדרך פסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו, (רק הוא בלב חכמינו ז"ל שכל זאת הנפש מרגשת ויודעת מאד (בבא בתרא יב) חכם עדיף מנביא), והנה עיקר המעם מה שהפסח דוחה שבת הוא להורות אשר ענין הפסח בפסיחה ודילוג שלא על ידי מעשינו נעשה כמו הארת שבת שהוא שלא על ידי מעשינו, והיום ההוא כסנולה להשנת הנבואה ורוח הקודש אפילו שלא בהכנה, ויש לומר דלבעבור זה צוה הש"י לעשות הפסח בשנה השנית במדבר הנם שלא היו עדיין בארץ, להיות כשהוקם המשכן התחיל רוח הקודש לשרות על הנביאים כמו שאמרו רז"ל לא, והנה להיות בשנה הזאת איקלע ערב פסח בשבת ציוה הש"י אז להקריב הפסח בשבת,

(א) עיין עבה"ק להר"מ בן גבאי חלק סתרי תורה פכ"ד.

מאמר ה

סיפור יציאת מצרים בחג הפסח

בו ידובר כמה ענינים ופירושי הפסוקים בברית בין הבתרים, וסוד גלות מצרים ושאר הגליות, ופירושים על ברייתות בהגדה של פסח ותהי לחוק לישראל לומר בליל יציאת מצרים, והגם שלא יבואו הדברים כסדר, קמא קמא דמטי לידן אכתבנה על לוח חוקה, וגם יבואר אי"ה כמה טעמים במצות הלילה פסח מצה מרור וד' כוסות, ונקרא המאמר סיפור יציאת מצרים.

ו (ה) וירא י"י כי רבה רע"ת האדם בארץ, ואהר כן נתגלגלו בדור הפלגה וקלקלו, והנה היו הנשמות קדושות רק שאחיות החיצונים היתה בהם מצד החטא, והוצרכו להודוך על ידי השעבוד עד תום חולאת טומאתן, והנה כל הנשמות היו באים סחמדים ונבורות אשר הם מסוד הדעת וכו', וגם כל הדור ההוא כחינת הדעת רק שנמשכו אל הקליפות, אמנם גלות

(א) **ויאמר** לאכרם ידוע תדע כי נר יהיה זרעך וכו' (בראשית טו יג), יש להתבונן למה ליה למימר ידוע תדע הוה ליה למימר ויאמר לאכרם נר יהיה זרעך וכו', ויתפרש על פי המכואר בכתבי מרן האריז"ל (פרע"ח שכ"א פ"א) שכל הנשמות שהיו בגלות מצרים היו מניצוצי קרי של אדם הראשון, והם סוד דור המבול שהיו משחיתים זרעם, וזהו שנאמר (בראשית

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים ישישבר

להם, היינו דוקא באותו ארץ שהוא ניגוד אליהם, היינו ניגוד הדעת ממול עורף, ודי בזה

(ד) בפסוק הנאמר אצל יצחק (בראשית כו יג) ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד,

כאן נרמז סוד סדר הלילה הזה, שהקטנות ראשון אינו נכנס עד שנכנס הגדלות הב', כמבואר בכתבי מרן

(פרע"ח שם פ"ב) שיש פחד שלא יתאחו החיצונים בקטנות א', אבל כיון שנכנס גדלות הב' שוב אין

פחד שיתאחו, אז נכנס קטנות הא', והנה הקטנות ב' הוא שם אכדמ"ם בנימטריא ע"ד, יתפרש ברמז

הפסוק ויגדל האיש, תיכף מתחלת הגדלות ראשון, וילך הלוך וגדל עד, ע"ד הוא קטנות ב', כי גדל מאד,

היינו גדלות ב' אז נרמז קטנות א', היינו כי גדל מאד סופי תיבות יל"ד היינו קטנות א', והוא הנרמז

בהפעם כי גדל מאד אז אין פחד מהקטנות, והשם הטוב יכפר, והנה יש לומר (הע"מ) נרמז הדבר בתורה

בסיפורי יצחק, כי ביד חזק"ה הוציאנו ד' מצרים א, וגם תתבונן נגד ארבעה בניס דברה תורה, ד' פעמים

ב"ן בנימטריא יצח"ק

(ה) פיסקא בהגדה דסיפורי עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו וכו' ואילו

לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים, יש להתבונן א'

התחיל בעבדים ומסיים במשועבדים, שהוא בענין דבר המשועבד לגבות ממנו החוב בלשון חז"ל בכמה

מקומות נכסים משועבדים, ב' אומרו אילו לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו

וכו', קשה מי פחליט לנו הדבר הזה, דילמא בהמשך הזמן היה פרעה בעצמו עושה אותנו לחפשים, או

היה איזה סיבה אחרת לביטול העבדות, והנה בדבר כזה מתהווה כמה פעמים בעולם בזמן מן הזמנים

משועבדת איזה אומה לחברתה ואחר כן סר עולם מעל שכמס, אבל יש לפרש לדעתי, הנרצה על פי

מה דהקשו בתקוני זהר (עו, עז) הרי הש"י הכטיח לאברהם להוציאנו ואם כן מהו השבח הגדול הזה,

וכי עבד שהכטיחו אדוניו להוציא לחירות וקיים הכטחתו אית ליה לשבוחי גרמיה על קיום הכטחתו עיין שם דבריו, ומה שיש לי לומר בזה, הנה אמרו

רו"ל (ברכות ד) ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא כדרך וכו' אלא שגרם החטא, שנאמר

עד

גלות מצרים כל עניינם לא היה רק לצרף נשמות ההם ולכן באו באותו הנלות הגדול וכו', עד כאן

לשון פרי עץ חיים עיין שם באריכות, וזהו הנאמר לאברהם ידוע תדע, רצ"ל יומשך לך כל הנשמות מן

הדעת הקדוש אשר נתאחו בהם הקליפות, ומהיכן ובאיזה אופן יתמשכו אלו הנשמות הלא הקליפות אחוזים בהם, על כן אמר בטעם כי גר יהיה זרעך

וכו' ועבדום וענו אותם, ועל ידי כך תתך זוהמת הטומאה ויבואו אל הקודש, ודי בזה

(ב) כי גר יהיה זרעך (בראשית טו ג), אמר לשון יחיד יהיה והנה סיים לשון רבים, לא להם, ועבדום, וענו אותם, יעבדו, יצאו, והנראה על פי האמור

בכתבי מרן (פרע"ח שם) שבחינת זעיר אנפין היה בקטנות ובעיבור, ולא האיר בו מבחינת המוחין

דאימא רק מחיצוניות יסוד דאימא האיר בדעת סוד חסד וגבורה יו"ד שמות אהי"ה מלא דמלא ז"ך

אותיות, והנה י' פעמים ז"ך בנימטריא ע"ר, כל זה הקטנות נתהווה על ידי חטא אדם הראשון רע בסוד

(בראשית לח ז) ויהי ע"ר בכור יהודה ר"ע, ולדעתי זהו סוד זרע"ך ז"ך ר"ע, וזה לשון הפרי עץ חיים

(שם) כבר ידעת כי דעת הזעיר אנפין ה' חסדים וה' גבורות, נמצא ממילא כי היסוד דבינה הוא כולל

ומלביש את ה' בחינות הנ"ל, ובהכרח יהיה בלבוש הזה גם כן מציאות יו"ד, ולפי שהבינה הוא סוד

אהיה וכו', עכ"ל, נמצא לפי זה מורה כי בדעת הזעיר אנפין גם בקטנות ניכר מציאות היו"ד בלשון רבים,

ובבינה מציאת היו"ד באחדות, על כן התחיל ביחיד וסיים ברכים, נראה לי והשם הטוב יכפר.

(ג) בארץ לא להם (בראשית טו ג), לא אמר סתם בארץ אחרת או נכריה, ויתבאר הענין על פי

מר"ן (פרע"ח שם) שכל הנשמות הם מסוד הדעת דקדושה, ופרע"ה אותיות הער"ף שהיה יונק מסוד

העורף נגד אחוריים של הדעת העליון, וכן מצרים מצר הגרון, וכל שפע הדעת היו יונקים אותו פרעה

ומצרים, ולכן היו ישראל מסוד הדעת משועבדים אליו, וזהו שנאמר לאברהם שיהיו גרים בארץ לא

(א) חזקה רומז על גבורה מידת יצחק, וצריך להגיה כי ביד חזקה הוצאך ה' ממצרים (שמות יג ט), או בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים (שם ט)

לגמרי מהשעבוד ביד רמה כי כבר היינו במ"ט שערי מומאה, על כן הגם שבדאי היה הש"י מקיים הבטחתו, אבל על כל פנים היינו נשארים משועבדים כמו שהיה בבית שני, ברוך הפועל ישועות שהוציאנו כנס ופלא שלא על ידי מעשינו רק על ידי התגלות שפע המוחין כנס גדלות קודם לקטנות על ידי גדלות ב' כידוע מכתבי מרן (פתיח שביא), וזהו שאמר אחר כך ואפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים, ולא תספיק לנו הזכירה והידיעה, כי הידיעה הוראה על גדלות ראשון והסיפור הוראה לגדלות הב', והבן.

וסידר אחר כך מעשה ברכי אליעזר וכו' שהיו מספרים ביציאת מצרים וכו' עד שבאו תלמידיהם וכו', לפי הנזכר לעיל הסיפור מורה על גדלות ב', והנה הנס והפלא היה שקטנות א' אינו נכנס עד שנכנסין כל המדרגות אפילו גדלות ב', וזהו שאירע הרמז לחכמים, אחרי שהחכמים הנ"ל נתרבו מאד בסיפור היציאה שהוא הוראה לגדלות הב', אז באו תלמידיהם המורה על הקטנות, וכדרך שאבאר לך להלן אי"ה במעם למה נתחייבנו בסיפור יציאת מצרים בדרך שאלה ותשובה

ו) **הגה** אמרו רז"ל (פסחים קטז) סיפור יציאת מצרים מוכרח להיות בדרך שאלה ותשובה, אפילו מי שאין לו מי שישאלנו הוא שואל את עצמו מה נשתנה הלילה הזה וכו', המעם נראה לי, דהנה לפי המכואר בכתבי מרן האריז"ל (פתיח טז) ענין הנס כלילה הזה, שכל המדריונות האירו כאחד (וכן הוא בכל שנה ושנה) וגם שלא כסדר המדריונות, כי בתחילה האירו מוחין גדלות א' וקטנות ב' וגדלות ב', ואחר כך מוחין דקטנות א', והנה להורות על הנס המופלג הזה, הנה הבא לקיים המצוה לספר ביציאת מצרים, הנה יודע תחלה במוח וזה נקרא גדלות (כענין הגדול שיש לו דעת), והשואל שאינו יודע נקרא קטנות (כמו שכתבתי לך הקטן שאינו יודע), ואחר כך כשמשיב הנה נקרא גדלות ב' בביאור וגילוי יותר ממה שיודע תחלה רק במחשבה, והשואל שתופס אחר כך ענין הנדבר במחשבה נקרא קטנות א', הבן הדבר, וזה שאמר אפילו כולנו חכמים וכו' מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים וכמו שכתבתי לעיל. ותתבונן

(שמות טו טז) עד יעבור עמך י"י זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שניה, (רש"י, אלא שגם החטא ולא הלכו ביד רמה אלא ברשות כורש והיו אחר כך משועבדים למלכי פרס, וכן אמר עזרא פ' כי עבדים אנחנו ובעבדותינו לא עזבונו אלקינו), הנה תראה הגם שגם החטא בימי עזרא ולא היו ראויים לגאולה עם כל זה בהכרח הוא שיקיים הקב"ה הבטחתו שהבטיח לפי מלאת לבבל ע' שנה וכו', רק להיות שגם החטא הנה הגם שיצאו ובנו בית המקדש עם כל זה נשארו משועבדים עדיין הגם שלא היו עבדים עוד בארצות אויביהם וברשותם, והנה בגאולה הראשונה הלזו הנה כודאי אם היה מגיע זמן ההבטחה שהבטיח הש"י לאברהם, אז כודאי היה מוציאם הש"י מתחת יד פרעה ומרשותו כדי לקיים הבטחתו, אבל כודאי לא היה באפשרי שייטיבו דרכיהם מן אז שיהיו ראויים לגאולה שלימה מבלי שעבוד, כי בהשתהות עד אותו הזמן כבר היו משוקעים בנו"ן שערי מומאה (כי הלא בעת שיצאו כבר היו משוקעים במ"ט שערי מומאה כידוע ב), ואם כן כאשר היה מגיע הזמן שאמר הקב"ה לאברהם הגם שבדאי הקב"ה היה עושה בעבור שמו לקיים הבטחתו, והיה מכניס בלב פרעה לשלחם וכיוצא וכמו שעשה בגלות בבל, עם כל זה הגם שלא היו נשארים עבדים אבל היו נשארים עדיין משועבדים וכמו שהיה בבית שני שהיו משועבדים למלכי פרס

וזהו שיש לפרש דברי התנא בסיפורו, עבדים היינו וכו' ויוציאנו ה' אלקינו משם (תיבת משם מיותר, אבל יש לפרש משם) היינו שהיינו (צריכים להיות) עדיין שם ולא הגיע עדיין זמן הקץ (רק שהש"י חישב את הקץ וכו') עם כל זה הוציאנו ה' אלקינו ביד חזקה ובזרוע נמויה, היינו על ידי פלא גדול השפעת מוחין דגדלות קודם לקטנות כידוע, וזה מעשה אלקינו כי נורא הוא, ואילו לא הוציא וכו' על ידי הנסים והנפלאות הללו רק היה ממתין עד שעת הקץ והיתה הגאולה כמבטע על ידי ההבטחה, הרי אנו ובנינו ובני בנינו (על כל פנים) משועבדים היינו וכו', כי אין מקום לנו להטיב מעשינו שנהיה ראויים לצאת

ב) עיין מגלה עמוקות פרשת בהר, מו ע"א, אור החיים הקדוש שמות ג ו.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים ייששכר

ותירצו על פי ההלכה (אבהע"ז שם ג) דכהן בעצמו שפדה את השבויה (ומעיד עליה) מותר לישאנה דחזקה לא שדי איניש זוזי בכדי, ממילא בכאן כביכול הש"י בעצמו פדה את ישראל ביד חזקה ובזרוע נטויה, הנה חזקה על פי התורה ויודע הש"י שמהורה היא כנסת ישראל*).

* הג"ח

ביארנו פסוקי התורה (שמות יט ה) אתם ראייתם את אשר עשיתי למצרים (בעצמו ובכבודו) ועתה אם שמעו תשמעו וכו' ואתם תהיו לי ממלכת כהנים (וגם) גוי קדוש, מקדשים לי לשמי, הבן כי אין כאן מקומו להאריך

ומעתה נכא לכיאר, עבדים היינו וכו' ויוציאנו י"י אלקינו (בעצמו) משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, (והנה) [והוא] כאילו כביכול התאמץ ונתן ממון הרבה בעדנו, והנה אמר ואילו לא הוציא הקדוש ב"ה, נקרא כביכול הקדוש היינו כנאמר בכהן (ויקרא טו ז) אשה זונה וחללה וכו' לא יקחו כי קדוש הוא וכו', וכביכול הקב"ה כהן שנקרא קדוש, ואילו לא הוציא הקב"ה (שהוא כהן) את אבותינו ממצרים (בעצמו ובכבודו) רק על ידי איזה (טובה) [מינה] מלוכש במבע, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו וכו', היינו סמוכים ושייכים אליו והיה נקרא שמו עלינו, שיש לחשוש שפעל בנו כענין החשש בשבויה והרי היינו אמורין לכהן, על כן כביכול הש"י בעצמו גאלנו וכו', והוא על פי משפטי התורה חזקה לא שדי וכו' ויודע שכנסת ישראל מהורה היא, ופסטיא דאורייתא מביין

ח) ואפ"ל כולנו חכמים וכו' כולנו יודעים את התורה מצוה עלינו וכו', יש להתבונן, א' למה אמר יודעים את התורה ולא הספיק לומר אתם יודעים, דהרי ביציאת מצרים אנו עמוקים ולא מן התורה, ב' מצוה עלינו למה ליה למימר תיבת עלינו, אבל ידוע (תיז קא) דהתורה הוא מזון הנשמות בגן עדן בפנימיות, ומעשי המצות הם לכושי הנשמות, והלכושים הם מבחוץ ונראים, והנה סיפור יציאת מצרים המבואר בתורה הנה הוא תורה, ומלאק דעתך אמינא שיתהווה מזה רק מזון בפנימיות אבל לא מלכושים מבחוץ, לזה אמר אפילו כולנו יודעים את התורה (שהוא מזון) מצוה עלינו (דייקא) לספר ביציאת מצרים, כי סיפור יציאת מצרים כלבד שהיא

ענין

ותתבונן לפי זה מה שאמר הש"י (שמות י ב) ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי וכו', דהנה יש להתבונן למה יהיה בחיוב לספר לבן בנו הלא אביו יספר לו, אך הוא, דהנה בן ובן הבן הנה הבן גדול ובן הבן הוא קטן ממנו, הנה להורות הנם המופלג אשר נעשה בגבהי מרומים גדולות קודם לקמנות, הנה חוכה ומצוה עלינו לספר לבן (הגדול קודם) ואחר כך לבן הבן (שהוא קטן), ופירשתי במקומו (אגרא וכלה בא, דיה למען תספור) שארית הפסוק את אשר התעללתי וכו', ויראתי להרחיב הדבור בכאן, (ע"ל פג ע"ב, קב ע"ג בהמה)

ז) עוד פירשנו בפיסקא עבדים היינו וכו' ויוציאנו י"י אלקינו וכו' ואילו לא הוציא הקב"ה וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים וכו', הנה מה שיש להתבונן בפיסקא הלזו, א' התחיל לומר ויוציאנו י"י אלקינו ואחר כך אמר ואילו לא הוציא הקב"ה וכו', הנה שינה התנא לכנותו ית"ש בשם הקדוש ברוך הוא, ב' אומר ואילו לא הוציא וכו' הרי אנו ובנינו ובני בנינו וכו', הנה קשה הלא אפשרות אינו מן הנמנעות, ואפשרות היא שיבא איזה מלך וילחם עם המצריים ויכס וישלח את העבדים חפשים, או העבדים בעצמם ימרדו, או פרעה ישים אל לבו וישלחם חפשים, ואיך החליט לומר ואילו לא הוציא וכו' ומי יודע זאת, ג' התחיל לומר עבדים היינו ומי יודע ואילו לא הוציא וכו' משועבדים היינו וכו', והנראה לפרש בפסטיא דאורייתא מביין, דהנה דקדקו הראשונים*, דהרי הקב"ה כהן הוא כביכול כנמצא

בדברי רז"ל (סנהדרין לט. *),
וכנס"י כביכול נקראה כהן מורה על האחדות, הן ארוסתו כענין הנאמר המה הג' אותיות שאין להם בן זוג באלפ"א בית"א (שמות יט ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש והארתי במקום אחר (אמדי"כ פ"ו צו לד) ועת לקצר על דרך (קיושין ה) הרי את

מקודשת לי, וכעין שאמר הנביא (הושע ב טא) וארשתוך לי וכו', והנה ישראל היפה בנשים היו בשביה במצרים (אבהע"ז ז א) ושבויה אמורה לכהן, והש"י כביכול מקיים התורה, והגם דהש"י יודע שמהורה היא כנסת ישראל עם כל זה על פי משפטי התורה לא מהני, דהרי (כתובות כז) ר' זכריה אמר המעון הזה לא זזה ידי מתוך ידה ואף על פי כן אמרוה לו על פי התורה,

* עיין אהבת חוד דרוש ב דף יח ע"א, ראש חוד פרשת שמות ד"ה אשר.

כל זה במגלה עמוקות (אוסן קצג), ועל פי זה יתפרש היטב דברי המדרש הנ"ל, אתם מרתם את יוסף לעבד והנה חוכה עליכם שתסבלו יסורי הגלויות, חייכם שתאמרו עבדים היינו לפרעה במצרים וכו' ותספרו נפלאותיו אשר עשה במצרים, ועל ידי זה תהיו ניצולים מכל הצרות והיסורין ומידי הגוים, וכענין הכתוב זכור תזכור את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה (עין אנרא וכלה עקב צג תוך דיה כ).

(יא) הלא לחמא עניא וכו', מה שיש לדקדק בפיסקא הזאת, א' מהו הנרצה שאנו אומרים על המצה שהיא הלחם עוני שאכלו אבותינו במצרים, ב' למה אנו אומרים זה תיכף קודם הסיפור וקודם שעומקים באכילת מצה, הוה לן למימר זה קודם אכילת מצה, ג' מה קישור יש לומר אחר כך כל דכפין, ד' קשה הכפל לשון דכפין, דצריך, גם וייכול ויפסה, ה' ויפסח וכי פסח בזמן הזה מנין, והרי חז"ל חשו הרבה אפילו מלומר (פסחים נג) בשר זה לפסח, וגם (תהלים קא ז) דובר שקרים לא יכון, ויש לפרש קישור כל הפיסקא כמוב מעם, דהנה אנחנו נוהגים לאכול כזית מצה למצוה דאורייתא בתהלת הסעודה כשהוא רעב, ואחר כך אנחנו אוכלין כזית מצה אפיקומן בסוף הסעודה על השובע וזכר לפסח הנאכל על השובע, (ולוה אריה תצג ו) יחלקון המצה תיכף ומניחין חציו בקערה למצת מצוה וחציו השנית מטמינים לאוכלו על השובע זכר לפסח), והנה בחרו לאכול מצה דוקא זכר לפסח ולא איזה מין מאכל אחר, כי בחרו הדבר הנאכל במצרים ואז יהיה זכר לפסח מצרים, והנה להורות שאין זה פסח גמור (רק הוא זכר לפסח) אנו מכריזין כל דכפין וכו' כל דצריך וכו', רצ"ל שאין דינו כפסח (ובמים נו) שאינו נאכל אלא למנויו, והנה מצינו בנמרא (סוכה מא) שגזרו באיסור חדש שיהא יום הנף כולו אסור כי מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאר המורח וכו', ואם כן יש לנו בזה גם כן לחוש מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו אפילו שלא למנויו, דבהקרבת העומר יכול להיות שיבנה בית המקדש ויקריבו העומר ועדיין רוב ישראל בארצות אויביהם דכתיב (תהלים קמו ב) בונה ירושלים י"י (היינו בית המקדש) והדר נדחי ישראל יכנס, ויש חשש לאותן שיהיו עדיין בגלויות שיאמרו

ענין התורה עוד למצוה יחשב ומתהווה מלבוש עלינו מבחוץ, וזהו שמיים וכל המרכה לספר ביציאת מצרים הרי ז"ה משוכה, תיבת הו"א מורה על דבר הנמטר שאינו נראה, אבל תיבת ז"ה מורה על דבר הנראה, וזהו שאמר וכל המרכה לספר ביציאת מצרים הרי ז"ה משוכה הנה הוא משוכה בדבר הנראה מלבושים, הבן, וזוה מצאנו טוב מעם (עין טו"ז אריה תצב ג) מה שנהגין ללבוש הקיטל או שאר בגד לכן בסיפור יציאת מצרים.

(ט) עבדים היינו לפרעה במצרים, הזכיר פרעה ומצרים, ידוע מה שכתבו המקובלים שורש פרעה ומצרים בקליפה (פרע"ה שכיא פ"ו), ועל פי כך נימא, פרע"ה בגימטריא ספיר"ה, שהיה אחוז בספירות שבמרכבה הטמאה, מצר"ם בגימטריא ש"פ, הנה בקדושה ש"פ מורה על שורש היחוד הוי"ה עם אדנ"י (קריינס, בתהלתו), היינו י' פעמים א', ה' פעמים ד', ו' פעמים נ', ה' פעמים י', בגימטריא ש"פ, והנה זה לעומת זה בקליפה היה כח מצרים, ומזה נוכל להתבונן תוקף הנס שנגעשה, וזהו שאמר ויוציאנו ה' אלקינו משם דייקא, ממקום כח עז וקשה, מקליפה כזה הוציאנו הש"י ביד חזקה וכו', ולזכרון תוקף הנס שהוציאנו הש"י ממקום קליפות כאלה פרעה ומצרים, נצטוינו לאכול פס"ח מצ"ה ומרו"ר בגימטריא תשל"ה מספר פרע"ה מצר"ם, ובימולם על ידי ג' מצות הללו, המשכיל יבין

(י) במדרש שוחר טוב (תהלים מזמור י) (אמר הקב"ה) אתם מרתם את יוסף לעבד, חייכם שתאמרו עבדים היינו לפרעה במצרים, והוא לפלא, ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל במדרש שוחר טוב (ע) לא גאל (הקב"ה) את ישראל ולא עשה עמהם אלא בשביל שהיו מזכירין נפלאותיו, אמר דוד אם כן אני מזכיר ותצילני, עד כאן דבריו, וכן הוא בזהר שעל ידי שמזכירין יציאת מצרים כביכול נותנים עז לאלקים עיין ברעיא מהימנא פרשת בא (וה"ב מ. א) ועל פי זה יתפרשו הפסוקים בתורה (דברים ז יז) כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני וכו' לא תירא מהם זכור תזכור את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים, והוא בסגולה להנצל מכל הגוים ולהתגבר עליהם, והנה כבר ידוע לך אשר כל היסורין שבכל הגלויות הכל יש בהם מעין מכירת יוסף כמבואר

(*) עיין דברת שלמה סוף מגילת אסתר.

פס"ח מצ"ה מר"ר, על כן מחויבים לומר בפה אלו הנ' דברים, כמו שאמר רבן נמליאל (פסחים קטו) כל שלא אמר נ' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, להורות על הטובה הגדולה אמירה בפה אותיות התורה שנתחייבנו לדבר בהם

(יד) פִּיִּסְקָא, רשע מה הוא אומר וכו' ואף אתה הקהה את שיניו וכו' לי ולא לו אילו היה שם לא היה נגאל, יש להתכונן מהו הלשון הקהה את שיניו, ב' אומרו אילו היה שם לא היה נגאל, הנה לא את אכותינו כלכד גאל הקדוש ברוך הוא אלא אף אותנו נאל עמהם, כי כולנו היינו כלולין שם באכותינו שהיו הדור דעה שרשי כל הנשמות ששים רבוא שרשים, נמצא הרשע הזה כיון שישינו עמנו כדתינו הנה היה שם והנה נגאל, אכן תתכונן, כתיב (תהלים ג ח) שיני רשעים שברת וכתיב (שם קדו) ברוך י"י שלא נתננו סרף לשיניהם, הנה תראה שהפסוקים מנומים ברוב על שיני רשעים דייקא ולמה השיניים דוקא, אבל תתכונן, אות השי"ן הוא אתווא דקשומ וכמו שמבואר בזהר (תי"א ב). באותיות שק"ר השי"ן אתווא דקשומ והוא החיות של שקר ניצוץ המחיה, כן הוא באותיות רש"ע הנה הוא ר"ע אבל על כרחך כיון שיש לו עדיין מציאות על כרחך יש בתוכו איזה ניצוץ קדוש שמחיהו, הנה הוא אות השי"ן וכל החיות וכח שלו הוא מאות השי"ן, וכיון שמוציאין ממנו הניצוצים הקדושים נשאר ר"ע ואין לו מציאות והולך לחרפות, וזהו (תהלים ז י) ינמר נא רע רשעים, וזהו גם כן (ישעי ג יא) אוי לרש"ע ר"ע, אוי לרשע כשנעשה רק רע אזי אזי כודאי ונמול ידיו יעשה לו, וזהו שאמר שיני רשעים שברת היינו השיני"ן של רשעים, וכן ברוך י"י שלא נתננו סרף לשיניה"ם לשיני"ן שלהם, שכל זמן שהשיני"ן בתוכם יכולים לפעול ברשעות, (עי' כסול סבת מאמר ד ס"י קלג בהגיה)

והנה' כתיב (שמות יב טו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם ודרשו חז"ל (מכילתא שם) בשורה מוכה נתבשרו ישראל שיהיה להם בנים ובני בנים עכ"ל, והנה קשה ומאי סלקא דעתך שלא יהיה ח"ו להם בנים לדורות עולם הלא ישראל יכוננו לעד לעולם, ופירשנו בו (אגרא וכלה בא י) דהוקשה להם אומרו (ויקרי יא ז) והיה לשון שמחה ולשמחה מה

שיאמרו אשתקד מי וכו', מה שאין כן בקרבן פסח אין חשש זה, כי אינו נקרב רק בכית המקדש, ומעתה נבא לבאר לך הפיסקא, דהיינו אחר שמחלקין המצה לשנים חלק אחד למצת מצוה וחלק השני מטמינים לאוכלו זכר לפסח שנקרב במצרים, על כן בחרו מצה דייקא שהיתה גם כן נאכלת במצרים, והו' שאומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים (על כן עושין בזה דייקא זכר לפסח) כל דכפין ייתי ויכול (כזית מצת מצוה) כל דצריך (לא יאמר דכפין כי קאי על הכזית הנאכל בשוכע) ייתי ויפסח (היינו יאכל כזית אפיקומן זכר לפסח, ואין דינו בפסח לומר שאינו נאכל אלא למגיווי, ואין חשש לנזור ולומר מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו וכו' כדגורין ביום הנגף כי אין כאן חשש, כי) השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל השתא וכו', מה שאין כן ביום הנגף וכמו שכתבתי לך

(יב) פִּיִּסְקָא, מעשה ברכי אליעזר ורכי יהושע וכו' שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, הנה אות"ו לשון זכר ג (עיי' בתוספות יום טוב פרק ב' דברכות מ"ה), עיי' בזהר (תי"ב לה) כי היציאה היה קודם בכחינת לילה והיא עכדית נוקמין בכח כחינת יום, על כן נקרא בלשון זכר אותו הלילה, והיו אותן התנאים מספרים כל הלילה מענין היציאה שהיה בכחינת לילה תחלה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הניע זמן קריאת שמע של שחרית, (תי"ד שם) ובאתר דדכורא אשתכח לית שבחא אלא לדכורא, ותתכונן מענין קריאת שמע, (תי"ז קנח, תי"א טו) שמע בהרמת קול ברוך בחשאי, הכן הדבר

(יג) בְּרוּךְ המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה וכו', מהראוי להתכונן מה שייכות יש בכאן לנתינת התורה, ונראה, דהנה (תה"ב טו) אותיות התורה היו גם כן בגלות מצרים, ועל ידי כור הברזל יצאו האותיות מן הגלויות וכא הזמן לנתינת התורה, וזהו שאמר השי"י למשה (שמות ג יב) וזה לך האות וכו' בהוציאך וכו' תעבדון וכו', זה לך האות היינו אותיות התורה, והנה אותיות התורה המה ז"ך, וכל אות כלול מכולם, ז"ך פעמים ז"ך בנימטריא

(ג) עיי' שליה הקי' מסכת פסחים מצה שמורה פיסקא מעשה ב"א.

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים ישיבך קו

הש"י אשר פעל ועשה עמנו, והנה כתיב (שמות ב ג) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו, לא נאמר מה אמרו בזעקתם, (וכענין שדקדקו רז"ל אצל מרדכי (אסתר ד א) ויזעק זעקה גדולה וכו', מה אמר, עיין שם במסכת מגילה (טו.)), אבל זעקה הוא בלב, שלא היו יכולין להוציא מבוקשיהם כמו פיהם מחמת שהיתה השכינה כביכול אם הבנים (מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה) בכחינת נאלמתי דומיה ולא היו יכולין להוציא מבוקשיהם בפיהם* (שמות כ כד)

(*) הנהיך

וישמע אלקים את נאקתם היינו שכירת הלב, (שם מה) וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, שרוצים להוציא בפיהם ולבקש מלפניו ית"ש אבל מתוקף הגלות אינם יכולים, וצירף הקב"ה זעקת ואנחת הלב כאילו

התפללו בפה, וזה הוא הנרצה לזכרון החמד הגדול הזה, הנה כן נצטוינו לעשות לזכרון הבן שאינו יודע לשאול, הנה רואה שינויים וקשה לו הדבר בלב, אבל עדיין אין לו התבוננות לחתוך שאלתו בפיו ובשפתיו, הנה נצטוינו להוציא מחשבתו ולצרפו באותיות ולומר עמו בעבור זה (רצ"ל בעבור מעשה כזאת שנים אנחנו לא היינו יודעים לשאול רק היה לנו הדבר בלב) עשה י"י לי בצאתי מצרים (צירף הש"י מחשבתנו כאילו היה דיבור מעשיי בפה וקיבל הש"י תפלתינו), הבן.

(טז) לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור וכו' הוא הלילה הזה, (עיי' סימן יב) שהלילה נקרא בלשון דכורא זה, על כן יש בה הלל שלם, וזהו שאמר בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצ"ה ומרור בגימטריא א"ם הכני"ם שמח"ה הללויה (בהלל שלם), הבן.

טו"ב) פִּיִּסְקָא, רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו י"י. הן פסח מצה ומרור, הרב הגדול חיד"א זלה"ה פירש (כסא זוד קטו ע"ה) פסח לשון דילוג שדילג את הקץ והוא מן ב' טעמים, טעם א', לפי שהשכינה היתה עמהם וכביכול וכו' ולזה מורה מצ"ה (פרע"ה שהשכינה

מה זו עושה, הלא מה העבודה וכו' היא שאלת הבן רשע, ודברנו בזה (עיי' מאמר י סימן ו) שהיא על פי דברי חז"ל (כתובות ג.) לא תהוי בעבורי אחסנתא אפילו מברא ב"שא לברא מברא דילמא יפוק מיניה זרעא מעליא, והנה בכאן קשה הקושיא שהקשינו לעיל בפסקא שמשויבים לרשע אילו היה שם לא היה נגאל והנה ישנו עמנו והנה נגאל, אלא על כרחק יש בתוכו איזה ניצוץ קדוש ועל ידי זה יפוק מיניה זרעא מעליא, ועל כן אמרה תורה והי"ה כי ישאלך בנך וכו' מה העבודה וכו', רצ"ל שמחה יהיה לך אפילו מן שאלת הבן רשע אשר ישאלך מה העבודה וכו', דכיון שישנו בקרבינו והנה נגאל, על כרחק שיש בתוכו ניצוץ הקדוש ויפוק מיניה זרעא מעליא, והנה נתכשרו ישראל מזה בשורה טובה שיהיה להם בנים ובני בנים, היינו אם ח"ו יהיה איזה בן שאינו הגון על כרחק יפוק מיניה זרעא מעליא, דאי לא תימא הכי מאי בעי גבן ולמה נגאל, וזהו שאמרה הברייתא בתשובת הבן רשע ואף אתה הקהה את שיניו, שכל כחו וחיותו מן השי"ן ניצוץ הקדוש שבו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל תראה להוציא מסנו השי"ן וישאר רק ר"ע ויתבטל ממציאותו, (או הקהה את שיניו היינו שתעשה לו קהיון שינים ותודיע לו שכל חיותו מן הניצוץ הקדוש) ואמור לו אילו היה שם בדרך ר"ע בלא הניצוץ הקדושים הוא החיות של השי"ן לא היה נגאל, ומה שנגאל הוא בעבור הניצוץ הקדוש של השי"ן אשר בתוכו, והבן

(טז) פִּיִּסְקָא, ושאינו יודע לשאול את פתח לו שנאמר (שמות יג ה) והגדת לבנך וכו' בעבור זה עשה י"י לי בצאתי וכו', והנה לכאורה יקשה הלא זה הוא בעצמו תשובה להבן רשע עשה י"י לי ולא לו, והנה ראיתי בספר עיר דוד (ע"ה) פירש, את פתח לו, אתה תפתח ותדבר עמו זה הפסוק בעבור זה עשה י"י לי וכו' והוא יענה אחר כך כל מלה ומלה, אם כן גם הוא יאמר בעבור זה עשה י"י לי ואין כאן בית מיחוש, ונראה לי דבזה יונח לנו תיבת לאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, רצ"ל שיאמר אחר, י"י במלה כנ"ל, והנה לכאורה יקשה לפי זה מה בצע אם נאמר עם התינוק שאינו יודע לשאול הפסוק הזה מלה במלה, אבל לדעתי גם זה שייך לזכרון חסדי

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים יששכר

כתורה, והנה בא רבן גמליאל וחדש לנו כי לא בפסח בלבד הדברים אמורים רק גם במצה ומרור צריכים לאומרים בפה ממעם הנ"ל, דהנה כתיב במצה (שם ט) ויאפו את הכצק וכו' ענות מצות וכו' כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וכו', הנה מה שלא יכלו להתמהמה ידוע הוא על שהיו משוקעים כבר במ"ט שערי טומאה, הנה זכר המצה הנה הוא גם כן כמזכיר עון, הגם שהוא כעת למצוה ולכפרה אין קטיגור נעשה סניגור, אבל הוא גם כן לזכות (שם) וגם צדה לא עשו להם זה הוא מה שזוכר הש"י לישראל (וי"מ ב ב) כה אמר י"י זכרתי לך חסד נעוריד וכו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, נמצא בדברו בפה המעם מילי מילי קטני ולא מיקרי קטיגור נעשה סניגור כי מילי דהאי לחוד וכו', וכן במרור (שמות א יד) וימררו את חייהם בהומר ובלבנים, ידוע סכתבי מרן האריז"ל (פרע"ח שכ"א פ"א) שהיו נשמות גדולות מן דור הפלגה שהמרו אמרי אל והכעיסוהו בהומר ובלבנים, על כן זאת היתה לאבותינו במצרים לתקן עונם בשעבוד חומר ובלבנים שממררין חיי האדם, אבל אלו שהמרו בדור הפלגה לא היו אז אבותינו, והיו נקראים אבותינו כשנתגמעו הנשמות בזרעו של יעקב והמה תקנו כל הנשמות הללו, ולפי זה תבין דגם על מרור יקשה, דהנה הוא רומז על שעבוד חומר ובלבנים שממררין וכו', הנה הוא כמזכיר עון של חומר ובלבנים של דור הפלגה ואין קטיגור נעשה סניגור, אבל התיירין הוא, אנו עושיין זכר לאבותינו ודור הפלגה לא היו אבותינו, ואבותינו במצרים המה השתדלו בעבודתם לתקן, ואם כן גם כזה מילי מילי קטני, וזהו שאמר רבן גמליאל כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, דהן המה כולם מזכירים חובה ואין קטיגור נעשה סניגור, אבל כיון שאומרין בפה מעם עשייתן הנה מילין דחובה לחוד ומילין דזכות לחוד ולא שייך בזה אין קטיגור נעשה סניגור, ויצא האדם מידי חובה ויעמדו לו המצות לזכות

ולמליצי יושר, אמרן

(יט) נראה לי לפרש (שמות יב מב) ליל שמורים הוא ל"י להוציאם מארץ מצרים וכו' שמורים לכל בני ישראל לדורותם, היינו לימות המשיח, כי משיח בא בהוסח הדעת כמו שאמרו רז"ל (פנהודין צו), ואמר הקדוש מהר"פ מקאריץ זצוק"ל, שעל כן אמר חזקיה

שכ"א פ"ג) שהשכינה נקראת מצ"ה (והיא בניממריא קל"ה דעתן קלות, וכשמתחבר עמה הו' נעשה מצו"ה), מעם ב', קושי השעבוד השלים וזה מורה מרור וימררו וכו' קושי השעבוד, עכ"ה, ולדעתי זהו שיש לפרש לא יצא ידי חובתו, היינו ידי חובת השעבוד במצרים, והוא בחיוב כתורה לומר דכתיב (דברים טו ג) כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור וכו' (מגילה יח) וזכירה בפה, הרי שצריך לזכור בפה ענין החפזון ומה מעמו, והנה החפזון עם הטעמים נרמז בפס"ח מצ"ה מרור"ר כנ"ל, וזהו שאמר רבן גמליאל כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, והבן °

° הג"ה

עיינ מה שכתבתי לעיל (מאמר ה) בדרוש י' בענין הכריכה דיש פלוגתא בין הרמב"ם להראב"ד, לדעת הרמב"ם אין צריך לכרוך ביחד רק המצה ומרור, הן המה המורים על הטעמים של הדילוג, והדילוג בעצמו הנה שמו מורה עליו פסיחה ודילוג, ולשיטת הראב"ד הלא מצה ומרור המה מורים על טעמים לפסיחה, צריך לכרוכם ביחד פסח מצה ומרור.

ח"י) ואענה חלקי בדברי רבן גמליאל, רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, הנה התמיה מימי קדם למה לא יצא ידי חובתו אם לא אמרן בפה והיכא רמיוז, ונראה לפרש, דהנה קיימא לן בכל מקום (ריה נו) אין קטיגור נעשה סניגור, על כן אין משמשין בכגדי זהב בבית קודש הקדשים, ואין תוקעין בשופר של ענל, והנה בכאן דרשו חז"ל (מכילתא יב טא) משכו וקחו לכם צאן (שמות שם) משכו ידיכם מעבודה זרה שהיו משוקעים גם הם בעבודה זרה של מצרים, וקחו לכם למצוה צאן לעבודת הש"י, ותהי זאת כפרתכם וראיתי את הדם ופסחתו וכו', והנה קשה הלא הצאן היה עבודה זרה של מצרים והם עבדו את הצאן ואם כן איך תהיה זאת למצוה ולכפרה והלא אין קטיגור נעשה סניגור, ונראה לתרץ על פי מה שאמרו בגמרא (קדושין ה) ותהא אשה מתגרשת בכסף (דמקשינן יציאה להויה), ומשגי סכרא אין סניגור נעשה קטיגור, ומקשינן אם כן שומר נמי, ומתרץ מילי דהאי שטרא לחוד ומילי וכו', אם כן בזה יש לתרץ גם בכאן דאמרה תורה (שמות יב כז) ואמרתם זבח פסח הוא ל"י וכו', ובאמירה תליא מילתא הנה מילין דהאי לחוד ומילין וכו', הנה לפי זה זהו הדבר המבואר

התבואה כיון שהיא יבישה מאד כי אין נשמים על כן אין מיחוש אפילו לבטל^ו, נראה לי, והנה לפי זה יש לומר בהיפך, הא לחמא עניא די אכלו אומרים על מצה משומרת משעת קצירה, ואומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, שנס שם שימור מעליא משעת קצירה הגם דלא מסקי אדעתייהו וכמו שכתבתי.

(כא) נהגו בתפוצות ישראל לעשות נר מיוחד לסדר ליל פסח וקורין אותו נר מה נשתנה (בל"א מה נשתנה ליכט), ומעמא בעי כי לא דבר ריק הוא מנהג ישראל תורה הוא, והנראה לומר על פי מה שכתב הרב המקובל הגדול בעל ברית כהונת עולם (מצות משוחים פ"ג) על שאלת הבן ששואל בלשון מ"ה נשתנה הלילה הזה וכו' כי בכל הלילות בכל השנה הנה לילה היא בבחינת נוקבא שם ב"ן והיום חיבור הדכורא מ"ה, חיבור מ"ה ב"ן נקרא זמ"ן במספרו, והנה הלילה הז"ה נאמר בתורה, מספרו מ"ה ב"ן, כי הלילה הזה נשתנה מכל הלילות שמתחבר מ"ה עם ב"ן, ועל כן הב"ן שואל מ"ה נשתנה הלילה הזה עד כאן דבריו עיין שם, על כן אמרו (וחיב לה) שהלילה הזה היא לילה כיום יאיר, ומעתה תבין מנהג ישראל מכינים נר וקורין אותו נר מה נשתנה.

(כב) ונצעק אל י"י וישמע קולינו וישלח מלאך וכו' (במדבר כט), והנה כבר דרשו (ירי' סנהד ב א) ועברתי בארץ מצרים וכו' אני י"י אני ולא מלאך (עיין מה שכתבתי לך בסיומ' כ), והנראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (ריה יא) בראש השנה כמלה עבודה מאבותינו במצרים, כי ראש השנה הוא יום הזכרון ועל המדינות בו יאמר ובריות בו יפקדו וכו', והנה בראש השנה קודם היציאה כבר נכתב באחמתא^ו דמלכא שיצאו ישראל לחירות בשנה הזאת בחדש האביב, והנה עיקר הענין הנעשה בראש השנה הוא על ידי קול שופר אשר נתן הש"י עצה לישראל להצילם מיד המקטריגים, והמלאכים הנעשים מן קול השופר הם המשתיקים וממתיקים את המדיינים והמקטריגים, והנה לבעבור זה (במדבר כס א) יו"ם תרוע"ה יהי"ה לכ"ם בנימטריא תתנז', מנין הד' שמות היוצאים מן תיבת מלאך של (שמות יד כבא) וים"ע (מלאך וכו') ויב"א וי"ט, והם ב"ה ש"ל"ה אכ"א כ"ה"ת (עיין בספר ברית כהונת עולם) אילו של הוא

חזקיה שהיה משיח הוא יהיה ישן על סמתו והקב"ה יעשה נקמה בשונאיו^ו, כי בשינה ניסח הדעת ומתגלה בחינת משיח, והנה בלילה הזה ניסח הדעת מן משיח, כי מספרים ביציאת מצרים וניסח הדעת מן הגאולה האחרונה ונתגלה בחינת משיח, וזהו ליל שמורים וכו' להוציאם מארץ מצרים (על כן) הוא הלילה הזה לי"י שמורים לכל בני ישראל לדורותם, וקצרתיו (עין פני תעלומה דף כח).

(כ) הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כתב הרב הגדול החיד"א זלה"ה (כסא דוד קי), ראשי תיבות אלו התיבות הם קי"ז כמנין השנים שהיו אבותינו בשעבוד מצרים (לדעת הרוקח זלה"ה), דהיינו מפטירת לוי (פסקתא וטא שמות ו טז) שהאריך ימים על כל השבטים וכל זמן שאחד מן השבטים היה קיים לא נשתעבדו) עד שיצאו, עד כאן דבריו, נראה לומר קי"ז בנימטריא מלאך הוי"ה, הוא שנאמר (במדבר כ טז) וישלח מלאך ויציאונו ממצרים, ונראה לומר סופי תיבות התיבות הנ"ל (הא לחמא וכו') הם בנימטריא אנ"י, אני ולא מלאך, וכן מ"א פעמים יציאת מצרים בתורה מנין אנ"י כידועה, הבן הדבר

וכתב עוד הרב הגדול (כסא דוד טז) פירוט דא לחמא עניא די אכלו וכו', והנה יש פלוגתא בין הפוסקים (עיי א"ח תנ"ד) אם יוצאין במצה משומרת משעת לישה או דוקא משעת קצירה, והנה מסתייעא מילתייהו דאינך דסברי משעת לישה במצה שאכלו ישראל במצרים, דעל כרחק לא היה להם שימור משעת קצירה דלא הוי קא מסקי אדעתייהו, ולפי זה ניתקנה הפיסקא (לדעת הנך פוסקים דסבירא להו משעת לישה סגי) ואומרים עליה הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, עד כאן דבריו עיין שם, ולדעתי אין כאן סיעתא ממצרים, דשאני מצרים שאין נשמים יורדים ואין צריך שימור משעת קצירה ויש לומר דהוה שימור מעליא, דתיכף כשקוצרין אותה מכניסין לבתיהן ואין צריך לייבש

(ד) איכה רבתי ד טז, סנהדרין צד

(ה) עיין ס' הפרד"ס לרמ"ק זי"ע ש"ג פ"א, וס' שפע טל ש"ח סוד ג' שערי בינה פ"א

(ו) אולי צ"ל אפילו לבעל המחמיר

(ז) עיין עזרא ו ב ברש"י ומצודתו, ועיין ערוך אהמתא

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים יעשבר

המלכות של השכינה, והעושר במלכות כענין השלחן בצפון (כ"ב כה) הרוצה להעשיר יצפין, (שמות כה כה) ונתנו עליו זר זהב מכיב, רמז לכתר מלכות, דמלכותא לא מיעני כמו שאמרו רז"ל ח, ובמדרש רבה (שם) זה לשונו, והדגה אשר ביאור מתה, אמר רבי אבין הלוי ברבי, ממכת דם העשירו ישראל וכו' עיין שם, הנה רבים וכן שלמים נלאו למצוא הפתח מאי שייכות הך דרשא להפסוק והדגה וכו', (ועיין בפירושו ידי משה כתב ששייך הפסוק למיום המדרש שלמעלה והוא קרוב לפשוטו, אבל אף על פי כן נראה אשר רבי אבין סמך דרשתו על הפסוק הזה, ועיין בדברי הרב הגאון החיד"א בספר פני דוד (וארא ח), ונראה לי דהמדרש דייק למה הוצרך לומר תיבות אשר ביאור הוה ליה למימר והדגה מתה, מדקאמר אשר ביאור על כרחך בא לשלול איזה דגים אחרים שאינם ביאור, ומה הם, על כרחך לדייק הנך דגים אשר אינם ביאור רק על הארץ, והם דכתיב בהו (בראשית מח טז) וידגו לרוב בקרב הארץ הנך לא מתו, והנה קשה מהיכא תיתי לומר שמתו דאיצטריך קרא לדייק שאותן הדגים שעל הארץ לא מתו, לזה קאמר רבי אבין דמשמיענו אשר חיו הדגים הללו אשר על הארץ מן המכה ההוא (גריס טד) כי העני חשוב כמת והם העשירו, וכענין שנאמר (במדבר יד לח) ביהושע וכלב חיו מן האנשים ההם, שהעשירו (כ"ב קז) שנמלו חלק המרגלים, נראה לי.

עוד שם במדרש (ט יא) אמר ר' יוסי בר אבין, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, על מימי מצרים הרי זה כלל, על נהרותם על וכו' פרט, ועל כל מקוה מימיהם הרי כלל אחר, מה אתה מרבה כל הדומה להן, עכ"ל, למה ניתנה המכה הזה במדת כלל ופרט וכלל, הוא מפתח למדת ר"ב חס"ד ב"ג מדות של רחמים, ומדת רב חסד הוא שמתחמד הש"י יותר ממה שהוא במחשבת האדם המצטרך לישועה, הנה במכה הראשונה לא די שהיה לישראל נקמה בשונאיהם אלא אף זו שהעשירו ישראל ט

עוד שם במדרש (ט י) מפני מה הביא הקב"ה עליהן מכת דם וכו', לפי שלא היו מניחין בנות ישראל למכול מסומאתן כדי שלא יהיו פרוין ורביין לפיכך לקו המים בדם, עכ"ל, עיין ברמב"ם (סוף הל' מקואה המבילה

יצחק פ"ג) הוא סוד המלאכים היוצאים מן קול השופר ומערבבים ומכבילים את הקמנורים, ובפרט המקטרג הגדול שר של אדום), והנה בראש השנה קודם היציאה בודאי צדיקי הדור שחיו מקיימין התורה עד שלא ניתנה היו תוקעין ומריעין בשופר ובמלה עבודה מאבותינו על ידי המלאך, היינו ד' שמות הנ"ל אשר הם מספר יום תרועה יהיה לכם, וזהו ששלחו לאדום ואמרו וישלח מלאך וכו', דהנה השר שלו המקטרג הגדול משתתק ומתערבב מן המלאך ההוא היוצא מן קול ההוא של השופר, וזהו וישמע קולנו וישלח מלאך וכו'.

עוד בפיסקא הא לחמא עניא וכו' כל דכפין ייתי וייכול וכו', נתבאר הדבר כענין ורמז נאה במאמר (ה) טיול בפרדם (בדרוש א' בדרך הרמז) על פי מה שאמרו רז"ל (פסחים קטז) מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, עיין שם שהוא רמז למעשה הצדקה, ובפרט בחג הזה אשר מדת החסד מתעורר, וזהו רמזות רז"ל מה דרכו של עני הוא מסיק (ומכין הכל) ואשתו אופה (גומרת הפעולה) אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה, דהנה הנותן צדקה הוא בבחינת דכורא, והמקבל הצדקה הוא בבחינת נוקבא, ואמרו חז"ל (ויקרא לד ח) בפסוק שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז (רות ב יט), עשיתי, כי יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית כי הוא גומר הפעולה, וזהו שהתקינו הא לחמא עניא וכו' מה דרכו של עני הוא מסיק וכו' על כן כל דכפין ייתי וייכול וכו' והוא צדקה (כ"ב י) וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה (הנה (ישע' א כז) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה), ועל כן אומרים השתא הכא לשנה הבאה וכו', כי מובטחים אנחנו להיות בני חורין על ידי מעשה הצדקה, ואם תרצה להבין היטב עיין מה שכתבתי במאמר הנ"ל.

(כד) אלו עשר מכות שהביא וכו' ואלו הן דם, בכתבי מרן (פרד"ח שכ"א פ"ז) מכה זו יצאה ממלכות (דמלכות שמים) ומכה בגלגלת דמלכות הרשעה עיין שם, אמרו רז"ל במדרשיהם (שמ"ר ט י) ממכת דם העשירו ישראל, נראה לי דכיון שיצאה המכה מבחינת

(ח) עיין תוריות ט וברש"י בריש העמוד ד"ה נשיא
(ט) עיין אגרא דכלה וארא ד ד"ה א"ר יוסי

בני מאמרי חדש ניסן, מאמר ה, סיפור יציאת מצרים ייששבר קח

שנאמר (תהלים עח מה) וצפרדע ותשחיתם כמה דאת אמר (ויקרא כב כה) כי משחתם בהם מום כס וכו' עד כאן, הוא גם כן להתוודע ולהגלות מאיזה מקום יצאה המכה ממדת יסוד מקום התולדה כביכול, על כן באה המכה והשחיתה כלי התולדה של שונאי ישראל

עוד שם (ד) למה הביא עליהם צפרדעים מפני שהיו משעבדין בישראל ואומרים להן הביאו לנו שקצים ורמשים לפיכך הביא עליהן צפרדעים, עד כאן, עיין בדברי חז"ל (אדריג סו ב) במלך פרס ששיגר לר' עקיבא שפחות כדרכם והיו מתנפלות עליו וחז'ו לא רצה ליגע בהם, ושאל אותו המלך אחר כן מפני מה לא עשית כדרך כל הארץ וכי לאו בני אדם הן, אמר לו מה אעשה שעלתה ריחן לפני כריח שקצים ורמשים עיין שם, והענין הוא, כי מהמאכל שהאדם אוכל עולים האידיים אל המוחין ומתהווה על ידי זה כח התולדה המתעורר מן המוח, על כן (יבמות ג) אין וכו' אלא לדעת, נמצא ענין התולדה הוא כפי דקות המאכלים וכפי גמותם וגשמיותן וזוהמתן, על כן תמצא, ישראל שאינם אוכלים בהמות ועופות וחיות טמאות ושקצים ורמשים יסוד תולדותם מבטן הוא בשכל דק וצלול יותר מכל האומות וכל האומות מודים בזה, ובזה תתבונן, כיון שהיו מצוים לישראל להביא להם שקצים ורמשים אשר האוכלם עולה האיד העב והמוזהה אל המוחין, ועל ידי זה מולידיים תולדות מזהמים ורעים ואכזורים, על כן יצאה המכה מן יסוד (דמלכות דקדושה) אשר שם כביכול מקום התולדה לנשמות ישראל, והכתה המכה לדעת דנוקבא דקליפה במוחין שבה, ועל כן היתה המכה צפרדע (תדאר י) צפור שיש בו דעה, הבן.

עוד שם (י ד) ותעל הצפרדע (לשון יחיד) ר' עקיבא אומר צפרדע אחת היתה והיא השריצה וכו', עד כאן, להיות המכה היוצאה ממדת יסוד מקום התולדה, על כן להורות זה יצאה צפרדע והולידה והשריצה, הבן.

שם, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה וכו' צפרדע אחת היתה ושרקה להן וכאו עד כאן, ר' אלעזר בן עזריה סובר אחר המוכה אזלינן, דכיון שהמכה הכתה להמוחין והדעת שכראש הקליפה, על כן עשתה הצפרדע פעולה בראש, שרקה להם וכאו, הבן. בפסוק

מיא הייב המכילה רומות למכילה במימי הדעת, והנה לא היו מניחין לבנות ישראל למבול במים הרומזים לדעת, על כן במכה הלזו הוכתה הגלגלת דמלכות הרשעה (וויג רצה:) ובגלגלת הוא מקור הדעת

כה) צפרדע, בכתבי מרן (פדעיה שכיא פ"ו) מכה זו יצאה מיסוד דמלכות ומכה בצפרדע שהוא סוד דעת דנוקבא דקליפה בתרין מוחין שלה הנקראים תרין צפרין, עכ"ל.

במדרש (שמרי י ב) הנה אנכי נוגף את כל גבולך בצפרדעים (שמות ז כו), ר' יהושע בן לוי אמר, כל מכה ומכה שהיתה באה על המצריים במצרים, היה הדבר ממשמש ובא עמהם שנאמר הנה אנכי נגף, הנה, זה הדבר כמה דאת אמר (שם ט א) הנה יד י"י הויה, הנה היתה להם קבלה גזירה שוה להורות שתיבת הנה נמסר במכת צפרדע עם כל זה הנזירה הזאת היתה שוה בכל המכות, על כן אמר הדורש כל מכה ומכה וכו', אבל מהראוי להתבונן כיון שהדבר היה נהוג בכל המכות למה נמסרה הגזירה שוה במכה זו דוקא, וכבר ידעת שלא במקרה הוא שום לימוד בתורתנו הקדושה, אבל הוא לדעת, כיון שהמכה הזאת יצאה ממדת יסוד דמלכות שמים אשר שם הוא מקום הפריה ורבייה להרבות נשמות ישראל בעולם, הנה לשם נרמז כליון נפשות שונאי ישראל והוא הדבר אשר היה מכלה אותם, הבן.

שם (שמות ז כו) את כל גבולך בצפרדעים, רז"ל אמרו (מדרש שם) המכות שהביא הקב"ה על המצריים גרם להם שיעשו שלום ביניהם, כיצד היה מחלוקת בין בני כוש ובין בני המצריים, המצריים אומרים עד כאן תחומינו והכושים וכו', כיון שבאו הצפרדעים עשו שלום ביניהם וכו' שנאמר את כל גבולך גבולך ולא של אחרים, עכ"ל, להבין למה נרשם הענין הזה במכה זו דוקא, אבל הוא, להיות המכה הזאת יצאה ממדת יסוד הנקרא שלום (כמו שאמרו רז"ל (שבת קנב) משים שלום בבית וכו', וכן בנוקבא), על כן בפרסות המכה הזאת גרמה שלום, מזה נתוודע מאיזה מקום יצאה המכה להכות לשונאיהם של ישראל

עוד שם במדרש (שמרי י א) מכת הצפרדעים היתה עולה ונופלת בית הסתרים שלהם ומסרמן

החסד שבאותה המדה, זה יקח לעצמו ולישראל, ומה שנוגע לפרעה יהיה כחינת זמן וגבול צמצום והוא כחינת דין וגבורה *), וזהו
 שאמר התפאר עלי, גזור יהיה בזה כענין (ישעי' יט כב) גגוף ורפוא (וחיב שאעשה כמדת התפארת לו) גגוף למצרים ורפוא בגבול וכלי גבול, למתי
 אעתיר לך, הנה אני אעתיר תיכף מבלי גבול הזמן, רק יהיה בגבול אימתי תגיע לך הרוחה, וזהו שתירגם המתרגם שאל לך גבורה (לך דייקא) הב לך זמן, כשתתכונן בזה תכין גם כן מה שאמרו רז"ל (שמיד' י ב) במדרשיהם שעל ידי המכה הזאת נתברר מה הוא הגבול של הארצות מצרים וכוש כענין שכתוב הנה אנכי נוגף את כל גבולך דייקא וכמו שהבאתי לעיל, (ועיין אגרא וכלה וארא ד"ה התפאר ו.)

בפסוק (שמות ה ה) ויאמר משה לפרעה התפאר עלי למתי אעתיר לך וכו', תירגם אונקלוס שאל לך גבורה והב לך זמן לאימתי וכו', עקבותיו לא נודעו האיך יתפרש זה בכתוב, והנראה, דהנה יש להתכונן למה דוקא בזאת המכה אמר משה שיגביל לו זמן הסרת המכה והוא יתפלל תיכף בלי הגבלת זמן, והנראה, דהנה מכה זו יצאה מן יסוד (דמלכות) אשר הוא (וחי' טו) עגף התפארת, ויש במדה זו גם כן סוד ההכרעה כמו במדת תפארת ההכרעה בין חסד וגבורה *), והנה מדת
 הגבורה הוא צמצום וגבול, על פי (פרק שירה) שירת והחסד הוא מתפשט בלי הצפדע (תהלים טו יב) באנו באש (תיז קד), גבול, והנה משה אמר גבורה) ובמים (וחי' מא) אשר הוא יתפלל תיכף, (חסד)
 הנוגע אליו יעשה מבלי גבול רק תיכף, מורה על צד

מאמר ו

כוס ישועות

הוא טעמי ד' כוסות בחג הפסח

בו ידובר כמה טעמים למצות ד' כוסות שתקנו חז"ל ואסמכוה אקרא, הגם שכבר כתבנו מזה בדרושים, עם כל זה נטייל בכאן אריכות וקצרות כי יי הטובה עלינו, ונקרא המאמר כוס ישועות.

אומרים עליו (תהלים קטו א) לא לנו י"י וכו' למה יאמרו הגוים (דילטוריא) איה נא אלהיהם (ובאמת אין בינינו דילטורין כי יודעים אנחנו) אלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה על כן ישראל במה בי"י בית אהרן במחו בי"י וכו'.

(ב) אַשְׁרֵיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךָ עִם נוֹשַׁע בְּהוֹיָה וְכוּ' ואתה על במותימו תדרך (דברים לג כט), ישראל נושעים בהשם הנכבד כפי הצירוף שמצטרפין, וזהו שאמרו רז"ל (ש"ס תהלים צא ו) מפני מה ישראל מתפללים ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר (תהלים צא ה) אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, דקשה וכי פלקא דעתך שישראל אינם יודעים את השם הנכבד, אבל הוא שאינם יודעים לכיין הצירוף של השם המצטרך בשעתו ולתפלה המצטרכת

(א) מַעַם לַמִּצּוֹת ד' כוֹסוֹת כֹּתֵב הַרְבֵּי הַגְּדוֹל חִיד"א זלה"ה *). נגד ד' דברים טובים שהיו בהם בישראל בהיותם במצרים שעל ידי זה נגאלו אבותינו ממצרים כמו שאמרו רז"ל (ויק"ר לב ה), עיין שם דבריו, (עיין מה שכתבתי באריכות בדרושים (מיד' ד"י)) ולפי זה יש לומר, כוס ראשון, זכרון שלא שינו את שמותם (וחי' ד) בני ישראל עאלו ובני ישראל נפקו, על כן מקדשין על כוס זה ומברכין מקדש ישראל, כוס ב', זכרון שלא שינו את לשונם, הנה לשונינו נגביר ושפתינו אתנו להלל בפה ולשון ולספר הניסים והנפלאות אשר פעל הפועל ישועות, כוס ג', זכרון שהיו גדורים מן העריות מברכין עליו ברכת המזון (כראשית לט ה) כי אם הלחם אשר הוא אוכל לישנא מעליא, כוס ד', זכרון שלא היו בהם דילטורין על כן

בצורתה, אם כן אפשר לבנות מן שם הנכבד כ"ד בתים כמשפט כל תיבה של ד' אותיות, והדברים עתיקים, והנה כ"ד צירופי הוי"ה בגימטריא תדר"ך, וזהו שאמר אשריך ישראל עם נושע בהוי"ה וכי ואתה על כמותימו תדרך, לרמוז זה תקנו ד' כוסות, ד' פעמים כו"ם יי"ן בגימטריא כ"ד צירופי הוי"ה, ויתבאר עוד אי"ה, ותבין לבעבור זה תקנו לומר על כוס רביעי (תהלים עט ו) שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעו"ך ועל ממלכות אשר בשמ"ך לא קראו, מה שאין כן ישראל יודעו"ם להתפלל בש"ם א, ואשר לרמוז זה תקנו ד' פעמים כוס יין, שיהיו ישראל עם נושע בהוי"ה וכנ"ל, והגוים אשר לא ידעו"ך ובשמ"ך לא קראו יקויים עליהם ואתה על כמותימו תדרך וכנ"ל, (עין מאמר ד ורוש ג ע"ד הרמז).

המצטרפת לו כעת, והנה צירופי השם הנכבד המה י"ב, הגם שכל תיבה של ד' אותיות בונה כ"ד בתים, להיות שבהשם הנכבד כ' אותיות שוות אי אפשר לבנות רק י"ב, אבל כתבו המקובלים (פלה הרמזן שכ"א סו"ג) כשנעריך ה' ראשונה גדולה והאחרונת קטנה ממנה, וכן צריכין לכתוב בשם הנכבד, וגם משתנית

(א) פי' כמו שכתב לעיל (מאמר ד' ורוש ג' דרך הרמז) ודיל והשיי כביכול מסר סוד שמו לעמו ישראל ויכולין לפעול פעולות שונות לפי הצטרפות השם הנכבד במקומו ושעתו לפי ענין המצטרך ולא עשה כן לכל גוי כי חלק ה' עמו עכ"ל וזה הכוונה מה שאין כן ישראל יודעים להתפלל בשם, כהיינו שנעשה פעולה בכונתם בצירוף השם, מה שאין כן באומות העולם אין נעשה שום פעולה בכונתם, ומה שכתב לעיל בתחלת הדרי' שישאל אינם יודעים וכי, היינו שאינם יודעים לכוון, אמנם אם מכוונים פעול הכונה

מאמר ז

פיסחא והלילא בחג הפסח

בו ידובר עניני הקרבת קרבן פסח ואכילתו, והם ב' מצות עשה ממנין תרי"ג, ויתבארו אי"ה כמה טעמים למצות הללו כיד י"י הטובה עלינו, ואגב יצורפו למאמר ביאור כמה פסוקים בפרשיות התורה, ונקרא שם המאמר פיסחא והלילא.

והיא נכורות, לכן יצתה היא ועשתה בהם שפטים, ואחר כך נשלמה לידת הזכר, וזהו (שמות יג ד) היום אתם יוצאים, בחינת הזכר, והוצרך שם דם פסח ודם מילה, עכ"ל, ומעתה תתבונן כה אמר הוי"ה (דכורא) כחצות הלילה אנ"י (נוקבא נקרא אנ"י כנודע (ח"ג רע"ו)) יוצא (תחלה) בתוך מצרים (והנה המדבר השם הוי"ה כ"ה, על כן לא אמר והכיתי כל בכור כי הדין והנקמה כלילה היה מיציאת אנ"י, לזה אמר) ומת כל בכור בארץ מצרים, לא ייחס הענין לשם הוי"ה כי מדבר בהיציאה והיציאה היתה אז בכחינת אנ"י, וגם כן לא ייחס אליה ההכאה כי הכל בכח עליון (שם קי"ג) וסיהרא לית לה מנרמא כלום, על כן אמר ומת סתם, ואחר כך ביאר הענין ועברתי בארץ מצרים כלילה הזה, היינו העברה התעוררות לצאת, ועל ידי זו העברה יצאה הנוקבא תחילה, וכיון שהשם הוי"ה כ"ה מדבר כעדו אמר והכיתי

(א) בפסוק (שמות יא ד) כה אמר י"י כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים ומת כל בכור וכי, מהראוי להתבונן, אמר ית"ש אני יוצא ולהלן הוא אומר (יב יב) ועברתי בארץ מצרים וכי, וכן (שם כג) ועבר י"י לנגוף וכי' (ענין מה שכתבתי לעיל בדרושים (מאמר ד ורוש ט ע"ד הרמז)), וגם אמר בכאן ומת כל בכור, משמע ממילא, ולהלן הוא אומר והכיתי כל בכור, וגם מהראוי להבין אומרו להלן ועבר ד' לנגוף וכי' ובסיפור המעשה נאמר (שם כט) וי"י הכה וכי' וקיימא לן (כ"ד ט ג) בכל מקום שנאמר וי"י הוא ובית דינו כנודע, ולהבין כל זה נקדים מה שכתב מרן בפרי עץ חיים (שכ"א סו"ג) וזה לשונו, והיתה היציאה כחצי הלילה ולא ביום, משום דכימי הגלות הם בסוד ג' כלילין בגי' כמו שכתבתי לך, ואז הנקבה בסוד פסיעה לבר סוף הוי' (שבה"א הראשונה) למטה, ובעת הלילה היא יוצאה תחילה שהיא סדת לילה

והכיתי וכו' כי אליו יתייחס (הגם שהנוקבא עשתה המשפטים והנקמות) (והיב לה) כי באתר דדכורא לית שבחא אלא לדכורא, וכן ועבר י"י לנגוף וכו' הנה תבין היציאה מתייחסת לנוקבא וההעברה לדכורא ועל ידי זה היתה ההכאה, על כן בסיפור המעשה נאמר וי"י (הוא ובית דינו) הכה כל בכור וכו', הכן הדבר והשם הטוב יכפר בעדינו.

על פי הדברים האלה יתבאר לך לשון התנא בהגדה, פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שבת המקדש היה קיים על שום מה, על שום שפסח המקום ברוך הוא וכו', מהראוי להתבונן למה כינה בכאן להשם יתברך בשם מקו"ם, אבל תתבונן, בהתחלת הסיפור מתחיל התנא בשבחי ית"ש ברוך המקו"ם ברוך הו"א, היינו (והיב ה) מלכות נוקבא נקרא מקו"ם, והיא בנימטריא השם הנכבד בחשבון כפולת אותיותיו, היינו י' פעמים ה', ה' פעמים ה', ו' פעמים ו', ה' פעמים ה', סך הכל חשבון מקו"ם, (והיא טו) וכל חושבנא כסיהרא הוא, (במדבר טו כו) על כן יאמרו המושלים (שהם בכחינת מלכות) כואו חשבון, הו"א טרמו לדכורא כידוע (לקיט וחי, טו) על כן התחיל בשבחי ברוך המקו"ם (כי (והיב לו) נוקבא יצאה תחילה ועבידת נוקמין) ואחר כך ברוך הו"א דכורא יומא אפיק לון כריש גלי, על כן בכאן שמדבר במעם קרבן פסח על שם הפסיחה בלילה, שזה היה במדת לילה דעבידת נוקמין, אמר על שם שפסח המקום ברוך הוא וכו', נראה לי

ב) בפסוק (שמות יב טו) ושמרתם את הדבר הזה לחק לך ולבניך עד עולם והיה כי תבואו אל הארץ וכו' ושמרתם את העבודה הזאת, הנה מהראוי לכל משכיל להתבונן* א' מהו הכוונה ושמרתם וכו' לחק לך, אם הכוונה על חוקת הפסח לעשות קרבן פסח, הנה אחר כך נאמר והיה כי תבואו אל הארץ וכו' ושמרתם את העבודה

הזאת, ב' אומרו לחק לך ולבניך עד עולם משמע בלי הפסק, ובעוה"ר נפסקה זאת העבודה זה כמה מאות שנים, ג' הרי הפסוק בעצמו צווח והיה כי תבואו אל הארץ דייקא, ונראה לפרש על פי מה דקיימא לן

להלכה (והוא מגמרא יבמות מה) ואיפסק להלכה במוש"ע יר"ד רס"ז (סיט) הלוקח עבד מן הגוי אין הגוף קנוי לו עד שימכילנו לשם עבדות, לפיכך אם קדם ומכל לשם בן חורין הרי הוא בן חורין, לפיכך צריך להטיל עליו שום עבודה בעודו במים שיהא נראה כעבד שלא יקדים ויאמר אני מוכל לשם בן חורין, והנה כן עשה עמנו היוצר כל הוא אלקינו (כי הוא ית"ש מקיים מצות התורה), כאמור (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, הכוונה כליל החירות והפדיה פדה אותנו מכית עבדים, ופדה אותנו לשם עבדות להיות לו לעבדים, על כן אמר לאבותינו כמצרים (שמות יב טו) משכו וקחו לכם צאן וכו' ושחטו הפסח ולקחתם וכו' ועבר י"י לנגוף וכו', הנה בעת היציאה והפדות הוטל עליהם עבדות לשיהיו כל ימי עולם הם ובניהם עד עולם עבדים לו ית"ש, ולא יוכלו לפטור עצמם באומרם ח"ו כוונתנו היתה לשם חירות, דכיון שבשעת היציאה הוטל עליהם עבדות, וכן נצטוו (שם) ואתם לא תצאו איש וכו' עד בקר גאולה מעלייתא מצפרא, הכן הדבר, וזהו שאמר ושמרתם את וכו' לחק לך ולבניך עד עולם, היינו הדבר הזה השמירה לכל חוקת התורה לנו ולבנינו עד עולם, כי על ידי זה נעשינו עבדים לו ית"ש אנו ובנינו עד עולם לשמור מצותיו וחקיו ומשפטיו, כיון שהוטל עלינו עבדות בשעת היציאה לחירות.

ועל פי זה תתבונן טוב מעם כפשוטו על חומר אלו הב' מצות עשה פסח ומילה שיש בהם כרת, להיות אלו הב' מצות היו כמצרים כלילה הזה (כאמור (חוקאל טו ה) ואומר לך בדמיך חיי בדמיך חיי (שמרי יט ה) דם פסח ודם מילה), ועל ידי זה נתחייבנו ככל

המצות כיון שהועמם עלינו עול עבדותו ית"ש בשעת היציאה*, והנה המבטל מצות הללו זה יורה כאילו אינו חפץ בכל המצות, ולא הומכ בעיניו אשר קבלו אבותינו העבדות כמצרים, על כן יש כריתות בב' מצות עשה הללו

המצות כיון שהועמם עלינו עול עבדותו ית"ש בשעת היציאה*, והנה המבטל מצות הללו זה יורה כאילו אינו חפץ בכל המצות, ולא הומכ בעיניו אשר קבלו אבותינו העבדות כמצרים, על כן יש כריתות בב' מצות עשה הללו

(ד) על פי דברינו הנ"ל בפסוק ושמרתם את וכו' לחק לך וכו' יתפרש לנו המכילתא (בא יב כא, ר') יוסי הגלילי אומר משכו וקחו לכם צאן משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצות, עד כאן, הנה קשה, הוה ליה למימר קחו לכם צאן למצוה ומהו והדבקו במצות, ולפי הנ"ל יונת, דבא לתרץ למה אמר משכו הוה ליה למימר קחו לכם צאן ושחמו וכו', אבל הכוונה משכו ידיכם מעבודה זרה, עבודה שהיא זרה לכם, היינו עבודת מצרים שהיא עבודה זרה ממש, וברגע הזאת תקחו לכם צאן למצוה ותעמיסו עליכם עבודת הש"י, ועל ידי זה תדבקו בכל המצות שתהיו קנויים לו ית"ש לשם עבדות לשמור מצותיו כל הימים, והבן

(ה) **אשובה** עוד לפרש הפסוק הנ"ל ושמרתם וכו' לחק לך ולבניך עד עולם, דהנה נאמר (הושע י"ז) כי ישרים דרכי י"י צדיקים ילכו בס' ופושעים יכשלו בס', עיין בספר בעשרה מאמרות (חקור דין ח"א פ"ג) דקדק תיבת בס' האיך אפשר שיכשלו בדרכי י"י, ופירש על דרך שאמרו רז"ל (גזיר כג) שנים שאכלו את הפסח אחד אכל לשם מצוה צדיקים ילכו בס', ואחד אכל לשם אכילה גסה פושעים יכשלו בס', הרי דגם בדרכי י"י אפשר להכשל בעשותו שלא לשם שמים רק למען הנאת גופו, והנה בכאן נאמר, דהנה הש"י הכמיה להם בעשותם זאת המצוה או יעבור הש"י לנגוף את מצרים וינקום את נקמתם, הנה למדם הש"י דעת במצוה ראשונה שנתן להם, דהנה יש חשש שיעשו את המצוה הזאת להנאתם בכדי שהש"י ינגוף בעבור זה את שונאיהם, על כן אמר להם הש"י לא זה הדרך ישכון אור, רק ושמרתם את הדבר הזה לחק לך, כן נצטוו מפי בחוקה ועליך לקיים מצות לא בעבור קבלת שום פרס, וכן לבניך עד עולם, כן יקיימו המצות באופן כזה לא בעבור שום הנאה וקבלת פרס רק לבעבור קיום חוקיו ית"ש, והבן

(ו) **וי"לכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה וכו' (שמות יב כח)**, הנה הדיבור לישראל היה בראש חדש ועדיין לא הוטל עליהם שום עבודה ועשייה, ודרשו חז"ל (מכילתא ס"ט) מכיון שקבלו עליהם לעשות נחשב להם כאילו עשו (תיכף), כאשר צוה, להגיד שבחן וכו' כפירש"י, והנה על פי פשוטי הדברים אין זה

ובזה תתבונן, אבותינו במצרים ואנחנו בניהם אחריהם אומרים אז בהקרכת הפסח וכאכילתו (תהלים קיג א) הללויה הללו עבדי י"י, ופירשו חז"ל (מגילה י"ד) הללו עבדי י"י ולא עבדי פרעה, היינו תיכף בצאת ישראל ממצרים מבית עבדים, ח"ו לא לכם הלך לצאת חפשים גם כן מעבודתו ית"ש, רק קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם להיות עבדי י"י, על כן תיכף בשעת היציאה העמיסו על עצמם מצותיו ית"ש וכמבואר לעיל, הבן, וכן לעתיד במהרה בימינו (ישעי' ל כט) השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, היינו מהליל התקדש חג במצרים, הנה אז שררו בני ישראל הללו עבדי י"י (ולא עבדי פרעה וכנ"ל), כמו כן יושר השיר הזה במהרה בימינו הללו עבדי י"י (ולא עבדי האומות) וינאלנו במהרה בימינו נאולת עולם להיות לו לעבדים שומרי מצותיו ברוך הוא במהרה בימינו אמן

(ג) **וכיון שבא לידינו הפסוק השיר יהיה לכם כליל התקדש חג**, אפשרנו כי י"י המוכה עלינו, הנה מה שיש לדקדק בפסוק הזה, דהנה הוא נבואת עתיד הכמחה לימות המשיח, אשר עד היום היו כל השירות בלשון נקבה שירה, ולעתיד יהיה השיר בלשון זכר (שהשיר א ל"ד), ולפי זה מהראוי להבין מהו כליל התקדש חג (היינו חג הפסח במצרים), הרי אז היה השירה בלשון נקבה ולעתיד במהרה בימינו השיר יהיה לכם, ונאמר בזה, דהנה ידוע הלילה הזה הוא בכחינת יו"ם דגא דכורא, על כן הלילה הזה ולא הזאת, ותדע, הלילה הזה בנימטריא מ"ה ב"ן, ועל כן אומרים הלל שלם (תהלים קמ כד) ז"ה היום עשה י"י, כי הארת הלילה הזה לילה כיום יאיר, ואף על פי כן לא אמרו במצרים אז שיר בלשון זכר, כי הארה הזאת לא נעשית מצידנו ועל ידי מעשינו, רק ככיכול בסוד החפזון, על כן צריכין אנחנו לספור אחר כך ספירת העומר כאשר יתבאר אי"ה וספרתם לכם לעצמיכם, אבל לעתיד שיהיה ההארה הזאת מצידנו שנאמר (ישעי' נב יב) כי לא בחפזון תצאו כידוע יהיה אז שיר, וזהו שאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש חג, שהיתה הארה מבחינת דכורא, אבל לא היה לכם היינו שהיה שלא על ידי מעשיכם, מה שאין כן לעתיד יהיה לכם ובעת ההוא יושר השיר במהרה בימינו אמן.

ונדולה נקמה, רק עשו כאשר צוה י"י לעשות רצונו להיות נחת רוח לפניו ית"ש שאמר ונעשה רצונו, וזה שבחן ותפארתן של ישראל והוא כפירוש השני (סימן ה), והבן.

ז) וילכו ויעשו בני ישראל וכו', לכאורה תיבת וילכו הוא מיותר והוח ליה למימר ויעשו בני ישראל, ויש לפרש וילכו היינו הליכות עולם, שמסרו ההלכות של המצוה הזאת וכל הדינים שבעל פה אשר למדו חז"ל מן הדקדוקים של פרשת הפסח, וילכו הוא לשון הלכה, עיין בתקוני זהר (יד) מאן דשונה הלכה אחת ירית עלמא חד, ומאן דמתני שתי הלכות ירית תריין עלמין, על כן נקרא הליכות עולם שהולך מעולם לעולם, וזהו וילכו שלמדו ההלכות והלכו וסוילו מעולם לעולם.*

זה שבח גדול כל כך, ולמה לא יקבלו עליהם לעשות דבר קל כזה, וגם למה ישנו מכל הדברים אשר צוה י"י, ולפי מה שכתבתי לעיל שני הפירושים בפסוק ושמרתם וכו' הנה הנם מפורשים בפסוק הזה וילכו ויעשו בני ישראל וכו', מכיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם כאילו וכו', היינו משה אמר להם שעל ידי המצוה הזאת יהיו קנויים לשם עבדות לו ית"ש לשמור כל מצותיו ברוך הוא, וקבלו עליהם תיכף להיות לו לעבדים לשמור מצותיו ברוך הוא, ותחשב להם לצדקה לפני י"י כיון שקבלו עליהם לשמור כל מצותיו כאילו כבר קיימו בפועל והוא כפירוש הראשון (סימן ג), ואחר כך אמר כאשר צוה י"י וכו' להניד שבחן שלא שינו וכו', היינו שלא עשו המצוה להנאתן בכדי שהש"י ינקום את נקמותיהם וינגוף את מצרים

מאמר ח

מצות תאכל בחג הפסח

בו יבואר עניני מצות עשה דאורייתא מצות אכילת מצה כמה טעמים כי י"י הטובה עלינו, ואגב יבואר כאן כמה ענינים ממצות לא תעשה איסור אכילת חמץ, ונקרא המאמר הזה מצות תאכל.

פעולת האומן, וזה שמרומות המצה לאמונה ובסחון שאין לנו שום תנועה בזולת השנחתו ית"ש, ולא יוסיף האדם ולא יגרע בעבודתו דבר (זולת הבחירה בתורה ובהיפך ח"ו עבירות אשר כל זה מסר הש"י לבחירתו כנודע), הנה כאשר ידע האדם זה כאמת, ידע אשר גם המזלות לא יוסיפו ולא יגרעו הנם שמתנהג הכל בטבע, ח"ו לומר אשר הטבע פועל מבלעדי השנחתו ית"ש, ובפרט ישראל עם קרובו הם למעלה מן המזל, והש"י מנהיג את המזלות בהשנחה ומשדדס כרצונו מבלי הסיר השנחתו מהם כרנע, וכל פעולתו היא הכל פעולת מעשח האומן הפועל על ידו מבלי הפסק והסרה, ואין להם תנועה מבלעדי כחו, והנה זה היה טעות מצרים, באומרם שהכל נעשה ונפעל בכח המזלות, הנה מצרים היה מזלם מלה ראש ובכור המזלות, והנה הש"י בהודיע את נבורתו ואיך הוא משדד את המזלות, הנה צוה לשחוט מלה ראש המזלות קרבן לי"י בחדש ניסן בעת

(א) בפסוק (שמות יב יז) ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, הנה הטעם המכואר בפסוק אינו מוכן, (ונראה דצריך לכיין הטעם בשעת השמירה כיון שהטעם מכואר בתורה כידוע מהפוסקים), והנה כבר דברנו מזה בדרושים (ד"ה ה ע"ד הרמז) וכאן נשנה דאין מדרש בלא חידוש, וגם בכדי לדרוש הענין בזמן הסיפור, ונראה על פי מה שנתבאר בזהר (ח"ב קפג) דמצה נקרא מיכלא דמהימנותא, ומהראוי להתבונן מהו האמונה שמרומות המצה, ונראה לומר, דהנה הלחם חמץ, האומן כשעושה אותה בפעולתו, אחר כך כשאומן נמרה במדתה הנה העיסה בעצמה עושה פעולת עצמה, היינו שמרתחת ומנבחת את עצמה לכל צד ונסדקת בכמה סדקים, וכיוצא כמה פעולות בעניני החימוץ אשר העיסה עשתה בעצמה מבלי האומן, כי האומן כבר מילק ידיו וחלף והלך לו, מה שאין כן מצה אינו עושה שום פעולה מעצמה רק * ועיין מגיד תעלומה ברכות ב ד"ה גמרא מילתא אגב, ובדברים נחמדים דף ע"ב ד"ה סיום השי"ס.

כל האורות ביחד שלא על ידי תפילתנו, כמו שעשה הש"י בימי צאתנו מארץ מצרים הפליא חסדיו ברוב רחמיו שלא כפכע, כי כל הדבר אשר נעשה על ידי מעשה ההתעוררות הוא כסדר המדריגות, מה שאין כן בליל צאתינו מארץ מצרים לא היה באפשרי להעשות הדבר כסדר המדריגות מחמת הגדלות אחיזת החיצונים, והפליא הש"י לעשות הדבר כרגע ביום הקדוש הזה התעוררות מוחין גדלות שני ביחד כנודע למביני מדע, וגם כעת נעשה הדבר שלא על ידי

מעשינו (*), וזהו ושמרתם את המצות, להוראה הנפלאה הלזו איך שכל האורות העליונים נעשה בהם דמיון המצה שאין לה שיתוף פעולה אחרת זולת פעולת האומן שעשאה, להורות כי כעצם היום הזה הוצאתי

(* הג"ה

על כן תמצא בתורה בפרשת פנחס (במדבר כח כט) בכל מועדי י"י מקראי קדוש נאמר מקרא קדוש יהיה לכם, מה שאין כן ביום א' דהג המצות נאמר מקרא קדוש ולא נאמר יהיה לכם, הבן הדבר, ובמקום אחר (עיי' מאמר יב אות ג ובהג"ה) יבואר יותר, (ע"י מ"ד ד"ג בסוף)

וכו' בעיצומו של יום בלבד מבלי תפלה, הבן הדבר.

(ג) **ובזה יש לפרש גם כן הטעם האחר המבואר** במשנה תורה במצות אכילת מצה (דברים טז א) שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים, והנה מהו הנרצה באכילת מצה לזכר החפזון, וגם כפי הנראה מדברי התורה הזאת הנה החפזון מעליותא הוא ושבת הוא, והנה לעתיד במהרה בימינו הבטיחנו יוצרינו (ישעי' נב יב) כי לא בחפזון תצאו, אלמא דלא מעליותא הוא החפזון, וכן אמרו רז"ל במדרש (שמ"ד יט ט) מי גרם לכם כל הצער הזה חפזון שיצאתם, אבל לעתיד לבא כי לא בחפזון תצאו וכו', אבל אם עיני שכל לך תבין הכל, דהנה החפזון הוא להיות שראה הש"י שכבר נשתקעו בטומאת מצרים במ"ט שערי טומאה (משלי כו) צדיק מ"ט לפני וכו', ואילו היה ממתין הש"י עוד כרגע כבר היו ח"ו משוקעים בשער הגזון ולא היו יכולים לצאת לעולם ח"ו, על כן היה חפזון, היינו שלא היה כסדר שאר הגאולות, על ידי פעולת ישראל ומעשיהם הטובים פועלים הארת עולמות העליונים לצורך הגאולה כסדר המדריגות קמנות וגדלות כנודע למביני מדע, והן היום שהיה הדבר בחפזון הוכרח הדבר

בעת שליפתו, ולאוכלו בליל ט"ו לחדש ניסן שאז המזל מלה בתכלית הנבהות והגדלות בזמן מילוי הלכנה, והוציא את בני ישראל מכור הברזל ממצרים דייקא בעת תכלית הגדלות של מזל מצרים, מזה נתהוות האמונה שהמזל לא יפעול שום דבר בזולת השגחתו וכוהו, ולזה נצטוינו לאכול מצה בלילה הזה לאמונת אומן הלזה שהכל נעשה דמיון המצה שאין לה פעולה אחרת זולת פעולת האומן כנ"ל, ולזה נקרא מיכלא דמהימנותא, הבן הדבר.

ובזה יש לרמוז גם כן כפסוק (תהלים ט יא) ויבטחו כך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך ה', מצה מרמזת גם כן להמוחין הדעת, כי מצ"ה ג' פעמים מ"ה אישתני למעליותא מהלח"ם שבכל השנה, לח"ם ג' הוי"ת פשוטים, מצ"ה ג' הוי"ת מלאים כאלפי"ן, זהו ויבטחו כך יודעי שמך, היינו התפשטות אותיות השמות כידוע הם במילוי, מה שאין כן בכתיבה אפשר לכתבם בלי מילוי, והנה יודע"י שמך היינו מצ"ה ג' שמות במילוי מרמז לג' מוחין חב"ד הנכללין בדע"ת, היינו יודע"י שמך אותן היודעים כנ"ל בוטחים כך, כי לא עזבת דורשיך י"י, כרמיות העיסה שאסור לעזבה ולהניחה בלא עסק האומן, ובאם יעזבה האומן תכתבל ממציותא שמה כי לא תקרא מצה אלא חמץ, כן הוא כי לא עזבת דורשיך י"י, אפילו כהפסק רגע, הבן.

ובזה תבוא להתבונן הטעם הנאמר בתורה ושמרתם את המצות, בשמירה מעולה שלא תגיע לפעולה אחרת זולת פעולת האומן, ואמר הטעם כי בעצם היום הזה, היינו יום ט"ו בניסן שהוא מלה בכור המזלות בתכלית הגדלות, בו ביום שדדתי את מערכתו והוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים, מזה נתוודע שהמזלות אין להם שום כח ותנועה ופעולה מבלעדי האומן היוצר כל הוא אלקינגו, להוראה זו תשמרו את המצות כנ"ל, בין והתבונן.

(ב) **ויתפרש עוד ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה וכו', הוא גם כן לדרך הג"ל, מצה אין בה רק פעולת האומן רמז לדבר הנעלם, על פי מה דידוע בכתבי מרן (פרע"ה שכ"א מ"א) דככל המועדים הפעולות והזיווגים הנעשים באורות העליונים הוא על ידי מעשינו ותפילתנו, מה שאין כן ביום הקדוש הזה נעשה הכל באיתערותא דלעילא**

איסור אכילת חמץ (הוא תיקון לעץ הדעת שנתערב טוב ורע, חמץ שא"ר בנימפריא ע"ץ הדעת, והנה נצמוינו לבערו ותהיה אכילתינו אז רק מצה כולו טוב), והנה נצמוינו ושמרתם את המצות (קרי ביה גם כן מצוות כמו שאמרו רז"ל (מכילתא) היינו שתעשו המצוות במתינות ושמירה וישוב הדעת בכדי שיהיה כולו טוב, (על כן אמרו רז"ל (ירושלמי פסחים י א) כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו, שהוא דמיון אדם הראשון שלא המתין, הבן הדובר), ואמר המעם כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו', הנה הש"י שלח את משה להוציא את בני ישראל ממצרים זמן שנה בקירוב קודם היציאה, ואמר למשה (שמות ג ח) וארד להצילו מיד מצרים, והנה היה אפשר להש"י להוציאם כרנע כיון שכבר היה הרצון לגאלם ואף על פי כן לא גאלם עד הניע עצם היום הזה, וגם ביום הזה אמר הש"י (שם יב כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, עד בא עיצומו של יום הנועד כי (קהלת ג א) לכל (יש) זמן ועת לכל חפץ וכו', הגם שמצות הנאולה כביכול היה על השי"ת לקיים, הנה עשה הש"י המצוה בשמירה כביכול שומר וממתין ומצפה מתי יגיע יום המקווה לקיים מצות נאולה, זהו (שמות יב כג) ליל שמורים הוא לי"י להוציאם מארץ מצרים, שהיה כביכול ממתין הש"י על קיום המצוה בזמן הוא הלילה הזה לי"י שמורים לכל בני ישראל לדורותם, רצ"ל ממתין עוד כביכול הש"י בהכנה דרבה על קיום המצוה בזמן המקווה כלילה הזה במהרה בימינו שאנו אומרים בסיפור יציאת מצרים ברוך שומר הבטחתו לישראל, היינו שהבטחתו עושה כביכול בשמירה ומתינות בהכנה דרבה לקיים המצוה בזמן הנועד, אם כן ממנו ית"ש נלמד דעת לעשות את המצות בשמירה ומתינות, וזהו שאמר ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם, רצ"ל מהיום הזה תלמדו שמירת והמתנת המצות בכל החוקים לעולמי עד, הבן

(ה) **בנוסף** תפלת שמונה עשרה תקנו אנשי כנסת הגדולה (ברכת על הצדיקים) ולא נכוש כי כך בטחנו, מהראוי להתבונן האיך תלוי מניעת הכושה בהתייחסות הכמחון, ועל פי מה שכתבתי לעיל יצדק הדבר, דהנה נצמוינו בשמירת המצות לכל תחמיץ, והוא

הדבר להיות בדרך פלא גדלות קודם קמנות, והנה הדבר נעשה שלא על ידי מעשינו על כן לא נתקיים הדבר רק לשעה, ותיכף למחרת היום מתחילין לספור דרנא בתר דרנא עד חג השבועות (כאשר יתבאר אי"ה), והנה צונו הש"י לעשות זכר לחפזון לזכור הגם הגדול שעשה הש"י עמנו שלא על ידי מעשינו רק באיתערותא דלעילא כי לא היה באפשרי להמתין עד שיפעלו מעשי ישראל דרנא בתר דרנא, והיה הכל בחפזון גדלות קודם קמנות לחיבת ישראל

והנה עם היות הגם ההוא מופלא מאד, עם כל זה יותר היה טוב לנו באם היינו ראויים שתהיה הנאולה על ידי פעולת מעשינו המוכים באיתערותא דלתתא, אז היה מתקיים ההארה ההוא לעולמי עד וכמו שהבטיחנו יוצרינו על העתיד כי לא בחפזון תצאו, כי תהיה נאולה על ידי פעולת מעשינו ותהיה נאולה נצחיית לעולמי עד, וזה הוא הנרצה במעם אכילת מצה זכר לחפזון שהיה רק איתערותא דלעילא, כן הוא ענין המצה שאין בה פעולה אחרת רק פעולת האומן, הבן והרחב הדברים, ועוד יתבאר אי"ה, (עיי' אגרא דפרקא סימן רח).

(ד) **ויתפרש עוד ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי וכו' ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם, להתבונן מהו המעם, ועוד מהו הנרצה חקת עולם כיון שכבר נאמר לדורותיכם, ונראה על פי האמור בספר בעשרה מאמרות (מאמר חקור דין חלק ג' פרק י"א), וזה לשונו, המצוה הראשונה (פריה ורביה) אשר אמרנו (שכבר דיבר בה הרב בפרק הקודם (פרק ט) אשר אדם הראשון חטא בזה שלא המתין בבעילת מצוה עד שבת) הוא בנין אב לכל המצות שהן צריכות שימור והזדמנות רב, כמו שהיה מכריו שלמה המלך ע"ה (קהלת ח ה) שומר מצוה לא ידע דבר רע עיי"ש, לפי זה הכוונה שומר מצוה, היינו שעושה המצוה במתינות (על דרך (בראשית לו יא) ואביו שמר את הדבר), לא ידע דבר רע, דאם עושה שלא במתינות יכול להתערב בתוכו רע ח"ו כענין שקרה לאדם הראשון ענין עץ הדעת טוב ורע, מה שאין כן כשעושה המצוה במתינות וישוב הדעת אזי לא יתערב בהדעת רע רק טוב, וזהו שנצמוינו בתורה במצות לא תעשה**

אכל כימים ההם כצאת ישראל מצרים היו משומרים ולא היה חשש מכשול ולא יאונה להם כל און, וזהו שיש לרמו ויוציאם בכס"ף זה"ב, היינו נאסר החמץ רק מנין כס"ף זה"ב, ואז בזמן צאתם לא היה בשבטיו כושל, לא היה בהם חשש מכשול כי י"ו שומרים ומצילים מכל דבר רע, (ועי' אגרא ופרקא קצא)
זה היה כתוב אצלי עוד מימי חורפי.

והנה קעת עוד מצאתי מה שנכתב אצלי בלשון הזה, ויוציאם וכו' ואין בשבטיו כושל, פירש הרב הקדוש מהר"ש זצוק"ל על פי הפליאה (לקוסי שושנים שמ) ב"ו ש"ש מ"ל כ"ו (שמות קליפות) היו מקטרגים במצרים, ולולי חסדי י"ו שהעיר ב' שמות קדושים כס"ה בפ"ז לא יצאנו משם לעולם, בשם לימודי האריז"ל, ופירש הקדוש הנ"ל, צירוף אותיות של שמות (הקליפות הנ"ל) הוא שבטיו כוש"ל, והב' שמות הקדושים הנ"ל צירוף כס"ף זה"ב, וזהו סוד ויוציאם בכס"ף זה"ב ואין בשבטיו כוש"ל, וכתב שהענין פלא גדול ואסור לגלות יותר, והנה הנם שאין אתנו יודע עד מה השורש של הדברים, עם כל זה יש לרמו, מנין הב' שמות (הקדושים) הנ"ל מספרם קע"ד הן המה מספר השעות שנאסר לנו חמץ מן התורה, ומנין שמות (הקליפות) הנ"ל הנרמזים בשבטיו כוש"ל מספר תרפ"ג, הן המה מנין השעות אשר שואלין ודורשין בהלכות הפסח עד הגיע זמן ביעור חמץ, הנה מרכיב הפוסקים מכירא להו (עי' טוא"ח תכט) דאין מתחילין מן יום הפורים ולדוגמא בעלמא נקטי מנין שלם, ואפילו אותן דסכירא להו דמתחילין מיום הפורים, נראה לי כודאי במצות הפורים שעוסקין במחיית עמלק ודאי אין שטן ואין פגע רע, אם כן לא נשאר רק כ"ט יום, והנה בערב פסח ביום מתחיל זמן הביעור ועוד קודם היום מעט, (רי"א כא) כדאמר להו רב נחמן לנחותי ימא (וכי' כד חמיתו סיהרא וכו') בעירו חמירא, נשאר תרפ"ג שעות לכמל קליפות הנ"ל על ידי מה שמקדימין ושואלין ודורשין, ויש לשייל בדברים אריכות וקצרות אבל עוד חזון למועד אם ירצה הגזר לחיים ולשלום *.

(ז) כתבו המקובלים (ברכ"ט מצות משוחים פט"ו), ע"ץ הדעת כגימטריא חמ"ץ שא"ר, בהשמר מן חמץ שאר הוא תיקון לחטא אדם עץ הדעת עיין שם

והוא הנקרא מיכלא דמהימנותא מורה על האמונה הגדולה כאמור לעיל (סימן א), שהמצה לא תפעול שום פעולה זולת פעולת האומן שעשאה ולא תוסיף ולא תנרע דבר, מה שאין כן החמץ פועל פעולה בעצמו גבהות באורך ורוחב, על כן המצה מורה על בטחון שלא ישתדל האדם כעבודת עולם הזה בריבוי, רק ידע באמונת אומן שלא יוסיף ולא יגרע כעבודתו דבר זולת פעולת האומן, כי האומן כרוך הוא וכרוך שמו אינו עוזב אפילו כרגע את האמונות שעשה והוא פועל בהאומנות בכל עת, והוא דמיון המצה שאסור לעזבה מבלי עסק כי תכסוף פניה ותחמיץ, וכך הוא הפירוש לפי זה (תהלים ט יא) ויבטחו בכך יודעי שמך כי לא עזבת דורשיך י"י, עדיין המהווה כרוך הוא עוסק בהאומנות ואינו עוזב מבלי עסק, והאדם המרכבה בהשתדלות הנה הוא עושה דמיון החמץ שהוא נעזב מהאומן העוסק ומתחיל להתחמץ, והנה סימן התחלת החימוץ הוא הכסיפו פניה כנודע מרז"ל (פסחים מח), ומעתה יונעם לחיכך דברי אנשי כנסת הגדולה, ולא נבוש, היינו הכסיפו פניו, כי כך בטחנו, ולא נעשה שום פעולה זולת פעולת האומן שעשה לנו הנפש והגוף, ולא נעשה רק כמצווה עלינו בתורה לעשות, כי אמונת אומן עלינו אשר האומן כרוך הוא אינו עוזב אותנו מבלי עסק כמעט כי לא עזבת דורשיך י"י, הכן הדברים, (עי' מאמר ד דרוש ו על דרך הדרוש)

(ו) ויוציאם בכס"ף זה"ב ואין בשבטיו כושל (תהלים קה לו), האי קרא לאו רישיה סיפיה, ויש לרמו על פי מה דכתב הקדוש מהר"ש זצוק"ל בספר דן ידיו פירוש על הקרנים (לקוסי שושנים כג) שבאלו ב' שמות כס"ה בפ"ז יצאו ישראל מצרים והם אתוון כס"ף זה"ב עיין שם, (אותיות השמות הללו מסוגלים לכיון בכל יום למשא ומתן, עיין בסדר מעמדות), והנה השעות הנאסרים בחמץ מן התורה הם מנין כס"ף זה"ב קע"ד שעות, (והוא הוראה לכל השנה לאסור רוב השתדלות אסיפות כסף זהב בחוסר הבטחון, רק יספיק מה שמזמין הכורא, עיין מה שכתבתי לעיל מצה מורה על מדת בטחון והחמץ הפכו, וכמו שרמזתי בפסוק ויבטחו בכך וכו' כי לא עזבת וכו'), והנה רז"ל (פסחים יא) הוסיפו באיסור החמץ עוד ב' שעות כדי שלא יבואו לידי מכשול,

(תמיד ל) בבית המקדש היו כלי שרת צ"ג כמנין צב"א מנין היהוד הוי"ה באדנ"י, הוי"ה בהיכ"ל, על כן בני ישראל בשמניעים לבני עשרים אנשי הצב"א ג, הבן הדבר, וזהו שיש לרמוז ושמרתם את המצות, לכל יבא בהם הרוח, כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם וכו' ז, הבן

(ט) בחג הפסח נידונין על התבואה (ריה ב), אמר הקדוש מו' פינחם וצלה"ה מקארעין (לפי מה שהכנתי מכתבי תלמידיו ברשימה) (עידוין יג בשינוי) כל הרודף אחר הכבוד וכו' וכל הכורח מן המאכלים ואוכל מטעמים ותבשילים מבושמים כדי שיהיה רווחא לבסומי או המאכלים כורחים ממנו ומתמעט ח"ו פרנסתו, ובהיפך כשאוכל מאכלים בלתי מוטעמים בכדי שיספיק לו מעט מן המזון אז המזון רודף אחריו, הנה מאכל המצה אין בה טעם, אז דנין על התבואה להרכות מזונות לישראל, עד כאן, כן הכנתי מדברי תלמידיו, ונרמז לדעתי הדבר בדברי נבואה (ירמ' ב ב) זכרתי לך חסד נעורייך וכו' לכתך אחרי במדבר וכו', הנה הלכו וכרחו ממקום המזון לארץ לא זרועה, מה כתיב בתריה קדש ישראל לוי ראשית תבואתה, על כן זה היום הוא ראשית תבואתו לגזור על התבואה למוכה לישראל, ואתה הבן

(י) ע"ד אמר (סי מדרש פנחס דף כא, ז), עיקר ביעור חמץ הוא ביעור עבודה זרה, ולכך נאמר ביאשיהו המלך (מל"ב כג כ"ד) לא נעשה כפסח הזה וכו', הוא להיות שביעור את כל עבודה זרה, ולכך סמך אצל חג המצות (שמות לו ז) אלהי מסכה לא תעשה לך (והוא מרז"ל (פסחים ק"ח)), ואמר, אם היו כל ישראל שורפין את החמץ בכוונה זו שהיא ביעור עבודה זרה היה בקל יותר לסכול עול הגליות, עד כאן דבריו, הנה עם היות שאין כאן דבר חדש כי מבוארים הדברים בכתבי הארז"ל (ונרמזים גם כן בדברי רז"ל), עם כל זה הוא דבר עמוק ביותר אשר דיבר הרב הקדוש הנ"ל ועורר אותנו להעמיק בדבר, דהנה עבודה זרה הוא גם כן בכלל מי שאינו מייחד עבודתו בתורה ומצות לשמו יתברך בלבד, ומכוין בעבודתו לכבוד ולמסמון וכיוצא, (ע"ין כל זה בספר חובת הלבבות בשער יחוד המעשה (פ"ד), וכבר דברנו בזה בארוכה (מאמר ד דרוש י בדרוש, דרוש יב בדרוש)) *

הג"ה

שם דכריהם, והנה תתבונן א) שיעור חימוץ הוא רבע שעה וחלק ל' מן השעה הוא י"ז מינוטין שלנו, וכל מינוט"ט הוא י"ח חלקי שעה מן חלק תת"רף, והנה י"ז פעמים ח"י בגימטריא ש"ו (בראשית ג יב) האש"ה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן הע"ץ, והנה היא היתה גרמא בנקיין, לזה תמצא בדברי חז"ל כשדברו מעניני המצה לשמרה מחמץ, דברו דכריהם (פסחים מח) באשה אחת לשה ואחת עורכת ואחת וכו', הבן הדבר

(ח) ע"ד זאת אדרוש בפסוק (שמות יב ז) ושמרתם את המצות כי בעצם היום וכו' מהו הטעם הזה, והנראה לפרש על פי מה שכתב הרב בעל ספר ברכ"ע (שם פ"א) שבחג הפסח על ידי עשיית מצות מעשיות במצה ומרור וכיוצא קונים בחינת נפש, והוא רק דמיון חיזוק הכלים לקבלת התורה שאז הוא וידבר אלקים בחינת רוח ממללא ב) עד כאן, ולפי זה אם כן המצוה הזאת מצה הוא לשכרה מחימוץ, וכבר חקרו הפילוסופים בחינת החימוץ בא מבחינת הרוח ועל ידי כן מתחמצת, והנה מצות מצה לשמרה כעת מן הרוח, הגם שהעיסה היתה כלי מוכנת שתבא בה הרוח אין כאן זמנה, דומן המועד ההוא הוא רק להכין כלי שרת ויבא בהם הרוח בחג העצרת, על כן אז הוא המצוה (ויקרא גג ז) חמץ תאפינה, והנה

(א) ע"ין שר"ת מנח"א ח"א סי' ס"ד אות ב לנכדו הגה"ק ממונקטש זי"ע, וע"ין סי' ברכה משולשת להמחבר זי"ע פסחים פ"ג ד"ה מ"ד, וע"ין תשרי מאמרי י סימן ז, וע"ין דרך פקודיך מצוה י חלק הדיבור אות ג

(ב) ז"ל, דע לך היות סוד מצה, מצוה קדימה בתחלת בחירת עם קדוש להקנותם בחי' נפש מעולם העליון, וע"ין יהיו ראויים לקנות בחי' רוח בסוד מתן תורה, ובהיות בחי' נפש בסוד עולם המעשה תהיה קנין הנפש ע"י פעולות מעשיות הנעשים בחג הזה לחזק כל כלי האורות העליונים וכו', ובמתן תורה נמשך להם בחי' רוח ממללא בדבר האלהים אשר הופיע עליהם מרוחו עכ"ל

(ג) ע"ין אגרא דכלה ח"יב כג לב מט גב עו עו, אגרא דפרקא סוף סימן ר"ג, וע"ין מגלה עמוקות פ' לך ד"ה אחר הדברים

(ד) פי' בזמן המועד של פסח קונים בחי' נפש ע"י פעולות המעשה ששומרים המצה מחימוץ, ובה מבינים כלי שרת היינו כלי האורות העליונים שיבא בהם בחי' הרוח ביום מתן תורה, וכלי שרת רומז על היחוד לכן היו צ"ג כלי שרת בבית המקדש מנין היחוד הוי"ה באדנ"י, הוי"ה בהיכ"ל, שבפעולת שמירה מחימוץ מבינים היחוד, וזהו הרמז ושמרתם את המצות מחימוץ, כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם, תתיבת צבאותיכם יש תיבת צבא הרומו על צ"ג כלי שרת הרומו על היחוד, שבפעולה זו שמירה מחימוץ מבינים היחוד

* הג"ה

ועל פי זה פירשנו (שם) הפסוק (דברים יג) השמר לכם מן תשכחו וכו' ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך י"י אלקיך, שאין לפסוק הזה ביאור עד שהוצרכו בעלי הפשט להוסיף הכוונה היינו צוך שלא לעבדם, (האמת כן הוא על פי דרך הפשט), ולדרכינו נחא שפיר, שבאת האזהרה שלא לעשות פסל בהצויים אשר צוך י"י אלקיך שתייחד המעשה רק לשמו יתברך ולא לשום דבר כבוד וממון וכיצא, הכן.

והנה ענין החמץ הוא שאין בה יחוד המעשה, כי נוסף על המעשה והפעולה שעושה בה האומן, עוד ניתוסף בה הרוח ומתערב בה ועל ידי זה יש להעיסה גבהות כידוע (עיי' סימן ח), והנה ביעור חמץ הוא לכוונה הלזו כסגולה לבער עבודה זרה, ולשיעשה האדם עבודתו במצות י"י רק כפעולת המצה יחוד המעשה של האומן בלתי ל"י לברו, הכן הדבר כי קצרת.

יא) ברייתא בתורת כהנים (פרשת אמור) פרק י"א (מאמר ב') ובחמשה עשר יום לחדש

הזה חג המצות (ויקרא כג ו) יום זה מעון מצה ואין חג הסוכות מעון מצה, והלא דין הוא (רצ"ל אי לאו מיעומא דתיבת הזה נפקא לן מדין קל וחומר דחג הסוכות ימעון מצה כמבואר), ומה אם זה שאין מעון סוכה מעון מצה, זה שמעון סוכה (היינו חג הסוכות) אינו דין שמעון מצה, תלמוד לומר הזה, חג המצות מעון מצה ואין חג הסוכות מעון מצה, עד כאן לשון הברייתא, ושוב להלן (בפרשה י"ב מאמר ב') ובחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות, זה מעון סוכה ואין חג המצות מעון סוכה, והלא דין הוא (רצ"ל אילו לא נכתב הזה כנ"ל), ומה אם זה שאינו מעון מצה מעון סוכה, חג המצות שהוא מעון מצה אינו דין שימעון סוכה, תלמוד לומר הזה חג הסוכות, זה מעון סוכה ואין חג המצות מעון סוכה, עד כאן לשון הברייתא*.

הנה הרב הגדול בעל משנה למלך (פ"ו מה' חומ"צ ת"א) נתקשה מאד בכרייתות הללו, (וגם הרב בעל קרבן אהרן (תרי"ג שם) נדחק בזה), דקשה לא יכתוב הזה לא כחג המצות ולא כחג הסוכות, דמה תאמר כחג המצות תרצה ללמוד מיניה קל וחומר לחג הסוכות שימעון מצה, ותאמר ומח חג המצות שאינו מעון סוכה וכו', הלא תיכף נוכל להשיב לך מעיקרא

דדינא מנא לך דחג המצות אינו מעון סוכה דילמא מעון סוכה כיון דלא נכתב מיעומא הזה כחג הסוכות, וכן בכואך לחג הסוכות לא יהיה לך באפשרי לרן קל וחומר, וכיון דלא יהיה לך באפשרי לרן קל וחומר ממילא ישאר חג המצות כמצות מצה בלבד וחג הסוכות כמצות סוכה בלבד, (עיי' שם מה שתירץ הרב בעל משנה למלך), ונראה לי הקטן לכאר דבריהם ז"ל בכרייתות הללו כמוב מעם, דהנה מרן הרמב"ם ז"ל השריש לנו כספר המצות שלו (שורש ב') שאין למנות בכלל התרי"ג מצות מה שנלמד באחת מ"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, וקרא לזה דברי סופרים, ועם היות שהרמב"ן חלק עליו, כבר תירצו בעל זהר הרקיע (להרשב"ן) ובעל מגילת אסתר (שם) וגם נושאי כליו של הרמב"ם כספר היד, והסבירו דברי הרמב"ם דנראה [ולאזהרות ולעונשין שוין הם כתורה מפורשת, ואף על פי כן דברי סופרים נקרא להן להיותן מכהינת תורה שבעל פה ולא בכלל תורה שבכתב בפירוש, ועל כן לא יכנסו במנין ובמספר תרי"ג, זולת במקומות פרטיים שקבלו חז"ל בפירוש (עיי' שם בדבריהם), כללו של דבר, הדבר המפורש בתורה דוקא הוא תורה שבכתב, מה שאין כן דבר הנדרש במדות הוא תורה שבעל פה.

והנה עיי' בכתבי מרן האר"ז (פרעה י"ב פ"א) החילוק שבין שבת ליום טוב, שבת נקרא בתורה קדש ויום טוב נקרא מקרא קודש, קדש הוא מוחין מעולם החכמה אבא הנקרא קדש (וחיב קטא), והנה בשבת באים המוחין מעולם החכמה אתר עילאה דאקרי קדש שלא על ידי מעשינו רק באים מעצמם, מה שאין כן יום טוב אינם באים המוחין דחכמה מעצמם (רק מעולם הבינה), ועל ידי התפלות ומעשה המצות שאנו עושים בכל יום טוב המצות השייכים לכל יום טוב בעתו אנו קוראין היינו מזמנים את הקודש מוחין דחכמה, וזהו שנקרא יום טוב מקרא קדש אנו מזמנים את הקודש מוחין דחכמה על ידי מעשינו מעשי המצות של החג, ועיי' בזהר (ויחי דף רמ.) וז"ל, דהא אורייתא יין וחלב תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועיי' במקדש מלך וזה לשונו, כתב הרב, כי אבא (עולם החכמה) נקרא תורה שבכתב, וכינה נקרא תורה שבעל פה, והם יין וחלב, אבא נקרא חלב שהוא רחמים נמורים, ואימא

היינו

* עיי' אה"ת ויקרא יד ז.

לומר דמעון מוכה (לקריאת המוחין דחכמה) ואין מעון מצה (לקריאת המוחין דקודש כיון שאינו מבואר בכתב).

ומעתה דברי הבריייתא הוא בטוב מעם, ואודא לה קושית הרב בעל משנה למלך שהקשה, לא

נכתוב הזה לא בחג המצות ולא בחג הסוכות וממילא לא נחייב חג המצות בסוכה ולא חג הסוכות במצה דהאיך נתחיל לדון ומה חג המצות שאינו מעון מוכה מעון מצה חג הסוכות וכו', הנה הקשה האיך נתחיל לדון ומה חג המצות שאינו מעון מוכה דילמא באמת מעון מוכה כיון דלא נכתב מיעוטא בחג הסוכות, זה אינו, דאפילו אם נתחייב חג המצות בסוכה מאיזה מדה שתהיה, עם כל זה נקרא חג המצות אינו מעון מוכה, דאין חג המצות מעון מוכה לקריאת הקדש של החג ההוא כיון דאינו מבואר בתורה שבכתב (הנקרא קדש) רק מצות מצה, וכן בהיפך בסוכה, הגם שגחייבהו גם במצה מאיזה מדה שתהיה, עם כל זה מיקרי אינו מעון מצה לקריאת הקדש שבחג ההוא כיון שאין מבואר בתורה שבכתב רק מצות מוכה, ומעתה אם לא יהיה נכתב הזה הזה בחג המצות ובחג הסוכות, שפיר נלמוד קל וחומר חג המצות מחג הסוכות לחייבו בסוכה, וכן חג הסוכות מחג המצות לחייבו במצה, על כן איצטריך הזה הזה למעוטי לאוקמי כל אחד רק על מצותיו, ודו"ק

(יב) **פוסקין** מלומר נשם בחג הפסח (תענית ד) דהנה נשם הוא פרנסה (שם ב) והנה אכילת מצה לח"ם עני"ה הוא סגולה לפרנסה, כי מאכילת מצוה הלזו נמשך פרנסה לכל השנה, על כן (ריה סו.) בפסח נידונין על התבואה (עיינין מה שכתבתי במאמר יג) קריעת ים סוף), על כן מצה לח"ם עני"ה בגימטריא גש"ם, ואבאר לך הענין ביותר על פי מה שכתב הרב בעל ברית כהונת עולם (מאמר מצות משוחים פרק ג ד) אשר הלחם שהאדם אוכל כל השנה, הנה לח"ם הוא ג' הוי"ו"ת פשוטים, ונעשה ממנו אוכ"ל שהוא בגימטריא ה' מילואים של ה' שמות הוי"ה, והנה הלחם הנאכל בחג הפסח הוא מצה והוא ג' הוי"ו"ת מלאים, לח"ם אוכ"ל מנין מצה ג' הוי"ו"ת באלפיו"ן, וזהו פירוש הפסוק (דברים א) כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי הוי"ה יחיה האדם, היינו מה שהוא מוציא פי הוי"ה היינו המילוי, כשאתה מצטרף להוציא

היינו עולם הבינה נקרא יין המשמש עינין שם, ממילא תשכיל ותדע, המצוה שאנו עושין אם היא מצוה מן תורה שבכתב או ממשיכין ומזמנין את הקדש שהיא חכמה, מה שאין כן המצוה שהיא תורה שבעל פה או ממשיכין רק מוחין דבינה (כן נראה והש"י יודע), והבן הדבר.

דהנה זכור תזכור את אשר הקדמנו דעת הרמב"ם דמבירא ליה דדבר הלמד מי"ג מדות עם היות שהיא תורה שלימה עכ"ז נקרא תורה שבעל פה ולא תורה שבכתב, ומעתה אפי' אם היה באמת הדבר הזה שגלמוד חג המצות קל וחומר מחג הסוכות שיתחייב חג המצות בסוכה, וכן גלמוד חג הסוכות קל וחומר מחג המצות שיתחייב חג הסוכות במצה, עם כל זה הנה יהיה בחג המצות מצות מצה תורה שבכתב, ומצות מוכה תורה שבעל פה, ובחג הסוכות בהיפך, ולמה כזאת, על כרחך הוא דהגם דב' המועדים חייבים באלו ה' מצות היינו מצה ומוכה בכל אחד, עם כל זה לענין המעשה המצטרף לנו בהכרח להזדמנות הקדש היינו מוחין דחכמה שאינם באים מעצמם ביום טוב רק על ידי התפלות ועל ידי מצות המעשיות שאנו עושין, הנה בחג המצות או פועלים קריאת והזדמנות הקודש על מצות מצה שנכתבה בפירוש בחג הזה בתורה שבכתב, הוא סוד אבא חכמה הנקרא תורה שבכתב, מה שאין כן מוכה הגם שתתחייב גם בחג המצות עם כל זה כיון שאינה מבוארת בתורה שבכתב רק בעל פה אין בה סגולת קריאת הקדש של החג הזה, ובחג הסוכות הוא בהיפך, אפילו אם נאמר שתתחייב גם במצה עם כל זה קריאת וההזדמנות הקדש בחג ההוא אינו רק על ידי מצות מוכה הנאמרת בפירוש בתורה שבכתב, והמצוה הזאת דוקא מעונה לקריאת הקודש של החג ההוא, מה שאין כן מצות מצה כיון שגלמוד אותה בקל וחומר הוא תורה שבעל פה ואין בה סגולת קריאת הקודש של החג ההוא, ומעתה, אם אפילו שתי המצות הנ"ל יהיו בחיוב בכל חג משתי המועדים הנ"ל, אף על פי כן יצדק לומר חג המצות מעון מצה (היינו לקריאת הקדש של היום ההוא) ואינו מעון מוכה, (כיון שהוא רק בבחינת תורה שבעל פה ואינו מבואר בכתב הוא ללמדנו דמצות מצה דוקא מועיל בחג הזה להמוחין דחכמה אבל לא מצות מוכה), ובחג הסוכות צודק

מעם יציאת החפזון לאכילת מצה, יש לומר ברמו בכרייתא דהגדה [של פסח] ברוך המקום וכו' שהקב"ה חשב את הק"ץ לעשות, ופירשו בזה כי ת' שנה היה להם להשתעבד במצרים ולא היו שם אלא רד"ו, הנה נחסרו מנין ק"ץ כי לא יכלו להתמהמה ויצאו בחפזון, וחשב עליהם הקב"ה כאילו כבר נעשים הק"ץ שנה, ונתן להם מצות עשה אכילת מצה, והנה מצ"ה במילוי כזה מ"ם צד"י ה"א בנימטריא ק"ץ, וזהו הרמו בנותן מעם למצה כי בחפזון יצאת וכו'.

להוציא ספיק אותיות הוי"ה דהיינו יו"ד, על כרחק תצטרך לומר יו"ד במילואו וכן שאר האותיות, על ידי זה יחיה האדם, דהיינו מאכילת מצה שמבואר בו נ' שמות הוי"ה במילואם, והוא סוד אכילה שרשיית לכל השנה לפרנסת ישראל, הנה גשם הוא הכנה לפרנסה, וכשיגיע זמן אכילת מצה לחם עני שוב אין צריך להכנה אחרת, הבן הדבר.

(ג) **שבעת** ימים תאכל עליו מצות וכו' [כי ביום] יצאת וכו' (דברים טו ג), להכין מהו הנתנית

מאמר ט

מר עובר בחג הפסח

בו ידובר מעניני מצות מרור אשר הוא זכר לזימרו וכו', ואגב יתבארו כמה פסוקים מעניני השעבוד והגאולה.

יעצרו גשם החומר מלקבל התורה, וזה הוא הנרמו למשה בראשית ההתנלות (שם ג יב) בהוציא את העם ממצרים תעבדון את האלקים וכו', רצ"ל אז תבין הטובה הגדולה אשר נעשה בהעבדות והשעבוד, (ויתבאר אי"ה בארוכה במקום אחר), והנה החולה כשהוא בחליו הנה הרופא משתדל עמו ונותן לו סמים המרים בעל כרחו ושלא בטובתו, וכמשא כבד יכבד הדבר על החולה כי אינו סבין אז למה יתאכזר עליו להשקותו כוס התרעלה כזה, אבל כאשר ישוב לאיתנו ויעמד על בוריו ויקום ויתהלך בחוץ על משענתו, אז יבין למפרע גודל השתדלות הרופא ברחמים וחמלה, ואז ישבח ויוודה להרופא הנאמן והרחמן, ובוה תתבונן הדבר גם בכאן, הנה בגזירת היוצר הנה במצרים מררו את חיי אבותינו ולא היה מוכן להם על מה עשה י"י ככה, עד שעמדו כמעט על כוריים בעת צאתם ממצרים, הבינו למפרע הטובה הגדולה מהסמים המרים שהיא למען ביטול והכנעת חומרים והחיות הגם כחיי הבהמיות וישינו הארת חיי החיים, ולזכר הזה הוא מצות המרור לזכר הטובה הגדולה אשר פעל עמנו רבון כל המעשים להכניע החיות הבהמיי ולעשות אותנו מוכנים כמלאכי רוח לקבל התורה, והנה הטובה הזאת לא היתה מוכנת עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה במצרים, על

(א) **פִּיִּסְקָא** בהגדה מרור זה שאנו וכו' על שמררו המצריים וכו', מה שיש לדקדק במידורא דלישנא דרבן גמליאל כל שלא אמר וכו' פסח מצה מרור, הנה מעם הפסח על שם הפסחה, ומצה על שלא הספיק בצקם וכו' להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, הנה אלו השתים זכר לניסי הגאולה, ומרור זכר לזימרו היינו העבדות והשעבוד, הנה לפי זה הוה ליה לסדר מרור פסח מצה.

והנה הרב הגדול החיד"א זלה"ה בספרו כסא דוד (ע' צ"ג) כתב בשם ילקוט דוד (שמות ל) וז"ל, מעם לגלות מצרים, דהתורה רוחניית ואינה חלה על האדם שיש לו מחשבות רעות ויצר זונה כי התורה כולה מהורה, וזהו מעם שאומות העולם לא יכלו לקבל התורה, ולכך הכניע הקב"ה את ישראל בגלות מצרים, להחליש כח היצר הרע ותוכל לשכון בסם התורה, עד כאן דבריו

והנה על פי זה תבין בפסוק (שמות א יא) וישימו עליו שרי סמים למען ענותו בסבלותם, שהכוונה לפי זה שמפרש מה היא הסיבה של השעבוד ההוא, הוא כוונת היוצר כל למען ענותו, שיתחלש ויוכנע חיות היצר וישארו מוכנים לקבל אור התורה ולא

על כן במידור השבחה כסיפור יציאת מצרים הוא פסח מצה ומרור, וקצרתו ועוד יתבאר יותר אי"ה.

זבוח תתבונן מה שאמר התנא מרור זה וכו' וכו' על שום שמררו וכו' את חיי אבותינו וכו', דלכאורה הלשון מרירות אינו מוכן מה לן לעשות זכר לזה הוה ליה לעשות זכר לשעבוד חומר ולבנים, אבל על פי הנ"ל יצדק, לשון מרירות הוא דבר ההיפך למבע הבעלי חיים, הלא תראה מאכל אשר הוא מר לבעל חי אחד, והוא עיקר המאכל של בעל חי אחר, כי להיות המאכל ההוא היפך מבע הבעל חי זה הנה הוא מר אצלו, ובבעל חי אחר שהוא במבעו יערב לחיכו, וכן הוא הדבר בתורה ויסררו את חייהם, מרירות החיים, היינו שפעלו בהם היפך החיים שהיה בהם גמות כעין בעלי חיים הגשמיים, ועל ידי זה נתבטל בהם החיות הגשמיות והנפש הבהמיות ושבו לחיות רוחניות כמלאכי רוח

ב) וישימו עליו שרי מסים (שמות א יא), תירגם אונקלוס שלמונין מכאישין, עקבותיו לא נודעו והאיך צודק זה על לשון המקרא, והנראה לי, דמפרש מסים היינו שרים כאלה שהם בבחינת מס היינו מאותיות מ' ס', דהנה הס"ם (כ"ב טו) הוא השמן הוא המקמרג הוא המסית לרע, הוא המסית הראשון שפיתה לאדם וחווה (פרד"א פ"ג) בא ס"ם ורכב על נחש ופיתה אותם לעין הדעת טוב ורע, כי הוא רע ובתוכו מעט טוב לקיום כנודע בסוד נהירו דקיק כמה דאת אמר (נחמי טו) ואתה מחיה את כולם, והנה פסוק (מיכה ד ו) ואשר הרעותי הוא חד מהנגן פסוקים שמבואר בהם אשר כביכול הקב"ה מתחרט על בריאת הרע הוא הס"ם (ברכות לב) וכן נקרא יצר הרע, ולעתיד לבוא במהרה בימינו יבטל הס"ם היינו התרין אתון ס' מ' שהוא רע שבו וישארו אתון א"ל אל הקדושה, והנה המלכים והשרים אשר משעבדים בישראל, שאין כוונתם אפילו לטובת עצמם שיגיע להם איזה טובה והנאה רק מתכוונים להרע לישראל, הנה יניקתם מתרין אתון ס' מ' שאין בהם חלק להטובה רק רע כל היום, וזהו שאמר וישימו עליו שרי מסים, שרים כאלו שאינם מתכוונים לשום טובה ויניקתם מן ס' מ', וזהו שתירגם אונקלוס שלמונין מכאישין היינו רק רע, וזהו שסיים למען ענותו בסבלותם, שלא היו

מתכוונין לשום טובה בעולם אפילו להנאת עצמן רק לפעול רע לשעבד ולסגף את ישראל, והנה רע אין לו מציאות בפני עצמו, על כן כתבו תלמידי הבעש"ט (תו"ר נח ד"ר יב) כשיארע לאדם איזה דבר לא טוב אזי יחפש להמציא בדעתו איזה דבר בהטבה כאותו רע, כמו שאמר אותו החסיד על נבילה (חובת הלבבות שער הכניעה פ"ו) כמה לבינים שיניה, וכשימצא הטובה כאותו דבר הרע הנה הוא בירור הטוב מן הרע, וממילא יתבטל הרע כי רע אין לו מציאות בפני עצמו, הבן סאד הדבר, (ע"י אגרא וכלה פ' קרח נו)

ולפי זה יש לפרש גם כן ויסררו את חייהם בעבודה וכו', כוונתם היה רק רע שנתכוונו רק למרר את חייהם ולא שיגיע להם איזה טובה, וכיון שהיה פעולתם רק רע זה היה סיבה מאת הש"י בכדי שיהיו נענים בתפלתם אפילו לא היה בידם זכות, דכיון דפעולת המצריים היה רק רע הנה רע אין לו מציאות, על כן בקל היה קבלת תפלתם שיתבטל הרע, וזהו וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם, הש"י פעל ועשה זאת ששמו עליהם שרי מסים כאלה אשר פעולתם רק רע, למען ענותו בסבלותם, בכדי שיהיו נענים ישראל בתפלתם כשיצטקו אל י"י מסבלותם, הבן

זבוח תמצא טוב מעם כמגלת אסתר, מה זה משמיענו שאמר המלך להמן (אסתר ג יא) הכסף נתון לך וכו', לכאורה היה הנם יותר מופלג אם היה אחשורוש לוקח ממנו הממון ואף על פי כן היה חוזר בו, אבל משמיענו מפלאות תמים דעים, להיות שהדור ההוא נתחייבו כמבואר בדברי חז"ל (מגילה יב) והנה המגיד מראשית אחרית פעל ועשה לטובת ישראל, דהנה המן שרצה ליתן ממונו לאבד ח"ו את ישראל הנה ודאי שלא יגיע לו מזה שום טובה, אם כן אין כזה שום הטבה רק רע, אבל אחשורוש הוא המלך הפועל ועושה, אילו היה לוקח הממון הנה עשה לכוונת איזה טובה, ויש כזה בצד מה איזה קריאת שם טוב ואז היה קשה ביותר לבטל הגזירה, אבל הש"י הודיע ומגיד מראשית אחרית, בידועו שהדור נתחייב ואף על פי כן היה רוצה הש"י שיהיו נענים בתפלתם, הנה נתן בלב אחשורוש שאמר הכסף נתון לך ואם כן אין בזאת הפעולה רק רע ולא היה מציאות (למלכותו) (להתקיים גזירתו) על כן (אסתר ו א) בלילה ההוא

חיות, עם כל זה אין זה חיים עצמיים, מידי דהוה אזנב הלמאה שמפרכסת, כמו כן עובר כזה ימות ויתבטל כי אין לו מציאות לחיות בפני עצמו בזולת אמו, והנה הש"י הוציא את אבותינו ממצרים קודם זמן הקץ, והיו נתונים בתוך מצרים וכל כך התפעלו בהם במומאתם עד ששבו להם כירך וכתתח מאכריהם כעובר שהוא ירך אמו, ועם כל זה הוציאם הש"י קודם הזמן וקנו מציאות נפלא בפני עצמם

כשתתבונן בכל דברינו הנ"ל, הנה תתבונן מעם למצות מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים, היינו שלא היה מציאות לחייהם העצמיים ואף על פי כן הוציאם הש"י בנם ופלא גדול, הכן הדבר

(ד) **מדרש** (שמ"ד ב א) ומשה היה רועה (שמות ג א) הדא הוא דכתיב (תהלים קג ז) יודיע דרכיו למשה וכו' שהודיע דרך הקץ למשה שנאמר ומשה היה רועה, עד כאן לשונו, והוא תמוה, ונראה לי, דהוקשה לו למה התחיל הפסוק ומשה בוא"ו החיבור, הוה ליה למימר וילך משה אל הר וכו' אל המדבר לרעות וכו', אך הוא, להיות סיום פרשה הקודמת (שמות ב כה) וידע אלקים, היינו עלה ברצונו ית"ש להוציא הדעת מן הגלות, על כן נאמר להם בכל פעם (שמות י ב) וידעתם כי אני י"י, (ע"ה שער הכללים פ"ה) ומשה נשמתו בסוד הדעת (וברים לד ז) אשר ידעו י"י פנים אל פנים, על כן היה הוא דוקא מתוקן לגאולה זו, וכמו שארז"ל (שמ"ד ג א) שאמר לו הקב"ה אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם, וזהו שאמר ומשה בוא"ו, קאי בחיבור על וידע אלקים, זהו שאמר הדא הוא דכתיב יודיע דרכיו למשה, הודיע דרך הקץ למשה, הכן

(ה) **ויש** לפרש עוד המדרש הזה, בהקדים הפסוק (שמות ב כה) וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים, והנה הפסוק אינו מובן כפשוטו, והנה תירגם אונקלוס ואמר במימריה למפרקהון י"י, ואינו מובן גם כן האיך צודק הדבר במקרא, והנראה לפרש על פי דברי מרן האר"י"ל בכוונת הלילה הזה (פרע"ה שכ"א פ"א, פ"ו) שהנם היה כהפלא גדול, שהיה הזעיר אנפין בכחינת תלת גו תלת ולא היה באפשרי לישראל להיגאל, והוצרכו להיות השפעת והמשכת המוחין שלא כסדר המדריגות גדלות קודם קמנות, (עיי"ן מה שכתבתי בחיבורי

נדדה שנת המלך וכו' עד שחשב למי שלא שילם לו מוכה יעשה עמו כעת מוכה ונתעורר הטוב ונתגבר על הרע, ותתבונן על ידי זה למה סיפר מרדכי להתך את פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול וכו' ולא סיפר שהמלך לא רצה ליקח, אך הוא על פי הנ"ל, מרדכי היה יודע שאסתר חכמה גדולה, וכאשר תשמע שהמלך אין לו מזה שום מוכה והיא רק פעולת רע ואין כזה קיום מציאות, תבין שתתבטל הנזירה כנקל ולא תסכן את עצמה לבוא אל המלך להתחנן לו, על כן מרדכי עשה בחכמה ולא הודיע לה שהמלך לא רצה לקבל, הנה תעמוד אסתר משתומם על הדבר כיון שתראה שיש כזה איזה צד הטובה וח"ו יש לזה איזה מציאות, ותשם גפשה ככפה לבוא אל המלך להתחנן לו, הכן. (עיי"ן אור מאמר ד אות ז)

(ג) **בתרגום** המיוחס ליונתן תירגם על שרי מסים רברבין מפלחנין, הנה גם כן לא נודע איך לשון התרגום נופל על לשון המקרא, ונראה שמפרש מסים, היינו שורש התיבה מ"ם סמ"ך, דהנה בכל אותיות האלפ"א בית"א אין לך אות שלא יהיה לו העמדה ומציאות כלל בזולת המקום כמו מ' ומ' שאין להם מציאות כלל בזולת המקום המובלן, דכל האותיות יכולין לעשותן בזולת מקום, מה שאין כן מ' ס', (על כן (שבת קד) מ"ם ומס"ך שבלוחות בנם היו עומדין), וכמו כן יתפרש בכאן, וישימו עליו שרי מסים, היינו שרים מכשפנים וחרטומים שיהיו פועלים בהם כל כך במומאתם עד שנעשו לאחדים עמהם וכפופים לגמרי עליהם ולא היה להם מציאות זולתם, הכן הדבר, על פי הדברים האלה תבין גם כן מעלת יששכר בעבודת התורה נאמר עליו (בראשית מט טו) ויהי למ"ם עובד אין לו מציאות בפני עצמו בזולת התורה

על פי הדברים האלה תבין דברי רז"ל, דרשו בפסוק (דברים ד לו) או הנסה אלקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי, דרשו (ש"ס תהלים קז) כעובר הנשמת מרחם אמו, הנה דרשו מקרב לשון קרביים, היינו שהיו נתונים בתוך המצריים כעובר הנתון כרחם וקרבי אמו שהוא לאחדים ממש עמה, כענין שאמרו (נשי"ן כג) עובר ירך אמו הוא, והנה עובר הנשמת מרחם אמו קודם שיגיע זמנו לצאת מעצמו, הנה הגם כשיוצא על ידי השמטה הוא מפרנס ונראה בו

(ז) **שם** (שמ"ד ג) ועתה לכה ואשלחך וכו' (שמות ב י) אמר ר' אלעזר לכה ודאית [ה' שבסוף התיבה], לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם, עכ"ל, בא לתרץ תיבת לכה בה"א, רצ"ל רק אליך דוקא מניע הדבר הזה, כמו (שמ"ב יח כב) ולכה אין בשורה מוצאת דאחימעץ, והיינו לכה ודאית כי אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם, והטעם כנ"ל שהגלות היה גלות הדעת ואין אחר לגואלם רק משה שנשמתו מסוד הדעת, אשר ידע"ו י"י וכו', ועוד לכה ודאית ה' שבסוף תיבה סרמזת לשכינה (ח"ג כס) סוד ה' אחרונה שהיתה הסמרוניתא כביכול בגלות, ואמר הקב"ה למשה אם אין אתה גואלם וכו' כי משה נקרא כביכול בעלה דסמרוניתא עיין בזהר (ח"א כא).

(ח) **שם** (שמ"ד ג יד) ויאמר משה אל הוי"ה כי אדני (שמות ד י) אמר משה להקב"ה אתה אדון העולם וכי אתה רוצה שאהיה שליח, הרי לא איש דברים אנכי וכו', עכ"ל, בא לתרץ הרי להשם הוי"ה היה אומר ולמה הזכיר כי אדני, ומבואר הדבר על פי דברי הזהר (ח"ג רכח) בחינת שם אדניי כשהוא בגלות הוא בבחינת (תהלים לט א) נאלמתי דומיה (על כן אין חזון נפרץ גם בגלות החל הזה), שם אדניי הוא בחינת דבור כמבואר בפסוק (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת, וגם מילוי שם אדניי בנימטריא דבר"ת (ת"י יז) אדניי דינ"א דמלכותא (קהלת ה ד) דבר מלך שלטון], והנה כל זמן שהיה הדבור בגלות, משה (אזל) [היה לו] קול בלא דבור (ח"ג כה) כי הוא היה בבחינת קול בעלה דסמרוניתא, על כן לא היה איש דברים עד סתן תורה, ומעתה הרי לך דברי המדרש מבוארין

(ט) **שם** (שמ"ד) (פרשה ה א) מי יתנך כאח לי (שה"ש ח א) באיזה אח מדבר וכו' אלא כיוסף לבנימין, עכ"ל, נודע למבינים (ח"א קנה) צדיק עליון וצדיק תחתון, וכשתתכונן בזה תבין למה הביא המדרש הזה בכאן בפניעת אהרן ומשה להתחלת הגאולה, ודי בזה.

(י) **שם** (שמ"ד ה יד) באותה שעה קיבץ כל חכמי מצרים אמר להם שמעתם שמו של אליהם של אלו, אמרו לו שמענו שכן חכמים הוא בן מלכי קדם, הנה לסדו זה מדברי הנביא (ישעי יט יא) איך תאמרו אל פרעה בן חכמים אני בן מלכי קדם, אבל תגדל התימא

וכי

כחיבורי אנרא דכלה בפסוק (שמות י ב) למען תספר וכו' את אשר התעללתי במצרים), והנה ידוע קטנות ראשון הכונה בשם אלהים, גדלות כוונתו שם הוי"ה (עיין בכוונות (פרעה ש"ד פ"ד)), והנה קטנות כביכול לשכר את האוון הוא קטנות הדעת, כביכול כמו קמן שאין לו דעת שלם, וגדלות נקרא דעת שלם (הכל לשכר את האוון), וזהו שיש לפרש וירא אלקים את בני ישראל, היינו שהם בני ישראל הזעיר אנפין וגאולתו הוא דוקא בהיות בגבהי סרומים הדעת בגדלות, על כן וידע אלהים היינו כסדר המדריגות מהראוי להאיר המוחין דבחינת אלקים היינו קטנות, ואחר כך מוחין גדלות הדעת, אבל לא יכלו להתמסמה כנדוע, וידע אלהים מה שהיה ראוי להיות בחינת אלקים קטנות, הנה המשיך הדעת גדלות, וזהו שתירגם המתרגם ואמר במיטריה למפרקהון הוי"ה, להיות זה הדבר לא היה כעת בזמן ששמע אלקים צעקתם, רק הש"י אמר שיעשה הפלא הנפלא הזה בעת יציאתם לפדות אותם על ידי בחינת המוחין גדלות הנקרא הוי"ה היינו שיקדים הגדלות, והנה לבעל המדרש הוקשה כנ"ל למה אמר ומשה בוא"ו החיבור, על כן פתח וידוע דרכיו למשה, היינו הש"י הודיע דרך הקץ למשה מה שיעשה בזמן היציאה, וזהו שאמר בפסוק (תהלים קג ז) לבני ישראל עלילותי"ו (הבן לשון עולל, שהיא בחינת קטנות), רחום וחנן הוי"ה, ויראתי להרחיב הדיבור והמשכיל יבין, ותשכיל ותבין למה אמר ומשה בוא"ו, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו, והשם הטוב יכפר בעדינו, וכל דברינו כדרך אפשר

(ו) **עוד** במדרש (שמ"ד ג א) ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי (שמות ב ט) עד עתה לא באה צעקתם לפני שלא הגיע הקץ שאמרתי לאברהם (בראשית טו יג) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה עכ"ל, נראה לי דבא לתרץ ועתה משמע ח"ו שעד עתה לא שמע, על כן אמר שעד עתה לא הייתי יכול להביא הצעקה לפני כי היתה הגזירה נזורה, אבל עתה שהגיע הק"ץ (הגם שלא השלימו ת' שנה אבל על כל פנים יש מקום לקיים הגזירה משנולד יצחק), הנה מקובל צעקתם ובאה לפני להשניח בה, ומדקדק זה סתיבת צעק"ת ע"ת ק"ץ.

חכם כי אין לו מוחין דגדלות, בן מלכי קדם היינו מלכין קדמאין שהיה בכחינת ב"ן קודם הארת מ"ה החדש, הבן הדבר

יא) ענין הכריכה ביחד באחד פס"ח מצ"ה סרו"ר, כי מספר כולם תשכ"ט, וכולם ביחד לרמוז הוספת הכולל, אז יעלה מספרם תש"ל מנין הראשי תיבות של שמע וברוך יחודא עילאה ותתאה, ויתפרש עוד אי"ה במקום אחר א, וכל דברינו בדרך אפשר, ותתבונן מה שכתוב בזהר (תיב לח.) לילה עבדית נוקמין במצרים, ויומא אפיק לון בריש גלי, ואמרו עוד (שמרר יב ד) וי"י הולך לפניהם יומם, הוא ובית דינו, הבן הדבר

וכי לא היה להם מוח בקדקדם לומר על הש"י בן חכמים בן מלכי קדם, אבל כאשר תתבונן בכתבי טרן האריז"ל שאז בזמן הנלות היה הזעיר אנפין תלת גו תלת, והיה פרעה סובר שיתעכבו המוחין ולא יתגדל ח"ו, וכבר ידעת דעל ידי הנידול מתהווה גאולת ישראל (כאשר תתבונן בדבר בעיונך בפרי עץ חיים (שכיא פ"א)), וגם נודע לך שבנין הזעיר אנפין הוא ממלכין קדמאין היינו העולמות שבראן הקב"ה והחריבן (כנודע להמועטים מעץ החיים), כאשר תתבונן היטב בכל זה תבין מה שאמרו המכשפים הללו שמענו שבן חכמים הוא, רק בן חכמים ולא אמרו

א) עיין הוספות מהרצ"א על ס' סוד מרע ועשה טוב סימן קמג

מאמר י

שם החג

בו ידובר איזה טעמים בשם החג הקדוש הזה, ואגב ידובר בו איזה גרגרים בדברי התלמוד מסכת פסחים, לקיים תקנות משה (מגילה לב) דתיקן להם לישראל שיהיו דורשין בענין היום, ונקרא המאמר בשם שם החג.

על שפסח על בתי בני ישראל וכו' כנגפו את מצרים ואת בתינו הציל, עד כאן דברי הקדוש זצוק"ל ודבריו ז"ל מתוקים לחיך

ב) אבל עוד מהראוי לתת לב, דהגה גם בתורה שבעל פה בכל המשניות והתלמודים והברייתות ומדרשים נקרא בשם חג הפסח, והנה (תיי יא) גם התורה שבעל פה מפי הגבורה ניתנה, ונראה לי, דידוע בחינת תורה שבכתב ותורה שבעל פה הם בחינת זעיר ונוקביה כידוע (שם קנא), והנה (שם יז) בחינת מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה, כשהיה הגלות היה בסוד נאלמתי דומיה, וכשהגיע זמן הגאולה נקרא פסח היינו פ"ה ס"ח והגדת לבנך, ובחינת זעיר אנפין תורה שבכתב בזמן הגלות כביכול היה בכחינת תלת גו תלת בהעדר המוחין דגדלות, וכשהגיע זמן הגאולה אז נמשכו המוחין חכמה בינה דעת, ולזה מרמז מצ"ה ג' פעמים מ"ה, על כן בתורה שבכתב נקרא החג חג המצות ובתורה שבעל פה חג הפסח כל אחד כפי הישועה שנעשה בזמן הגאולה, בין

א) יש להתבונן, ככל התורה נקרא שם החג הזה חג המצות וכפי ישראל קוראים אותו בשם חג הפסח, ולשמע אוזן שמענו אומרים בשם הרב הקדוש המפורסם בישראל בתורה ובקדושה כבוד שמו מו"ה לוי יצחק מבארדיטשוב זצוק"ל (קדושת לוי בא ד"ה ואמתם), דהנה כתיב בתורה (שמות יב לט) ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות וכו' וגם צדה לא עשו להם, והש"י שיבחהם בזה על ידי נביאו (יש"י ב ג) כה אמר י"י זכרתי לך חסד נעורייך וכו' לכתך אחרי במדבר וכו', היינו שלא אמרו איך נקח צדה רק האמינו כי"י ובפחו בישועתו ולא לקחו רק הבצק ואפו מצות, והנה פסח שאכלו ישראל בזמן המקדש על שום שפסח המקום ברוך הוא על בתי אבותינו וכו', ועל כן הוא ית"ש קורא בתורתו את שם החג חג המצות, שהוא ית"ש משבחה את כנסת ישראל שאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות [וגי] וגם צדה לא עשו להם, וכנסת ישראל קוראים את שם החג חג הפסח, משבחים להקב"ה

במנהדרין (עד) דלכו"ע בפרהסיא חייב למסור עצמו וכו', ומפרש רבינו תם דצלם זה שעשה נבוכדנצר לאו עבודה זרה הוה אלא אנדרטא שעשה לכבוד עצמו וכו' ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודם המעשה היו יכולין לברוח כמו שעשה דניאל וכו', עכ"ל, והנה דבריהם ז"ל אינם מוכנים, דעל תירוץ רבינו תם שהיה הצלם רק אנדרטא לא ידענא מה מועיל הקל וחומר מן הצפרדעים הרי וחי בהם כתיב אפילו במצות, ומכל שכן בדבר כזה שאין בו שום ציווי ואדרכא עוברים על (בראשית ט ה) ואך את דמכם וכו' בהמסרם את עצמם שלא לצורך, (ואפילו מאן דסבר ליה אפילו במקום שאמרו יעבור ואל יהרג אם החמיר ומסר את עצמו שכרו אתו ופעולתו לפניו, זה דוקא בעניני מצות התורה מה שאין כן כאן, ומהצפרדעים אין שום ראייה שהרי נצטוו על ככה), ועל תירוץ הר"י שהיה להם לברוח גם כן לא אדע פירושו של הדברים, וכי מפני שדרשו קל וחומר מצפרדעים לא ברחו הרי הקל וחומר פריכא, דשאני הצפרדעים שהיו מצווין באותו הזמן למסור את עצמן לכבשן האש בגזירתו ית"ש, מה שאין כן הם שלא נצטוו, (והנה על תירוץ הר"י ז"ל יש לתרץ דהקל וחומר שנשאו מצפרדעים הוא כן, דהרי הצפרדעים לא היו מצווין בפרטות, אלו ילכו לתנורים ואלו ילכו לבתים, ואף על פי כן כתיב ועלו וכאו בביתך מרצונם, שכל אחת מן הצפרדעים רצתה לעשות רצון קונם לילך אל התנורים, הגם שגזירתו ית"ש היה מתקיים על ידי אחרים מהצפרדעים, מזה נשאו חנניה מישאל ועזריה קל וחומר ולא הצילו את עצמם לברוח, מיהו גם זה דוחק דאף על פי כן הקל וחומר פריכא דשאני צפרדעים דאפילו היו מצווין על ואך את דמכם וכו' בכאן לא היו מצווין, כיון שיש בכאן על כל פנים ציווי הש"י על כל פנים בדרך כלל שילכו גם כן אל התנורים, מה שאין כן חנניה מישאל ועזריה לא נצטוו, וחוצ לזה הרי הצפרדעים אינם מצווים על ואך את דמכם וכו' והם נצטוו וכשיכולין לברוח מחוייבין לברוח)

ונראה לי לומר בזה אחר שנקדים דברי מרן האריז"ל (בחשבו בכל מכה ומכה מה שהוכה על ידה שיעור קומת הסטרא אחרא, הנה) במכת הצפרדע כתב

בין והתבונן ועוד חזון למועד אי"ה יתבאר בארוכה, (עין מאמר ד דרוש א ע"ד רמז ד"ה הנה)

ג) ר"ש פסחים (ב) הללוהו כל כוכבי אור וכו' (תהלים קמח א) הא קא משמע לן אור דכוכבים נמי אור הוא, נפקא מינה לנודר מן האור וכו', יש להתבונן לפי זה למה נשמע לנו הדין הזה במקום שהוא דייקא, והנה יעויין בכתבי האריז"ל (פרע"ח ש"ו פ"ו) הללוהו כל כוכבי אור, התכללות היצירה בכריאה, והנה נדר ידוע (ספרי פ' מסות) דהוא בחיי המלך, ושכועה נשבע במלך (חיי המלך הוא המוחזין נקראו חיים כידוע (פרע"ח ש"ה פ"א)) מוכן למשכיל, והנה ידוע גם כן (ת"ו ט) אימא מקנת בכורסייא הוא כריאה, וזעיר אנפין מקנן ביצירה, והנה באתר התכללות יצירה בכריאה, [משמע] דין דנדר ושכועה בענין האור, והבן

ד) משנה (פסחים מט) ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו וכו', ירושלמי (פסחים ג ז) אמר ר' יוסי בן ר' בון בא וראה מה גדול הוא השלום, שהוקש לשני דברים שחייבין עליהם כרת מילת בנו ושחיטת פסחו, עכ"ל, עיין (ביפה תאר) [בפני משן] סעודת אירוסין קחשיב ליה בשלום דמשום איקרובי דעתא הוא עיין שם, והמשכיל על דבר יתבונן בכתבי מרן זלה"ה (פרע"ח שכ"א פ"א) דם פסח ה' גבורות דנוקבא, דם מילה ה' חסדים דפומא דאמה דדכורא, ועל ידי זה מתהווה היחוד לארום וארוסה ויהיה שלום בבית, והש"י יברך את עמו בשלום, ותתבונן בדקדוק מאמר ר' יוסי גדול הוא השלום, ומגדלתו יתן כביכול לכנסת ישראל, ומשם ישאו הרים שלום

ה) עוד בגמרא פסחים (נג), עוד זאת דרש תודום איש רומי, מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמשרו עצמן על קדושת ה' לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים, ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת ה' כתיב בהו (שמות ז כה) ועלו וכאו בביתך ובתנורך ובמשארותיך, אימתי משארות מצויות אצל התנור כשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת ה' על אחת כמה וכמה, וכתבו התוס' (ד"ה מה ראו) פירש הקונטרס מה ראו שלא דרשו (ויקרא יח ה) וחי בהם וכו' (יומא פה), וקשה והא בפרהסיא הוה ומסקינן

ובכאן שמחה מה זו עושה הלא זה הוא שאלת הבן רשע, אבל מוכן הדבר על פי מה שאמרו רז"ל (כתובות ג) לא תהוי בעבורי אחסנתא אפילו מכרא בישא לכרא מכא דבהמשך הזמן יפוק מיניה זרעא מעליא, והנה בכאן הדין הוא להקהות את שיני הבן רשע לומר לו בעבור זה עשה י"י לי, לי ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל, ואיך צודק זה דהנה הרי לפנינו שנגאל, כי לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה אלא אף אותנו גאל עמהם, דחינו כשאנחנו רואים את עצמנו כעת מיוחסים לזרע ישראל הנה על כרחך היינו בתוך גלות מצרים, דהיינו ניצוצים הקדושים שבתוכינו היו שקועים במומאת מצרים וגאל אותנו הש"י עם אבותינו, לפי זה הנה גם כן הבן רשע שהוא מיוחס כעת בתוך זרע ישראל איך יתכן לומר לו אילו היה שם לא היה נגאל והרי נגאל, כיון שהוא כעת במציאות בתוך קהל קדושים, אבל הענין הוא, אילו היה שם הוא בעצמו לא היה נגאל, ומה שנגאל הוא בודאי בזכות תולדותיו דצפה הקב"ה דיפוק מיניה זרעא מעליא, ומעתה צודק מאד גם בשאלת הבן רשע לשון והיה שהוא לשון שמחה, היינו שמחה תהיה לך גם בשאלת הבן רשע כי אילו היה שם לא היה נגאל, ולמה נגאל על כרחך דיפוק מיניה זרעא מעליא, וזהו שאמרו רז"ל בשורה טובה נתבשרו שיהיה להם בנים ובני בנים, הבן כי קצרת, (עין מאמר ה סימן יח).

ז) **משנה** (פסחים ג) אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, משנה הזאת מרמזת כשהגיע האדם בהתחלת שנת הי"ד או באת הנשמה עם היצר טוב אל האדם אז בודקין את החמץ היינו היצר הרע שהיה אצלו עד היום, והבדיקה צריכה להיות לאור הנר היינו לאור הנשמה שבאת אל האדם (משלי כ כ) נר י"י נשמת אדם, והנה בהסיר החמץ מן נ"ר נשאר יב"ק, תבין מה דכתיב ביה ביעקב כשהסיר החמץ הוא הס"מ שנאבק עמו כחשך, ולאור הנר כשעלה השחר הסירו, אז נאמר (בראשית לב כג) ויעבר את מעבר יב"ק, ויבואר אי"ה להלן.

כתב (פרעה שכיב פ"ו) ומכה זו יצאה מיסוד דמלכות דקדושה והכה למוחין דמלכות רשעה וכו' מקום הדעת שלה, עד כאן, והנה נקרא צפרדע צפור שיש בו דיעה כמו שאמרו רז"ל (תנא"ר פ"ו) על כן הוכה על ידו המוחין דמלכות הרשעה מקום הדעת, והנה בנבוכדנצר כתיב (דניאל ב לה) אנת הוא ראשה די דהבא שהוא הראש מקום הדעת דמלכותא חייבתא, ובחנניה מישראל ועזריה כתיב (שם א ה) ילדים אשר וכו' ויודעי דעת ומכיני מדע וכו' נתן להם האלקים מדע וכו', והנה נבוכדנצר עשה צלם די דהב להגביר כח מלכותו כאשר אמר לו דניאל והודיע לו אנת הוא רישא די דהבא, והנה לו יהיה שלא עשאו לעבודה זרה עם כל זה רצה להגביר בזה כח ממשלתו, וגזירתו ית"ש היה לאבד מלכותו מתחת השמים כאשר הודיע דניאל, והנה חנניה מישראל ועזריה דכתיב בהם יודעי דעת וכו' נתן להם האלקים מדע וכו' הם היו מוכנים אשר על ידם יתקדש כבוד שמים ויוכנע הרישא דדהבא של מלכות הרשעה (מקום הדעת) היא מלכות בכל, והנה הגם שנאמר שהיה הצלם רק אנדרטא, והגם שנאמר שהיו יכולין לברוח, עם כל זה בנשאם קל וחומר מצפרדעים, מה הצפרדע צפור שיש בו דיעה יש בו דעת קל ממה שהפביע בו היוצר, היה מוכן להכניע ולהכות המוחין דמלכות הרשעה והם אינם מצווין על קדושת ה', אנו שמצווין על קדושת ה' ונתן להם [לנו] הש"י מדע והשכל על אחת כמה וכמה שאנו מחוייבים לקדש שמו הגדול להתוודע ולהגלות כי הוי"ה הוא האלקים ולהכניע הראש דמלכותא חייבתא מקום הדעת, וזהו שאמרו חנניה מישראל ועזריה (שם ג יח) והן לא ידי"ע להוא לך מלכא וכו', היינו לא יהיה לך תנכורת הדעת במלכות שלך כי תתבמל מלכותך (ועין אגרא ומלא וארא ד"ה ועתה ו).

ו) **במד"ש** (מבלתא בא יב כו) והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה וכו' (שמות יב כו) בשורה טובה נתבשרו שיהיה להם בנים ובני בנים, עד כאן, והוא פלאי אין מן הצורך להאריך, ונראה לי דבא לכאר אומרו (ויקרא א ז) והיה הוא לשון שמחה

מאמר יא

חולו של מועד

בו ידובר עניני חול המועד.

הכל להתוודע ולהגלות אל אחד בראן יוצר אחד יצרן). כן הוא בקדושת הזמן בין קדש לחול הוא חולו של מועד, עד כאן דבריו בקצת תוספת ביאור, ומעתה תבין, כיון שחולו של מועד ממוצע בין קדש לחול, על כן גרמו עיקר איסור המלאכה בתורה ונמסר הדבר לבני אדם, הבן הדבר, ועוד יתבאר אי"ה, (עין סיון מאמר ו סימן ב, כסלו שבת מאמר ד סימן עג).

(ב) חול המועד הוא גם כן בכלל (תהלים א ג) אשר פרו יתן בעתו עונת תלמידי חכמים כמו שבת ויום טוב, וסימנך חוליו ש"ל מועד בגימטריא ת"ק, חיבור רמ"ח איברין דדכורא ורנ"ב דנוקבא, ויתבאר עוד אי"ה

(א) למאן דסבר ליה (עין או"ח תק"ל ב"י) דמלאכת חול המועד אסורה מדאורייתא, רק שנמסר הדבר לחכמים אשר הם יפרשו איזה מלאכה אסורה ואיזה מותרת, ומהראוי להתבונן בזה איזה טעם, נראה לי שמוכן הדבר על פי מה שאמר הרב הק' המפורסם בישראל כבוד קדושת שמו מוריני הרב פינחס מקארעץ זצלה"ה, באשר ידוע (ע"ח ש"יב פ"א) שלכל הענינים והנבראים ומיני המדריגות מחולקים במעלה אשר הם בעולם יש אמצעי ביניהם, כמו בין דומם לצומח (אלמוג הוא דומם וצומח), בין צומח לחי (כמף חי), בין חי למדבר (אדני השדה)*, וכן בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה קרי וכתוב (כל הענינים האלה הוא

* בע"ח כתב דהממוצע בין צומח לחי, אדני השדה ובין חי למדבר, קוף ע"ש (וכ"כ במדרש פנחס לב, יג).

מאמר יב

ספירת העומר

בו ידובר מעניני העומר וספירת העומר כיד יי הטובה עלינו.

אחריך, משמע מה דקאמר מקודם ואתה את בריתי וכו' הוא ענין אחר אשר תלוי רק באברהם ולא בזרעו, על כן דרש זה על מצות העמר, והנה כתב הרח"ו זצלה"ה (פרע"ה ש"כ פ"ז) כי בימי העמר טוב לתקן עון הברית, קר"י בגימטריא עמ"ר, וכתב על זה הרב מו"ה ר' מאיר פאפירש זלה"ה (שם) וזה סוד י' פעמים ע"ב כמנין עמ"ר מלא (ע"י"ן מ"ם ר"י"ש), כי הספה בבחינת חס"ד, עד כאן, ומעתי תלך לבטח בדברי רבותינו, כיון שמוכרח מהפסוק דקאי ואתה את בריתי תשמור על ברית אחר (זולת מצות המילה) התלוי באברהם דייקא מדתו מדת החס"ד, ואיזה זה מצות העמר שמתקנין על ידו חטא הברית מה שהטאו בקר"י (בגימטריא עמ"ר), ופגמו במפת הלובן שהוא פגם בחסד אברהם, והנה כמלא העמר בימים זהם בזמן הזה שהוא בגימטריא שיעור הקומה

(א) במדרש (פרשת אמור פרשה כח (נ) וז"ל, אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שעל ידי מצות העמר זכה אברהם לירש את הארץ, הדא הוא דכתיב (בראשית יז ח"ט) ונתתי לך ולזרעך אחריו על מנת ואתה את בריתי תשמור ואיזה זה מצות העמר, עכ"ל, והנה הוא דבר מתמיה מהיכן שפט דקאי על מצות העמר, וגם למה נקרא מצות העמר ברית, וגם לו יהיה דמצות העמר נקרא גם כן ברית אף על פי כן למה אפקיה ממשמעותיה הפשוט דקאי על ברית המילה הנאמר שם מבואר בפרשה, ונראה לפרש, דהנה הוקשה לו בפסוק ואתה את בריתי וכו' אתה וזרעך וכו' זאת בריתי וכו' המול לכם וכו' דקשה הוה ליה למימר בקיצור אתה וזרעך אחריו תשמרו את בריתי המול לכם וכו', ומדקאמר מקודם ואתה את בריתי תשמור ואחר כך אתה וזרעך

דחג המצות היא גם כן שלא על ידי מעשינו, אם כן יש לו כזה מדריגות יום השבת (*), אם כן התורה כשרצתה לרמוז לנו טעם המצוה אמרה בלשונה הקדוש וספרתם לכם, להנאתכם ולטובתכם, ממחרת השבת, רצ"ל להיות היום הראשון הוא בכחינת שבת וכאין ההארות שלא על ידי מעשיכם ואין לזה קיום

עד אשר תספרו יום אחר יום ונעשה הדבר על ידי מעשיכם ויהיה הדבר לכם לקיום, על כן קראתו התורה שבת בכדי להשמיענו טעם המצוה, בין והתבונן, ועוד יתבאר. (עיי' אנרא דפרקא סימן קצ"ו).

ד) **במדרש** (ויקרא כ"ג) תני ר' חייא, וספרתם לכם וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הן תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, עכ"ל, והוא לפלא בעיני כל רואה, והנראה דהוקשה לו תיבת תהיינה דאין לו ביאור, דהאיך יצוה לנו הש"י אשר השבע שבתות תהיינה תמימות והרי הזמן אינו מסור בידינו, על כן פירש אימתי הם תמימות בזמן וכו', והוא, דהנה (ע"פ ש"כ פ"א) הארת מוחין העליונים כביכול נקרא רצוין (כי הרצון הוא כמוה כביכול), והנה כתבנו למעלה (סימן א) שהארת המוחין הנעשים כליל א' דחג המצות הוא שלא על ידי מעשינו על כן אין לזה קיום, וצונו הש"י מצות ספירת העמר ואז יום אחר יום נעשים הארות המוחין על ידי מעשינו ויש לזה קיום, והנה תמי"ם בלשון הקודש הוא על דבר שאין בו הסרון, על כן יש לו יסוד וקיום, (ראיה לזה (תהלים לו י"ח) יודע י"י ימי תמימים ונחלתם לעול"ם תהיה), ולפי זה יפורשו היטב דברי ר' חייא כדהוקשה לו תיבת תהיינה הרי הזמן אינו מסור בידינו, לזה אמר דהכי פירושו, שבע שבתות תמימות תהיינה אימתי הם תמימות בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, היינו דהתורה משמיענו מה שהארת המוחין נעשים כליל א' זה לא נקרא תמימות כי אין להארה זו יסוד וקיום כי לא נעשה הדבר על ידי מעשינו, (וזה נקרא אין ישראל עושין רצונו של מקום,

הקומה קומת החס"ד י' פעמים ע"כ, נשלם שיעור קומת החסד לאברהם, ועל ידי זה יירש אברהם את הארץ, הבן כי קצרתו.

ב) **וכיון** שהימים האלה מסוגלים לתקן עון הברית, אשר פנס הברית בעוה"ר הוא בצדיק יסוד עולם נקרא א"ל ח"י (וה"ג יא) על כן הימים הנספרים במצות התורה הלא המה מ"ט ימים בנימטריא א"ל ח"י, הבן, (עיי' ח"ב דף לג ע"ד)

ג) **בפסוק** (ויקרא כ"ג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' ובאת לנו הקבלה בתורה שבעל פה (תרגום) ממחרת יומא טבא, וכמו שהוכיחו רז"ל בדרשותיהם כל אחד כפי לימודו כמבואר במסכת מנחות (ס"ה) ובתורת כהנים (אמור פ"ב) ובמדרשים עיין בדבריהם, והנה ידוע דנתפקרו בזה הצדוקים ואומרים הכונה הוא שבת ממש, והנה מהראוי לכל משכיל להתבונן מה זאת עשה הש"י לנו שכתב בתורתו תיבת שבת לשיצטרך כזה לימודים שונים בתורה שבעל פה שהכוונה בזה על יו"ם טו"ב וכא על ידי זה טעות למינים שאינם מאמינים בתורה שבעל פה, הוה ליה למיכתב בפירוש ממחרת יום הראשון ולא נצטרך לשום דבר, וכפרט שלא יהיה בזה אריכות לשון, אך יובן הדבר על פי מה שכתבתי לך כמה פעמים שכל האורות נתהוו כלילה הראשונה בגבהי מרומים בדרך נס שלא על ידי מעשינו (וכן הוא בכל שנה), אך להיות הדבר שלא על ידי מעשינו אין קיום להאורות והמוחין ההם, על כן צונו הש"י מצות ספירת העמר לספור מחדש יום אחר יום ונכנסין המוחין לאמ לאמ על ידי מעשינו ולזה יש קיום כיון שהוא על ידי מעשינו, וכיון שנגמרין כל המוחין על ידי מעשינו אז הוא יום קבלת התורה חג השבועות, וזהו וספרתם לכם לטובתכם ולהנאתכם שיהיה קיום לקבלת המוחין אל התורה, והנה החילוק שבין שבת ליום טוב מבואר בכתבי סרן האר"ז"ל (פרע"ה ש"כ פ"א) שבת נקרא קדש היא לכם מה שאין כן יום טוב מקרא קדש, שבשבת באים המוחין דחכמה (חכמ"ה נקרא קד"ש) מעצמם שלא על ידי מעשינו, מה שאין כן יום טוב מקרא קדש לשון הזמנה לקדש כענין (שמי"א ט יג) אחרי כן יאכלו הקרואים, היינו שאנחנו מזמינים את הקדש על ידי מעשינו, והנה תבין לפי זה קדושת היום של יום טוב הראשון

כי המוחין הנקרא רצון אינן נעשין על ידי ישראל), על כן צונו הש"י וספרתם לכם וכו' ו' שבתות תמימות (בקים) תהיינה בזמן שישראל עושין רצונ'ו של מקום, היינו שעל ידי מעשה ישראל נעשה הארת המוחין אז תהיינה תמימות בקיום, הכן, (עין אנא דפרקא סימן קצו).

ה) **עוד יש לבאר דברי ר' חייא הנ"ל**, ידוע (פרעה שכיב פיו) ענין הספירה הוא גם כן ספירת ז' המדות הנ"ת נהי"ם, בכל שבוע מדה אחת, ובכל שבוע מכררים ניצוצים אחרים מהמדות שנפלו בשכירה וכן מה שנפלים בכל עת בעוה"ר, דהיינו כמדת אהבה שבאדם (הוא מדת חסד) אם אוהב את הדבר אשר הזהיר הש"י להרחיק, וכן כמדת היראה אם מתיירא מן הדבר אשר הזהיר הש"י וכיוצא, והדבר ידוע למשכילים, והנה עליית הניצוצין בפעולת האדם הוא בהעלות האדם כל אחת מהמדות לשורשו על ידי התשובה שלימה, כי על ידי מדת התשובה יתקנו הניצוצות מהשכירה לבוא למוד פרצוף אדם, (יונעם למשכיל על דבר ולמועם מעץ החיים), ומה שהיה איזה מהמדות רק נקודה בכת, יתוקן בהתפשטות בהרמת ראש להיות קומה שלימה תמימה באדם, לאהוב את הכורא ית"ש ולירא ממנו וכיוצא, והוא בהשכיל בחכמה וכינה ודעת, כי כל האהבות והיראות הם במלים לעיקר המציאות ואין להם מציאות זולת שפעו ית"ש, התבונן מאד ידידי, ובוה תשכיל על דבר באמרו שבע שבתות תמימות תהיינה, תמימות דייקא בהרמת ראש קומה שלימה תהיינה דייקא הויה מחדש על ידי מעשיך, וזהו שאמר ר' חייא אימתי (תהיינה) הם תמימות, כשישראל עושין רצונו של מקום שזה היה רצון הקדום כביכול (ביד ג ט) היה בונה עולמות ומחריבן אמר דין הניין לי ודין וכו', בכדי שיהיה בחירה בעולם ושכר ועונש, וזהו שאמר וספרתם, יוכן גם כן מלשון ספיר ובהירות, ידעתי ידידי אשר דברי אלה לא יובנו רק להמשכילים, ואין דברינו רק להחפצים באמת, יהי חלקנו עמהם.

ו) **אמר הקדוש המפורסם בישראל מורינו הר"ר פנחס מקארעץ וצוק"ל** (מדרש פנחס דף כג אות כז), איתא בכתבים שיכוין כל אחד בימי הספירה לתקן שורש נשמתו, כי עמ"ר בנימטריא י"ש, היא חכמ"ה יש

ע' יל"ש ח"א רמז קעג.

מאין והחכמ"ה מאי"ן תמצא, וכל אחד יש לו שורש בחכמה, ולכך אומרים בימי הספירה כל ישראל י"ש להם חלק וכו' לתקן נשמת כל אחד ולהעלות אותו, ובאמירת מסכת אבו"ת גם כן היא כוננת כל הספירה, עד כאן דבריו, נראה לפרש, דהנה המוחין נקראו אבות כידוע לך, ותתבונן שמעשה אבות קדמו בתורה לסיפור נתינת התורה, הנה גם אנחנו עוסקים במסכת אבו"ת קודם חג השבועות זמן מתן תורתנו, ובפרט לפי דרכנו אשר כל הנהו מילי מעלייתא משנת חסידים מסכת אבו"ת נלמדים ממעשה האבות אשר מבוארים בתורה, המשכיל יתבונן, על כן שם המסכת אבו"ת, והתחלת המסכת משה קיבל תורה וכו' הכן, (עין אנא דפרקא סימן קצו)

ז) **עוד** אמר הקדוש הנ"ל (שם), מה שנידון בין פסח לעצרת הוא יותר מראש השנה, רק שבראש השנה הוא מצד הנכורות ובימים הללו מצד החסידים, עד כאן דבריו, לדעתי הקלושה מוכן הדבר, בראש השנה הוא מוד הדורמיטא שינה המתלקות המוחין עד שמתעוררין על ידי השופר, ובימים האלה הוא כהיפך לטובה קבלת המוחין בכל יום כנודע להבאים בסוד י"י, והש"י ידוע האמת.

ח) **עוד** אמר הקדוש הנ"ל (שם), להיות הימים האלה תיקון הנשמות בשרשם בחכמה, הנה ר' עקיבא שורש נשמתו בחכמה נאמר עליו למשה (מנחת כט) שתוק כך עלה במחשבה, ונשמתו היתה גדולה וכו', ומה שאמר משה רבינו עליו השלום (שמות ד יג) שלח נא ביד תשלח אמר על ר' עקיבא א, והיה רוצה שיתנו התורה על ידו אלא שהיה מעולם המחשבה ולא היה יכול לבוא לידי דיבור לכך היה דורש תנין קוצין (שהוא שערות) שהוא (פרעה שיג פ"ג) גם כן בחכמ"ה, והתלמידים על שלא נהנו כבוד זה בזה (ככו"ד בנימטריא ל"ב נתיבות חכמה) היו פונמין במקום נבוה ולכך מתו, עד כאן דבריו, ולדעתי תתבונן בזה מוד הכתוב (משלי ג לה) ככו"ד חכמ"ם ינחלו, וגם כן תתבונן מפני מה מנהג ישראל תורה שלא לנחח השערות בימים ההם, והמשכיל יבין.

ט) **מעם** למה אין מברכין שהחיינו על מצות הספירה אמר הקדוש הנ"ל, להיות שאין זה דבר חדש, כי כל העליות (היינו כל המוחין) היו ביחד בליל

אמר תספרו חמשים יום (עיין בנמרא מנחות טו:), והנראה על פי מה שכתב כבוד מחותני הרב הקדוש בעל קדושת לוי זצוק"ל (פרשת נשא, לפסירה) מעם שאין מברכין שהחיינו על מצות הספירה, דהנה מצות הספירה הוא כעין ספירת ז' נקיים שהאשה סופרת לבעלה לטהר את עצמה אחר ספירתה, והנה כל מגמתה ותשוקתה להגיע ליום השמיני, דהיינו אחר שיעברו ימי ספירתה ויבוא יום המטהרה ותתחבר את עצמה לבעלה, וענין ספירתה הוא כדמיון איזה איש המצפה לאיזה יום התענוג, אבל יודע שהיום ההוא עוד במרחק הזמן כמה ימים, והנה הוא סופר בכל יום כמה ימים יש לו עוד להמתין ליום המקווה ההוא ובכואו יום המקווה ההוא הנה באה תשוקתו ועיקר מנמתו אשר אליו היה מצפה ומשתוקק בכל

הימים הנספרים (כענין שפירשנו (עיין בספר אגרא וכלה ויירא ד"ה וימל) וכן שמעתי גם כן בפסוק (בראשית טו ה) וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים הנה ביום השמיני מיבעי ליה *), אך הוא כמו שפירש רש"י בכמה מקומות וכן הוא על פי הדקדוק שלש"ת שבע"ת שמנ"ת מורה על חיבור כל הימים הללו ביחד וכמו שלעזר רש"י ז"ל (שמות י טב) אישמיני"ך, והנה אברהם אבינו לנודל תשוקתו לקיים מצות בוראו וכפרט מצוה כזאת למול את בנו לשמונה ימים (שעדיין לא מעם מעם המצוה הזאת), הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק מתי יבוא יום השמיני ותתמלא תשוקתו במה שיקיים מצות בוראו, הנה מיום שנולד יצחק עד יום השמיני היה מצפה ומשתוקק ליום ההוא המקווה, אם כן כל השמונת ימים היו בחיבור יחד לפועל ההוא, על כן נכתב שמנת ימים בחיבור כל השמונה ימים יחד בתמימות, הבן

וכמו כן פירשנו (אגרא וכלה וילך) מאמר משה בעת פטירתו אמר (דברים לא ב) כן מאה ועשרים שנה אנכי היום, מה תלמוד לומר היום (ודברי חז"ל (פסוק יג) ידוע ולפי הפשט לא נדע), אבל יתפרש על פי דברי ר' שמעון בן יוחאי באידירא זומא (וחיג רבא) קודם פטירתו אמר שכל ימי היתה מחכה ומצפה ליום ההוא, כי כל מה שהצדיקים משיגים קודם פטירתם אינם יכולים להשיג כל ימי חיותם וכמו שכתוב (תהלים קד טז) תוסף

בליל א' דפסח כנדע (מסוד החפזון), ואחר כך בימי הספירה הם נכנסין שוב מדריגה אחר מדריגה, עד כאן דבריו, ונראה לי לבאר עוד יותר, דברכת שהחיינו אינה באה רק על דבר שמשמח הלב שלא היה לו זמן רב טובה הלזו, והנה בכוא הטובה יגל וישמח הנה מברך שהחיינו, וכאן אדרבא, הנה אתמול היו כל המדריגות בהארה יחד וכהיום שבים לאחור, ומתחילין למנות ממדריגה הקטנה עד למחר יותר נבונה, וכן בכל הימים עד שמשתלמים כל המדריגות במ"ט ונשלם שיעור קומה על ידי מעשינו, ונמצא זאת המדריגה היא אז ביתר שאת מליל א' דפסח שהיו אז שלא על ידי מעשינו, וכהיום הושלמו על ידי מעשינו אז מברכין בחג השבועות שהחיינו, והבן, עיין סימן י"א.

(י) **בנמרא** (חגיגה י) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שכוני, נראה לי מעם לזה על פי פשוטו, על פי מה שכתבו הראשונים (פי הראש עה"ת) דמה שניתנה התורה בחדש השלישי לצאתם מארץ מצרים דייקא הוא כענין הבחנה, (יבמות מב.) כאשה דצריכה הבחנה נ' חדשים להבחין בין וכו', והנה לפי זה היה מהראוי להיות נ' חדשים שלימים, אבל כל כך היה הש"י משתוקק לחיבת ישראל עם קרובו כביכול וקיים הדין הזה בספירת יומי ושבועי, דהנה חוץ הימים הראשונים היינו ששה ימים שאינם כפול אבל כל שאר הימים הספירה היא כפול א) היינו צ"ב ימים, היינו צ"א יום חוץ מיום שנתארסה בו כפי הדין ותקנת חז"ל, נראה לי

(יא) **אשובה** עוד לבאר בפסוק (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, הנה יש להתבונן תיבת תמימות על פי פשוטו, וגם תיבת תהיינה (כמו שכתבתי לעיל (ח) אין לו ביאור וכי הזמן מסור בידינו ליתן לו הויה וקיום, הלא הש"י מחיה חיים בזמן שרוצה וכבר דברו בזה חז"ל במדרשיהם (כמו שכתבתי לעיל), ועוד דקדקו הראשונים הלא אין מצות הספירה רק ז' שבתות כדכתיב שבע שבתות תמימות ואחר כך

(א) היינו יומי ושבועי

(*) עיין בספר סידורו של שבת ח"ב דרוש ד פ"ב מ"ה, דף קמ"ו.

יום מתן תורתנו מ"מ ימים ואחר זה יום מתן תורתנו ביום החמשים, ואעתיק לך לשוננו, וז"ל (מאמר רביעי מל הרביעי פרק ראשון) דע כי זה הענין בעצמו שבא בספירת העומר בא ביוכל, ואמר (ויקרא כה ח) וספרת לך שבע שבתות שנים וכו' תשע וארבעים שנה, וכן אמר (ש) לקדש שנת החמשים שנה, ואחר שמצאנו זה בשביתת עבודת אדמתינו שהוא חיי הגופות, וכן בקבלת תורתנו שהיא חיי הגופות והנשמות, הורה שבא לענין גדול ונכבד, וכבר נודע שהקדמונים היו מייחסים כוחות כל הנמצא לשבעת כוכבי לכת ולשבעת גלגליהם, והיו מייחסים השבעה אקלימים שהם שבעת חלקי הישוב אליהם, והיתה אמונתם שהשמש הוא האלוה הגדול כמו שכתבתי למעלה (מל ב פ"ב), ואחריו הירח ואחרי כן החמשה הנשארים, סוף דבר כולם היו אלוהות אצלם, ולכל אחד מהם היו מיוחדים ממשלה, וכל אחד עוזר בששה האחרים, ודעתם זה היה לפי שהיו רואים שבעלייתם וירידתם ושאר תנועותם היו מתחדשות פעולות בעולם הזה עד שהיתה תפלתם ועבודתם אליהם, וכפי מספרם היו מקריבים שבעה ממיני בעלי חיים, כמו שראית בלעם הקוסם (במדבר כג א) שצוה לבנות ז' מזבחות ולהקריב ז' פרים וז' אילים, ולפי שכל אחד מהכוכבים היו מוצאים לו ממשלה מיוחדת, ושאר הכוכבים יעזרוהו, והכל כמו שחלק אותם לכל העמים ולשבע הארצות נמצא להם ז' ז' ממשלות, עד שהיו הקוסמים קוסמים על דרך המספר הזה, כמו שתירגם יונתן על מאמר יחזקאל (כא כה) שבועי שבועות להם, ונאמר שם על קסם נבוכדנצר, וזה היה נמשך לדעת הקודמים בתנועת הגלגלים שהם תשע וארבעים, כי לגלגל שבתאי צדק מאדים תשע תנועות לכל אחד, ולגלגל חמה שתיים, ולגלגל כוכב תשע, ולגלגל נוגה חמש, ולגלגל לבנה שש, עד שחשבו קצת מהראשונים כי לפי התנועות האלה היו הגלגלים מ"מ לפי התנועות של כוכבי לכת וכו', ולפי זה הענין היה הקידוש ביום חמשים ובשנת חמשים להורות על המניע שלא יתנועע (רצ"ל השם ב"ה אשר הוא מניע את הגלגלים וכל כוחותיהם כרצונו, ואין להם שום כח מבלעדי שפעו וכחו ויכולתו ית"ש), וענין זה המספר הזכירו ישעיהו הנביא (לי כו) ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים, וזה כולו להעיר אותנו שלא נמעה בדעת הקדמונים

תוסף רוחם יגועו, וזהו שאמר גם כן משה בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, דבכל המאה ועשרים שנה היה מצפה ומשתוקק להשנות היום ההוא, הנה כאשר בא היום ההוא נגמרה אצלו תשוקתו מכל הק"כ שנה בחיבור, וזהו שאמר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, הבן הדבר)

והנה כתב הרב הקדוש הנ"ל שעל כן אין מברכין שהחיינו על מצות הספירה כי אין התשוקה על הימים הנספרים רק על היום שאחר ימי הספירה אז מברכין שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה, כי כל ימי הספירה היינו סופרים ומצפים ליום הנכבד והנחשק ההוא, זהו תוכן דבריו בקצת תוספת ביאור, ולדעתי זהו שיש לפרש בפסוק וספרתם לכם וכו' שבע שבתות תמימות תהיינה, היינו שתספרו בתשוקה הנכבדת מראשית הימים עד סופם מתי יבוא יום הנודע ההוא יום מתן תורתנו, וכיון שבכל יום תהיו סופרים ומצפים ליום הנכבד ההוא יום החמשים, אם כן כל השבע שבתות תהיינה תמימות, היינו מחוברות (כמו שכתבתי לך בפסוק וימלא אברהם וכו' בן שמנת ימים), עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, היינו כל הז' שבתות תהיינה מחוברות למספר החמשים, על כן יום החמשים אינו לספירה כי כבר בא יום הנכבד אשר אליו נספר המספר, הבן הדבר.

(יב) מעם למנין ימי הספירה קודם מתן תורה מ"מ ימים, על פי מה שכתב הרב החיד"א מעם לגלות מצרים (בשם ילקוט דוד (ע"י מאמר ט סימן א)), דהתורה רוחניות ואינה חלה על האדם שיש לו מחשבות רעות ויצר זונה (ולב רע) כי התורה כולה טהורה, וזהו שאמרו שאומות העולם לא יכלו לקבל התורה, ולכך הכניע הקב"ה את ישראל בגלות מצרים להחליש כח היצר הרע אשר משכנו בחלל השמאלי שבלב ותוכל לשכון במ התורה (על ידי היצר טוב שהוא בחלל הימיני שבלב), עד כאן דבריו, על כן סופרין קודם מתן תורה מנין מ"מ מנין מספר ל"ב טו"ב, ועיין מה שכתבתי בשער ומאמר ל"ג בעומר (סוף סימן א) ותבין יותר.

(יג) ראיתי בספר הנחמד צדה לדרך מעם נחמד על פי פשוטו למנין ומספר ימי הספירה קודם

מהבורא ית"ש, וזהו שיש לרמוז בכתוב (משלי ב א) אם תבקשנה ככס"ף (היינו הוראת ההנהגה הניסיית אשר נתגלה בפועל כיום צאתנו מארץ מצרים והוא מבחינת החס"ד אשר רמוז בכס"ף כידוע (והיא רג)), וככ"ט מונים תחפשנה (היינו מנין מ"ט אשר אנו מונים להורות על הנהגת המכ"ע (בגומטריא אלקי"ם) והם מ"ט תנועת כוכבי השמים, הכל הוא כחפץ אלקי מבלי הסיר ההשגחה כרגיז), אז תבין יראת י"י, והנה קצרתי והמשכיל ירחיב הדבר.

יד) פסיקתא (פיסקא יב ג), באיזה זכות זכו ישראל ליקח את ארץ כנען בזכות העמר לפיכך משה מזהיר את ישראל והכאתם את עמר, עד כאן, הדקדוקים ידועים, ומה שאני יכול לציין כעת הוא שהמדרש דקדק ארץ כנען דייקא, ידוע (לקי"ת לך בנ). כנען מבחינת חס"ד דסמרא אחרא, וכשישראל לקחו מידו את הארץ התצרכו לעשות מצוה שהיא מבחינת החס"ד דקדושה, והנה ארסו לך, עמ"ר בגומטריא ש"י, הוא י' פעמים א"ל שהוא חסד כמה דאת אמר (תהלים נב ג) חסד א"ל כל היום, והנה כל ספירה בשיעור קומתה הוא עשרה, הנה עשר פעמים א"ל בגומטריא עמ"ר, ואי"ה נבאר.

מו) שם (ו, ה), רבי יוחנן אמר לעולם אל תהא מצות העמר קלה בעיניך שעל ידי מצות העמר זכה אברהם וירש את ארץ כנען שנאמר (בראשית יח ה) ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו וגו', על סנת ואתה את בריתי תשמור, עד כאן*). ר' שמעון בן לקיש אמר לעולם לא תהא מצות העומר קלה פן הוא גם כן במדרש רבה בעיניך שעל ידי מצות העמר עשה הקב"ה שלום וכבר פירשתיהו בסימן א'.

בין איש לאשתו, הדא הוא דכתיב (במדבר ה טו) והביא האיש את אשתו אל הכהן והביא את קרבנה עליה עשירית האיפה קסח שעורים וגו' ואיזה זה מצות העמר, עד כאן, והנה לכאורה הוא תמוה, דהרי מנחת קנאות של סוטה הוא מצוה אחרת ולא מנחת העמר שהוא מצוה לצבור, אבל המשכיל יבין הדבר על פי דברי הוזהר (ח"ג עפ"ט) אשר מנחת העומר שעורים הוא גם כן לבדיקה כביכול אשר נבדקה כנמת ישראל וטהורה היא ונקתה וזרעה זרע, עיין שם בזהר ותבין.

מאמר

הקדמונים אלא שנאמין שכל הממשלות תחת ממשלתו ית' כי לו לכדו הממשלה וכולם משרתיו עושים רצונו ולפיכך צותה התורה שלא לעבוד שום אחד מהם כלל ואמר (שמות כ ד) לא תעשה לך פסל, ואמר (דברים ד יט) ופן תשא עיניך השמימה וגו', וכמה מצות באו בתורה למחות זה הדעת, וכן קצת המספרים, הנה ימות עולם מספרם שבעה ובהיקף יריחו ז' כהנים וז' שופרות בשבעת הימים וכשביעי הקיפו ז' פעמים, וכן מספר הספירה והיובל הכל למסורת בעת זה לידע ולהכיר כי אין מושל זולתו, וזה יודע כמות כי כל הגלגלים צריכים למניע ראשון שאינו מתנועע, ובדרך זה יודע מציאות הש"י ואחדותו, ובמה שמעו הראשונים באותו דרך יודע לנו ממשלתו וגדולתו לקיים מה שנאמר (הושע י ד) כי ישרים דרכי י"י צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם כמו שאמרו חכמים זכרם לברכה, בשעת מתן תורה קרע הקב"ה ז' רקיעים ופתח ז' ארצות וכו' ואמר להם כינו בעליונים והכימו בתחתונים ודעו שאין אלוה זולתו, מיד פתחו והקדימו נעשה לנשמע עכ"ל, (עין מנחת המאמר פ"ה נר ג כלל ד חלק ה סימן קמג).

והנה לפי הנ"ל, הנה ימי הספירה מתחילין מסחרת יום צאתנו מארץ מצרים, והנה כ' הנהגות הם, אחת הנהגה הניסיית כשידוד המערכה מערכת הגלגלים והכוכבים, והנה זה נתפרסם ביום צאתנו מארץ מצרים שהראה הש"י איך הוא משדד מערכות השמים וכוכבי השמים וכסיליהם על ידי הארת חסדו לבניו, וההנהגה השנית הוא הנהגה המכעיית אשר מתנהגת על פי סידור הכוכבים במשמרותם ברקיע מבראשית, והנה הקדמונים היו סוברים שמסר הש"י מבראשית ההנהגה לכוכבים והם מתנהגים כמבע מבלי השגחה עליונה, (רק בזמן שנצטרך המשגיח לשדד מערכתם כהאיר מדת חסדו לבניו כמו בזמן צאתנו מארץ מצרים), והנה לפי המעם הנ"ל צונו הש"י לספור ב' בהשגחת המשגיח ככל עת ורגע ואין להם שום תנועה מכלעדי השגחתו ויכולתו ככל זמן ועידן, נמצא לפי זה אין לנו לירא מן שום דבר רק

(ב) כאן חסר, ולפי הענין צריך להיות "ציונו השי"ת לספור מ"ט ימים להורות שגם ההנהגה הטבעיית הכל הוא בהשגחת וכ"ו

מאמר יג

קריעת ים סוף

ידובר בו מענין שביעי של פסח, ומעניני קריעת ים סוף, ויתפרשו כמה פסוקים בפרשיות התורה, והגם שלא יבואו הדברים כסדרן רק קמא קמא דמטי לידן ואין מוקדם ומאוחר בדברי תורה, ונקרא בשם מאמר קריעת ים סוף.

ג) ויגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות יד ה) תירגם אונקלוס ארי אזל עמא, והיא לפלא דהוה ליה לתרגם ערק, ונראה לבאר על פי האמור בזהר (ח"ב מ) בפסוק וי"י הולך וכו' ללכת יומם ולילה (שמות יג ט), זכי אמאי הוי אזלי יומם ולילה יהכון ביממא ולא יהכון בליליא כבני אנשא דערקין וכו' אלא לאשתכחא כהו שלימותא דכולא דלית שלימו אלא יומם ולילה (היינו (היו קנ) מדת יום דכורא תורה שבכתב, לילה מדת נוקבא מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה), ואחר כך אמרו בזהר (שם), ויגד למלך מצרים, מאן קאמר ליה כו', אבל חכמוי וחרשוי איתכנשו לגביה ואודעוהו כי ברח העם, ואמאי קאמרו דא, אלא חמו בכחמתא דילהון דהוי אזלי יממא וליליא אמרו ודאי ערקין אינון עכ"ל, רצ"ל דהאיצטגנונים לא ידעו סיבת הליכתם בלילה הוא עביר מדת נוקבא תורה שבעל פה, ולפיכך בתרגום שהוא בתורה שבעל פה מתרגמינן על כרח אזל, להורות דהיודע סוד תורה שבעל פה יבין דהליכתם גם בלילה הוא הליכה ולא בריחה, אבל האיצטגנונים לא ידעו מזה הסוד ושפטו כי ברח העם, וכזה יונעם לך לשון הזהר ואודעוהו כי ברח העם, הנה לשון הזהר הוא תרגום ואמאי כתב הנך תיבות בלשון הקדש, ולפי דבריני יונה, הם לא ידעו סבת הליכתם בלילה הוא עכור תורה שבעל פה על כן אמרו כי ברח העם, הכן מאד

ד) ופרעה הקריב (שמות יד ט) קרב מיבעיא ליה, ודרשו חז"ל (שמרר טו ג) שהקריב את ישראל לתשובה, וכן הוא בזהר (ח"ב מ) רבי יומי אומר הא אתמר דקריב לן לתשובה עכ"ל, והנה אינו מכואר במקרא בפירוש תיבת לתשובה ונמסר בתורה שבעל פה, (וח"ג קנ) אית תשובה ואית תשובה, היינו תשובה"ה תשוב ה' אחרונה היא תשובה תתאה, ואית תשובה עלאה בה' ראשונה, והנה תשובה תתאה בה'

א) מנהג אבותינו תורה היא לעשות כל התמנות הראשים בכל קהלה בשביעי של פסח, נראה לי, להיות התמנות הראשון א) ממלכות בית דוד שבט בנימין שירדו לתוך הים זכו למלוכה לפי שעה היינו שאול מבנימין ב), על כן ותהי לחוק בישראל התמנות כל הממשלות בשביעי של פסח, ועוד יתבאר בזה א"ה

ב) נראה לי עוד מעם, דהנה כל מושל נקרא פרנס הדור, כענין שאמרו כמה פעמים בגמרא (ברכות כז) לדור שאתה פרנסו וכיוצא), והמעם כי על ידי המושל והנשיא כפי אשר ידריך את הדור כן תהיה הפרנסה, כענין שאמרו (רות א א) ויהי בימי שפוט השופטים (ודרשו חז"ל (ב"ב טו). דור ששפטו את שופטיהם, על כן) ויהי רעב בארץ, עד שעמד בוועז לנשיא ונתהוה שובע בעולם (רות א ו) כי שמעה כשדה מואב כי פקד י"י את עמו לתת להם לחם, תירגם שם המתרגם בזכותיה דבוועז צדיקא וכו' עיין שם), על כן נקרא הנשיא והמושל המדריך את הדור בשם פרנס, והנה אמרו רז"ל (פסחים קיח) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, והנה ביום ההוא אשר מסוגל לנס גדול קריעת ים סוף, בקלות הוא יצו חסדו קדוש יעקב לגזור פרנסה טובה לישראל אפילו ח"ו אין בידם זכות כל כך, ושמעתי מפי קדוש מחותני הרב הקדוש מהרצ"ה מוידיםשוב וצוק"ל, מלאכת אוכל נפש שהתירה התורה בכל יום טוב, הנה נכתב בתורה אצל שביעי של פסח, כי קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, והנה לפי דבריני הנ"ל תשכיל כמוב מעם מנהג ישראל למנות פרנסי הדור בשביעי של פסח דייקא

א) פירוש, קדם מלכות בית דוד
ב) עיין תרגום ירושלמי תהילים סז כז

כפסוק (תהלים נה יא) ישמח צדיק כי חזה נקם וכו', וכנסת ההודאה ואתה ברחמיך הרבים וכו' (כמלו שבת ד ט), ומעתה יתפרשו בכאן המקראי קודש, וירא ישראל את מצרים מת וכו', הנה הם בעצמם זכו לראות מפלת אויביהם, וירא ישראל ראייה שניה שאין זה מצד זכותם רק זה הוא מתגברת יד הגדולה, וכשהיננו זאת שאין זה מצד זכותם, אז ויראו העם את י"י, והבן כי קצרתי

ו) תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וכו' י"י ימלך לעולם ועד (שמות טו יז), להבין הסמיכות, נראה לי על פי מה דהקשו (עיי' סיון ב יב) הא דקיימא לן (ירושלמי ע"ג ג ה) דלא היה בארץ ישראל הר וגבעה שלא עבדו הכנענים עליה עבודה זרה, ואם כן האיך נבנה הבית המקדש על הר, ותיירץ הרב הגדול מה"ר אברהם רוזאנים ז"ל (הביאו הרב החיד"א בספר כסא דוד דף לג) דבכל מקום שקנתה השכינה והקדושה דמלכות שמים מקום, שוב אינה יכולה הסטרא אחרא לקנות שם מקום (כי מלכותו לעד קיימת), ואמרו רז"ל (במד"ב יב ו) באבן שתיה שממנה הושתת העולם, כביכול בשעת בריאת העולם התפלל הקב"ה שם ואמר יהי רצון שיכבשו רחמי את כעסי ואכנסם וכו', ואם כן קנתה מלכות שמים שם מקום ושוב אין מקום להשראת וכו' כי מלכותו ית"ש לעד קיימת עיי"ש, ועל פי זה תתבונן הפסוקים הנ"ל, תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך פעלת י"י וכו', רצ"ל אתה פעלת מן ימי בראשית שיהיה מכון לשבתך, כי קנית שם מקום כביכול, וכי תימא הרי עבדו שם עבודה זרה, לזה אמר י"י ימלך לעולם ועד, על כן מקום שקנתה מלכות שמים מקום שוב אין מקום וכו', והבן הדברים.

בה' אחרונה היא כחינת תורה שבעל פה מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, והנה רמזה התורה כפעם הראשון שצעקו בני ישראל אל י"י בצאתם ממצרים הנה נמסר תיבת תשובה בתורה שבעל פה, להורות דאפילו תשובה תתאה מהני לכל העונות והטאים ופשעים.

והנה אומר לך גם כן כפשוטו, דהנה על ידי העונות ח"ו מפרידין ח"ו בין הדביקים בין ו' לה', היינו כחינת תורה שככתב ותורה שבעל פה, והנה תשובה"ה תשוב ה' להתחבר כו' היינו תורה שבעל פה לתורה שככתב, על כן נמסר תשובה בתורה שבעל פה, הכן, ועוד אומר לך, נמסר תיבת תשובה בעל פה, להורות דעל פי משפטי התורה עיקר התשובה כפה וידוי דברים, כמו שאמר הנביא (יהושע ד א) קחו עמכם דברים ושוכו אל י"י.

ה) וירא ישראל את מצרים מת וכו' וירא ישראל את היד הגדולה וכו' ויראו העם את י"י כו' (שמות יד לא), הנה יש לדקדק וירא וירא למה לי הוה ליה למימר ואת היד וכו', ב' (וה"ג רפ) יד הגדולה הוא חס"ד ומהו החסד שנעשה למצרים, וכבר דרשו מזה כוהר הקדוש (ח"ב ג), ג' אמר כיון שראו את היד הגדולה הוא חס"ד או ויראו, הרי ירא"ה הוא כמדת הגבורה, הוה ליה למימר ויאבהו כי (ח"ז י) אהב"ה בחס"ד, והנראה על פי מה שמקובל לרבנותינו (דבש לפי ג ט), כשהנם נעשה לאדם בזכותו זוכה הוא בעצמו לראות כמפלת אויביו מה שאין כן כשאינו בזכותו, אבל בתגבורת מדת החס"ד ורחמי"ם אף על פי שאינו בזכותו זוכה לראות בעצמו כמפלת אויביו (עיי' ניסן ג ח) (עיי' כמאמרי פורים (אדר ז יא) מה שכתבתי שם

מאמרי חדש אייר

מאמר א

מהות החדש

בו ידובר הצירוף של הוי"ה השולט בחדש הזה, וסגולת החדש וכל הזמנים אשר בזה החדש.

זה בסגולה בחדש הזה, דהנה כל החולשות והחולאים על פי הרוב באים מן המאכלים שאינם לפי מזג האדם, והנה בחדש הזה התחיל המן לירד (תהלים עח סה) לחם אכירים (יומא עה) לחם הנבלע באיברים, ולא היה בא מזה שום חולי ושום מכאוב, נמצא בחדש הזה נתרפאו כל החולאים, על כן נשאר סכע קיים בחדש הזה סגולה לרפואה, עיין מה שכתבתי לקמן סימן ה'.

ד) **חדש** אייר נקרא במקרא ז"ו (פי"א ו, א לו), הנה אמרו רז"ל (מכלתא בשלח יז) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, הנה בחדש סיון ניתנה התורה, וירידת המן שהוא הכנה לתורה היה תחלת ירידתו כאייר, והנה בריאת חדש אייר היה על ידי אות ו' כמו שכתבתי לעיל (ב) מן ספר יצירה, ובריאת חדש סיון היה על ידי אות ז' כמבואר בספר יצירה (שס), והנה התורה נסמכת לאוכלי המן שירד בחדש הזה, על כן החדש הזה נקרא ז"ו, אות הז' נסמכת אל אות ו', לרמז לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

ה) **נקרא** זה החדש אייר, אמרו דרשי רשומות (קריים ז ח ידן יב, מביע ואתחנן קמ) שהוא ראשי תיבות **א**ברהם **י**צחק **י**עקב **ר**חל (מביע שס) הם ד' רגלי המרכבה, ואפשר להיות החדש הזה הכנה לתורה, והכנה לתורה היא על ידי המדות, על כן מעשה אבות קדמה בתורה אל המצות, כי במעשי אבות מבוארים המדות, על כן מנהג ישראל ללמוד מסכת אבות בימים ההם, וכפי דרכינו נקראת מסכתא זו אבות, מפני שכל המדות וחסידיה המבואר במסכת זו הכל נלמד ממעשי אבות כאשר הוא בכתובים אצלינו (דברים נחמדים תחלת מסי אבות), ועוד נקרא החדש אייר כגימטריא אר"ך, ומבואר בזהר (ח"ג רבב) שהוא לשון

א) **צירוף** הוי"ה השולט בחדש הזה יהה"ו, יוצא מפסוק בראשי תיבות (ירמי ס כג) 'תהלל המתהלל השכל וידוע (משנת חסידים מסכת אייר סיון פי"א א), וכאשר נתבונן בדברי מרן האריז"ל בסוד תפילין דרש"י ותפילין דרכינו תם (פרע"ח ש"ו פ"ט) הנה תפילין דרש"י הוא הוי"ה כפשוטה המאירה בחדש ניסן היוצא מפסוק (תהלים צו יא) 'שמחו השמים ותגל הארץ, ותפילין דרכינו תם הם כסוד צירוף יהה"ו היוצא מפסוק 'תהלל המתהלל השכל וידוע, וכתב האריז"ל (שער היחודים פ"ה) שהתפילין הללו המה מסוגלים מאד להשגת חכמה א*) (נראה לי כי המה כסוד המוחין דאבא חכמה על כן הצירוף הזה נרמז בפסוק הנ"ל השכל וידוע), כאשר נתבונן כל זה תבין כי גם החדש הזה אשר מאיר בו הצירוף הנ"ל מסוגל להשגה

ב) **בספר** יצירה (פ"ה מ"ט) המליך אות ו' בהרהור וקשר לו כתר וצרפן זה כזה וצר בהם שור בעולם ואייר בשנה וכוליא ימנית כנפש זכר ונקבה, עד כאן, על פי הדברים הנ"ל כיון שהצירוף הנ"ל המאיר בחדש אייר הוא 'תהלל המתהלל השכל וידוע והוא מסוגל להשכלה וידיעה כענין תפילין דרכינו תם, על כן שייך לחדש הזה בריאת הרהור שהוא כמות ההשכלה, ועיין מה שכתבתי עוד במאמר ב' פסח שני (סימן ג) ענין (פסחים ה) ו' מוסיף על ענין ראשון, ובענין (ברכות כ) הרהור כדבור דמי (סימן ב).

ג) **חדש** אייר הוא נכחן ומנוסה כחכמת הרפואה, שהוא מסוגל לרפואה להריק האצטומכא מן העיפוששים וחולשת המרה, ונראה לי המעם דנשאר

א*) עיין הוספות מהרצ"א על ס' סור מרע ועשה טוב אות פ"ו ד"ה ב'

ידוע עמלק הוא מבחינת הדעת דסמרא אחרא כאשר כתבנו במקומו (אדר מאמר ג וד' א), הנה בחדש הזה שהוא מסוגל להכנת ידיעת התורה (כאשר נרמו הצירוף של החדש 'תהלל המתהלל השכל וידוע), כאשר רפו ידיהם אזי בא עמלק שהוא הנינוד הדעת דסמרא אחרא, וצוה משה ליהושע להלחם עמו שהוא מזרעא דיוסף דכתיב ביה (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו, (יצירה פיה) והחדש הזה מולו שור, כל זה נראה לי והמשכיל ירחיב הדברים

ח) התחלת בנין בית המקדש הראשון היה בחדש אייר (פ"א ו א), הנה החדש הזה הוא מוכן ומסוגל לידיעה כמו שנרמו בצירוף השם השכל וידוע, ומן הידיעה יש הכנה לעבודה, ואמר דוד לשלמה (דברים כז ט) דע את אלקי אביך ועבדהו וכו', על כן בחדש הזה יסד שלמה יסודי בית המקדש מקום העבודה

ט) על פי סדר הדגלים החדש הזה מיוחס לשבט יששכר (שערי אורה שיה טז), נכתב בו (דברים יב לג) ומבני יששכר וידע"י בינה וכו' כענין צירוף החדש הזה שהוא השכל וידוע כנזכר לעיל, והנה בחדש הזה היתה התחלת עבודת הלויים משא בכתף, כי (במדבר י א) בעשרים לחדש הזה נעלה הענן, והנה תבין, החדש הזה מיוחס ליששכר, ובו בחדש התחילה עבודת שבט לוי משא בכתף, תבין היטב על פי מה שכתבתי במקום אחר (כסלו סבת מאמר ה סימן ג) בשם הקדמונים, הא דאסרו רבנן ביעקב שהס"ם שנאבק עמו הוא שקפרג עליו על שאמר (בראשית כז כב) וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ולא עישר את בניו, באותה שעה הופרש לוי למעשר, והנה אמרו המקובלים בקבלתם דהנה יעקב אמר עשר אעשרנו תרין עישרוין והוא חומש, אשר על זה מסכו בתקנת אושא (כתובות ג) המכובז אל יכובז יותר מחומש, א)

לשון רפואה כמה דאת אמר (ירמי' ל יז) כי אעלה ארוכ"ה לך, והחדש הזה הוא בסגולה לרפואה כמו שכתבתי לעיל סימן ג', ועיין מה שכתבתי במאמרי השבתות (מא' ח ס' טא) כענין כסא [נסן] דוד רכ"א לונין כוסי רוי"ה הוא אר"ך עיין שם

ו) הנה גם מתנת הבאר ניתן לישראל בחדש הזה חדש אייר, הנה הוא גם כן מטעם המבואר לעיל (סימן ד' ה') שהחדש הזה הכנה לתורה, והנה הבאר מסוגל לידיעת והשנת התורה, וידוע (נדי ומצוה), פרי"ח שער הנהגת הלימוד (דפוס והבראזא) מה שעשה מרן האריז"ל לתלמידו מהרח"ו וללה"ה ששם עמו בספינה ונתן לו לשתות מימה של סבריה מסקום הכברה בים ששם הוא הבאר, ואמר לו שבוה יהיה לו לב מבין וידיעה והשכל ברזין דאורייתא, ואגב באתי להודיעך (עין תשרי מאמר י סימן יב"ח) מה שהקשו הקדמונים מפני מה צוה הש"י לעשות זכר לענני כבוד ולא צוה לעשות זכר למן ובאר, נראה לי הטעם מבואר בפסוק (ויקרא כג מב"ג) בסוכות תשבו וכו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים, רצ"ל מתנת ענני הכבוד היה תיכף בחדש ניסן בהוציא אותם מארץ מצרים, וכתיב (דברים טז א) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, על כן מחויבים לעשות זכר לענני כבוד שהיה תיכף בעת צאת בני ישראל ממצרים, מה שאין כן מתנות באר ומן זה לא ניתן להם עד חדש אייר

ז) מלחמת עמלק היתה בחדש אייר, כבר כתבתי לך אשר החדש הזה מסוגל להכנה לידיעת התורה, הנה כאשר רפו ידיהם מן התורה (שמות יז ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (אשר רפו ידיהם כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין קו.)), הנה

א) עיין סי' שער יששכר לנכדו הגה"ק ממנוקאטש זי"ע אייר מאמר א סימן א ותבין. ועיין מ"ש במאמרי כסלו סבת מאמר ה הערה ב' למטה.

מאמר ב

פסח שני

בו ידובר מעניני פסח שני.

הוי"ה של חדש ניסן הוא הוי"ה כסדרה, וכבר ידעת (פרי"ח ש"ו פ"ט) ד' פרשיות שבתפילין המה רמזים בשם

א) ענין פסח שני בחדש אייר, נראה לי על פי מה שכתבתי במאמר א' (סימן א), דהנה צירוף

ריעין דלא מתפרשין, על כן מי שלא היה מהור בנימן יאכל קדשיו באייר, הכן, כל זה הנני כותב בדרך אפשר והשם הטוב יודע האמת.

(ב) עיין מה שכתבתי במאמרי חדש ניסן מאמר א' (סימן ד מספר יציה ה) המליך אות ה' בשיחה וכו' וצר בו מלה בעולם וניסן בשנה וכו', המליך אות ו' בהרהור וכו' וצר בו שור בעולם ואייר בשנה, מזה תתבונן (ברכות כ) הרהור כדיבור דמי, הנה ניסן מקריבין קרבן פסח הוא נדרש פה סח כמכואר ככתבי מרן (פתיחה שביא פ"ז), והנה החדש מסוגל לזה כי הוא בחדש השיחה, ומי שלא קרב קרבנו בחדש השיחה מחמת אונס מומאה ודרך רחוקה, הנה ישלים בחדש ההרהור כי הרהור כדיבור דמי

(ג) ותתבונן לפי הנ"ל גם כן מפני מה (מסחים ה). ו' מוסיף על ענין ראשון, כי חדש אייר הוא נוצר באות ו', והוא ניתוסף על חדש ניסן, שאם לא קרב קרבנו בניסן יקריבנו באייר

כשם הוי"ה, והנה תפילין דרש"י הלא הם כסדרן קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע, והם נגד צירוף הוי"ה כסדרה, והמה כחינת מוחין הכאים מן אימא בינה, והנה צירוף הוי"ה של חדש אייר הוא יה"ו כפי צירוף תפילין דרבינו תם שהם כחינת מוחין דאבא חכמה, והנה ידוע לך מסוד הכתוב (ויקרא טו יט) וטהרו וקדשו וכו' מהרה בכחינת בינה אימא, קדושה בכחינת חכמה אבא שנקרא קדש, והם תמיד בסוד תרין ריעין דלא מתפרשין (והיג"ד), ע"כ במשניות ב' הסדרים קדשים מהרות נרמזין בפסוק (ישעי לג ו) והיה אמונת וכו' חכמת ודעת בחיבור הו', (וגם תראה סוף סדר קדשים (ע"פ פ"ג מ"ו) קודם שמתחילין בסדר מהרות מדבר שם בזקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן, הכן). על כן האוכל קדשים צריך להיות מהור ומי שאינו מהור לא יאכל מן הקדש, הנה אלו הב' חדשים ניסן אייר הנה צירופיהן כענין צירופי תפילין דרש"י ודרבינו תם מוחין דאבא ואמא כמו שכתבתי לעיל והם בכחינת

מאמר ג

ל"ג בעומר

ענין ל"ג בעומר מהו ענינו.

צאו וראו, היכן צוה להם לראות, ב' כל דבריהם שאמר כל אחד ואחד מהיכן למדו, ג' מה שאמר להם ר' יוחנן בן זכאי רואה אני וכו' שבכלל דבריו כו' האיך יוכלל בכלל לב טוב חבר טוב ושכן טוב ורואה את הנולד וגם עין טובה, הלא פעולת העין קודם ללב כענין שאמרו (רש"י שלח טו לט) העין רואה והלב חומד.

ונראה לי, דהנה אין לך שום שכל מושכל שלא יהיה נשמע מן התורה, והנה צוה להם ר' יוחנן בן זכאי שיהיו מתבוננים מן התורה איזה דבר הוא טוב כללי, והתלמידים החכמים הבינו בדברי רבם אשר הדעת הוזה נלמד מן הטוב הראשון הנזכר בתורה, הוא הוא הטוב הכללי הכולל לכל דרכי התורה, (והוא על פי דרך שאמרו רז"ל (ביק גה) הרוואה מ' בחלום סימן יפה לו, הואיל ופתחה בו התורה כתיבת

טוב

(א) ענין ל"ג בעומר (א"ח תציג ב' בהג"ה) שנוהגין בו שמחה ושלא לומר תחינה אומר לך את אשר עם לבכי, ואקדים את אשר כתבתי (דברים נהמדים אות כחל"ה) במשנה מסכת אבות (פ"ב משנה ט"ט) חמשה תלמידים היו לו לר' יוחנן בן זכאי וכו', אמר להם צאו וראו איזהו דרך טובה שידבק בה האדם (על כרחך צריך לומר דשאל להם איזהו טוב כללי שיהיה כולל כל הטובות, דאי לא תימא הכי מהו השאלה, תורה ומצות המה הטוב כמה דאת אמר (דברים ל טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו'), ר' אליעזר אומר עין טובה, ר' יהושע אומר חבר טוב, ר' יוסי אומר שכן טוב, ר' שמעון אומר הרוואה את הנולד, ר' אלעזר אומר לב טוב, אמר להן רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם, עד כאן, הנה מה שיש להתבונן, א' אמר להם

והם אינם כוללים דבריו, והוא דבר נחמד להכין וישר
למוצאי דעת*.)

(* הג"ה

וכן בהפכו צאו וראו וכר, הנה כל אחד לפי דרכו מדגשע
מן התורה שזה הוא הטוב בשמע הפכו הוא בהיפך
שידעת ההפכים אחד, (והא דשאל אותם שוב צאו וראו
וכר יתבאר אי"ה במקום אחר (דברים נחמדים אבות את כס)),
אבל מהראוי להתבונן בדברי ר' שמעון שאמר בדרך הטוב
הרואה את הנולד (וכמו שכתבתי בפנים לימודו), ובהפכו
אמר הלוה ואינו משלם, ויש לומר דהנה הרואה את הנולד
הוא נלמד שצפה הקב"ה מעשיהו של רשעים וראה כי טוב
ליגנו האור, ואמרו (כ"ר יב ו) גנוזו לצדיקים לעתיד לבא,
במהרה בימינו עתיד להחזירו לנו, ונאמן הוא בעל מלאכתינו
(שלקח מאתנו האור וגנוז) להחזירו ולשלם לנו לעתיד לבא
וזה הוא הטוב, נשמע הפכו הוא הלוה ואינו משלם, וגם כן
הוא על פי מה שאמרו רז"ל בפסוק (תהלים יט ד) אין אומר
ואין דברים (ויקרי כו ד) כיון שנגנו האור הראשון ששימש
ליו שעות, מכאן ואילך הלילה לזה מן היום והיום לזה מן
הלילה ומחזירין זה לזה באמונה בלי אומר בלי דברים
היינו בלא שטר ובלא עדים, והנה בזה כתיב וירא וכר כי
טוב ויבדל וכר וקבע לזה תחומו וכר ולוין זה מזה
ומחזירין באמונה, והנה הפכו הלוה ואינו משלם, הבן.

והנה עיין בדברינו בדרושים לחג הפסח (ניסן ד דרוש ג
על דוד הסוד) בכוננת ליל א' שהוא הכל
בחפזון נעשים כל האורות והשפעות המוחין (לקבלת
התורה) באיתערותא דלעילא שלא על ידי מעשינו
(כמו שהיה במצרים שלא יכלו להתמסמה עד שיתהווה
הדבר על ידי מעשינו), והנה להיות הארה שלא על ידי
מעשינו אין לזה קיום, על כן צונו הש"י אחר כך
מצות ספירת העומר מ"ט יום, ואנו סופרין יום אחר
יום דרגא בטר דרגא, ומאירין האורות (הנצרכין
לקבלת התורה) על ידי מעשינו ויש לזה קיום, ואז
הוא יום קבלת התורה, והנה ימי הספירה הם
מ"ט ימים מנין ל"ב מו"ב הנלמד על הטוב הכללי
מן תיבת בראשית עד וירא אלקים כי טוב, (ועיין
בדרושים הנ"ל (שם) ענין כוננת הלילה הו"ה (מ"ה
ב"ן) מצ"ה (ע"ב ס"ג) בגימטריא יה"י או"ר סוד אור
הגנוז, הבן מאד) הוא הטוב הכללי אל התורה אשר
בה ננוז האור הטוב, על כן צונו הש"י לספור קודם
מתן תורה מ"ט ימים מנין ל"ב מו"ב, אין טוב אלא
תורה כמה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת, ו
ועל כן נקרא התורה טוב מפני שבה ננוז האור כי

טוב

טוב תחלה, כי מן בראשית עד תיבת טוב אין אות
ט', נשמע מזה שיש ללמוד מהאות והתיבה שנכתב
בתורה בראשיתה, היינו שאותו האות והתיבה שנזכר
בתחלה בתורה אותו הדבר הוא דבר כללי לכל הנאמר
אחריו, והנה התורה היא מו"ב (אבות פ"ו מ"ג) אין
טוב אלא תורה שנאמר (משלי ד ג) כי לקח טוב וכו',
ממילא כל דרכי התורה היא טוב, אבל כללית טובות
התורה בודאי יש ללמוד מן הטוב הראשון הנכתב
(בתורה וכנ"ל)

והנה יצאו התלמידים ודקדק כל אחד מן הטוב
הראשון הנאמר בתורה שהוא בודאי טוב כללי,
הנה למד ר' אליעזר הנה טוב הראשון הנזכר בתורה
הוא (בראשית א ד) וירא אלקים את האור כי טוב, הנה
תלוי הטוב הראשון בתורה בראיה, מזה נלמד הדרך
הטוב הכללי הוא עין טובה, ור' יהושע למד מדכתיב
(שם א ג) שהיה חשך על פני תהום ויאמר אלקים יהי
אור, ונעשה האור חכר להחשך, וירא אלקים כי טוב,
נשמע דרך הטוב הכללי הוא חכר טוב, ר' יוסי אומר
שכן טוב, דהרי כתיב (שם ד) וירא אלקים את האור
כי טוב ויבדל וכו' ודרשו בזה חז"ל (כמו שפירש
רש"י בזה (שם)) ראה שאין נאה שיהיה האור משתמש
בערכוביא עם החשך וקבע לזה תחומו ביום ולזה
תחומו בלילה, היינו סמיכות בשכינות זה לזה, ועל
זה נאמר וירא וכו' כי טוב, הנה נשמע שכן טוב הוא
הדרך הטוב הכללי, ר' שמעון אומר הרואה את
הנולד, כי וירא אלקים את האור כי טוב דרשו חז"ל
(וכפירוש רש"י אף בזה אנו צריכים לדברי אנדה)
שצפה הקב"ה במעשיהו של רשעים וראה כי טוב
לגנוז את האור, הנה נשמע הטוב הכללי הוא הרואה
את הנולד, ר' אלעזר בן ערך אומר ל"ב טוב, כי
מהתחלת התורה בראשית עד תיבת טוב ל"ב תיבות,
יורה על לב טוב הוא הטוב הכללי, על כן אמר ר'
יוחנן בן זכאי רואה אני וכו' שבכלל דבריו דברכם,
כי הן אמת שגם דברכם נשמעים מן התורה הלזו
שכל אלה הם טובות כוללים, אבל הטוב שלמד ר'
אלעזר בן ערך נשמע מן התורה שהוא כולל גם כל
אלה טובות שאמרתם, דהנה לימוד כל אחד הוא רק
מהפסוקים המיוחדים המוסמך אל הטוב, והנה הוא
למד מכל הכלל דהיינו מהתחלת התורה עד הטוב,
אם כן נשמע שהטוב ההוא כולל כל הטובות שאמרתם

הקדוש), בו ביום עלה לשמי מרומים (וחיג רפו) וצוה לר' אבא לכתוב כל הגנוי גסתרות אשר נתגלו א) להשאיר ברכה מהארת האור הגנוז (כי טוב, כמה דאת אמר מה רב טובך אשר צפנת כו') שמור לנו ולבנינו עד יתגלה במהרה אור משיח צדקינו כמו שאמרו רז"ל (רבינו בחיי פסוק ב) ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א ג) זה אורו של מלך המשיח, בזכות התעסקות בהאור כי טוב אשר השאיר בוצינא קדישא לכרכה ולחיים ולאור לכל ישראל

ג) וּבְזֶה תְּבִין מְהַנֵּג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הוּא לְהַדְלִיק נְרוֹת וּמְאוֹרוֹת בְּיוֹם זֶה, לְכַבֵּד הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב שְׂמַתְחִיל לְהַתְנוּצֵץ בְּיוֹם זֶה הַיֶּקֶר ל"ג כְּעוֹמֵר טו"ב יָמִים קוֹדֵם מֵתֵן תּוֹרָה, וּלְכַבֵּד נִשְׁמַת מְאוֹר הַתּוֹרָה כּוֹצִינָא קְדִישָׁא אֲשֶׁר נִתְגַּלָּה בְּיוֹם הַזֶּה, וּכְיוֹם הַזֶּה עָלָה לְשָׁמַי מְרוֹמִים וְהוּא יוֹמָא דְהִילּוּלָא דִּילִיָּה לְאוּרוֹ נִסְעָ וְנָלַךְ, לְכַבֵּד סַפְרוֹ הַקְּדוֹשׁ זָהֵר הַמְּאִיר וּמְכַהֵיק מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ (אֲשֶׁר כָּתַב ר' אַבְא בְּיוֹם הַזֶּה ב), וְהוּא מְאִיר לָנוּ בְּגוֹלוֹתֵינוּ עַד כִּי יָבֵא מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ דְאַתְמֵר בִּיהַ וְיֵאמֵר אֲלֵקִים יְהִי אֱוִיר (כְּנִימְטְרִיא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן) זֶה אֲוִרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יָבֵא בְּמַהְרָה כִּימֵינוּ וְיִגְלָה לָנוּ הָאֹרֶךְ הַגְּנוּז (וְיֵשֶׁא יב ג) וְהַמְּשַׁכְּלִים יִזְהִירוּ כּוֹהֵר הַרְקִיעַ, וְתִבִין לְפִי זֶה אֲשֶׁר נִתְאַמַּת לָנוּ מֵאַנְשֵׁי אִמַּת אֲשֶׁר הִשְׁמַחָה בְּיוֹם הַזֶּה עַל צִיּוֹן ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי הִיא שְׁלֵא כְּמַבְעַ דְּכַתִּיב (מְשַׁלֵּי יג ט) אֹרֶךְ צְדִיקִים יִשְׁמַח.

ד) מְהַנֵּג יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַתְּלַמִּידִים בְּנֵי בִי רַב יוֹרוּ בְּקִשְׁתָּ בְּיוֹם הַזֶּה, וְהִנֵּה שְׁמַעְתִּי מֵאֵת כְּבוֹד אֲדוֹמ"ו הֶרֶב הַקְּדוֹשׁ מֵהֶרֶם"מ [מְרוֹמָנִין] וְצוּק"ל הַטַּעַם הוּא כִּי בִימֵי ר' שְׁמַעוֹן לֹא נִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת, וְהִנֵּה בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ לְמְרוֹם עוֹשֵׁיץ הַסִּימֵן הַזֶּה, עַד כֹּאֵן דְּבִרְיוֹ, וְהוּא כְּעִין (שְׁמִיב א יח) לְלַמֵּד בְּנֵי יְהוּדָה קֶשֶׁת, וְנִרְאָה לִי עַל דֶּרֶךְ דְּבִרְיֵי אֲדוֹמ"ו, דְּהִנֵּה אֲמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי לְר' אֶלְעָזָר בְּרִיהַ (בְּזָהֵר (תִּיז לו)) כִּרִי לֹא תִצְפִי לְרַגְלֵי דְּמְשִׁיחָא עַד דְּתַתְּחוּי קֶשֶׁתָא כְּגוֹנוּיִן נְהוּרִין, הוּא סִימֵן הַתְּגִלוֹת אֲוִר שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ אֲשֶׁר יִגְלָה הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב הַגְּנוּז, הִנֵּה בְּיוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר נִכְתַּב הַסֶּפֶר הַקְּדוֹשׁ הַזֶּה ג, שְׁהוּא מֵהֶאֱרַת הָאֹרֶךְ כִּי טוֹב הַגְּנוּז מִפִּי כּוֹצִינָא קְדִישָׁא, וְזֶה מְאִיר לָנוּ בְּגוֹלוֹת עַד יִתְגַּלָּה בּוֹכּוֹת זֶה מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ יְהִי אֲוִר זֶה אֲוִרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, וְהַסִּימֵן מְסוֹר בִּידֵינוּ כְּשַׁעֲתָא דְּתַתְּחוּי קֶשֶׁתָא כְּגוֹנוּיִן נְהוּרִין

טוב, (יעירי פ"א א) ויש בתורה ל"ב נתיבות חכמה (בראשית א א) בראשית תירגם יונתן בחוכמתא מוד ראשית חכמה כידוע, הרי לך בתורה ל"ב (היינו ל"ב נתיבות חכמה) טו"ב (היינו אור הגנוז אור רי טוב), על כן (להבנת) [להבנת] התורה צונו הש"י לספור מ"ט ימים (מנין ל"ב טו"ב) ואחר כך הוא יום קבלת התורה, (עין ניסן מאמר יב סימן יב)

ומעתה הקורא נעים תנה לך הטוב ותראה רמיות ל"ב בתורה (כמו שכתבתי לעיל) הוא רק כחשבון ל"ב תיבות מן בראשית עד תיבת טוב, כי (ומר אל מסתתר) בראשית התורה הקדומה רשומה חכמתך הסתומה (ל"ב נתיבות חכמה) מאין תמצא והיא נעלמה, על כן נרמו הלב רק כחשבון התיבות מן בראשית (חכמה) ל"ב תיבין עד תיבת טוב (רמו ל"ב נתיבותיה הנעלמים (וחיג קא) אורייתא מחכמה נפקת) ותיבת טוב היא כפירוש בתורה, מזה נשמע בהגיע עתותינו עת דודים במצות ספירתנו להכנעת לב טוב לקבלת התורה בהשלים כספירה מספר ל"ב אז מתגלה הטוב אור הגנוז שנננו בתורה, על כן עושין היום הזה יום שמחה אור צדיקים, הבן כי אי אפשר לפרש

ב) ועתה אתה ברוך י"י קורא נעים תשכיל ותבין אשר ביום זה התחלת התגלות הטוב של התורה שנננו בה האור כי טוב, הוא (וחיג קא) האור שהאדם מכיט בו מסוף העולם ועד סופו, בזה האור רואין מסטורין של יוצר בראשית, הנה (והר חיג ק) ר' שמעון בן יוחאי קראוהו כוצינא קדישא כי על ידו נתגלו כאיתגליא סודות התורה הוא מוד האור כי טוב הגנוז בתורה, על כן נקרא ספרו הקדוש זה"ר אור המכהיק מסוף העולם ועד סופו אור הטוב הגנוז בתורה, על כן יומא הדין טו"ב ימים למתן תורה אשר מתחיל להתנוצץ האור כי טוב בתורה וכמו שכתבתי לעיל, הנה יום הזה ל"ג כעומר יומא דהילולא דרכי שמעון בן יוחאי, בו ביום עלה לשמי מרומים, ומסתמא ביום זה נולד גם כן (ריה יא) כי הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום, הנה בו ביום שמתחיל האור כי טוב להאיר מן התורה היינו טו"ב ימים קודם מתן תורה, בו ביום נתגלית הנשמה הקדושה בעולם אשר תגלה דרך אור כי טוב בתורה, על כן נקרא הקדוש ההוא כוצינא קדישא (היינו נר א) ז"ל הוהר שם, וכך אסדרנא לכו, רבי אבא יכתוב וקאי על האדרא ווטא אשר אמר רשב"י ביום הסתלקותו, וכתבו רבי אבא ב) זה קאי ג"כ על האדרא ווטא. ג) זה קאי ג"כ על האדרא ווטא

מו"ב ימים קודם קבלת התורה היינו ביום ל"ג בעומר, בו ביום מתחיל להתנוצץ אור הגנוז בתורה אור כי טוב, על כן מנהג ישראל שמדליקין בו נרות וכנזכר לעיל התחלת התנוצצות אור התורה, ובחנוכה נולד יששכר עמוד התורה מדליקין בו נרות במצוה, כי הוא הזמן שנעשו נסים לישראל הארת אור ניסי מן אור הגנוז אל המנורה הרמוזה לתורה, והוא הזמן שנתגלה אור התורה להאיר לישראל עד אשר יתגלה משיח צדקיני נאמר בו יהי אור זה אורו של מלך המשיח, נמצא לפי זה ביום ל"ג בעומר הוא התחלת התנוצצות של האור כי טוב, ובחנוכה הוא נעשה בפועל הטבת המנורה בהיטיבו את הנרות, והנה חנוכה בכסלו מזלו קשת (צידה פיה), על כן בל"ג בעומר ויורו המורים בקשת, הבן.

ו) יש לומר עוד טעם על מנהג בני ישראל שנוהגין להרבות באור ביום ההוא יומא דהלולא דרבי שמעון, דהנה ר' שמעון כשהיה מגלה רזין ביום ההוא באדרא קדישא אמר (והיה) דף רצ"א ע"ב) וז"ל, והשתא בעינא לגלאה רזין קמיה דקוב"ה וכו', והאי יומא לא יתרחק למיעל לדוכתיה כיומא אחרא, דהא כל יומא דא ברשותי קיימא, עכ"ל, רצ"ל שהיה היום מתארך באורו ולא היה רשות לאור היום להתחשך, היינו שיתפנה מן העולם, עד שנתן לו ר' שמעון רשות, וזה יורה כי כל האורות במלים ומשמשים אל האור כי טוב היינו רזין סתימין דאורייתא אשר נגזר בה אור הגנוז לצדיקים, והצדיקים המבינים ברזין דאורייתא הנה מאירים באור הגנוז בה, על כן אור היום ההוא היה מתארך ושמר פקודתו של ר' שמעון, הבן, הנה לבעבור זה מרבין אור ביום הזה

ז) על פי מה שכתבתי לעיל (סימן א) אור הגנוז שנגזר הקב"ה הנה הוא נגזר בתורה, ואותו האור נקרא טוב כמו שכתוב וירא אלקים א"ת האור (בגמטריא תרי"ג, ונס כן בגמטריא בתור"ה) כי טוב, על כן מו"ב ימים קודם ליום נתינת התורה מתחיל להתנוצץ אור מן התורה, וזה שיש רמז בדברי נעים זמירות (תהלים קיש יח) נ"ל עיני (היינו ביום נ"ל לעומר, אז) ואביטה נפלאות מתורתך, נ"ל באפשר.

נהורין, על כן ביום זה לסימן הטוב הלזה ויורו המורים בקשת.

ה) ונראה לי לומר עוד טעם על מנהג הקשת, על פי אשר כתבנו (בדרושי חנוכה (כסלו סנת מאמר ה שרי ביששכר סימן א)) בפסוק (שה"ש ז יד) הדודאים נתנו ריח וכו' דרשוהו חז"ל (שה"ש) על יששכר עמוד התורה הנולד על ידי סיבת הדודאים, וזהו הדודאים נתנו ריח טוב בעולם, ויתר הפסוק אינו מתפרש לפי זה, ופירשנו בזה, דהנה קיימא לן יום שנתעברה בו לאה אמנו עיבור יששכר היה כליל חנ השבועות, עיין באלשיך (בראשית ל יד ד"ה עה שלישיה) וילך ראובן בימי קציר חטים הוא שבועות), וכן הוא בתרגום יונתן ואזל ראובן ביומי סיון, ועל כן נולד מזה יששכר עמוד התורה, והנה קיימא לן בדברי חז"ל (פדריא לו) אשר כל השבטי ישורון נולדו לשבעה ולמקומעין (ר"ה יא) כי יולדת לו יולדת למקומעין, אם כן כיון שנתעברה לאה אמנו עיבורו של יששכר כחנ השבועות נולד יששכר בכסלו*.) (ומסתמא בחנוכה, שבו נעשה באחרית

הימים גם באור המנורה הרמוזה לתורה שרצו היונים לבטל, ומזה נתקן לנו מצות נר חנוכה הרמז לאור תורה אור הגנוז שמזה האור נתהווה הנס

כאשר הארכנו במקומו, וזהו שפירשנו הדודאים נתנו ריח (טוב בעולם, שנולד יששכר באמצעותם ובסיבתם, ועל ידי כך נתהווה) ועל פתחינו (היינו שנתהווה על פתחי בני ישראל) כל מגדים (כל מיני מתיקה, מוזה נר חנוכה), חדשים ונס ישנים (היינו שיש לנו כעת לפי זה מצוה חדשה נר חנוכה עם ישנים מוזה), דודי צפנתי לך (אעמיד לך את נר חנוכה בצפון שהוא שמאל, כי הלכתא (שבת כב) מוזה בימין ונר חנוכה בשמאל כדי שיהיה מסובב במצות, עיין באריכות בדרושי חנוכה (שם), והנה לפי זה תתבונן, כיון שזמן עיבור יששכר עמוד התורה היה כליל א' דחג השבועות זמן מתן תורתנו, הנה כבר כתבנו לך הארת הטוב שבתורה מתחיל להתעורר

מאמרי חדש סיון

מאמר א

מהות החדש

בו ידובר הצירוף של הוי"ה השולט בחדש הזה ומזלו,
וכל הזמנים אשר בחדש הזה.

כאיש אחד חברים, ועל פי האמור בזהר (תיב עח) תומים חסר בנימטריא מלכות"ג, הבן

(ד) תרגום המיוחס ליונתן (שמת יט א) כיומא הדין כח"ד לירח"א, הנה מי ביקש זאת מידו כיון שאינו מבואר בפסוק, נראה דבא לדייק גם כן תיבות ביום הו"ה שהיה באחד לחדש, והוא ברמז על פי דברי הזהר (תיב עח) דכתב בחדש השלישי דשלים ביה אוריאל, והנה באח"ד לחדש בנימטריא זה"ו מלא"ך אוריאל

(ה) ויתפרש עוד על פי דברי ספר יצירה, הנה סיון נברא באות ז', והנה ניתנה התורה על ידי משה דור הו' מן אברהם ראש היחוס, אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם, משה, וכן מכריאת עולם (תנחומא בחקתי ג) נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, והנה באו הרשעים ומילקו את השכינה עד לערבות ד', והנה באו אחר כך הצדיקים מדור אל דור עד שהורידו את השכינה מערכות אל עולם הזה ירידה הו', והנה החדש הזה שלימת הו' דייקא מסוגל לזה, על כן ביום הזה דייקא באו וכו'

(ו) ועוד אבאר לך ביום הו"ה דייקא, תנו רבנן בפרקין בספר יצירה (פיה ט"ב) המליך אות ה' וכו' וצר בהם מלה בעולם וניסן בשנה ורגל ימין כנפש זכר ונקבה, וכאן בסיון הוא כמבואר לעיל המליך אות ז' בהילוך וכו' וצר בהם תאומים בעולם וסיון בשנה ורגל שמאל כנפש זכר ונקבה, עכ"ל, והנה אי אפשר להלוך כרגל אחד, והנה בחדש ניסן כשנגאלו אבותינו ממצרים ניתקן בחינת רגל ימין ועדיין לא נקרא הליכה כי אי אפשר לילך כרגל אחד, ואחר כך בסיון כשנתקן בחינת רגל שמאל אז היו מוכנים לקבוע הלכות הליכות עולם, על כן ביום הו"ה דייקא

(א) צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק (שמות כו, יט כ) ידותיו ולצלע המשכן השנית ראשי תיבות הצירוף הנ"ל (משנת חסידים מסכת אייר סיון ב א), ומזה יוכן לך דקדוק במקראי קדש (שמות יט א) בחדש השלישי לצאת בני ישראל וכו' ביום הזה באו וכו', הנה ביום הו"ה משמע לשלול זמן אחר רק יום הזה היה מוכן לכך, אבל להיות לקבלת התורה נצטוו (שם פסוק טו) היו נכונים וכו' אל תגשו אל אשה, והנה הוי"ה השולטת בחדש הזה כביכול אותיות הדכורין לבד ואותיות הנוקבין לבד א, וזהו ביום הזה דייקא, היום הזה מסוגל לקבלת התורה, היינו ההכנה לקבלת התורה שמתחיל להאיר הצירוף הנ"ל ג, ואי"ה יתבארו פנים אחרים בפסוק.

(ב) בספר יצירה (פיה ט"ב) המליך אות ז' בהילוך וקשר לו כתר וצרפן זה בזה, וצר בהם תאומים בעולם וסיון בשנה ורגל שמאל כנפש זכר ונקבה, עד כאן לשוננו, הנה לפי זה תבין גם כן דקדוק ביום הזה, להיות היום הזה המליך אות ז' בהילוך, על כן ביום הזה דייקא בא"ו בהילוך אל התורה, כי יום הזה מסוגל לכך

(ג) וירצה עוד, ביום הזה מתחיל שלימת מזל תאומים, (יציה שם), על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקדש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן כינם לבין עצמם (שמות יט ב) ויחן שם ישראל לשון יחיד

(א) עיין זהר חדש צא, ועיין הקדמת ת"ז ט' צ"ב י' צ"א

(ב) עיין אנרא דכלה יתרו ד"ה בחדש השלישי, ותבין

(ג) בזהר שם מובא אשר תומים הוא חסר א', ובכן הוא גימטריא מלכות, רומז למה שכתב שישאל הם באחדות עם קונם כביכול כתאומים.

(ד) במדבר יג ב, פס"ד ז. נ.

וזהו שקראה התורה ליום טוב הראשון של פסח בשם שבת, הדחלוק הוא בין שבת ליום טוב, דבשבת כתיב (שמות לא יד) קדש הוא לכם, רצ"ל הקודש העליון (מוחין דחכמה) נשפע אפילו שלא על ידי מעשינו, רק שהוא מתנה מאת הש"י לישראל עם קרובו, כמו שאמרו רז"ל (שבת י). מתנה מוכה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, על כן (פסחים קז:ז) שבת קבועה וקיימת ואינה צריכה לקדושת בית דין, על כן אין אנו מברכין מקדש ישראל והשבת רק מקדש השבת, מה שאין כן יום טוב נקרא (ויקרא כג ג) מקרא קדש, שאנחנו קוראין ומוזמנין את הקדש ע"י מעשינו, ועל כן קדושת יום טוב תלוי בקידוש בית דין, על כן מברכין מקדש ישראל והזמנים (כרכות סט) ישראל דקדשינהו לזמנים, והנה לענין זה מעלת יום ראשון של חג הפסח יש לו מעלת השבת, שההשגות הנשפעות לנו והמוחין לקבלת התורה הנה הוא בדרך מתנה תורת חסד ושלא על ידי מעשינו, על כן לא נשאר לנו הדבר בקיום וצריכין אנו לספור יום אחר יום במצות הש"י להשתלם שיעור קומתינו על ידי מעשינו, על כן בכדי להודיע לנו מעם למצות הספירה אמרה התורה וספרתם לכם להנאתכם ולמוכתכם שיבואו המוחין לכם על ידי מעשיכם, ולמה כזאת, להיות שהיא ממחרת השבת, הגם שכבר היה לכם שלימות המוחין ביום הראשון של פסח זה לא נשאר לקיום, שהוא כעין פעולת שבת שהיא שלא על ידי מעשיכם.

והנה היוצר כל מבראשית, באותו אות שברא חדש ניסן, ברא רגל ימין כנפש שהוא מיוחד לפסיעה דילוג, שהוא דילוג שלא כסדר המדריגה, כי הענין הנעשה בניסן הוא שלא כסדר המדריגה, כי לא נעשה הפעולה על ידי מעשינו רק בחפזון כנודע, ובאותו אות שברא חדש סיון, ברא רגל שמאל כנפש שהיא מיוחד להלך כסדר, כי הענין הנעשה בסיון הוא על ידי קבלת המוחין והשתלמות שיעור קומתינו בהליכה יום אחר יום כנודע, ואז הוא הליכה כסדר בב' רגלים, וכענין שכתבנו לעיל (סימן ו) שדקדקה התורה לומר בחדש השלישי וכו' ביום הז"ה דייקא בא"ו וכו', וכענין שכתבתי (שם) גם כן הנהו תרין אתוון ז"ה הן המה שנברא בהם בחדשי השנה ניסן וסיון בשנה, ורגל ימין ורגל שמאל כנפש, והבן.

והנה

דייקא באו וכו', כשכבר ניתקן מה שנברא באות ז' היינו רגל השמאל ומה שנברא באות ה' היינו רגל ימין, אז באו בהליכה (וזה שורש תיבת ב"א מה שהיה בהתחלה א' רק רגל אחד נתהווה ב'), והוה ביום הז"ה באו כשכבר נשלמו הז' וה'.

ז) וכו'ז אפתח אנא פתחא לנפשאי להכין במעט קמ מה שסיפרו לנו רז"ל (שבת לא) בההוא גר שבא להתגייר ואמר למדני כל התורה כולה על רגל אחד, דהנה זכור תזכור את אשר כתבתי לך שלישים (ניסן מ"ד וי"ג בסוד, מ"ב ס"ג) בענין (ויקרא כג טו) וספרתם לכם ממחרת השבת וכו', דהנה באה הקבלה לנו (מנחות טו) ממחרת יומא שבא, והנה נתפקרו על ידי זה האפיקורסים, ולמה לן כל הצער הזה, הלא מוב היה שיהיה הדבר מבואר בתורה, ולמה קראה התורה ליום טוב הראשון של פסח בשם שבת, וגם בכמה מקומות נדרש תיבת לכם כגון (סוכה כ"ט) לכם ולא הגזול לכם להנאתכם, וכאן וספרתם לכם מה נדרש ביה, והנה כבר מבואר הדבר אצלנו (ניסן מאמר ד וי"ד ג ע"י הסוד, ועיין אי"ר מאמר ג סימן א) באריכות, דהנה בעת צאתנו מארץ מצרים היה הדבר בחפזון שלא על ידי מעשינו, והנה היה לישראל התגלות המאורות העליונים והשגת העליונים אשר זאת היא עיקר התורה, אבל להיות שהיה הדבר שלא על ידי מעשינו לא נשאר הדבר בקיום, עד שנשתתהו מ"ם יום והלכו ככל יום ממדריגה למדריגה בהשגה והכנה דרבה עד שנשתלם שיעור קומתן בהשגה על ידי מעשיהם ותשוקתם והשתדלותם, ואז היו ראויין מן הדין אל התורה, הנה ההשגות שהשיגו בצאתם ממצרים הוא נקרא תורת חס"ד, ואחר כך בשעת מתן תורתנו (מכות כג:) תורה מפי הגבורה שמענו (תהלים סב יב"ג) אחת דבר אלקים שמים זו שמענו [שמעתין] כי עו"ז לאלקים ולך י"י החס"ד וכו', הבן), וכן הוא בכל שנה ושנה, ביום טוב הראשון של פסח מאירין לישראל כל הדרגין והאורות העליונים, אבל הוא שלא על ידי מעשינו ונקרא תורת חסד וזה לא נשאר לנו בקיום, וצונו הש"י וספרתם לכם לעצמיכם להנאתכם ולמוכתכם וסופרין יום אחר יום וניתוסף לנו בכל זמן מוחין אחרים, עד השתלמות שיעור קומה על ידי מעשינו ואז ראויים אנחנו לקבל התורה מפי הגבורה (מצד הדין) על ידי מעשינו.

זמן רב, עם כל זה בעת שראה הדבר נחקק בכח הזכרון, ובמעט קפ על ידי השתדלות יזכור כך וכך היה המעשה, כן הוא הענין הנרצה מה שמלמדן לאדם כל התורה קודם כואו לעולם הגם שמשכחין ממנו, בכדי שיבוא לו הענין ביגיעה על ידי בחירתו, אבל להיות שהוא מן הנמנע זולת בעזר אלקי, הנה כיון שנשאר אצלו בכח הזכרון הנה על ידי יגיעתו והשתדלותו יוכל להוציא הדבר מן הכח אל הפועל.*

והנה כמו שזה הענין הוא בפרטות נשמת הישראלי בתולדתו, כן הוא הענין בכללות הכנסיה הקדושה בעסק קבלת התורה המתחדשת ככל שנה ושנה כפי המקום והזמן לפי כחם וחילם, הנה כל הדרגין באים ביום א' דפסח שלא על ידי מעשינו והנה אין להם קיום, ומצטרפים להשתדל להשיג הדבר יום אחר יום בהשתדלות על ידי מעשינו, והנה מה שבאים המוחין ביום א' דפסח גם זה לא לריק, כי מן הצורך הוא שיהיה הדבר נשאר נחקק בכח הזכרון בכדי שיהיה יכולת בידינו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, וזהו הפירוש לפי זה והיה היום הזה לכם לזכרון, היינו פעולת היום הזה הגם שלא נשאר לקיום, עם כל זה סגולתו לכם הוא לזכרון, הכן.

והנה לפי זה הלא תוכל להבין אשר ב' הענינים הם הנצרכים לקבלת התורה, ענין האחד הנעשה בכח האלקי להשאיר בנפש חקיקה וכח בכדי שיהיה מציאות לנפש (להמציא) (להוציא) מן הכח אל הפועל, והוא הענין הנעשה דרך דילוג ופסיחה שלא כסדר המדריגה רק כח אלקי עולם, והוא בחינת רגל ימין, והענין השני הנעשה על ידי מעשינו כסדר המדריגה והוא בחינת רגל שמאל, ואם כן התורה נקנית בכ' רגלים והוא ב' רגלי"ם פסח ושבעות, ומיצרך צריכי

כמו שכתבתי לך (*), והן

הנה ב' בחינות אהבה
ויראה הנצרכין לתרין
גדפין אל התורה, על כן

(* הנשיה

רג"ל בגימטריא באהבי"ה
בידאי"ה הארכתני במ"א

(תיז מה) אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא, דהנה מתחלה היא תורת חסד הניתנית בלא אתערותא דלתתא היא בחינת אהבה, והבחינת האחרת הנעשית על ידי מעשינו כגבול ומדה מדריגה אחר מדריגה הוא בחינת יראה דבר המצמצם בקצה וגבול ומדה

ועתה

והנה על פי זה ביארנו גם כן הפסוק (שמות יב ט) והיה חיום הו"ה לכם לזכרון וכו', הנה לא אמר זכור את היום הזה או זכרתם וכו' רק והיה היום הזה לכם לזכרון, דמשמע דהיום הזה יהיה לכם פעולה לזכרון, ופירשנו בזה, דהנה קשה על מה עשה י"י ככה שיהיה הארת פעולת המוחין והדרגין להשכלת התורה נעשים כאחד יחד ביום טוב הראשון של פסח, ולא יהיה קיום להארה ההוא עד אשר נתחיל מחדש לספור יום אחר יום, ונקבל בכל יום הארה מחדש עד אשר נשלים שיעור קומה לקבלת התורה על ידי מעשינו, אם כן כל הארת יום ראשון של פסח הוא לריק ח"ו ועל מה עשה הש"י ככה, ופירשנו בזה דהוא על דרך שאמרו רז"ל (נה ל) דהנשמה כבואה אל עולם הזה ועודנה בעיבור במעי האם מלמדין אותה כל התורה כולה, וכשבא הזמן שיצא העיבור לאויר העולם בא מלאך ומטרו ומשכחין ממנו כל התורה, והנה על זה גם כן הקושיא כנ"ל למה מלמדין אותו ח"ו לריק ומשכחין ממנו אחר כך

אבל הוא, דהנה זאת התורה הנה היא נעלמת מעיני כל ח"י, ואין מבוא לאנוש עלי אדמה בארציות להשיג ממנה אפילו מעט קפ זולת במיוע ועזר אלקי, כי הוא אמר ויהי, ומי יאמר לו מה תעשה, והנה אם הוא פעולת אלקי עולם אין מבוא לשכר ועונש, כיון שהוא דבר ההכרחי כגזירת היוצר בראשית, על כן משכחין ממנו כל התורה כולה כבואו אל העולם, כדי שישנל ידיעת התורה אחר כך מרצונו ביגיעה ובחירה בדעת שלימה, ופעולת הלימוד שמלמדין אותו כל התורה במעי אמו מהני שתשאר בו חקוקה בכח העזר האלהי כדי שיהיה יכול בארציות להוציא מן הכח אל הפועל, ובאם לא היה לו מציאות התורה בכח אין מבוא לבוא לנגוע בקצה עניני התורה בעולם הזה, כדמיון שאי אפשר לדני הים שכל מציאת חיותם במים שיהיו יכולים להשתדל ביגיעה לפרוח כאויר כעוף השמים, ויותר מזה המשל כפלי כפלים לאין משער המשכיל יבין, אבל כיון שנחקק בו בעזר אלהי רוחניות התורה הגם שמשכחין ממנו מטעם הנ"ל, עם כל זה נשאר הדבר אצלו בכח, ועל ידי יגיעתו יכול להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, והוא כדמיון כן אדם שראה איזה דבר ונשכח ממנו

(* עיין נצי"א לקוטי שושנה על הפסוק משוך

שמתחיל לדבר עם כל זה אינו יודע לישא וליתן ולשאול ולהשיב כהוגן עד שישתלמו מוחותיו בגדלות, והוא חידוש ג', וזהו המרומו לדעתי בחדש השלישי (רצ"ל בחידוש השלישי) לצאת בני ישראל מארץ מצרים (ממצר ים מאין ליש כנודע, אז) ביום הזה (דייקא) באו מדבר סיני (לקבלת התורה)

והנה הוא הרמז לכל אדם בכל עת ובכל זמן לא ישתלם בקבלת התורה עד וישלמו בו ג' חידושים הללו מחשבה דבור ומעשה (מעשה דבור מחשבה), ומעשה שחיה כך היה לא במקרה נפל, רק לבעבור זה עשה היוצר כל, סיבב שתהיה נתינת התורה במעמד הנכבד בחדש השלישי דייקא שנשתלמו בכחינת מעשה דבור מחשבה, הוא בחינת נפש רוח נשמה, עשייה מצד הנפש ומשכנה בכבד אצל השוקים (כחינת נצה הוד יסוד) שהם נקראים כלי המעשה (כמו שאמרו רז"ל כלי המעשה גומרים), דבור מצד הרוח (כראשית ב: בנרגס) רוח ממלא, ומשכנו בלב אשר שם הם כנפי ריאה שמחס יוצא הדיבור לה' מצאות הפה, והוא נתן סמוך לזרועות (כחינת חסד נבורה תפארת), מחשבה, מצד הנשמה הנתונה במוח תלת חללי גולגלתא (כחינת חכמה בינה דעת), ומעטה בין תבין את אשר לפניך אם כעל נפש אתה, שנתינת התורה חיתה בפעם ג', כי תיקף במצרים ניתן להם מצות מעשיות, ובפעם הב' (מסעי' ט: שבת ודינים וכיבוד אב ואם במרה איפקוד, וזאת התורה בשלימותא בפעם שלישי ניתנה למורשה לקהלת יעקב שלישי לאבות, וזהו הנרצה (שבת פח). בההוא דשאל שאילתא וכו' ובההוא דפתח ואמר בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי (היינו בפעם השלישי דייקא ניתנה בשלימות) בירחא תליתאי (בחדש השלישי כנ"ל) לעם תליתאי (מורשה קהלת יעקב שלישי לאבות), וגם לעם תליתאי שיש להם נפש רוח ונשמה כנ"ל, הבן הדבר (ע"י מגיד דבריו ליעקב סי' רסב, צב ד"ה ונחזור.

ט) ואומר עוד דקדוק ביום הזה דייקא, על פי מה שדרשו בפסיקתא רבתי (פיסקא ד') וז"ל, למה ניתנה תורה בסיון ולא בשאר ירחים, למה הדבר דומה למלך שעשה חופה לבתו, ואמר אדם אחד מגדולי המלך, נאה לה לבת המלך להרכיבה על הפיל כשהיא

ועתה תתכונן דברי חגר שאמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגלי אח"ד, כי למה לי רגל הראשון כיון שהוא דבר שאינו מתקיים כמו שכתבתי לעיל, והשיב לו, ועלך שני לחברך לא תעביד שהוא מצות (ויקרא י"ח) ואהבת לרעך (רעך ורע אביך) כמוך, שהוא בחינת אהבת הש"י לישראל (כמו שישראל מצווין על אהבתו ית"ש) נתן להם זאת התורה תחילה בכחינת חסד ואהבה, בכדי שיהיו יכולין אחר כך להוציא מן הכח אל הפועל את התורה בנבול ומדה בחינת צמצום ויראה כל ימי עולם, וזהו (שמות כ"ח) לבעבור נסרות אתכם בא האלקים (נסות היינו לשון הנבחה וקרבות הוא האהבה) ובעבור תהיה יראתו (הוא היראה), הבן הדבר מה שאי אפשר לפרט בכתב (ע"י שבת מאמר ב אות ד).

ח) בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה וכו' (שמות י"א), הנה אפשר לך עוד מה ביום הזה דייקא (ולא אמר באחד לחדש השלישי וכו' באו וכו'), והנה חנם (יבמות טג) שאין מקרא יוצא מידי פשוטו יתפרש הדבר ברמז, ועל ידי הרמז יובן דקדוק הפשט, ואומר, הנה ידוע (פירוש ש"י פ"א) ג' כחינות הם בהארט עולמות עליונים, נקרא בפי המקובלים (לשכר את האזן) עיבור, יניקה, ומוחין (מבואר הדבר להבאים בסוד י"א), והנה כמו כן גדלות נשמות ישראל יש בהם ג' כחינות אלו, והנה ידוע דזאת התורה הניתנה למורשה מהויכים אנחנו לקיימה בכל חלקי מצותיה במחשבה דבור ומעשה, המעשה הוא עשיית המצות בנשמיות עשייה ממש, כציצית ותפילין ולולב וכיוצא, והנה חלק המעשה בלבד בזולת דבור ומחשבה (לדעת) נקרא רק בחינת עיבור, כמו העיבור בהתגלות וחידוש ראשון שיצא מן הכח אל הפועל להתהוות עיבור עצמים בבטן המלאה אין לו בחינת דבור כי (נח ל:) הפה סתום, (ומכל שכן שלא יצויר בו מחשבה), רק מעשה יש לו כי יש לו תנועה באיבריו גם במעי אמו, וחלק הדבור בהצטרפו עם המעשה נקרא בחינת יניקה, כמו הילד אחר השתלמות ימי העיבור (שם) נפתח פה הסתום ועל ידי היניקה מעט מעט מתחיל לדבר, והוא חידוש ב', ובהצטרף לדבור ומעשה גם חלק המחשבה זה נקרא מוחין, כמו התינוק הגם

באות ה' והוא אות מן שם הנכבד, וחדש אייר צר באות ו' והוא גם כן אות מן שם הנכבד). לפי שבשעת שברא הקב"ה את העולם אמר לו לשר החשך סור מלפני מפני שאני מבקש את העולם לבראות באורה וכו', באותה שעה אמר הקב"ה, שר חשך סור מלפני ואם אין אתה סר מלפני אני גוער בך שאני מבקש לבראות את עולמי באורה, (עיין בספר צדה לדרך (כלל א פכ"ו) מזל מלה הוא אש וא"ש הוא להאיר). (אמר לו) ואחר האורה מה אתה בורא, אמר לו חשך (עיין בספר הנ"ל מזל שור הוא מן בחינת יסוד הארץ שהוא חשך, כמה דאת אמר (בראשית א ב) והארץ היתה תהו ובהו וחשך). ואחר החשך מה אתה בורא, אמר לו תאומים, ומפני מה אתה בורא תאומים, שעתיד לראות (נראה לי שצריך לומר להיות) אדם באור וכחשך מפני שמול תאומים אדם, עכ"ל, נראה לי לבאר, דהנה מזל תאומים הוא תואר אדם, והנה דרשו חז"ל על ישראל (יבמות סא.) אתם קרויים אד"ם, והנה ישראל כנימפריא אור וחשך, על כן המזל השלישי הכולל אור וחשך הוא אד"ם, הוא תאומים אור וחשך, והנה ישראל מכרכין בכל יום יוצר אור ובורא חשך היינו גם כן ב' המזלות של ניסן אייר מלה שור, ואחר כך עושה שלום על ידי בריאת המזל השלישי תאומים, תואר אדם לו שהוא ישראל שנקרא אדם והוא כולל אור וחשך.

ומעתה בין והתבונן גם כן אומרו בחדש השלישי ביום הזה דייקא, בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי וכו' בירחא תליתאי, הכולל אור וחשך, על כן אמר ויחן שם ישראל דייקא, שם ישראל הכולל בשמו אור וחשך ועושה שלום, והו שאמרו בסיום התורה שבקעל פה (עוקצין פיג מ"ב) לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כט יא) י"י עז לעמו יתן (שהשיר ב יב) אין עז אלא תורה) י"י יברך את עמו בשלום, על כן נתן להם את התורה בירחא תליתאי תאומים, אור וחשך כנימפריא ישראל תליתאי לאכחון, (המשכיל על דבר יבין הענין גם כן בראשית מלכותו של ישראל, דהנה מלכות דוד הבא מן יהודה הוא בבחינת אות ה' מן שם הנכבד אשר צר באות ה' חדש ניסן, ומלכות שאל הנה יהונתן בנו היה בו נשמת משיח בן יוסף הוא

כשהיא יושבת באפריין ולמסלה בכל גדולי מלכות, ענה אחד ואמר, פיל גבוה ואין לה הדר, ויש לה יופי (להכלה, על כן צריכין להדרה) ונאה להרכיבה על הסוס ולהראות יפיה בכל גדולי המלכות, ענה אדם אחר, פיל גבוה וסוס נאה (נראה לי באפשר צריך לומר נאה) ואין להם פה לדבר וידיים לספוק ורגלים לרקוד ולהרכיבה על כתפיים (צריך לומר מהראוי הוא להרכיבה על כתפיים) להראות את יופיה, כך הקב"ה לא נתן התורה לא בניסן ולא באייר מפני שמזל ניסן מלה, (לפי המשל המשילו לפיל שהוא גבוה, דהנה מזל מלה הגבוה שבמזלות, וכאם נתן התורה במזל מלה, יסברו שהתורה צריכה לגבהות המזלות), ומזל אייר שור, (לפי המשל המשילו לסוס שהוא נאה (או נאה)), ומזל שור באייר מצמיח זיווא לאילני וצמחים ופרחים, והוא עת צאת המלכים המתנאים, וכאם היה נתן התורה במזל שור יסברו שהתורה צריכה לנזי המכעים הגלגלים (ולרוטמותם) אין נאה להם לקלם ולשבת, לכך נתן הקב"ה התורה בסיון, מפני שמזל סיון תאומים, ותאומים אדם הוא, ואדם יש לו פה לדבר וידיים לספוק ורגלים לרקוד, עכ"ל, הרי שלך לפניך, אמרה התורה ביום הזה דייקא בראש חודש סיון, שאז התחילה זמן שלימת תאומים צורת אדם, אז באו מדבר סיני, (והנה (שבת טו.) לכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, הנה במזל סיון תאומים כנימפריא שב"ת (עיין שבתות מאמר א סימן נב), ומעתה תבין גם כן מה שאמרו בגמרא בריך רחמנא דיהיב לן אוריין תליתאי וכו' בירחא תליתאי, ולכאורה מהו המעלה בירחא תליתאי, ולפי המדרש הנ"ל יתכן, שהמתין הקב"ה ב' חדשים הראשונים מעת צאתם ממצרים ניסן ואייר ולא נתן להם את התורה, מפני שמזלם לא תואר אדם לו, עד כא ירחא תליתאי שמזלו צורת אדם שיש לו ג' מעלות פה לדבר וידיים לספוק ורגלים לרקוד

י) **בחדש** השלישי לצאת בני ישראל וכו' ביום הזה וכו', ביום הזה דייקא כנ"ל, ואחר כך אמר (שמות יט ב) ויחן שם ישראל, לא אמר בני ישראל, נראה לבאר גם כן על פי הפסיקתא רבתי (פיסקא כ') וז"ל, מפני מה ברא הקב"ה (את העולם) בניסן ולא ברא באייר. (נראה לי מה דהקשה דוקא על אייר דייקא, דהנה על פי ספר יצירה (סיה) חדש ניסן צר

וחשך, ונעשה השלום הגדול בכריתת ברית ביניהם, והנה תתכונן גם כן יהונתן דוד גם כן בנימטריא ישראל, אר"ר וחש"ך, אין כאן מקומו).

(עשה מאמרות חיקור דין חיד פס"ו) ה' הוא בחינת אות ו' מן השם אשר נוצר בו חדש אייר, והנה שניהם בחינת אור

ה' עיין גלגלי נשמות להרמ"ע סימן קטז, ועיין אלול מאמר א' סימן ט"ב, ועיין ס' מעשה רזקא בפתיחה למשניות טעם ה'

מאמר ב

ימי הגבלה

בו ידובר מן הימים שמן ראש חדש סיון עד יום מתן תורה, ויתפרשו הפסוקים שנאמרו באותן הימים בזמן מתן תורתנו בפירושים שונים כדי יי הטובה עלינו, ונקרא המאמר ימי הגבלה.

פלוגי עשה לך טובה ככן תעשה כו', כן הוא הדבר הנה הנביא כשהיה מדבר בו בלשון שאמר הש"י (והוא) מדבר בעדו היה צריך להוסיף קודם לומר כה אמר י"י, ובאם לאו היה צריך לפחות היינו לעשות מנוכה נסתר, הכן, והנה משה אדונינו כאשר נשלח בדבר השליחות הלז לישראל לומר אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא וכו', הנה היה מצטרך או להוסיף ולהקדים מקודם לומר כה אמר י"י, או היה מצטרך לפחות ולומר אתם ראיתם את אשר עשה למצרים ונשא אתכם כו', ובאמת אין הדבר כן אצל משה רבינו, שגבה מעלתו ממעלת כל הנביאים (והיג לב). שהיתה השכינה מדברת מתוך גרונו, והנה דיבורו היה דיבור השכינה ממש לא כמו השליח, על כן לא הוצרך להוסיף ולומר כה אמר י"י, וגם לא הוצרך לפחות לומר לשון נסתר.

ולפי זה יתפרשו הדברים ומשה עלה אל האלקים (רצ"ל שנתעלה במדרגה גדולה להיות דבריו דברי אלקים ממש, אז) ויקרא אליו וכו' כה תאמר לבית יעקב ותגיד וכו' (ידוע מהזהר (היג רי) השכינה נקראת כ"ה בענין שדרשו שם (במדבר כג טז) שוב אל בלק וכ"ה תדבר השכינה תדבר, ולפי זה הרי זה נדרש גם בכאן, הקדים לו הש"י כה תאמר וכו' ותגיד וכו', רצ"ל השכינה תדבר מתוך גרונו, ואין נבואתך כנבואת שאר הנביאים בדרך שליחות רק דברי אלקים ממש, ותאמר) אתם ראיתם אשר עשיתי וכו' ואשא כו' אלה הדברים אשר תדבר כו', היינו כפירש"י ז"ל לא פחות ולא יותר, היינו שלא תצטרך

(א) ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו וכו' כה תאמר וכו' ותגיד לבני ישראל אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם כו' ועתה כו' ממלכת כחנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (שמות יט ד), הנה הקושיא מפורסמת, א' ומשה עלה כו' ויקרא אליו כו' למה עלה קודם שקראוהו, ב' להיכן עלה, אם חכוונה אל ההר הרי נאמר ויקרא אליו י"י מן ההר משמע שהוא לא היה בהר, ג' התחיל כה תאמר כו' ותגיד כו' ואחר כך סיים אלה הדברים אשר תדבר כו', הא תו למה לי הרי התחיל כה תאמר כו', והנה רש"י ז"ל ג"כ רצונו לתרץ זה ופירש אלה הדברים כו' לא פחות ולא יותר (והוא ממדרשי חז"ל (מכלוא)) אבל הוא לפלא, וכי מלקא דעתך על משה רבינו נאמן ביתו שישנה איזה דבר מכל דברי הש"י והש"י מתפאר בו (במדבר יב ז) בכל ביתי נאמן הוא.

ונראה לי לכאר הדברים, והנה מי ששולח את אחד לומר לחבירו חנה עשיתי לך טובה גדולה כזאת וכזאת ככן גם אתה תעשה כזאת וכזאת, הנה השליח אם ירצה לדבר בו בלשון שאמר המשלח הנה יצטרך להוסיף הקדמה ולומר כה אמר פלוגי אני עשיתי לך טובה וכו', כי אי אפשר להשליח להתחיל בדבריו בו בלשון שאמר המשלח אני עשיתי לך וכו', והנה יראה מלשון חזה שהשליח עשה, על כרחו יצטרך להוסיף ולומר כה אמר פלוגי, או אם ירצה שלא להוסיף הנה יצטרך לפחות, דהיינו המשלח מדבר בעדו ואומר אני עשיתי, והוא יצטרך לומר

יש להתבונן מהו לשון ועתה, על כרחך בא לשלול איזה זמן, והנראה על פי מה שאמרו בנמרא (שבת ל) רבה מקמיה דפתח להו לרבנן אמר מלתא דכדיחותא ובדחו רבנן, ואחר כך יתיב באימתא ופתח בשמעתא, פירושן של הדברים, כי כשהאדם עצב מתנבר עליו יסוד העפר ואינו יכול להתבונן במושכלות, מה שאין כן השמחה הוא מיסוד הרוח החיוני המתנוגע ממקום למקום על כן יכול להשכיל ממושכל למושכל, והנה לפי זה יש לפרש הרמז הזה כאן בקבלת התורה, כה תאמר לבית יעקב וכו' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא וכו', והוא דבר של שמחה כעין מילתא דכדיחותא להתרחכות הלב, לזה אמר אחר כך ועתה כיון שכבר הזכרתי לכם דבר של שמחה להתרחכות הלב, נפתח בשמעתא אם שמוע תשמעו בקולי וכו', ואי"ה עוד יתפרש תיבת ועתה בפנים שונים, עיין מה שכתבתי להלן בסמוך

(ד) והייתם לי מגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות יט ה), לפי פשוטו קשה מהו זה נתינת מעם כהוראת תיבת כי בכל מקום, הלא לכאורה אדרבא להיות לו ית"ש ארץ ומלוואה מהראוי להיות כל אפיון שוין, ונראה לי לפרש, דהלא משנה ערוכה בידינו (מיטין מג) עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ יצא לחירות, והנה כביכול הש"י בעצמו שומר תורתו ומקיים מצותיו, כמו שאנו מברכין על המצות אשר קדשנו במצותיו, מצותיו דייקא כביכול אשר הוא בעצמו מקיים, וכענין שמצינו בדברי חז"ל (ברכות ו) מנין שהקב"ה מניח תפילין, (שם ז) מנין שהקב"ה מתפלל, אם כן לפי זה כיון שהש"י מכר אותנו לנכרים ולחוץ לארץ, מן הדין מחויבים אנחנו לצאת לחירות, וכן יעשה הקב"ה עמנו במהרה בימינו יוציאנו לחירות עולם, ועל פי זה פירשנו הפסוק שאמר הנביא בשם הש"י (ישעי נ א) אי זה ספר כריתות אמכם וכו' או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, דקשה נושה היינו מלוה האיך שייך בזה לשון מכירה, הוה לו לומר מי מהלוקחים אשר מכרתי אתכם לו, אך הוא, דהנה תלמוד ערוך בידינו (מיטין מג מד) עבד שמכרו רבו לנכרים או לחוץ לארץ יצא לחירות, נבאו בעל חוב בחובו לא יצא לחירות, אם כן לפי זה כך אמר לנו הש"י בהכרח, הלא לכם לדעת אשר כביכול בהכרח על פי התורה אני אנאל אתכם ותצאו

תצטרך להוסיף ולומר כה אמר י"י וגם לא לפחות ולעשות מן עשיתי עשה וכיוצא בו, דבורך דברי אלקים חיים ממש, וגם כן נרמז בזה אלה הדברים אשר תדבר וכו', רצ"ל אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל אינו במדרגת נבואה רק תורה ממש כי הוא דברי אלקים חיים ממש, הכן הדברים ויונעם לחיכך, (עיין אגרא וכלה יתרו יז סוע"ב)

(ב) מן הה"ר לאמר (שמות יט ג), במדרש (שמירי כה א"ב) זה לשונן, באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה, עשה בו הקב"ה קלסמורין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם הקב"ה אי אתם מתכיישין הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו, אמר הקב"ה למשה לא ניתנה לך תורה אלא בזכות אברהם וכו', הווי ומשה עלה אל האלקים ויקרא אליו י"י מן ההר וכו' בזכות ההר, עכ"ל, הנה מהראוי להתבונן האיך סלקא דעתך שיאמר הקב"ה למלאכים שזהו אברהם וזה היה משה*.)

ועוד הנה התחיל שהיה קלסתר פניו דומה לאברהם ואחר כך אמרו שאמר הקב"ה למשה בזכות אברהם, ונראה לפרש דהדא מתורצת בדרך חבירתה, דהנה נעמי כשנתנה עצה לרות (רות ג א) וירד"ת הגורן

דרשו חז"ל (רוי"ה יב) זכותי תרד עמך, נראה דדרשו זה מן הקרי והכתיב דהכתיב היא וירדתי והקרי וירדת ותרוייהו קשופ, כי זכות של נעמי הלך עמה והוה כמו שיעור קומתה ממש, הנה מבואר לך הזכות של האדם הוא ממש שיעור קומת האדם עצמו, דהנה נעמי אמרה וירדתי הגם שהיא היתה בביתה, הכן הדבר, ולפי זה יונח לך גם בכאן, כיון שזכות אברהם עלה עם משה הנה היה שם קומת אברהם ממש, (וי"י י א) וי"י אלהים אמת אמר לא זהו שאכלתם אצלו, ולמשה הודיע אמתת הענין כי זכות אברהם עלה עמו והוא שיעור קומת אברהם ממש, הכן הדבר.

(ג) כה תאמר לבית יעקב וכו' אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים וכו' ועתה כו' (שמות יט ד),

וכו', והקשו בתום (ויה נפה) הרי אמרו ישראל מרצונם נעשה ונשמע עיין שם, ותירץ הרב הגדול הנ"ל, להיות קבלת התורה הוא דבר שכל העולמות תלויים בזה, אין מן הראוי שיהיה הדבר תלוי במקרה ברצון ישראל, רק הוא דבר ההכרחי מצדו ית"ש, ועל כן הגם שמרצונם אמרו ישראל נעשה ונשמע, עם כל זה הכריחם הש"י, להורות שהוא דבר הכרחי מצדו ית"ש, הבן הדבר מאד, עד כאן דבריו בקיצור, הנה לפי זה תתבונן, קבלת התורה הוא הכרחי מצדו ית"ש, ואצלו ית"ש הנה כל העולם רשותו, אם כן הגם שמכר אותנו לנכרים ולחוץ לארץ לא מיקרי זה הוצאה מרשותו לכאן במענה ליצא לחירות מן שעבוד התורה, כיון שנתנית התורה הוא מצדו ית"ש בהכרח, רק בענין יציאת החירות הגופני מידי הגוים זה הוא מצדנו כדכתיב (ישעי נ א) הן בעונותיכם נמכרתם כו', וכיון שהוא מצדנו שייך שפיר הדין המוכר עבדו לנכרים ולחוץ לארץ יצא לחירות, וזהו שאמר הש"י או מי מנשי אשר מכרתי וכו' ותהיו בטוחים אשר אנאל אתכם כודאי וכנ"ל, הבן.

והנה זהו שיש לפרש כדקדוק הפסוק ועתה אם שמעו וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, רצ"ל ועתה, כשתקבלו עתה מלכותי ולעבוד עבודתי בתורה ומצות, והייתם לי סגולה מכל העמים, (מ"ם של תיבת מכל תתפרש לשון מן) רצ"ל מן תוך כל העמים, רצ"ל אפילו כשתהיו תוך העמים בגלות, עם כל זה תהיו לי מסוגלים לתורה ואין לכם בזה טענה שתצאו לחירות מן עול תורתית ומצותי מטעם עבד שמכרו רבו וכו', כי לי כל הארץ, ואין זה נחשב הוצאה מרשות לרשות וכמו שכתבתי לעיל שנתנית התורה הוא מצדו ית"ש הכרחית וכנ"ל, הבן.

(ה) **עוד** זאת אדרוש לך בפסוק הנ"ל, ועתה אם שמעו וכו' והייתם לי סגולה וכו' כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, עד כאן, הנה ארחיב לך מה שיש לדבר במקראי קדש הללו. א' אומרו ועתה איזה זמן שלל וכנ"ל (סימן ג), ב' אומרו במעם כי לי כל הארץ איך צודק זה למעם, ואדרכא וכו' כנ"ל (סימן ד), ג' למה הפסיק במעם הזה כאמצע ההכפחה, הוה ליה למימר כך והייתם לי סגולה וכו' וממלכת כהנים וגוי קדוש כי לי כל הארץ.

ונראה

ותצאו לחירות, כי הנה מכרתי אתכם לנכרים ולחוץ לארץ וכביכול אני מחוייב על פי התורה להוציאכם לחירות, ואי אפשר לומר שמה נמכרנו בעד איזה חוב וקיימא לן נבאו בעל חוב כחובו לא יצא, זהו שאמר הנביא מי מנשי אשר מכרתי אתכם לו, הלא אין אני חייב לשום בריה, ממילא כודאי הרי זה לכם להכפחה נאמנה אשר אנאל אתכם על פי משפטי התורה, ותצאו לחירות מן שעבוד הגופני שהוא מצידנו כאשר יתבאר, (עין תמו אב ה יב ח)

אך לפי זה יש לכאורה לומר, כיון שאנחנו נעשינו עבדים להש"י בקבלת תורתו ומצותיו לעשותם, וכשמכרנו לנכרים ולחוץ לארץ אם כן על פי משפטי התורה יהוייב לנו היציאה לחירות גם מרכו הראשון, ופסורים אנתנו (ח"ו) מעול התורה ומצות של הש"י שהוא האדון אשר מכרנו, וזה שמענו ישראל בימי יחזקאל (סנהדרין קה) עבד שמכרו רבו כו', והשיב להם הש"י על פי הנביא (יחזקאל כ ג) חי אני נאום ד' אם לא ביד חזקה וכו' וכחמה שפוכה אמלוך עליכם, והנה לכאורה יש להתבונן הלא כתורה דיכרו, והתשובה לזה, דהנה אמרו רז"ל (ביד יא ה) דשאלו האיך הקב"ה מוריד גשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות, והשיבו דכל העולם כולו שלו והוא כביכול (אגלון כד' אמות א') ואין כאן הוצאה מרשות לרשות, ואם כן לפי זה לא נוכל לפסור את עצמנו מעול עבודתו ית"ש לומר שהוציאנו מרשותו לרשות אחרים, כיון שכל העולם כולו שלו אין כאן הוצאה מרשות לרשות, וזהו שהשיב הקב"ה על ידי יחזקאל חי אני נאום י"י אם לא ביד חזקה וכחמה שפוכה אמלוך עליכם כי טענתכם אינה טענה, (עין שבתות מאמר ז ס"ה ה).

אך לפי זה, הוא הדבר מה שאמר הש"י בהכפחה על ידי ישעיה או מי מנשי אשר מכרתי אתכם כו', שהוא הכפחה שמחוייב הקב"ה לנאלינו, וכפי הנ"ל אין זה טענה דלגבי הקב"ה אין זה הוצאה מרשות לרשות, אבל יתכן הדבר על פי דברי הרב הגדול בעל גור אריה (יתרו יט, ויה שנתלש) על הא דאמרו חז"ל בשעת מתן תורה (שבת נה) כפה עליהם הקב"ה הר כניגית ואמר אם מקבלים אתם את התורה מוטב

א"י כ"ה בתחומא השא סימן לג, ובפסיקתא פיסקא כג סימן ת, עיי"ש במפרשים.

זו ט' מלך אלקים על גוים, וכן לכל הטעמים שהובא בפנים אתי שמיר.

טעם ב' (הביא הרב הנ"ל והוא מענין הנ"ל), דהנה (שבת פח.) תנאי התנה הקב"ה כמעשה בראשית

אם לא יקבלו ישראל את התורה יחזור העולם לתוהו

וכוהו, והנה קבלו ישראל את התורה וקיימו את העולם *), אם כן הרי הם כביכול כשותפין במלכותו, על כן לא שייך בישראל אותו הדין מלך שמחל על כבודו כו', מה שאין כן אומות העולם שייך נבייהו דין מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולא מהני להו תשובה.

טעם ג' (כתב הרב הנ"ל), היות שהש"י הרכה לישראל התורה והמצות ודקדוקי המצות וענפיהן לאין משער, בכדי לקרש כל אכריהן וגידיהן וכוחות גופותיהם עד שיהיו כמלאכי קדש, והנה האדם יצור חומר תכבד עליו משא מלאכת הקדש,

(קהלת ז כ) ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, על כן חשובים כאנוסים, מה שאין כן הגוים, המעט מצות הניתן להם אם לא ישמרו, מזידיים הם נגד כבוד המלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

טעם ד' (כתב הרב הנ"ל וכן כתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה **) והוא משום (שבת לא.) דישראל נקראים בנים (כדכתיב (דברים י א) בנים אתם לי"י אלקיכם) והקב"ה למו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, מה שאין כן לאומות העולם נקרא הקב"ה עליהם מלך, כמו שכתוב מי לא ייראך מלך הנוים, וכתיב מלך אלקים על גוים, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול

ומעתה יתפרשו לך המקראי קודש כעין חומר, (ויתורץ גם כן מה שסיים אלה הדברים אשר וכו', וגם שכבר התחיל כה תאמר לבית יעקב וכו', עיין מה שכתבתי לעיל) והוא, ועתה אם שמוע וכו', דהנה ישראל כשרצו לקבל התורה הנה חששו איך אפשר לקבל התורה ומצותיה הרחכים מני ים, ואי אפשר ליצור חומר לעמוד בה ובאים לידי חטאים, ומצד הדין לא מהני להו תשובה כי מלך שמחל על כבודו

ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (כ"ד כ"א ו) אצל אדם הראשון (בראשית ג כב) ועתה פן ישלח ידו וכו' מלמד שפתח לו הקב"ה פתח של תשובה, ועתה, אין ועתה אלא תשובה *)

(* הג"ה

כתבנו במקום אחר *) (אגוד וכלה בראשית ה ד"ה ועפ"י דרך הקודש) הדברים עתיקים, תיבת ועתה רמז לתשובה, דהיינו חיבור אות ו' עם אות ה' על ידי אהבה ויראה סוד החסדים וגבורות צמצום והתפשטות הנרמזים במעשה בראשית בפסוק יהי אר"ר ויהי אר"ר (צמצום והתפשטות שורש אהבה ויראה כידוע (וחיב קסו.)) בגי' ע"ת, והנה תיבת ועת"ה חיבור ו' עם ה' על ידי ע"ת כג"ל, גם ע"ת בגימטריא * פעמים הוי"ה * פעמים אהי"ה, ע"ת לעשות לד', הן הדברים (עיין אגוד דפראק סימן קלו).

והנה אמרו רז"ל (בתנחומא פרשת האזינו (ד)), כתיב

(במדבר ו כו) ישא י"י פניו אליך וכתיב (דברים יז) אשר לא ישא פנים, לא עשה תשובה אשר לא ישא פנים, עשה תשובה ישא י"י פניו, יכול לכל, ת"ל אליך, אליך ולא לאומות העולם, עכ"ל, הרי שהתשובה אינה מועלת רק לישראל ולא לאומות העולם, וכך פסק הרמ"ע מפאנו (עשה מאמרות חקוד דין חיב פ"א) והמכ"מ בספר בית אלקים (שער התשובה פרק יג יד)

והנה הרב בעל לימודי י"י כתב כמה טעמים למה התשובה מועלת לישראל ולא לאומות העולם (עי' שם בדרך ק"י [קא] ע"א), **טעם א'**, דהנה לפי הדין ומשפטי התורה (היינו בעולם הזה בין בני אדם) אין התשובה מועלת, דקיימא לן (כתובות יז.) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל להיות שישראל הם הודיעו וגרמו כביכול מלכותו ית"ש בקבלת התורה מהראוי למחול להם כתשובה, מה שאין כן לאומות העולם נשאר הדין על פי משפטי התורה מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולא מהני תשובה *)

(* הג"ה

ולדעתי יתורץ בזה מה דהקשו בזה (חיב זה"י) על פסוק (דמ"י י ז) מי לא ייראך מלך הנוים, וכי קוב"ה מלך הנוים הוא ולא מלך ישראל, ולפי הנ"ל יתכן, דבא להורות דהש"י אינו מתנהג עם ישראל בדין ומשפט מלך, וכבודו מחול לישראל, כיון שהם הם היו כביכול הגרם והסיבה למלכותו, (היא א כב) המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכתו, (כ"ד א ז) ישראל עלו במחשבה אשר המה ימליכיהו בקבלת התורה, אבל לאומות העולם מתנהג עם המלך בדין מלך ולא מתני להם תשובה, וכן כתיב (תהלים

(* עיין תשרי מאמר ד דרוש יא אות לג

**) ראש דוד אמר, אהבת דוד דרוש ד דף לו ע"א.

מתמיה אם היה רצון הש"י שיהיה כך למה לא אמר בפירוש ג' ימים ולא נצמךך ללמוד בחיקש, ואגב זה נבוא לחקור מעם במצות שמירת שבת, כיון שהיה עתיד להאמר בעשרת הדברות במעמד הנכבד למה הקדימו הש"י ונתנו לישראל במרה, ואמר לך את הנראה לעניות דעתי, דהנה קיימא לן (סנהדרין נח): גוי ששבת חייב מיתה, ופירשו בזה א) המעם הוא, דהנה כתיב (בראשית ב ג) וישבת (הש"י) ביום השביעי מכל מלאכתו וכו' ויברך אלקים את יום השביעי וכו' כי בו שבת מכל מלאכתו וכו', אם כן היום השביעי כביכול הוא שרביטו של מלך, והמשתמש בשרביטו של מלך חייב מיתה, אם כן גוי שנשתמש בשביתה חייב מיתה, מה שאין כן ישראל הם בנים והש"י למו אב הן המה משתמשים בשרביט אביהם, ועל כן נתן להם הש"י את השבת עוד קודם למתן תורה, דהנה האיך היו יכולין לקבל התורה אם אין תשובה מועלת ח"ו, ואדם אין צדיק בארץ וכנ"ל, ועל כן הוצרך הש"י לבטוח [להבטיח] להם על התשובה קודם נתינת התורה וכנ"ל, והנה על פי משפטי התורה מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל כיון שהש"י נתן להם קודם מתן תורה את השבת שהוא שרביטו של מלך, בזה הורה להם שהם בנים והוא למו אב ואב שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

(ז) והנה אמרו רז"ל (שמע"א א נח) בפסוק (שמות ב יא) ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא במבלותם, אשר משה ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד למנוחה, והנה בירך משה להם את יום השבת, והנה ג) כשיצאו מצרים ונתן להם הש"י את השבת שמה משה, וזהו שאומרים ישמח משה במתנת חלקו (עיין סו"ט סימן רמא), והנה בודאי לא במקרה היה הדבר ששבתו קודם הציווי על ידי חשתדלות משה, דהנה מעת שבהר הש"י את אברהם לחלקו הנה משה הוא דור השביעי נגד יום השבת קדש לד' ג, ועל כן אמר הש"י למשה (שמות ז א) ראה נתתיך אלקים לפרעה כביכול קראו בשמו ורכב על הענן והשתמש בשרביטו, הגם שעל פי הדין במלך (סנהדרין כב) אין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרביטו, למשה הותר הכל כמו שאמרו רז"ל כל הענינים הללו אצל משה, (ועיין בזהר (חיג רעס) על פסוק (משלי ל ד)

מה

כבודו אין כבודו מחול, על כן הבטיחם הש"י שתקבלם בתשובה מחמת ד' מעמים הנ"ל, והוא שאמר ועת"ה (תהיו במוחים אשר אקבל אתכם בתשובה הנרמזת בתיבת ועת"ה, כמו שכתבתי לך לעיל מדרש חז"ל) אם שמוע תשמעו בקולי (אם תקבלון אורייתא) והייתם לי (בזאת המעלה) סגולה מכל העמים (כי אין לך שום אומה ולשון שיהיה לה זאת הסגולה והמעלה לקבל אותם בתשובה, ואמר המעם שאין מקבלין את האומות בתשובה) כי לי כל הארץ (וחריני מלך על (כל העולם) [נלמן] ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול כנ"ל), אבל ואתם (יש הרכה מעמים על פי הדין לקבל אתכם בתשובה, מעם א' כי) תהיו לי ממלכת כהנים (שאתם גרמתם מלכותי על ידי קבלת התורה, וגם אתם כשותפין במלכותי כביכול וכנוכר לעיל מעם ב'), (מעם ג') וגוי קדוש (היינו תהיו עמוסים במצות כדי להתקדש כל גופיכם כמלאכי רוח משרתי אש ומרוב המצות ודקדוקים אתם חשוכים כאנוסים וכנוכר לעיל במעם הג'), (מעם ד' רמז באומרו) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (אשר הוא (שמות ד נב) בני בכורי ישראל, אם כן הם בניי העמוסים מני כפון ואני למו אב ואב שמחל על כבודו (כבודו מחול), מכל הליון מעמי במוחים אשר תהיו לי בזה סגולה מכל העמים שאין מקבלין אותם בתשובה, ואתכם אקבל בתשובה, דו"ק באלה הדברים ותמצא נחת *).

* חג"ה

וכזה יבואר לך מאמר רז"ל (מכילתא שמות יט ב) מקיש נסיעתו מן רפידיים לביאתו למדבר סיני, מה ביאתו למדבר סיני בתשובה כו, והנה קשה ביאתו לסיני בתשובה מאן דכר שמיה, ולפי דברינו הג"ל יונה שפיר, הבן.

(ו) על"י ה' הדברים האלה עוד זאת אדרוש אל החכרים המקשיבים, אמרו חז"ל (שבת פז.) משה חוסיף יום אחד מדעתו וחסכים הקב"ה על ידו, ומקשו בנמרא (שם) מאי דרש וקדשתם היום ומחר מה מחר לילו עמו וכו', והנה הוא היקש הניתן מסיני לדרוש, והקשו בתום (ויהי היום) אם כן כיון דדרש מהיקשא אין זה מדעתו עיין שם, ועוד אני

(א) עיין שבתות מאמר ט סימן י.

(ב) עיין שבתות מאמר ז סימן ד, מאמר י סימן ב.

(ג) עיין מאמר א סימן ה.

והנה על פי כל הדברים האלה תבין, כשרצה הש"י ליתן לישראל תורה הנה איך יכולין לקבל התורה, ואדם אין צדיק בארץ שיהיה יכול לקיימה כדת, והוצרך הש"י להודיע להם שהתשובה מועלת לישראל כי נקראים בניו, והש"י למו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול (מה שאין כן אומות העולם כמו בן). וכאשר רצה הש"י לבשר זאת לישראל, על כן הקדים להם נתינת מצות השבת במרה, והנה קיימא לן (פנהורז נח) גוי ששבת חייב מיתה, דכיון שהש"י נקרא עליהם מלך (כמה דאת אמר (תהלים מו) מלך אלהים על גוים) והשבת נקרא שרביטו של מלך (וחיב פה) מאי שבת שמא דקוב"ה, על כן הגוי ששבת חייב מיתה כדון המשתמש בשרביטו של מלך, וכיון שניתן לישראל השבת, הנה עדות היא בינו ית"ש ובין בני ישראל אשר הם בניו העמוסים מני בטן והש"י למו אב, ולהם הותר להשתמש בשרביטו, ולפי זה יכירו וידעו שיכולין לקבל את התורה באהבה, כי אפילו ח"ו יעברו הנה מהני להם תשובה כי בניו הם ל"י אלקיהם ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, וכיון שהשבת היא עדות לישראל שהם בניו (ומהני להם תשובה), על כן גם במצרים שבתו על ידי משה שנאמר עליו מה שמו ומה שם בנו (עיינן בזהר), על כן היה דור ז' מן אברהם, רמו על שבת שהיא שרביטו של מלך, שהבן דוקא משתמש בשרביט של אביו, על כן (שבת קיח:) המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עב"ז כדור אנוש מוחלין לו, כי בשמירת שבת נקרא ב"ן ואב שמחל על כבודו כבודו מחול*).

ועל כן כשרצה הש"י ליתן התורה רצה שיארע יום נתינתה בשבת שרביט של מלך, והנה אמר וקדשתם היום ומחר, והנה לפי הפשוט היה טובן יום נתינת התורה בערב שבת, אבל רצה הש"י שיהיה הדרש על ידי משה ואמר בו כלשון שידרוש משה מדעתו ויארע נתינתה ביום השבת, ודוקא על ידי

מה שמו ומה שם בנו ותבין ענין נפלא), ועל כן שבתו ישראל ביום השביעי שהוא שרביט המלך על ידי משה שהוא דור השביעי אשר עלה אל האלקים.

ומעתה בין תבין, התחלת השבת לישראל היה על ידי משה שהוא דור הז' והוא המשתמש בשרביטו של מלך, והנה הש"י רצה ליתן התורה לישראל בשבת כי על ידי השבת יודע שהם משתמשים בשרביטו כי המה בניו והוא למו אב, על כן ח"ו גם בעברם על התורה מהני להם תשובה כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן אמר הש"י לשון כזה (שמות י) וקדשתם היום ומחר, ומשה יוציא מן הכה אל הפועל על ידי דר"ש עוד יום אחד, ותהיה נתינת התורה בשבת על ידי הדר"ש של משה, דהנה (שער המצות בהקדמה) ארבעה חלקי התורה הנרמזים בפרד"ם פ"שם ר"מו דר"ש סוד, פ"ש"ם הוא בעשיה, רמ"ז ביצירה, דרו"ש בכריאה, מר"ד באצילות הקדש"י, הרי לך כי דרש הוא בכריאה, (וחיב רנה) ואימא עלאה שהוא בינה עולם התשובה מקנת בכריאה כנודע.

וזהו מה שביארתי במקום אחר (משר מאמר ד ורוש ב סימן ב) מאמר חז"ל (קה"ר ס כא, שוח"ט מש"י י) בשעה שהחכם יושב ודורש וכו' הקב"ה מכפר לעונותיהם של ישראל, ופעמא בעי מאין יבא על ידי הדרש כפרת עונות, ועוד קשה למה אמרו בשעה שהחכם יושב ודורש, הוה ליה לומר בשעה שהחכם דורש, ופירשנו על פי הנ"ל, דהנה דרש הוא בכריאה כנ"ל אשר שם מקנת אימא עלאה עולם התשובה, ועולם הכריאה (ע"ה ש"ב שער השני פ"א) נקרא עולם הכמא (כידוע קריאת שמע וברכותיה בישיבה) לשוב לשבת, והנה כשהחכם דורש לשם שמים הנה הדרש שלו מגיע לעולם הכריאה ומעורר את ישראל לתשובה, (מה שאין כן ח"ו בדרש כו'), וזהו שאמרו בשעה שהחכם יושב ודורש היינו מעורר עולם התשובה עולם הכמא בדרשתו, אזי בודאי בהתעוררות זה ישראל מהרהרים בתשובה, אזי בודאי הקב"ה מכפר לעונותיהם של ישראל, וכבר דברנו מזה במקום אחר (שם, ועיינן בטלו סבת מאמר יג אות ג)

(*) הגיה
ועל פי דברינו הנ"ל מובן לך מה שאמר פה קדוש כבוד אדומ"ץ הרב הקדוש מו"ה יעקב יצחק זצוק"ל מנחת כבוד בלובלין יע"א בפסוק (איכה ג מג) נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת, פירש הוא ז"ל, נחנו, יום הגי"ח לנו יום המנוחה היינו יום השבת, בזה פשענו ומרינו, על כן אתה לא סלחת, עד כאן דבריו, ולפי דברינו הנ"ל מובן בטוב טעם, דכיון שחיי אינם שומרים את השבת אם כן אין כאן עדות שנקראו משה

(*) עיינן ס' נגיד ומצוה בהתחלתו, ועיינן ס' כנפי יונה חלק ב' סוף סימן כ"ב

בפרשת התשובה (שם ל ב) ושבת עד ד' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום, למה ליה למימר היום, ועל פי דברינו הנ"ל מוכן הדבר, דהנה הגם שכל משנה תורה משה אמר, מפי הגבורה ממש, כאילו כביכול הש"י בעצמו מדבר (עיין באות א') כי שכינה היתה מדברת מתוך נרונו, על כן אין משנה תורה במדריות ספרי נבואה אבל שגבה מעלתו למדריגת תורה ממש, עם כל זה כיון שמשא אמר, הוא בכחינה זאת כאילו דרש משה דרש מדברי תורה, על כן מאמר משה אשר אנכי מצוך היום, כי בתיבת היום היה מאמר הש"י ודרש משה, היינו שהש"י אמר וקדשתם היום ומחר, ודרש משה להקיש היום למחר מזה הדרש של היום ודרש עוד יום אחד להגבלה ועל ידי זה איקלע יום מתן תורה בשבת, הוא היה בכדי שיהיה נשמע דמהני לישראל תשובה, וזהו שאמר ושבת עד כו' שיהיה מהני לך תשובה ככל אשר אנכי מצוך היום, כי מן דרש היום אשר אנכי הייתי מצוך במתן תורה, הנה מוכח לך אשר מהני לך תשובה, והבן, וכן והיה אם שמוע וכו' אשר אנכי מצוך היום, הנה כתיב אחר כך (שם יא יח) ושמתם את דברי אלה על לבבכם וכו', היינו אפילו בזמן הגלות, כדי שתדע בעת שתחזור אי"ה בקרוב (וכפירש"י (שם) על פי חז"ל) כי בודאי יחזרו, כי תשובה מהני, וקצאתי ואתה הבן

(י) כה תאמר לבית יעקב ותניד לבני ישראל (שמות יב ג), אמרו רז"ל במדרש (שמירי כח ב) בית יעקב אלו מנהדרין שנאמר (ישעי ב ה) בית יעקב לכו ונלכה באור ד', עכ"ל, והקשה הרב הגדול מ' חיד"א זלה"ה, דלפי זה ותניד לבני ישראל היינו הסוּן העם, (שאינן להם חשיבות מצד עצמן כל כך, רק שהם חשובים מצד שהם מיוחסים בני ישראל, נ"ל), ולפי מה שכתבו לפרש בזהר (זו"ח שה"ש פו) כל מקום שנאמר הנדה הוא מילין ברזי דחכמתא, וכלפי לייא (עידובין ט) יציבא בארעא כו', לסנהדרין דברים כפשטן ולהמוֹן עם רזין דחכמתא, עיין שם דבריו בספר כסא דוד (דרוש ד יב ג), ואני בעניי אען ואומר, ידוע (שבת פח) השתוקקות המלאכים אל התורה, בודאי לא היתה תשוקתם על פשטיותה לא תרצה לא תנאף לא תנגב וכירצא, כי אין דבר זה נוהג ביניהם כי אין בנמצא ביניהם דברים מוגשמים, וכמו שהשיב להם משה נשים

משה שהוא בן כמו שכתבתי לעיל, והוא דור השביעי, והוא השתדל מתחילה במצרים לברור יום השבת למנוחה להורות להם שהם בנים ויכולין להשתמש בשרביט של אביהם, ואם כן להם ראוי נתינת התורה כי מחני להם תשובה מטעם אב שמחל על כבודו כבודו מחול, ועל כן דרש משה, דרש דייקא, הוא בעולם הבריאה אשר שם מקנת אימא עילאה עולם התשובה, וזהו שאמרו רז"ל (שם פו) משה הוסיף יום אחד מדעתו, והיינו שלא נאמר הדבר בפירוש מפי הש"י רק דרש ידרשנו למובה משה רבינו, והמכים הקב"ה שיהיה על ידו דייקא כי הוא הבן החביב לפניו ית"ש, הבן הדבר מאוד ויוגעם לחיכה, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו

(ח) על פי הנ"ל תבין מאמרם ז"ל באגדת בראשית (בסופו, ע"י כסא דוד יב ג) וזה לשונו, (שיר ה טו) חכו ממתקים, בשעת מתן תורה, וכלו מחמדים, כשהוא מקבל השבים עכ"ל, הנה הוא נדרש למובה על פי דברינו הנ"ל, חכו ממתקים בשעת מתן תורה שאמר הש"י וקדשתם היום ומחר ולא אמר בפירוש ג' ימים רק אמר בלשון כזה אשר משה דרש ידרשנו למובה, משה דייקא, ובדרוש דייקא שהוא בעולם הבריאה דתמן מקנת אימא עילאה עולם התשובה, כוונת הש"י היה להודיעם שהדרך נכון לפנייהם שיקבלו את התורה, והוא ית"ש יקבלם בתשובה תמיד (אפילו אם יעברו ח"ו) כי הם בנים לאל חי, על כן הסתין בנתינת התורה עד יום השבת שהוא שרביט של מלך, וזהו שאמר וכלו מחמדים כשהוא מקבל השבים, רצ"ל כשהוא מקבל השבים מוכן אשר כלו מחמדים מה שנעשה הדרש על ידי משה דרש דוקא על ידי משה דוקא ואירע על ידי זה מתן תורה בשבת, וגם מה שניתן שבת קודם מתן תורה, הכל הוא להורות לבניו שהם בנים ויקבלם בתשובה בכל זמן ועידן וימחול על כבודו כאב לבנים, הבן הדבר.

(ט) על פי הדברים האלה אפרש לך בפרשת קריאת שמע (דברים יא יג) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה וכו' ולעבדו וכו', להבין אומרו תיבת היום, וכן יש לדקדק

אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה וכו' ולעבדו וכו', להבין אומרו תיבת היום, וכן יש לדקדק

הלא הם ברחבי ידים כל אחד כפי אשר חלק להם הש"י בכינה, וכבר גם אנחנו בעניינו דיברנו מזה, וכעת נבא לבאר על פי הקדמה מה דידוע דחמניד של סו"ן הבית יוסף (מגד משרים פ' בה"ה) הקשה, דמהראוי היה שלא לאכול בעצרת כיון דהוא (ת"י ע"ג) יום החמשים רמז ליוכל דרגא דכינה עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה, עיין שם מה שתירץ, והנה בתלמודא דידן (ספחים פ"ח) אפילו מאן דסבירא ליה ככל מועדי ד' או כולו לי"י או כולו לכם, בעצרת סודו דבעינן נמי לכם והוא לפלא, וגם לפי פשוטו יקשה, הנה זאת התורה עיקרה היא תענוג נפשי, ועל ידה השארת הנפש ברוחניות, מהראוי ביום נתינתה להתעסק רק ברוחניות ולא בגשמיות אכילה ושתייה*.) ונראה לפרש על פי מה שכתב מהר"ש פרימו (הביאו הרב הגדול חיד"א זלה"ה) על הקושיא שהקשו, כיון שיעקב ועשו חלקו העולם הזה והעולם הבא ויעקב נמל העולם הבא ועשו העוה"ז (תנאוי י"ט) אם כן בני ישראל אינם רשאים ליהנות מן העוה"ז רק כל מה שהוא בהכרח גדול לצורך החיות, ואיך מצאנו ידינו ורגלינו כי זה דבר שאי אפשר, וכפרט שכתורה יש לנו הבטחות גדולות על סוכות עולם הזה, ותירץ מהר"ש הנ"ל, להיות (שבת פ"ח) תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו, נמצא ישראל שקבלו את התורה הצילו את כל העולם (שהיה עומד אז בסכנת גדולה), והוה (ב"מ כ"ד) כמציל מזוטו של ים ומשלילותו של נהר דהוא שלו, ואם כן הגם שהעולם הזה היה שייך לעשו, כיון דהיה העולם בסכנת גדולה וישראל הצילוה הרי עולם הזה גם כן שלהם, ואין לעשו ולכל האומות שום טענה ומענה גם על העולם הזה, ואדרבא כו', (עד כאן דבריו*.) (עיין ראש דוד תצה"ה).

* הג"ה

ולדעתי יתפרש הדבר בסוקי נבואת בלעם (במדבר כ"ט) כי מראש צורים אראנו ומגבשות אשורנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, והנה אין מן הצורך להרבות בדקדוקים כיון שהדברים בעצמם אינם מבוארים, ולפי הנ"ל יתכן, דהנה צורים נקראו האבות כמה דאת אמר (ישעי נ"א א) הביטו אל צור חצבתם, והנה ראש צורים נקרא יעקב (בי"ד ע"א) שהוא מובחר שבאבות, והוא תזכר ראשונה בזכירת ברית (במדבר כ"ט) וזכרתי את בריתי יעקב

נשים יש בניכם קנאה ושנאה יש בניכם, אבל הם ידעו מתענוג התורה בעסק פנימיותה, דהנה עצמיות פנימיות התורה היא יותר מכל התענוגים הנמצאים בכל העולמות לנבראים, דהרי כל העולמות וכל אשר בהם נברא על ידי התורה (בי"ד א א) שהיתה כלי אומנתו של יוצר בראשית, אם כן היא שורש כל התענוגים שבכל העולמות, ולזה היתה השתוקקות המלאכים לתענוגי פנימיות התורה שהוא תענוג כל התענוגים, והנה משה השיב להם משא ומתן יש בניכם, נשים יש בניכם, קנאה ושנאה יש בניכם, לכאורה מאי זה תשובה הלא הם ידעו זה בעצמם, אך כונתם היה על פנימיות התורה, אבל התשובה היא, להיות תענוג פנימיות התורה שהוא כביכול אור מעטה לכושו ית"ש אי אפשר להשיגה רק על ידי לכושי העשיה, כמו למשל אי אפשר לדאות בכהירות השמש רק על ידי מסכים, כן על ידי מעשה המצות הגשמיים בעולם הזה יושגו תענוגי התורה ויבא להשיג בעצם התענוג, ובהעדר לכושים אי אפשר להשיג בעצמיותה, וזה שהשיב להם משה למלאכים, וכי יש אצלכם דברים מוגשמים אשר על ידם תוכלו ליהנות מכהירות התורה, יוצא לנו מזה שבהשיג דבר מה מכהירות פנימיות התורה אין לך תענוג בכל העולמות יותר מזה, (וזה שאמרו (אבות ד' י"ג) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא), ולפי זה ממילא תבין דברי המדרש, כה תאמר לבית יעקב אלו הסנהדרין ראשי הדור עיני העדה, המה יודעין מעלת התורה בפנימיותה ומלכושיה, להם די לומר להם דברים כפשטן, והן המה מביני מדע ויקבלוה בסבר פנים יפות בהכינם התענוג הפנימי אשר היא מלוכש בתוך הפשט, מה שאין כן המון העם תגיד להם רוא דחכמתא ויבינו שאין תענוג גדול בכל העולמות יותר מזה ויקבלוה בחשק נמרץ, כי אם לא ישכילום בפנימיות תהיה להם פשטיות התורה למשא, על כן צריכין להאיר עיניהם בפנימיות, ודי כזה.

(יא) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי כו' והייתם לי מגולה מכל העמים כי לי כל הארץ (שמות

י"ג ה), הנה כבר נאמר ונשנה בדברינו זה כזה (המאמר) שלכאורה הדברים אינם מובנים אומרו לנתינת טעם כי לי כל הארץ ואין זה כנותן טעם, ודברי המפרשים

* עיין שבתות מאמר ז אות יז.

בעולם הזה ומסרו לעשו), והן היום שזכותם גם עולם הזה, קדשו עצמיכם ותהיו קדושים.

(יב) ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחגו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות יב ב), עד

כאן, המשכיל יתכונן שבאו הדברים מכופלים בכתוב, וגם אומרו נגד ההר מיותר, ועל כל פנים הוה ליה לומר ויחגו במדבר נגד ההר, ולבאר הדבר הנה נקדים

מדרש (ויקרא רבא יג ב) עמד וימודד ארץ (חבקוק ג ו)

אמר ר' שמעון בן יוחאי מדד הקב"ה את כל האומות ולא מצא אומה שהיתה ראויה לקבל התורה אלא ישראל כו', מדד הקב"ה את כל ההרים ולא מצא הר

שתנתן עליו התורה אלא הר סיני, עכ"ל, הנה לא ידענו מה הרווחנו בזה שלא מצא הקב"ה הר וכו', וגם האיך מלקא דעתך שלא מצא הקב"ה הר אחר

ליתן עליו התורה, הרי ודאי אם היה רוצה הקב"ה ליתן התורה על הר אחר מי מעכב עליו, אלא כך

עלה ברצונו ומי יבא אחר המלך כו', בשלמא על בחירה בישראל יותר מכל האומות יתכן שפיר, כיון

שסין האנושי הוא בעל בחירה, הנה לא מצא הש"י בכל סין האנושי אומה שיהיו ראויים בבחירתם לקבל

התורה רק ישראל, אבל ההרים דוממים הם ואין להם בחירה מה שייך לומר בהם לא מצא הקב"ה וכו',

אבל כמדומה על פי מה שראיתי בשם גדול אחד (י) על פי מה שאמרו רז"ל (ביר צט א) שאין לך הר שלא

עבדו שם האמוריים עבודה זרה, אבל על פי התורה לא נאסרו דתיב (דברים יב ב) אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, מזה למדו חז"ל (סנהדרין מז)

שהמחוכר אינו נאסר, והנה תבור וכרמל נתלשו ממקומם כמו שאמרו חז"ל (שם במדש) ונשתנו ממחוכר לתלוש כמה דאת אמר (ירמ' מו יח) כי כתבור בהרים

וככרמל בים יבא, על כן נפסלו לקבל התורה, מה שאין כן הר סיני לא נשתנה ונשאר חונה במקומו והיה ראוי לקבל התורה כמו שאמר הכתוב (תהלים סח ז) למה תרצדון הרים גבנונים (כמו שדרשו חז"ל

(פגילה כט) בעלי מומין לשון (ויקרא טו ט) או גבן כו', הנה הר סיני הוא) ההר חמד אלקים לשבתו (רצ"ל) במסיבה זו אשר ישב במקומו ולא נתלש ולא נשתנה) אף י"י ישכון לנצח, הבן.

והנה אמרו רז"ל במדרש בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם, אמרו מה ראו

יעקב, והנה הגבעות הם הרים קטנים שאינם כמו הגדולים כמבואר בסבא משפטים (חייב קט), והוא רמו להר סיני שהוא קטן בערך תבור וכרמל, והוה שיש לפרש במאמר

בלעם כי מראש צורים אראנו (אני רואה את מעלתו מה שסיגל על ידי ראש צורים היינו יעקב שבידו לחלקו וחלק בניו העולם הבא), ומגבעות אשורנו (וגם כן אני מסתכל

מה שסיגל מגבעות) היינו מהר סיני (שנקרא גבעה לחייתו קטן, ואמר לשון רבים ומגבעות, מפני (שמיר ב ו) שהרבה שמות נקראו לו הר סיני הר חורב כו'), שאז סיגל

גם עולם הוה להיות שהצילו מווסו של ים, ושוב אין לשום אומה ולשון להתחשב עמהם היינו לבוא עמהם בחשבון לומר כיון שעולם הבא היא שלכם העולם הוה היא שלנו, והוה שאמר כשאני מסתכל מראש צורים ומגבעות כנ"ל,

הגני רואה הן עם לבדד ישכון בין בעולם הבא בין בעולם הזה, ובגוים לא יתחשב אין צריכים לעשות חשבון עם הגוים זה שלי וזה שלכם, כי הכל שלהם (של ישראל), והבן

ומעתה מה נכבד לפסק הלכה מאמר חז"ל הכל מודים בעצרת דבעיני נמי לכם, הגם דהוא

יום החמשים ורמו לדרגא דכינה עולם הבא בעיני נמי לכם, לרמו זה שהרווחנו כמעמד הנכבד גם חלק עולם הזה ואין להאומות שום טענות ומענות גם

על הנאת עולם הזה וכל מה שהצלנו (מן תהו ובהו) לנו הוא ולבנינו עד עולם, אם כן (נחמ"ה ח י) אכלו משמנים ושתו ממתקים כי קדוש היום

אחר הדברים האלה יתפרשו לך המקראי קדש שהתחלנו, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי כו' והייתם לי סגולה מכל העמים, רצ"ל אפילו אותו מן

חלקי העולם הזה המגיע לכל העמים תהיו לי סגולה לתת אותה לכם, ואמר הטעם כי לי כל הארץ, היינו כל הארץ היה לי בידי להחזיר אותה לתהו ובהו כפי

התנאי, ועכשיו שהצלתם אותה שלכם הוא כל הנאותיה, ואדרבה הנאת העמים בעולם הזה גזילה היא בידם, וזהו שאמר אחר כך (אף על פי שכל הנאות

עולם הזה שלכם הוא), אף על פי כן תהיו לי סמלכת כהנים (להתנהג בהנאותיה לא כדרך הזוללים והמוכבאים, רק כנופל פרם ונפקתא מבי מלכא לכהנים

(חולין קכ). דמשלחן גבוה קא זכו), וגוי קדוש (מוכדלים להתנהג בפרישות ולקדש עצמכם כמותר לכם), אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל (סבא אשר מאם

(ד) עיין אבן עזרא (שמות יז ט) ראש הגבעה פי' על הר סיני (ד) עיין ראש דוד פי' ויצא.

ת"ר הרי ל' אלפים, י' פעמים ל' אלפים הרי שלשים רבוא (עיין שם [עשרה מאמרות] מאמר חיקור דין חלק ב' [סוף פרק ל"א ותבין ה]), עוד אמרו (עשרה מאמרות שם), שישראל היו באותו הזמן ששים רבוא חסר אחד ויחודו של עולם הצמרף עמהם להשלים מניינם, ולזה גם כן סינ"י בנימטריא ענו"ה עם הכולל, כביכול להורות ענותנותו של יחודו של עולם שנצמרף עמהם להשלים מניינם (ועיין רגל ישרה ערך משה).

יד) עוד כתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה (שם) סינ"י בנימטריא ס"מ עם הכולל, דעל ידי לימוד התורה אינו שולף בו, עד כאן דבריו, ויש להמעים הדבר, סינ"י עם אל"ף (כי הוספת האחד הנה הוא א' ונקרא בכמבא אל"ף) לשון (איב לג לג) וואלפך חכמה היינו לימוד, ירסו אותן שעמדו רגליהם על הר סיני והם לומדים התורה, אז הנ"ל אינו שולף בהם, על כן סיני עם א' בנימטריא כנ"ל לכפלו, מה שאין כן גוי העוסק בתורה או אותן שהיו בסיני ומכמלים את התורה ח"ו, ודכירנא שמעתי מאחד קדוש מדבר (ו) רמו המשנה (שבת פ"ח מ"ב) כופין את הס"ל (ראשי תיבות פלוני ופלונית) לפני האפרוחים היינו העוסקים בתורה, עיין בתקוני זהר (א) והאם רובצת על האפרוחים ותבין.

מו) **אשוכה** עוד לבאר פסוק ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו', כבר דקדקו קמאי תיבת ועתה, גם סיום המעם כי לי כל הארץ, וכבר כתבנו לעיל ענינים שונים, וכעת נאמר על פי מה שאמרו רז"ל (שבת פ"ו) משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד, אם כן אמר הש"י זה למשה בהשכמה, וכן משה אמר זה לישראל בהשכמה, ועתה, רצ"ל לעת כואת אם שמוע תשמעו בקולי, היינו שתקיימו המצות בהשכמת הזריוות, ועוד זריוות יתירה ושמתם את בריתי, שמירה לשון המתנה (כענין [בראשית לו יא] ואביו שמר את הדבר) שתצפו מתי תבא לידי ואקיימנה, או והייתם לי מגולה מכל העמים, שהאומות גם אם מקיימים איזה מצות בני נח הניתן להם, הוא להם בדרך משא ואינם משכימים עשות רצון קונם בזריוות, רק ישראל הדבוקים בד' ומשתוקקים וחפצים לעשות רצון קונם, ואמר המעם למה אני מצוה אתכם הזריוות המופלג, כי לי כל הארץ, והוא על פי דברי הרב הגדול חיד"א זלה"ה (כסא דה מ"ט):

בפירוש

אלו להתקרב, אמר להם הקב"ה הביאו לי ספר יחוסין שלכם שנאמר (תהלים צו ז) הבו לי"י משפחות עמים כשם שבני מביאין [במדבר א יח] ויתילדו על משפחותם לכך מנאן בראש הספר הזה [במדבר] (ויקרא כו לד) אלה המצות אשר צוה ד' וגו' בהר סיני ואחר כך [במדבר א ב] שאו את ראש שלא זכו לימול התורה אלא בשביל היוחסין, עד כאן לשון המדרש בילקום פרשת במדבר (תרי"ד), וזהו שאמר ר' שמעון בן יוחאי מדד הקב"ה את כל האומות ולא מצא אומה שהיתה ראויה לקבל התורה מפני שכולם נשתנו ממקום חיבורם מראשית יחוסיהם, רק ישראל לא נתלשו ממקום חיבורם והמה מחוכרים למקומם הראשון, והפעל הדמיוני הזה פעל הקב"ה גם כן בהרים שנתלשו תבור וכרמל ממקום חיבורם ונפסלו לקבלת התורה, וזה סיני עמד במקום חיבורו והוכשר לקבלת התורה, וזהו עמד ויטודד ארץ ראה ויתר גוים.

ובזה יבא על נכון ביאור מקראי קדש שהתחלנו, אמר מתחלה ויחנו במדבר עשו שם חניה ומנוחה דביומא קמא לא אמר להו ולא מידי, ואחר כך אמר ויחן שם (דייקא) ישראל (דייקא) נגד ההר (דייקא), כי בזכות זה היו ישראל דייקא ראויים לקבלת התורה שלא נשתנו ולא נעקרו ממקום חיבורם מקור ישראל ישראל סבא, וכן בדמיון הזה ההר הזה דייקא חמד אלקים שעמד במקום חיבורו ולא נתלש, הבן הדבר כי קצרתי.

יג) **ויבואו** מדבר סיני (שמות יט ב), סינ"י בנימטריא ענו"ה עם הכולל (כן הוא בספר דבש לפי מהרב הגדול חיד"א זלה"ה [מערכת ס אות ב]), והנה עם היות שכן הוא רגילות המקובלים* בחושכם גימטריאות כאשר נחסר אחת מהחשבון מוסיפין הכולל, והוא נרמו בתורה בדברי יעקב [בראשית מח ה] אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, ראוב"ן שמעו"ן בנימטריא אפרי"ם מנש"ה בהוסיף הכולל (גם זה הביא בספר הנ"ל [מערכת ג אות י]), עם כל זה לא דבר ריק הוא ומעמא בעי בכל מקום, ויש לפרש על פי מה שכתב הרמ"ע זלה"ה מעם שנבחר סיני, שמספרו ששים רבוא כזה, י' פעמים ס' הרי ת"ר, ג' פעמים

ה) ובדי יהודה אות יט, כ, מאה קשיטה סימן ב, ומגלה עמוקות במדבר ד"ה במדבר סיני

ו) עיין שבתות מאמר ב סימן ג.

* עיין חלק ב' דף נט ע"ג.

עשות, על כן תראה להודרו עשות בהשכמה (כמשמעות לשון ועתה כמו שכתבתי לעיל), ולא תהיה בכלל מי הקדימני כו' רק תהיה מן הזריון אשר הם מקדימין וישולם שכרך בדו"א.

(ז) וּבִזְהָ בִיאָרְנוּ פִירוּשׁ מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ בְּפִרְשַׁת עֵקֶב (דברים ה רז) ושמרת את מצות י"י אלקיך

ללכת בדרכיו וליראה אותו כי י"י אלקיך מביאך אל ארץ טובה וכו', דהנה קשה כיון שאמר ושמרת את מצות ה' אלקיך הנה נם היראה בכלל המצות ממנין תרי"ג ולמה פרט אחר כך היראה, ועוד מהו הנתינת מעם כי י"י אלקיך מביאך וכו', וכי בשביל זה ישמור האדם המצות הלא זה מיקרי על מנת לקבל פרס, ועוד מה זה תלוי בארץ הטובה הלא כל מה דאפשר מחוייבים גם לקיים בחוץ לארץ, ולפי הנ"ל יתכן, דהנה כתב בספר חוזה דוד (וכמדומה שכן כתב

הר"ש אלגזי) (דברים י יב) מה י"י אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, דהנה כל המצות הש"י מקדים החפצים לאדם לעשות המצוה כמו שדרשו מי הקדימני וכו', מה שאין כן מצות היראה אין הקדמה מהש"י והכל הוא מהתעוררות האדם, והנה לפי הנ"ל הגם שבכל המצות ההקדמה הוא מהש"י, הזריונות כמצות ולצפות לעשותה מתי תבא לידו ויעשנה חיש קל הנה זה מיקרי ההקדמה מן האדם כנ"ל, וזהו שאמר ושמרת את מצות ה' אלקיך, שתהא מצפה מתי תבוא לידך, והיא ללכת בדרכיו, כי הוא ית"ש מקדים קודם לעשיית האדם, תראה שאתה תעשה כאופן שתהיה מיקרי הקדמה היינו הזריונות, וגם כן עוד תעשה, ליראה אותו, שמצות היראה הכל היא מן האדם, ואמר המעם למה אני מזהירך על הזריונות ועל היראה, כי י"י אלקיך מביאך אל ארץ טובה והכל שלו ועל זה נאמר מי הקדימני וכו', על כן אני מצוך על הזריונות והיראה, ותהיה גם כן ההקדמה ממך וישולם שכרך

גם מצד מדת הדין בלי מונע, הבן הדברים

טו"ב) עוֹד זאת אדרוש בפסוק ועתה אם שמוע וכו', להביין לשון ועתה מה בא לשלול, וגם

הנתינת מעם כי לי כל הארץ אינו מוכן, ונראה לי על פי דברי התוספות פרק קמא דעבודה זרה (ג. דה נוגעין בעדותן) כתבו שם, הא דתנאי התנה הקב"ה עם שמים וארץ אם לא יקבלו ישראל ח"ו את התורה אחזיר אתכם לתוהו וכוהו, זה דוקא אם לא יקבלו,

אבל

בפירוש דבריהם ז"ל (פסחים ד) זריון מקדימין למצות (ו) (לא אמרו ממהרין או מזורזין רק מקדימין), דהנה אמרו רבותינו ז"ל בפסוק (איוב מא ג) מי הקדימני ואשלים (ויקרא כו ב) מי עשה לפני מזוזה ומעקה עד שלא נתתי לו בית, ומי עשה לפני ציצית עד שלא נתתי לו כנד וכו', וכן הוא בכל המצות שהכל נעשה על ידי מעשה הש"י שהוא נתן החפצים של המצוה מקודם, וכתבו הקדמונים, מי שהוא זריו לקיים המצות דאינו בסוג מי הקדימני ואשלים, דהנה על ידי הזריונות כביכול הוא מקדים עשות גם כן באפשרות האנושי, וזהו זריון מקדימין למצות שיש לחס גם כן ההקדמה, הבן, עד כאן דברי הרב ז"ל, והנה כתיב (תהלים סג יג) ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, והנה כבר דרשו בזה רבים מהו החסד כיון שמשלם הגמול כפי מעשהו, ועתה אומר דהכי פירושו ה), דהנה כתיב מי הקדימני ואשלים, מי עשה לפני וכו' כנ"ל, אם כן הש"י הוא העושה קודם והכל מאתו ית"ש, הנה אמר דוד ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, כאילו היה הכל מעשהו כאילו הוא היה עושה הבית והמזוזה והכנגד והציצית (כמדומה שראיתי הפירוש הזה ט), והנה לפי זה אם כן יקשה מאי מרויח העושה בזריונות, כיון דגם מי שאינו עושה בזריונות משלם הש"י הכל כאילו היה הכל מעשה האדם, אבל החילוק הוא מה שדקדק דוד לומר ולך י"י החסד כי אתה וכו', רצ"ל זה מצד חסדו ית"ש, מה שאין כן מי שעושה בזריונות אינו בכלל מי הקדימני וכו' ונקרא הוא המקדים, כמו שאמרו רז"ל זריון מקדימין וכנזכר לעיל, ויחוייב לו כל השכר מצד הדין ואין קמרון אפילו מצד מדת הדין, ואפילו יש מדת הדין מתוחה בעולם ישולם

שכרו מאתו ית"ש (*),
ובזה תבין אומר ית"ש
המעם למה אני מצוך על
הזריונות למצות, כי לי כל
הארץ, אם כן כל מה
שאתה עושה אני הקדמתי

(1) עיין שבתות מאמר ב סימן י, עיי"ש.

(2) עיין לקמן מאמר ה סימן ה.

(3) עיין עמוד העבודה להרה"ק ר"ב מקאסוב קונטרס לחכמת האמת בשם יואל משה.

(*) עיין שבתות מאמר ב אות י ובהג"ה, ועיין להלן מאמר ה סימן יט בהג"ה.

ועל פי דברינו הנ"ל יתכן שפיר, דהנה בבואו להעיד עליהם שמים וארץ, הנה המון עם שלא הבינו בשעת קבלת התורה שהתנאי של שמים וארץ נתקיים בקבלה בלבד, וסוברים שעד היום תלויים הם ועומדים כל שעה בספק אם יקיימו ישראל התורה, הנה לפי"ו שמים וארץ נוגעים בעדותן הן, וניחא להו"י דודאי לא יעידו מעולם לטובתן, כי לא מהני עדותן לטובתן של ישראל כי נוגעין בעדותיהם ולא מהני עדותן רק להיפך ח"ו, כי כן נוגע בעדות שדינו חלוק מן הקרובים שהקרוב פסול להעיד בין לזכות בין לחובה, מה שאין כן נוגע בעדות כמה שהוא נוגע הוא פסול ובהיפך כשר, וזה יהיה סברת המון עם כשישמעו, מה שאין כן סברת התלמידי חכמים שהם הבינו הדבר היטב ואסברה להו"י מיסבר משה רבינו פירוש הדברים בשעת קבלת התורה, דהתנאי שהתנה הש"י עם השמים והארץ נתקיים התנאי בקבלת התורה בלבד אפילו אינם מקיימים ח"ו, אם כן שמים וארץ אינם נוגעים בעדות בין לטובה בין וכו', ויסבירם משה כעת שהעדאת שמים וארץ הוא שיעידו בין לטובה בין וכו', וזהו שאמר משה הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושומריכם הם התלמידי חכמים הגדולים ששמעו פירוש הדברים במתן תורה, ואדברה באזניהם בחשאי דייקא שלא יתגלה הדבר להמון עם, את (כל) הדברים האלה היינו של העדות, היינו שהשמים וארץ יהיו כשרים להעיד בין לטובה ובין וכו', וזהו ואעידה בס את השמים ואת הארץ, וזהו שסיים (דברים לא ז) וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת וכו' (שם לב א) האזינו השמים וכו', דבאמת לכל ישראל נאמרה הזמנת העדיות הללו, אבל המון עם סברו שהזמנתן הוא שיעידו רק על ההיפך, והתלמידי חכמים מבגנים האמת שהזמנתן לעדות הוא גם על הטובה, הבן.

(יט) **אשוכה** עוד לבאר כה תאמר לבית יעקב ותניד לבני ישראל, להבין כפל הלשון ושינוי הלשון, נראה על פי מה שאמרו רז"ל (שבת פח): שהמלאכים קטרגו ואמרו (תהלים ח ב) תנה הודך על השמים שהיו רוצים לקבל התורה, ואמר הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי והשיב להם תשובה, אמר להם משה, נשים יש ביניכם, משא ומתן יש ביניכם וכו', והודו המלאכים לדבריו, עיין שם בדבריהם ז"ל,

ותנה

אבל כיון שקיבלו, בקבלה לבד נתקיימה אפילו ח"ו לא יקיימו את התורה, וזה שנרמז בדברי הש"י ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, כעת בשעת הקבלה, אפילו אם ח"ו לא תקיימוה כהוגן, אף על פי כן והייתם לי מגולה (תמיד) מכל העמים, ואמר הפעם כי לי כל הארץ, רצ"ל על ידי הקבלה בלבד נתקיים לי הארץ שלא אחזיר עוד אותה לתהו ובהו, כי התנאי היה על הקבלה בלבד

ובזה מובן כפשוטו (שמות יט ג) כה תאמר לבית יעקב ותניד לבני ישראל, הנה כפל הלשון אמירה והגדה בית יעקב ובני ישראל, הנה יתפרש הדבר, כבר ידוע אמירה הוא כפשוטו והגדה הוא המשך הדיבור להבין בחכמה כמו שכתוב בזהר (חיג קלב ג), וידוע גם כן על פי פשוטו בית יעקב הוא המון עם, ובני ישראל בעלי מדרגה תלמידי חכמים גדולים המחבבים את התורה ומצותיה באהכתה ישנו תמיד, וזהו שאמר הש"י כה תאמר לבית יעקב, להמון עם לא תפרש להם בהמשך פירוש הדברים שאפילו ח"ו לא יקיימו התורה כבר יש קיום לשמים וארץ על ידי הקבלה בלבד, דילמא על ידי זה ח"ו יתעצלו מלקיימה ומלעשותה, מה שאין כן להתלמידי חכמים דהתורה חביבה עליהם ביותר אמר ותניד לבני ישראל, המשך הפירוש, כי באלו אין חשש, שהן המה רודפים אחרי התורה והמצות כל הימים.

(ח"י) **ובאלה** הדברים מובן מה שאמר משה בפרשת וילך (דברים לא כח) הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושומריכם ואדברה באזניהם את (כל) הדברים האלה ואעידה בס את השמים ואת הארץ, דהנה יקשה א' למה צוה להקהיל דוקא את הזקנים תלמידי חכמים ושומרים הלא לדבר הזה בעינן קיבוץ כל ישראל, ב' אומרו ואדברה באזניהם משמע שיאמר להם באזניהם בחשאי לכל ישמעו שאר העם, והרי להעיד עליהם שמים וארץ צריכים כודאי להשמיע לכל ישראל, ג' את (כל) הדברים מאי מרבה תיבת כל י.

* צ"ע טובא דנפסוק הנ"ל לא מוזכר תיבת כל, ואולי עיקר כוונתו על תיבת לכל של אחר השירה (דברים לב מו) שכתוב שם ויאמר אליהם שימו לבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום, והלשון צריך תיקון, ובתרגום יונתן כאן כתב ית כל שתגמא האילין. ואולי כוונתו שסומך על פסוק הזה שלאחר השירה.

(י) פירוש, ופשיטא להו להמון עם

מענה, וכאן כיון שהמלאכים אינם יכולים לקיים התורה בדרך הפשט, אם כן מיקרי כביכול פסידא למוכר הוא גותן התורה ואין כאן דינא דכר מצרא, וזה הוא תשובת משה, וזהו שאמר הש"י כה תאמר לבית יעקב (הם המון עם שאינם יכולים לקבל התורה רק בדרך פשט) ותגיד לבני ישראל (והיא לוד) הגדה דברי חכמה לבעלי מדריגה הנקראים בשם ישראל כידוע והמה יודעים לקבל התורה בדרך סוד, הנה הקדים זה הש"י ת בנתנית התורה בכדי שיהיה למענה נגד המלאכים, הבן

והנה יש להתבונן, דודאי גם המלאכים ידעו שאין להם שייכות בפשטיות התורה לא תנאף לא תגנב וכו' וכיצא, אבל נפשם יודעת מאד דעיקר התורה היא בפנימיותה מילין לצד עילאה תמלל, אם כן לפי זה אין תשובת משה תשובת, והנה הבנתי תירוץ לדבר מדברי הרב הגדול חיד"א זלה"ה (כסא חזי וזהו ד יג) שהמלאכים שמענו תנה הודך על השמים באו במענת מצרניות דינא דכר מצרא, והנה לפי זה מענתם מענה, אבל קיימא לן אם יגיע איזה פסידא כל דהו למוכר אם יעמוד המסכר ביד המצרן אין מענת המצרן

מאמר ג

שם החג

בו ידובר מענין שם החג, התורה קראתו (דברים טו) חג השבועות
ובדברי חז"ל (בכורים א ו) נקרא עצרת, ויבואר בזה כמה טעמים אייה
וכמה ענינים השייכים לזה.

מצות, (וכאמת בתורה לא נקרא ההג עצרת, רק חז"ל בימייהם שהיו אחר מתן תורה קראוהו עצרת ומעמא בעי), וגראה לי, דהנה ידוע בליל א' דחג הפסח ליל יציאתנו מסצרים גם עד היום (הזה) נעשה הכל כחפזון, הארת האורות והמוחין בגבתי מרומים כרגע בדרך ניסויי ומה גם גדלות קודם קפנות, והנה גם לנשמתינו יש שפע קדושה כמו רגע, אבל הוא שלא על ידי מעשינו רק גיסיי, ולהיות הארה הזאת שלא על ידי מעשינו לא נשאר ההארה הזאת עצורה אצלנו, (עיין כל זה במאמרי חג הפסח (ניסן ד זרחש ג ע"ד הסוד) וגם יבואר להלן אי"ה), וצונו הש"י לספור מחדש יום אחר יום כדמיון הקמן המתגדל יום אחר יום עד שיעמוד על שכלו, כן הוא ימי הגידול עד חג השבועות נשפעים לנו המוחין בדגלות ונשארים עצורים אצלנו, וזה שיבואר אי"ה (ויקרא כ טו) וספרתם לכם לעצמיכם, על כן קראו חז"ל להחג עצרת, ודוקא חז"ל קראוהו כן בתורה שבע"ל פ"ה, כי מעלת החג כנ"ל הוא על ידי מעשינו כנסת ישראל ועל ידי מאמר פינ"ו מצות הספירה, ועוד יתבאר.

א) מעם למה קראו חז"ל לחג השבועות עצרת, עיין בדברי הרב הקדוש בספר קדושת לוי (לשבעה ימים הג) על פי דברי הרמב"ן ז"ל, כתב בפסוק (שה"ש ב ז) אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, בהתעורר האדם ביראה או באהבה ישתדל לעשות מצוה תיכף, דהיינו אלמוד או ליתן צדקה תיכף וכיצא, ועושה על ידי זה חפץ וכלי לאהבה ההוא שתצמצם בו ותשאר עצורה בו, כעין הנחת איזה ענין בחפץ וכלי שעל ידי צמצום הכלי תשאר בקיום, והנה כמתן תורתנו שהיה לישראל אהבה רבה מאד, ולא היה להם מצות מחדשים כל כך להתעסק בהם, הנה צוה להם הש"י מצות הנבלה ופרישה, והיא שעמדה להם לעצור בכליהם היראה והאהבה רבה שקבלו, על כן נקרא החג עצרת, עד כאן דברי הקדוש הנ"ל, והנה המעם חזה יספיק להחג שהיה בשעת מתן תורה אבל לא על הזמן ההוא, כי כבר בעז"ה יש בידינו ככל זמן תילי תילים של

א) עיין אנגרא דפרקא סימן רכו
ב) אמונה ובטחון פרק יט.

מאמר ד

מעלת החג

בו ידובר מעלת החג הקדוש הזה חג השבועות, ויצורף לזה כמה ענינים בפירושי מקראי קדש, וגם כמה ענינים (מעניני) [ממנהגי] ישראל מנהג אבותינו תורה היא.

במסך התורה ביום ובלילה שהתורה היא למעלה מן הזמן, והלך זה וקנה אדון לעצמו על כן תרצע, ועבדו לעולם עד בא היובל נקרא לעולם שהוא למעלה מן הזמן, הנה ניתקן העבד הישראלי ששב לאחוזתו למעלה מן הזמן, הבן, ממילא תתבונן סוד היובל למעלה מן הזמן, על כן יום נתינת התורה שהוא למעלה מן הזמן לא נקבע לימי החדש זמניים רק במספר חמשים סוד היובל למעלה מן הזמן.

ב) ועל פי זה נראה לי לפרש מעם אחד מרכוא רבכות מעמים (עד אין סוף), למה חג הפסח וחג הסוכות המה ז' ימים וחג השבועות זמן מתן תורתנו אינו רק יום אחד, והוא לדעתי נ"כ להורות מעלת התורה שהיא למעלה מן הזמן, דהנה ימי הפסח וחג הסוכות חוננים בכל שנה ז' ימים שבוע שלימה זמן הנכרא בז' ימי בראשית, יוכל שנה חוננים בקביעות יום א' בשבוע ויום ב' ואינך, אם כן כל השנים שווים בזה בקביעות, מה שאין כן חג השבועות יום מתן תורתנו אין לו זמן מוגבל כיון שהוא רק יום אחד, הנה בשנה אחת יחול ביום א' ולשנה אחרת ביום ב' וכיוצא בלי זמן קבוע לחגיגתו, להורות על הנ"ל אשר מעלת יום נתינת התורה אינו תחת הזמן, הבן הדבר.

ג) חג השבועות על פי קביעות שלנו הוא נקבע בכל פעם ביום הששי לחדש, (שבת טו) ויום מתן תורתנו היה בז' לחדש, ועל פי מה דקיימא לן (שם) פסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ה', ואיקלע לפי זה ראש חודש אייר בשבת וראש חודש סיון ביום א', (שם טז) ולכונן בשבת נתינת תורה לישראל, אם כן היה יום ז' לחדש, ונראה לי המעם, דהנה (פגלה טז) זאת התורה קיימא לן צריכה שרטוט, ודרשו חז"ל בפסוק (קולת יב י) ביקש שלמה למצוא דברי חפ"ו (ריה כא) יצאת בת קול וכתוב יושר דברי אמת ולדעתי

א) חג השבועות לא נתלה (בתורה) בזמן לימי החדש כשארי מועדים רק תלוי בספירה, כשבאים למספר החמשים אז הוא החג, יש לי לומר מעם, דהנה נצטוינו במצות לימוד התורה (יהושע א ח) והנית בו יומם ולילה, ולמדתי מעם הציווי סתורתו של הרב בעל נור אריה בנתיבותיו (נתיבות עולם, נתיב התורה פ"א) כתב, להיות התורה היא למעלה מן הזמן על כן אין זמן מיוחד ללימודה כשארי המצות שיש להם זמן עיין שם, ולפי זה יונח לנו גם כן מה שנאמר והנית בו יומ"ם וליל"ה, הנה הוא שלא כסדר הזמן הנכרא מששת ימי בראשית לילה קודם ליום, אבל הוא להורות ענין התורה הוא דבר שאינו תחת הזמן רק למעלה מן הזמן, ותתבונן בזה מה (עיונין טה) דהוא מרכנן יזוף ביממא ופרע בלילה, ואם כן לפי זה יש לומר גם כן המעם דמשום הכי לא תלה זמן נתינת התורה בימי החדש כי ימי החדש המה זמניים, רק תלה קביעותו במספר שסופרין ישראל עד יום החמשים, מספר חמשים מורה על למעלה מן הזמן (*), (עין אנרא דפרקא סימן ר"ל)

* הג"ה

זמ"ן, כבר כתבתי (ראש חודש מאמר א סימן ו) הוא סוד מ"ה ב"ן בגימטריא זמ"ן, למעלה מן הזמן, הוא סוד ס"ג בינה יובל העליון דמפיק עבדים לחירות, (אבות ו ב) אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בדברי תורה

ותתבונן עוד, שזהו שדרשו חז"ל (קידושין טו.) על פי קבלתם (שמות טו ו) ועבדו לעולם הנאמר אצל העבדים הכוונה עד היובל הוא שנת החמשים, הוא ממקום שאינו נגבל בזמן, על כן אפקיה בלשון לעולם שהוא מבלי הגבלת הזמן, ועל כן לא ביארה התורה בפירוש ועבדו עד היובל רק אפקיה בלשון לעולם, להורות המעם, דהנה (קידושין כב) און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, לעבדו ית"ש

והנהגה הש"י צוה למשה נאמן ביתו קודם מתן תורה (שמות יט יא) וקדשתם היום ומחר לעשות הכנה לתורה שהיא מסוד הקדש חכמה (אורייתא מחכמה נפקת (וח"כ כבא) וחכמה נקרא קדש, כמה דאת אמר (תהלים כ ג) ישלח עזרך מקדש), ומשה הוסיף יום אחד מדעתו, וסוד הדעת שלו (כמו שנתבאר אצלנו (רגל ישה מערכת ז) באורך*)^א, ואחר כך וידבר אלקים את כל הדברים האלה, גילה לנו התורה כביכול ע"י אותיות הדיבור (כי אי אפשר להשיג התורה הנעלמה מבלי התלבשות כנ"ל), והנה עיקר תשוקה הנכבדת לנו ולנפשותינו היא התורה הנעלמה (שבת פח) אשר אליה נכספו צבא מרום, כי בודאי לא על גשמיות הענינים נכספו אשר אין נוהג ביניהם, ומשה השיב להם כגזירתו ית"ש משא ומתן יש ביניכם וכו', קנאה וכו', פריה ורביה וכו', רצ"ל אי אפשר להשיג התורה הנעלמה אם לא על ידי וכו' וכנ"ל, והנה חסדו ית' גבר עלינו ליתן לנו השגת התורה הנעלמה על ידי אותיות הדבור, והנה הם שני בחינות ימים בחג הקדוש הלוה, היינו יום הראשון הוא עדיין מסוד המוחין חב"ד התורה הנעלמה, ויום השני מהתגלות הענינים לנו והלכשתן בדבור, והנה הש"י כאשר נתן לנו את התורה וידבר אלקים היה ביום שאחר הכנת המוחין, כי זה חסדו ית"ש עלינו ותורת חסד על לשונה דייקא, מה שאין כן אנחנו לזכר חסדי הש"י עלינו לשכחו על חסדיו ופוכותיו אשר המעימנו דבר שלא ניתן לצבא מרום, והנה ביותר אנחנו צריכין להודות לו על התורה הנעלמה אשר אליה נכספו המלאכים ולא זכו אליה, הנה לבעבור זה אנחנו עושים וחוננים את החג ביום ו' יום אחד קודם למתן תורה בהתלבשות הדבור, והיום המוקדם הוא יום אשר האירה התורה הנעלמה, שהרי הש"י לא אמר רק וקדשתם (הכנה אל הקדש חכמה) היום ומחר, אם כן היום השלישי כבר האירה התורה הנעלמה אורייתא מחכמה נפקת יסוד הקדש, והוספת משה יום אחד הוא שתתגלה התורה בדבור, ועל ידי האותיות והדיבור יושג לנו אור התורה הנעלמה אשר האירה בעולמות ביום ו' לחדש, על כן אנחנו חוננים בשמחת התורה ביום ו' לחדש כי הש"י צוה לנו לשמוח בשמחת התורה הנעלמה שהיא העיקרית אשר לא נתגלית לצבא מרום, וניגלית לנו על ידי הלכשה בדיבורי אותיות,

וזוהו

ולדעתי הוא הסוד דברי חפץ הוא סוד השרטוט שהוא סוד התורה הנעלמה קודם התגלותה בכחינת אותיות הדבור, והוא סוד התורה בהיותה בכחינת מחשבה סוד חכמה, הוא סוד בראשית תרגומו בחוכמתא (תרגום ירושלמי הסיוחם ליונתן*)^א, וזהו שאמר הכתוב (משלי לא כז) פיה * הג"ה פתחה בחכמה ותורת * זהו שישד המשורר (ומר אל מסתתרה בראשיות תורתך חסד על לשונה, כי סוד * הקדומה רשומה חכמת"ך הסתומה החכמה אי אפשר להשיג אם לא על ידי שנתלבשה בכחינת אותיות הדבור, אנחנו מציצים מן החרכים על ידי האותיות סוד התורה הנעלמה, היא החסד הגמור אשר התחסד הש"י עם ישראל עם קרובו אשר הלביש להם החכמה באותיות ולשון, וזהו סוד פיה פתחה בחכמה (וח"כ כב) אורייתא מחכמה נפקת) ותורת חסד על לשונה, החסד שבתורה הוא שנתגלית לנו באותיות הלשון, ועל כן דרשו חז"ל (משלי ד כב) כי חיים הם למוצאייהם (עיונין ז) למוצאייהם בפה בדבור דייקא, כי על ידי דבור הפה יתגלה הנעלם שבתורה סוד החכמה והמחשבה, וקראו חיים כי (קהלת ז יב) החכמה תחיה, סוד המוחין נקרא חיים (כנודע מכוונות התפילין (פיעח ש"ו פ"א) אהי"ה הוי"ה אהי"ה בנימטריא חיי"ם), וזהו שכתוב כי חיים (היינו סוד החכמה והמחשבה שבתורה הנקרא חיים) הם למוצאייהם (בפה בדבור דייקא) ובזולת הדבור לא תושג התורה במחשבה, וגם מה שמשיג משתכחת ממנו כדמיון המת המשתכח מן הלב*)^א.

* הג"ה

התמוז מה שכתב הרב בעל גור אריה בנתיבות (שם) דמשום הכי חיים הם למוצאייהם בפה דייקא, כי (בראשית ב ז) ויהי האדם לנפש חיה מתרגמינן לרוח ממלא, אם כן הרוח ממלא הוא הנפש חיה, וכשאינו מוציא בפה לא תוצדק בו נפש חיה, והנה טעמא בעי על זה, ולפי מה שכתבתי ניהא בטוב טעם.

והנהגה ביקש שלמה למצוא דברי חפץ סוד השרטוט סוד החקיקה התורה הנעלמה במחשבה מבלי התלבשותה בדבור, יצתה בת קול וכתוב ישר דברי אמת, כי אי אפשר להשיג הנעלם רק על ידי כתיבה ואותיות הדבור

* עיין אגרא וכלה פ' עקב צ"א ע"ד ד"ה ממרים

שהש"י זן ומפרנס אותנו זה גם כן מצד הדין, שהדין גם כן נותן כיון שהוא בראנו לכבודו הדין הוא שיוון אותנו על כן מברכין נברך אלקינו שם הדין, מה שאין כן מה שנתן לנו את תורתו זה מצד החסד הגמור והרחמים, כי נברו חסדיו עלינו לחודיע לבריותיו ולגלות להם מספירין דיליה על כן מברכין ברכו את הוי"ה שם החסד והרחמים, עד כאן דברי הרב הנ"ל בקצת תוספת ביאור, והנה נראה לי דלבעבור זה ביום מתן תורתינו אוכלים מאכלי חלב רמו לחסד.

ו) כיון שבאתי לכלל זה ובא לידינו דברי הרב התוספות יום טוב ז"ל, אדרוש לך לכבוד היום בדבר הלכה על פי הקדמה הנ"ל, והוא, כגמרא ברכות (יא.) משנה, בשחר מברך שתיים לפניו כו', כגמרא מאי מברך, אמר ר' אושעיא יוצר אור וכו', ואידך מאי הוא, אמר רב יהודה אמר שמואל אחבח רבה, וכן אורי ליה ר' אלעזר לר' פדת בריה אהבה רבה, תניא נמי הכי אין אומרים אהבת עולם אלא אהבה רבה, ורבנן אמרי אהבת עולם וכן הוא אומר (ידיד לא ב) ואהבת עולם אהבתך וכו', אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא קריאת שמע צריך לברך (ברכת התורה), משקרא קריאת שמע אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה, (רש"י בדבור המתחיל שכבר נפטר באהבה רבה, שיש בה מעין ברכת התורה ותן בלבינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורתך ותלמדם חוקי רצונך), וכתבו התוס' (דיה שבו) בשם הירושלמי והוא ששנה על אתר (פירוש לאלתר), ומסקו התוס' דזהו דוקא למי שפוסט את עצמו בברכת אהבה רבה שאינה עיקרית לברכת התורה בעיני שילמוד לאלתר, מה שאין כן בברכת התורה גופא פוסרת כל היום עיין שם, והנה פסק הרי"ף ז"ל זה לשונו, וקיימא לן כרבנן (היינו לומר אהבת עולם ולא אהבה רבה), והאי דאמרינן לקמן אמר רב יהודה אמר שמואל השכים לשנות קודם שקרא קריאת שמע צריך לברך ואחר שקרא קריאת שמע אין צריך לברך מאי מעמא שכבר נפטר באהבה רבה (רצ"ל ונראה מזה שהנוסחא הוא אהבה רבה) ההוא מיטרא דשמואל הוא דהוא מאריה דשמעתא קמיתא ורבנן פליגי עליה, וכבר אידחיא לה הא דשמואל כו', וכל מה דמשתכחה

וזהו שתמצא בתורה בחג השבועות נאמר (דברים טו י) ועשית חג שבועות לה' אלקיך (מה שאין כן חג הסוכות נאמר (שם יג) חג הסוכות תעשה לך, והגם שכפכה גם כן נאמר (שם א) ועשית פסח לה' אלקיך זה נאמר על הקרבן ולא על החג), אבל הוא הנרצה, שהתורה מצוית אותנו לעשות קביעות החג הזה ביום הנסתר דייקא שהוא לי"י אלקינו, כי (דברים טו כח) הנסתר לי"י אלקינו ואנחנו מצווין לעשות החג ביום הנסתר, והנה ידיד הקורא לא קבלתי, אבל כל דברינו בדרך אפשר, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו

ד) בפסיקתא (הובא בילקוט יתרו (דעא)), אמר הקב"ה לישראל, בני, היו קורין את הפרשה הזאת בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה, שנאמר (שמות יט א) ביום הזה באו מדבר סיני אימתי בחדש השלישי, עכ"ל, הנה יש להתבונן מהיכן נשמע זה מפסוק, ונראה דשמע לה מהפסוק מדלא קאמר כסתם באחד לחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים באו כו', מדקאמר ביום הזה משמע היום שאנחנו עומדים בו, וגם מדשינה הכתוב מן הר למדבר אמר מדבר סיני וגם לא אמר למדבר על כן דרש שהוא להורות לשון דיבור, ביום שמדברים בתורה בענין הזה כאילו קבלוה ביום הזה מסיני, ושמא תאמר גם כשקורין הפרשה הזו בשבתה תהיה הסגולה הזאת, הנה אמר בעל המדרש, אימתי, בחדש השלישי דייקא יש לו הסגולה הזאת, דאי איצטריך קרא לגופיה הוה ליה למימר באחד לחדש השלישי, על כרחך מדהשמיט תיבת אחד להורות דלא על אחד לחדש לבד מרמו, רק מרמו גם כן על הדרשה הנ"ל סגולת היום הנכבד ו' לחדש, נראה לי

ה) מנהג אבותינו תורה היא * לאכול מאכלי חלב בחג השבועות (ש"ע אר"ח תצ ס"ג בגי'ה), נראה לי הפעם (פ"ד"ס שער כג פרק ה) חלב רומז לחסד גוון לובן, והנה (תהלים צב ג) להגיד לבקר הסדך ראשי תיבות חל"ב, והנה אקדים מה שכתב הרב התוספות יום טוב במסכת ברכות (פ"ז מ"ג) מעם למה בברכת התורה אומר המברך ברכו את הוי"ה ובברכת המזון נברך אלקינו, וכתב, דהנה מזונות

בתר הכי (בגמרא לשון) אהבה רבה אעיקרא דשמואל גריר (אבל לית הלכתא כוותיה) עכ"ל.

הנה פליאה דעת ממני מפני מה לא הביא רבינו הגדול הרי"ף ז"ל לדינא הך פיסקא דשמואל השכים לשנות וכו' משקרא קריאת שמע אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה שלכאורה הדין הזה אין חולק עליו, והרי"ף ז"ל לא הביא רק אנכ גררא היינו לתרין פסקו שפסק לומר אהבת עולם שלא תקשה על זה מהא דשמואל שאמר אחר כך במימרא דיליה בלשון אהבה רבה כי כאמת שמואל סבירא ליה כן ולית הלכתא כוותיה, אבל הדין הזה גופא לא הביא להלכה כמו שעשה הרא"ש שהביאו בפני עצמו להלכה, ואם תדחק לומר שהרי"ף ז"ל יצא ידי חובתו בהך דינא במה שהביא המימרא אנכ גררא הנם שנמבל זה הדוחק, על כל פנים הוי ליה להביא דינא דירושלמי והוא ששנה על אתר, ועוד יש לתמוה על הדין וההלכה שפוסק שמואל משקרא קריאת שמע אין צריך לברך שכבר נפטר באהבה רבה, מה הוא הפעם שתפסור אהבה רבה את ברכת התורה, אם הפעם הוא כפרש"י ז"ל להיות שיש בה הזכרת התורה ותן בלבנו ללמוד וכו', אם כן לפי זה הרי על פי דינא דגמרא תיכף בעמידת האדם משינתו מחוייב לסדר ברכת השחר ובתוכם היא ברכת המעביר שינה מעיני וכו', ומסבב הברכה הזאת הוא כך יהי רצון מלפניך שתרגילנו בתורתך ודבקינו במצותיך וכו' הנה יש בה הזכרת התורה אם כן כבר נפטר כל אדם בזה מן ברכת התורה לדעת שמואל אפילו לא קרא קריאת שמע עם אהבה רבה ושוב אין מקום לומר ברכת התורה שכבר נפטר בכרכת השחר

על כן לבי אומר לי אשר זאת היתה כונת הרי"ף ז"ל, דהוקשה לו על הך דינא דשמואל השכים לשנות וכו' למה יצא ידי חובת ברכת התורה בכרכת אהבה רבה ולא יצא בכרכת המעביר שינה וכו', ועל כרחך צריך לומר דברכת המעביר וכו' אומרים בדרך בקשה ותפלה יהי רצון מלפניך שתרגילנו בתורתך וכו', ואינו דומה לברכת התורה שהוא שבח והילול והודאה להש"י זכרון חסדו שנתן לנו את תורתו, אם כן לפי זה הרי גם ברכת אהבה רבה היא רק בקשה ותפלה והאד עיינינו בתורתך וכו',

על כן בחר לעצמו הרי"ף ז"ל דרך אחר, והוא, דשמואל אזיל לשיפתו דסבירא ליה דנוסח הברכה הוא אהבה רבה ולא אהבת עולם, והחילוק בין הנוסחאות הוא על פי מה שכתבתי לעיל (אות ה') בשם התוספות יום טוב פעם למה שמכריז בכרכת התורה ברכו את הוי"ה וכו' שם הנכבד וכברכת המזון נכרך אלקינו, חטעם כי המזון (וכל שאר הצמרכות העולם) שמשפיע הש"י לכל חי הוא מצד הדין, כי הדין יחייב זה כיון שהש"י בראנו לכבודו, כל עילה מהראוי לו ליתן מחיה לעילולו, (וכן הוא דרך הנבראים בעולם הזה ואפילו סבבי הבעלי חיים שכרא הש"י לכבודו, מדרך האבות לרחם על הבנים להשתדל במחיתם מצד האהבה אליהם בטבע), על כן אומרים בכרכת המזון נכרך אלקינו שם הדין שהדין גם כן יחייב זה כדרך כל עילה לעילולו בטבע אהבה, (וזה נקרא אהבת עולם, הבן), מה שאין כן נתינת התורה אין הדין מחייב לנלות מספירין דיליה ליצורי חומר, רק הוא מצד החסד הגדול והאהבה יתירה ברביא סגיא לישראל עם קרובו (על כן ראוי לקרוא זה בשם אהבה רבה), על כן מכריז ברכו את הוי"ה שם החסד והרחמים, עד כאן דבריו בתוספת ביאור.

ומעתה הדרן לנידון דיהן, לסברת שמואל שאומרים נוסח הברכה דקריאת שמע אהבה רבה אהבתנו י"י אלקינו, יש לפרשה על נתינת התורה שהיא אהבה יתירה, ואין הדין מחייב זה רק זה מאהבה יתירה וחייבת ישראל עם קרובו, על כן אומרים הוי"ה אלקינו שם מלא, והנה אין זה לשון בקשה רק שבח והילול על כן יכולין לצאת כזה ידי חובת ברכת התורה, וכזה נבין גם כן דברי הירושלמי והוא ששנה על אתר, דבאמת אינו מכואר בשבח זה בפירוש דקאי על נתינת התורה, רק מה שאומרים אהבה רבה אהבתנו וכו' יש לפרשה על נתינת התורה, אם לומד תיכף אחר כך במסיכות הנה מורה הכונה שהוא על נתינת התורה, מה שאין כן כשאנו לומד תיכף, הבן, והנה לרבנן דפסקו לומר נוסח אהבת עולם אהבתנו וכו' הנה הפירוש הוא כפשוטו, מספיק לנו צרכינו ומשגיח עלינו באהבתו ולא תופסק אהבתו מאתנו לעולם כדרך האב לבן וכל עילה לעילולו, ואנחנו העמוסים מני בטן גדלה אהבתו ית"ש עלינו לעולם

אלא בשביל תורה, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצאו מלא מים במים, דור אנוש מים במים, דור המבול מים במים, דור הפלגה מים במים, והביא קצצים לקוצצו שנאמר (תהלים כט) י"י למבול ישב, וראה בו שושנה אחת של ורד אלו ישראל, ונטלה והריחה בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע, אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות תורה וישראל ינצל העולם כולו, עכ"ל, הנה בהבנת המאמר במשלו ובאריכות לשונו יש להאריך, ואם יהיה הש"י בעזרינו נרחיב הדבור בו, אבל על כל פנים הרי שלך לפניך יש ידים ורגלים למנהגן של ישראל לעטר התורה בשושנים וורדים ביום מתן תורתנו.

ח) **ואבאר** לך עוד שם במדרש (ויקיר גו ו) כשושנה בין החוחים כן וכו' מה שושנה זו אינה במילה אלא על גב ריחה כך ישראל אינם במילים אלא על גב מצות ומעשים טובים, עד כאן, לכאורה פירוש המדרש אינו מובן, ונראה לפרש מה שושנה אינה אלא על גב ריחה, דהנה שושנה יש בה כמה מעלות טובות זולת הריח, דהיינו יופיה, שיש בה כמה מראות יפות טובות למראה ונחמדות לעין, גם יש בה מעם למאכל, והנה תראה (ברכות נו) הרואה בריות נאות מברך על הנאת הראיה ברוך שככה לו בעולמו, הגם שיש בבריה ההוא עוד כמה מעלות, אבל להיות שמעלת היופי בבריה ההיא עלתה על כל המעלות הגה כל המעלות במילים אצל היופי ועיקר הברכה מברכין על היופי, וכן תמצא פרי אשר טובה למאכל, הגם שיש בה מראה וריח עיקר ברכתה על המעם שהוא המתעלה באותה פרי על כל המעלות, וכל המעלות במילים אצל מעלת המעם, והנה כשושנה שיש בה מעם מראה ריח, מעלת הריח שבה עלתה על כולנה ועיקר ברכתה על הריח, כי כל שאר המעלות במילים לגבי מעלת הריח ונחשבות לאין לגבי מעלת הריח, כך הם ישראל, כל החמודות ותשוקות אשר עריבים לנפש, במילים אצלם לגבי תשוקת הנפש למצות ומעשים טובים

אבל מהראוי להתבונן בדרשתם, דהנה לפי זה למה לן להמשיל את כנסת ישראל דייקא לשושנה, הרי יכול להמשיל לשאר הפירות אשר שארי מעלות הפרי

לעולם, והנה אין בזה שבה והודאה לנתינת התורה ואינו יוצא בברכה זו ידי ברכת התורה, הגם שמוזכר בברכה זו והאר עינינו בתורתך וכו', זה בקשה ותפלה ואין זה שבה ואינו יוצא בזה כמו שאינו יוצא בברכת השחר, ואם כן לפי זה כיון דפסק הרי"ף ז"ל אהבת עולם כרבנן לא שייך הך דינא דשמואל, ושמואל גופיה יודה בזה אם אמר אהבת עולם שאינו יוצא ידי חובת ברכת התורה, על כן לא הביא הרי"ף ז"ל הך דינא דשמואל רק אנב גררא דלא תקשה על דבריו מה שפסק אהבת עולם וכנ"ל, וסיים וכבר אידחייא לה להווא דשמואל, רצ"ל כולה אידחייא, גם עיקר הדין לפמור ברכת התורה על ידי ברכת קריאת שמע גם זה נדחה, כיון דהלכה הוא לומר אהבת עולם וכנ"ל, הכן הדבר*.)

* הג"ה

ומעתה אשכחנא פתרי למה שהנהיגו רבותינו נוחי נפש לומר בחול אהבת עולם ובשבת ויום טוב לומר אהבה רבה א*, ומעולם תמהתי על הדבר, דלפי כתבי מרן האריז"ל (פרעיה ש"ו פ"ג) לכאורה אין חילוק דבהיכלות הוא אהבה זוטא מובן למשכילים, אבל לפי דברינו הנ"ל אמרתי סוד י"י ליראיו, היות (שבת פח.) אליבא דכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל (וחיב צב. רה.) ושבת הוא יומא דאורייתא יומא דנשמתא, על כן יש לומר בשבת אהבה רבה הכונה על התורה כנ"ל, וכן יום טוב מקרא קדש הוא קדש היא חכמה כידוע ואורייתא מחכמה נפקת יז"ם ט"ב בגימטריא חכמ"ה, על כן הנהיגו רבותינו ז"ל לומר אהבה רבה בשבת ויום טוב, א.)

ז) **מנהג** ישראל תורה היא להכין שושנת ורדים ושאר עשבי בשמים בחג השבועות, וגם מעטרין בהם את התורה, הוא לדעתי על פי דברי המדרש פרשת אחרי פרשה כ"ג (ויקרא וזא כג ג) על פסוק (שה"ש ב ג) כשושנה בין החוחים, ר' עזריא בשם ר' יהודה ב"ר סימון, משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים, ומסר לארים והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה, ומצאו מלא חוחין ודרדרים, הביא קצצים לקוצו וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בו ושבת נפשו עליו, אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס, כך העולם כולו לא נכרא

* עיי' אור צדיקים פט"ו סט"ו

א) כל סימן ו הוא במגיד תעלומה על הרי"ף שם, ועיי"ש

הריח לא נפגם כל כך בחטא אדם כמו שארי החושים, על כן חוש הריח הוא רוחני הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף, עיין בדברינו במאמרי הפורים (אדר מאמר א סימן י, ועיין שבתות מאמר ו סימן ו), ותבין למה מכרכין על הריח במוצאי שבת, (ועיין שם (סימן ט) בענין הגואלים מרדכי ואסתר, מרדכי מר דרור, ואסתר הדסה, וזמן הנס באדר הוא סוד החומם המריח כנדוע (לקיט טעהמצ בא)), וכיון שהוא כן, הנה יש סכרא שלא לכרך על הריח כיון שלא נתפגם כל כך בחטא אדם, ועל כן תראה שאין בחוש הזה בירור כל כך שיהיה בו הפרדה בגוף, אבל להיות שאף על פי כן הגוף נתגשם בחטא אדם, וגם דבר הריחני הוא פרי מוגשם צריך גם כן לבירור מה, על כן צריכין לברכה, על כן אמרו רז"ל מנין שמכרכין על הריח (כי צריכין להביא ראיה על זה), והביאו ראיה מן המקרא כל הנשמה וכו'.

ומעתה כיון שחוש הריח לא נתפגם כל כך בחטא אדם כשאר החושים, על כן לעתיד לבא במהרה בימינו כאשר יתוקן העולם מן חטא אדם בכיאת משיח צדקנו, (הוא אד"ם ממש כידוע (ספר הליקוטים האוניו פו), מראשי תיבות אד"ם אדם דוד משיח), הנה בזה תגדל מעלתו בחוש הזה אשר נשאר לברכה גם בזמן החטא, אז והריחו ביראת י"י ובחוש הזה תגדל מעלתו מן שאר החושים, נראה לי

והנה ידוע (זח"ב קסח), דגם בשעת מתן תורה ניתקן לגמרי חטא אדם, ולולי שעל ידי המעשה חזר הדבר לקלולו אזי כבר היה נתבטל הסוד, והגוף עם כל החושים היו חוזרים לרוחניים כמו שהיה קודם החטא כתנות אור, וכמו שיהיה לעתיד במהרה בימינו (דניאל יב ג) והמשכילים יזיירו כזה הרקיע, וכמו שאמרו רז"ל בפסוק (תהלים פב ו) אני אמרתי אלהים אתם וכו' (ע"ז ה), אכן (אחר החטא) כאדם וכו', וכיון שכן הוא שבמעמד הנכבד נתקן חטא אדם וכל החושים שנתגשמו שבו לרוחניים, ועלתה על כולנה חוש הריח שלא נתפגם כל כך בחטא אדם, הנה כמו שיהיה החוש ההוא לעתיד למעלה ראש אצל מלך המשיח כמו כן היה במתן תורה, על כן אמר המלך החכם בשירת דודים כשושנה בין החוחים כן וכו' וכמו שפירשו חז"ל במדרש שהתחלנו מה שושנה

הפרי כמילים לגבי המעלה האחת העיקרית, כגון אתרוג שיש בו מראה מעם ריח וכל המעלות במלים לגבי המעם ועיקר ברכתו על המעם, וכן תפוח וכיוצא, ומאי מעליותא לגבי שושנה שכל המעלות במילים לגבי הריח, ולדעתי תתבונן על פי מה שכתבתי כמה פעמים ב) מה שהתנבא ישעיה הנביא שלעתיד במהרה בימינו יהיה מעלת מלך המשיח בריח (ישע"י יא ג) והריחו ביראת י"י, ומאי אולמיה דחוש הריח משארי החושים אשר הובטח למלך המשיח חוש הריח דייקא, ומעמא בעי.

ואע"ן ואומר על פי מה שאמרו רז"ל במסכת ברכות (ג.ג. א) מנין שמכרכין על הריח שנאמר (תהלים קנ ה) כל הנשמה תהלל וכו' איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זה הריח וכתוב כל הנשמה תהלל, והנה הוא לתימא בעיני למה הוצרכו ללימוד, הלא חז"ל גזרו אומר (ברכות לה) אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ואסמכוה אקרא (תהלים כד א) לי"י הארץ ומלואה (קודם ברכה) וקרא אחרינא (שם קטו טז) והארץ נתן לבני אדם (לאחר ברכה) אם כן אסור ליהנות שום הנאה בלא ברכה, ואדרבה אותן ההנאות שלא תקנו לנו ברכה נתחכמו הפוסקים ראשונים ואחרונים להמציא תירוצים למה היתה כזאת, כגון על שמיעת כלי זמר ושיר, ועל הנאת המשגל*, ואם כן מה זאת שאלה מניין שמכרכין על הריח, למה לא יברכו כיון דהוא הנאת עולם הזה, אבל תתבונן הענין, דהנה על ידי חטא אדם הראשון נתערב בכל דבר טוב ורע, ומן הצורך לאדם לברך מכל דבר הטוב מן הרע, וזה פעולת נפש הישראלית בעודנו בעולם הזה, הנה אי אפשר לו להיות מבלי מאכל ומשתה ושאר עניני עולם הזה, ועל כל דבר ניתקן ברכה, ועל ידי הכרכה היא הכנה לבירור ומכררים הטוב לחלקו ית"ש, דהיינו שנעשה מהנאה שהוא דם וכשר על האדם וילך בכח האכילה ההוא לתורה ולמצות והמותרות הוא הרע נדחה מן הגוף כנדוע ד), והנה כל החושים נזכרו אצל חטא האדם (בראשית ג ר) ותרא האשה וכו' ותקה וכו' ותאכל וכו' ותתן ויאכל וישמעו ויאמר וכו' אבל חוש הריח לא נזכר, הנה נראה כי חוש

(ב) עיין חשון מאמר א סימן ב, אדר מאמר א סימן י.

(ג) עיין מגיד תעלומה שם.

(ד) עיין שער המצות פרשת עקב דף מד.

(*) עיין דרך מסודר מ"ע א חלק הדבור סימן ו, הוספות מהרצ"א אות מד.

שבת בראשית כדברי החסאים האלה, אבל הקרבת מנחה חדשה ביום טוב של עצרת לא נתבאר בתורה זמנו אימת, דאילו נאמר וספרתם לכם מסחרת השבת וכו' שבע שבתות וכו' וכיום החמשים תקריבו מנחה וכו' היה נשמע מן התורה לפי חשבונם דעצרת יגיע תמיד לאחר השבת, אבל להיות שבתורה סתם נאמר שבע שבתות וכו' תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה, הנה אינו מבואר זמן ההקרבח ואפשר לומר דאחר ימי הספירה יוכלו להביא הקרבן אימתי שירצו, וכן במשנה תורה (דברים טו ט) שבעה שבתות תספר לך וכו' ועשית חג שבתות וכו' יש לומר אימתי שירצו לאחר הספירה, וכמו בזבה (ויקרא טו כח) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר אפילו אם המתינה כמה ימים אחר ספירתה ומבלה מהורה היא, וביותר יש לומר כן בכאן, דהנה בזבה על כל פנים (וימא ח) מבילה בזמנה מצוה לכתחילה דכתיב ואחר תטהר אחר סמוך, מה שאין כן כאן לא נאמר כלל, ובהא נצחינהו ר' יוחנן בן זכאי בזה שהיו אומרים עצרת לאחר השבת בחובה, על זה אמר להם שוטים מנין לכם, ועל זה לא מצאו מענה, עד שבא זקן אחד משלהם והשיב דבאמת מן התורה פשוטו של מקרא הרשות לעשות עצרת אימתי שירצו לאחר הספירה, רק אמר שהוא לו בידיעה כי משה רבינו אוהב ישראל היה וכו' על כן תיקן זמן קבוע תיכף לאחר הספירה בכדי שיתענגו ב' ימים, ועל זה השיבו שאין הדבר תלוי ברצון משה וכמו שהוכיח מן המקרא רק כמו שקיבלה מפי הגבורה כן אמרה לישראל, אמר לו רבי בכך אתה פוסרני, דבאמת היה יכול משה לתקן תקנות כמו שתיקנו כל החכמים מכל הדורות, על זה השיב ר' יוחנן בן זכאי כיון שאין לכם על זה ראייה מן התורה, עצרת אחר השבת דייקא, ואתה מוכרח לומר שהוא בקבלה תקנת משה, לא תהא תורה שלימה שלנו (תורה שבעל פה שלנו קבלתינו האמתיית מסיני) כשיחה במילה שלכם, (וקבלתינו האמתיית יש לה ראייה בתורה שבכתב וכמו שאמר) כתוב אחד אומר תספרו וכו', הכן הדבר.

שושנה אינה במילה אלא על נב הריח שמעלת הריח תגדל אצלו על כל המעלות וכו' וכמו שפירשנו לעיל, וכל דברינו בדרך אפשר, ועתה הנה הדרך נכון לפניך ביותר גם כן דברי חז"ל במדרש שהכאתי לעיל, ואתה תבחר ותקרב, ותכין ביותר מנהג ישראל תורה היא להכין שושנים ועשבי בשמים ביום מתן תורתינו.

ט) גמרא מנחות (דף ס"ה ע"א) ומתמניא ביה (בחדש ניסן) עד סוף מועדא איתותב חנא דשבועייא וכו', שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת, נטפל להם רבי יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מנין לכם, ולא היה אדם אחד שהיה משיבו חוץ מזקן אחד שהיה מפמפם כנגדו ואמר, משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא עמד ותקנה אחר השבת כדי שיהיו ישראל מתענגים שני ימים, קרא עליו מקרא זה (דברים א ב) אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר, ואם משה רבינו אוהב ישראל היה למה איחרן במדבר ארבעים שנה, אמר לו רבי בכך אתה פוסרני, אמר לו שומה לא תהא תורה שלימה שלנו כשיחה במילה שלכם, כתוב אחד אומר (ויקרא כג טז) תספרו חמשים יום, וכתוב אחד אומר (שם טז) שבע שבתות תמימות תהיינה, הא כיצד, כאן ביום טוב שחל להיות בשבת כאן ביום טוב שחל להיות באמצע השבת, עד כאן, הא ודאי כל משכיל ישתומם על המראה, א' מהו זה שאמר להם ר' יוחנן בן זכאי שוטים מנין לכם, הלא בזולת הקבלה הנה פשוטו של מקרא הוא כדברי הבייתוסין עד שהוצרכו חז"ל להוכיח בכמה הוכחות איך מרומז קבלתם בתורה, ב' יקשה ביותר הבייתוסים שנעשו אילמים ולא היו משיבים לו דבר, הלא היו יכולים להשיבו פשוטו של מקרא הוא כדברינו, ג' הבייתוסי הזקן שהשיב לר' יוחנן בן זכאי השיב דברי רוח, ולמה לא השיב בפשוט מקרא מלא הוא

וגמרא לי על פי פשוטו, דודאי פשוטו של מקרא יש לפרש וספרתם לכם מסחרת השבת

מאמר ה

מעלת התורה

בו ידובר ממעלת התורה, ויבואר בו כמה פסוקים בתורה נביאים כתובים מעניני מעלתה וסגולתה ושכר לומדיה בזה ובבא, על פי ראיות מתורה שבכתב ותורה שבעל פה, ושם המאמר מעלת התורה.

התורה שהוא תורת הוי"ה יוכר ענין הנהגת הוי"ה המשניח בארץ שנקרא ארץ רק בשם אלקים כנ"ל, (ובאמת היא יבשה שכתובה הנפש הפועלת היינו השם הוי"ה ב"ה כנ"ל), וזהו תורת הוי"ה תמימה משיבת (ומחזרת) נפש של הארץ, ותראה היבשה הוי"ה הוא האלקים, והכן.

ובזה יתפרש בכתוב אומר וידבר אלקים (כבר כתבתי לך הנהגת הטבע על ידי שם אלקים)

את כל הדברים האלה (היינו התורה בכללותיה ככדי) לאמר (וליהודיע לבאי עולם) אנכי הוי"ה אלקיך היינו כנ"ל, על ידי דברי התורה נאמר לך כי גם אלקיך הנהגת הטבע הוא הוי"ה, הוי"ה הוא האלקים כנ"ל, הכן הדבר (עיי' תשרי מאמר ד אות יג).

ב) עוד אפרש לך תורת הוי"ה תמימה וכו', על פי אשר חכמים הנידו בפסוק (ידמי טו יא) אותי

עזבו ואת תורת לא שמרו, (פתחתא איכיר סימן ב) אמר הקב"ה הלואי אותי עזבו ואת תורת שמרו שהמאור שבה היה מחזירן למוטב, והנה שפמו זה הדרוש דהוקשה להם מה שאמר הנביא מפי הש"י אותי עזבו דהנה הוא הרעה הנדולה שבכל הרעות, ואחר כך אמר ואת תורת לא שמרו דלכאורה הוא קל מהקודם, על כן אמרו שבאמת זאת רעה גדולה מהמוקדם כי הלואי אותי עזבו וכו', אבל הוא לפלא איך נאמר שיותר טוב ה"ו לעזוב את הש"י ולשמור התורה, והנה נראה לפרש דבריהם על פי הנאמר בפסוק (דברים ד לה) אתה הראת לדעת כי הוי"ה הוא וכו', והנה תיבת לדעת הוא מיותר כי ידיעה נופל על דבר הנודע מכלי ראייה רק נודע הדבר על ידי הדעה מאחרים וכיוצא, מה שאין כן כשרואה הדבר הנה נראה לעינים ואין צורך להודעה, והזה ליה למימר אתה הראת כי י"ו וכו', אך תשכיל ותדע דמי שעמדו רגלי אכותיו על הר סיני ובתורת י"ו חפצו אפילו

בפשמי

א) תורת הוי"ה תמימה משיבת נפש (תהלים יט ח),

נראה לי לפרש על פי מה שפירשנו (אגרא זמא) בפסוק במעשה בראשית (בראשית א י) ויקרא אלקים ליבשה ארץ, דכיון שמשמיענו הש"י זה כתורתו כודאי יש להתבונן בזה איזה מושכל לענין התורה, ויש לפרש דהנה יבשה כנימטריא אלקים במילוי אלפי"ן עם שם הוי"ה כפשוטו, דהנה הנהגת עולם הזה יושבי היבשה הוא על ידי מערכת הכוכבים ומזלות וכמיליהם, והיא הנהגת הטבע הכאה מן שם אלהים (כנימטריא הטבע), והנה גם הנהגת הטבע מלוכש כתוכו הנהגת שם הוי"ה ב"ה, היא ההשגחה העליונה המתלכשת בטבעיים להנהיגם כרצונו כפי השכר והעונש של הכרואים, רק הנהגת שם הוי"ה אינה מושגת ואינה נראית לבאי עולם בנילוי, רק הנהגת הטבע נראה לעין כל, וכמדומה למי שאינו מתבונן בדעת שהכל הוא רק בטבע (הוא הנהגת שם אלקים), על כן כתיבת יבשה נרמו השם אלקים במילוי הכרת אותיות בהתפשטות ובנילוי מה שאין כן השם הוי"ה כפשוטו, והוא כמו כח הנשמה בנוף ואינו נראה לעין רק הנוף אבל מוכן למשכיל שמכלעדי הנשמה לא יתנוגע ולא יפעול הנוף, והנה כח הוי"ה אינו נראה לעין כל כי חפץ הש"י שיהיה בחירה ורצון בעולם, וכאם היה הנהגת הוי"ה בהתגלות או לא היה בחירה ורצון, על כן נעלם הנהגת הוי"ה, והסכל ידמה שהוא הכל בכחינת הטבע (כנימטריא אלקים), והמשכיל השוקד על דלתי התורה יתגלה לו נפש הטבע (הוי"ה) המסתתר בתוך הטבעיים להנהיגם כרצונו, וזהו ויקרא אלהים ליבשה (שהוא מילוי אלהים והוי"ה פשוטה, קראה) ארץ (שהוא רק אלהים במילוי אלפי"ן), ונעלם לנמרי השם הוי"ה כי חפץ הש"י שיהיה בחירה ורצון כיושבי תבל (מאורי אור א קכ) ארץ הוא גם כן לשון רצון, ועל ידי

עלינו, הספיק מניצוצי אורותיו בתוך אותיות התורה, כי חיות הנה מניצוצי אורה מחיי החיים ב"ה.

ובזה יתפרש נמי (שמות כ א) וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, הלאמר מיותר, ולפי הנ"ל יתפרש וידבר אלקים את כל הדברים האלה (היינו כל התורה כולה הוא כדי) לאמר (לנו על ידה) אנכי י"י אלקיך (כי כל הלכות התורה יראה מתוכם אנכי ד' אלקיך), הכן הענין ויונעם לך, והוא ההבטחה לישראל (דברים ד כט) ובקשתם משם את י"י אלקיך ומצאת, והיכן נבקשנו בתורה

ובזה יתפרש מה שאמר הנביא (ישעי נה ו) דרשו י"י בהמצאו קראוהו כהיותו קרוב יעזוב רשע דרכו וכו' כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכו' כי כאשר ירד וכו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי וכו', והנה לא נאריך בדקדוקים רק כאשר תתבונן הן המה הדברים אשר פירשנו לעיל, דרשו י"י בהמצאו קראוהו כהיותו קרוב, היינו מקום שהוא קרוב ותמצא אותו דהיינו בתורה, יעזוב רשע דרכו, היינו הרשע שאינו מאמין כלל, ואיש און מחשבותיו, איש און היינו הרוצה לחקור בחקירות אנושיות, ואמר הטעם למה יעזוב מחשבותיו ולא יחקור הלא לכאורה טוב לעמוד על האמונה במחקר ובמופת השכלי, הנה אמר הטעם כי לא מחשבותי מחשבותיכם, היינו האמונה הבאה ממחשבותיכם יש לה סוף, מה שאין כן הבאה ממחשבותי, כי כאשר ירד וכו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי, היינו בעת נתינת התורה, הנה עוד עד היום המשכות רצונו עומד בתורה, על כן שם תמצא את כבודי נגלה, הכן הדברים כי קצרותי

(ג) **עוד** זאת אדרוש בפסוק תורת הוי"ה תמימה וכו', יש לפרש על פי האמור במדרש תשא (שמ"ד מ א) אמר רב אחא מן האלקים אתה למד כשביקש לומר תורה לישראל אמרה ד' פעמים בינו לבין עצמו עד שלא אמרה לישראל שנאמר (איוב כח כז) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ואחר כך (שם כח) ויאמר לאדם, וכן הוא כזהר (מ"א ה), והנה נראה הטעם למה ד' פעמים דייקא, דכשרוצה המלמד לחבירו שיפעול דבורו קיום והויה כנפש חבירו מחויב ללמוד מקודם ד' פעמים נגד ד' אותיות השם הוי"ה (רצון מחשבה קול דבור) המהווה כל היות, ואז יתהווה הוי"ה ופעולה

בפשטי התורה כהיות דאביו ורבא, אין מן הצורך לו לעסוק בחקירות לעמוד על המחקר במציאות המופת באמונת מציאת הש"י ויחודו וכל העיקרים, כי על ידי התורה נתאמת הדבר בלב הוגיה מבלי ספק, וזהו שכתב החסיד מורנו הר" יוסף יעב"ץ (ספר אור החיים פרק כ) שענינו ראו בשעת גזירת שמד, אותן החוקרים אשר עמדו על האמונה במחקר המירו כבודם בלא יועיל ביום זעם, ואותן אשר הספיק להם אמונת התורה אפילו הנשים וקלי הדעת קדשו שם הנכבד והנורא, והנה לכאורה מהראוי שיהיה הדבר בהיפך כי הדבר שהושג על פי השכל הוה כאילו נראה לעין

אך הוא כמו שכתבתי כמה פעמים א, האמונה הבאה לאדם מצד חקירתו ושכל האדם יש לו סוף על כן גם לאמונתו יש סוף כשיכריחנו איזה מכריח וכיוצא, מה שאין כן האמונה מצד האין סוף ב"ה אין להאמונה זו סוף, והנה האמונה הזאת באת לנו מירושת אבותינו וממעמד הנכבד אשר הש"י הסתיר ניצוצי אורה בהתורה הקדושה, היא היא הנאצלת ממנו מאור מעטה לבוש, והנה השכל המתבונן בתורה הנה שם הוא המלך הכבוד, ואפילו בפשטי התורה בהלכותיה שור בור מבעה הבער הנה שם המלך מסתתר בלבשו, ויקבע האמונה בלב איש הישראלי כיתד בל תמוט עולם ועד, והנה לפי זה הוא הנאמר בפסוק תורת הוי"ה תמימה, כל התורה הוא הוי"ה הש"י, משיבת נפש, תשיב כל נפשות ישראל העוסקים בה לאמונת הש"י מבלי ספק, עדות י"י נאמנה, אמונתה הוא עדות להוי"ה, מחכימת פתי, הוא הפתי אשר יאמין מבלי מחקר כי (משלי יד טו) פתי יאמין לכל דבר, וזהו הנאמר אתה הראת, היינו כל מה שהראת בהר במעמד הנכבד, הוא, לדעת כל ימי עולם, כי הוי"ה הוא וכו', כי על ידי הראיה הזאת תדעו כל ימי עולם האמונה האמיתית מבלי מחקר, וזהו הלואי אותי עזבו שלא היו מתעסקים במחקר לדעת אותי לעמוד על המחקר מציאותו ויחודו, ותורתו שמרו שאז המאור שבה היה מחויבן למוטב, כי המאור שבתורה הלא הוא דבר אלקינו ניצוצי אורה מיוצר בראשית והוה כאילו עין בעין נראה י"י אלקינו, כי באמת בעסוק האדם בתורה נועם י"י אלקינו

(א) עיין לקמן סימן יט ד"ה ואעידה, ועיין אדר מאמר ג דודש ב.

חכמה והמצאה, טוב יותר שלא תשמע, ומעתה מבואר גם כן הפסוק שהתחילו במדרשיהם הנ"ל עץ חיים היא למחזיקים בה, מי שמחזיק לעצמו דברי תורה ולא יאמרם במקום הכסילים כי (משלי כו א) לא נאווה לכסיל כבוד, והדורש לא יתנהג עם דברי תורה כבת בוגרת שירצה להשיאה אפילו למנוול, רק מי שחננו הש"י בדברי תורה יחזיק בה עד שימצא מי שידוע ליוזר בכבודה.

ה) **ומעין** הדברים האלה הנה מצאנו ראינו לרז"ל במדרשיהם (פרשת תשא פרשה מ"א (שמרי מצוה) ויתן אל משה ככלתו (שמות לא יח) (למה נאמר לשון ככלתו, וגם ככלתו הוא חסר לשון כל"ה), אמר ר' שמעון בן לקיש כל מי שהוא מוציא דברי תורה ואינו עריבים על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה נוח לו שלא אמרן, למה שבשעה שנתן הקב"ה התורה לישראל היתה חביבה עליהם ככלה שהיא חביבה על בן זוגה, מנין, שנאמר ויתן אל משה ככלתו עכ"ל, הנה האומר דברי תורה הוא המשפיע דמיון החתן, והשומע הוא מקבל דמיון הכלה, ולפי זה כן הוה ליה למימר במשלו כדמיון הכלה שחביב עליה בן זוגה, אך הוא לדעתו, דהנה חביבות החתן להכלה כמה שידוע שהיא מיוחדת לו ושוב לא תקבל מאחרים ובאם יארע שתקבל מאחרים נאסרה לו, אבל הכלה לא נאסר עליה החתן גם אם ישפיע לאחרות, הנה כך היא לימוד התורה, אם אותו המקבל דברי תורה מן הדורש יקבל גם כן חכמות אחרות חכמות היצוניות ולשונות האומות הנה נאסר לבן תורה להשפיע לו דברי תורה, כי אין דברי תורה חביבים עליו ככלה שהיא חביבה על בעלה מחמת שמייוחדת לו לבדו, הבן הדברים כי קצרתיו.

ו) **אמר** רז"ל (כ"ג פ"ה) כל המלמד תורה את בן עם הארץ אפילו הקב"ה נוזר גזירה הוא מבטלה, עד כאן, נראה לפרש, דהנה הצדיקים ותלמידי חכמים ממשיכין לבניהם נשמות טהורות, וכפרם אותם שאינם משמשין רק משבת לשבת כמו שדרשו רז"ל (כתובות כג) בפסוק (תהלים א ג) אשר פרו יתן בעתו אשר הש"י שולח אל בניהם נשמות טהורות מוכנים אל התורה*, ואמרו רז"ל (פסחים מט) אפילו על הבנות של תלמידי חכמים ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם, ואמרו בזהר (ח"א צ"א):

משום

ופעולה בנפש חבירו, וזהו תורת הוי"ה תמימה (אז) משיבת נפש

ד) **במדרש** פרשת קדושים (פרשה כ"ה (ויקרא כה א)) עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג יח), אמר רב הונא בשם רב אחא שלא יהיו דברי תורה בעיניך כאדם שיש לו בת בוגרת והוא רוצה להשיאה לאחד, אלא (שם ב א) בני אם תקח אמרי ומצותי תצפון אתך אם יש לך זכות קח אמרי, עכ"ל, דבריהם ז"ל במדרש הלזה אין להם ביאור לכאורה, אין מן הצורך להאריך בדקדוקים, ונראה דבא לבאר למה אמר למחזיקים בה, ללומדים בה להונים בה לא נאמר רק למחזיקים בה, וביותר יקשה דהנה מחזיק נקרא מי שתופס באיזה דבר ואינו רוצה ליתנה לאחר כענין אין מוציאין מיד המוחזק, והאיך תצדק לומר בתורה שהיא עץ חיים למי שתופס בה לעצמו ולא יתננה לאחרים, דהרי מצות התורה היא ללמוד וללמד, על כן דרשו דהן אמת דמצות התורה היא ללמוד גם כן לאחרים, אבל הוא דייקא כשמלמדה לאיש אשר יקח אותה ויצרור אותה בכנפיו ויקח ממנו מוסר ליראת י"י ואהבתו ומצותיו, מה שאין כן כשאומר דברי תורה לאיש אשר אין לו זכות ואינו מכקש בעצם חביבות התורה, רק שומע אותה לפי שעה מהדורש בדרך חכמה והמצאה, לאיש כזה מה טוב הוא להדורש שיחזיק התורה לעצמו ולא יורקנה לפני כסילים, והוא אשר הביא בעל הדרש במשלו שלא יהיו דברי תורה בעיניך כבת בוגרת שהאב רוצה להשיאה ליהיה מי שיהיה, ולא יחקור אם תשיג יד הנושא להזהר בכבודה במאכל ומשתה ומלבוש, כי לא ידקדק האב המשיא בזה הנושא, דכיון שכבר נתבגרה בתו הוא רוצה לפוטרה מביתו להשיאה אפילו למי שאין ידו משנת, והנה אמר, לא תעשה כן בדברי תורה ליתנה למי שאין בידו זכות ולא ידע ליוזר בכבודה, וזהו שאמר שלמה, בני (תהיה) ואלמדך בחיוב כאב לבן) אם תקח אמרי (ותעצור אותם בכנפיך כענין המורגל בדברי רז"ל בגמרא (כתובות ג) תנא מיניה ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנח בכיסתיה) ומצותי תצפון אתך (המצות היוצאים ממנה תצפנם ותשמרם), וזהו מה שאמרו בלשונם ז"ל אם יש לך זכות (זכות הלב חשקת דברי תורה בעצמם) קח, מה שאין כן כשאין ידך משנת להזהר בכבודה רק תשמע לפי שעה דרך

* וז"ב דף מט ע"א וע"ב.

החפץ, ומהראוי להתבונן מהו אותו החפץ שאבדה הארץ, ויש לפרש הכוונה, הארץ היינו ארציות החומר של הנוף הלא הוא מאיר שכלו על ידי התורה, והדורות הקודמים היו מאירין מאוד עד שנתגלה להם רזין דרזין, והנה בכל דור ודור מתמעטים הלכבות וכמו שאמרו האמוראים בדורותיהם (שנת קינ) בהעריכם את עצמם לדורות הקודמים, הגם שהיו לימודי י"י ולומדים התורה לשמה לילה ויום, וכן בכל דור רואים מיעוט הלכבות להבין במושכלות אפילו ענינים שהיה בנקל הרבה לראשונים, והנה צריכים אנחנו לומר אשר ארציות החומר מתועבה ולא יוכל לקבל ולצייר ציור שכלי כמו הדורות הראשונים

והנה זה היא החקירה והשאלה מהו הסיבה שאבד הארציות אותן המעלות שהיו לו בדורות הראשונים בסגולה לקבל מושכלות התורה דברים שכימין עתין יומין, וכהיום גם אותם שלומדים יומם ולילה לא יוכלו לנגוע בקצה המטה, והנה דבר זה נשאל לחכמי"ם, דהגם שעומקים בחכמת התורה עם כל זה כתיב (ישעי כט כד) ואבדה חכמת חכמי"ו משמע שבאמת הם חכמים ואף על פי כן נאבדה חכמתם שאין בהם חכ"ם שיהיה יכול להשיג אפילו כפפה מן הים נגד דורות הראשונים, ונשאל לנביאי"ם, הגם שכמה בני אדם מקדשין את עצמם בהתבודדות ודביקות וראויים לנבואה ועם כל זה נסתם כל חוץ, ונשאל למלאכ"י השר"ת, כי הראשונים היו בנקל להם לדבר עם המלאכים, ובפרט המלאך אליהו היה מתגלה לתנאים ואמוראים, ובפרט המלאכים הנבראים מן המצות שעושה האדם הן המה כאו בדורות הראשונים באתגלייא לכעלי תורה ומצות, וכהיום זעירין אינן שיהיה להם השנות הללו אפילו אותן שהן מיראי ד' וחושבי שמו, כי ארציותם וחומרת נופם לא יוכל לקבל כל זה, והנה השאלה הוא על מה אבדה הארץ המעלה הזאת, והנה כל אלה הכתות לא יכלו להשיב על זה תשובה כי אדרבא בעיניהם יפלא, עד שפירשה הקב"ה בעצמו על עוזכם את תורתו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, והנה היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, ומפרש על זה שלא ברכו בתורה תחילה, דהנה ברכת התורה אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו (היינו כבר נתן לנו

משום דפקדונא דמאריה נביה, היינו שהשם יתברך מפקיד אצלו נשמה מהורה מכל שכן נשמות הזכרים בני תלמידי חכמים, מה שאין כן בני עם הארץ הנה הקב"ה נזר שתרד אצלו נשמה תחתונה, ולפעמים מעשיה דעשיה וכדומה כמה וכמה מדריגות, והנה אף על פי כן (גדה טו) צדיק ורשע לא קאמר הקב"ה, כי על ידי התורה הגם שהנשמה קפנה בערכה מאד*, עם כל זה על ידי התורה יוכל להנביה אותה לאין משער, וזהו שנאמר והייתם לי סגולה מכל העמים (כדרך הסגולה, כי דבר הסגוליי מסוגל איזה דבר לרפואה וכיוצא מבלי מעם, כן נשמות ישראל הם בסגולה אל התורה, הגם שהם במדריגות קטנות מאוד כלומדס התורה יתעלו בדרך סגולה), כי לי כל הארץ (היינו בני עמי הארץ גם כן שייכים לי לשמי), והנה לפי זה תבין דבריהם ז"ל, דהנה הקב"ה נזר על כן עם הארץ שתרד אליו נשמה קטנות הערך, והנה בא איזה תלמיד חכם ולומד תורה לאותו בן הנה יוכל להעלות נשמתו עד כהינת אצילות, והיה זה שכרו מדה כנגד מדה אפילו הקב"ה נזר גזירה הוא מכמלה, הבן הדבר**)

ז) גמרא (מדרים דף פא.) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמי' ט יא) מי האיש החכם ויבן את זאת וכו' על מה אבדה הארץ וכו' ויאמר י"י על עוזכם את תורתו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת (מדכתיב מי האיש החכם וכו' מוכח שנשאל הדבר לחכמים, ומדכתיב ואשר דבר פי י"י אליו, היינו אותן שמצינו במקרא אשר הש"י מדבר אליהם היינו הנביאים והמלאכים) ולא פירשוהו, עד שפירשה הקב"ה בעצמו ויאמר י"י על עוזכם את תורתו ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה, עד כאן, הנה הדבר הזה קשה להלום מה זה החפא הגדול הזה שיהיה סיבה לאכדון הארץ יותר מן כל העבירות, וגם צריכין להבין, דהנה לפי הנראה שהיו לומדים התורה רק שלא ברכו תחלה, ולמה לא ברכו מאי תאוה יש בדבר, והנראה, דהנה לא כתיב על מה נאבדה הארץ דאו היה משמע שנאבד עצמיותה, מה שאין כן באומרו אבדה הארץ משמע שהארץ לעולם עומדת רק שהיה לה איזה חפץ נחמד ואבדה אותו

* עיין אנרא דפרקא אות כט.

** עיין מגיד העלומה דף כח. אמר ר' הלל

כחלב לבם, שאינם מאמינים רק בפש"ט (כדברי הרב הנ"ל), ואני תורתך שעשעת, ואני הוצאתי מתוך הפשט שעשועי המלך סודות התורה לאין משער.

(ט) ויש לי לתרץ בזה קושיית התום' (שבת פה. דה כמה) שהקשו על הא דאמרו רבנן בפסוק (שמות יט ז) ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הקב"ה הר כגיגית ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם וכו', והקשו בתום' למה הוצרכו לכפיה הלא אמרו ישראל תיכף נעשה ונשמע, ולפי הנ"ל יתכן לפרש שאמרו ישראל סתם (שמות כד ז) כל אשר דבר י"י נעשה ונשמע הנה היתה הסכמתם לקבל התורה (מאתם) [מדעתם] ובכחירתם, וחזר הש"י לכפותם אל התורה ואמר להם אם מקבלים אתם את התורה, מקבלים דייקא על דרך הקבל"ה שהתורה מדברת מן שעשועי המלך, והיה זה הדבר בהכרח מאתו ית"ש ולא על צד הבחירה מאתנו, להורות שעיקר התורה דברים היא מאתו ית"ש, וזהו שנאמר לעתיד במהרה בימינו (ישעי נא ז) כי התורה מאתי תצא, וקיימא לן לא יחליף ולא ימיר דתו, אבל הנרצה, כי התורה המדברת מאתי*) תצא מנרתיקה ויהיו הנסתרות כנגלות, ובוה יונח לך הא דמרגלא בפומיהו דרבנן קשישאי, גם רבותינו במדרשיהם (ויקיד יג ג) הפסוק כי תורה חדשה מאתי תצא, ובאמת לא נמצא תיבת חדשה בפסוק רק כי תורה מאתי תצא, אבל תתבונן שהרכה ענינים הם בתורה שיש חילוק בין מתיבתא תתאה למתיבתא עילאה, כענין שדרשו (במיד יב ח בסופו) כלת משה חסר כתיב ובמסורת שלנו הוא מלא, ואמרו על זה בזהר (חיג דג) במתיבתא עילאה הוא חסר**), כן יש לומר בתיבת חדשה שבכאן שכן היא במתיבתא עילאה, והש"י יודע האמת, ודברינו בדרך אפשר (ע"ל דף קמז).

(י) וי"י אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים (תהלים ח ב), פסוק זה אמרו המלאכים בשעת מתן תורה כמו שאמרו רז"ל (שבת פה ג) ולפי דרשתם הוה ליה למימר אשר תתן וכו', ונראה לפרש, דהנה ודאי המלאכים לא שאלו פשטיות התורה רק פנימיותיה סודות הקבלה, וכתב הרמ"א** חכמה זו שרשה באצילות, ויש בה תנ"ה חלקים, ונחלקים לי' ספירות דנוקבא דאצילות, וזהו שאמרו המלאכים

את תורתו), ואחר כך אומרים ברוך אתה ה' נותן התורה, היינו נותן כעת ככל עידן ועידן, דהנה כתיב (וברים ה יט) קול גדול ולא יסף, מתרגמינן ולא פסק, כי מאותו הקול של נתינת התורה כאשר האדם מתבונן באותו קול דברים בשלימות הענין באהבה כתורה הניתנה כבר, להבין על בוריה הלכותיה אפילו פשטי הלכות בעיון, אזי גם תורה חדשה מאתו תצא, מה שאין כן מי שאינו משתדל להבין עומק התורה להלכה לא יגיע להשגת רזי התורה ולרוח הקדש, כי הארציות לא יוכל להזדכך רק על ידי עומק עיון הלכה לאמתה של תורה, הוא הקול דברים אשר שמענו וכו שקוע רזי דרוזין עד אין חקר, וזה הוא הכוונה לדעתי שלא ברכו בתורה תחילה, אין הכוונה שלא ברכו כלל, רק שלא השתדלו להבין פירוש ברכת התורה, שפירושה הוא שעל ידי בחינת נת"ן התורה יזכה לבחינת נת"ן התורה, והוא הפירוש ולא שמעו בקולי, היינו קול גדול ולא יסף, ולא פסק, ולא הלכו בה, מסדרינה למדרינה, וגם כן לא הלכו בה, להכינה להלכה, וזהו לדעתי הפירוש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, אם שמוע, עתה כעת, הנה גם לאחר זמן תשמעו בקולי, כי הוא קול גדול ולא פסק, נראה לי

(ח) מבואר בזהר הקדוש (חיג קנב) ובמקובלים (הקדמת סער המצות) עונש מי שאינו מאמין בנסתרות שבתורה וסודותיה ואומר שאין בה רק הפשט עינין שם, והנה כתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה (דבש לוי ק טו, מדבר קדמות פ א) בתורה יש ד' חלקי פרד"ם כנודע, מי שאינו מאמין בסוד"ה הוא פר"ד, ומי שאינו מאמין רק פש"ט הוא טפ"ש, אתוון דדין וכו' (תהלים קיש ט) טפ"ש כחלב לבם וכו' עינין שם, ויש לבאר שזה התפארות התורה בפסוק (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמון (היינו מכוסה בדרך שדרשו במדרש (ביד א א) אמון פירושו מכוסה כמה דאת אמר (איכה ד ה) האמונים עלי תולע, היינו מכוסים בלבושי משי, ומתפארת את עצמה התורה שהיא מכוסה בלבושים בפשטי התורה, עם כל זה) ואהיה שעשועים יום יום (שבכל יום היא נגלית מתוך מלבושיה איך שהיא מדברת משעשועי המלך), וזהו שאמר דוד טפ"ש

* דהיינו שעשועי המלך, סודות התורה.

** עיין מגזת שי פ' בלק כג ט. ועיין לקמן דף קנד ע"ג.

*** עיין רבש לפי מערכת ק סימן לו, ועיין כסא דוד דף יד ע"א.

ד' גליות אדם בכל מדי יון נרמזין בראשי תיבות
אלה מסעי בני ישראל (מג"ע פ' מטרים, ואתחנן אופן רמ),
(ונראה לי עוד אל"ה מסעי רמז לנזיקין (ירושלמי ברכות
ד ה) כי כל הדרכים בחזקת וכו'), (דברים א א) אל"ה
הדברים רומז לסדר קדשי"ם, שבמשנה תורה (שם ו ה)
יש קדושת השם ויחודו, (שם כס ט) את"ם נצבים מרמז
לסדר פהרות, שהטהרה מעמיד האדם וסימנך (ע"ז
לה) חלב פהור עומד

ועוד רומזים לששה זמנים באדם, א' במעי אמו
אל"ה תולדות, ב' עד ד' שנה ימי עליה נושא
אשה אל"ה פקודי (וכמו שכתבתי לעיל), ג' מן ד'
עד ג' ימי עמידה א"ם בחקותי תלכו שעדיין האדם
בכחו ללמוד ולעשות, ד' מן ג' עד ע' ימי ירידה אל"ה
מסעי, ה' עת פקידה אל"ה הדברים שהאדם מצוה
ומתודה בדברים, ו' תחיית המתים את"ם נצבי"ם.

עוד רומזים לששה אלפי שנה, אלף א', אלה תולדות
(שנתיישבו התולדות בעולם מכריאת העולם
ואילך), אלף ב', אלה פקודי היה באותו האלף, נח
אברהם פקידים בארץ שקיימו העולם, אלף ג', אם
בחקותי תלכו מתן תורה, אלף ד', אלה מסעי בני
ישראל היינו גליות, אלף ה', אלה הדברים נתחבר בו
תלמוד ירושלמי ובבלי, אלף ו', אתם נצבים שלחן
ערוך רמ"א (היינו הלכות פסוקות מעמד ומצב),
כל זה בספר בינת יששכר עם קצת תוספות שהוספתי,
והרב הגדול חיד"א זלה"ה (דבש לפי ש לו) הוסיף לומר,
באלף ה' נתגלה הזהר הקדוש וקבלת הרמ"ק
והאריז"ל, וזה אתם נצבים לפני י"י אליכסם, עד כאן
דבריו, וזהו שיש לרמוז ו"אצלפך חכמה, ו' אלפי"ן
שהם ראשי סדרין בתורה יש לך ללמוד מהן חכמה,
ולא דבר ריק הוא ולא במקרה הוא.

(ג) שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג
מ), ידוע הדקדוקים הקדמת זבולון ליששכר,
וגם מהו הכוונה בשמחה, ולשמחה מה זה עשה, וגם
מהו הכוונה זה בצאתו וזה באהלו*, ונראה על פי
מה

המלאכים ליתן להם התורה על דרך הקבל"ה אשר
תנ"ה הודך על השמים, ואין להאריך

(יא) בילקוט משלי (רמז רט) אם בקשת ליטול עצה
מן התורה הוה נוטל, וכתבו ז"ל
בפירוש זה המדרש היינו לפתוח ספר לראות פסוק
המודמן, עיין סוף ספר דבש לפי (ת אות מה), והנה לפי
זה קשה למה הוצרכו כדורות התנאים והאמוראים
לשאול לתינוקות פסוק לי פסוקך הוה להו להביט
בעצמם בספר, יש לומר, בימיהם לא היו דפוסים והיו
נכתבים תנ"ך בקדושה בגלילה לא היו רוצים לטלטל
כתבי הקודש בשביל צרכיהם.

ועוד נראה לי פירוש המדרש הנ"ל, אם בקשת ליטול
עצה מן התורה הוה נוטל, היינו כל מה שהאדם
לומד בכל יום יכול להתבונן עצה בכל עניניו כדת
מה לעשות, (ע"ז אנדר"ס סימן קלב)

(יב) וואלפך חכמה (איוב לג ג), יש לפרש ו' אלפי"ן
הם חכמה להשכיל מהם דבר חכמה,
היינו ו' סדרות הם בתורה שמתחילין באות א' כמו
שכתב בספר בינת יששכר (ודך מקיף, דפוס שני דף צב),
(בראשית ו ט) אל"ה תולדות נח מרמז לסדר זרע"ם,
(כי תולדות הן המה זרעים, וגם ידעת (שם) נח הוא
איש צדיק בבחינת יסוד צדיק המזריע כדכתיב (תהלים
צו יא) אור זרוע לצדיק, נראה לי), (ויקרא כו ג) א"ם
בחקותי תלכו מרמז לסדר מוע"ד, חק (וזמנים קבועים)
לישראל, (שמות לח כא) אל"ה פקודי מרמז לסדר נשי"ם
(יבמות סה) שהאיש פקיד על האשה, (ונראה לי על
פי מה שידעת (ליקוטי תורה וירא לה) מסוד זכירה ופקידה,
זכירה דרגא דדכורא פקידה דרגא דנוקבא, נראה לי),
(במדבר לג א) אל"ה מסעי רומז לסדר נזיקי"ן, שוך עון
עגל, בור עון מכירת יוסף שהשליכו אותו אל הבור,
(בי"ב ג) מבעה (זה השן) אכילת עץ הדעת, (ונראה לי
(שם) מבעה זה אדם, היינו עון אדם הראשון), הבער זה
אש המחלוקת של קרח ושל מרגלים (ואש יצאה כו'
ותאכל וכו'), ומאותן החטאים נמשכו הנזיקין, היינו

(* הג"ה

פרפראות לחכמה אמרתי בדרך רמז, על פי מה שאמרו רז"ל (יבמות סג) חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיצא לדרך,
והנה התשמיש של מצוה נקרא במקרא חברי חז"ל שמחה, במקרא (ע"ז שבת קנב) שמחת לב אשה, ובדברי חז"ל
(בי"ב י) שמחת עונה, ועוד אמרו (יבמות לו) אסור לאדם שישא אשה במדינה זו ויחזור וישא אשה במדינה אחרת, והקשו מהא
דהו נהגו רבנן קמאי דהו מכרוי מאן הוה ליומא, ומתרוצו שאני רבנן דפקיע שמיהו, וידוע דמקום שאינו קבוע
שהאדם

זירא שלא להתבטל כרנע מן התורה ומצוה, על כן כד הוה חליש מנירסא רצה על כל פנים לקיים מצות הידור וקימה זה ניהא, אבל מה שסיים ואקבל אנרא זה מן התימא, הרי הוא על מנת לקבל פרס, וכיארנו הדבר על פי מה שאמרו בזהר (חיג קלב.) בפסוק (ויקרא יט לב) מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא איכסוף מקמיה, נראה לכאר דבריהם הקדושים, דבאו לתרץ מה שסיים בזאת המצוה ויראת מאלקיך, ואמרו דהכי קאמר מפני שיבה תקום והדרת כו' אזי ויראת מאלהיך היינו תהיה שכרך שתבא בלבך יראת שמים, כי מאן קא חמי דיקנא יקירתא ולא קא וכו', הבן הדבר, אם כן לפי זה שכר המצוה הזאת הוא מורא שמים, וכן הביא הרב הגדול חיד"א זלה"ה (דבש לשי ק מט), וכן הביא בספר חרדים (חלק מצ פ"ו) אשר שכר המצוה הזאת הוא יראת שמים, והנה שכר ופרס כזה מחויב ומוטל עלינו להשתדל להשיגו, וזהו שיש לפרש בדברי התנא במשנה, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס וכו' ויהי מורא שמים עליכם, אבל זאת הוא בחוב עליכם מצוה אשר שכרה היא יראת שמים, בחובה הוא עליכם להשתדל במצוה כזאת על מנת לקבל פרס כזה, על כן אמר ר' זירא כד נפקי רבנן איקום מקמיהו ואקבל אנרא היינו היראה.

ובהעמיק עוד, דהנה רז"ל במדרשיהם אמרו בפסוק (שמות א טא) ויהי כי יראו המילדות את האלקים וכו' וייטב אלקים וכו' אמרו בזה הלשון (שמריד א טז) מהו שכר היראה תורה וכו' (שמות ב ב) ותרא אותו כי טוב הוא עיין שם, ופירשנו שם (אגרא זכלה) דדייקו רז"ל מדכתיב סתם וייטב אלקים למילדות ואינו מבואר מהו ההטבה, על כרחך הוא הטוב בעצם, כי כל הטובות המה במקרה אבל התורה היא טוב בעצם (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורת וכו', ועל זה תיקנו אנשי כנסת הגדולה (ברכת ברוך שאמר) ברוך משלם שכר טוב ליראיו, והנה תראה התורה והיראה

מה שנמצא בדברי רבותינו (מדבר קדמות מ לו) שהמחזיק לתלמיד חכם בעולם הזה, לעולם הבא ילמדוהו תורה הנם שאינו בר הכי בעולם הזה, והנה ידוע דהתורה היא עיקר השמחה בעצם, כדכתיב (תהלים יט ט) פקודי יי"י ישרים משמחי לב, ואמר דוד (שם קיט קיא) נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה, וכענין (שם קסב) שש אנכי על אמרתך וכו', ועל כן נאסר ללמוד בימי האבל ח"ו כי התורה היא משמחת הלב, ואמר הרמב"ם מי שלא טעם מעם התרת הספיקות (בתורה) לא טעם שמחה מימיו, ובוה תמצא טוב מעם שאמר משה בברכתו לזבולון שהוא המחזיק לתלמידי חכמים והוא בעצמו עוסק במסחר ואינו לומד והנה אין לו שמחה אמתיית ועצמיות בעולם הזה, אמר לו אף על פי כן שמח וזבולון בצאתך מן העולם הזה כי שם תזכה לתורה המשמחת את הלב, ויששכר הוא הוא הבן תורה בעולם הזה, תזכה גם באהליך היינו גם בעולם הזה שהיא כאהל שאינו קבוע, ועל כן הקדים וזבולון ליששכר בכדי להסמיך אליו ויששכר בוא"ו הנוסף, להורות דלא צריכין למימר שגם הוא בודאי עיקר שמחתו בתורה יהיה בצאתו קל וחומר מזבולון, רק היינו רבותיה דיששכר שישמח גם באהלו.

(יד) **בילקוּם פרשת ראה** (רמו התצב) ושמחת בכל הטוב (דברים כו יא) אין טוב אלא תורה דכתיב (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורת וכו' לפיכך משה מזהיר את ישראל (דברים י כב) עשר תעשר עד כאן, והוא פלאי, ונראה לפרש על פי מה שפירשנו (אגרי"ם שמה, דברים נחמדים נט.) המשנה (אבות א ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוּו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם, עד כאן, והנה הסיום ויהי מורא שמים עליכם אין לו חיבור על הקודם וכבר דשו בו רבים, ופירשתי על פי מה שאמרו בגמרא (ברכות מה. בשינוי) ר' זירא כד הוה חליש מנירסא הוה יתיב אפיתחא וכו' אמר כד נפקו רבנן איקום מקמיהו ואקבל אנרא עכ"ל, הנה מה שהשתדל ר'

שהאדם יושב בה יום או יומים לא נקרא בית רק אהול, וזהו שיש לרמוז שמח וזבולון (אתה הסחור היצא בפרקמטיא תקיים שמחת עונה) בצאתך (לדרך, כי חייב אדם לפקוד וכו', מה שאין כן בהיותך בדרך אסור לישא אשה עוד במדינה אחרת, אבל) ויששכר (הבן תורה תוכל לקיים מצות שמחת עונה גם בהיותך אכסניא במקום שאינו קבוע) באהליך כי שאני רבנן דפקיע שמייהו, והוא דרך צחות.

מסונלים ליראת שמים (תק"ו נח) ומורא מלכות (הנקרא צדקה), על כן במצות בכורים שהוא המתנה ראשונה נאמר (דברים כו א) ושמתה בכל המוב (צבות פ"ג א) אין מוב אלא תורה, כי תתקיים בזה כל התורה כי שכר המתנות והצדקות היא היראה ושכר היראה תורה, וזהו שסיימו במדרש לפיכך משה הזהיר את ישראל עשר תעשר, רצ"ל הנה הוא נדרש עשר בשביל שתתעשר, והנה מעמא בעי הלא הוא על מנת לקבל פרס, אבל לפי הנ"ל יתכן, כיון דהכוונה היא לירש את התורה על ידי היראה שיקנה, והנה עניות ח"ו מעביר על דעת קונו היא היראה, על כן מהראוי ומחויב לך שתעשר בשביל שתתעשר, (והש"י הבמיה ובחנוני נא בזאת) והנה כודאי כן יקום, ולא יהיה לך העברה מדעת קונך ותתקיים כך היראה כל הימים, וכיון שיהיה לך היראה בקיום אז תשמח בכל המוב זו תורה שתבוא ותחזור לאכסניא שלך ולאוצר המוב זו היראה, ועוד יתפרש חמדרש הזה במקום אחר באופן אחר בענין תרי עישורים שעושר יעקב את בניו לוי ויששכר, מבוואר אצלנו במקום אחר, (עין אנדר"ס פ"ה שמו ועין כסלו סבת מאמר ה פ"ג).

ובזה תתבונן ביערב אבינו (בראשית כה כז) איש תם יושב אהלים (מגלה יז) ונממן בבית עבר ללמוד תורה, והנה כשהוכרח לילך לבית לבן נתיירא מביטול תורה, הנה (בראשית כה יב) ויחלם יעקב חלום וכו' והנה י"י נצב עליו וכו' ויקץ יעקב וכו' ויאמר מה גורא המקום הזה וכו', הבין שהראוהו כזאת להורות לו ששכר היראה תורה, וכיון שהש"י נצב עליו תמיד ויהיה לו היראה אזי תהיה התורה מתלוננת אצלו, והנה נתיירא פן ח"ו על ידי העניות תהיה כיבוי ח"ו לאש היראה, אזי אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, ובוה נתגדל בעושר וילמד ליראה כל הימים כלי מונע ותתלונן התורה באוצר היראה, הבן.

(מו) **אמר**ו בנמרא (כתובות עז) ר' יהושע בן לוי סיכרך בהו (בבעלי ראתן) ועסק בתורה, אמר, כתיב (משלי ה יט) אילת אהבים ויעלת חן אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא, עד כאן, והנה אינו מובן מהו הקל וחומר הזה, ומה שייכות חן להגנה, וכי לא מצינו מי שיש לו חן ונופל עליו ח"ו חולי או הזיק, ונראה לפרש על פי מה שפירשנו בפסוק (בראשית ו ח)

והיראה מישך שייכי אהדדי כמו שאמרו בפסוק (ישעי לג ו) והיה אמונת עתך וכו' (שבת לח) אמונת זה סדר זרעים וכו', ואפילו הכי אי יראת י"י היא אוצרו אין וכו', דכיון שיש בידו אוצר היראה הנותנת קיום והעמדה לדבר הנאצר בתוכה הנה התורה מחזרת אחריו על כן שכר היראה תורה, הבן הדבר, על כן ר' זירא כד הוה חליש מגירסא ולא היה יכול ללמוד תורה, אזי פשפש במעשיו אפשר הוא מחמת שאין יראתו שלימה כל כך על כן אין התורה מחזרת, על כן אמר איקום מקמי רבנן ואקבל אנרא, אשר שכרה של זאת המצוה היא ויראת מאלהיך, וכיון שאהיה שלם ביראה הנה שוב שכר היראה תורה, ויהיה לו כח ואומץ ללמוד תורה ולא ייעף ולא ייגע.*

והנה במצות מעשר דרשו חז"ל (תענית ט) עשר תעשר (דברים יד כג) עשר בשביל שתתעשר, והנה הוא על מנת לקבל פרס, ואמרו (שם) שאסור לנסות את הש"י רק במעשר, ולמדו גם כן מדברי הנביא (מלאכי ג) הביאו את כל המעשר וכו' ובחנוני נא בזאת וכו' (ורוב הפוסקים מסכימים**) דהוא הדין לכל הצדקות ומתנות (כהונה), ומעמא בעי, אבל נלמד הדבר בדברי רבותינו עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר וסיים הפעם למה כזאת לעשות מצוה על מנת לקבל פרס, ואמר (דברים יד כג) למען תלמד ליראה, כי מגולת ושכר המעשר היא היראה, (והדבר מובן למשכיל על דבר אמת, המעשר על שם המדה העשירית מלכות שמים מורא מלכות (משלי כו כא) ירא את י"י בני ומלך), והנה עניות ח"ו מעביר על דעת קונו כמו שאמרו רז"ל (עירובין מא) ודעת קונו היינו היראה, (וח"א יא) דדא היא עיקרא היראה למדחל מיניה בגין דאיהו רב ושלים עיקרא ושרשא דכל עלמין, על כן עשר בשביל שתתעשר למען תלמד ליראה, ופרס כזה מותר ומחויב לעשות, והנביא צווח ובחנוני נא בזאת, והבן, והנה שכר היראה תורה, אם כן מחוייב מאד על האדם לעשר בשביל שיתעשר למען ילמד ליראה והעניות לא יעביירו על דעת קונו רק יירא את י"י כל הימים, ושוב כל התורה תהווה לאכסניא שלה היא יראת י"י אשר היא אוצרה כנ"ל.

והנה כבר כתבתי לך שימת הפוסקים דהוא הדין לכל הצדקות ומתנות כהונה ולויה כי גם המה

* עיין מגיד תעלומה דף כה. ד"ה ר' זירא.

** עיין שדי חמד מערכת ג' כלל ס"ז

בני מאמרי חרש סיון, מאמר ה, מעלת התורה יששכר קמא

ואם כן הוא מעלת התפלה הנה מכל שכן מעלת התורה, דהרי מבטלין התפלה בשביל התורה, והתורה מעלת ח"ן על לומדיה כג"ל היינו מתקנת יחוד המועיל לביטול התפלה, וזהו שאמר ר' יהושע בן לוי, אם התורה מעלה ח"ן על לומדיה עומדת במקום התפלה אשר זה סגולתה אפילו חרב חדה וכו' ואפילו כבר באת ח"ו החולי או ההיזק וכיוצא ח"ו, מכל שכן שתועיל התורה להנן שלא תבא חחולי או ההיזק וכיוצא כי (סוטה כא). התורה מנינה ומצלי, הבן הדברים.

(זו) **בנוסף** ברוך שאמר תקנו לומר ברוך משלם שכר טוב ליראיו, נראה לומר על פי דברי חז"ל במדרש (תשא שמרר ט א) אמר ר' ברכיה [בשם ר' חייא בר אבא] שכר היראה תורה, שמיוכבד (כתיב בה (שמות א יז) ותיראן המילדות וכו') העמיד הקב"ה את משה וזכה שתכתב התורה על שמו, שנאמר (מלאכי ג כג) זכרו תורת משה עבדי וכתיב (דברים לג ד) תורה צוה לנו משה, מרים על ידי שסרה מן הרע ומן החטא העמיד ממנה הקב"ה בצלאל וזכה לחכמה ולבינה, הדא הוא דכתיב (שמות לא א) ראה קראתי בשם בצלאל, עד כאן, הנה כל הרואה לשם במדרש מבין אשר כוונתם ז"ל לבאר לנו מהו ראה קראתי בשם בצלאל, דנראה דהש"י אמר למשה ראה אשר הנון וראוי הוא השם שקראתיו בצלאל, ולפי זה לא נדע האיך מתיישב הדבר על פי דרשתם, ונראה לפרש על פי מה שפירש מהר"ש אלגאזי זלה"ה* על מה שאמרו חז"ל (ברכות לג) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, הוא על דרך מה שאמרו רז"ל בפסוק (איוב מא ג) מי הקדימני וכו', (יקרי נו ב) מי קיים מצות מילה עד שלא נתתי לו בן, מי עשה לפני מזוזה ומעקה עד שלא נתתי לו בית וכו', הנה קדימת הש"י על עשיית האדם הוא בכל המצות, אבל היראה היא מהאדם עצמו, עיין שם בדבריו, וכתבו בזה עוד, דעל כן היראה היא קיום לכל התורה, כי על ידי היראה יש לו מענה נגד היצר לקיים כל מצות התורה מכח קל וחומר, ומה מצות היראה שלא הקדים לי הש"י במצותיו אני מקיימה, מכל שכן מצות אחרות שהקדים לי הש"י מתנותיו, ומעתה תבין, מרים על ידי שייראו המילדות וכו' זכתה ויצא ממנה בצלאל דייקא ושמו נאה לו, דהנה ידוע

מדת

ונח מצא חן וכו', ודרשו חז"ל (ביר כה ט) אף נח לא היה כדאי להינצל אלא שמצא חן וכו', והדבר קשה להלום וכי משוא פנים יש בדבר, וגם למה לא היה כדאי ומהיכן שפטו זה והרי הכתוב צווה נח איש צדיק תמים וכו', ופירשנו על פי שאמרו רז"ל (זח"א טו) שעל כן הסבול נקרא על שם נח כמו שאמר הנביא (ישעי נד ט) כי מי נח זאת לי וכו' הוא על שלא התפלל על דורו כאברהם ומשה, והנה מכואר בכתבי האריו"ל (פרע"ח שס"ו סו"פ"ג) על עון ביטול תפלה יש תיקון לכיין יחוד בנימטריא ח"ן, והוא להעלות אות ו' לה' עילאה, ושתיהן היינו ו"ה לאות י', ואחר כך ה' אחרונה לח"י, ואם כן אותיות יחוד הזה הוא כזה, ו"ה וה"י והה"י והוא בנימטריא ח"ן, ולפי זה זה הוא שדרשו חז"ל, דקשה להו מאי דכתיב (בראשית ו ז) ויאמר י"י אמתה וכו' כי נחמתי כי עשיתים ונח מצא חן וכו', וקשה מהו החן, אם הוא שהיה צדיק הוה ליה למימר ונח היה צדיק, וכאן לא נאמר צדקותיו רק מציאות חן בחנם וקשה וכי משוא פנים וכו', לזה דרשו בדאמת כן היה דהגם שהיה צדיק עם כל זה לא היה כדאי להינצל כי היה בידו עון ביטול תפלה שהיה לו להתפלל על דורו, אלא שמצא ח"ן היינו המציא יחוד ח"ן שזה מועיל לעון ביטול תפלה וכזה תיקן עוננו.

והנה נאמר בתורה (משלי ה ט) אילת אהבים ויעלת ח"ן, כי מצינו בר' שמעון בן יוחאי וחביריו (שבת א) שהיתה תורתן אומנתן מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה והיו רשאים לבטל תפלה מחמת התורה, וכדאשכחן לנבייהו בזהר (שמות דף י"ד ע"א) יתבו תרין יומין דלא אכלו ולא שתו ולא הוו ידעין אי הוה יממא או לילה, כד נפקו ידעו דהוו תרין יומין דלא פעמו מירי, הרי לך דלא התפללו, הרי התורה מעלת ח"ן על לומדיה שעומדת במקום התפלה שנתקנת בייחוד ח"ן, והנה תפלה מועלת אפילו בשכבר באה ח"ו החולי או היזק על שונאי ישראל, ואפילו כבר נגזר גזר דין, כמו שאמר חזקיה לישעיה (בחליו כשאמר לו כבר נגזר גזר דין) (ברכות י) בן אמוץ כלה נבואתך וצא, כך מקובלני מבית אבי אבא אפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע את עצמו מן תרחמים, ואמרו (ריה יח.) יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין,

* עיין לעיל דף קלב ע"ב.

יסיר דתו, ונראה לפרש, דהנה ידוע (שעה"צ עקב) עסק אכילה ושתייה לאדם הוא לברר ניצוצין ולברר ולתקן נשמות המגולגלות בכל דבר הצריכין תיקון, והנה הנשמה אשר עברה את פי י"ו במצות לא תעשה או בכיפול מצות עשה, הנה צריכה להתגלגל כפי אשר נגזר עליה באיזה דבר יהיה גלגולה בדומם וצומח וחי, הכל כפי גודל הפגם והחמא, והאדם האוכל המאכל הזה ומקיים המצות התלויה בזה המאכל, הנה מעלה את הנשמה המגולגלת ממדריגה למדריגה, והנה הנשמה המגולגלת כחי היינו באיזה בהמה וחיה ועוף, הנה האדם האוכל מחויב לקיים בה מצות שחיטה כמשפטי התורה והנשמה המגולגלת מרגשת בצער השחיטה, כי כן הוא העונש הנגזר עליה, ואחר כך נתעלית מחי למדבר כפי כוונת האוכל, ולפעמים גם צדיקים היושבים בגן עדן צריכין עוד להתגלגל על איזה דקדוק שלא קיימו, (מגלה עמוקות ואתחנן אופן נב) אבל מתגלגלים בדגים שאינם צריכים לצער שחיטה ונאמר בהם (במדבר יא נב) אסיפה כמו המיתה אצל הצדיקים דנקרא אסיפה, עיין כל זה בכתבי מרן האריז"ל (כנפי יונה חיב סימן קיד), וצריך להתבונן, אם הדקדוק הזה שלא קיים הצדיק הוא דבר המוכרח לקיים על פי התורה, מה נשתנו הצדיקים היושבים בגן עדן הגם שלא קיימו הדקדוק ההכרחי ההיא על פי התורה (רק במעט קט), יתגלגלו לפעמים כרגע באיזה דג ויאכלנו האוכל לכבוד שבת ולסעודת מצוה ותיכף יהיה לו תיקון, ושאר האנשים כשלא יושמו חוקם על פי התורה יצטרכו לגלגולים שונים בצער, ואם דבר הדקדוק ההוא אינו מוכרח להתקיים על פי התורה למה יצטרך הצדיק להתגלגל על ידי זה אפילו גלגול קל לדגים, אבל הענין הוא, דברי התורה הן המה המצות בפשוטם כפי המקובל דרכי עשייתם, אבל יש עוד באותן המצות מצות נעלמים עד אין חקר מוכנים למשכילי מדע בכל דור ודור, (וביותר יתבוננו בה לעתיד), כענין הנאמר בזהר (חי"ג עח). תלמיד חכם המשמש מטתו בימות החול עובר על (ויקרא יח טו) ערות כלתך לא תגלה, והנה תתבונן וכי סלקא דעתך שיענשו הכית דין את העובר במיתת בית דין, אבל הענין האזהרה היא כפשוטו, אבל למשכילי מדע מוכן גם זה מן הפסוק, על כיוצא בזה יצטרך הצדיק להתברר.

והנה

מדת קל וחומר בתורה שבעל פה הוא נגד מדת שם א"ל ביי"ג מדות של רחמים המבוארין בתורה שבכתב (שמות לו רז), (וכמו שכתב הרב הקדוש מוריני הרב דוב בער זצוק"ל (מגד זכריו ליעקב סי' קמז) ב*) משה אמר (במדבר יב יג) אֵל נא רפא נא לה השיבו הקב"ה למוד קל וחומר (שם יד) ואביה ירוק ירק וכו'), אם כן קל וחומר הוא צל לשם א"ל, על כן נקרא שם הבן שיצא ממרים בצלאל, דהנה היראה מגולה לכל התורה מכה מדת קל וחומר, ומדת קל וחומר הוא בצל א"ל, וזהו שאמר הש"י למשה ראה קראתי בשם בצלאל וכו' בן אורי בן חור (ש"י בשלח יז ט) בנה של מרים, ותבין ותתבונן לישראל שכר היראה תורה, שהיראה קיום לכל התורה מכה מדת קל וחומר, והבן

מו"ב) ו"ש לפרש עוד ברוך משלם שכר טוב ליראיו" דייקא, דהנה אותיות התורה הן הנה כ"ב אותיות, והנה מנצפ"ך המה דינים וגבורות והמה כפולים קשיא רפיא, ושאר האתוון המה י"ז, מו"ב, והנה אותן מו"ב אתוון המה ירא"ה כשתחשוב הא' [של חיבת יראה] לאל"ף (יחזקאל א י) פני ארי"ה אל הימין, ואותיות מנצפ"ך גבורות בגימטריא פ"ר שהוא שור (שם) פני שו"ר מהשמאול, ומעתה תתבונן ברסו ברוך משלם שכר טוב ליראיו ב**)

ח"י) במדרש פרשת שמיני (ויקרא דבא יג ג) כל מי שלא ראה קניגין [ציד ושחוק] של אומות העולם בעולם הזה, זוכה לראותם לעולם הבא (רצ"ל קניגין של לויתן ובהמות בהררי אלף) כיצד הם נשחטין, בהמות נותץ ללויתן בקרניו וקורעו, ולויתן נותץ לבהמות בסנפיריו ונחרו, וחכמים מקשים וכי זו שחיטה כשירה היא ולא כן תנינן הכל שוחטין ובכל שוחטין חוץ ממגל קציר והמגירה וכו', אמר רבי אבין בר כהנא, אמר הקב"ה (עפ"י ישעי' נא ה) תורה חדשה מאתי תצא*, חידוש תורה מאתי תצא, עיין ביפה תואר האריך למעניתו וכי סלקא דעתך שישתנו דיני התורה לעתיד הלא קיימא לן לא יחליף ולא

(*) עיין ר"ח מאמר ה' סימן ג' וש"ג

(**) ה"י אותיות גי' תתת"י כחשבון ירא"ה כשתחשוב הא' לאלף, ירא"ה אותיות ארי"ה, פני אריה אל הימין שהם חסדים, אותיות מנצפ"ך גי' פ"ר הם גבורות, וזהו ברוך משלם שכר טוב, היינו שכר טוב אותיות גי' ירא"ה, וזהו ליראיו

(*) עיין לעיל סימן ט.

שלא ראה בלגלגו איך אמר לו מלגלג על דברי חכמים אתה, אך הוא כיון שראה בו ר' יוחנן אשר לא האמין כל כך בלב שלם בשמע"ו את דברי חכמים כמו שנתפעל בראות"ו בחוש הראות אזי קראוהו מלגלג על דברי חכמים וענש אותו במיתה, הנך רואה אפילו בדברי חכמים ואפילו בדברים שאינם נוגעים לעיקרי הדת (ואפילו אומרים בדבריהם דברים המנגדים לשכל האנושי כמו שאמר אותו תלמיד השתא כביעתא וכו') אף על פי כן מחוייבים אנחנו להאמין כל כך בשמע"ה כמו בראי"ה בלי שום חילוק, ולא תפעל ותחקוק הראיה פעולה בלב יותר מן השמיעה, והנה אם כך הוא חובתינו בדברי חכמינו מכל שכן בדברים המכוארים בתורה, ובפרט בדברים הנוגעים לעיקרי הדת, מציאת הש"י, אחדות, שכר ועונש, חלילה וחלילה לחקור על זה בחקירות אפילו אם כוונתו כדומה לשם שמים, ויאמר שכוונתו כדי שיתאמתו לו הענינים במופת השכלי ותתחזק בזה אמונתו עד שאפילו יכריחנו איזה מכריח ח"ו להעביר על דת לא יפעול בו מאומה, זה לא יעלה על הדעת נשתקעו הדברים ולא נאמרו ותהי להיפך* (* הג"ה

ואל תשיבני מן הקדושים אשר בארץ החיים המה הלא בספרתם, ר' סעדיה גאון בספר אמונות דעות, והחסיד הקדוש בספר חובת הלבבות, והרמב"ם, כי יש בזה סוד כמוס שהוצרכו לקיים את הדור באלף החמישי שהיה בבחינת חשך והיתה הוראת שעה, כענין אברהם אבינו שהוצרך לעמוד על האמונה בחקירות להראות לבאי עולם ולהעמידם על האמת במחקר האנושי כיון שהיה הדור בחשכות, והנה בחרו הש"י לחלקו ואמד לו (בראשית י א) התהלך לפני והיה תמים בלא חקירות, והבן

ואעידה לי עד נאמן רוח החסיד הקדוש מה"ר יוסף יעב"ץ (ספר אור החיים פ"ב ב), העיד כאשר היה בגזירות בצרפת ופורטיגאל, כל אותן החוקרים אשר חקרו בפלסופיא ועמדו על האמונה במופת השכלי המירו את כבודם ביום זעם, וקלי הדעת ונשים אשר אמונתם הוא רק כקבלה קדשו שם הנכבד והגורא הש"י ינקום דמם במהרה, והנה לכאורה השכל מנגד לזה, דהרי הדבר שנתאמת במופת על פי השכל הוא כמו דבר הנראה לעין אשר אי אפשר להסות את השכל לומר לו שהוא בהיפך ממה שראה בעיניו, כן הוא כדומה בדבר שנתאמת

לאדם

דהנה על פי זה התבונן לפי זה אכילת המעודה לעתיד לבא, שכבר יתוקן העולם ולא יהיה עוד בנמצא שום חטא ממשי אשר נמסר לכל, רק יהיה מוכן מן דברי תורה עוד דברים נעלמים מה שלא קיימו, וכזה לא יצטרכו נשמות המולגלגין לצער שחיטה, על כן בהמות בהררי אלף יהיה להם סגי באסיפה, וזהו שאמר חידוש תורה מאת"י תצא, הבן

(יט) **וכל** העם רואים את הקולות (שמות כ טו), הנה בקול שייך שמוש חוש השמיעה ולא חוש הראיה, על כן דרשו חז"ל (מכילתא) שהיה הדבר בשעת מתן תורה לאות ולפלא שהיו רואים את הנשמע, שחוש הראיה עשה פעולת חוש השמע, והנה ידידי, מהראוי להתבונן על מה עשה הש"י ככה, דהנה כל הנפלאות שהפליא המפליא פלאות היה לצורך איזה ישועה, כענין ניסי מצרים וקריעת ים סוף ועמידת השמש ליהושע, וכן בכל הניסים תמצא שהיה לצורך ישועה והצלה, מה שאין כן בנס הלזו למה עשה הש"י ככה אשר חוש הראות יעשה פעולת חוש השמע בשעת מתן תורתנו

דהנה אבאר לך את אשר כתבנו באריכות במקום אחר, והוא, שאנחנו בני ישראל עם י"י אלה זה כל פרי מעשינו להתנהג כאמונה אשר היא ירושה לנו וסבע קיים לנו בני ישראל דוקא על פי התורה וחלילה לחקור בחקירות, דהנה תראה אפילו בדברי חכמים מחוייבים להאמין מבלי מופת, הלא תראה את אשר דרש ר' יוחנן (פנהדרין ג) עתיד הקב"ה להביא אבנים פוכות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים, לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא וכו', לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מנסרי וכו', אמר להם הני למאן, אמרו לו שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים, אתא לקמיה דר' יוחנן אמר ליה רבי דרוש ולך נאה לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי, אמר לו ריקא אלמלא לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות, עד כאן, הנך רואה אשר ר' יוחנן לא ראה בעת גלגלגו היינו בשעת הדרשה, דאילו ראה שמלגלג היה לו תיכף לענשו, והנה כיון

(ב) עיין לעיל סימן ב, אדר מאמר ג דרוש ב.

מרמזת לחכמה, על כן גם בעולם הזה השגת החכמה על פי שכל גרמו ביו"ד, ואמונה היא למעלה מן החכמה היינו דבר שאינו מוכן בחכמה, דאם מוכן הענין בחכמה ושכל לא תקרא אמונה, כמו שלא תקרא אמונה לדבר הנראה בחוש בראיית העין, כמו כן הוא בדבר אשר ישיג השכל נקראת ראיית השכל במופת כמו ראיית העין בגשמי וזה לא נקרא אמונה, רק אמונה הוא דבר שאינו נראה בראיית העין ובראיית השכל בחכמה ואף על פי כן הוא מאמין בדבר, זה נקרא אמונה והוא למעלה מן החכמה (הנרמזת ביו"ד) והוא בחינת כת"ר בעולמות העליונים בחינת קוצו של יו"ד, ועל כן נאמר באברהם והאמן ביי"י נמסר והאמן חסר י' המורה על החכמה, היינו שהאמן מבלי השיג הדבר בשכל וחכמה כאשר יתבאר אי"ת, וזהו שאמר ויחשבה לו צדקה הש"י חשבה לאברהם כאילו כביכול נתן לו אברהם צדקה, דהנה צדקה נקרא כשנותן האדם איזה דבר משלו לחבירו, מה שאין כן כשנותן לחבירו דבר שחבירו הפקיד אצלו זה לא נקרא צדקה כיון שהחפץ הזה הוא של חבירו מאז ומקדם, והנה האדם שאינו מאמין רק בדבר שהשכל משיג ומחייב זה לא יחשב לצדקה, דהנה הש"י אשר יצר את האדם בחכמה הוא החונן לאדם דעת הנה בהשיג האדם בחכמה איזה דבר הנאות הנה מחזיר להבורא ית"ש פקדונו, מה שאין כן כשמאמין בו ית"ש ובעיקרי הדת ובדברי התורה ובדברי חז"ל אפילו בדברים שהם למעלה מן השכל (אפילו מנגדים אל השכל) והחכמה רק על פי התורה והקבלה, הנה לצדקה תחשב כאילו נתן כביכול להש"י צדקה (עין תשרי מאמר ז אות ו, ועין אדר מאמר י סימן א) (*).

(*) חנ"ה

בעל אמונה כנ"ל אינו בכלל מה שאמר הנביא (איוב מא ג) מי הקדימני ואשלם וכר יפוש אי"ה במאמרים, ותבין לפי זה מה שאמרו רז"ל (ביב י) גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה (עין לעיל מאמר ב אות טו)

וז"ל מה שנאמר (חבקוק ב י) וצדיק באמונתו יחיה, דהנה מי שאינו מאמין רק מה ששיג בחכמה הנה הוא רק כמחזיר הפקדון אשר הפקד אתו, והנה זאת הנשמה כולה היא פקדון אצל האדם ובהגיע עתה, צריך להחזיר הפקדון לבעליו, מה שאין כן המאמין בדברי התורה למעלה מן החכמה, הנה גם בהגיע

לאדם בשכל על ידי מופת (שהוא בראיה ממשית, דמה לי ראות העין או ראות השכל, וכן השתמשו חז"ל לומר על הכנת השכל בשם ראייה כעין שאמרו (כתובות קה) רואה אני את דברי אדמו"ן, ואם כן איך יצדק לומר שהאמונה מצד שמיע"ת הקבלה היא חזקה יותר מהאמונה הבאה מצד ראיית השכל בחקירות המופת.

והנה אומר לך את אשר עם לכבי, דהנה האמונה אשר היא מצד הקבלה השמעית עד המעמד הנכבד אשר שמענו"ו קולו ית"ש מתוך האש באמרו (שמות כ ג) אנכי הוי"ה אלקיך, הנה האמונה ההוא כיון שהוא מצד אין סוף ית"ש הנה אין לאמונה זו סוף, מה שאין כן האמונה הבאה מצד מחקר האנושי בשכלו הנה לשכל האנושי יש סוף, הנה האמונה הזו היא בסכנה כשיכוא ח"ו איזה מכריח להכריחו ולהטותו מן האמונה כיון שבאה מצד דבר שיש לו סוף, הכן הדבר כי נחמד הוא לבעלי שכל, ויציבא מלתא דנא להבאים בסוד יו"י בסוד המקובל לחז"ל (ביר ג ט) שהקב"ה היה בונה עולמות ומחריבן ואמר דין הניין לי ודין לא הניין לי, ומי אשר יצק מים על ידי גורי הארז"ל יודע אשר בגבהי סרומים (ע"ה שער הנקודות פ"א) סוד השבירה היה בכחינת עיני"ם שהוא בחינת ראייה, מה שאין כן בחינת או"ן הוא סוד התקון הנמור נודע הוא למביני מדע, ומעתה תתבונן, האמונה אשר היא מצד חקירת המחקר האנושי הנה נקראת ראייה, כמו ראייה בעיני"ם (וכמו שכתבתי לעיל), בניקל ח"ו יכול ליפול בה שבירה מה שאין כן האמונה המקובלת בחינת או"ן הוא מעולם התיקון והוא מקוימת לעד לעולם לזרע ישראל, והוא סוד (ישע"ה ג א) שמע"ו ותחי נפשכם, (עין אגרות"ם סי ג, רצה, רצו)

וכיון שבאנו לכלל הדרוש הזה אציגה נא עמך את אשר קדם מאמרינו (תשרי מאמר ז סימן ו) בענין הנאמר בתורה אצל אברהם בפרשת ברית בין הבתרים, וזה תוארה, הנה נכתב התם (בראשית טו ו) והאמן ביי"י ויחשבה לו צדקה, והנה מהראוי להתבונן ולתת לב, א' והאמן נמסר חסר י', ב' ויחשבה אינו מוכן מי חשב צדקה למי, ומהו הצדקה, ג' תיבת לו אין לו ביאור הוה ליה למימר ויחשבה לצדקה, על כן אחשבה לדעת, יודע הוא אשר (חיי"ב קכג) אות י'

בהגיע עת חזרת פקדון מוסיפין לו חיים כיון שהשתדל בדבר שהוא למעלה מן הפקדון, הבן מאד.

ובזה תמצא טוב מעם ודעת מה שהוא במשפטי התורה (וייז ס' רמז ד) שאמור לנמות את הש"י רק במעשר וצדקה, ולמה כזאת, אך הוא, דהנה צדקה הוא למעלה מן השכל, דהשכל מחייב כשנתן משלו לאחר הוא מתחמך וכשמחזיק לעצמו נשאר בידו, ועל פי התורה בהיפך, אם כן מצות הצדקה אמונה למעלה מן השכל, וצוה הש"י לבחון אותו בזה דאז יתאמת אצלו בשכל דבר שהיא למעלה מן השכל, וזהו (משלי י ב) וצדקה תציל ממות כמו שכתבתי לעיל בענין צדיק באמונתו יחיה, וזהו שאמרו רז"ל (ביב י) גדולה צדקה שמקרבת את הנאולה, כי הנאולה על ידי אמונה (ישעי כח א) עצות מרחוק אמונה אומן, וכענין הנאמר בנאולת מצרים (שמות ד לא) ויאמן העם, והאמונה היא צדקה כמו שכתבתי לעיל.

ומעתה כאשר תתבונן כל הנ"ל, תבין ותשכיל את אשר תמהו עליו כל מפרשי תורתנו (עין אור מאמר י סימן א), מה זה היה לאברהם אבינו חסידא קדישא שהבמיחו הש"י כמה פעמים על הזרע ואשר יתן לו ולזרעו את הארץ, והן היום אמר (בראשית טו ב) י"י אלקים מה תתן לי ואנכי הולך וכו', ואמר עוד (שם ג) הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי, וגם חלילה להצדיקים לעשות עיקר מהירושה של מסון, וגם איזה שייכות יהיה לבן ביתו שיירשנו, והנה (במדבר כו ה) איש כי ימות ואין לו בנים יתנו את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו ויירש אותו, ומה שיש לדקדק עוד מאמר הכתוב אחר כך (בראשית שם) והנה דבר י"י וכו', למה אמר בלשון כזה ולא סתם ויאמר י"י אליו, גם אומר ית"ש לא יירשך זה לכאורה הוא מיותר, לא הוזה ליה למיסר רק אשר יצא ממעיך וכו', וגם למה אמר בלשון אשר יצא ממעיך וכו' ולא בלשון בן או זרע, וביותר יש לתמוה על אברהם, דהנה התאונן על שראה בדעתו אשר אליעזר יירשנו והנה סיפר בשבחו, קראו בשם דמש"ק אליעזר דולה ומשקה וכו' כמו שאמרו רז"ל (יומא כה:)

על כן אחשבה, דהנה הש"י הבמיחו בכל פעם על הזרע, והן היום אמר לו הש"י (בראשית טו א) אנכי מגן לך שכרך וכו' ולא הזכיר לו הזרע, אז שפמ

אברהם אפשר גרם איזה חמא למנוע ההבטחה, והחזיק במסרתו זאת דהנה ראה ברוח הקדש אשר אליעזר יורש אותו, וגם ראה שהוא ראוי לכך כי הוא דולה ומשקה וכו', וכל זאת אמת כי אליעזר עבד אברהם נתגלגל בכלב בן יפונה כמקובל בידינו מהאריז"ל (לק"ת ח"י שיה לו א) אשר לבעבור זה הלך כלב לחברון להתפלל על קבר אדוניו שיהיה ניצול מעצת מרגלים, והנה הש"י הבמיחו שיתן לו לנחלה הארץ אשר דרך בה, וכן היה (שפטים א ב) ויתנו לכלב את חברון, והנה ירש גם מקום כבודו של אברהם מערת המכפלה, הנה צפה אברהם ברוח הקודש אשר אליעזר יורש אותו ולא ידע מהו, על כן שפמ והחזיק לסברא אשר החמא גרם למנוע ממנו הזרע, ועוד ראה ברוח הקודש אשר אליעזר הגון לירש אותו כי הוא דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים, דהיינו שראה (במדבר יג ג) ויהם כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וכו' וכמו שפירשו רז"ל (סוטה לה א) מכל אלה שפמ אשר ח"ו נמנע ממנו הזרע, על כן אמר אברהם מה תתן לי ואנכי הולך וכו' משק ביתי הוא דמשק אליעזר, היינו אני צופה שהוא דולה ומשקה וכו' כנ"ל וראוי הוא לגדולה, ושוב חזר ואמר הן לי לא נתת (עדיין) זרע (אם כן היה לך להזכיר גם כעת הבטחת הזרע ולא הזכרת לי כעת, זאת ועוד אחרת) והנה בן ביתי יורש אותי (אני צופה ברוח הקודש אשר הוא יורש אותי הכל כנ"ל), מכל הסברות חושש אני אשר ח"ו גרם החמא ואנכי הולך וכו', לזה סיפרה התורה (בראשית טו ד) והנה דבר י"י אליו לאמר, רצ"ל הש"י לא דחה דבריו לומר לו שלא ראה יפה, אבל אמת ראה ברוח הקודש אשר העבד הזה יירשנו, ואף על פי כן לא יירשך זה (העבד כאשר הוא), כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך, ודבר אלקינו יקום לעולם, כי נתגלגל העבד בכלב בן יפונה יוצא חלציו של אברהם, והוא ירש את מקום כבודו של אברהם, הנך רואה דבר אלקינו אמת, אבל הדיבור הזה אז לאברהם היו שני הפכיים בנושא אחד, לא דחה דברי אברהם מה שצפה ברוח הקודש אשר העבד יירשנו והמכים שראה יפה, ואמר לו לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך וכו', וכל הפכיים לא ימכול האדם מחכמתו וכח שכלו רק באמונתו למעלה מן השכל, וזהו שאמר (שם ה) והאמן בי"י שהוא ית"ש

כן באברהם מה שאמר לו הש"י אנכי מנן לך (שהוא המנן והעוזר לו בכל תנועה ותנועה כולם נקשרים בחפץ הבורא שהוא המדע והיודע, ואף על פי כן) שכרך הרבה מאד (כי יש לך בחירה) והנה הם ב' הפכיים, ועל זה אמר והאמן בי"י ויחשבה וכו' כנ"ל

ובאמונה הלזו מחוייבים אנחנו להאמין גם בנידון אריכות הנלות החל הוה, הגם שכפי הנראה מדברי הנבואה כל היו"ם דו"ה נגזרה הנלות רק עד סוף אלף החמישי הו"ד אשר נהפך וכו', וכבר עברו עידן ועידנים ואנחנו לא נושענו, וגם כמה וכמה קיצים מכוארים בזה הקדוש ובמפרים קדמונים בעלי רוח הקודש האמיתיים וכבר עברו, והנה יתבהל הרעיון בראותו כל זאת, אמנם כי כן מחויב האמונה על פי התורה והנבואה להאמין בהש"י שהוא כל יכול אפילו בב' הפכיים שאין השכל יכול לחייב, על כן מחוייבים אנחנו להאמין בביאת משיחנו במהרה בימינו, גם מחוייבים אנחנו להאמין בדברי הנביאים והחכמים אשר כתבו קיצים ברוח קדשם הגם שכבר עברו, ואיך יצדקו ב' אמונות הללו, אלא על כרחך ישנו באפשרי בחיקו הש"י לקיים הבטחתו במהרה בימינו וכודאי יבא משיח, וגם דברי חכמים יתקיימו אשר רוח י"י דבר בס, כגון מה שמבואר במדרש הנעלם (זח"א קלט) שהגאולה ותחיית המתים בשנת ת"ח מחוייבים אנחנו להאמין שיקיים כן הגם שכבר חלף ועבר הזמן, הנה רחוק הדבר משכלינו איך יכול דבר זה להתקיים, זא"ת נשים אל לבנו כשתהיה הגאולה במהרה בימינו יתגלה לנו האיך יקויים הכל, וכן בכל שאר הקיצים, הבן הדבר

והנה אניד לך פרט אחד בדבר את אשר עם לכבי בכדי לנחם נפשות הענומים ולחזק האמונה, הנה (בירמיה ל"א ל"ז) כתיב הנה ימים באים נאום י"י ונבנתה העיר לי"י וכו', והנה תיבת באי"ם הוא קרי ולא כתיב, ואחשבה לדעת, דהנה הזמן נברא בכל עת ובכל זמן, למשל אחרי ככלות השנה הנה השנה ההוא חוזרת לנרתיקה ונשפע מעולם העליון למעלה מן הזמן אל תחת הזמן שנה אחרת, והנה נרמז לנו בדברי הנביא בתיבת באי"ם שלא נכתב בגבול האותיות, להורות שאותו הזמן אשר בו הקץ לא יבא בגבול הזמן מעולם העליון, רק כאשר יבוא,

ממילא

כל יכול לעשות מה שאין השכל והחכמה יכול לאמת, ועל כן והאמן חסר י' כמו שכתבתי לעיל, ויחשבה לו צדקה הש"י חשבה לאברהם לצדקה שעובדו במה שלא נתן והפקיד אצלו כמו שכתבתי לעיל

וביותר יומתק הדבר אומרו ויחשבה לו צדקה, לו דייקא ביותר מן כל שאר בני אדם, כי שארי בני אדם המתנהנים באמונה מנערוותם, כן הוא דרכם להאמין מבלי שכל, וכמו שכתוב (משלי יד טו) פתי יאמין לכל דבר, מה שאין כן אברהם הנה לא היה לו שום רב ומורה רק חקר בחכמתו ושכלו עד שעמד בשכלו על האמיתית מציאת הש"י וגדולתו ואחדותו, ושבחובה היא לנבראים לעובדו, הנה לאיש כזה המורגל לחקור הכל בחכמה, הנה לצדקה תחשב אם יאמין בדבר המנגד לשכל וחכמה ב' הפכיים וכו', בין והתבונן

ומעתה תשכיל ותדע דוה פרי כל עבודת איש ישראלי שעמדו רגלינו ורגלי אבותינו על הר סיני, להאמין באמונת אומן את כל דברי התורה מבלי חקירה ונלמד דעת מאברהם אבינו, ויש לומר דלבעבור זה בשעת מתן תורה צר הש"י קלסתר פניו של משה דומה לאברהם כמו שאמרנו רז"ל (שמ"ד כה א"ב) ויקרא אליו י"י מן ההר הה"ר זה אברהם, ויש לפרש אחר כך כה תאמר לבית יעקב כה יתנהגו כאברהם אביהם, הן בית יעקב המה אנשים פשוטים קלי הדעת ונשים שאין להם שכל לחקור בחכמה, והן בני ישראל בעלי השכליים הגדולים, אין להם מעתה לחקור רק בדברי תורה וסודותיה והלכותיה איך הוא הדין וההלכה במצוה זו או בזו, אבל חלילה לבלות זמן להמציא על יסודי התורה חקירות במופתים, וזהו כה תאמר, כה תאמר להם שיתנהגו כה כעין אברהם אבינו שנקרא ההר, האמין בי"י דבר שאי אפשר לעמוד על המחקר בשכל וכנוכר לעיל.

ובאמונת אומן הלזו מחוייבים אנחנו להאמין בענין ידיעה ובחירה, הנה שניהם הם מיסודי התורה והם ב' הפכיים, עם כל זה חובה עלינו להאמין בשניהן על פי התורה ונאמן הוא בעל מלאכתנו בהצדקת הענינים, והוא לבדו יודע האיך מקויים הכל (עיי' אור מאמר י סימן א), ובוה יתפרש גם

כא) על פי הדברים הנ"ל שכתבתי לך באריכות בסמוך אדכרה נא לך התכונות כגמרא מנחות (סד.) תנו רבנן כשצרו מלכות בית חשמונאי זה על זה וכו', והיה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יונית, לעז להם בחכמת יונית וכו', ונודעוזה ארץ ישראל וכו', כי ממא עומר לא הוו ידעי מהיכא אייתו עומר, אכרוזו, אתא ההוא חרשא (פירש"י שומע ואינו מדבר) אותיב חדא ידא אאיגרא וכו', בדקו ואשכחיה, כי בעו לאתווי שתי לחם וכו' אתא ההוא גברא חרשא וכו', בדקו ואשכחוהו, עד כאן, הנה מהראוי להתבונן דודאי לא במקרה נפל דבר גדול כזה ב' מצות גדולות כאלה עומר ושתי הלחם הנקרכות בבית המקדש שיהיו נקרכות ונעשות על ידי חרש שאינו מדבר, ובדואי יד י"י עשתה זאת לרמו להם איזה דבר הנוגע להדת והיה צורך שעה להודיע ולרמו להם, וגם חז"ל מדקבעו זה בכרייתא על כרחך הוא דבר הנצרך ללמד דעת לדורות

וי"ש לכאר, דהנה הורקנום ואריסטובלוס היו ממלכי בית חשמונאי, והנה אבותיהם כאשר קמו עליהם היונים כחכמתם החיצוניות האנושיות המכעיית ורצו לבטל חכמת התורה, דעיקר האמונת יסודי התורה היא בשמיעה וקבלה כמו שכתבתי לך, לא בחקירה וחכמות חיצוניות כמו שכתבתי לך כענין וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמע אשר חוש הראיה עשה פעולת חוש השמיעה, והנה החשמונאים השליכו נפשם מנגד ומסרו נפשם (על קדושת השם) לבטל חכמות חיצוניות הוא מחקר האנושי (אשר יכונה לחוש הראות כמו שכתבתי לך), ולהגביר חכמת התורה אשר כל פעולתה בשמועה אמונת אופן שמעו ותחי נפשכם, וכל החקירות האנושית בהשכלת האנושי בטל אל אמונת אופן של התורה, על כן התנוסס הש"י עמהם בניסים ככסלו היא כחינת און (כידוע סכתבי האריו"ל (לק"ת מא), והאיר להם הש"י בנס את המנורה הרמוזה לתורה (עיין מה שכתבתי באריכות בדרושי חנוכה), ועל כן הימים שהתנוססו להם רובם הם ככסלו (כחינת און) ומיעוטן כמכת (כחינת עין), להורות אשר חוש הראיה המורה על המחקר הנראה לעין (כענין רואה אני וכו' וכמו שכתבתי לעיל) בטל במיעוטו לחוש השמע שהוא

אמונת

ממילא תכין דהשנים אשר דברו חכמים כרוח קדשם עדיין השנה הזאת נשארה בנכחי מרומים עד אשר יבוא הזמן, ויהיה ככתב ובגבול הנה ימים באי"ס, ויתראה לעין כל שכל דברי הנביאים והחכמים קיימים, הכן מאד הדבר, הנה כתבתי לך ברמו פרט אחד הנראה לעניות דעתי, אבל הש"י הוא הודיע האיך יקויים הכל ועלינו כחוכה להאמין אמונת אופן ודבר אלקינו יקום לעולם, בין והתבונן.

ועתה נבוא אל הכיאר במקרא קדש וכדברי חז"ל אשר הוא ראש מאמרינו בדרוש הלזה, וכל העם רואים את הקולות (מכלתא) רואים את הנשמע, ולמה היה הפלא שיהיה חוש הראות עושה פעולת חוש השמע, ולפי הנ"ל עשה הש"י ככה למען הודיע לבניו שמהיום והלאה מעת נתינת התורה מחוייבים אנחנו להתנהג כאמונת אופן ביסודי התורה וכה נהגה יומם ולילה, וחלילה לנו לחקור חקירות אנושיית (כי תורתנו הוא למעלה מן המחקר האנושי), והוא על פי הקדמותינו שחוש הראות אינו משתמש לאמונה, כי הדבר הנראה לעין או אפילו בצפיות השכל שגם הוא נקרא חוש הראות (כענין (כתובות קח) רואה אני את דברי אדמו"ן) כזה לא תצדק לשון אמונה רק ראיה וידיעה שכן הוא, וחוש השמע הוא המשתמש לאמונה שומע ומאמין הנאמר אליו, ולמען הודיע זה לבניו ידידיו בעת נתינת התורה שזה הוא יסודי התורה, הנה הראה להם שגם חוש הראות נשתמש לחוש השמע כי זה הוא העיקר לתורה (ישע"ה גה א) שמעו ותחי נפשכם, ואתה המעיין למוש עיני שכלך ותתבונן בדברי אלה ותתבונן מפלאות תמים דעים.

כ) ועוד אומר לך מעם להפליא אשר נעשה בנתינת התורה שהיו רואים את הנשמע, והוא כענין שרמזתי לך לעיל (סימן יס ד"ה והנה אימר לך) דברי קבלת מרן האריו"ל שבכחינת עינים היה שכירה ומיתה, מה שאין כן בכחינת און חיים מתוקנים, על כן בנתינת התורה עין חיים היא חירות ממלאך המות, ואמרה התורה (משלי ח לה) כי מוצאי מצא חיים, הנה כי כן גם חוש הראות אשר היה בכחינתו שכירה ומיתה, בנתינת התורה קנה לעצמו כחינת השמע כחינת און שמעו ותחי נפשכם (דברים ד ו) ואתם הדבקים בי"י אלקיכם חיים כולכם היום, הכן.

שכליית אשר שכל האנושי גם כן מחייב אותם, ואפילו אומות העולם מענשים על זה הדבר על פי נימוס ותיקון המדינות וישוב העולם, כגון איסור גניבה ונזילה וניאוף ורציחה, והנה להיות שהתורה היא שכל אלקי, אפילו מצות השכליית לא יקיימם ממעם השכליית רק מצד השמעיית היינו כאשר צונו י"י אלקינו, וזהו כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות, רצונו לומר תשמרון לעשותם מפאת מה שאנכי מצוך, ואפילו השכליית לא תקיימם מצד מה שהשכל מחייב, רק מצד מה שאנכי הוא המצוה על הדבר, וכן הוא הפירוש והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה וכו', הבן הדבר, והוא הנפסק על פי רוב הפוסקים להלכה (א"ח סימן ס) מצות צריכות כוונה לכיין לקיים המצוה כאשר צונו י"י אלקינו, לא מפאת מה שהשכל מחייב, לא מפאת מורא מעונש המנהדרין והבית דין והמלך והמדינה, וחויץ לזה הנה יש בזה מגולה נפלאה כמו שכתבתי לך (סימן ב ד"ה אך הוא) דכל דבר הנעשה על פי יסוד שכל האנושי, הנה יוכל להיות סוף וקץ לדבר כיון שהוא מפאת שכל האנושי שיש לו תכלית, והנה הוא בסכנה שבאיזה זמן מן הזמנים יבא ח"ו לעבור את פי י"י, כמו שתראה אריסטו היוני שהיה החכם הגדול שבאומות, ומיפרו מדותיו שגינה כל תחמודות תבל, רק הכל במדה ומשקל להכרח הקיום, ואחר כך סיפרו עליו שנלכד בתואר אשה יפה וזה היה סיבת מותו²), והוא לבעבור שכל מדותיו ותמימות דרכיו לא היו מצד ציווי הש"י בתורה רק מפאת שכל אנושי שיש לו תכלית וסוף, מה שאין כן אנחנו בני ישראל בנים לאל חי, תמימות דרכינו הוא מצד המצוה ב"ה

ושכל אלקי הוא אין סוף, הבן הדבר וזהו שפירשנו אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת י"י (תהלים קי"א), דקשה וכי יש תמימי דרך שאינם הולכים בתורת י"י, ולדרכינו הנ"ל יונת, דודאי יש במתמם דרכיו על פי השכל וכענין המעשה דאריסטו שכתבתי, והנה אשרי הוא לשון חוזק (כמו שכתוב (ישעי' א י"ז) אשרו חמוץ), וזהו שאמר אשרי תמימי דרך (תוקף וחוזק ויסוד מוסד יהיה לתמימי דרך) ההולכים בתורת י"י (אשר תמימותם הוא מפאת מה שצוה הש"י בתורתו), מה שאין כן מי שמתמם מעשיו מצד שכלו אינו בטוח על החוזק ויסוד

אמונת הקבלה על פי התורה, כענין שכתבתי לך בענין רואים את הנשמע אשר חוש הראות כיטל ממשלתו נגד חוש השמע ולכש מדי חוש השמע, והנה אלו בני החשמונאים לא הלכו בדרכי אבותיהם ונלחמו זה עם זה במלחמות תנופה בתחבולות חכמות אנושיית כמבואר ביוסיפון, וכפי הנראה נתפרץ שוב הדור ההוא כחכמות חיצוניות יונית (כענין המבואר בכרייתא אשר לעז להם אחד כחכמת יונית) שהיא חקירות וחכמות חיצוניות מחקר האנושי אשר יכונה לחוש הראות כמו שכתבתי לך, הנה בהגיע זמן העומר וזמן שתי הלחם, אשר הם נקרבות לסגולת התורה בימים ההם בזמן הזה, הנה פעל ועשה הצור תם אשר היו נקרבות על ידי פעולת חרש שאינו מדבר רק היה לו חוש השמיעה שהוא סגולת התורה בלי מחקר, והנה החרש הזה הכריע בעדותו את כל חכמי ישראל, ועל כן חכמי הדור בעת ההוא פירשו מצודת לטותא דרבנן על מי שילמד חכמת יונית (מנחות סד), ואתה המעיין ידיד הנעים בין בדברים ותראה ענין נפלא

ותבין לפי זה כרייתא (מנחות ס) אמר להו מרדכי ומי איכא דוכתא דשמה גנות צריפין וכו', משמיענו זאת, דהנה חכמת יונית כלולים בה להבין גם כן על ידה חכמה אנושיית רמזים וחידות ותנועות כמו שפירש רש"י (שם), ועל ידי זה נתפתה האדם אחריה כענין פיתויי הזונה בקריצת עינים ומתק הלשון, הנה הראה להם הקב"ה אשר כל ההכמות כלולים ממילא בתורה, דהנה מרדכי שהיה עומק בתורה הבין ברמיזות מבלי חכמה במחקר, הבן.

(כ) **אשובה** עוד לבאר לך פעם להפלא שהתנוסס השם יתברך עמנו בשעת מתן תורה

לראות את הנשמע, והוא לדעתי על פי מה שכתבתי * בפסוק (דברים ח א) כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות, הנה אשר ציויתך מיבעי ליה, וכן בפסוק (שם יא יג) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום יש לדקדק כנ"ל, וכתבנו בזה, דהנה התורה היא חכמה אלקית שכל אלקי, הנה מחוייבים אנחנו לקיים כל מצותיה באופן הנאות לתורה האלהית, דהנה יש בה מצות שמעיית ומצות

* עיין ח"ב דף כב ע"ב, ועיין סו"ס ריח חזאים, ובס' והיה ברכה פ"ה מ"ג ד"ה לשון הרמב"ם.

בי' עיין סידור יעביץ מעמדות ליהם חמישי ד"ה תכלית חכמה, מעין גנים כ"ו ע"ב. יצרות דבש דרוש ד (דפוס חדש דף גו).

כי קולך ערב וכו' (כתפלה) ומראך נאווה (בתלמוד תורה), עד כאן דברי המדרש, והנה נראה לי לפרש דברי המדרש, שהתפלה אם היא מקובלת ניכרת על ידי הקול כמו שאמרו (ברכות לד.) אם שגורה תפילתי בפי וכו', והתלמוד תורה ניכרת במראה, כי המכוון הלכה לאמתה מעורר מדת ואמת כמו שכתבתי בכמה מקומות כביכול הוא הארת אור פנים תרין תפוחין *). על כן גם העוסק בתורה בעולם הזה (שגלה ה א) חכמת אדם תאיר פניו, הבן הדבר, נמצא התפלה ניכרת על ידי חוש השמע והתלמוד תורה ניכרת על ידי חוש הראות, והנה קיימא לן (שבת טז.) מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה כי תלמוד תורה גדולה מן התפלה, מפילא מה שהתפלה פועלת נפעל ביותר על ידי התורה, וזהו שהראה הש"י מעלות התורה בשעת מתן תורה וכל העם רואים את הנשמע, הנה הנשמע היא התפלה כמו שאמרו כי קולך ערב כתפלה וכו"ל, והנראה הוא התלמוד תורה כמו שאמרו ומראך נאווה בתלמוד תורה, הנה בשעת מתן תורה ראו את הנשמע, הנה עמד חוש הראות במקום חוש השמע להורות שהתורה פועלת במקום התפלה, הבן

כה) ויאמר משה אל העם וכו' כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו (שמות כ יז), הנה אינו מוכן אומרו למען נסות אתכם וכו' מהו הנסיון, גם אומרו לבלתי תחטאו הוה ליה למימר ולא תחטאו, והנראה לפרש, דהנה הר"ן ז"ל ג) חילק בין ירא שמים לירא חמא, שהירא חמא אף על פי שלא חמא אף על פי כן בכל פעם הוא שב בתשובה, ומרויח בזה שיש לו ב' מעלות מעלת הבעל תשובה ומעלת צדיק נמור (דפליני בנמרא (ברכות לד.) מי גדול זה מזה), והירא חמא יש לו מעלת שתיהן, (והירא שמים שאינו חומא אין לו רק מעלת צדיק), והרב בעל ספר שו"ת פרי עץ חיים מפרש בזה דברי המדרש בראשית רבה (ב ה), ויקרא אלקים לאור יום זה מעשיהם של צדיקים ולחשך קרא לילה זה מעשיהם של רשעים, ואיני יודע באיזה מהן חפץ יותר (רצ"ל אם במעשה הרשעים שתשובתן תשובה נמורה מפני שבאמת צריכין לתשובה, מה שאין כן בצדיק ששב בתשובה הנה הוא לכאורה כעושה דבר על מנן, או במעשה הצדיקים חפץ היינו תשובת

ויסוד מוסד לעולם, כיון ששורש הדבר מוסד על פי השכל האנושי.

אתרי הראנו י"י אלקינו את כל דברי התורה הזאת, וכי זה כל האדם הישראלי לקיים את כל דברי התורה אפילו מצות השכליית מצד המצוה שהשמיענו את כל המצות האלה (לא מצד השכל האנושי), והנה זה נקרא שמיעה שהוא קבלה מסיני שכל אלקי, מה שאין כן דבר הנעשה על פי התחייבות השכל האנושי נקרא ראייה (כענין רואה אני את דברי אדמו"ן). הנה זהו ענין הנרצה בשעת מתן תורה וכל העם רואים את הנשמע, אשר חוש הראות חלץ את בנדיו שהוא השתמשות בחוש ובשכל כמבואר, ולכש עצמו בבנדי חוש השמע לעשות כל דברי התורה בבחינת שמיעה וקבלה מסיני דייקא כאשר צונו י"י אלקינו, הבן הדברים.

כג) בפרשת ראה (דברים יג יט) כי תשמע בקול י"י אלקיך לשמור את כל מצותיו וכו' לעשות הישר בעיני י"י אלקיך, ומסיך ליה (שם יד א) בנים אתם לי"י אלקיכם, ונראה לי לפרש מעם הסמיכות (ברכות י) דבמשנה תורה כו"ע מודים דדרשינן סמוכים), דהנה כתב הרב הגדול מו"ה חיד"א זלה"ה (עין לעיל מאמר ב סימן יט) מה שאמרו רז"ל שמלאכי השרת היו מקטרנים והיו רוצים לקבל התורה באו במענות דינא דבר מיצרא אשר רז"ל אסמכוה (ב"מ קח) על המקרא (דברים ו יח) ועשית הישר והמוטב וכו', אמנם כתב בשיטה מקובצת מציעא (שם) דלנבי בן לא שייך דינא דבר מיצרא וישראל המה בנים, עיין שם, ובוה יתפרש סמיכות הכתובים הנ"ל, כי תשמע בקול ה' אלקיך וכו' לעשות הישר בעיני י"י אלקיך (היינו דיני מצרנות, הנם שאינו מצוה ממש עם כל זה הוא מדת היושר שבתורה, ואם יקשה לך לפי זה אם כן מענות המלאכים מענה שיש להם דין מצרנות בקבלת התורה, זהו דמסמין) בנים אתם לה' אלקיכם ולנבי בן לא שייך דינא דבר מיצרא

כד) אבאר לך עוד פעם מה שהתנוסס הש"י עמנו בשעת מתן תורה לראות את הנשמע, על פי מה שנמצא במדרש חז"ל (מכילתא יד יג) על פסוק (שה"ש ב יז) הראינו את מראיך השמיעני את קולך

(ג) עיין דברים אחרים למרן חיד"א שא ע"א עי"ש.
(*) עיין לעיל דף ט ע"ג.

דברי המדרש הנזכר לעיל (סימן כה) ואינו יודע באיזה מהן חפץ יותר אם במעשיהם של רשעים וכו', ואינו צריך להאריך כי קל הדברים להבין על פי הנ"ל.

ונראה לי על פי זה יונח לנו להלכה דברי הירושלמי (יומא פ"ה ה"ה) בעסק פקוח נפש, דקאמר אם בא לשאול להמורה וכו' דמגונה השואל והנשאל, ולכאורה יקשה, אם השואל אינו יודע הדין ובא לישאל מה יעשה כיון שאינו יודע הדין אם פיקוח נפש דוחה שבת, והרי גם בגמרא (סם) שאלו לידע מנלן דפיקוח נפש דוחה שבת, ונראה לי לכאור זה, דהכי קאמר דהשואל יודע ודאי דפיקוח נפש דוחה, רק דמלקא דעתיה דזה מסוג עבירה לשמה (והוא כמצוה שלא לשמה), וירצה לברוח מן העבירה מפני שעבירה גוררת וכו', זה אמור לעשות, כיון דעל כל פנים אין כאן עבירה בעשיה זו ופיקוח נפש הוא כשהיית השאלה, אמור לו לישאל, וגם זה לא נכנס תחת סוג עבירה לשמה רק מצוה הוא, ומי שצוה על השבת לקדשו הוא צוה לחללו בפיקוח נפש, וכשם שמצוה הוא להקריב קרבנות צבור הכאות חובה כשבת ואין זה תחת סוג עבירה לשמה, והכן, וכזה יתבאר הפסוק ושמרתם את חקותי וכו' אשר יעשה אתם האדם וחי בהם (הנה דרשו מזה פיקוח נפש דוחה וכו', הנה מסיים) אני י"י כלומר אין זה בכלל סוג עבירה לשמה רק הוא מצוה, אני המצוה על מצוה זו כשארי המצות, הכן.

(כו) **בפרשת ואתחנן** (דברים ז יא) ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם, הנה דרשו חז"ל (עירובין כב) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, הנה לפי זה לא יתכן כל כך אומרו אשר אנכי מצוך היום לעשותם, כנראה מזה שהקב"ה מצוינו היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם והנה הדבר הזה אין תלוי בנו, רק נאמן הוא בעל מלאכתנו שישלם שכר לעושי רצונו, והנראה לפרש על פי מה שכתב הרב הגדול חיד"א זלה"ה* הא דקיימא לן (קדושין ל"ט) שכר מצות בהאי עלמא ליכא זהו דוקא שכר המצוה גופה, אבל התוספת ודקדוקי המצוה ומילי דחסידי שאדם מוסיף בכל מצוה גם מה שלא נצטווה על פי הדין, נהנה האדם משכרם גם בעולם הזה, וכזה יונח לי דברי המקרא

תשובת הצדיקים שעושים תשובה מספק), כשהוא אומר וירא אלקים את האור כי טוב הוי כמעשה הצדיקים חפץ יותר, עיין שם, וכזה פירש נמי הרב הנ"ל דברי התנא (אבות פ"ב מ"א) איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהוא תפארת וכו' עיין שם, וכזה פירש נמי דברי המדרש (ביד סג ג) כד דמך ר' אבהו וכו' אמר כל אילין דאבהו (ישעי' מט ד) ואני אמרתי לריק יגעתי וכו' (היינו שהיה סבור שתשובתו היתה לריק כיון שאין צריך), הכן

ועל פי הדברים האלה יפורש לך המקרא קדש הנ"ל, ויאמר משה וכו' כי לבעבור נסות אתכם היינו להגביה אתכם (כענין ישעי' ה"ו) ונשא נם לגוים) במדריגת צדיקים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, רצ"ל הגם לבלתי תחטאו שלא יהיה לכם שום חטא, עם כל זה תהיה יראתו על פניכם, ותהיו מוחזקים בעצמיכם שאינכם יוצאים ידי חובתכם לגודל גדולתו ית"ש, ותחשבו עצמיכם לחומאים ותשובו בכל פעם אליו ית"ש, ותהיו במדריגת צדיקים גמורים ובמדריגת בעלי תשובה, הכן, נראה לי

(כו) **ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם** (ויקרא יח ה), הנה מן וחי בהם דרשו חז"ל (שבת קלב, יומא פה) פקוח נפש דוחה את הלאוין וחי בהם ולא וכו', והנה מסיים על זה אני י"י ולא נודע הכוונה, ונראה לי לפרש על פי מה שפירש הרב בעל שו"ת פרי עץ חיים כמשנה (אבות פ"ד מ"ב) בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ששכר מצוה וכו', ופירש על דרך שאמרו רז"ל (בבביר כג.) אלא אימא גדולה עבירה לשמה כמצוה וכו', ואף על פי כן האדם בכחירתו יותר טוב לו שיבחר לעשות מצוה אפילו שלא לשמה (כמו שאמרו רז"ל (פסחים ג) לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך וכו') משיעסוק בעבירה לשמה, משום שסגולת המצוה שגוררת מצוה ויבא לידי מצות רבות לשמה, וסגולת עבירה לגרור עבירה ויבוא ח"ו לידי עבירות שלא לשמה, והנה בזה מוכנים דברי בן עזאי, וכן מפורש (כזאת) [בזאת] דברי רבי (אבות ב א) איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה וכו' מן האדם, יבואר בזה גם כן

* עיין לעיל דף ז ע"א, קלב ע"א

לכני ישראל כמו בכל מקום, ונראה לי לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (סנהדרין צט) כל המלמד את בן חברו תורה כאילו ילדו, (למדוהו מן המקרא (במדבר ג א) אלה תולדות אהרן ומשה ולא קחשיב רק בני אהרן, ללמדך כל המלמד וכו'), הגה כתב בזה הרב הגדול חיד"א זלה"ה (בסא ודז לבי) אשר זכות הרב המלמד עומד להתלמיד כאילו היה אביו ע"ש, ובזה יובן לי אומרו בתורה אלה תולדות אהרן ומשה, להקיש משה לאהרן, מה אהרן זכותו קיימת לבניו, כיון שהם יורשיו יורשים זכותו ג"כ, כן זכות משה עומד להם כיון שהם תלמידיו הוו כיוורשים, והנה אמרו רז"ל (תענית ה) יעקב אבינו לא מת, והקשו וכי בכדי חנמו חנמיה וספרו וכו', אמר ליה מקרא אני דורש (וימ' ל ט) אל תירא עבדי יעקב וכו' ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, עד כאן, והנה הקושיא במקומה עומדת וכי בכדי חנמו וכו', ופירשנו (ו) דהנה הש"י נוצר חסד לאלפים, היינו ב' אלפים דורות של הצדיק, דהיינו הבן של הצדיק יש לו זכות גדול של הצדיק, ושוב בן בנו הוא רחוק קצת מהצדיק הנה נתמעט הזכות מעט, וכן כדור הג' והד', אבל על כל פנים הזכות קיים עד אלפים דורות, אבל על כל פנים הא ודאי שאינו דומה זכות בן הבן לזכות הבן, וכן בשארי הדורות, אבל ביעקב אבינו הנה לא גאמר בתורה מיתה, להורות שיעקב אבינו לא מת היינו באותה בחינה שהוא אבינו"ו לא מת, ולא קחשיבין ביה דורות רק נקרא אב לכל אחד מישראל לדורות עולם, וזכותו קיימת לכל אחד מישראל לדורות עולם כאילו הוא אב ממש, והנה משה רבינו שלמד תורה לכל ישראל הנה זכותו קיימת כמו זכות האב לבן, והנה אמרה התורה במקרא קדש הלזו תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, כל קהלת יעקב הסה יורשים של משה כמו בניו ממש ולא קחשיבין דורות כמו דלא קחשיבין אצל יעקב, כמו שיעקב אבינו (באותה בחינה שהוא אבינו) לא מת, כמו כן משה רבינו (באותה הבחינה שהוא רבינו ונחשב כאב) גם כן לא מת ולא קחשיבין דורות, הבן, וכאלה הדברים יהיה לך ברמז מה שאמרו בזה (ת"ו כט) יעקב ומשה בחד דרגא סלקי משה מלנו ויעקב מלבר, יעקב בכחינת תפארת מוד עיקר הגוף בכחינה זו הוא אבינו, ומשה בכחינת הדעת הוא רבינו.

והיה

המקרא קדש הנ"ל, ושמרת את המצוה וכו' אשר אנכי מצוך (היינו דוקא מה שאנכי מצוך המצוה בצורתה, בזה הוא דוקא) היום לעשותם (ולמחר לקבל שכרם, כי שכר המצות בהאי עלמא ליכא, מה שאין כן מה שאתה מוסיף גם מה שלא נצטווית תקבל שכרם גם בעולם הזה), ובמקום אחר כתבנו, כפי הנראה גם במצות דרבנן כך הוא ההלכה, ידובר אי"ה במאמרי חנוכה

(כח) וע"פ פי זה פירשנו מאמר חז"ל אצל אברהם אבינו (בראשית יג) ואברהם כבד מאד במקנה וכו' וילך למסעיו וכו', דרשו חז"ל (ב"ר מא א) בחזרתו פרע הקפותיו, יש להתכוונן בדבריהם למה אמרו לשון הקפותיו ולא חובותיו או הלוואותיו, ונראה לפרש על פי מה שכתבתי כמה פעמים א) שעל ידי המצוה שהאדם עושה כתיקונה על פי הגבול שנבלה התורה מדותיה וקצבותיה של המצוה, על ידי זה מתקנים ומאירים אור הפנימי של הנשמה, ועל ידי הדברים הנוספים דקדוקי המצות ומילי דחסידי שהאדם עושה ככל מצוה מבלי גבול על ידי זה מאירים האור מקיף של הנשמה (כי כל נשמה יש בה מקיף ופנימי כמו שכתבתי כמה פעמים), והנה לפי הדברים הנ"ל הנה עד היום לא היה לאברהם גדולת עולם הוה מקנה וכסף וזהב, והן היום שנתגדל במצרים בעושר הנה לכל יחשבו בני דורו שכל פעולת התורה והמצות הוא רק לקבל שכר בעולם הזה, הנה בחזרתו פרע הקפותיו, גילה לעין כל אורות המקיפים שיש לו (פר"ע לשון גילוי כמו (במדבר ה יח) ופרע את ראש האשה) על שעושה כל מצות התורה בחומרות דברים נוספים ובמילי דחסידי, ממילא מקבל שכר גם בעולם הזה

(כט) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (וכריס לג ד) הנה לכאורה וכי ציווי משה הוא זאת התורה, הרי זאת היא ציווי הש"י ומשה הוא שליח וסרסור, גם אומרו מורשה הוה ליה למימר למורשה, גם אומרו קהלת הוה ליה למימר לקהלת, גם צריך להבין למה אמר קהלת יעקב הוה ליה למימר

(ג) עיין תשרי מאמר י' סימן ז' באריכות, ועיין אגרא דכלה שלח נה ע"ג, ועיין כנפי יונה א ע"ב

(ד) עיין שבתות מאמר ט סימן ד

(ל) והיה עקב תשמעון וכו' ושמר י"י אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך (דברים ז יב), לכאורה אינו מוכן, דהנה אם ישראל שומעין את התורה הנה יש להם זכות עצמם בעבור שמירתם חוקים ותורות, והנה התורה מבטחת כאשר ישמרו התורה אזי ישמור הש"י להם זכות והבטחת האבות, ונראה לפרש דהנה כתב הרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה בספרו כסא דוד (דף ל"ב) הגם ששכר מצות בהאי עלמא ליכא אבל זכות אבותם מהני גם לטובת עולם הזה (*), וכתב על זה, דאף על גב דאבא לא מזכי ברא, אם האב זכה למעלות דלא שייך בהו (איוב מא ז) מי הקדימני ואשלם וכו' כגון יראת שמים וריוות ודביקות

ולמחר לקבל שכרם כי ביי' ותורתו ומצותיו, אז שכר מצות בהאי עלמא אבא מזכה ברא. ליכא, וסלקא דעתך אמינא שיהיו ישראל ח"ו מעונים בעולם הזה ולא יהנו מטוב עוה"ז הגם שישמרו חקים ותורות, וזהו שאמר והיה עקב תשמעון וכו' ושמרתם וכו' ושמר י"י אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, כי מזכות אבות תהנה גם בעולם הזה, ושכר מצותיך יהיה שמור לך במושלם לעולם הבא, ויצדק גם כן למה התחיל בלשון רבים תשמעון ושמרתם ועשיתם, וסיים לשון יחיד ושמר י"י אלקיך לך וכו' לאבותיך, והוא על פי מה שכתבתי לעיל, דהנה הש"י מכביח זה לכל יחיד בדורו אשר האבות הם אבותיו, דלא קחשבינן דורות מן יעקב אבינו ואילך, הבן

מאמר ו

מדות התורה

בו ידובר כמה ענינים בייג מדות שהתורה נדרשת בהן, הגם שלא יבואו כסדרן, קמא קמא דמטי לידן אכתבנה על לוח אותם ועל ספר חזקה, נקרא המאמר מדות התורה, גם כמה ענינים נאים בענין קביעת הלכה בתורה, והם קלורין לעינים למתבונן בהם, ועוד ידובר בזה המאמר ענין קרי וכתוב.

כרחק כל אחד מוכר בדעתו שהלכה כמותו, וכן בכל החולקים מהתנאים והאמוראים, ואם כן מה הוא זה הענין שחלקו שוב מחלוקת בפני עצמה הללו אומרים הלכה כמותינו והללו וכו', על כרחק אמרו כל אחד איזה סברא כוללת שמהראוי לפסוק בכל מקום הלכה כמותם, ונראה לפרש על פי מה דידוע (צ"ח של"ח פ"ג) ענו"ה היא מדת לאה (ירא"ה מדת רחל, על פי מה שאמרו רז"ל (צ"י שהש"ר א ט) מה שעשתה יראה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתא, ויש גירסא אחרת (ירושלמי שבת פ"א ה"ג) מה שעשתה חכמה וכו' עיין במקובלים, הכל הולך אל מקום אחד) *, והנה תראה לאה קדמה וכוונה אל האמת זה יעקב (מ"ה ז ט) תתן אמת ליעקב, והקדימה לרחל שהיא מדת היראה, והנה לפי זה תתבונן מה שנחלקו בית שמאי ובית הלל שוב פלונתא כללית הלכה כדברי מי, דהנה בית הלל היו ענוים כפי מדת רבם הלל שהיה ענו

(א) בספר כסא דוד להרב הגדול מו' חיד"א זלה"ה (דף ק"ב ע"ג), אמרו רז"ל (עירובין יג) מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן מפני שהיו ענוים, והקשה הבית יוסף בכללי הגמרא אמו מפני שיש בהם מדה טובה לא נשניה על האמת, ותירץ הרב הנ"ל, בזכות הענוה מכוונים אל האמת, עד כאן דבריו א, והנה מעמא בעי למה בזכות הענוה יכוונו אל האמת, ואנב נדקדק עוד מה שאמרו רז"ל (ע"יש נגמ) ב' שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותינו והללו אומרים וכו', יצתה בת קול אלו ואלו דברי אלקים חיים והלכה כבית הלל, הנה על זה יתפלא כל משכיל, הנה בית שמאי ובית הלל בכל פעם שנחלקו על פרטי דינים, אלו מטהרין ואלו וכו' אלו פוסלין ואלו וכו' אלו מוכיין ואלו וכו', הנה על

(א) עיין אהבת דוד הנדפס מחדש דף ג"ז ע"ב
(*) עיין והיה ברכה עמוד לא.

מלה לנרתיקה כמו שאמר ר' ייבא מכא עליו השלום (וחיב צט), אמנם בישיבה של מטה צריך למסור רזי תורה בלחישה ושיאה פשט הדברים קרוב למושכל המסור לרבים, עד כאן דבריו ה, ולדעתי הוא הנרמז בתורה (בראשית לג יח) ויבא יעקב שלם, דרשו בו חז"ל (שבת לג) שלם בתורתו, כי יעקב שלם היינו במילואו כזה יו"ד עי"ן קו"ף ב"ת בגימטריא קר"י וכת"י"ב, ובמהרה בימינו (ישעי' לה י) ופדויי י"י ישובון ובאו וכו' ושמח"ת עולם על ראשם, היינו קר"י וכת"י"ב בגימטריא שמח"ת, כי ישינו התורה גם ממתיבתא עילאה, הבן. (עיין לעיל מאמר ה אות ט)

והרב הקדוש המפורסם בישראל מהר"פ מקארעץ זצ"ל אמר, קרי וכתוב הוא דבר ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, כידוע בכל המדרגות יש דבר ממוצע בין דומם לצומח בין צומח לחי בין חי למדבר (הכל להודיע האחדות אל אחד ברא"ן וכו'). כן בתורה יש דבר ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה והוא קרי וכתוב (עיין מה שכתבתי במאמר חולו של מועד (ניסן מאמר יא סימן א)), ונראה לי שהוא בכחינת יסוד צדיק, (והיא כס יא) כ"י כ"ל (בגימטריא יסוד) בשמים ובארץ מתרגמינן דאחיד בשמיא וארעא, והשם המוכ יכפר

ג) **אמרו** רז"ל כמה פעמים (חולין קלו) לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד, מהראוי להבין למה לא ידקדקו החכמים לדבר לשון תורה, אבל תתבונן הדבר, (פרע"ח שכיח פ"ב) לשון תורה שבכתב בחינת דבורא, ולשון חכמים הוא תורה שבעל פה נוקבא, והנה תראה כמו שיש חילוק בין לשון זכר ללשון נקבה, וכן הדבור והקול משונה זה מזה, כמו כן בהבדל יש שינוי לשונות בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, והשם המוכ יכפר

ד) **אין** דנין קל וחומר מהלכה (שבת קלב), עיין ברש"י (ד"ה עקיבא צט) כתב דלא ניתנה תורה שבעל פה לידרש ב"ג מדות, עיין שם, הנה תתבונן, להיות תורה שבעל פה בחינת נוקבא ואשה אין לה זקן, ועיין בהתחלת הזהר (הקדמה א) במאמר ר' חזקיה (שה"ש ב ב) כשושנה בין החוחים וכו' מה שושנה אית בה תליסר עליון וכו' אף כנסת ישראל אית בה תליסר מכילן דרחמי, היינו י"ג מדות שהתורה שבכתב

מאד כמו שאמרו בגמרא (שבת לא), וידוע שהיה מכחינת משה שהיה ענו מכל האדם (במדבר יב ג), (על כן בשמות ע"ב ב' השמות מה"ש לל"ה המה כיחד (וחיב צב) אתוון מש"ה הל"ל), והנה משה ירש את התורה, על כן אמרו בית הלל מהראוי להיות הלכה כמותינו, והנה בית שמאי היו בכחינת היראה כפי מדת רבם שמאי שהיה קפדן מכחינת הגבורה והיראה, על כן (שבת שט) דחף באמת הבנין שהוא בחינת גבול וצמצום שהוא גבורה, והנה סכרת בית שמאי שהלכה כמותם שהם בכחינת היראה, והנה (שם) מכריז ר' ינאי חבל דלית ליה דרתא ותרעא וכו', והנה לפי זה הנה הסכרא נותנת הלכה כבית שמאי שהם מכחינת היראה גבורה, והנה מה דאיפלגו בכל פעם בית שמאי ובית הלל הנה אלו ואלו דברי אלקים חיים, שכל אחד אמר כפי בחינת מדתו בנכחי מרומים, בית הלל בכחינת ענוה לאה, ובית שמאי בכחינת יראה רחל, ולפסוק הלכה הליכות עולם הנה איפלגו מחדש, בית הלל אומרים הלכה כמותינו שאנו מדברים בכחינת ענוה והיא הנצרכת להליכות עולם קניית התורה כמו שמצינו במשה וכו"ל, ובית שמאי מכרי הלכה כמותינו שכל דכרינו מהנוגע לבחינת יראה והיא הנצרכת לקניית התורה וכו"ל, יצתה בת קול אלו ואלו דברי אלקים חיים, ענוה ויראה (בחינת לאה ורחל) תרווייהו מיצרך צריכי, אבל הלכה כבית הלל, שהענוה היא הגורמת והמקדמת אל האמת, ועיין בספר קול ברמה בפירושו על האידרא דלעתיד לבא גם כן נפסוק הלכה כבית שמאי, והוא על דרך מעלת הזהב על הכסף ג, אבל על כל פנים כמו שהקדימה לאה אל האמת (הוא יעקב) קודם לרחל, כן קדם לנו הלכה כבית הלל קודם לבית שמאי, הבן

ב) **בספר** דבש לפי מהרב הנ"ל (מערכת ק אות י) הביא בשם ליקוטי גורי האר"ז"ל כתב יד ג, ענין קרי וכתוב, המעם הוא, כי התורה נדרשת בבי ישיבות מתיבתא עילאה ותתאה, בישיבה העליונה אין שמן ואין פגע רע ושם ה נקרא כמו שהוא נכתב, וכן שארי התיבות אין צריך לשנות בהם לאהדורי

ב) עיין ויקהל משה מה ע"א, נד ע"א, ועיין קול ברמה דף ק"ג ע"א ע"י"ש.

ג) עיין כנפי יונה ח"ב סימן קלו, ע"י"ש

ד) בכנפי יונה הנוסח הוא "יהשם".

ה) עיין תמו אב מאמר ב' סימן י"א

וכן כיוצא באינך, ואבאר לך לדוגמא מה שאמר הרב הקדוש מוהר"ר דוב בער ממעזריטש זצוק"ל שביקש משה (במדבר יב יג) א"ל נא רפא נא לה, הנה השיב הקב"ה (שם יד) ואביה ירוק ירוק וכו', היינו שידרוש קל וחומר, (עין ראש חדש מאמר ד סימן ג ושי"ג).

שבכתב נדרשת בהן הנה זה נמסר בתורה שבעל פה לעורר על ידן הי"ג מדות של רחמים, היינו שאין דבר מקריי בתורה, דבר הנלמד בקל וחומר היא כי צריכין לעורר מדת א"ל שבי"ג מדות של רחמים, וכן דבר הנלמד בגזירה שוה הוא מפתח לעורר מדת רחום,

מאמר ז

עשרת הדברות

בו ידובר כמה ענינים בעשרת הדברות, קמא דמטי לידן, נקרא בשם עשרת הדברות.

ומושג לנבראים, הנה שוב נשתלשל מבחינת מלכות זה לכתר של עולם אחר, ומדרגא לדרגא עד הגיע לסוף התגלות המלכות, וכן מעולם לעולם, אם כן מכל בחינת מלכות מתהווה מלכות יותר בגילוי כמדליק נר מנר, והוא סוד (תהלים קמה יג) מלכותך מלכות כל עולמים.

והנה המדרש הזה בא לבאר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, דקשח למה אמר כל הדברים, וגם מהו הלאמר, והנה בא לבאר לנו ענין הלאמר הוא, הש"י דיבר בקדשו כללות דברי התורה דברים כוללים שיתאמרו בכל דור ודור כל ימי עולם, היינו בדברי נותן התורה כלול כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ובכל דור ודור כל חכם לב בישראל זה מחדש ומוליד דבר זה וזה דבר חידוש אחר, הכל מדברי אלקים חיים, זה מחדש ומוליד דבר וכו' בכל פעם שכל מושכל ומושכל ממושכל כמדליק נר מנר, וזהו שאמר וידבר אלקים את כל הדברים האלה (היינו כללות הדברים כוללים כל ימי עולם מדור לדור ממושכל למושכל) לאמר (כדי שיאמרו הדברים בכל הדורות וכל הבא יגלה מספירין של כת הקודמים), באו אנשי כנסת הגדולה ופירשו דברי קבלת הנביאים, באו התנאים ופירשו דברי אנשי כנסת הגדולה, באו האמוראים ופירשו דברי התנאים, באו רבנן סבוראי ופירשו דברי האמוראים, באו הגאונים ופירשו וכו', וכן בכל דור האחרונים מגלים ומבארים ביותר דברי הראשונים, הכל מכללות דברי אלקינו נותן התורה, וזהו שאמר המדרש במכסימי

של

(א) מעם למה דוקא עשרה דברות נאמרו במעמד הנכבד, נראה לי, להודיע כי (וח"כ קמא), אורייתא מחכמה נפקית, וחכמה רמזות באות י' כידוע (שם קכג), ואות י' מספרה עשר, ועוד אבאר לך אי"ה ענינים אחרים.

(ב) במדרש (שמור כח ב) וידבר אלקים וכו' האלה לאמר (שמות כ א) במכסימי של מלכים נהג הקב"ה עם ישראל שנאמר (שה"ש ד ח) אתי מלבנון כלה, ולמה כך, בזכות שאמרו נעשה ונשמע, עכ"ל, והוא פלאי, ונראה לי לבאר הדבר, דהנה ידוע דראשית התגלות והתעוררות לבריאת העולמות היה (בהשאלה) בבחינת התגלות מדת מלכות, דהיינו שהתעוררות היה בכדי להיקרא בבחינת אורו המתפשט בעולמות בתואר מלך כי אין מלך בלא עם, וכיון שראשית הגילוי היה כדי להיקרא מלך, אם כן מדת המלכות הגם שבכל העולמות היא סוף המעשה עם כל זה היא במחשבה תחילה (הן) [הנה] כן הוא בכל העולמות כי מדת המלכות שבעולם העליון נעשה עתיק לתחתון ממנו עד שכשתלשל שוב גם העולם ההוא לסוף מעשה בחינת מלכות, והוא כמדליק נר מנר, והוא מוכן למשכילים ומועמים מעץ החיים (ע"ח ש"ב פ"א), וארמוזו במקצת כפי קט שכלי, כאשר התעורר הרצון הקדום להתגלות בחינת מלכות (אם כן בהרצון הוא בחינת מלכות) השתלשל האור מדרגא עד לדרגא להתגלות בחינת מלכות שהיה בעולם בראשית מחשבת הרצון, ואחר כך עלה במחשבה להתגלות בחינת מלכות זה לעולם אחר יותר בגילוי

להתיר הקושיא כדרך המדרש בכל מקום, ב' שאלת המינים לר' שמלאי אלהות וכו' מהיכן דייקו דבריהם הזרים, ג' תשובת ר' שמלאי להמינים הנה היא מדוייקת ולמה אמרו תלמידיו לאלו דחית בקנה.

ונראה לי דהמדרש בא לכאר למה הוצרך הוא ית"ש לומר אלקיך, הלא היה די לומר אנכי הוי"ה אשר הוצאתיך וכו', על כן הביא הפסוק הדא הוא דכתיב השמע עם קול אלקים, ושאלת המינים על זה היה כך, דהנה כתיב (שמות נב יט) זובח לאלקים יחרם בלתי לי"י לבדו ואסור לומר קרבן לאלקים רק קרבן לי"י, ועיין באריכות הענין בסבא משפטים (וחיב קח) ולא אאריך רק איזה דבור אציין, וזה לשונו (ס) אלקים לא איתחבר לקרבנא, דאלמלא איתחבר ביה, כמה אלקים יסלקון אודנין לאיתחברא תמן, עכ"ל, והענין הוא, דהשם אלקים הוא שם שמושאל גם כן למלאכים ודיינים, ואפילו הקליפות נקראים אלהים אחרים כי יונקים מן הצירוף התחתון של ק"ך צירופי אלקים (פרעה שכיב פי"א), על כן אין לומר קרבן לאלקים כי ירצו הקליפות גם כן ליהנות, על כן מקריבים רק להשם הוי"ה, ממילא תבין שאלת המינים, כיון שנאמר השמע עם קול אלקים ולא הקפידה תורה לומר דוקא שם המיוחד קול הוי"ה, הנה אמרו המינים אלקות הרבה וכו', הנה השיב להם הרי כתיב מדבר לשון יחיד, והנה תלמידיו לא הונח להם בזה כלל, דאף על פי כן הקושיא במקומה עומדת למה לא הקפידה התורה לומר דוקא השם המיוחד כמו שהקפידה בקרבנות, ובא ר' לוי ופירש, שם אלקים מורה שהוא ית"ש בעל היכולת והכוחות כולם וכמו שכתוב בשלחן ערוך (אורח סימן ה), והנה נאמר (תהלים כט ד) קול י"י בכח בכח של כל אחד ואחד, אם כן כל אחד שמע לפי כחו, אם כן היה נראה כהרבה קולות, הנה לזה הוצרך לומר אנכי הוי"ה אלקיך, אלקיך מורה בעל הכוחות, ונאמר בלשון יחיד לפי כחו של כל אחד ואחד, ורמו אנכי הוי"ה אלקיך, (דברים לב ט) אני אני הוא ואין אלקים עמדי, וזהו שאמר בפסוק השמע עם קול אלקים וכו' כאשר שמעת אתה ויחי, כי דיבר עמך הש"י לפי כח של כל אחד ואחד על כן אמר בשם אלקים בעל הכוחות כולם, הבן הדבר כי קצרתי.

של מלכים (היינו מכסים ומנהג השתלשלות המלכויות של העולמות כמדליק נר מנר כנ"ל) נהג הקב"ה עם ישראל שנאמר אתי מלכנון כלה (את כלה הנך אתי במחשבה הקדומה), מלכנו"ן, היינו ל"ב נתיבות חכמה נו"ן שערי בינה הוא סוד לכנו"ן, והנה בחינת הרצון הוא בחינת הכתר, הנה הוא כולל בהעלם גם המחשבה, נקרא בכללות יחד לכנון, והנה סוף מעשה היא במחשבה תחילה, אי אפשר לכאר יותר כי יראתי והשם הטוב יכפר בעדינו, וכך נהג הקב"ה עם ישראל בנתינת התורה, הנה דבורי ית"ש הן המה דברים כוללים, דבור הוא בחינת מלכות (קהלת ח ד) דבר מלך (שלטון) מלכותך מלכות כל עולמים התגלות בכל פעם מדליק נר מנר, כן מתגלים מאמריו ית"ש בכל דור ודור ביתר התגלות היינו על ידי צמצומים ולבושים לפי הדור והמקום והזמן, ואמרו רז"ל (עירובין נד) למה נמשלו דברי תורה לשדיים מה השד הזה כל זמן שהתינוק יונק וממשמש בו מוצא בו מעם וכו'), ולמה כך (היינו למה זכו ישראל לזה), בזכות שאמרו נעשה ונשמע, (הנה אמרו נעשה כעת המוטל עלינו ונשמע בכל פעם מוצא שפתיך, והש"י מילא רצונם שכל פעם שומעים דבר חדש מדברי אלקים חיים מה שמולידים חכמי הדור והן המה דברי אלקים ממשי), הבן הדבר (עין לעיל דף י"ד ע"ג)

ג) במדרש (שמד"כ כט א) אנכי י"י אלקיך הדא הוא דכתיב (דברים ז ג) השמע עם קול אלקים, המינין שאלו את ר' שמלאי אמרו לו אלהות הרבה יש בעולם, אמר להם למה, אמרו לו שהרי כתיב השמע עם קול אלקים, אמר להם שמא כתוב מדברים אלא מדבר, אמרו לו תלמידיו, רבי, לאלו דחית בקנה רצוין, לנו מה אתה משיב, חזר ר' לוי ופירשה, אמר להם השמע עם קול אלקים כיצד אילו היה כתוב קול י"י בכחו לא היה העולם יכול לעמוד, אלא קול י"י בכח בכח של כל אחד ואחד וכו', אמר להם הקב"ה לישראל לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורים שמא אלהות הרבה יש בשמים, אלא תהיו יודעים שאני הוא י"י אלקיך שנאמר אנכי י"י אלקיך, עכ"ל, מה שמהראוי לתת לב על מדרשיהם הלזה הוא, א' התחיל אנכי י"י אלקיך וכו' הדא הוא דכתיב וכו', מאי קשיא ליה שהוצרך להביא פסוק

מאמר ח

מגלת רות

בו ידובר כמה ענינים ממגלת רות אשר כל ישראל נוהגים לקרוא את המגלה הלזו בחג העצרת הזה, ויבואר כמה טעמים על זה, שייכים להחג ולמעלות התורה, ושם המאמר מגלת רות, ואגב אבאר כמה פסוקים וענינים במגלה הלזו.

תו"ר הוא רות מילוי אדני בסוד הכתוב ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דבר"ת, כח אדני היינו המילוי שהוא בכח באותיות, כאשר דבר"ת, היינו שהוא בנימטריא דבר"ת (מנין תו"ר רות) סוד תורה שבעל פה בדבור, והדבור הוא במלכות דבר מלך שלטון, ואליהו אמר (ת"י י) מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, אם כן סוד מלכות בית דוד הוא סוד תורה שבעל פה יצא מן רות"ת, תו"ר מילוי אדני דינא דמלכותא סוד דבר"ת רות"ת, על כן נולד דוד סוד תורה שבעל פה בשבועות ביום מתן תורה שבכתב, לקשר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה יחודא שלים, על כן קורין מגלת רות"ת תו"ר תורה שבעל פה ביום תת מתן תורה שבכתב, הכן, (ע"י אגרא זכלה שלח נד)

ג) ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם י"י אלהי ישראל (רות ב יב), קשה מאי משכורתך השלימה עד שהוצרך בוועז להתפלל עליה שישלם לה הש"י המשכורת ולא יוחסר, והנראה על פי דברי רבותינו הפוסקים דרמו שמעתתא אהרדי, היינו הא דקיימא לן להלכה (קדושין יז) עבד עברי חלה ג' ועבד ג' אינו חייב להשלים, ובפועל ושכיר שנאנס במקצת זמן השכירות אינו נוטל שכרו אלא כפי זמן השכירות שפעל ועבד, ותירץ מהר"ם דשאני עבד עברי שקיבל שכרו מקודם, מה שאין כן שכירות הפועל אינה משתלמת אלא לבסוף, כתב הרב הגדול מ' חיד"א זלה"ה בס' כסא דוד (ב), דלפי זה צדיקים הם פועלים ושכירותן אינה משתלמת אלא לבסוף (היום לעשותם ומחר לקבל שכרם), וכענין שדרשו חז"ל (תהלים קד נג) יצא אדם לפעלו וכו' יצאו הצדיקים לקבל שכרם (כפועל), הנה כפי הדין כל הימים שנאנסו ולא יכלו לפעול פעולת עבודתם אינו מגיע להם שכר על פי הדין

א) טעם למה קורין מגלת רות בחג העצרת יום מתן תורתינו, והנה אומר לך, זהו שכתב הרמ"א (א) בענין רות שלקחה כל הניצוצים הקדושים אשר היה בערפה (כן הוא בדברי תלמידי האריז"ל), וכתב הוא ז"ל, והנה בשמואל (ב, כא טו) קורא אותה הכתוב הרפ"ה, והנה מקדם ערפ"ה שמה ונחסר משמה ס"ה מנין אדני, לרמוז דהקדושה שבה נחסר מאתה והלכה לרות, עד כאן דבריו, ונראה לפרש על פי הפסוק (במדבר יז יז) ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דבר"ת בנימטריא רות"ת, הוא כח אדני היינו המילוי (שאותן האותיות הם בכח באותיות העיקרים) כזה ל"ף ל"ת ו"ן ו"ד הכל בנימטריא דבר"ת רות"ת, והנה רות כשלקחה מספר ס"ה (אדני"י) מן ערפ"ה כנ"ל נשלם שם אדני"י במילואו וטובו תרע"א דמלכא, ונשלם בה מלכות (אדני"י) דינ"א דמלכותא (תק"ז יז) מלכות פה ותורה שבעל פה קרינן לה, על כן רות"ת בנימטריא דבר"ת (הדבור בפה), (קהלת ח ד) דבר מלך שלטון, וזהו שאומרים מגלת רות בשבועות לחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה

ב) אטעיים לך עוד מילתא בטעמא לקריאת המגלה הזאת מגלת רות בחג העצרת עיין בספר קדושת לוי (לשבועות), ועיין בספר תבואות שור (בכור שור ב"ב יד וכו') כתב, והנה קיימא לן (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ג) דוד המלך נפטר בעצרת, וקיימא לן (ר"ה יא) דהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום, ואם כן ודאי נולד דוד גם כן בעצרת, על כן קורין השתלשלות יחוסו בעצרת הוא יום הולדו, עד כאן דבריו, והנה אף על פי כן טעמא בעי מה לנו לזה שנולד בעצרת וכי קרינן תולדות כל הצדיקים ביום הולדת אותם, ונראה לפרש דאיתא בזהר הקדוש (ח"ג ד) תור"ה דא תורה שבכתב, תו"ר דא תורה שבעל פה,

א) עיין ספר דבש לפי מערכת ר סימן כ

ה) וכיון שבא לידינו הפסוק הזה נימא ביה מלתא אחריתי, והנה יתפרש על פי פסק הרמב"ם (מכירה פ"א ה"י) המחייב את עצמו לחבירו בדבר שאינו קצוב אע"פ שקנו מידו לא נשתעבד, והנה שכן המצות הוא דבר שאינו קצוב, וכמו שכ' הרמב"ם (תשובה פ"ג ה"ב) שהוא במשקל אלא דעות, וכתוב (משלי ה' ו) אורח חיים פן תפּלס נעו מעגלותיה וכו', ולפי זה יש לחשוב ח"ו שהשכר שהבטיח הש"י אינו בטוח שישתלם בודאי, כיון שעל פי דיני התורה הוא דבר שאינו קצוב רק הקב"ה נותן לכל אחד ואחד כפי מה שיראה ללבב, (מיד כג) ושנים שאכלו את הפסח וכו', והנה אף על פי כן הש"י הבטיח בתורתו (דברים י"ב) והיה עקב תשמעון וכו' ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד וכו', וזהו שאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (הנם שהוא דבר הצפון ומכוסה מעין כל חו, לא נודע שיעורו ואין לו קצבה, הנה) פעלת לחוסים כך נגד בני אדם, היינו שהוא נינוד להדין הנהוג בבני אדם על פי דעת הרמב"ם שבדבר שאינו קצוב אינו מתחייב, והש"י מבטיח לשלם, הבן

ובזה יתפרש גם כן הפסוק (תהלים ס"ג) ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, הנה הקושיא מפורסמת כיון שמשלם רק כמעשהו מהו החסד, (ע"י מאמר ב סימן סו), ולפי דברינו הנ"ל יתפרש, ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש (היינו לכל אחד ואחד) כמעשהו, ואין דומה עשיית זה האיש לעשיית חבירו הנם שהוא מפעל אחד, ואם כן אין כאן דבר קצוב ואין חיוב תשלומין מצד משפטי ודיני התורה אבל הוא מצד החסד, על כן אמר ולך י"י החסד וכו' והבן.

ו) איידי דאתי לידן הפסוק ולך י"י החסד כי וכו' כמעשהו, אפרשנו עוד כיד י"י הטובה עלינו בענין אחר, על פי מה שאמרו בנמרא על פסוק (תהלים קנ"ב) כן יתן לידינו שניא (כתובות ס"ב) אלו נשותיהם של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהם בעולם הזה ובאות לעולם הבא, ופירש בזה הרב המובהק בשו"ת הנקרא פרי עץ חיים שהנשים נומלות מחצית שכר המגיע לתלמידי חכמים ואף על פי כן אין הקב"ה מגרע שכר התלמיד חכם, רק הוא נוטל שכרו משלם ולהנשים נותן הש"י מחצית שכר משלו, ונראה לי להדבר מוכרח הוא, כיון שהשכר הוא רוחני

הדין, וחש"י אלקי ישראל משלים פעלם במילוי ברוב טובו וחסדו כאילו עבדו בפועל ממש, (וכענין שאמרו (ברכות ו) חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה) עד כאן דברי הרב הנ"ל בקצת תוספת ביאור שהוספנו, ובוה יתפרש לך ברכת בעוז לרות ישלם ה' פעלך (הנם שהאדם הוא רק כפועל, עם כל זה) ותהי משכורתך שלימה (גם בעד הימים שהיית אונס) מעם י"י אלקי ישראל (שהוא ית"ש נוהג כך עם ישראל כנ"ל) ודו"ק א"י

ד) ועל פי הדברים האלה יתפרש לך הפסוק (תהלים לא ט"ז) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם, הנה אומרו נגד בני אדם אינו טוב, ולדרכינו יתפרש מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (היינו יראי י"י וחושבי שמו אפילו חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, והוא אינו מצד הדין רק מן מדת רב טוב, כי מצד הדין הלא הדין הוא כפועל כי אנורי דיממא אנן ובפועל לא שייך טענת אונס, וזהו שאמר) פעלת (היינו אתה משלם שכר הפועל) לחוסים כך (והדין הזה הוא) נגד בני אדם (היינו שהוא נינוד להדין הנהוג בבני אדם, כי הדין הנהוג בבני אדם הנה שכירות הפועל אינו משתלם אלא לבסוף ואין כאן טענת אונס, אבל הש"י מתנהג עם ישראל כמדת רב טוב), והבן בזה מה שאמרו בנמרא (כ"ב פג) בפועלים ששיברו חבית יין ושקל הבעל הבית גלימיהו אתו לקמיה דרב ואמר ליה הב להו גלימיהו, אמר ליה דינא הכי, אמר ליה אין (משלי ב' כ) למען תלך בדרך טובים, ואחר כך אמר ליה הב להו אנרייהו, אמר ליה דינא הכי, אמר ליה אין (שם) ואורחות צדיקים תשמור, דלכאורה כיון דשאל דינא הכי הוה ליה למימר לאו אבל הוא למען תלך בדרך טובים ואורחות וכו', והוא השיב אין, ולפי הנ"ל יתכן דאמר ליה אין, שהדין הוא כן בגבהי מרומים אצל הש"י מצד מדת רב טובך, אם כן כיון שנצטוינו (דברים כ"ו) והלכת בדרכיו מהראוי להצדיק גם כן לעשות כן, וזהו למען תלך בדרך טובים כענין שהש"י מתנהג כמדת רב טוב, (ע"י סי' ראש דוד פ' תשא סו ע"ד)

וכו' היינו שמיהרת לבוא לחסות וכו', וזה הוא דברי ר' חסא שבאלו התיבות אשר באת וכו' מוכן מה שאמר ותהי משכורתך שלימה והבן.

(ח) עוֹד אפרש לך הפסוק על פי דברי ר' חסא הנ"ל, ונקדים עוד לפרש הפסוק ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, וקשה אם כן מהו החסד, ופירשו הקדמונים ב) דהנה הגם שמעשה הטוב הוא בבחירה מהאדם עם כל זה ההתעוררות לטוב הוא מהש"י, והיא (אבות פ"ו מ"ב) מהבת קול המכרות בהר חורב בכל יום וסוזה בא התעוררות, ועל כן אפילו הרשעים מלאים חרפות והוא מהתעוררות עליון, ואם כן הגם שמעשה הטוב נגמר להאדם בבחירה, עם כל זה לא נקרא מעשהו לגמרי מפני שהתחלה הוא מאתו ית"ש, ואף על פי כן הש"י משלם לאדם משכורת שלימה כאילו היה כל המעשה רק ממנו, וזהו ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו כ"ף הדמיון, ורצ"ל כאילו היה כל המעשה מעשהו ממש מבלי איתערותא דלעילא, והנה איתערותא דלעילא נקרא כנפים, כי כמו שהכנפים עשויים לעוף בהם והם הכנה לתנועה ולמעשה, כמו כן איתערותא דלעילא הכנה לתנועת המעשה ואם לא ירצה לעשות לא יוגמר, כמו שבעל כנף אם לא ירצה הגם שיש לו כנפים, על הארץ ישב כדומם, והנה מדהוקשה לר' חסא ענין משכורתך שלימה כנ"ל, על כן תירץ שהענין מבואר בפסוק אשר באת לחסות תחת כנפיו, רצ"ל את לא באת לחסות רק תחת כנפיו שכבר הוכנו לך כנפים מאתו ית"ש והוא איתערותא דלעילא, אף על פי כן תהיה משכורתך שלימה כאילו היית את גם המתחלת באיתערותא, הבן

(ט) עוֹד אבאר לך דרשת ר' חסא הנ"ל, דבא לבאר משכורתך שלימה כנ"ל וכי סלקא דעתך וכו', על כן מפרש שהענין מבואר בפסוק, דהנה נודע בשער בת רבים החילוק שבין נפשות ישראל לנפשות גרים, שנפשות ישראל אחיותם על כנפי השכינה כי הם עמוסים מני בטן, ונפשות גרים אחיותם הם תחת כנפי השכינה ג, והנה רות כשבאת להתגייר לא היתה תקוה רק לחסות תחת כנפי השכינה כמשפט הגרים, כי לא עלה בדעתה שתזכח למעלה נפלאה כישראל, והנה להיות שהניצוץ שלה הוא אור נערב מאד, ומאז עלה במחשבת הצוד תם להציל את לוס מהפכת

רוחניי וקיימא לן אינו נעתק ממקום למקום רק מתרבה כידוע, והנה השכר המתוקן לתלמיד חכם הוא במקום המיועד לו, והנה מחויב ליתן מחציתו לשאריו הקרובה אליו המנדדת שינה מעיניה, והנה נותן ואינו חסר והוא כמדליק מנר לנר והראשון אינו חסר, וכן נראה לי בנידון זכולון ויששכר וכיוצא בהם, שהמסמיע לתלמיד חכם לבצע את מעשהו נוטל מחצית שכרו והתלמיד חכם אינו חסר כלום וזהו שיש לפרש, ולך י"י החסד כי אתה תשלם לאיש (העושה המצוה בסיוע אשתו) כמעשהו (כאילו היה הכל מעשהו בלא סיוע, הגם שהיה על ידי סיוע אשתו או אחר המפרנסו ונוטל מחצית שכרו, עם כל זה משלם לו הקב"ה כאילו היה כמושלם מעשהו, והוא החסד הגמור), וכזה יתפרש גם כן מה שאמר בועז לרות ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך שלימה וכו', כי אמר לה בתחלה (רות ב א) הגד הגד לי אשר עשית את חמותך וכו' היינו שעשית בסיוע חמותך ואף על פי כן תהא משכורתך שלימה וכו', הבן

(ז) עוֹד יתפרש הפסוק ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך שלימה וכו' אשר באת וכו', הוא על פי דברי הגמרא יבמות (מה) מפני מה הגרים מעונים בעולם הזה על שאיחרו לבוא תחת כנפי השכינה שנאמר ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך וכו' אשר באת וכו' ב"י עיין ברש"י ותוס' באת לשון מהירות בלשון הקדש, וכזה נבין דברי המדרש (ר"י ה ד) זה לשונו ישלם י"י פעלך ותהי משכורתך שלימה מעם כו', ר' חסא אומר אשר באת לחסות תחת כנפיו, עכ"ל, והוא לפלא מה חידש ר' חסא דבר הנאמר בפירוש בפסוק, וכפי הנ"ל יתכן שפיר, דהנה ר' חסא גם כן הוקשה לו מהו הברכה שברך בועז לרות שהשי"ת ישלם לה משכורת שלם, וכי סלקא דעתך שהש"י יחסר מהאדם המגיע לו כפי המשכורת, הנה לזה פירש ר' חסא דהנה הגרים הגם שיש להם משכורת בעולם הבא אבל הם מעונים בעולם הזה על שאיחרו לבוא תחת כנפי השכינה, והנה זהו שאמר בועז לרות ותהי משכורתך שלימה בעולם הזה ובעולם הבא, והטעם אשר באת לחסות

(ב) עיין שבתות מאמר ב' סימן ט'

(ג) עיין חרדים מצות התשובה פ"ז תחלת סגולה ששית.

(ד) עיין של"ה מסכת שבתות פרק תורה אור, מעלת לומדיה בסופו בהג"ה, נ"ו.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר א, מהות החדשים יושבר קנ

באת לחסות רק תחת כנפיו וזה אינו משכורת שלם כישראל, הנה זאת ברכתי עדי עד שתהיה משכרתך שלימה כישראל גמור, וזהו שחידש ר' חסא מהו המשכורת שלם הוא אשר באת (את) לחסות (רק) תחת כנפיו, ואני מכרך שתהיה משכרתך שלמה מעם י"י אלקי ישראל אשר הוא להם לאב והם עמוסים מני כפן ילודי שעשועים על כנפי השכינה, הבן, (ע"ן שבתות מאמר ו סימן יד, תשרי מאמר ח סימן ח).

סדום בכדי להוציא את הניצוץ היקר של אדונינו דוד ויוצאי חלציו ומלך המשיח, הנה כביר מצאה ידה של רות בכרכת כועז שאמר לה שתתברך במשכרת שלימה כישראל גמור שיהיה אחיזתה על כנפי השכינה, וזהו שאמר ותהי משכרתך שלימה וכו' אלקי ישראל שמתייחס עליהם, כי הם עמוסים מני כפן והוא להם לאב, וזה הוא המשכורת שלימה אשר לא חשבת כזאת ולא עלה ברעיונך, כי הנה את לא

מאמרי חדשי תמוז אב

מאמר א

מהות החדשים

בו יבואר צירופי שמות החדשים ומזליהם.

כך (שם) המליך אות מ' בשמיעה וקשר לו כתר וצרפן זה בזה, וצר בהם אריה בעולם ואב בשנה וכוליא שמאלית בנפש זכר ונקבה, עד כאן, הנך רואה אותיות ח' מ' המה השולמים בכ' חדשים הללו, וזהו הנרמו (איכה א ח) ח"מא חטאה ירושלים וכו', עי' כבעל המורים פרשת ויחי (בראשית מט א) ויקרא יעקב אל בניו ביקש לנלות להם את הקץ ונסתם ממנו, אמר שמא ח"ו יש בכם חטא, אמרו תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם אותיות ח' מ', הרי לך שהאותיות גורמים, (הגם שבדאי הבחירה חפשיית עם כל זה הזמן והמקום והנפש לפעמים מסייעים לכל ענין, הבן), אם כן אלו הב' חדשים שבהם אותיות ח' מ' בהם דייקא גרם, ותמצא שאמרו רז"ל (ברכות ד) ראויים היו ישראל לעשות להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע אלא שגרם החטא, הנה תמצא (עזרא ז ח) שבא עזרא לירושלים כחדש החמישי שאז שלימת החטא, וזהו שיש לפרש חטא חטאה ירושלים על כן לנדה היתה, ולכאורה קשה, הלא חטא פירושו שונג וקשה וכי מפני ששגגה על כן תהיה מרוחקת כנדה, ולפי הנ"ל יש לפרש חטא חטאה ירושלים, הזמן גרם זמן שלימת

(א) צירוף הוי"ה השולט בחדש תמוז הוא הוה"י, יוצא מפסוק (אסתר ה יג) וכל זה איננו שוה לי מן הסופי תיבות, וצירוף הוי"ה של חדש מנחם אב הוא הוי"ה (משניה תמוז אב פ"א א, פ"ב א), נרמו בתורה (שמות פ ג) הנה יד י"י הוי"ה במקנך וכו' (ת"ז פ), ואי"ה ידובר בזה ענינים שונים כי י"י הטובה עלינו והש"י יהיה בעזרנו, והנה צירוף השם של חדש תמוז הוא למפרע לגמרי והוא מורה על דין, ומצירוף זה השם נתהווה הדין על המן הרשע כאומרו וכל זה איננו שוה לי, על כן שלימת הדין בזה החדש ואפילו קודם י"ז בתמוז, להיות הימים ימי הילוך המרגלים אין הימים הללו בהתגברות הרחמים כל כך, וצירוף השם של חדש אב תחילתו הוא למפרע וחציו השני י"ה הוא כסדר, מורה על מ"ו ימים (מנין י"ה), מן חמשה עשר ואילך מתעוררים הרחמים והתחלת התעוררות התשובה עילאה בינ"ה י"ה, נראה לי

(ב) בספר יצירה (ס"ה) המליך אות ח' בראיה וקשר לו כתר וצרפן זה בזה, וצר בהם סרטן בעולם ותמוז בשנה ויד ימין בנפש זכר ונקבה, ואחר

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר א, מהות החדשים יששכר

(ד) על פי קבלת האריו"ל (לקיח בא סעפי המצות) אשר כל החדשים * הם בחינת איברי הראש, והנה ב' החדשים הללו הם בחינת עין ימין (תמוז) ובחינת עין שמאל (אב), וכעת בעוה"ר נאמר (איכה א טו) עיני עיני יורדה מים עיין שם, נראה לי הוא הנרמז בדברי רז"ל (תענית כד) כלה (כנסת ישראל) שעייני"ה יפות אין כל גופה צריך בדיקה ובחיפך ח"ו וכו', והנה עינים הללו יתוקנו ויאירו בכוא פינח"ם אליה"ו במהרה בימינו בנימטריא ב' פעמים עי"ן, הוא אשר יסד המקונן (שאמר משה בשליחות הראשון ששלחו הש"י לגאול את ישראל קאמר) (קנות לטיב ס אות ט) מה בצע כי תשלח ואחרי גלעדי ישולח, ומעין זה הוא בתרגום המיוחס ליונתן בפסוק (שמות ד יג) שלח נא ביד תשלח ביד פינחם אליהו דאנת עתיד למישלח בסוף יומי, והנה אין מזה רמז בכתוב אבל נרמז (שם ג ד) וירא י"י כי סר לראות ס"ר בנימטריא ב' פעמים עי"ן, משה הסתכל שהב' החדשים לא יתוקנו ויאירו לגמרי עד הגאולה האחרונה שיבוא פינח"ם אליה"ו בנימטריא ב' פעמים עי"ן, על כן ביקש משה שלח נא וכו' וכדברי המתרגם הנ"ל, והנה מקובל מן המקובלים הראשונים (פרקי היכלות הקדמון פליט) שמות תרין משיחין בן יוסף ובן דוד הם נחמיה בן חושיאל מנחם בן עמיאל, וכן יסד הפייטן בסליחות (ג דעשיית סליחה טו) תשבי מנחם ונחמיה, והנה נחמיה"ה ב"ן חושיאל מנח"ם ב"ן עמיאל אליה"ו בנימטריא בראשי"ת, הנה הג' גואלים הללו נרמזים בהתחלת התורה לרמז בכוא הג' גואלים הללו אז (תהלים קד לא) ישמ"ח (אותיות משי"ח) י"י במעשיו, והנה נעוץ סוף התורה בתחילתה (דברים לד יב) לעיני כל ישראל (בראשית א א) בראשית ברא אלקים, רצ"ל לתיקון ולהאיר העינים של כנסת ישראל (היינו הב' חדשים הנ"ל) שנקראו עיני"ם), הנה בראשי"ת (הג' גואלים הנ"ל) ברא אלהים, יבואו במהרה בימינו לגאולנו גאולת עולם, (עיי' שבתות מאמר ח אות יג).

(ה) נראה לי שיש לכיין באלו הב' חדשים באומרו (ברכת אמת ויציב) עוזר דלים אשר הש"י יעזור במהרה לשני החדשים הללו הנקראים דלים, הא כיצד, הוא גם כן על פי מה שכתב האריו"ל (ע"ה שמ"ד פ"ד) (ודרוש ידרושהו במגלה עמוקות (ואתחנן אוסן קה)) אשר השם אנדנ"י במילואו כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד הנה

הוא

שלימת ח"ט, על כן לנדה היתה על כן היתה רק נדה, לא כמו שאר עריות שאסורין ומרוחקין לעולם, רק כמו נדה שמתרת לאחר זמן (עיי' אג"פ סימן דפ"ו) (ג) הנה תתכונן על פי ספר יצירה הנ"ל, חוש הראיה בנפש הוא נגד חדש תמוז בשנה, וחוש השמיעה בנפש נגד חדש אב בשנה, והנה תמצא (במדבר ב) במידור השבטים לדגליהם א, יהודה יששכר וכולן (שערי אורה שערי ה' סיה ע"ב) נגד ניסן אייר סיון דגל א', דגל ב' ראובן שמעון גד, הנה ראובן נגד תמוז שהוא חדש חוש הראיה, על כן אמרה לאה בלידת ראובן לשון ראייה (בראשית כט לב) כי ראה י"י בעיני, ושמעון נגד חדש אב הוא נגד חוש השמיעה, על כן אמרה לאה בלידתו לשון שמיעה (שם לג) כי שמע י"י כי וכו' (והנה תמצא אות הראשון בשם ראובן אות ר' כמו אות הראשון של ראייה, וכן אות הראשון בשמעון ש' כמו אות הראשון של שמיעה), והנה תמצא כי הנשיאים של אלו ב' השבטים שהם נגד ב' החדשים, בעוד שהיו ישראל במדבר אירע בהן מה שאירע, דהנה המרגלים הלכו לתור את הארץ בכ"ט סיון (תענית כט) ממילא הלכו בתמוז חדש הראיה, (במדבר לב ט) ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל וכו' ונפגם חוש הראיה, והנה (שם יג כה) וישבו מתור הארץ מקץ ארבעים יום בחדש אב חדש השמיעה והוציאו דיבה על הארץ, (שם יד א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם כי שמעו לדבריהם ונפגם בחוש השמיעה, ונגזרה גזירה על אלו ב' החדשים עד כי ירחמם הש"י במהרה בימינו, לזה תמצא דהב' נשיאים של אלו הב' שבטים ראובן שמעון קבלו פגם תיכף בהיותם במדבר אליצור בן שדיאור בעדת קרח, וזמרי בן סלוא (הוא שלומיאל כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין פב)) בשיטים, על כן אנו מתפללים (ויאל ס יח) הטה אלקי אונגך ושמע פקח עיניך וראה וגו' כדי שיתוקן ראייה ושמיעה, על כן בט"ו באב שכבר קיימא סיהרא באשלמותא ומתעוררים הרחמים שלימות הרצון (תענית כו) בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים ואומרות בחור שא נא עיניך וראה, הנה הבחורים רואים ושומעים מה הן אומרות הכל לתיקון עליון לכנסת ישראל, בין והתבונן ודרוש וקבל שכר.

(א) עיין אלול מאמר א' סימן ח'. ועיין אגרא דפרקא בסופו אות יא.

(*) עיין אגרא דפרקא אות רלט

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר א, מהות החדשים ישיב

לי הצירוף דל"ת על ידי חדש אלול) ולא שמחת אויבי לי (היינו עשו שהיה שמח על שנפל אלול לחלקו כנ"ל וכעת הוא חלק יעקב להרים קרנינו בתשובה שלימה).
(עיי' אגרא וזלה מסות עט)

ז) **לדעת ר' אליעזר** במנין שנות העולם הנה לדעתו (פס"ו נח ה ח) באחד לחדש אב נראו ראשי ההרים כשנת המכול ב, והתחיל התיקון לעולם החרוב, תשכיל ותדע (ע"ה ש"ח פ"ח) השבירה במלכין קדמאין היה בכחינת עינים, ובכחינת און יש תיקון וחיות כסוד הכתוב (ישעי' נה ג) שמעו ותחי נפשכם, על כן באחד לחדש אשר הוא בכחינת שמיעה כמו שכתבתי לעיל נתהווה תיקון בכחינת ראיה, על כן בו נראו ראשי ההרים, המשכיל יבין *.

ח) **באחד לחדש אב** (במדבר לג לח) ויעל אהרן הכהן אל הר ההר, הנה בו נראו (בנימטריא אהר"ן; עם הכלול) ראשי ההרים, ובכאן (במדבר כ כט) ויראו כל העדה (תענית ט) אל תקרי ויראו אלא ויראו שנסתלקו עזני כבוד, (שם פא א) וישמע הכנעני מלך ערד, ער"ד בקליפה בנימטריא (זה לעומת זה) לא"ה רח"ל בקדושה, (ובחדש הזה דייקא וישמע הכנעני וכו') להיות שפגמו בשמיעה כמו שכתבתי לעיל (ס"ג א), וכעוד אהר"ן ח"י (בנימטריא ער"ד) לא היה שלימה למלך ערד, אך כששמע כי מ"ת אהר"ן (בנימטריא תרצ"ו) (תענית ט) וקסבר ניתנה רשות להלחם וכו', תשכיל ותדע תרצ"ו הם כ' כתי דינים קש"ה ורפ"ה סוד ב' ימים דראש השנה לא"ה רח"ל זה לעומת זה ער"ד, הכן, עיין במגלה עמוקות (אופן לה, קמח) בלעם רצה להמשיך הדין על ישראל ח"ו, על כן בלע"ם כמילואו בנימטריא תרצ"ו (צרו"ת על שונאי ישראל) קש"ה ורפ"ה כנ"ל (משלי טו ז) וברצו"ת י"י דרכי איש גם אויביו וכו'), על כן יש בזה התגברות מלך ער"ד, ואנחנו ממתיקים קודם ראש השנה בתרצ"ו שעות התשובה שבחדש אלול ימי רצון ברצו"ת י"י דרכי איש וכו', הכן הדברים כי דברים גדולים רמותי לך (עיי' אלול מאמר א סימן יא), והנה אמרו רז"ל (במדבר יט ט) מלך ערד הוא עמלק, וכו' נאמר (דברים טו יח) אשר קרך בדרך, קו"ף רי"ש כמילואם בנימטריא תרצ"ו קש"ה ורפ"ה, ותשכיל ותדע אותיות שקר (ע"י וחי' ב') אות ש' שבו הוא אתווא דקשופ, הוא סוד הנהירו דקיק המאיר לק"ר, וכאשר יוסר הנהירו

הוא י"ב אותיות, ככל חדש מאיר אות אחד, והנה כסדר החדשים ניסן אות א', אייר אות ל', סיון אות ה', הנה מגיע לתמוז אות ד' ולאב אות ל' הרי ד"ל, כי אלו הב' חדשים המה דלים כעוה"ר עד אשר הש"י ינביהם במהרה ומדלה יבצעם, (וכן הם נקראים רש"ם, עיין מה שכתבתי לעיל (אות ג') ראייה שמיעה ראובן שמעון, ראשי תיבות ר"ש עיין מה שכתבתי בדרושי אלול (א ח) מה שאנחנו נוהגין לומר בסליחות אלול כדלים וכרשים דפקנו דלתין, ויבואר בקצרה להלן אי"ה), והנה יש לכיין כעוזר דלים אשר הש"י יעזור להדלים הללו, דהנה תיבת דל יש לו ב' פירושים, א' לשון דלדול ודלות, ב' לשון גבהות מגזירת (תהלים ל א) ארוממך י"י כי דליתני היינו הגבהתני, והן היום אותיות ד"ל שבהחדשים הללו המה כפירוש הראשון לשון דלות, והש"י העוזר דלים יעזור להם במהרה ויהיה כפירוש השני לשון גבהות והתנשאות, ובלעם אמר (במדבר כד ז) יזל מים מדליו, שעד היום כעוה"ר עיני עיני יורדה מים, מים מלוחים מן הגבורות, ואחר כך במהרה כימינו יזל מים המה מימי החסד העליון (שה"ש ד טו) ונוזלים מן לכנון, על כן אמר לשון יזל מגזירת ונוזלים, הכן. (עיי' אגרא דפרקא סימן ר"ב)

ו) **וכיין** שבא לדידנו פסוק ארוממך י"י וכו' אפרשהו בקצרה, (ודברנו באריכות במאמרי אלול), והוא, דאלו הב' חדשים מגיע אליהם (אותיות ד"ל) כמ"ש לעיל (סימן ה), ולחדש אלול מגיע אות ת', ממילא כאשר יצורף אליהם אלול (שהם מדגל אחד ראובן שמעון גד (תהלים נה טו) כבית אלקים נהלך ברג"ש) מתהווה דל"ת פתוחה לשכים, (הארכני במאמרי אלול (מאמר א סימן ח) כדל"ם וכרש"ם דפקנו דלתי"ך עיין שם), והנה מכואר בזהר (ח"ב עה) אשר ניסן אייר סיון נפל בגורל לחלק יעקב, ותמוז אב אלול לחלק עשו, והנה זה היה לשמחה לעשו שנפל גם אלול לחלקו ולא יהיה יכולת לישראל לעשות תשובה קודם ראש השנה יום הדין, ועשה יעקב כמה מלחמות בתחבולות החכמה ולקח אלול מידו והכינו לישראל לתשובה (עיין כל זה במגלה עמוקות (אופן קז)), ועל ידי זה מתמתקים הדינים של תמוז ואב ויצורף הת' לאותיות ד"ל ומתהווה דל"ת פתוחה לשכים, וזהו ארוממך י"י כי דליתנ"י (שעשית

ג) עיין כסלו טבת מאמר ב' סימן כ"ו.
ד) עיין אגרא דפרקא בסופו אות יב.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר א, מהות החדשים יששכר

דהנה בית שני לא היתה גאולה שלימה, הנה הגם שאמר הש"י לזכריה הנביא (ח יט) שיהיה יום צום החמישי לששון ולשמחה, עם כל זה לא היתה שמחה שלימה כי לא נהפך לגמרי לפוכה רק לפי שעה, וכשהודו להש"י על הגאולה של בית שני לפי שעה יצורפה אל גאולת מצרים, וכענין שהזכירו אנשי כנסת הגדולה בדבריהם יציאת מצרים ואחר כך אמרו הנה עבדים אנחנו ובעבודותינו לא עזבנו אלקינו עיין שם בעזרא ונחמיה (ט), והנה הזכרת יציאת מצרים היא כל ימות עולם עיקרית לכל הגאולות, וכל הניסים והגאולות מפלים ומחזרים ליציאת מצרים, על כן גם בבית שני הגם שנהפך אחר כך לשמחה, עם כל זה תמצא עליית עזרא יסוד המעלה מכלל היה בניסן זמן צאתינו ממצרים (חדשו של יהודה וגורלו), ובא לירושלים בחדש החמישי (מנחם אב חדשו של שמעון וגורלו, הנה היה ספל לניסן שהוא חיה יסוד המעלה, הוא שאמר יהודה עלה אתי בגורלי), מה שאין כן לעתיד במהרה בימינו (ברכות יב) לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהיה שעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרים ספל, אז יהיה הגורל של יהודה שהוא חדשו ספל לגורל שמעון שהוא חדש אב, ומעתה תבין ברוך המגיד מראשית אחרית, בראשית התחלת ירושת הארץ אמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי (היינו לרמוז על בית שני שהגאולה הזאת לא היתה עיקרית ועיקר הזכרה וסיפור לישראל הוא יציאת מצרים, עם כל זה היה כמה מאות שנה הרווחה לקרן ישראל ומעט שמחה בחדש מנחם חדשו וגורלו של שמעון אבל היה רק ספל ליציאת מצרים חדשו וגורלו של יהודה), והלכתי גם אני אתך בגורלך (היינו לעתיד במהרה בימינו ותהיה להיפך שתהיה עיקר הזכרת הנס הגאולה האחרונה שיתהפך לגמרי חדשו של שמעון לששון ולשמחה ויזכירו תוקף הניסים ויספרו בליל המקווה לנו לשמחה תוקף הניסים ונפלאות, ויציאת מצרים תהיה ספל כמו שאמרו חז"ל), ברוך המגיד מראשית אחרית.

ומעתה תשכיל ותתבונן דבריהם ז"ל במשנה (סוטה מב.) בענין הכהן משוח מלחמה שהיה מדבר אל העם (דברים כ ג) אתם קריבים היום למלחמה על אויביכם וכו' לא יהודה על שמעון וכו', לפי דברינו הנ"ל תבין דיהודה עם שמעון אפילו בשעת הזעם הם מצורפין

הנהירו דיקק שהוא חיות הסמטרא אחרא ישארו בלי לחלוחית, אז יקויים (שמות יז טו) סחה אמחה את זכר עמלק במהרה בימינו, הנה רמזתי לך ברמיוזה ותשכיל בדברינו במאמרי פרשת זכור ופורים וינעם לך

ט) ויהי אחרי מות יהושע וישאלו בני ישראל וכו' ויאמר י"י יהודה יעלה וכו' ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי וכו' והלכתי גם אני אתך בגורלך וילך אתו שמעון (שופטים א ג) עד כאן, מהראוי להתבונן א' מהו הצורך להשמיענו שביקש יהודה משמעון שילך עמו ואשר כן עשה שמעון, ב' קשה הדבר מאד על שבט יהודה, דכיון ששאלו את י"י מי יעלה תחילה והשיב הש"י יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו, למה היה לו לבקש משמעון שילך עמו, וכי לא היו מאמינים ח"ו בדבר אלקינו עד שהוצרכו להרכות חיל להלחם על פי טבע האנושי

ונראה לפרש, דהנה על פי סדר הדגלים במנין חדשי השנה הנה חדש ניסן הוא ליהודה כמו שכתבתי לעיל (סימן ג), וחדש מנחם אב הוא לשמעון, והנה חדש ניסן היה מסוגל מאז לגאולה ולחירות לבוא לרשת את הארץ אשר י"י אלקינו נותן לנו, וחדש אב בעוה"ר היה מוכן להיפך (עד אשר במהרה בימינו ירחם הש"י על עמו ועל ארצו ועל החדש הזה אשר הוא מכוייט מכל חדשי השנה ויהפך את החדש הזה לששון ולשמחה וינחילנו ירושת הארץ בקדושה ירושה עולמית), הנה המגיד מראשית אחרית בכדי לחבוש את שבר עמו ויהיו מנוחמים גם בימי עניים, הנה בהתחלת ירושת הארץ ויאמר י"י יהודה יעלה בתחלה לירש את הארץ הנה נתתי מאז את הארץ בידו (כי חדשו גם כן מוכן לישועה מעת צאתינו מארץ מצרים לירש את הארץ על כן אמר הנה נתתי כבר) ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי, להיות חדשו מוכן להיפך בעוה"ר, הנה צירפו יהודה לגורלו והכפיתו ברוח הקודש ואלך גם אני אתך בגורלך, היינו כאשר יגיע זמן התנשאות חדש של שמעון היינו מנחם אב

ואברר לך הדבר את אשר עם לבכי ברחב ידים, ידוע לך (עזרא ז חט) עליית עזרא בבית שני מן הגולה היתה התחלת עלייתו בניסן יסוד המעלה מכלל ובא לירושלים באב חדש החמישי, ונראה לפרש,

בני מאמרי חרשי תמוז אב, מאמר א, מהות החדשים ישיבר קנב

י) בספר עיקרי דינים (עקרי הדין אר"ח כו א) הביא בשם ספר קול אליהו (סימן ה) וז"ל, בעה"ק ירושלים תוכ"ב נהגו שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד התענית, ואם נשאר לו בשר ממה שקנה לצורך אוכל נפש לראש חדש או לשבת, שמע שאומרים בשם הרב מהר"א יצחק שהיה אוכל משויורי ראש חדש ושבת ושכן נהגו אחריו, והביא הרב המחבר ראייה לזה מפרק קמא דחולין (דף י"ז ע"א) דאיבעיא להו בשר נחירה שהיה להם לישראל בכנימתם לארץ וכו' ונשאר בתיקו, והרא"ש ז"ל כתב דנפקא מינה (דעל האיבעיא גופא קשה מאי דהוה הוה, על כרחך צריך לומר דנפקא מינה לדינא, נראה לי) למי שאמר על עצמו מין אחד מהמינים בהגיע זמן פלוני, וקודם אותו הזמן היה לו מאותו המין אם מותר לו לאכול כיון שהיה בידו בזמן ההיתר עיין שם, ובנידון דידן כיון שאינו אלא מנהג ונשאר הדבר בתיקו אזלינן לקולא *

* הג"ה

לפי שיטתו לא אדע למה דוקא מה שנשאר משויורי שבת וראש חדש, הלא אפילו מה שנשאר מימי החול קודם ראש חדש הנה היה בידו בזמן ההיתר.

והג"ה דבריו דברי קבלה נקבל כאשר אבאר א"ה, אבל לדין יש תשובה דאין הנידון דומה לראיה, דשאני האיבעיא דאיברי בשר נחירה, דהנה מצות שחיטה הוא מצות עשה ממנין תרי"ג, ונצטוינו על המצוה הזאת בכניסה לארץ אז נאמר לנו לאכול בהמה חיה ועוף עד יקויים בה המצוה כתיקונה, מה שאין כן במדבר לא היו צריכין לקיים זאת המצוה, והנה אם נחרו כהמה כמדבר ונשאר בידם מן האיברים בכניסתם לארץ, הנה באיברים לא שייך קיום המצוה שפיר יש מקום להתיר אותן האיברים כיון שכבר הם איברים ואין שייכות בהם למצוה לשחוט המימנים וכיוצא, (ויתכן בזה בדקדוק אומרם כגמרא איברי בשר נחירה, רצ"ל מקום הספק הוא הואיל שהם כבר איברים), והוי כמו ירקות ופירות, מה שאין כן בנידון דידן שאין כאן שייכות מצוה רק איסור אכילה מחמת האבל, אין ראייה להתיר מחמת שהיה הכשר בידו קודם לזמן האבל, וגם הנידון שהמציא מרן הרא"ש ז"ל, לפי קט דעתי אינו דומה לבעיין כגמרא, ואף על פי כן יש ליישב, בנידון דהרא"ש יש בו גם כן מצות עשה (דברים כג כד) מוצא שפתיך תשמור וכו', (במדבר

ככל

מצורפין ומרחמין זה על זה, ותבין גם כן מה שעל פי קביעות שלנו (טוואר"ח תכח) ביום שחל יום א' דחג הפסח בו ביום הוא הקביעות של מ' באב, ומנהג ישראל (שריע אר"ח תעו ב ה"ה) לעשות זכר באכילת ביצים שהם סאכל אכלים, בין והתבונן

והג"ה לעתיד במהרה בימינו כימי צאתינו מארץ מצרים יראנו נפלאות, והחדש של שמעון יהיה כחדשו של יהודה לששון ולשמחה שלימה לישראל, והיום החשוך בעוה"ר יהיה לנו לאור עולם (פתיחתא אמתר רבתי א) יום לידת בן דוד (דאתמר עליה מפומייהו דרבנן בפסוק (בראשית א ג) ויאמר אלקים יהי אור זה אורו של מלך המשיח ג) הבא מיהודה, לידתו בקדושה ביום המקווה לששון ולשלחה בחדשו של שמעון ביום ההוא יהיה י"י למלך על כל הארץ ויתגלה כבוד מלכותו עלינו במהרה, על כן תמצא יהוד"ה שמעו"ן בנימט' מלכו"ת שמים שלימה, (עיי' אדר מאמר ב דרוש ג).

ו"ש לרמוז גם כן אצל משה בהתחלת התגלות בסנה כנאולה הראשונה נאמר (שמות ג ד) וירא י"י כי ס"ר לראות, ס"ר בנימטריא מל"ה ארי"ה הן המה המולות דניסן ואב, ועל כן אמר (שם ד יג) שלח נא ביד תשלח ומתרגמינן בתרגום המיוחס ליונתן, ביד פינחם אליהו דאת עתיד למישתלח בסוף יומי, פינח"ם אליהו גם כן בנימטריא ס"ר מנין ב' המולות הנ"ל, ותתבונן עוד, מו"ל ניס"ן מל"ה מו"ל א"ב ארי"ה בנימטריא א"ם הכני"ם שמח"ה הללו"ה, והבן הרמיוות הללו, (עיי' אלול מאמר א אות ב)

והג"ה תתבונן מנהג אבותינו תורה היא, המנהג המורגל בישראל כשרוצים לדבר זה עם זה מענין שם הנכבד הנה אסור להזכירו כסדרו אומרים השם הוי"ה הנה הוא צירוף של חדש אב, ולמה נחרו הצירוף הזה דייקא ולא צירוף אחר מן הי"ב צירופים, להיות צירוף זה החדש עתיד הקב"ה לעשותו כימי צאתנו מארץ מצרים בחדש ניסן אשר בו השם הוא כסדרו, על כן מנהג ישראל כשרוצים לדבר מן השם הנכבד כסדרו אומרים צירוף הוי"ה, שהצירוף של חדש הזה הוא המקווה לנו במהרה בימינו שיהיה לישועה ולנחמה ולגאולה שלימה כמו בצירופו של חדש ניסן שהוא כסדרו, ואתה הבן.

ג) עיין רבנו בחיי בראשית א ב.

* עיין תפארת ישראל למהר"ח גדול תחלת פרשת תבא.

נאסרו מעולם והנה בדומה הוא ראש חדש בנידון דידן, מה שאין כן שבת הנה כבר נאסר הכשר בכוא החדש וככוא שבת הותר הנה יש לומר דאחר השבת חוזר וניעור איסורו, ואני הקפן אומר לפי זה אם כן גם בשבת שחל כיום ב' מנחם לא נאסר עדיין הכשר, ועוד אני מתמיה, בשלמא כשר נחירה לא נאסר מעולם עד ביאת ישראל לארץ, מה שאין כן בנידון דידן גם בשוירי ראש חדש יש לאסור, דהרי נאסר בשנה העברה ואחר כך הותרה אחר התענית, ושוב בביאת הימים (המקווים להתהפך לשמחה) חוזר וניעור, על כן לדעתי אין לדברים הללו ראייה מבוררת, ושמא יש לומר דמה שנאסר בשנה העברה אין לו שייכות בצירוף עם השנה הזאת, כיון דבכל שנה מחכים ומצפים ליום המקווה, איומתי בכל שנה אומרת היא השנה הזאת, היום אם בקולו תשמעו

(א) עֹד שם בספר הנ"ל בשם שבות יעקב (ח"ב סימן לז) שהתיר לעשות נשואין בין המצרים למי שלא קיים פריה ורביה, ואחר כך סיים המחבר כיון דלא מסמנא מילתא שומר נפשו ירחק מזה עיין שם, ואני אומר הנה הנם שהאמת הוא כך, עם כל זה לדיון יש להשיב הנה שייך בזה לומר (אבות ב ד) אל תאמר לכשאפנה אשנה וכו' כיון דפריה ורביה הוא מצות עשה דאורייתא, אבל אף על פי כן יש לדחות, דהנה אמרו בגמרא (ב"ב ט) משחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים וכו' עיין שם בגמרא, הנה על כל פנים בימים האלה שהם עיקר ימי וכו' (יהפכם הש"י לששון ולשמחה) ודאי דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא נשים אפילו לא קיים פריה ורביה, נראה לי

ל א ככל היוצא מפיו יעשה, מה שאין כן בנידון דידן, אבל הנראה לענ"ד מקום ההיתר הוא כאפשר, דאם נאמר שלא יהיה רשאי לאכול שירי הכשר אחר השבת, יתקלקלו השירים ומימנע ולא יקנה לשבת רק בדוחק ובצמצום ועל ידי זה יהיה מניעה לעונג שבת, וכחאי גוונא אשכחן בכמה מקומות

ועוד אומר לך, דכירנא כד הוינא בימי חורפי הייתי משמש לפרקים לצדיק אחד שהיה מפורסם בדורינו מהר"ם סופר זצוק"ל מפשעווארסק, והצדיק ההוא היה מפורסם לבעל מדריגה ורוח הקדש, והיה מנהגו שהיה מצניע שוירי מאכלים אשר היו מתוקנים לשבת כגון הרקיקין והדובשנין, וככוא אליו איש נכבד בימי החול היה מכבדו בשירים הללו, ואמר שזה מיקרי כעין שירי מנחות

וברבות הימים מצאתי בשם גדול אחד*, אשר מי שרוצה שלא לאכול כשר ושלא לשתות יין בימי החול או מחמת פרישות, וכאשר יכבד הדבר עליו הנה יקנה כשר ביום ד' או ביום ה' לכבוד שבת, ומותר לו לאכול מאותו הכשר גם בימי החול, וגם מה שישתייר לו אחר השבת יוכל לאוכלן בימי החול, ורואה אני שהדבר קל וחומר להתיר בנידון דידן, כל זה הנני כותב לא להלכה ולא למעשה כי כדאי הוא בית אלקינו וכו'

וכתב עוד שם הרב המחבר בשם ספר נחפה בכסף (א"ח סימן א), שיש לחלק בין ראש חדש לשבת, דשוירי שבת אסורים ושוירי ראש חודש מותרים, ותמה על זה הרב בעל קול אליהו דמחזי כי חוכא ואיטלולא, ופתח לו הרב המחבר כיון דעיקר ראיותינו מאיברי כשר נחירה שהיו מותרים עד היום ולא

* עיין חסד לאברהם מעין ה גה ו.

מאמר ב

בין המצרים

בו ידובר מן ימי בין המצרים היינו מן י"ז בתמוז עד תשעה באב, ושם המאמר בין המצרים.

בדברות הראשונות, כי היה גלוי וידוע לפניו ית"ש שעתידין להשתכר ויאמרו ח"ו פסק הטוב, על כן אין בהם מ' רק בלוחות שניות לומר שכל אלה הענינים

(א) י"ז בתמוז בו נשתכרו הלוחות (תענית טו.), ולא במקרה הוא י"ז דייקא בגימטריא טו"ב, והוא על פי מה שאמרו רז"ל (ב"ק גז) מפני מה אין מ'

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ב, בין המצרים יששכר קנ

שיש עוד מעמים אחרים), והוא שיש לרמו בפסוק (תהלים קיח נג) סאת י"י היתה זא"ת (כנ"ל) היא נפלאות (מכוסה ונעלם) בעינינו (היינו כב' חדשים הללו הנקראים עינים כמו שכתבתי לעיל מאמר א' עיין שם), והנה השם מדה"ד בהכפלו קצתו על קצתו דהיינו י"ג פעמים מ' בנימטריא קי"ז (עיין בספר ברית כהנת עולם מאמר קדושה משולשת (פיא ועיי"ש)) בנימטריא נא"ם הוי"ה, תתבונן כזה דהנה השם הנ"ל בנימטריא כ"ב נגד אותיות התורה אשר בהן בא דיבור הש"י לישראל, ובעוה"ר בגלותינו נאלמתי דומיה אין חזון נפרץ, והנה הוא הכוונה כימים האלה לרחמנו כימי עולם, והוא מרומז בפסוק (תהלים קיט ג) זא"ת נחמתי בעניי (גם כימי עניי ומרודי דהיינו כימים הללו שבעוה"ר נתהפך עי"ן להיות עני", הנה זא"ת נחמתי רמזי התיקונים הנ"ל העתידיים להתגלות בהתעוררות רחמים רבים, וסיים) כי אמרתך חיתני (החיות שלי על ידי שאני מעורר השם ר"ב הנ"ל שבו רמז האמירה והדבור כנ"ל)

ד) עוד אומר לך על פי כונת מרן האריו"ל (פרע"ה שם) כג' ראשונות דשמונה עשרה ג' שמות לכושי השם הנכבד והם מדה"ד כו"ו מצפ"ץ, והנה הם בנימטריא שם"א, סנין השבמים אשר מהם יתגלו במהרה תרין משיחין היינו יהוד"ה אפרי"ם, ויקויים אז (ישע"י ל כ) ולא יכנף עוד מוריך (שם פ ה) ונגלה כבוד הוי"ה, נראה לי, הכן הדבר **.

ה) ותתבונן עוד על פי הכוונה כג' שמות הנ"ל, הנה בכרכת אבות, השם הוי"ה מתלבש בשם מדה"ד, ובגבורות, השם הוי"ה מתלבש בשם כו"ו, ובקדושת השם, השם הוי"ה מתלבש בשם מצפ"ץ, הנה הג' שמות הוי"ה עם ג' שמות הלכושיים הנ"ל (עם הכולל לכוללם יחד להמתיק הדינים) בנימטריא (איכה ד כב) ת"ם עונך בת ציון והוא בנימטריא חס"ד די"ן ורחמי"ם, ומה נחמד הדבר לכוין זה כאבות אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב האל הגדול הגבור והנורא, ועוד חזון למועד לרחמנו כימי עולם.

ו) ותגה תתבונן עוד, הנה כג' ראשונות יש לכוין הג' שמות הנ"ל בנימטריא שי"ן (עם הכולל), ובנ' אחרונות אלהי"ם מילוי ההי"ן רצ"ה ושם אדנ"י

הענינים מר"ב לישראל, על כן אירע המעשה ביום מר"ב בתמוז, והוא שכתב האריו"ל (לקוטי תורה תשא סח.) ויקרא אהרן ויאמר חג לי"י פחר (שמות לב ה) אמר כן בנבואה שעתידי להיות היום ההוא חג ויום טוב לישראל, ויבואר עוד אי"ה

ב) בשנת קביעות הש"א פשוטה חקת ובלק נפרדות וממות ומסעי מחוכרות (פואריה תכח) ולמה לא בהיפך, ונראה לומר משום דמהדינין כל מה דאפשר לקרות הפרשיות שמבואר בהם חלוקת הארץ בימי בין המצרים, דהנה פרשיות ממות מסעי הדברים יש בהן חלוקת הארץ, לזה קורין אלו הפרשיות תמיד בימי בין המצרים להורות הבטחה לישראל, לאלה תחלק הארץ גם כן, והנה גם בפרשת פנחס מבואר חלוקת הארץ, על כן מהדינין כל מה דאפשר שיקראו גם פרשת פנחס כימים האלה, וגם בפרשת פנחס נאמרים כל המועדים, הנה יתנחמו ישראל בהומיף להם מועדים במהרה בימינו שעתידין הימים האלה להיות לששון ולשמחה ולמועדים טובים, (עיין אגרי"ם רלו).

ג) מבואר ככוונת האריו"ל (פרע"ה שכיב קיא) כוונת ברכת אבות בימי בין המצרים סיום הכרכה ברוך אתה י"י יכונו חילוף הוי"ה בשם מדה"ד, היינו אותיות הקודמים לאותיות הוי"ה, הנה השם הזה בהתחלקו ירמוז לימי בין המצרים לתמוז ואב, אותיות מ"ד הם י"ג, רומזים לי"ג ימי תמוז מן התענית עד סוף החדש, ואותיות ה"ד הם ט' רומזים למ' ימים אשר מן ר"ח אב עד התענית אשר אלו הימים כניכול הם בהסתר עד ירחם הש"י במהרה בימינו, והנה להיות הימים האלה כעת הם בהסתר פנים בעוה"ר לזה הוא הכוונה הסתרת שם הנכבד בחילופי אתוון, עד אשר יאיר הש"י לישראל כרחמים רבים י"ג תיקוני אריך (נגד הי"ג ימים של תמוז, ואמרן משה כימים ההם אחר שבירת הלוחות), ומ' תיקונים דועיר אנפין (נגד ט' ימים של אב, אמרן משה כימים ההם אחר שליחות המרגלים אשר כבו העם כלילה ההוא בכיה של חנם, הכן הדבר), והנה כנסת ישראל מקבלת כל האורות עליונים, על כן זא"ת נקראת ראשי תיבות ה' תיקוני זעיר אריך (הגם

* מכאן עד סימן י' מובא בספר אגרא דפרקא סימן ולטרמב, ובספר אגרא דכלה בהפטרות פ' מטות
** עיין אגרא דפרקא בסופו אות כב.

מנין מפת"ח עיין במגלה עמוקות א** והנה כבר עמד על זה הרב הגאון מה"ר ישע'י ברלין ז"ל בהגהותיו על הש"ס (סופ"ד דבכורים) כשתעמוד על המנין אינם רק תקכ"ג פרקים, אבל הוא לדעתי שמצורפין אל המשנה ה' תוספתות שנויים בלשון המשנה ואינם משנה ממש ב, פרק ד' דמסכת בכורים, ופרק קנין תורה (אבות פ"ו), ותוספתא בפסחים (נו) ובקידושין (פב) וכסוטה (מט), והוא גם כן לסוד הנ"ל, דכאותן הימים שנסתם הפתוח היינו הכ"ב ימים בין המצרים יש בהם תקכ"ח שעות, רק הה' שעות אחרונות הנה הן המה גם כן בכללות אותן הימים אבל אף על פי כן המה מתמתקים בלידת בן דוד, וכן הוא בסך פרקי המשניות תקכ"ג פרקים, ותוספתות אשר שנויים בלשון המשנה ה', סך הכל תקכ"ח מפת"ח הגאולה כמהרה בימינו אמר

ח) והנה כתבתי לך (אית ג) בסוד הימים הן כ"ב, היינו י"ג ימי תמוז מ' ימי אב, הנה כתבנו לך אשר ישנם בתורה סוד י"ג תיקוני ארי"ך הזכירן משה בפרשת תשא (שמות לו רז), (הנה זה היה אחר מעשה העגל שהיה בתמוז כנודע (תענית כו) שבירת הלוחות היה ב"ז בתמוז, על כן ימי התמוז המה י"ג, וכהתעוררות הרחמים כמהרה בימינו יתמתקו ויתהפכו לחסד ורחמים), ומ' ימי אב הנה בפרשת שלח (במדב' י"ח) הזכיר משה מ' תיקוני ועיר אנפין וזה היה אחר מעשה מרגלים שהיה במ' באב כנודע מרו"ל (תענית כט) ויכבו העם כלילה ההוא (במדב' שם א) הם בכו בכיה של חנם וכו', והנה המתקת המ' ימים הנ"ל על ידי המשכת הרחמים מ' תיקונים הנ"ל, הנה יקויים כמהרה בימינו (ויקרא כב לב) ונקדשתי בתוך בני ישראל, תו"ך דייקא לתקן הפנס אשר נעשה על ידי עג"ל מרגלים בנימטריא תו"ך, והנה השעות בימים האלה הם תקכ"ח בהסיר מהם שעות של ימים הקדושים דהיינו ג' ימי השבתות וראש חדש ונס מיום תשעה באב הששה שעות אחרונות מזמן מנחה כנ"ל, (הגם דלעיל כתבנו ה' שעות הא והא איתנהו דזמן מנחה מתחלת תיכף מכי ינמו צללי ערב עיין במגן אברהם (א"ח רלג), נשאר תו"ך שעות, הנה על ידי היסורין מהנהגת האבילות בימים הללו בתו"ך שעות יתוקן עון עג"ל מרגלים (ונקדשתי בתו"ך בני ישראל), הכן הדבר.

הנה

אדנ"י גם כן בנימטריא שי"ן, בנימטריא שי"ם שלו"ם בנימטריא שי"ן שי"ן (עם הו' שמות הנ"ל, היינו כהצטרף השם הנכבד הרי הם ו' שמות עיין שם ותכין), הנה הם בנימטריא תש"ך (הוא סוד התפשטות קומת [החסד] לשיעור קומת עשרה, היינו י' פעמים ע"כ בנימטריא תש"ך), מכראשי"ת כזאת הודעת התיבה הראשונה בתורה כראשי"ת יש לה תש"ך צירופים א), וכבר כתבתי לך (שבתות מאמר ח סי' יג) בתיבת כראשית נרמזים הג' גואלים נחמ"ה ב"ן חושיא"ל מנח"ם ב"ן עמיאל אליהו בנימטריא כראשי"ת, עיין מה שכתבתי לעיל (מאמר א סימן ד)

ז) עוד אני מדבר ככוונת השעות של אלו הימים, הנה כי"ג ימי תמוז ישנם שי"ב שעות בנימטריא י"ב צירופי הוי"ה, והנה בעוה"ר נתקיים (איכה א ה) הלכו שב"י (בי"ב ה) דכולהו איתנהו ביה) לפני צר, וכהתעוררות הרחמים מן י"ב צירופי הוי"ה יש"כ וירחמנו, והשעות של התשעה ימים דחדש אב הם רי"ו מנין גבור"ה, ירא"ה (ארי"ה), והוא אשר אמרתי ברמז הפסוק (איכה ג י) דוב אורב הוא לי ארי"ה במסתרים, הנה נכתב אריה וקרינן ארי בלא ה', דהנה השעות מן המ' ימים הם מנין ארי"ה, אבל כיום תשעה באב מן המנחה ולמעלה נולד בן דוד (ירושלמי ברכות פ"ב הל"ד), והחמשה שעות אחרונות כבר מתמתקים הדינים, על כן לא קרינן אריה רק ארי חסר ה', הכן), והנה מתמתקים על ידי ג' שמות החס"ד ג' פעמים ע"כ בנימטריא ארי"ה מנין השעות הנ"ל, סך כל השעות מן הך"כ ימים הם תקכ"ח מנין מפת"ח הגאולה, והנה אמרו רז"ל (ויק"ד ז ג) אין הגליות מתכנסות אלא בזכות המשניות (סוד תורה שבעל פה אשר היא עמנו בגלות מלכות פ"ה ותורה שבעל פה קרינן לה והוא כעת בסוד (תהלים לו ג) נאלמתי דומיה, וכשמדברין ושונין כמו פינן התורה שבעל פה אזי נפתח הסתום) שנאמר (הושע ח י ועיין ביב ח) גם כי יתנו (לשון מתניתין) כגוים עתה אקבצם, על כן יש במשניות תקכ"ח פרקים

א) עיין לקוטי תורה בראשית ז' ע"א ועיין כללי הרחי"ו בסריס עץ חיים קיט

א*) פרשת שמות ג סוף ד"ה איש וביתו, ועיין ואתחנן אופן רל"ז בהג"ה ומובא ברגל ישרה אות ת' תלמוד בבלי עיי"ש וצ"ע.

ב) עיין ס' והיה ברכה פ"א מ"א ד"ה והנה עפ"י הדברים.

לימות המשיח), וכן תמצא בכרכות שמונה עשרה מתפללים בכרכת על הצדיקים ועל גירי הצדק ואחר כך על בנין ירושלים וצמיחת קרן לדוד, וזהו מה שאמרו רז"ל (יבמות טו) קשים גרים לישראל כספחת דכתיב (ישעי' יד א) ונלוה הגר אליהם ונמפחו^ו על ב"ת יעק"ב, דהנה בימים הללו כוונת אלו השמות המכוארים לעיל (סימן ו) דהיינו הוי"ה טדה"ד כוז"ו מצפ"ץ רצ"ה אדנ"י בנימטריא תשמ"ח (חסר אחד כי בעוה"ר השמחה חסירה), וכמהרה בימינו תהיה שמחת עולם על ראשינו יגל יעקב ישמח ישראל, יעק"ב במילואו בנימטריא תשמ"ח, וזהו (ישעי' ב ה) ב"ת יעק"ב לנו ונלכה וכו', בית יעקב היינו הכתים של יעקב בהעשות (ת"ו סב.) מהאותיות שנקראו אבנים, בתים היינו תיבות, והיינו יעק"ב במילואו, וזהו אשר כתבנו (תשרי מאמר ט סימן ד ג) בפסוק (בראשית לג יז) ויעק"ב נסע סכת"ה (חג הסוכות) ויבן לו בית (היינו מילוי אותיותיו בנימטריא תשמ"ח (זכרים טו יד) ושמח"ת בחגך, וכמהרה תהיה שמחת החג גם כיום שנולד בן דוד עיין כל זה בספר הכוונות ותבין), והנה בימים האלה שאין הזמן נרמא להולדת נשמות נבואות ורמות רק לנשמות גרים, עד שיהיה ב"ת יעק"ב במילואו וטובו [ואז] יהיה שמחה שלימה, דהיינו שיתגלה בן דוד כמהרה בימינו, וזהו שקשים גרים לישראל כל זמן שנולדים גרים עדיין לא נשלם בית יעקב, וזהו שאמר ונלוה הגר אליהם ונמפחו על בית יעקב, ואתה תבין.

י) במדרש יש (איכ"ד א כט) שלא לילך יחידי בימי בין המצרים מן שעה ד' כיום עד שעה פ' (היינו בזמן שהחמה בתנבורת) והובא בשלחן ערוך (ארי"ח תקנא יח), ולדעתי יש לרמוז בפסוק (שפטים ה ו) בימי שמנ"ר בן ענת וכו' חדלו ארחות, בימי שמג"ר (ש"ס ג) נ"ר בימים אשר שם נולדים נשמות גרים כמו שכתבתי לעיל) ב"ן ענ"ת (בסודי רזי הובא במנלה עמוקות (אופן נט) המלאך של חדש תמוז שמו תע"ג ב"ן אותיות בן ענת *), בימ"י יע"ל (כזמן שיש עליה לקו משווה היום, היינו השעות הנ"ל שאז החמה ננבורתה, אז) חדלו

והנה ישנם עוד תיקונים שש מעלות לכסא (פרעה ש"ט פ"ו), (הזכירם דוד היושב על כסא מלכות כמזמור פ"ו (טו) על כן עד פ"ו כאב ישנם ע"ד ו' ימים (תענית כו) והוא יום טוב לישראל וכנות ישראל יוצאות למחול בהיות סיהרא באשלמותא) סך הכל כ"ח ימים (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כ"ח אדנ"י (תהלים ק"א ו) כ"ח מעשיו הנ"ל לעמו לתת להם נחל"ת גוים, הן המה הב' חדשים תמוז אב אשר נפלו לגורל עשו יוחזרו לחלק י"י עמו על ידי התעוררות התיקונים הנ"ל, על כן בו נפסקו מתי מדבר שהיה בידם עונות הנ"ל והיה אז נמר התיקון כדוריהם, והנה מכראשית כזאת הודעת כ"ח אתון דעובדא לבראשית דהיינו בפסוק הראשון (בראשית א א) בראשית ברא וכו'

והנה כעת בעוה"ר אין השם שלם (וחסר ו"ה) ואין הכסא שלם (וחסר א') וחסר ו' מירושלי"ם וחסר ו' מאליה"ו (עד אשר יגדל נא כ"ח אדנ"י היינו אלו האותיות הנ"ל בנימטריא כ"ח) וכמהרה תחזור העטרה ליושנה, והנה אלו האותיות החסרים המה באל"ף ב"ת אותיות אהו"י על כן אחר האותיות הללו לא יבואו אותיות דנושים כי הדגש מורה על חוזק וגבורה ודין, מה שאין כן רפה הוא ממותק, ואחר שיוחזרו האותיות הנ"ל לא יהיה עוד חוזק הדין בעולם, וכעת בעת החסרון בעוה"ר הן המה הימים האלה כ"ב מנין אהו"י (והוא שם הדע"ת (פרעה ש"ח פכ"ה) עיטרא דגבורות, מסוגל למערך הים לכותבו על תורן הספינה כמו שכתב האריז"ל (שם שכי"ג בסופו ק"א)), והנה כאמת ווי"ן החסרים שנים הם, אבל להיות האותיות שוים בא"ב כחד חשבינן להו, אבל אף על פי כן הסיהרא אינה באשלמותא עד פ"ו כאב שהוא נגד הו' דאליה"ו החסרה גם כן, וכ"ח מעשיו הגיד לעמו, הבן

ט) מבואר בכתבי האריז"ל (מחברת הקדש קיב) אשר בימים הללו נולדים נשמות גרים מיוחדים עליונים, וכיום האחרון הוא תשעה באב זמן לידת משיח, הרמוז בזה (יבמות כד) אין מקבלים גרים לימות המשיח, כיון שנולד משיח כבר נפסק זמן לידת הנרים, נראה לי, (הרמוז בפסוק (ישעי' מט טו) גם אלה תשכחנה ואנכי וכו', ג"ם אל"ה ראשי תיבות אין מקבלין גרים

ג) עיין אגרא דכלה וישלח ד"ה ויעקב נסע, קמא.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ב, בין המצרים יששכר

חדלו ארחות, והוא רמו בעוה"ר בחינת הסתר פנים, (תהלים לב ו) אתה סתר לי, נכון היינו שם הוי"ה כביכול בהסתר הלבושים כנ"ל, (ישעי כו יג) לבד ב"ד גזכיר שמך, והנה כ"ב פעמים הוי"ה בגימטריא עקב"ת משיחא מנין המלאך הנ"ל, והתבונן.

(יא) **כתיב** בשליחות המרגלים (במדבר יג כ) והימים ימי בכורי ענבים, כתב הרב הקדוש מהר"ש מאוסטירפאליע ז"ל סוד (לקוסי שושנים שנסוף ספר קרינים כא. ד"ה איתא בפליאה) שהאותיות אשר הם בכורים וקודמים לאותיות ענבים הם אותיות ס"מ כי אז שלימתו, עד כאן דבריו, רצ"ל זמן הליכתם היה בתמוז ואב בין המצרים כידוע, והקשה הרב הגדול חיד"א זלה"ה (דבש לפי ב כא, חומת אנך שלח), הרי ענבי"ם מלא י', ונראה לפרש על פי מה שכתבו גורי האריו"ל בליקוטים כתב יד בשם האריו"ל (הובא בדבש לפי ק י) הטעם של קרי וכתוב, כי התורה נדרשת בשתי ישיבות מתיבתא עילאה ותתאה, בישיבה העליונה אין שמן ואין פגע רע, ושם גי' נקרא כמו שהוא נכתב, וכן שאר התיבות אין צריך לשנות בהם לאהדורי מלה לנרתיקה כמו שאמר ר' ייבא סבא עליו השלום, אמנם בישיבה של מטה צריך למסור רזי התורה בלחישה ושיחא פשט הדברים קרובים למושכל לרבים, עד כאן דבריו (עיי' סיון מאמר ו סימן ב), המשכיל יבין שהוא הדין כל שארי הענינים דדרשו חז"ל בקצת שינוי ממה שנמצא במסורת שלפנינו, כגון (במדבר ז א) כל"ת משה שדרשו חז"ל (במדבר יב כח) כל"ת כתיב ובמסורה שלפנינו מלא, אבל הם ידעו שבמתיבתא עילאה נכתב חסר (כן הוא בזהר) **, ויש לי לומר שבכאן גם כן הוא כך, במתיבתא עילאה שם אין פחד מהחיצונים נכתב בכורי ענבים חסר הכוונה על פי הנ"ל, מה שאין כן במתיבתא תתאה לא יתכן לרמוז בפירושו, והבין

(יב) **האיש** וכו' אשר קסת הסופר כמתניו (המבואר ביחזקאל ט ג), קס"ת בגימטריא ב' פעמים פ"ר (ממנצפ"ך כפולים) ולכן הוא כמתני גבריאל, (ערכי הכינויים [להרמיו, ד]), רצ"ל כי גבריאל נקרא אי"ש כמה דאת דאמר (דמאל ט כא) והאיש גי' עיין כנפי יונה ח"ב סימן קל"ז הנוסח הוא "השם" עיי"ש כל הענין
(ד) עיין דבש לפי מערכת ק סימן כ, ועיין ח"ב קל ע"ב.
(*) עיין לעיל דף קלט ע"ב.
(**) עיין מגלה עמוקות פרשת שמות דף ע"ב.

גבריא"ל וגו', ולדעתי הוא הנרמו (תהלים פב ה) אלה אזכרה ואשפכה וכו' כי אעבור בס"ך, ס"ך בגימטריא קס"ת כך רבתי דאי"ק בכ"ר

(יג) **אתה** תקום תרחם ציון כי עת וכו' (תהלים קב ד), יש להבין מהו אתה הוה ליה למימר סתם תקום תרחם ציון, ויש לפרש על פי מה שכתב הקדוש מהר"ש מאוסטירפאלע (לקוסי שושנים בסוף ספר קרינים כב) בשם הפליאה, שיש תת"ן חדרים בגיהנם, והנה תק"ף חדרים אין שם חציפות כל כך ויש להמחבלים בושה בפני תלמיד חכם, מה שאין כן בשארי חדרים מנין ר"ע שם יש חציפות, והנה הצדיק ההולך לגן עדן דרך שם חוקקין על מצחו שם את"ה, והוא מסוגל שהמחבלים החצופים יברחו, ועיין שם ענין נפלא, (ועיין מה שכתבתי במאמרי השבתות מאמר ח) מנחת שבת (סימן יז, ועיין סגולת סבת מאמר ד סימן טג), על כל פנים יוצא לך מזה שם את"ה מסוגל להגן בפני החצופים, וזהו שיש לפרש את"ה (רצ"ל השם את"ה) תקום תרחם ציון, (ואמר הטעם למה דוקא זה השם, הנה אמר) כי עת לחננה כי בא מועד, (והנה הוא (סוטה מט) עקבות משיחא אשר חוצפא ימני, על כן מהראוי שיקום השם את"ה כדי שיברחו ויתבטלו החצופים) וימלא כבוד י"י את כל הארץ

(יד) **ויש** לפרש עוד, דהנה המבקש איזה דבר מחבירו כשלא ימלא חבירו מבוקשו המניעה בא באחד משלושה פנים (עיין שבתות מאמר ח סימן יג) ונקרא הדבר אצל הפילוסופים מה שממנ"ו מה שאל"ו מה שבי"ן **, והוא, ממה שממנ"ו, היינו המניעה מחמת המבקש שאינו ראוי או לא מצא חן בעיני המתבקש וכיוצא, מה שאל"ו, היינו המניעה לפעמים מצד המתבקש שאין בכחו למלאות מבוקשו או שהוא אכזרי ואינו רוצה ליתן וכיוצא, מה שבי"ן, היינו דבר ממוצע שהמניעה הוא מחמת שאין הזמן גורם לזה, וכשאין מניעה מצד הג' דברים הללו אזי בודאי מקובל תפלת המבקש, ובזה יתפרש הפסוק הנ"ל את"ה (הוא המלך הרחום וחנן ואתה כל יכול למלאות מבוקשינו ואם כן אין מניעה מצד המתבקש) תקום תרחם ציון (אשר עלתה במחשבת הצור תם קודם בריאת העולם והוא משתיית תבל שמשם יסוד הקב"ה את עולמו ועיני הש"י בה מראשית וכו' אם כן

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ג, צום החמישי יששכר קנה

נו יט) ניב שפתים, היינו שהנביא היה שומע דיבור מאת הש"י שאומר כך וכך יהיה, והחווה הוא שרואה צירופי אותיות כך וכך יהיה אבל אינו שומע בדבור, והנה לפי הנראה לעיני כל משכיל, נבואה הוא מדריגה גדולה יותר מן חזיון, והנה על פי הדברים האלה תבין שזהו שאמר חזון ישעיהו בן אמוץ (הנה ישעיהו היתה מדריגתו גדולה כידוע מסוד שמו, וגם היה בן אמוץ מזרע מלוכה, ולמה לא היתה זאת לו כנבואה רק בחזיון, והנה בא הכתוב כמתרין) אשר חזה (רצ"ל מה שבאת לו הנבואה הזאת בחזיון ולא כנבואה, הוא, להיות הדבר הזה סיפור פורעניות) על יהודה וירושלים, וכאם היה הדבר בדיבור שוב בהכרח הוא שנתקיים, על כן לא אמר הש"י זה בדיבור רק בחזיון ואין כאן הכרח, וכאם ישוּבו יו"י וניחם על הרעה ויהפוך למוכה.

ועל פי הדברים האלה יש לך להתכונן מה שדרשו חז"ל (ילקוט יתרו רצ"ט, ועין רשי שמות כ טו) בפסוק וכל העם רואים את הקולות רואים את הנשמ"ע, דיש להתכונן לענין מאי הראה הפועל ישועות הפלא הוזה בשעת מתן תורה, דהנה כל הניסים שנעשה כשידוד המערכה ושלא כמכע היו לצורך איזה ישועה בשעתה, מה שאין כן גם כזה מה היה מן הצורך לזה בשעת מתן תורה, ועל פי הדברים האלה הנה הראה הפועל ישועות לבשר למקבלי התורה אשר לעת המצטרך חוש הראות ישתמש במקום חוש השמע כי יחפון הש"י למוכתם וכמו שנתבאר לעיל, הכן הדבר.

כן אין מניעה מצד המבקש) כי עת לחננה וכו' (אם כן אין מניעה גם מצד הזמן) אם כן מהראוי שהש"י ימלא מבוקשנו, כן הוא מענות הכנסת ישראל הקדושה, והמחיה חיים ישמע לתפילתינו במהרה בימינו

(מו) **אמרו רז"ל** (ירושלמי יומא א ה) כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, יש לפרש דהנה אמרו רז"ל (תנחומא שמיני ט"ט) כיום שחרב בית המקדש נמלו ישראל איפופסון [גיד] של עונותיהם, היינו שנמחל להם עונותיהם והש"י שפך חמתו על עצים ואכנים כדי שיתקיימו ישראל, ויש לפרש, כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו, הוזה כאילו נחרב בימיו, ומהראוי שימחול לו הקב"ה עונותיו

(מו) **חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים (ישעי' א א),** תיבות אש"ר חז"ה מיותרים דהוה ליה למימר חזון ישעיהו בן אמוץ על יהודה וירושלים, וכבר כתבתי לך בזה (שבתות מאמר ו סימן ה, אוד מאמר י ורוש א ובהגיה) דהנה קיימא לן ידיעתו ית"ש אינה מכרחת והכחירה חפשית אבל דיבורו ית"ש מכריח כמו שכתב הרב מהר"ם אלשיך זלה"ה בפסוק (ישעי' גה יא) כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וכו', והנה כנבואה כמה דרגין אינון ועת לקצר רק הצורך לענינו, אית דרגא דנבואה ואית דרגא דחזיון, והנה תראה בזמן אחד היו ב' נביאים אחד נביא (נתן הנביא) ואחד חוזה (נד החווה), והנראה לפי עניות דעתי החילוק שבין נבואה לחזיון, נבואה הוא לשון דבור מגזירת (ישעי'

מאמר ג

צום החמישי

בו ידובר כמה ענינים מן צום החמישי, יהיה במהרה לששון ולשמחה, וכמה גרגרים במגילה, במהרה תהפך לנחמה ולגילה ורנן.

וכוללת, ואם כן צריכין ללידת זאת הנשמה זוג היותר עליון, והנה נוכל להתכונן בענין אהבה גשמיות בעולם הזה כענין אהבת חברים ואיש עם אשתו, כהיותם ביחד לא תוכר כל כך האהבה, מה שאין כן כשרוצים

(א) **שמעתי בשם הרב הקדוש מוריני הרב ר' פנחס מקארעץ וצוק"ל,** על הא דאמרו רז"ל (פתיחתא אס"ר יא) במ' באב נולד בן דוד, הטעם הוא, להיות נשמת משיח בן דוד היא נשמה היותר גבוה

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ג, צום החמישי יששכר

ב) **ביקש** רבי לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת אמר כיון דאידיה אידיה וחכמים לא הוו לוי (מגילה ה), ונראה לפרש מה שרבינו הקדוש דוקא ביקש לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת, דהנה אסרו בגמרא (ירושלמי מ"ג ג ז) אחד מבני המשפחה וכו' תדאג כל המשפחה, נולד בן זכר באותה המשפחה נתרפאה כל המשפחה, והנה בתשעה באב לאחר חצות זמן לידת בן דוד, והנה בתשעה באב שחל להיות בשבת הנה (שבת נו) רבינו הקדוש דמדבית דוד קאתי הרגיש בשבת שכבר נולד בן דוד ונתרפאה כל המשפחה, וביקש לעקור את התענית לגמרי אמר הואיל ואידיה אידיה, מה שאין כן שאר החכמים שאינם מאותה המשפחה לא הרגישו בזה, (עין אגרי"ם בסופו סימן ט).

ג) **אמרו** רז"ל (ירושלמי כלאים ט ז) יום שנפטר רבינו הקדוש ערב שבת היה והתעפקו כולי עלמא ככבודו, ואחר כך באו כולם לכיתם והיה עוד זמן לכל אחד להחם חמין ולצלוח דג ולהדליק את הנרות, וכד ערבא שמשא קרא הגבר וידעו שנדחה שבת והמתין בעבור כבודו דרבינו הקדוש, ולא נמצא כן בשארי הצדיקים, ולדעתי היה זה להיות שהוא בסברתו דחה אבילות דתשעה באב בעבור קדושת שבת וכבודו, והיה זה שכרו שנדחה שבת בעבור כבודו, (עין אגרי"ם בסופו סימן ז).

אציין איזה דברים במגילה אשר תהפך במהרה לנחמה.

ד) **פרשה א' פסוק א'**, רבתי בגוים שרתי כמדינות, הנה רבתי שרתי יודיין נוספים כפירש"י, ולא לחנם הוא, אבל לדעתי הנרמז הוא, דהנה יו"ד מרמזת על חכמה כנודע (ווי"ב קכג), שכל גדולתם וממשלתם של ישראל הוא בשביל חכמתם, וכן (תקונים מא) היו"ד מרמזת על המחשבה להיות (ווי"א כד) שישראל עלו במחשבה הקדומה עד לא בראשית, (והיא ד כג) המה היוצרים יושבי נמעים עם המלך במלאכתו, והנה ירושלים עיר הקודש אשר משם הושתת עולם והוא עיקר דירת ישראל מקום עבודתם ליוצרים, על כן היתה חכמת ירושלים יותר מכל העולם כמבואר במדרש (איכר פ"א ז), על כן אמר רבתי בגוים בהוספת היו"ד מורה על החכמה, וזהו שאמרו רז"ל רבתי

כשרוצים להיפרד ולהרחיק נדוד לזמן רב אז יתפעלו הנפשות באהבה יתירה אהבה עזה מגודל הנגעוועים, ועל כן (יבמות סב) חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך, ואם כן תתבונן לפי זה דכשעת הפירוד או הוא הזווג באהבה יתירה ביותר, ומקרי זווג היותר עליון ונולד מזה הנשמה היותר עליונה, על כן להיות בעוה"ר הפירוד בין הדבקים נעשה בתשעה באב, מקרי בעוה"ר יום יציאה לדרך, נולד מזה הזווג משיח, הנשמה היותר עליונה וכוללת, הבן

ועל פי זה תתבונן מה ששמעתי שהקשו תלמידי הרב הקדוש מוה"ר דוב בער זצוק"ל לרבם, על הא דאמרו רז"ל (יומא נד) שמצאו האויבים כיום ההוא את הכרוכים כמעט איש וכו', הלא אמרו רז"ל (ביב צט) שזה לא היה רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכהיפך ח"ו הכרוכים הופכים פניהם זה מזה, והשיב להם הקדוש הנ"ל, חייב אדם לפקוד וכו' בשעה שיוצא לדרך וכו', ואתה הבן, (עין אגרי"ם פקודי לא) והנה ימי בין המצרים הם כ"ב, ח"י ימי החול ד' ימי קודש, היינו ג' שבתות וראש חדש, הלא יצרפו יח"ד א, ה' ד' היות ונמשך אליה היסוד ח"י (עלמין) ונעשין כאחד יח"ד כ"ך יברך ישראל

ותבין ותתבונן במסומר (תהלים קג א) הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים (מלשון שבת) גם יח"ד, רצ"ל גם אותו השבת אשר באותן הימים כ"ב ג, גם יח"ד בגימטריא כ"ב, וסיום המסומר (שם) כי שם צוה י"י את הכרחה חיי"ם עד העולם ג, שהוא הרמז באלו הכ"ב ימים ח"י נמשך אל הד', הבן ותתבונן לפי זה תיבת יחו"ד שמשתמשים המקובלים בכל מקום, היינו אות הו' נמשך מן הח"י אל הד' ונתהווה תיבת יחו"ד בשלימות, הבן, (עין אגרי"ם סימן ו)

א) ר"ל חיי יסוד, עפ"י מלכות, רומז על היחוד, ה' ד' היות, כן הוא בזה (תרומה קעח ע"ב, מובא באגרא דפרקא אות ד'), פי' קודם היחוד המלכות היא אות ד', נמשך אליה היסוד חיי ונעשין כאחד יחיד, היינו ח"י ד' כנ"ל, בי"ד הם כ"ב ימים שרומזו על היחוד, ח"י ד' גימטריא כ"ב, (עין אגרא דפרקא אות ו')

ב) פי' עם השבתות הם כ"ב ימים

ג) עולם רומז למלכות (זהר פנתח רמ"ב סוף ע"א, מקדש מלך פקדי רנ"ח ע"א), ח"י, יסוד, נמשך אל הד', מלכות.

שאמר מיכה (ו יח) מי אֵל כמוך וכו' המה מכוונים גם כן להמדות שבתורה, אם כן מדת מימ"י קד"ם נגד ונק"ה לא ינק"ה, והנה במדת מימ"י קד"ם נרמז תשובה שהיא מימי קדם, מן הדברים שקדמו לעולם כידוע (ביר א ד), ולפי זה זהו שרמז התנא בכרייתא דר' ישמעאל בסוף הי"ג מדות (שהמה מכוונים נגד הי"ג מדות של רחמים), וכאן (רצ"ל במדה הי"ג), שני כתובים המכחישים זה את זה (כי נאמר ונקה ונאמר לא ינקה), עד שבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, הכתוב הנ' היינו מדה הי"ג שאמר מיכה שהוא מימי קדם מורה על התשובה כנ"ל, הגה הכתוב ההוא הוא מכריע להורות מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים, עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן (עין אלול מאמר ב סימן ח), ולפי זה יש לפרש זכרה ירושלים (משפעת ירושלים את) ימי עניה ומרודה (משפעת להם) כל מחמדיה אשר היו מימי קדם (מאותה המדה המרמזת לתשובה, ואז הש"י מנקה אותם, והן היום) כנפול עמה ביד צר ואין עוזר להם (כי אין מניחים אותם די השיב רוחם לישב דעתם לתשובה), ראוה צרים שחקו על משבתיה, המה שוחקים ולועגים על שביתת שבתותיה, כי גלוי לצרים מה שהוא קבלה ביד ישראל (שבת קיח) אלמלי שומרים ב' שבתות מיד נגאלין, והגה המה רואים ישראל שובתין ואינם נגאלין, הנה המה שוחקים על שביתת שבתותיה, ירא י"י וישפוט ויגאלינו גאולת עולם במהרה בימינו

ח) **בפסוק ח**, חסא חסאה ירושלים על כן לנידה היתה, הנה חסא הוא שונג ואם כן מה זה שאומר על כן לנידה היתה כיון שהיה כשונג, וגם איך יתכן לומר שהיה כשונג וכל הנביאים צווחו שהעוון כמזיד, ונראה, דהגה כתב הרב הגדול בעל גור אריה (נצח ישראל פי"א ד"ה הסיבה הג' ח) על הא דקיימו וקבלו חז"ל (קידושין לט) דבישראל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרף למעשה ובגוים מחשבה רעה מצטרפת למעשה ובזכויות הוא בהיפך, וקשה וכי משא פנים יש בדבר, וכתב הוא ז"ל, דהגה ישראל עצם שלהם הוא טוב (כי הם כביכול עמוסים מני במן משורש המרכבה הקדושה), ואומות העולם שרשם ועצמיותם הוא רעה (ממרכבה הטמאה), על כן כשמחשב ישראל איזה דבר טוב ולא גמרו במעשה

שם) רבת"י בדעו"ת, וכוזה תבין למה ירושלים חסר י' בעת הגלות עד ירחם הש"י למלאות חורכות ירושלים במהרה בימינו.

ה) **בפסוק ג'**, גלתה וכו' היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח כל רודפיה וכו', יש לרמז בדרך צחות, הנה דרשו רז"ל (גיטין נו) היו צריה לראש (איכה א ה) כל המיצר לישראל נעשה ראש, הנה יש לפרש דרך צחות, דהנה כמעט כל הגוים יודעים זה ואין עם הארץ ביניהם שלא ידע מזה המאמר על כן הם משתדלים להצר להם, וזהו שאמר היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח (על דרך שאמרו (ברכות סא) מנוח עם הארץ היה) לא מצאה מי שהגוים שיהיה עם הארץ בדבר, על כן כל רודפיה וכו' בין המצרים במקומות שהיו יכולין להיות מצירים להם

ו) **בפסוק ו'**, וילכו בלא כח לפני רודף, כ"ח היינו אותיות החסרים בגלות בעוה"ר ו"ה מהשם א' מן כמ"א י' מן ירושלים ו' מן אליהו סך הכל בניממריא כ"ח, עיין מה שכתבתי לעיל בענין כ"ח ימים מן צום הד' עד ט"ו מנחם שנעשית סיהרא באשלמותא, עיין שם, (מאמר ב סי' ח ד"ה והנה כעת)

ז) **בפסוק ז'**, זכרה ירושלים וכו' כל מחמדיה אשר היו מימי קדם, יש לפרש זכר"ה לשון השפעה כי הזכר הוא המשפיע, והיינו משפעת לימי עניה ומרודה את כל מחמדיה אשר היו מימי קדם, והוא על פי אשר שמעתי מאת כבוד מחותני הרב הקדוש המפורסם מהרצ"ה זצוק"ל בכרייתא דר' ישמעאל (יש תורה מהגים) במדה הי"ג אמר התנא בסוף וכאן שני כתובים המכחישים וכו', תיבת וכאן אין לו ביאור, (הא ודאי לפי הפשט צריכנא למימר שהוא כמו וכ"ן, ולא דבר ריק הוא ולמה לא אמר התנא וכ"ן, וגם וכ"ן אינו מתיישב כל כך), ואמר הוא ז"ל, על פי מה שכתבתי (אני גם כן כמה פעמים), דהי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הן המה מכוונים נגד הי"ג מדות של רחמים (פרעה שייב פ"ח), והנה מדה הי"ג מן המדות של רחמים הוא ונקה לא ינקה, והנה כנמרא (יומא פו) רמינן קראי נאמר ונקה ונאמר לא ינקה, ומתריצו מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים, וידוע גם כן (וחיב קלא) דהי"ג מדות

ד) עיין תשרי מאמר ב' סימן ה', ומאמר ז' סימן ב'. ועיין אגרי"פ רמה רמו

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ג, צום החמישי יששכר

להמטיק הה' נבורות, על כן) ותרד פלאים וכו', ומיים ראה י"י את עניי, כי הה' חסדים הוא סוד ה' הוי"ת בנימטריא עי"ן, ובעוה"ר בעת הזעם מתהפך עי"ן לענ"י, וזהו שמתפלל ראה י"י את עני"י ויתהפך עני"י לעי"ן הרואה, להשניח עלינו לטובה ולרחמים ולחיים ולשלום.

(יא) **מבעו** בארץ שעריה וכו', אמרו בדברי הימים של משה (הביאו הרב הנדול החיד"א זלה"ה) כשנמכעו השערים נפלו לידו של קרח ותפשמ, וזהו שאמרו בני קרח מי שיעלה את השערים הוא יעלה את אבא כמו שאמרו רז"ל (תהי"ל) (ועיין בספר דבש לפי (ק מה) מהרב הנ"ל), ונראה לרמוז, **מבעו בארץ שעריה** אכד ולשכר בריחיה, ראשי תיבות בנימטריא ז"ה קר"ה, והנה נראה לי מה שהניעו השערים לידו של קרח, להורות דזה עבודתו עבודת הלויים ממונים על השערים, והנה כתיב (תהלים קיח ב) זה השער לי"י צדיקים יבואו בו, וכן כתיב (ישעי כו ה) פתחו שערים ויבוא נוי צדיק וכו', על כן גם (תהלים צב יג) צדיק כתמר יפריח מופי תיבות קר"ה כמו שכתב האריז"ל (לקי"ת תהלים צב) כתיב ביה אחר כך (שם) שתולים בבית י"י וכו' (עיין חושן מאמר א סימן ב, ולקמן מאמר ה נחמה א סימן א).

(יב) **נראה ל"י**, כשילמוד האדם איזה לימוד ואינו מבין ירהר בתשובה ויתמרמר על הגלות ויתפלל על הגאולה, על ידי זה תתעורר דעתו להתבונן מה שלא ידע, ומנא אמיגא לה מן הדא דאיתא בתקוני זהר (הקדמה א) כצפור נודדת מן קנה (משלי כו ח), דא שכנתא דאיתקריאת צפור וכו', כן איש נודד ממקומו, דא משה וכו' דאתתרך רוחיה אכתרייהו, והנה תתבונן, הדעת שבכל איש הישראלי המתבונן בתורה הוא ניצוץ משה כמו שאמרו רז"ל (שבת קא.) משה שפיר קאמרת, וכאשר האדם אינו מבין איזה דעת בתורה הנה הוא מנדל הגלות של בחינת משה אשר בתוכו, ממילא כאשר מתפלל על הגאולה כשמעורר בחינת נאולה הנה מתעורר בחינת נאולה גם לניצוץ דאתתרך רוחיה וכו' וישוב האדם להתבונן בתורה.

והנה תשכיל ותדע מה שאמרו רז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו וכו', ומהראוי לעיין הלא רבים וכן שלמים יסודי

במעשה בפועל אנן סהדי מה שלא נמר הוא מחמת איזה מניעה, דכיון שהעצם הוא טוב הפץ בטוב, וכשמחשב ישראל איזה דבר רע ח"ו הנה דבר זה אין לו בעצם רק במקרה כעין שונג כי המקרה אינו עצם, על כן לא יוחשב לו לעון עד כי ינמור מעשהו ח"ו, וגם זה אין לו בעצם רק במקרה כעין שונג, רק אף על פי כן כיון שנמר מעשהו יקבל עונשו, (ובאומות העולם תוכל להתבונן ההיפך), והנה כל העריות שכתורה איסורן איסור עולם איסור עצמיי, אבל הנדה איסורה לפי שעה על ידי מקרה הנוף שאירע לה, ובעבור המקרה (ויקרא טו כח) ומפרה לה ז' ימים ואחר תטהר ומותרת לבעלה, וזהו שיש לפרש בכאן, חטא חטאה ירושלים (כל עונותיה אינם רק חטא שונג כיון שאין הרע אצלה בעצם רק במקרה) על כן (רק) לנידה היתה (לא כשאר עריות שאיסורן איסור עולם רק כנידה שלאחר עבור המקרה תטהר לבעלה),

הכן

(ט) **ומעין הנ"ל**, חטא חטאה ירושלים (כל עונותיה אינם רק חטא שונג מפני שאינן בעצם כנ"ל) על כן לנידה היתה, דהנה כל העריות שנאמר עמהם החיבור גם הייחוד נאמר עמהם, מה שאין כן נדה הנם שנאמר עמה החיבור, עם כל זה מותר להתייחד עמה, וזהו שאמר כיון שכל עונותיה אינם רק כשונג מפני שאינן בעצם, על כן גם בעת הפרישה בעוה"ר עם כל זה כביכול כבודו ית"ש מתייחד עם כנסת ישראל גם בארצות אויבינו ובעבודותינו לא עזבונו אלקינו

(י) **בפסוק מ',** מומאתה בשוליה וכו', יש לפרש (פועיה שכ"ו ריש פ"ג) אותיות מנצפ"ך הכאים בשולי התיבות היינו בסופם המה מורים על הדין שהוא צמצום, והנה מן שמרי הנבורות בא בסופם רצועה לאלקאה כי יונקים מהם החיצונים, וכשישראל עושין רצונו של מקום אזי על ידי הה' חסדים (בחינת דכורא) מתמקקים הה' נבורות מנצפ"ך, אבל כשאין המתקף ח"ו אזי ח"ו מתעוררת הקליפה סוד הטומאה מן שמרי הנבורות ושולמות על שונאי ישראל, וזהו שיש לפרש מומאתה בשוליה (הטומאה ח"ו מתאחזים בשולים היינו ה' נבורות מנצפ"ך הכאים בשולי התיבה) לא זכרה אחריתה (לא) השתתפה להאחרית סוד הדכורא היינו הה' חסדים

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ד, בתולה במחול ישישכר קנו

המקדש שלו עדיין לא נבנה בימיו מגדל חפאון, הנה ישוב אל י"י על עונותיו ויתפלל על הנאולה ותתחזק דעתו ויראה פלאות מה שלא ידע עד עתה, והוא לדעתי סוד הפסוק (דברים יז יח) כי יפלא מסך וכו' וקמת (בשיעור קומה שלך) ועלית אל המקום אשר יבחר י"י, ואתה הבן, (עין אנדר"ס סימן יב).

יסודי עולם הלכו למנוחות ולא נבנה בית המקדש בימיהם, אבל כאמת הוא, הצדיקים ככל זמן בונים בימיהם חלק מכית המקדש כל אחד חלקו השייך לנשמתו, וכל מי שאינו נבנה בית המקדש בימיו כאילו וכו', על כן כאשר האדם אינו מכין בדעתו איזה ענין בלימוד תורתו הוא מפני כי חלק בית

מאמר ד

בתולה במחול

ידובר מענין ט"ו באב שהוא יום טוב לישראל, ובו ננות ישראל יוצאות וכו', ונקרא המאמר בתולה במחול.

והוא הוא יום טוב לישראל כשאינ בנייהם קנאה ושנאה ותחרות, וזהו הרמז לא היו ימים טובים לישראל כמ"ו בא"ב, רמז כי אות הפ"ו כאל"ף ב"ת הוא אות ס' שהוא ענול סביב ואין בו ראש וסוף, והוא בחינת המחול, והוא היום טוב הגדול לישראל, הנה כך שמעתי סתם ורשמתי למזכרת, (עין אהב ישראל בליקוטים קיג, ועין אנדר"ס סימן שיד).

ב) ענין היום טוב ההוא, הנה לכל המעשים שנאמרו בגמרא (שם) יקשה לנו למה דייקא אז יוצאות בנות ישראל לחול בכרמים ואומרות כחור שא נא עיניך וכו', תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם, ויקשה לנו למה תקנו ביום הלזה להתעסק ולהשתדל בחיתונים ולא במועדים ורגלים המכוארים בתורה לשמחה (*). והנה

א) אמרו רז"ל (תענית טו) לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן ננות (ישראל) [ירושלים] יוצאות וכו', פרס כואי לומר מענין מ"ו באב לא אכחיד אמרי קדוש קדוש ישראל אדו"ם הרב הקדוש מו"ה אברהם יהושע העשיל מנוחת כבודו כמעזיכוו זצוק"ל, אמר כרמז דכרי רז"ל הנ"ל לא היו ימים טובים לישראל כמ"ו באב, דהנה אמרו רז"ל (שם לא) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו', ענין המחול הוא, ההולך במחול הולך סביב סביב בהיקף ואין שם מעלה ומטה ראש וסוף, כן לא יהיה לצדיקים לעתיד קנאה ושנאה לומר זה גבוה למעלה מזה, (וכענין המולות שכל אחד עולה למעלה דרך אחוריו ופניו נגד אחורי חבירו שלמטה ממנו ונדמה לכל אחד שהוא עולה ראשונה, ג"ל).

(* הג"ה

בשלמא יום הכפורים יש לומר שהוא יום שניתנו בו לחות האחרונות (תענית ל'), והנה הלחות הם קידושין מהקב"ה לכנסת ישראל וכמו שאמרו רז"ל (שמירי פג א) ששיבר משה את הלחות הראשונות בכדי שלא יהיו גידונין כארסה רק כפגזיה, והסכים הקב"ה ואמר לו (שבת פז) יישר כחך ששברת (עין פרשת וריכס, ודך ארוכה שביה).

ועל פי זה אמרתי שהוא אשר רמז לו הש"י בשעת הוצעם (שמות לב י) ועתה הנחזה לי ויחר אפי בהם ואכלם, ואי אפשר לומר אשר דבר אלקינו יהיה ח"ו לבטלה אבל הוא אלקים אמת ודבריו אמת, דהנה כבד כתבנו בספרנו אגרא דכלה (תרומה כג) בפסוק (שמות כה ב) ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו וכו', נדרש על זה במדרש (שמירי לג ה) נבחר שם מעושר רב וכו' (משלי כב א) עיין שם מה שכתבתי שם א"י) וכאן לקצר באתי רק הצורך לענינו, והוא על פי מה שכתב מרן האר"י"ל (שער המצות פי תנא סי ע"ב) על ידי הקידושין נותן החתן אל הכלה אור מקיף ועל ידי הנישואין ביחוד וחיבור נותן לה אור פנימי, והנה בשם ישראל נרמזים גם שניהם, דהנה אותיות הקצוות שהם מקיפים לשארי האותיות הם אותיות ל"י, הם הנהוגים לומר בקידושין על פי הדין ידים מוכיחות לומר הרי את מקודשת ל"י, (עין במגלה עמוקות

(* עיין אדר מאמר ב' דרוש ג', ובאגרא דכלה שם כד, יתרו יח, ובאגרא דפרקא סי רלב.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ד, בתולה במחול יישוב

והנה לפי המעטים שהוזכרו בנמרא (ש) יום שהותרו השבטים לכזא זה בזה, ויום שהותר שבט בנימין, הנה יש לומר דלכעבור זה מהיום ההוא הוקבע לדורות להתעסק בחיתונים כיום הזה, אבל גם על זה מהראוי לתת לב למה דוקא ביום הזה אירעו המעשים הללו שהותרו השבטים והותר בנימין להתחתן, וכודאי לא במקרה נפל הדבר הזה דוקא ביום הזה ט"ו באב

ואומר לך את הנראה לעניות דעתי, דהנה (ויקרא פכ"ט א) ככ"ה באלול התחלת בריאת העולם, והתחלת בריאת העולם היה בכחינת תואר מלכות בכדי להקרא מלך כי אין מלך בלא עם, והנה מלכות סוף מעשה במחשבה תחלה, וישראל עלו במחשבה תחלה, (בראשית רש"י בראשית א א) כשביל ישראל שנקראו ראשית) אשר המה ימליכוהו והמה יתחתנו ויתחברו למלך הכבוד (על ידי התורה (ש) שנקראת ראשית), והנה אמרו רז"ל (טוטה ב) ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריון ברקיע בת פלוני לפלוני וכדוגמא הלזו ארבעים יום קודם כ"ה אלול הוא זמן

שלפנינו ט"ו באב ישראל עלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד (*), על כן יום שהותרו שבטים להתחתן זה בזה וגם יום שהותר שבט בנימין להתחתן היה דוקא ביום הזה (כי הזמן גורם מכראשית, הבן), וכמו כן

תקנו בכל שנה כנות ישראל יוצאות במחול משחקים ומי שאין לו אשה יפנה לשם, ונתהווה החיתון לעורר היחוד הקדוש אשר ישראל עלו במחשבה, ועל ידי עליית מחשבתם כביכול נתהווה בריאת עולם, ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו

ג) וכן הוא הענין בט"ו בשבט שעושין אותו יום טוב והוא ראש השנה לאילנות (ראה ב), (הנה הוא גם כן ארבעים יום קודם כ"ה אדר), נרמז (דברים כ יט) כי האדם עץ השרה, וכבר ידעת פלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע (ראה י), ר' אליעזר מכירא ליה כתשרי נברא העולם ור' יהושע מכירא ליה בנימן, ותרזויהו

עמוקות (פרשת בלק לב) אותיות ל"י מרמזין ליחוד קוב"ה וכנסת ישראל, אות ל' גבוה מכל האותיות מרמז על גבוה מעל גבוה שומר ישראל, ואות י' קטנה מכל האותיות מרמזת על כנסת ישראל (דברים ו ז) כי אתם המעט וכו'), והנה אותיות ל"י המה מקיפים בתיבת ישראל, רמז רמז לאור מקיף הניתן מן החתן להכלה על ידי הקידושין, ואותיות אש"ר באמצע תיבת ישראל, רמז אל החיבור בשעת נישואין יחודא שלים דכר ונוקבא כביכול, הנה כן יסד המלך באדם רמ"ח איבריך דדכורא ורנ"ב איבריך דנוקבא ובהוספת המפת"ח שאמר ר' עקיבא בבכורות (מה) הם רנ"ג איבריך, על כן אם המלכות באת אל בועז אל הגרין להעמיד מלכות בית דוד, וכן המזבח נבנה בגרין, והנה רמ"ח רנ"ג בחיבור בגימטריא אש"ר, הוא סוד הנישואין בחיבת ביאה נאמר (שה"ש ב ו) שמאלו תחת לראש"י, (והנה תיבת אש"ר המה בתיבת ישראל אתוון פנימיים דאז גותן החתן להכלה אור פנימי), והנה בשעת מתן תורה שהיה רק אירוסין וקידושין (דעיקר הנישואין יהיה לעתיד במהרה בימינו דעליה נאמר (ישעי נד ה) כי בועליך עושיך וכו') הנה נאמר (שמות יט ו) ואתם תהיו ל"י ממלכת כהנים וגוי קדוש, היינו קידושין בחינת ל' שהוא אותיות מקיפים שבישראל, אלה הדברים אש"ר תדבר (לעתיד בבחינת אשר, נישואין ממש בחיבור הרמז בתיבת אש"ר אור פנימי, הם אתוון פנימיים שבישראל, רמז לאור פנימי, וזהו ססיים) אל בני ישראל אשר יש בזה השם ל"י אש"ר, וזהו המתפרש גם כן בנדרת המשכן בנין בית חתנות כביכול, דבר אל בני ישראל (דייקא) ויקחו ל"י תרומה (ל"י דייקא) מאת כל איש אש"ר ידבנו לבו וכו' (אש"ר דייקא), הבן הדבר, הוא הנדרש על זה במדרש, טוב שם מעושר רב, היינו מה טוב ונעים שם ישראל רמז בזה השם אירוסין ונישואין פנימי ומקיף ל"י (מקיף) אש"ר (פנימי), הוא ששיבח הש"י את משה בשבירת הלוחות שהם הקידושין ואמר לו יישר כחך ששברת, כי כן נרמז בדבריו ית"ש בשעת הזעם ועתה הניחה ל"י, רצ"ל תנח מידך את הל"י היינו הקידושין המה הלוחות ויחר אפי בה"ם (היינו בלוחות שהם הקידושין) ואכלם (שיהיו אותיות פורחות למקומן) וממילא לא יוכלו הלוחות להתקיים, והבן הדבר.

וממילא רווחא לן שמעתתא הא דנהגו בנות ישראל לצאת במחול ביום הכפורים ומי שאין לו אשה יפנה לשם, כי הוא יום שניתנו בו לוחות האחרונות לקדש שוב כנסת ישראל לדודה בבחינת ל"י, היינו ארבעים יום האחרונים, שלשים ימים של אלול ועשרה ימים מראש השנה עד יום הכפורים, וביום הכפורים נתרצה הש"י לישראל בשמחה וניתנו בו לוחות אחרונות לקידושין כל ימי עולם, על כן הוקבע אותו היום לחיתונים לשדך הבנות בנות ישראל, הבן הדבר, אבל מה שנהגו כן בט"ו באב צריך ישוב וטעם.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ד, בתולה במחול ישישבר קנח

וותרן הוא וכו', וקיימא לן במשפט הקדוש לאל איום (ר-ה י) מי שרובו זכיות ומיעוט עונות נקרא צדיק ויצא בדימוס, מחצה על מחצה הש"י כובש נושא מעביר ראשון ראשון, וקשה הלא אפילו במיעוט עונות נקרא ויתור כיון שמוותרין לו עונות שבידו, ותיריך הרב הקדוש הנ"ל, שאינו נקרא ויתור רק כשמוותרין שלא כמשפטי התורה, אבל מה שנמצא כך במשפטי התורה בעולם הזה לא נקרא ויתור, והנה נמצא במשפטי התורה (שמות ג) אחרי רבים להטות, אם כן גם למעלה במשפט הקדוש כשהרוב זכיות הולכין אחריהן, (וכן במחצה על מחצה נקרא ספק בכאן א) ופסקינן (שבת קכט) ספק נפשות להקל, אם כן גם בבית דין של מעלה עושין מצדקי לפטור) ולא מיקרי ויתור (ועיין אלול מאמר ב סימן יא, תשרי מאמר ג ריש דרוש ב סימן ד)

אבל קשה כמה שאנו אומרים (תפלת י"ג) אנו מלאי עון (לגמרי ואף על פי כן) אתה, מלא רחמים, ואם כן זה בודאי ויתור, אבל יצדק הדבר גם כן על פי דברי הרב הקדוש הנ"ל, שפירש הא דקאמר הש"י אם יהיו חטאיכם כשנים וכו', היא על דרך מה דקיימא לן (שבועות לא) עני ועשיר כאים לדין אומרים לעשיר לבוש כמזהו או הלבישהו כמותך, והנה אנחנו על ידי העונות אנו מלובשים לבושים אדומים כשנים וכתולע (מורה על הדין כידוע), והיוצר כל הוא אלקיננו כביכול נאמר ביה (דניאל ז ט) לבושה כתלג חיור, על כן אומר הש"י לכו נא ונוכחה וכו' נעמדה להתוכח בדין, ואז אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וכו' כי אי אפשר לומר ח"ו להש"י לבוש כמזהו, על כן על פי התורה הוא הלבישהו כמותך ואז יוסרו מאתנו הלבושי שנים שהם עונות על פי התורה ואין כאן ויתור, עד כאן דבריו, ולפי זה יונח תיבת נא לשון בקשה, דהנה החפץ חסד המרחם על עמו ביום דין וחפץ להצדיקם אפילו ח"ו הם מלאי עון, אבל אי אפשר לוותר בדבר שהוא שלא כתורה כי מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד), מה עושה המלך המשפט בצרותו להמציא להם עזר ותרופה על פי משפטי התורה שזה לא נקרא ויתור, הנה מבקש מהם בבקשה באוסרו לכו נא (בבקשה מכס בני) ונוכחה (היינו לא אהיה לכם לדיין רק לבעל דין עמכם, ונעמדה כביכול יחד למשפט לפני הבית דין

(ותרווייהו קשום לדברי מרן האריז"ל (פרעיה שכ"ד פ"ו) זה במעשה וזה כמשחבה), והנה אנן פסקינן כר' אליעזר במנין שנות העולם, ואנחנו אומרים בראש השנה (תפלת מוסף) זה היום תחלת מעשיך, ולכאורה למה נצא מן הכלל המסור בידינו (מבוא התלמוד לר שמואל הגי' ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע, ובפרט דר' אליעזר שמותי הוא (שבת קל), ולדרכינו יונת, דהנה אבותינו ראו שמן השמים נתהווה יום שהותרו השבטים להתחתן זה בזה, וכן יום שהותר שבט בנימין הכל נתהווה ואירע במ"ו כאב ולא במ"ו בשבט, מזה היה להם הוכחה דמן השמים ממכימים לפסוק מזה הלכה כר' אליעזר (הגם דתרווייהו קשום וכמו שכתבתי לעיל, ואף על פי כן גם במ"ו בשבט) (שעולה השרף באילנות) קבעוהו לקצת שמחת יום טוב וקבעוהו ראש השנה לאילנות כיון דגם דברי ר' יהושע אמיתיים), הבן.

ד) אמרו רז"ל על אותן בנות ישראל שהיו יוצאות לחול בכרמים (תענית כ) שהיו יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו, עיין שם, הנה מעמם נכון על מה שיצאו בשאולין דייקא, אבל על מה שיצאו בכלי לבן דייקא אינו בנותן מעם, ובפרט שתכשיטי בגדי אשה היא דוקא (פסחים קט) בגדי צבעונין וכמו שנאמר (שמי"ב א כד) המלבישכם שני עם עדנים, ועוד קשה מהו הצורך להשמיענו כמה היו יוצאות למחול, ונראה לי על פי מה שפירשנו בפסוק (שמי"ב א יח) לכו נא ונוכחה יאמר י"י אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וכו', דקשה (כרכות ט) אין נא אלא לשון בקשה למה מבקש הש"י דרך בקשה לכא עמנו לויכוח במשפט, ועוד קשה, התובע אם יבקש מהנתבע לירד עמו לדין הוא מפני שהתובע סוכר בדעתו שבודאי יזכה עמו בדין, אבל כשהתובע יודע שלא יזכה בדין או שגמר בדעתו למחול להנתבע למה יבקש ממנו שירד עמו לדין, והנה בכאן אומר הש"י אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו והנה רוצה לוותר הכל, אם כן למה יאמר לכו נא (בבקשה) ונוכחה, ויתפרש הדבר על פי דברי הרב הקדוש הרמ"ע מפאנו זצוק"ל (עשרה מאמרות חידוק דין ח"א פ"ט) שהקשה הלא קיימא לן (בי"ג ג) כל האומר הקב"ה

א) פירוש בעולם הזה.

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ד, בתולה במחול ישישכר

של מעלה, או יהיה לי באפשר לעזור לכם על פי משפטי התורה) אם יהיו חטאיכם וכו' ואם יאדימו כתולע וכו', (כי על פי משפטי התורה כביכול אני מחויב להלבישכם במלבושים לבנים כמוני אשר לבושי כתלג חיור ויוסרו מעליכם כל עונותיכם ואלביש אתכם מחלצות)

וזהו שפירשנו בהפמרה דנחמה פרשת עקב (ישעי' נ ה) קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד מי בעל משפטי יגש אלי, דקשה דמתחלה אמר אשר מצדיקי הוא קרוב לי ושוב לא יבא שום איש לריב אתי, ואחר כך שוב אמר מי בעל משפטי יגש אלי הרי יש שוב בעל משפט, ועל פי הנ"ל יונח, אומרת כנסת ישראל קרוב מצדיקי (היינו המצדיק אותי) היינו הש"י הוא קרוב לי כי אנחנו בניו העמוסים מני כמן, וכיון שהוא קרובי מי (הוא מהמסמינים אשר יבא) יריב אתי (לפני הש"י שיהיה הוא ית"ש הדיין, הרי הוא ית"ש קרוב ואינו מהראוי על פי התורה להיות דיין לקרובו, אבל זאת יעשה הוא ית"ש לנו) נעמדה יחד (ויהיה הוא ית"ש תובע לעמוד עמנו לדין, ממילא) מי בעל משפטי יגש אלי (היינו הוא ית"ש שהוא בעל משפטי יגש אלי כדומה לי ויעשינו שוה כמוהו במלבושים לבנים כתלג חיור, ואז יושלך ממילא כל חטאתינו במצולות ים, והוא על פי התורה ואין כאן ויתור), הכן הדבר

וזהו שביארנו בנוסח ההודאה דחנוכה ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם כעת צרתם, דלכאורה מהו לשון עמדת, ולדרכינו יונח, להיות הדור ההוא לא היו בידם מצות ומעשים טובים כל כך, והיו בידם עונות רבים ולא היה באפשרי להושיע להם על פי משפטי התורה, מה עשה הש"י, עמד כביכול מלהיות דיין כי משפט הדיינים בישיבה ומשפט הבעל דין בעמידה, וזהו שאמר עמדת להם וכו', עמדת להם כשיווי אליהם כדומה והלבשת אותם מחלצות *.

וזהו שיש לפרש גם כן בהפמרה דנחמה פרשת צבכים, (ישעי' סג א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה זה הדור בלבושו וכו' אני מדבר בצדקה רב להושיע, מדוע אדום ללבושיך וכו' פורה דרכתי לבדי וכו' ויז נצחם על בגדי וכו', דקשה אם כנסת ישראל יכירו את הרב להושיע מה זו שאלה מי זה

כא מאדום, ואם אינם מכירים מה זה שאלה מדוע אדום ללבושך אפשר זה דרכו כל היום, ועוד הלא הם דברים סותרים, אמר חמוץ בגדים היינו אדומים, ותיכף אמר זה הדור בלבושו, ולדרכינו הנ"ל יתכן, דהנה הבנים העמוסים מני כמן יודעים את רכונם אשר זה דרכו כל היום להיות לבושיה כתלג חיור, ועל ידי זה נצמח תמיד ישועה לעם קרובו בהעביר מהם הלבושים אדומים כתולעת שני בזמן המשפט, והנה ישראל עם קרובו בראותם אז בזמן הגאולה בחזיון או במראה כביכול אשר הוא ית"ש חמוץ בגדים (אדומים) ואין מלבושי לבנים, שאול ישאלו מי הוא זה הכא מאדום והוא חמוץ בגדים זה הדור בלבושו, הלא זה הוא אשר זה דרכו כל היום להיות הדור בלבושו ככדי שעל ידו יצמח ישועה לבניו, והנה ישיב להם הוא ית"ש אני הוא המדבר בצדקה רב להושיע, שאני מרבה להושיע ברכ או כמעט זכויות, (כי על ידי מה שאני הדור בלבושי, כשאני בא למשפט עמכם אני עושה על פי התורה להלבישכם לבנים כמוני וסרו עונותיכם), והנה שבים השואלים ישראל עם קרובו ושואלים אם כן מדוע אדום ללבושיך וכו', ומשיב להם הש"י זה הוא כעת ממעם אחר, פורה דרכתי וכו' ויז נצחם על בגדי וכו' אבל בעצם לבושי הוא כתלג חיור, והוא הנרצה בנוסח לומר בשמחת תורה (בהקפות) דובר צדקות הושיעה נא הדור בלבושו הצליחה נא ותיק וחסיד ענגו ביום קראנו, דובר צדקות על שם אני מדבר בצדקה, הדור בלבושו על שם רב להושיע הוא על ידי שהוא הדור בלבושו כתלג חיור, והוא ותיק וחסיד, ותיק פירש"י (ברכות ט) המדקדק במצות לעשותו כתורה, וחסיד הוא העושה לפניו משורת הדין (עי רשי ר"ה ט) הנה הוא ית"ש חסיד להתנהג עמנו כמדת החסד לפניו משורת הדין, אבל אי אפשר לוותר כנ"ל, והוא כביכול משתדל בחסדו לעשות כתורה וכמצותיה, הנה הוא ותיק וחסיד, הכן הדבר

ומעתה בין תבין את אשר לפניך אם בעל נפש אתה, יום מ"ו כאב הוא התחלת הארה מן

ימי המשפט אשר הווים ככל שנה כעת כריאת העולם היינו מראש השנה עד יום הכפורים, והנה יום מ"ו כאב הוא התחלת המחשבה מן ישראל שעלו במחשבה להתחתן במלך הכבוד, שהוא יום הנועד ארבעים ימים

קודם

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ד, בתולה במחול יששכר קנט

והוא הנרצה ביום הזה יוצאין במחול ובוטחין בהש"י אשר יעשה מן תולעת ושני שלג וצמר בגדי לבן לכבוד ולתפארת לכנסת ישראל, על כן נקרא יום זה תולעת שני, ודי בזה הערה למבין דבר מתוך דבר

ה) **שם** (תענית ל), ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וכו', מהראוי גם כן להתכונן למה ינו לידע מה אומרות הנשים במחול, וגם למה אמרו בחור שא וכו' הלא כל מי שאין לו אשה יפנה לשם ואפילו לא היה בחור, וגם אומרם שא נא עיניך, ונראה לכאר על פי מה שכתבתי לעיל (מאמר ב) בדרושי בין המצרים (סימן ג ח) שאלו הכ"ב ימים בין המצרים הם י"ג מן תמוז ופ' מן אב, כי בתמוז היה המעשה דלוחות ואז הוצרך משה להזכיר י"ג מדות של רחמים, וכמ' באב היה המעשה דלשון הרע דמרגלים אז הזכיר משה המ' מדות בפ' שלח (במדבר יד יח), ועד היום הכ"ב מדות הללו מגינים על ישראל רק שהם נעלמים בכ"ב ימים הללו בבחינת חסדים מכוסים, ושם דברנו רמז הפסוק (תהלים קיח כג) מאת י"י היתה זאת (ראשי תיבות תיקוני זעיר אריך) היא נפלאת בעינינו, רצ"ל המה מכוסים ומופלאים כאלו הכ' חדשים תמוז אב הנקראים עינים, תמוז עין ימין אב עין שמאל, וקעת בעוה"ר נאמר על אלו הכ' חדשים (איכה א טו) עיני עיני יורדה מים (פרע"ח ש"ו מ"ה לא ע"ג) דמעות המלוחים הרומזים על הדיון, ולעיתיד נאמר בהפסרת הנחמה בפרשת תבוא (ישעי' סח יח) שאי סביב עיניך וכו', אשר הש"י יצו חסדו לכנסת ישראל שתשא את העינים סביב, כי כל זמן שהדמעות בעינים הנה מרוב הדמעות בעינים אי אפשר לראות סביב רק בדוחק במקום המעמד, מה שאין כן כשהעינים יפים ומאירים הנה רואים סביב סביב, וזהו שאמר הנביא בשם הש"י שאי סביב עיניך, היינו הכ' חדשים תמוז אב שהם עינים, (וזהו שאמרו רז"ל (תענית כד) כלה שעניניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה), וכבר ידעת (פרע"ח ש"ב פ"ט) שהי"ג תיקוני דיקנא דאריך הם בחינת זקן והפ' תיקונים דזעיר הם בחינת בחור, והנה בבחינת התיקון יתעלה בחינת זעיר (בחור) להיות י"ג תיקונים כתיקוני אריך, (וזהו סוד (ידמי"א יב) אז תשמח בתול"ה במחול"ל בחורי"ם וזקני"ם יהדיו והפכתי אכלם לששון וכו'), וזהו שאומרות הבתולות היוצאות למחול בפ"ו

באב

קודם יצירת הוולד כמו שכתבתי לך (סימן ב) שמכריזין בת פלוני לפלוני, והנה יום ההוא הוא התחלה אשר הש"י רוצה וחפץ להצדיק (ישעי' מג כא) עם זו יצרתי לי, ואפילו אין בידם זכות ח"ו ואי אפשר להיות ויתור כי נקרא מלך המשפט, הנה עשה יעשה המשפט על פי התורה יעמוד עמהם לבעל דין, וכביכול יחוייב על פי התורה להסיר מהם הלבושי תולעת שני (שהם אדומים נעשו מן העונות) וילביש אותם במלבושים לבנים כביכול כמלבושיו אשר הם כתלג חיור, הנה תיכף בהתחלה ביום זה מ"ו באב בנות ישראל יוצאות למחול (והוא כפשוטו, וגם כן הוא לשון מחילה) בכלי לבן שאולים, והמעם שלא לבייש את מי שאין לו, הנה המעם הזה הוא על כלי לבן ועל שאולים, להורות על כנסת ישראל בימי המשפט אפילו אין בידיהם זכות ואין להם בגדי לבן הנעשים מהמצות, יוצאים בדימוס בכלי לבן שאולים שהש"י מלבישם בכנדי לבן משלו להלבישם כמותו במשפט הקדוש כדת של תורה

ומעתה יאירו עינינו בדברי הזהר פרשת תרומה (דף קל"ה ע"א) בפסוק (שמות כה ג) וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב כרזא דיומא דראש השנה דאיהו יומא דזהב יומא דדינא וכו' (נח"ב כ) זהב סומקא מדת הדיון), וכסף דא יום הכפורים דמתלבנן חוכיהון דישאל כתלגא וכו', (כסף לבן כשלג מורה על מדת החסד גוון לובן (נח"א כה)), ונחשת יומא דקרבינן דחג דאינון רתיכי דעמין ואינון איקרון רזא דהרי נחשת וכו', ותכלית דא פסח שולפנא דרזא דמהימנותא רזא דגוונא תיכלא וכו', וארגמן דא שבתעות רזא דארגוונא דתורה שבכתב וכו', ותולעת שני דא איהו מ"ו באב דבנות ישראל הוי נפקו במאני מילת כמה דאת אמר (איכה ד ה) האמונים עלי תולע עכ"ל, הנה בכלום מעמם מובן בזהר, אבל מעם שנקרא מ"ו באב תולעת שני אינו מובן, ומה שאמרו בזהר משום דבנות ישראל נפקו בכלי מילת, הנה היו יוצאים בכלי לבן כמבואר בגמרא, ולמה יקרא להיותם ההוא תולעת שני הוא צבע אדום, ולדרכינו הנ"ל יובן הדבר כסובב מעם, יכונה (להיות) [ליקרא] תולעת שני על שם שבנות ישראל יוצאות בכלי לבן, להורות אשר הש"י מתחסד עמנו ביום המשפט אם יהיו חמאיכם כשנים כשלג ילבינו ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו,

בני מאמרי חדשי תמוז אב, מאמר ז, בתולה במחול יששכר

כי אין הבכיה רק בבחינת ינוקא רק להמתיק הדינים, אבל הוא גם כן להתעוררות הרחמים והרצון, ובפרט בחדש אלול (ספר יצירה פ"ה) מזלו בתולה אז תשמח בתולה במחול כשימחול השי"ת עונותיהם של ישראל, כתבנו כן בשם אחד קדוש מדבר [ר' אלעזר מליצנסק זי"ע] במאמר אלול (מאמר א סימן ה).

ז) **גמרא** סוף תענית (ל) פיסקא, אמר ר' שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כמו"ז באב וכיום הכפורים, בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות האחרונות, אלא כמו"ז באב מאי היא, אמר ר' יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבמים לכא זה בזה, (וכתבו התוס' (ר"ה יום שהותרו) פירוש הדיינו יום טוב עכ"ל), מאי דרוש וכו', אמר רב יוסף אמר רב נחמן יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל וכו', אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר, דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה וכו' (רש"י בד"ה דאמר מר וכו' לפיכך יום טוב הוא עכ"ל), עולא אמר יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות שהושיב ירבעם וכו', ר' מתנה אמר יום שניתנו הרוני ביתר לקבורה, ואמר ר' מתנה אותו היום שניתנו הרוני ביתר לקבורה תקנו ביבנה הטוב והמטיב וכו', רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, תניא ר' אליעזר הגדול אומר כמו"ז באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין וכו', אמר רב מנשיא וקרן ליה יום תבר מגל, (תוס' בד"ה יום תבר מגל, פירוש שמונעין וכו' כדאמר במדות שהכהנים בעלי מומין הם מנקרים העצים וכו'), מכאן ואילך דמוסיף (לילות על הימים לעסוק בתורה, רש"י) יוסיף (חיים על חייו, רש"י) עד כאן דברי הגמרא, הנה מה שיש לדקדק בשיטה הלזו הוא, א' המקשה ששאל מ"ו באב מאי הוא למה הוצרך לומר בשלמא יום הכפורים וכו', כיון שהוא דבר ידוע לא הוה ליה למיטר רק מ"ו באב מאי הוא, ב' אומרו יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה והנה זהו דבר הנהוג בכל שנה, למה הוצרך שוב למיטר יום שניתנו בו לוחות האחרונות שהוא מאי דהוה, ג' מאי שכתבו התוס' יום שהותרו וכו' פירוש הדיינו יום טוב אין לזה ביאור, וכבר צווחו בזה קמאי דקמאי (עיי' שרית היים שאל למן החידיא סניא),

באב, בחור דייקא שא נא עיניך וכו', וקצרתו כי יראתי לדבר ורמזתי למשכילים, והשם הטוב יכפר בעדינו, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו (בחיבורא קדמאה נודמן לנו הענין הזה בסימן ג"ל סימנא מילתא (תהלים קיט יח) ג"ל עינאי ואביטה וכו').

ו) **בסבא** משפטים (וה"ב) דף ק"ד ע"א), בכה כמלקדמין ואמר מארי דעלמא דילמא יימרון משריין עילאין דאנא סבא ובכי כינוקא, עכ"ל, מהראוי להתבונן מהו החשש שיאמרו כך משריין עילאין, והנראה לפרש, דהנה ענין בכיות התינוק כתב החסיד בחובת הלככות (שער הבחינה פ"ה) שהוא מועיל להתך הליחות הרעות החזקות שבמוח התינוק ומתבטלים על ידי הורדת הדמעות עיין שם, ואית בכיה מחמת השפעה רבה בכוא לאדם שמחה ובשורה טובה ירדו דמעות לתוך עיניו והוא בבחינת (שה"ש ד טו) ונוזלים מן לבנו", מן הארת המוחין כי רבה, (מב"ע ואתחנן אופן יב) ל"ב נתיבות חכמה נו"ן שערי בינה תרווייהו ל"ב נו"ן), ואותן הדמעות הם (תהלים קלג ב) כשמן הטוב היורד על הזקן (י"ג מדות של רחמים), ומן הארת השפע מן מדות הרחמים באת הבכיה של שמחה, (וזה הוא גם כן שאמר הסבא (שם דף ק"א ע"ב) כמה שפיראן זמעיין על דקנך כמה דהוה שפיר משחא סבא כד הוה נחית על דיקנא דסבא סבא דאהרן עכ"ל), וזה הוא לדעתי מה שאמר הסבא דילמא יימרון משריין עילאין דאנא סבא, והבכיה שלי מהראוי להיות בבחינת יורד על הזקן התעוררות י"ג מדות של רחמים, ובכי כינוקא הבוכה להתך הליחות לבטל הדינים החזקים בהורדת המים מלוחים.

והן היום בגלותינו בימי בין המצרים (איכה א ג) בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה, הדמעות הן מן הדינים החזקים למתקם כענין בכיות התינוק להתך הליחות החזקות, ואחר עבור ימי בין המצרים הנה מתעוררים ימי הרצון ומתגלים הי"ג מדות של רחמים (בימי אלול) לרחם עלינו, הנה התעוררות הבכיה בימים ההם היא מהתעוררות הרחמים י"ג מדות, וזהו (ירמי לא יג) אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים יחדיו, בעת אשר יוצאת הבתולה במחול היינו כמו"ז באב אז בחורים וזקנים יחדיו,

כמו שפירש"י), על כן נקרא יום הכפורים כפרמיות יום טוב, אלא מ"ו באב למה נקרא יום טוב, אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבמים ליקח נשים זה מזה (וכתיב (בראשית ב יח) לא טוב היות האדם לבדו) וכתיב (משלי יח כב) מצא אשה מצא טוב על כן נקרא יום טוב, וזהו שכתבו התוס' פירוש דהיינו יום טוב, וכן הוא המעם של רב יוסף יום שהותר שבם בנימין וכו' גם כן כנ"ל

אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר, (והנה עדיין לא נדע למה נקרא בשביל זה יום טוב, על כן הביא לראיה) דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה הדיבור עם משה, והנה אמרו רז"ל (שמ"ר א ב) ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב ב) ראתה שהוא הגון לנביאות, אם כן דיבור הנבואיי נקרא טוב, על כן נקרא יום טוב ששב דיבור הנבואיי, וזהו שפירש"י דאמר מר וכו' לפיכך יום טוב הוא, הבן

עול"א אמר יום שביטל הושע בן אלה פרוסדיות וכו', והנה כתיב באביה בן ירבעם (מלכים"א יד יג) שהספידו אותו כל קהל ישראל יען נמצא בו דבר טוב, ודרשו חז"ל (וכן פירש"י) (מ"ק כח) שביטל משמרתו ועלה לרגל, הנה נקרא הדבר הזה טוב, על כן נקרא היום ההוא יום טוב, רב מתנה אמר יום שניתנו הרוני ביתר וכו', ואמר רב מתנה שתקנו אז המוב והמטיב, על כן נקרא היום ההוא יום טוב, רבה ורב יוסף וכו' יום שפסקו מלכרות עצים למערכה וכו' תשש כחה של חמה וכו' וקרו ליה יום תכר מנל, וכתבו התוס' פירוש שמונעין וכו' כדאמר במדות (פ"ב מ"ה) שהכהנים בעלי מומין הם מנקרין העצים וכו', (נראה לפרש דבריהם, הנהגה כמזם כתיב (דברים טו טא) כל מום רע, והנה ביום שפוסקין הבעלי מומין מלאכתם נקרא יום טוב, אבל יותר נראה לי שסמך על להלן, שאמר) מכאן ואילך דמוסף (לילות על הימים לעסוק בתורה, וכתיב בתורה (משלי ד ב) כי לקח טוב נתתי לכם תורתני וכו') יוסף חיים על חייו, וכתיב אצל החיים (דברים כב ז) למען ייטב לך והארכת ימים, על כן יום ההוא יום טוב, הבן כי הדברים חמודים

מאמר

ד' מהראוי להבין, דכפי הנראה דהנך אמוראי לא פליגי וכולהו מודו דכל הנך מילי מעלייתא היו ביום הזה, ומהו הענין שכל אחד אומר שהשמחה היה בשביל זה וזה אומר בשביל זה, ה' אומרו רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור וכו', הנה קשה למה הוצרך לומר דאמר מר וכו', הרי בלא זה יש לומר שעשו היום הזה ליום טוב על שכלו בו מתי מדבר הוכשרו ישראל לבוא לארץ ישראל, ה' מה שפירש"י לפיכך יום טוב הוא הוא לפלא.

והנראה, דקושיית המקשה על מה שאמר התנא לא היו ימים טובים לישראל כמ"ו באב וכיום הכפורים, הנה קרא התנא לאלו הימים יום טוב מה שלא נמצא כן בכל הימים הכתובים במגילת תענית (דלא קראום יום טוב) רק דלא למספד ודלא לאיתענאה, רק בח' ימי חנוכה אמרו שם במגילת תענית קבעום ועשאום ימים טובים, הנה הוסיפו בש"ס תיבות בהלל והודאה להורות מה שקראום ימים טובים לא לענין איסור מלאכה רק לענין הלל והודאה דכתיב (תהלים צב ב) טוב להודות ליי"י (שם קלו א) הודו ליי"י כי טוב, וכן קבעו בברכת שמונה עשרה הטוב שמך ולך נאה להודות, הנה לבעבור זה קראום ימים טובים, אבל מ"ו באב למה נקרא יום טוב הרי אין בו איסור מלאכה ואין בו הלל והודאה, ונג על יום הכפורים קשה, דהגם שנאמר במלאכה וכתיב (בראשית מט טו) וירא מנוחה כי טוב, עם כל זה מאי אולמיה משארי ימים טובים מה שאמרו בלשונם לא היו ימים טובים לישראל כמ"ו באב וכיום הכפורים דמשמע שיש בהם צד מיכותא ביתר שאת, וזהו שהקשו בלשונם, בשלמא יום הכפורים נוכל לתרץ שקראוהו כפרמות יום טוב יותר מכל המועדים, משום דאית ביה מיכותא יתירתא דאית ביה מליחה ומחילה (וכתיב (תהלים פו ה) כי אתה יי"י טוב ומלח, כן נראה לכאורה, אבל אין זה נכון כל כך, דהאי טוב נאמר על הש"י, והנכון כאשר אבאר (לך), יום שניתנו בו לוחות האחרונות דכתיב ביה (דברים ה טז) למען ייטב לך (אם כן ב' המעמים הם דבר אחד, הואיל דניתנו בו לוחות האחרונות הוקבע ליום מליחה

מאמר ה

נחמתות

וכו', להתכוונן ענין הכטחתו לישראל נחמה כפולה, גם כנחמה הזכיר אלטיכם ובעונש אמר לקחה מיד הוי"ה רחמים, וגם כפלים אינו מוכן וכי סלקא דעתך וכו', ודברי המפרשים ידוע, ונראה לפרש דהנה בעונש בעוה"ר גם מדת הרחמים הסכים למדת הדין ונקרא על ידי זה עונש כפול, על כן כנחמה כמהרה בימינו יהיה כהיפך שגם מדת הדין יסכים למדת הרחמים, לזה נקרא נחמה כפולה והוא מדה כנגד מדה, כי בעת העונש לקחה מיד הוי"ה שגם מדת הרחמים הסכים למדת הדין ולזה נקרא כפלים, על כן בעת הנחמה ינוחמו בכפלים נחמו נחמו עמי יאמר אלטיכם, שגם מדת הדין יסכים לחסד כמהרה בימינו אמן

הנ"ה

ועל פי זה פירשנו בפסוק (תהלים טז יד) ואני תפלתי לך הוי"ה עת רצון וכו', דהנך רואה בבני אדם בעת המשפט כשדיין אחד נוטה לזכות והב' לחובה, והנה אחר כך על ידי הסענות ומשא ומתן אחד מסכים לחבירו, ואם כן רצון חבירו גובר ונעשה רצונו, ואם כן תבין לפי זה גם בנידון דידן בעונותינו הרבים בעת הועם גרמו העונות שגם מדת הרחמים הסכים למדת הדין, אם כן נקרא הזמן ההוא עת רצון של מדת הדין שנעשה רצונו, ובעת הישועה במהרה בימינו הנה גם מדת הדין יסכים לחסד הנה נקרא לזמן ההוא עת רצון של הוי"ה, וזהו שאומרת כנסת ישראל ואני (כנסת ישראל, הנה זאת) תפלתי (שתהיה במהרה) לך הוי"ה עת רצון (עיין שבתות מאמר ח סימן ט) הבן

ג) בתרגום (ישעי' מ א) נבייא איתנביאו תנחומין על עמי אמר אלטכון, נראה לי שכא גם כן לפרש נחמו נחמו בכפל, וגם יאמר אלטיכם הוה ליה למימר כהיפך אמר אלטיכם נחמו נחמו, ונראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל במדרש (ילקוט ישעי' תמג) בפסוק אנכי אנכי הוא מנחמכם, והוא אשר לעתיד יאמר הקב"ה לכמה נביאים שידברו תנחומין לכנסת ישראל, וילך כל אחד וידבר תנחומותיו כפי מה שהתנבא בימיו, ולא תרצה כנס"י לקבל מהן תנחומין להיות שהתנבאו עליה גם כן ימי עניה ומרודיה וישוכו כל הנביאים ויאמרו להש"י אשר כנסת ישראל אינה רוצה לקבל תנחומין ואז יאמר הקב"ה אנכי אנכי

הוא

נחמה א

א) נחמו נחמו עמי וכו' (ישעי' מ א), נחמו נחמו נחמו נחמו בנמטריא יצחק, רמוז למה שאמרו רז"ל (שבת פט) אשר כמהרה בימינו תהיה הגאולה על ידי מליצת יצחק כמו שדרשוהו בפסוק (ישעי' סג טו) כי אתה אבינו וכו', והמשכיל יבין להיות שכל הדינים בעת הגלות באו מסוד פחד יצחק, ובעת הגאולה כמהרה בימינו ימתקו הדינים בשורשם ביובל העליון סוד החירות על ידי תשובה עילאה, (וכפרט לדעת המקובלים הראשונים חכמי השמיטות א) להיות שמיטה זו לדעתם שמיטת הפחד, מוכרחת הגאולה להיות על ידי פחד יצחק, על כן בשמיטה זו הזהב חשוב מן הכסף, וידוע בזה ענין מחלוקת קרח שהיה לוי כבחינת גבורה יצחק, ורצה להיות במעלה מן אהרן איש החסד, ולעתיד לכא הנה כן יהיה מעלת הגבורות וכו' כמעלת הזהב על הכסף, על כן יתעלה קרח לעתיד כמו שכתבו (לקי"ת תהלים קלב) צדיק כתמר יפרח (תהלים צג יג) שופי תיכות קר"ח (אלא שכזמנו אכלה פנה) ב, והנה כמה שהקב"ה מכה, בה מרפא, קבלנו הדינים מסוד פחד יצחק, הנה יתהווה מן יצחק נחמו נחמו, וזהו יאמר אלטיכם דייקא, אלטיכם פחד יצחק, (והוא הנרמו (מיכה ז טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות), כי שם גם כן נגד ד' בנים דברה תורה, ד' פעמים ב"ן בנימטריא יצחק, שאפילו הכן הרשע שורשו בקודש ועתיד להכלל בקדושה ג, וזהו הנרמו (דברים לג טא) ומרף זרוע אף קדק"ד, רמותי כרמו מועט

ב) עוד זאת אדרוש לך נחמו נחמו עמי יאמר אלטיכם וכו' כי לקחה מיד י"י כפלים

א) ע"י ישעי' ג' ע"ד א, שיעור קומה להרמ"ק סימן פג, לקי"ת פ' קדושים, שער מאמרי רשב"י על אדרת נשא, קלה ע"א, וע"י רגל ישרה מערכת ת' תורה, הוספות מהרצ"א על סי' סוד מרע ועשה טוב סימן קיט אגרא דכלה בראשית כג.
ב) ע"י עשרה מאמרות אם כל חי ח"ג סליד, וע"י לעיל מאמר ג סימן יא, תשרי מאמר ה בסופו, חשון מאמר א סימן ב.

ג) עיין נחמה ג סימן ט

באים על ידי שליח אינה נחמה בטוחה לעולם ח"ו, ואז יאמר לה הש"י אנכי אנכי הוא מנחמכם היינו כל הנחמות שדברתי על ידי הנביאים אנכי הוא המנחם שהרי הם דברי שיצאו מפי, וזהו שיש לפרש בכאן גם כן כוונת המתרגם, בא לבאר דבעבור זה אמר הש"י נחמו נחמו בכפל כי יצוה מקודם לנביאיו לנחם, ואחר כך יאמר אליכם אותן הנחמות, והתרגום מכאן אמר אליכון היינו כבר אמרם הוא ית"ש, דמה שאמר לנביאיו הנה הם דבריו ויתקיימו לעולמי עד, ונמו יגון ואנחה וששון ושמחה ישינו לעד לעולם

(ד) עוד אומר לך בדברי התרגום, תירגם אמר אלכון כבר אמר, ובמקרא יאמר אליכם, נראה לפרש על פי מה שאמרו רז"ל (תנחומא תשא לד) שלא נתן הקב"ה תורה שבעל פה גם כן בכתב כדי שלא ידעו ממנה האומות, כי הוא המגלה מסמירין של הקב"ה והיא רק בינו ובין בני ישראל, ועוד אמרו רז"ל (ומ"ב קפח) שאלמלא הנחמות שמסר הקב"ה לנביאיו לא היו יכולין ישראל לסבול עול הגלות, אבל כיון שנכתבו הנחמות על ידי הנביאים הנה באים ישראל לבתי כנסיות ובתי מדרשות ורואים דברי הנביאים הם מתנחמים, כי ישראל זרע קודש מאמינים בדברי י"י (במדבר כג יט) ההוא אמר ולא יעשה יי, ואמרו בזהר (מ"ג לב) בפסוק (מלאכי א ג) ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה, הקשו שם, הלא בעוה"ר עשו יושב בהשקט ונדולה, ותירץ, כיון שכבר כתיב כן באחמתא דמלכא הוה כאילו כבר נעשה כן, כי ההוא אמר ולא יעשה, ומעתה תבין, דברי הנבואה בפסוק הוא נכתב בחינת תורה שבכתב, והתרגום הוא תורה שבעל פה, והנה לפי מה שכתבתי לך תורה שבעל פה הוא רק לעיני כל ישראל, הנה בתורה שבעל פה יתורגם אמר אליכון כבר אמר, מה שאין כן בתורה שבכתב שרואין גם האומות, בה נכתב יאמר אליכם לעתיד במהרה בימינו.

(ה) ויתפרש עוד נחמו נחמו עמי וכו' דברו על לב ירושלים וכו' כי מלאה צבאה וכו', להבין הנחמה כפולה, וגם מהו יאמר אליכם, וגם מהו הדברים שמדברים על לבה, והנה יתפרשו הדברים על פי מה דידוע בחכמת הרפואה להחכמים הבקיאים בדבר (ובימי שמעתי וראיתי ענינים כאלה),

הוא מנחמכם, עיין שם בילקוט י"ג, והנה יש להתבונן, כיון שנלוו לפני הקב"ה אשר כנסת ישראל לא תרצה לקבל תנחומין מיד הנביאים למה זה ישלח את נביאיו על מנן, וגם יש להתבונן, למה באמת לא תרצה לקבל תנחומין מן הנביאים מפני שהתנבאו עליה גם כן ההיפוך, הלא לכל יש זמן ועת לכל חפץ, ועוד גם זה דברי הנביאים הם, ועוד מהו זה שלא ירצו לקבל תנחומין עד שינחם אותם הש"י בעצמו, הלא גם דברי הנביאים הם דברי הש"י, והנראה שהוא על פי מה שהקשו בזהר (ורח בלק טו) בפסוק (ירמ"ז יז) רפאני י"י וארפא למה ליה למימר וארפא, ותירץ, דהנה כשהש"י שולח רפואה על ידי שלוחו והמלאך הממונה דהיינו רפאל וחילותיו, אין הרפואה הזאת בטוחה לעולמי עד, (דהרי שליח הוא תשוקתו לעבוד את הש"י בכל זמן בדבר שנתמנה עליו, והנה רוצה שישתלח שוב לרפאות, נ"ל), מה שאין כן הרפואה שהיא מאת הש"י בעצמו היא רפואה בטוחה לעולמי עד, וזהו שאמר רפאני י"י וארפא עכ"ד, וכן הוא בודאי בכל עניני ישועות כן הוא החילוק, (עיין שבתות מאמר ו סימן יב, ניסן מאמר ד דרוש ז בדרוש, כסלו סבת מאמר ב סימן ל)

הג"ה

ועל פי זה פירשנו (אגרא וכלה בשלח יא) בפרשת קריעת ים סוף שאמר משה לישראל (שמות יד יג) התיצבו וראו את ישועת י"י אשר יעשה לכם היום כי אשר ראיתם וכו' לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם, והנה כבר דקדקו כל המפרשים, כי אשר ראיתם וכו' נראה כנותן טעם אל הקודם, ואינו מובן, ועל פי הנ"ל מובן, היינו כי משה אמר להם התיצבו וראו את ישועת י"י בכבודו ובעצמו ולא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, ומתיכן תתבוננו זה, הוא כי אשר ראיתם וכו' לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם הנה היא ישועה עולמית, הנה תדעו שהישועה נעשית על ידי הש"י בעצמו.

ובזה תבין על נכון שכל הנחמות שאמר הש"י לנביאיו על כנסת ישראל הנה הם דברי הש"י בעצמו והם נחמות בטוחות, וככדי שתבין זאת כנסת ישראל, הנה ישלח הש"י מקודם את נביאיו ולא תרצה לקבל מאתם תנחומין, באמרה כיון שהתנחומין

(ג) בילקוט ישעיה שם וכן בפסיקתא פרשה ל' ס"ו ז' מביא ואת על הפסוק נחמו נחמו עמי וצ"ע
(ד) עיין מגלה עמוקות פי' ור"ח ס"ט ע"ב

כזה שוב אין כאן חולאת, רק כי גדר בעדי ולא אצא כו',
הבן

ולפי זה זהו שאמר הנביא בנחמתו נחמו נחמו עמי
(שוב אין מן הצורך לשום סמים תעלה)

ורפואות, רק לנחמות תקופות זאת אחר זאת בכדי
להשיב נפש העיפה, (וזהו שאמר) יאמר אליכם,
(הוא הרופא המומחה הנאמן, הוא היודע אשר אין
כאן שום חולאת, והנה החולה החלש אינו רוצה
להאמין זאת בראותו את עצמו חלוש ככל איבריו,
אזי צריכין להסביר לו הענין כנ"ל, וזהו שאמר גם
ככאן) דברו על לב ירושלים וכו' כי מלאה צבאה וכו',
וכיון שבאת לגדר כזה שוב אין חולאת ואין מן הצורך
להשתדל בסמים, רק להשתדל להשיב הנפש ותהיה
כבריה חדשה.

ויתפרש עוד נחמו נחמו וכו', הדקדוקים כבר
נתבארו, והנראה לפרש [על פי] מה שכתב

הרמ"ע בספר בעשרה מאמרות (חיקור דין ח"א פט"ו) *
בענין ד' חלוקי כפרה (יומא פו) עבר אדם על מצות
עשה ושב לא זו משם עד שמוחלין לו, עבר על לא
תעשה ושב תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, הנה
על לא תעשה מצטרף לתשובה ויום הכפורים, הנה
בעבור האדם על לא תעשה הנה עבר גם כן על מצות
עשה כי אין ריקות נמצא, כי כל התנועות של האדם
בעולם הזה נכנסין תחת ציווי ואזהרה, ואין לך תנועה
בעולם רשות רק או שהוא מצוה או עבירה (כאשר
חקר זה גם כן הרב החסיד בחובת הלכות (עבות
האלקים פי' דיה וכבר התבאר), אם כן בעשות האדם דבר
אשר לא יעשה על פי התורה הנה ביטל גם כן מצות
עשה, כי באותו זמן שפעל העבירה אם לא היה
עושה העבירה היה עושה מצוה כי אין ריקות נמצא,
על כן בעבירת לא תעשה צריכין תשובה (לביטול
מצות עשה) ויום הכפורים (על עבירת לא תעשה),

עד כאן דבריו, וזהו שפירשנו בפסוקי התשובה (הושע
ד ב) שובה ישראל עד הוי"ה אלקיך, רצ"ל הנה
כביטול מצות עשה פוגמין בשם הוי"ה, ובעבירת
לא תעשה בשם אלקיך, ואמר שובה ישראל עד הוי"ה
אלקיך (רצ"ל תשובתך מוכרחת עד הוי"ה אלקיך
שפגמת בשני השמות הוי"ה אלקי"ם, ואמר הטעם)
כי כשלת בעוניך, היינו נכשלת בעון ממש עבירת
לא תעשה ויש בידך לפי זה עון ביטול מצות עשה
ועבירת

מי שאירע לו ח"ו איזה חולי או חולאים מצורפים
והנה משתדלים הרופאים הבקיאים על ידי סמים
מיוחדים לגרש ממנו את החולאים, והנה בהתגברות
ח"ו קדחת החולאת על מזגי הסמים, אז מתייאשים
הרופאים מרפואתו ואומרים צויתו ליה זוודתא,
ביודעם שאין עוד בקופת הרוכלים שום דבר שיוכל
לגרש החולאים כי כבר ניסו הכל, והנה יארע לפעמים
עזר אלקי אחר היאוש ואפילו אחר הגסיסה ח"ו,
והוא שלא כמכע והוא ממש כעין תחיית המתים,
והיינו שמגיע החולה עד שערי מות עד הנקודה
האחרונה שבחיותו רק קיסטא דחיותא, וכיון שהגיע
לידי כך הלך ממנו החולי וכן החולאים וברצון הבורא
ית"ש החייה, הנה לא נשאר אצלו שום חולאת כיון
שכבר הגיע לשערי מות רק שהוא חלש באיבריו
קטמן שגולד, והנה הרופא שאינו בקי, בראותו שהוא
חלוש מאד נותן לו שוב סמים חריפים ולא יועיל,
ואדרבה וכו', והרופא המומחה הבקי, במששו הדפק
ראה יראה שאין כאן שום קדחת ושום חולאת, והנה
בעיניו יראה שהוא חלוש מאד, אזי מבין הוא הדבר
שהחולה בא עד שערי מות עד דכוכה של מות,
וכיון שבא לידי מדה זו אודו מיניה החולאים, והנה
בעזר אלקי שב אליו החיות הנה הוא קטמן שגולד
על כן הוא חלש מאד כתינוק בן יומו, הנה הרופא
הבקי ההוא יאמר לכל העומדים ולהחולה שכבר הוא
בריא ככל איבריו ואין כאן שום חולי, ויצו למנוע
כל הסמים החריפים אך יתנו ככל פעם מעט מעט
מאכלים עריבים ויין מתוק מעט מעט ויעמוד על
בוריו, והנה החולה בשמעו את הרופא באמרו שהוא
בריא לגמרי, הוא בעניו קשה להאמין בראותו חלוש
מאד על החושים ועל כל האיברים, והרופא להיות
שהוא רופא מומחה מסביר להחולה הענין ההוא איך
שכבר היה בתכלית הסכנה ובן מות, ולבעבור זה שוב
נסתלק החולי לגמרי ממנו ובחסדי הש"י נעשה ככריה
חדשה וכקטמן בן יומו על כן איבריו וכחותיו חלושים,
אבל שוב אין צריך לשום סמים רק להשיב נפשו
מעט מעט על ידי מרקחת הטובים ועל ידי יין ישן
(וכיוצא *)

(* הג"ה

דברים האלה פירשתי בדברי המקונן שאמר (איכה ג ו)
במחשכים הושיבני כמתי עולם (וכיון שבאתי לגדר

דומיה ולא היה באפשרי להוציא מן הלב אל הדיבור, ועל כן כתיב גם כן בבני ישראל (שמות ב ט) ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו, וזעקה הוא בלב קול בלא דבור שלא היה להם כחינת דבור, הנה גם אצל ים סוף הגם שיצאו ממצרים עדיין לא נפטרם עד קריעת ים סוף כדכתיב (שם יד ז) ויושע י"י ביום ההוא את ישראל מיד מצרים על כן כתיב גם כן (שם ט) ויצעקו בני ישראל אל י"י עדיין צעקה בלא דבור, כי עדיין היה כח לשר של מצרים לקטרנג (ש"ש תהלים טו ה) הללו וכו' והללו וכו', ולא יכלו עדיין להוציא הדיבור כראוי ונכון כי עדיין היה הדיבור בהעלם, (שם טו) ויאמר י"י אל משה מה תצעק אלי, למה תהיה עוד כזאת צעקה בלא דבור, דבר אל בני ישראל ויסעו, היינו יומשך להם הדב"ר מן הל"ב, וזהו שאמרו במדרש יסיעו דב"ר מלכ"ן וישתלם שיעור קומת השכינה, רח"ל, בנימטריא דב"רו על ל"ב ירושלים וכנ"ל, ואתה תבין

וקראו אליה (ישעי מ ב), לא נודע מהו הקריאה, והנה תירגם יונתן ואתנבו עלה, הנה מפרש

על פי מה שאמרו רז"ל (ויקרא א ג) קריאה לשון חבה הוא לנביאי ישראל, הנה כיון שיבוא הדיבור לירושלים דרך נבואה, הנה הנביא אשר יתנבא למוכה שוב לא תשוב נבואתו ריקם, דהנה זהו הבחנת הנביא, כאשר יתנבא למוכה ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו י"י, כי דבר י"י למוכה לא תשוב ריקם (ע"ן אגרא וכלה שופטים קא. והיה ברכה פ"ה מ"ג).

כי מלאה צבאה (ישעי שם), נראה לפרש כי נתמלא הצבא שלה היינו אותיותיה, שעד הנה היתה ירושלים בלא יו"ד והיתה חסרה בצבאותיה, והן היום תתמלא ביו"ד, ונרמז בתורה (שמות כח כד) אל קצות החשן, ירושלים במילואה ביו"ד בנימטריא קצו"ת, חש"ן בנימטריא משי"ח, יראתי להרחיב הדבור

כי נרצה עונה (ישעי שם), היינו כי מן עוונה נעשה רצון, כי מן תשובה מיראה (יומא פב) נעשית זדונות כשגגות, ומן תשובה מאהבה נעשים זדונות כזכויות ונעשה מן העונות הללו מצות שהם רצונו ית"ש, והנה על ידי זה תתמלא ירושלים, (ת"ז מא) יו"ד מורה על מחשבה ורצון

הנה

ועבירת לא תעשה כנ"ל, על כן תצטרך תשובה לתקן ב' השמות הוי"ה אלקי"ך, וזהו שאמר אחר כך קחו עמכם דברים, היינו התשובה ביודיו דברים, ושובו אל הוי"ה וכו', והדברים ארוכים (ע"ן תשרי מאמר ד סימן ט), והנה ישראל כשקבלו אפופסין (גור דין) על עונותיה"ם הנה נענשו על ביטול מצות עשה ועל עבירת לא תעשה, הנה אחר כך כשקיבלו עונשם בכפלים הנה ינחמם הש"י בכפלים, וזהו שאמר נחמו נחמו עמי יאמר אליכם, הגם שעבירתכם היה רק עבירת לא תעשה פגם בשם אלקים, אף על פי כן בעת הנחמה מניע לכם נחמה כפולה, דברו על לב ירושלים וכו' כי לקחה מיד הוי"ה כפלים בכל חמאתיה, כאשר חמאה לקחה גם מיד הוי"ה, כי בעברה על לא תעשה ביטלה אז גם מצות עשה, הנה לקחה עונש גם מיד הוי"ה ונמצא שהניע לה עונש כפלים בכל חמאתיה, על כן בעת הנחמה נחמו נחמו עמי יאמר אליכם, יגיע לה נחמה כפולה, וקצרתי באמרים

ז) דברו על לב ירושלים (ישעי מ ב), להבין מהו הדיבור על הלב, הנה אומר לך, ירושלים הכונה על השכינה הקדושה כנודע (ע"ן שליב פ"ה), והנה השכינה נקראת רחל (שם), והנה כנלות בעוה"ר היא (ישעי גג ז) כרחל לפני גוזיזה נאלמה, בסוד (תהלים לט ג) נאלמתי דומיה, על כן אין חזון נפרץ לבניה הנעימים ואין נבואה, והנה רח"ל בנימטריא דב"ר ל"ב, והנה כנלות בעוה"ר כשהיא כבחינת נאלמתי דומיה הנה נפרד ונתרחק הדב"ר מן הל"ב, בסוד מה שאמרו (סנהדרין צט.) ללבי גליתי לפומי לא גליתי, ולעתיד במהרה בימינו יתגלה פנימיות הלב אל הפה שהוא דבור, ועל כן במהרה בימינו (יואל ג א) ונבאו בניכם ובנותיכם, וזהו דבר"ו על ל"ב ירושלים, שיתוסף על גילוי הלב גילוי הדיבור, ויהיו כחיבור יחד דב"ר ל"ב, וישתלם שיעור קומת רח"ל היינו דב"ר ל"ב בנימטריא רח"ל (ע"ן ניסן מאמר א סימן י).

ועל פי זה פירשנו דברי רז"ל במדרש בשלח (שמרי טא ה) דבר אל בני ישראל ויסעו (שמות יד טז) יסיעו דבר מלבן, והוא פלאי, ועל פי דברינו הנ"ל תבין, הגם במצרים שהיתה השכינה כחינת רחל עם אבותינו כנלות היה גם כן בסוד נאלמתי

ולמועדים טובים, הנה כל בית ישראל שכרם אתם בזמן המקווה שנת הגאולה במהרה בימינו ופעולתם לפניהם בזמנים העתידיים אחר כך בכל שנה ושנה ששון ושמחה ישינו.

מ) וְלִדְעַתִּי יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ עוֹד, הנה י"י אלקים בחזק יבוא (היינו במדת הדין י"ד החזקה וכמו שכתבתי לך, אבל) וזרועו מושלה לו (כביכול (ברכות ו) פְּרִשְׁוֹת הַתְּפִילִין כּוֹלְהוּ כְּתִיבִי בְּאֲדַרְעֵיהּ (דברים ד ז) כי מי נוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו, (שם ד ח) ומי נוי גדול וכו', (שם לג כט) אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל וְאֵינְךְ), הנה שכרו אתו (השכר שנותן לישראל גם כן אתו הוא בזרועו מבואר בתפילין ומי נוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כ"י אלקינו בכל קראינו אליו הנה מתרנמינו לקבלא צלותיה בעידן עקתיה) ופעולתו לפנינו (וגם הפועל והמעשה שיעשה הוא ית"ש הוא גם כן מבואר בתפילין אשריך ישראל וכו' עם נשע כ"י מן עורך ואשר חרב גאותך וכו' ואתה על במותימו תדרוך, הנה הוא פעולת הש"י מן עזרינו וחרב גאותינו), הנה לפי זה הגם שח"ו מתעוררים הדינים כשזוכר הש"י בזרועו היינו תפילין דמארי עלמא, מתהפך הכל לרחמים וחסד, ואפילו ח"ו אין זכות כל כך לישראל לגרום מיון נוקבין באתערותא דלתתא, הנה יש אתערותא דלעילא על ידי התפילין, וזהו שאמר ישעיה (סג ה) ואביב ואין עוזר וכו' ותושע לי זרועי, היינו התפילין שמבואר שם חביבות ישראל לאביהם שבשמים

ו) זֶה תִּתְּבוֹנֵן מִנְהַג אֲבוֹתֵינוּ תוֹרָה הוּא (אוי"ת תקנ"א) שאין מניחין תפילין במ' באב בשחרית ומניחין במנחה, להורות על דברינו אלה, הנה י"י אלקים בחזק יבא (בתחלה, ואח"כ) וזרועו (היינו התפילין) מושלה לו, על כן מניחין התפילין במנחה שהוא בכל יום מימי החול זמן הדין צלותא דפחד יצחק (מ"ב כו פה), הנה ביום הזה שאנו מצפין לישועה ולנחמה הנה מניחין תפילין לרמוז על זרועו מושלה לו, וזכה תבין גם כן מה שאמרו רז"ל (שבת סט) שבשעת הגאולה במהרה בימינו יצחק אבינו הוא יהיה המניגור והמליץ המוב על ישראל, כי הוא אחוז במדת הנבורה בשמאל כביכול, ושם הם התפילין דמארי עלמא וזרועו מושלה לו.

ח) הנה י"י אלקים בחזק יבוא וזרועו מושלה לו הנה שכרו אתו ופעולתו לפנינו (ישע"י מ י), אין מן הצורך להאריך בדקדוקים כי הדברים אינם מובנים לפי פשוטו, והנה מצאתי ראיתי בספר כסא דוד להרב הגדול חיד"א זלה"ה (ל) מפרש הפסוק בשם אביו ז"ל, הנה י"י אלקים בחזק יבוא, היינו לשפוט תכל בצדק במדת הדין (נראה לי בחזק היינו יד החזקה מדת הדין) אבל, זרועו מושלה לו, זרועו היינו הצדיק (נקרא הצדיק זרועו על פי מה שאמרו רז"ל (במד"ב טו) כל המבקש צרכי צבור כאילו בא בזרועו, היינו לדעתו כאילו בא ומחזיק בזרוע, היינו מדת הדין שמאל נקרא זרוע כדכתיב (ישע"י סב ח) נשבע י"י בימינו ובזרוע עוֹזו, ימין מדת החסד, וזרוע עוֹזו מדת הדין שמאל, אם כן הצדיק הממתיק מדת הדין נקרא זרועו, נ"ל), אם כן וזרועו היינו הצדיק מושלה לו, כי (ש"ב נג א) צדיק מושל ביראת אלקים ומבטל הדין, הנה שכרו, (של הצדיק), אתו, על שמציל את ישראל, ופעולתו לפניו, על שביטל הדינים והמתיקם בחסד ורחמים, והרב חיד"א בשם עצמו מסיים, הנה שכרו אתו, שכרו של הצדיק אתו בזמן שהוא שמבטל הדינים, וכאשר התעורר רחמים על ישראל, ופעולתו לפניו, כי בזמן וביום שהוא שנעשה הנם על ידי הצדיק בריוח והצלחה, כן הוא בכל שנה ושנה בזמן שהוא מתעוררים שערי רחמים כמו ביום הנם, הנה פעולתו של הצדיק לפניו הוא, לקמיה שדינן בכל שנה ושנה, עד כאן לשון הרב הנ"ל בקצת תוספת ביאור שכתבתי מדעתי

ו) לְפִי זֶה הוּא הַנְּרֻצָּה לָנו לְבִשְׂרֵנוּ בְּנַחְמָה הַלּוֹז. דהנה הימים המקווים לישועה ימי בין המצרים, ובפרט יום שנולד בן דוד, הנה כעת הם ימי התנברות הדינים על שונאי ישראל (איכה א א) כל רודפיה השיגוה וכו', והנה הצדיקים על ידי תפלתם ובכיתתם לפני הש"י מבטלים וממתקים הדינים בחסד ורחמים, וכאשר יתמתקו לנמרי במהרה בימינו ויהיה התעוררות הגאולה, הנה לא די שבשעת הגאולה יהיו אלו הימים לששון ולשמחה, אלא אפילו בכל שנה ושנה יהיו נפתחים שערי הרחמים בימים ההם בזמן הזה, ויהיו הימים האלה לבית ישראל לששון ולשמחה

נחמה ב

(א) ותאמר ציון עזבני הוי"ה ואדני שכחני (ישעי' מט ט), הנה להבין הכפל הוי"ה ואדני גם אומרו בהוי"ח לשון עזיבה וכאדני שכחה, הנה יש לפרש, (פסחים ג) הוי"ה הוא שם הנכתב ואינו נזכר רק במקדש, ואדני הוא שם הנקרא (שמות ג טו) זה שמי וזה זכרי, הנה יש לפרש, ותאמר ציון עזבני הוי"ה לגמרי ח"ו, כי אין אני מזכיר אותו כלל בגלות, אבל שם אדני שאני מזכירו, הנה הוא שכחני.

(ב) ויתפרש עוד למשכילים, (פרעה שכיד סיג) ציון רמז ליסוד דמלכות, כנסת ישראל אומרת עזבני הוי"ה בהעדר היחוד זה כמה, ואדני הוא כל שיעור קומת המלכות שכחני, כי בעוה"ר כבר נשכה ממנה תענוג היחוד שהיה לה בנקודת ציון הוא יסודה, ובהפלגת תמרוניה דיברה בהפלגה כאשר אלמנה שמתייאשת זה כמה שנים מלהנשא לבעל, ואינה מעלת על לכה התענוג שיש לאשה בהתחבר עמה הבעל, ואי אפשר להרחיב הדברים

(ג) הן על כפים חקותיך (ישעי' מט טז), יש לפרש על פי מה דאמרו רז"ל במדרש (פרד"א פמ"ה) חמשה כפולות דמנצפ"ך רמוזות הגאולות, כפולות הכפ"ן בהם נגאל אברהם אבינו מאור כשדים נאמר לו (בראשית יב א) ל"ך ל"ך מארצך וכו', וכפולות המס"ן נגאל יצחק מפלשתים כמו שנאמר (שם כו יז) לך מעמנו כי עצמת ממנו מא"ד, וכפולות הנוני"ן נגאל יעקב מעשו ולבן (שם לב יב) הצילני נ"א מיד וכו', וכפולות הפאי"ן נגאלו ישראל סמצרים (שמות ג טו) פק"ד פקדתי אתכם, וכפולות הצדי"ן נשמר לגאולה האחרונה במהרה כימינו (ירמי כג ה) צמ"ח צדי"ק, והנה תיכף בגאולה הראשונה דאברהם גאולת הכפ"ן היתה החקיקה בשביל ישראל, שאמר לו הש"י לך לך וכו' ואעשך לגוי גדול (רשי' בראשית יב א עמי ר"ה טו) כאן אי אתה זוכה לבנים וכו', והנה אי אפשר לומר עיקר הכמחה על ישמעאל דהרי נאמר (בראשית כו יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, ואי אפשר לומר על עשו זרע יצחק דהנה כתיב (בראשית יב ב) ואעשך לגוי גדול וכעשו כתיב (ירמי מט טו) הנה קמן נתתיך בגוים וכו',

(***) עין לקוטי תורה להאר"זיל ישעי' שם

ואם כן על כרחך הכונה על ישראל בלבד, ואיך תאמר ציון עזבני ושכחני, ולפי זה זהו פירוש הכתוב, ה"ן על כפ"ם חקותיך (בלשון יוגי שבת לא.) קורין לאח"ת ה"ן, והדברים עתיקין בסוד הוי"ד במספר הקדמי בגימטריא ה"ן, הוא סוד חקיקת המחשבה הקדומה בסוד הוי"ד (תיז מא) והבן), ואמר ה"ן, אותך בלבד ביחודי, על כפ"ם חקותיך, היינו עוד בגאולת הכפ"ן חקותיך, ואיך תאמר ציון עזבני ושכחני

חומותיך נגדי תמיד (ישעי' מט טז), אמר עוד לראיה שבדואי אין שכחה, דהנה רוב תיבות חומ"ה חומ"ת במקרא הם חסירים ו', מה שאין כן חומ"ת ירושלים מלא ו', ולרמז בא חומ"ת בגימטריא תמיד, להורות כי מעולם לא פסקו חומ"ת ירושלים, והגוים נדמה להם שמהרסים אבל באמת נגזזו מן העין, ואמרו בזהר (תיז רב) אשר הן גם היום כאשר ימלא האדם עיניו בכוף (פ"ך נכתב אצלינו פ"ך כך) דאי"ק מנין ירושלים בלא ו' ומילוי פ"ך היינו ירושלים ביו"ד) יראה כל חומת ירושלים, וזהו שאמר לראיה שלא שכחתי, כי הנה חומותיך דייקא הם לנגדי תמיד, מה שאין כן חומת אחרים במקרא

(ד) ואמרת בלבבך מ"י ילד לי את אל"ה (ישעי' מט טז), כבר ידעת (תיז טז.) מ"י נקרא עולם התשובה, אל"ה הם הו' קצוות, מ"י עולם התשובה בינה מיילד את אל"ה היינו הקצוות ד"ה, וככה תתבונן באדם הגשמי שעל ידי התשובה נולדים בו המדות היינו יראה ואהבה וענפיהן, ואמר עוד ואני שכולה וגלמודה, בהעדר המוחין ח"ו, ואל"ה מ"י גד"ל סוד מוחין דגדלות הנשפעין על ידי מ"י כידוע מסוד היניקה ועיבור ב', וכל הבחינות הללו המשכי יתבונן בתשובת האדם להש"י, הבן

(ה) שאי סביב עיניך וכו' ח"י אני וכו' ותקשרם (כל"ה ישעי' מט יח), בפסוק הזה יש ח"י תיבות, זהו שאמר ח"י אני נאום י"ו, התבונן מאמר החתן להכלה (שה"ש ו ה) הסבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני וכו', ורצ"ל דמיון החתן המשתוקק מאד אל הכלה ואי אפשר לו למלאות המבוקש שעדיין לא הגיע זמן החיבור והיחוד, הנה מבקש ממנה הסבי עיניך מנגדי וכו', שלא תתראה בפניו כיופי עיניה, שהם הרהיבוני, ואי אפשר לי למלאות המבוקש להיות יחודא

(ז) קרוב מצדיקי מי יריב אתי נעמדה יחד וכו' (ישעי נ ח), עיין מה שפירשתי פירוש הפסוק במאמר (ו) בתולה במחול (אות ד') (דיה וזהו שפירשנו) אין מן הצורך לכפול

(ח) כה אמר יי' אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי וכו' (ישעי נ א), מהראוי להתבונן, הנה דברי הנבואה הזאת כאו לדבר על לב כנסת ישראל שלא יעלה על לבם שכבר נשכחו מן לב דודם, כדרך אשה גרושה מאישה אשר שוב אין לה חלק ונחלה בבית אישה, וכדרך העבד שמכרו רבו לאחרים אשר אין לו שוב שייכות לרבו ראשון, הנה באת הנבואה לדבר על לב כנסת ישראל שאין כאן גירושין ואין כאן מכירה, ולפי זה הוה ליה למימר איזה ספר כריתות אמכם אם שלחתיה, היינו אם כסברתכם ששלחתיה איה הספר כריתות, מה שאין כן כעת באומרו אשר שלחתיה, משמע דבאמת היה שילוחין וגירושין רק ששואל הש"י איזה ספר כריתות, וזה אינו שאלה דלענין הדין האשה כיון שקיבלה גיטא אפילו נשף ונאכד הגט אחר כך היא מגורשת, וכן קשה כפיא דקרא או מי מנושי אשר מכרתי וכו' הוה ליה למימר אם מכרתי וכו', הבן, ונראה לפרש דהנה דברי הנבואה קשיין אהרדי, דבכאן נאמר איזה ספר כריתות אמכם וכו' הנה משמע שלא היה גירושין, וכירמיה (ג א) נאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ד', משמע שהיה באמת גירושין, וכן דרשו חז"ל (יומא פו) גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שכתורה שנאמר הן ישלח וכו', וכן אמרו רז"ל במדרש כשחרב בית המקדש השליך הקב"ה גט פטורין לכנסת ישראל (לא ראיתי המדרש הזה אבל מצאתיו בספרי המחברים).

ויש לפרש כל הענין הזה על פי מה שהקשו הראשונים, דהרי נשאלו חז"ל (ביר יא ו) האין הש"י מוריד גשמים כשבת ומוציא מרשות לרשות, ותירצו חז"ל כל העולם רשותו של הקב"ה והוה כמטמלל בחצירו ממקום למקום, והנה הקשו המחברים הראשונים, לפי זה איך מהני השלכת הגט (שאמרו במדרש הנ"ל) הלא הוה כמשליך גט לאשה כחצרו דלא הוה גט, ותירצו דצריך לומר דהקנה להם הש"י מקום

יחודא שלים עד זמן הגאולה האחרונה, ואמר הנביא, הן היום בזמן הגאולה כה מאמרו שאי סכיב עיניך וכו' ח"י אני וכו' כבר אני בסוד ח"י, הוא סוד רב טו"ב הגנוז, כשהטו"ב הוא ר"ב היינו שנתגדל הוא סוד ח"י, והנה מן תיבת ח"י עד סוף הפסוק תיבת ככל"ה הם עשרה תיבות, הנה י' פעמים כל"ה בתנ"ך, השלמת שיעור קומתה אור הלכנה כאור החמה, אז הוא סוד ח"י בצדיק יסוד עולם (במדבר י"ז) ועתה יגדל נא כ"ח אדני, דהיינו בהשלמת קומתה בעשר [ספירות] וחיבור ח"י אליה הרי כ"ח יגדל נא כ"ח, והבן יגדל ביו"ד רבתי

(ו) מהר"ו בניך וכו' (ישעי מט ז), יש לפרש (ה) הניצוצין המפורזים עוד מו' מלכין קדמאין אשר הם מסוד כ"ן והם מסוד עולם החורבן וההריסה וכשכיל זה ישראל מפורזים בד' כנפות הארץ, להעלותם מן החורבן להאיר עליהם מסוד מ"ה החדש, וזהו מה"רו בני"ך, רצ"ל הב"ן שלך השייך לשורש נשמתך להעלות, תתן להם מה"ר ומתן מסוד מ"ה, ובהעמיק עוד, כאשר תדקדק התחיל בלשון רבים מהר"ו ומסיים ביחיד בני"ך, אך הניצוצין המשוקע דב"ן כהיותו עדיין בתוך הקליפות בחורבה אינה כסוד הציור להיות כלי, וכאשר יושפע סוד התיקון דמ"ה יעלה כסוד המחשבה בציור הוא סוד אות י' הוא דמיון ציור הכלי (עיין בספר שערי גן עדן) (שער האותיות אות ר) והבן סוד הכתוב (וכריס א טו) עלה ר"ש, ויהי רצון שלא יאמר פיננו דבר שלא כרצונו), וזהו שאמר מהר"ו בני"ך, רצ"ל הב"ן שלך השפיע להם על ידי מעשיך להעלותם כסוד מ"ה ויתהוו לציור סוד אות ר', וזהו מהר"ו יתהוו מ"ה ר', וכזה תבין מה שקרא שלמה בעת הילוכו (זח"ג קיב) למקום החורבן דהרי חשך (ישעי כו יא) יי' רמ"ה ידך כל יחזיקו, ויש להתבונן לפי זה הגם שכל נשמה מישראל יש לה סגולה מיוחדת לניצוצין מיוחדים, עם כל זה כאשר ישראל הם באחדות ועושה המצות בשם כל ישראל יוכל להעלות גם הניצוצין השייכים לשורש נשמתם, וזהו מהר"ו לשון רבים על כי מומל הדבר למחר להעלות בני"ך אפילו ניצוצין המיוחדין ליחיד פרטיי כשתעשה כזאת, אזי (שם מט ז) מהרסיך ומחריכיך ממך יצאו, כי יתכמל החורבן וההריסה וישמח יי' במעשיו.

(ד) עיין עץ חיים שער י פרק א

ואם כן לפי כל הנ"ל זה מאמר הנביא מפי הש"י, מה שחשבתם ענין שילוחין כדרך איש ואשתו, אין כאן שילוחין שהגם אינו גמ כי כל העולם חצרי, ושוב מה שחשבתם ענין מכירה כדרך האדון לעבדו, אדרבא כביכול מחויב אני לפדות אתכם, כן יעשה הש"י במהרה בימינו אמן.

(ט) **והביאו** בניך בחצן (ישעי' מט כב), פירשו בו (ישעי' ופצוחות) זרוע או כנף הבגד, ולכל הפירושים מהראוי להתבונן למה אמר לשון חצן, ונראה דהוא לרמוז מה שכתב האר"ז (ל) (פרעי' ש"ט סופ'ד) כל הגאולות הקודמות היתה הארת הגאולה על ידי מדת הו"ד, על כן כל הגאולות היה סיבת הגאולה על ידי אשה (כי איהו בנצ"ח ואיהי בהו"ד), גאולת מצרים, הסיבה הראשונה להגואל על ידי בתיה בת פרעה, (בבל, בעת אשר פתר דניאל לבלמשצר שיופסק מלכותו וקרא לו הכתב של המלאך, הנה כתיב שם (דניאל ה י) מלכתא לקבל מילי מלכא ורברבנוהי לבית משתיא עללת, ענת מלכתא ואמרת וכו' איתי גבר במלכותך וכו', (שם יב) כען דניאל יתקרי ופשרה יחווה, הנה היתה הסיבה על ידי אשה (שם ג) וביה בליליא קמיל בלמשצר ונפסק מלכות בבל, נ"ל), מדי, על ידי אסתר, יון, על ידי יהודית מבני החשמונאים, ולעתיד לבא במהרה בימינו (תהיה הגאולה נצחיי"ת במהרה בימינו) תהיה הארת הגאולה על ידי מדת נצ"ח (ותהיה הגאולה בבחינת דכורא, על כן כל השירות היו בלשון נקבה ולעתיד לבא (ישעי' כו א) ביום ההוא יושר הש"י הו"ה לשון זכר, נ"ל) ותהיה גאולה נצחית במהרה בימינו, זה תוכן דברי האר"ז בקצת תוספת ביאור שכתבתי לך, לרמוז זה נאמרה הנבואה והביאו בני"ך (זכרים) בחצ"ן (לרמוז על נצ"ח), אבל ובנותיך על כתף תנשאנה, מצורפים אל הזכרים ושוב לא יהיה התחלת הגאולה על ידי נוקבא כמאז ומקדם, רק הנקבות יהיו מצורפים לגאולה ושמחת ישראל, לרמוז זה תמצא ההפסדה שאנו נוהגים לקרותם בצבור הם מן כל ספרי הנבואה, רק נחום צפניה חגי אין בהם הפסדה, ראשי תיבות הג' נביאים הנ"ל נצ"ח השמור לעתיד לצורך הגאולה הנצחית במהרה בימינו אמן.

מקום בחצרו, והוא דוחק לומר כן והוא רק דרך פלפול, וגם על פי הדין אי אפשר לומר כן וכי יש קניה בעל כרחך הלא בודאי לא ניהא להו קניה כזאת, ומה שנראה לי הוא, דבלא זה קראי קשיין אהדדי כמו שכתבתי לך דהרי ישעיה אמר איזה ספר כריתות, וירמיה אמר הן ישלח וכו', אלא על כרחך צריך לומר דהגירושין כביכול לא היה אלא לפנים בכדי שיהיו מתייראים ממתד הדין, ובאמת אין כאן גירושין כיון דלא שלחם מביתו, דהשליך את הגם בחצרו כביכול ולא קנתה כנסת ישראל את הגם, דהרי כתיב (דברים כד א) ושלחה מביתו דייקא, וזהו שאמר ישעיה אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי מביתי, דכל העולם ביתי וחצרי, ואין כאן שילוחין מביתי ומעולם לא הקניתי להם מקום בחצרי, (עיי' מה שכתבתי במאמרי השבתות (מאמר ז סימן ה) בפסוק (תהלים קד מד) מה רבו מעשיך ד' וכו' מלאה הארץ קנייך ותבין)

ואמר עוד הנביא (ישעי' שם) או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הנה זולת מה שדקדקנו לעיל הנה עוד יקשה מה שייכות נושה למכירה, הוה ליה למימר מי מלוקחים או מקונים אשר מכרתי וכו', ונראה לי לדרוש על פי מה שאמרו רז"ל במשנה ערוכה (גסין מג) המוכר עבדו לגוים או לחוץ לארץ יצא לחירות, והנה הש"י מקיים תורתו וכמו שכתבתי לעיל, והנה מכרנו לגוים ולחוץ לארץ בודאי כביכול מחויב לפדות אותנו אפילו אין בידינו זכות, כענין דמתני בברייתא (שם) אפילו עד עשרה בדמיו אפילו עד מאה בדמיו, הנה בטוחים אנחנו בד' אלקים אמת ותורתו אמת שיפדה אותנו בודאי, אבל הדין הזה הוא דוקא בקנה ומכר, אבל גבאו הבעל חוב בחובו אינו מחויב הרב לפדותו, והנה לפי זה זהו שאמר הש"י על ידי נביאיו (ישעי' מד ה) אל תפחדו ואל תרהו, כי כביכול מחויב אני על פי התורה לפדות אתכם כי מכרתי אתכם לגוים ולחוץ לארץ, ושמא תאמרו אפשר גבה אתכם הבעל חוב בחובו, זהו שאמר הש"י או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, למי הייתי חייב שיגבה אתכם בחובו, ואם כן אין כאן רק מכירה פשוטה על כן כביכול מחויב אני לגאול אתכם במהרה בימינו,

נחמה ג

(א) ענייה סוערה לא נוחמה (ישעי נב יא), דהנה ניחמו חבירי איוב לאיוב (איוב לו ט) כי על כל זה בחרת מעוני, (ואמרו רז"ל (בב קסז). קשה עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות שאמר איוב (איוב י ט) יד אלקי נגעה בי, (שמ"ד כג ט) כמה לקו באצבע (במצרים) עשר מכות, אמור מעתה מה שאמר איוב יד אלקי וכו' היה נ' מכות, ועם כל זה אמרו לו כל זה בחרת מעוני), והנה אמר הנביא, ענייה, כיון שכנסת ישראל בגלותא ענייה, הנה היא סוערה לא נוחמה, כמו שהיה באפשרי לנחם יסורי איוב, וזאת אין לה מנחם, (ישעי שם) הנה (לזאת) אנכי מרביץ בפורך אבניך ויסדתיך בספירים, כל כך תגדל עשרך עד שיסודי בנין ביתך שדרכן להיות אבנים פשוטים הנה יהיו של פוך וספירים אבני נזר יקרים

הגה יש לי רמז, פו"ך (וספיריים היינו ב' פעמים) ספיר ספיר בגימטריא תת"ו, מנין התיבות שישנן בשני בתי התפילין תפילין של יד ותפילין של ראש.

(ב) ושמתי כדכד שמשותיך וכו' וכל בניך למודי י"י וכו' (ישעי נב יב), אמרו רז"ל בבתרא (ע"ה) (מהו כדכ"ד) ה' פליגי בה תרין אמוראי בארעא יהודה וחזקיה, ותרין מלאכי ברקיע מיכאל וגבריאל, חד אמר שה"ם וחד אמר ישפ"ה, אמר הקב"ה ליהוי כדן וכדן, (הוא לשון כדכ"ד כדן וכדן כן פירש הרשב"ם), הנה כל משכיל משתומם על המראה, דהנה הש"י אמר לישעיה אשר ישום כדכ"ד (בשערי ירושלים), והאמוראים פליגי בדורות אחרונים מהו כדכ"ד, הנה איך נאמר דלבעבור זה שמה כדכ"ד לשון כדן וכדן כי יסכים הש"י לדברי שניהם, הדבר הזה אי אפשר להלום, וגם הנה אמוראי איפלו קודם שאמר הש"י כדן וכדן על כרחך היה לכל אחד ואחד איזה סברא לדבריו ומהו סברתם, ואומר לך על פי אשר כתבתי (מצי תעלומה) בגמרא ברכות (ח) על מאמר חז"ל מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, דקשה מהו הנרצה באומר אין לו להקב"ה בעולמו

וכו' הרי כל העולם ומלואה שלו, ונס מהו הנרצה אומרו בלב"ד.

ואומר לך, ידוע ה' דכל פרי מעשינו בעולם הזה לגרום היחוד העליון בעולם האצילות על ידי תורתנו ועבודתינו, הוא יחוד יסוד (צדיק עם) מלכות כידוע, ועל כן נכרתו תקע"ו בריתות על התורה, מ"ח בסיני מ"ח באהל מועד מ"ח בערבות מואב (כמבואר במסכת סוטה לו) סך הכל קד"ם, וכו' ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ד' פעמים קד"ם תקע"ו מנין יסוד מלכות, והנה ד' אמות שהאדם עוסק בהן בתורה (דפחות מד' אמות לא נקרא בית *) לענין מוזה ובתי ערי חומה ועורכי המלחמה) הנה ד' על ד' הם (כידן ספחים ה"ה), כ"ד פעמים כ"ד תקע"ו ספחים, לרמוז היהוד הנ"ל הנעשים על ידי התורה, וגם העבודה הנה (ובתים טב.) בבית שני קרא אשכחו ודרשו והרחיבו שיעור המזבח עד שנעשה מקום המערכה כ"ד אמות על כ"ד אמות סך הכל תקע"ו אמות, מנין היחוד הנ"ל הנעשה על ידי העבודה, ומיום שחרב בית המקדש הנה התורה עומדת גם במקום העבודה (כי ע"י מנחת ק.) כל העוסק בתורת עולה כאילו וכו') ומהראוי לזה שילמוד להלכה הלכות הקרבנות, על כן אנו אומרים פרק איזהו מקומן (ובתים פ"ה) שאין בו חולק (ע"י טו"ה סימן ג' בב"י ד"ה וכתב הרא"ה), וזהו שאמרו מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד דייקא

הגה יש לומר זהו הבשורה שבישר הש"י את ישראל על ידי הנביא ושמתי כדכ"ד, הגם שבגלות לא היו יכולים ישראל לגרום היחוד העליון על ידי עבודת המזבח שהיא ברמז כדכ"ד היינו כ"ד פעמים כ"ד, אף על פי כן תועיל להם לגרום היחוד ד' אמות (על ד' אמות) של הלכה בלבד, בזכות זה יזכו שיקבעו בשערי ירושלים אבנים טובות גדולות וזה שםם אשר יקרא להם הש"י או כדכ"ד, לרמוז היחוד העליון שנרמו ישראל על ידי ד' אמות של הלכה גם בימי ענים בגלות, והנה על כרחך יש להאבן המזב במציאות בעולם ונקרא באיזה שם בכתבי קדש כי (קאלת א ט) אין כל חדש תחת השמש, רק לעתיד ישתנה שמו יקרא אותו הש"י בשם כדכ"ד ממעם הנ"ל לרמוז היחוד כ"ד פעמים כ"ד, והנה פליגי אמוראי איזה

הוא

(ה) ע"י כסלו טבת מאמר ה ס"ד, ד, ע"י אגד"פ ס"י קסא
 (ז) ד' אמות על ד' אמות הם כ"ד ספחים על כ"ד ספחים
 * טובה דף ג ע"א
 (ח) ע"י מגלה עמוקות לר"ה ד"ה תקעו (דף טו)

בחכמתם איזו מן האבנים יכנו בשערי ירושלים ויסגא שלמא בעלמא באמור הש"י ליהוי כדין וכדין, עיין שם עוד בדברי הרב הנ"ל.

ולדרבינו תתבונן הימכ דרשתם ויל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, דידוע (וה"ג קפו) מדת היסוד צדיק נקרא שלום (שבת קנב). משים שלום כבית) בין יסוד דדכורא בין דנוקבא נקרא שלום, והנה אותן התלמידי חכמים איפלנו אי שה"ם דגא דיוסף שלום עלאה, או ישפ"ה דגא דבנימין שלמא תתאה, אמר הקב"ה ליהוי כדין וכדין נגד תרין שלומין, הנה התלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, הכן הדבר, וראיתם מתוקה מדבש, מדכתיב וכל בניך למודי י"י ורב שלום בניך וקשה מה שייכות יש לזה הפסוק אחר הפסוק ושמתי כדכד שמשותיך וכו', וגם מהו למודי י"י למודי תורת י"י מיבעי ליה, וגם מה הוא ורב שלום בניך הנה בניך השני מיותר כנ"ל, וגם על כל פנים הוה ליה למימר ורב שלום לבניך, אלא על כרחך הכונה שם כדכד פירושו גם כן כדין וכדין, היינו עם היות אשר האבן הטוב יהיה שמו כדכד ממעם הנ"ל כ"ד פעמים כ"ד מנין היחוד שגורמים ישראל בתורתם, הנה התנבא עוד ישעיה מה שיהיה כדור אחרון, אשר לפי זה הטעם יפלנו אמוראים בדבר הזה וכל אחד יאמר מלתא בטעמא, אזי יאמר הקב"ה יהיה כדין וכדין, והוא הנרמז גם כן בתיבת כדכ"ד, וזהו שהסמיך וכל בניך למודי י"י, כביכול ילמדו את הש"י שימכים עמהם ליהוי כדין וכדין, ורב שלום בניך, שעל ידם מתרכבה מדת השלום שהם יהיו הבונים בשה"ם וישפ"ה תרין שלומין, הכן הדבר ותתן מעדנים לנפשך.

ג) וכשבאנו לכלל הדברים הנ"ל לא אכחיד את אשר קדם מאמרינו בחידושים על המשניות (והיה ברכה פ"ה) בענין מה שאמרו (ברכות ל:) חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו את לבם למקום, וכתבו תלמידי רבינו יונה שעה דוקא (ודבריהם מוכרחים בנמרא), והנה מהראוי להבין למה שעה דוקא הכנה לתפלה, וגם נדייק למה אמר התנא לשון למקום, ועל פי דברינו הנ"ל נבין, דהנה המקום הקביעות לתורה ולתפלה הוא בחינת כדכ"ד, היינו כ"ד פעמים כ"ד בנימטריא תקע"ו הוא סוד היחוד כנ"ל, והנה הכנה לתפלה

בזמן

הוא האבן טוב אשר יעמידוהו או בשערי ירושלים ויקראו שמו כדכד, והנה אקדים לך, כבר ידעת (והיא קנב) יוסף נקרא צדיק הוא מרכבה למדת יסוד צדיק יסוד עולם, ובנימין נקרא גם כן צדיק (היינו בחינת צדיק תחתון) מין נוקבין דנוקבא מלכות כידוע, והנה האבן טוב שה"ם הוא האבן של יוסף (שהיה קבוע בחושן) והנה יוסף הוא הרמוז ליסוד עולם מין דכורין דדכורא, וישפ"ה הוא האבן הטוב של בנימין הצדיק מין נוקבין דנוקבא, והנה ידוע ישראל על ידי תורתם ומעשיהם הטובים מעוררים המין נוקבין דנוקבא מלכות, ועל ידי זה בא המין דכורין דדכורא יסוד צדיק אשר הוא תכלית המכוון, הבן.

ובהא איפלנו הנהו תרי אמוראי, כיון שהש"י קרא שם האבן הטוב שיקבע בשערי ירושלים כדכ"ד, הוא ממעם היחוד שגרמו ישראל, הנה חד אמר מסתמא יהיה זה האבן טוב שה"ם (לזה יקראוהו כדכ"ד ויעמידוהו בשערי ירושלים), שזה האבן של יוסף הרמוז למין דכורין דדכורא יסוד צדיק, שזה הוא תכלית המכוון שנגרם על ידי ישראל השפעות טובות לכל העולמות, הבן מאד, וחד אמר נקרא ישפ"ה אבן של בנימין הרמוז למין נוקבין דנוקבא מלכות, שזה הוא שמעלים ישראל על ידי מעשיהם, מה שאין כן מין דכורין דדכורא בא אחר כך ממילא מלעילא, והבן, אמר הקב"ה ליהוי כדין וכדין תרווייהו קשום, יצא להם הדרשה הזאת דהנה כתיב אחר כך וכל בניך למודי י"י ורב שלום בניך, ודרשו חז"ל מזאת (ברכות סד.) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם דכתיב וכל בניך וכו' ורב שלום בניך אל תיקרי בניך אלא בוניך, והנה יש להתבונן גם כן מהיכן יצא להם לדרוש אל תיקרי, והנה ראיתי בספר אהבת עולם מהרב הגדול האלנזי זלה"ה*, שכתב שיצא להם מסמיכות זה הפסוק וכל בניך וכו' לפסוק שלמעלה ושמתי כדכ"ד וכו', ואמר הקב"ה ליהוי כדין וכדין (ויבנה שתיהן בשערי ירושלים), הנה שאמר הסניד מראשית אחרית לישראל על ידי ישעיה וכל בניך למודי י"י (כביכול ילמדו את הש"י ויאמר הש"י ליהוי כדין וכדין, הבן נראה לי) ורב שלום בניך, הנה בניך השני מיותר, אבל הוא הרמוז בוניך, שהסמה יהיו הבונים, היינו התלמידי חכמים יהיו הנגזרים

* עמוד תורה דרוש ג דף יח

הוא רחום וכו', אוי) ורב שלום בניך, יושפע להם רב שלום, היינו שלו"ם במ"ם רבתי מנין י"ג פעמים חס"ד מן י"ג תיקוני דיקנא, כולם ישפיעו רב שלום לבית ישראל, וזהו גם כן רמז דברי חז"ל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, היינו משפיעים אל העולם שלום רב, וזהו שאמר מרבי"ם שלו"ם, הבן

(ז) וירמזו עוד וכל בניך וכו' ורב שלום וכו', עיקרה של התשובה היא לימוד תורה לשמה (אחר החרטה והיודוי על העונות), כמו שאמרו רז"ל (ויק"ר פה א) היה רגיל לקרות דף אחד וכו', והנה הגם שהתשובה מועלת בכל עת, עם כל זה ימים המסוגלים הם (מביע אופן רג) מראש חדש אלול ז) עד יום הכפורים, והם התקל"ו שעות מנין שלו"ם ר"ב היינו במ"ם רבתי כנ"ל, והנה כשלומד תורה לשמה בימים הללו הוא התעוררות לגאולה, (וזהו תלמידי חכמים מרבי"ם שלו"ם בעולם, והבן), וזהו שאמר וכל בניך למודי ד' דהיינו שיומדין תורה לשמה, ורב שלום בניך כשעוסקין בשעת ר"ב שלו"ם היינו בימי רצון כנ"ל, הנה מעותדים לגאולה כאמור שם (מגלה עמוקות אופן קעב)

(ח) וירמזו עוד וכל בניך וכו', וכ"ל לשון תשוקה מלשון (תהלים פד ג) כלתה נפשי, והנה באיתערוותא דלתתא איתער עובדא לעילא, כשישראל בנהא דמלכא ומסרוניתא מקיימים התורה ומצות בתשוקה נכבדת אוי נורמים התשוקה ביחודא שלימים באורות עליונים, כי מעשיהם יהיו קישוין לשכינה שבהם מתקשטת ובאה לפני המלך לפני דייקא (זח"ג יג) חוי במאי ברא אתינא לקמך דייקא, פירוש שיהיה יחודא שלימים, וכזה יתפרש וכ"ל בניך (רצ"ל התשוקה של בניך) לימודי י"י (ר"ל כביכול הם מלמדים את השם הוי"ה ית"ש שיהיה תשוקת הוא"ו לה"א (זח"א כז) הם זעיר ונוקביה, והן למעלה נתרבה היחוד ברבות הטובה מן יו"ד לה"א (שם) הם אבא ואמא), ורב שלום בניך (וגורמים שיהיה מדת השלום יסוד צדיק בסוד ר"ב מוכ"ך), כאשר תבין פי' הפסוק (היא כס יב) ובידך לגדל ולחזק לכל, שלא יהיה שלום קטיעא, והבן, וכבוד אלקים הסתר דבר, והשם הטוב יכפר.

וגם כן יתפרש לדרך זה שיהיה שלום רב, כבר ידעת יחוד אותיות הוי"ה על אדנ"י בכפל אות על

אות

בזמן הוא גם כן כמו כונת המקום כנ"ל, והנה אמרו בירושלמי (ברכות א א) ובתוספתא *), בשעה יש כ"ד עונות, ובכל עונה כ"ד עתים, נמצא יש בשעה כ"ד פעמים כ"ד עתים, הוא גם כן כמו המקום כדכ"ד תקע"ו, הכונה אל היחוד כנ"ל כמו המקום שהיא לכונה הנ"ל, וזהו שאמרו חסידים הראשונים היו שוהים שע"ה (דייקא) כדי שיכוונו את לבם למקום ויש אתנו הרהורי דברים בענין איסור העברת ד' אמות ברשות הרבים בשבת, דהיינו הן ואלכסונן, דהיינו ד' על ד', והלכתא גמירי לה, ואין כאן מקומו להאריך הענין, (עיי' בסלו שבת מאמר ה סימן ד)

(ד) עוד אומר לך, ושמתי כדכ"ד שמשותיך, כ"ד פעמים כ"ד בגימטריא ב' פעמים רפ"ח ניצוצין, גם ח' פעמים חס"ד, והמשכיל יבין

(ה) עוד ושמתי כדכ"ד, היינו כ' פעמים כ' ד' פעמים ד' בגימטריא ב' פעמים יצח"ק, שהוא (שבת פס) יהיה המליץ לעתיד על ישראל, ובגימטריא שמא"י הל"ל חסד וגבורה קראן הזהר (ח"ג עג) אבהו דעלמא, רמזתי למשכילים

(ו) וכל בניך וכו' ורב שלום בניך (ישעי נד יג), יתפרש ברמז נכון, וכ"ל הוא לשון מדה מלשון (שם מ יב) וכל בשליש, וכן הוא בלשון הש"ס (שבת ד) לכי תיכול עלה וכו', והנה כתיב (זכרים כה ט) והלכת בדרכיו (שבת קלג) מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון וכו', וכן הוא בכל הי"ג מדות (עיי' בתומר דבורה להרמ"ק ז"ל), ואקדים לך עוד, אית שלום ואית שלום רב, והסוד של שלום רב הוא לחשוב ס' של שלום רבתי, היינו ס' רבתי דאי"ק בגימטריא ת"ר, הנה אז יעלה מספר תיבת שלו"ם התקל"ו, מנין י"ג פעמים חס"ד, היינו השפעת חסדים מן י"ג מדות של רחמים י"ג תיקוני דיקנא דאריך (עיי' כל זאת במגלה עמוקות פרשת מקץ ו), והנה כאשר אנחנו הולכים בדרכיו לכוין מדותינו כעין המדות של הבורא כביכול, אזי מושפע לנו הי"ג מדות דתיקוני דיקנא י"ג פעמים (חסד) סוד ר"ב שלו"ם כנ"ל, וכזה יתפרש הפסוק וכ"ל בניך (היינו המדות של בניך) לימודי י"י (כשהם מלומדים מן הש"י מה

(1) לא מצאנו, ועיי' שם וישב גו ע"ד, פנחס מה ע"ד, ואתחנן אופן קעב.

(2) היינו מיום ב' דראש חדש, ר"ל א' אלול

(*) שם א, יג.

ג' מהראוי לתת לב, א' מהו הגילוי זרוע קדשו, ב' בגילוי הזרוע כתיב שם הנכבד ואחר כך בישועה ישועת אלקיננו, ג' למה אמר גילוי הזרוע לעיני כל הגוים דייקא, ויתפרש הדבר על פי מה שכתבתי כמה פעמים (והוא מן דברי רז"ל בספרי (תנחומא האינו ד) ופסקוהו הגדולים הרמ"ע (חיקור דין ח"ב פ"א) והמבי"ט (בית אלקים שער התשובה פ"ג יד), דהתשובה לא מהני רק לישראל ולא לגוים, והנה נראה ח"ו כעול במשפטיו ית"ש, אבל כתבו הקדמונים (עיי' לעיל כמה ע"ג) שהוא על פי משפטי התורה בדין אמת, דהנה על פי הדין לא מהני תשובה דקיימא לן (כתובות י) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל להיות ישראל הם כביכול עמוסים מני במן ונקראים בנים כדכתיב (דברים יד א) בנים אתם לי"י אלקיכם והקב"ה למו אב וקיימא לן (קדושין לב) אב שמחל על כבודו כבודו מחול על כן לישראל מהני תשובה, אם כן הכל באמת והכל בדין, והנה לעתיד לבא יתמהו כל הגוים למה לא מהני תשובה להו ולישראל מהני ויחשבו אשר הוא ח"ו עיוות הדין, מה יעשה הש"י, חשף י"י את זרוע קדשו לעיני כל הגוים, זרוע קדשו, הם התפילין דמארי עלמא כביכול דכולהו כתובין באדרעיה (וכן דרשו רז"ל (ברכות ז) נשבע י"י בימינו זו תורה, וכזרוע עוזה אלו התפילין), ומה כתיב בהו (דברים ד ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כד' אלקיננו בכל קראנו אליו (ותרנומו לקבלא צלותיה בעידן עקתא), והכוונה לפי זה להיות כי הם קרוביו עמוסים מני במן כביכול בנים ממש על כן לא כתיב קרובים רק קרובים אליו, על כן נתקבל תשובותיהם ותפלותיהם כי אב שמחל על כבודו כבודו מחול, מה שאין כן לאומות העולם מלך הוא כדכתיב (תהלים מז ט) מלך אלקים על גוים, ועל פי הדין מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, ממילא כיון שיגלה י"י את זרוע קדשו יראו כל אפסי ארץ בתפילין דמארי עלמא אשר ישראל הם קרובים בנים לאל חי, ועל פי הדין מגיע להם הישועה כי תשובתם מתקבלת, וזהו שאמר ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקיננו מורה על דין ומשפט, הכל באמת ובדין על פי התורה, י"י אלקים אמת ותורתו אמת ומשפטיו אמת.

ב) ואומר לך עוד על פי הנ"ל, לתרץ הא דנמסר וראו כל אפסי ארץ קמ"ץ בזק"ף שלא

במשפט

אות כחינת מוכ"ה (כספר קרנים (א) (ח) עמר"ת תפאר"ת, יעלה היחוד מנין ש"פ מנין שלום"ם עם ד' אותיות, וזהו שקדם מאמרינו (אגריכ פתח עא) בענין שלום קמיעא יוחשב הו' ליו"ד ויהיה יחודא שלים בסוד (רות ב יב) ישל"ם י"י פעלך להיות מנין ש"פ היחוד הנ"ל, וזהו שאמר ורב שלום בניך, בעת שגורמים היחוד אזי יהיה שלום רב וגדול בחשבון, להתהוות יו"ד מהוא"ו להיותו משלים מנין ש"פ, הכן וירמוז עוד וכל בניך וכו', עיין בדברי המקובלים (לק"ת וירא לג) סוד ד' בנים המבוארים בהגדה דפסח ד' פעמים ב"ן בנימטריא יצחק, והנה לעתיד לבוא כמהרה בימינו יוכלל גם הבן הרשע בקדושה, להיות בתוכו ניצוץ קדוש מן הקדושה, והקליפה הסובבת לפרי תבטל, על כן דייקא יצחק (שבת פט) ימליץ טוב בעדינו ויחשוב חשבון עם הבורא ית"ש לזכות את ישראל שיתענגו על רוב שלום ויתבטל השעבוד מלכיות, (חשבון שייך ליצחק, ע"ה ש"ה פ"ה) גבול וצמצום הוא ממדת הגבורה, וזהו וכ"ל בני"ך, מי שהוא כולל כל הד' בני"ם דהיינו יצח"ק, לימודי י"י, הוא ילמד כביכול להש"י בחושבו עמו חשבון, ועל ידי זה יזכה לרב שלום בניך, ויתבטל השעבוד מלכיות כמהרה בימינו אמן

י) וירמוז עוד וכל בניך וכו', בניך, הם הנערים והבחורים, לימודי י"י, שלומדים מהצדיקים הגדולים אשר עבודתם כל היום לילך בדרכי השם ודבר י"י בפיהם אמת השכינה מדברת מתוך גרונם ללמד להתלמידים הבחורים דרכי י"י באמת ובתמים, אם כן תלמידים הללו נקראים לימודי י"י, לזה אמר כשכל בניך לימודי י"י אזי ורב שלום בניך, מה שאין כן כשהתלמידים אינם משמשים כל צרכם, הוא העדר השלום כי מתהווה מחלוקת, כמו שאמרו רז"ל (סוטה מ) בתלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן, הש"י יעשה שלום עלינו

נחמה ד

א) חשף י"י את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו (ישעי

ח) מאמר ב ובדן דין שם, ועיין שם מאמר יג יד, ובדן דין, ועיין ניסן מאמר ה סימן ט. תשרי מאמר ה דרוש ב סימן ד.

נחמה ה

(א) **ברגע** קמן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך (ישעי' ג' ז), לכאורה קשה דאין זה דבר והיפוכו, דהתחיל בזמן, לומר שלא נתארך הזמן של העזיבה, הוה ליה לסיים אבל הזמן של הקיבוץ והישועה תהיה לאורך ימים, או הוה ליה למימר ברישא דומיא דסיפא במעט קצף עזבתיך וברחמים וכו', ונראה לומר על פי מה שאמרו בנמרא (נרות ז), וכמה זעמו רנע, וענין הרגע הוא סוד העיבור (נה לה), שהוא בעולם הזה בנשמיית רע"ג ימים עם ג' ימי הקליטה שאז אין הולד בהתגלות, וכיון שהגיע זמן הולד להתגלות בלידה נעשה הרחמים גדולים היינו ג' חדרי הרחם (חדר פרודור עליה) שהיו צרים כל ימי העיבור, עתה מתרחבים ונעשים גדולים כדי שיצא הולד, ומעתה תבין, כרגע קמן עזבתיך, העזיבה היה כענין העיבור, והקיבוץ כלידה, הבן.

נחמה ו

(א) **ושמתיך** לגאון עולם (ישעי' ס טו), (על פי כתבי האריז"ל (מארי אור ג ג) נאון נקראו המוחין, וזהו ושמתיך לגאון עולם, לעולם לא יסתלקו המוחין דגדלות ולא יהיה עוד שינה ותרדמה), משוש דור דור (ישעי' שם), (עיין בכוונת (פני שכיח פ"ה) לדור ודור המליכו לאל) דור ודור לאה ורחל, דכיון שיהיה מוחין דגדלות ועל ידי המוחין באים התולדות כי (סנהדרין סח) קמן אינו מוליד, הבן, על כן המוחין הם משוש דור ודור כנ"ל, והשם הטוב יכפר

נחמה ז

(א) **בכל** צרתם לא צר (ישעי' סג ט) (לו קרי), כתיב (תהלים ל ט) אליך הוי"ה אקרא ואל אדני אתחנן, (הגם שבכמה מקראות בדפוס ט) נדפסו שניהם הוי"ה, הנוסחא המדוייקת הוא שם הב' אדני, ועיין הפירוש באבודרהם, ועיין בפרי מגדים (אריה) באינרת הפתיחה), וכתבתי פירושו (אגד"ס סי' שמא), דהנה הפנס שנעשה בעונותינו הרבים, חנה לשם הוי"ה (תורה שבכתב אני נכתב) אין מגיע הפנס, מה שאין כן כביכול (וחיב רעב), שם אדני בחינת שכינה (תורה שבעל

במשפט כללי הדקדוק דהוה ליה בסגול, ויתבאר על פי מה שכתבנו בדרושי הנוכה בנוסח ההודאה (כסלו סנה מאמר ד סימן פז), דהנה מתחלה אומרים כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל וכו', ואחר כך בעת הישועה אומרים ואחר כך באו בניך וכו', הנה מתחלה קאמרינן עמך ישראל ואחר כך בניך, והוא על פי מה שדרשו חז"ל (שמירי נו ב) בפסוק ויבא עמלק (שמות יז ח) מה כתיב למעלה (שם ז) על נסותם את י"י לאמר היש ד' בקרבנו אם אין, ואמרו במשל לתינוק שהיה מורכב על כתפיו של אביו, ראה תפוח ונתן לו, ראה אנו וכו', ראה התינוק אדם אחד שאל לו היכן אבא, אמר האב אינך יודע היכן אני, השליכו מעל כתפו ובא הכלב ונשכו, התחיל צועק אבא אבא, זהו שתיקנו בנוסח ההודאה כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך וכו', ובאו להגביר עליהם חכמות חיצוניות חקירות פילסופיות, והנה בשעת הישועה אמר ואחר כך באו בניך, ידעו שהם בנים העמוסים מני בטן והם במבע נמשכין אחריו כבן אחר אביו, ואין צריך לחקירה רק באמונה במבע אצלו, וכבר ידעת (וחיב סה) אמונה היא למעלה מן החכמה והוא בבחינת כתר, והנה (תיז קסט) נקודת קמץ מורה על הכתר, וזהו שאמר בכאן וראו כל אפסי ארץ בקמ"ץ, יבינו אשר הכל בדין אמת כיון שאנחנו נמשכין אחריו באמונה (כתר קמ"ץ), הנה זה יורה שאנחנו בנים לו ית"ש, וכיון שאנחנו בנים הנה הש"י נקרא עלינו אב, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, הבן הדברים

(ג) **עורי** עורי לבשי עזך ציון לבשי בגדי וכו' כי לא יוסיף לבוא בך עוד ערל וטמא (ישעי' נב א), להבין מה זה בנותן מעם ללבישת בגדי תפארת מפני שלא יוסיף לבוא וכו', אבל הוא, דכנסת ישראל וירושלים עיר הקודש כל ימי עניה ומרדיה איהו מנוול נפשה לגבי שבאי בכדי שלא תיטב בעיניו כמו שאמרו בנמרא בשבויה (קדושינ יב), וזהו שאמר הנביא ברוח קדשו, שמעתה תלבש בגדי תפארת תכשיטי כלה ויתראה יופיה לבעל נעוריה, ואין חשש עוד פן יבואו זרים להתגרות בה כי לא יוסיף לבוא עוד ערל וטמא.

(ט) עיין סידור הרב, ועיין מגלה עמוקות פ' ואתחנן נב ע"ב

נכתב לא באלף, לא צר, כי הפנס אינו מניע לשם, מה שאין כן בקריאה כפה (בחינת תורה שבעל פה) קריין לו צר בוא"ו, וכמהרה תהיה אם הבנים שמחה, ותתכונן כמעט קט בחילופי אתון של יחודא תתאה ועד בחילופי אתון אחד של יחודא עילאה, אם כן אות ו' של יחודא תתאה תמורת אות א' של יחודא עילאה הוא כענין הקרי והכתיב, והבן י

שבעל פה אני נקרא) כביכול שוכנת עמנו בגלותינו כידוע, (הכן מה שאמר שלמה (משלי י א) בן חכם ישמח אב וכן כסיל תונת אמו, הכן), וממילא רווחא לן שמעתתא, הכתיב (היינו בחינת תורה שבכתב)

(י) יחודא עילאה שמע ישראל, יחודא תתאה ברוך שם (וחי' יב) ועיין אגרא דפרקא סימן רג בניאור דברי הזהר תרומה קלד ע"א מגלה עמוקות פרשת לך דף טז ע"ב.

מאמרי חדש אלול

מאמר א

מהות החדש

בו ידובר צירוף השם של החדש ומזלו, ואיך הוא החדש אשר הוכן לתשובה, וכמה רמזים מפסוקי התורה המרמזים על [הזמן] ההוא, הוא זמן הרצון המתגלה כאשר יתבאר אי"ה.

(ב) מו"ל אלול בתול"ה (יצירה פיה) בגימטריא (תהלים קיג ט) א"ם הבני"ם שמח"ה הללו"ה, כבר ידעת (וחי' עט) תשובה היא בחינת כינה אימא עילאה, על כן נכבד הרמז לחדש הזה המסוגל לתשובה, ויתבאר עוד אי"ה.

(ג) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מי"י (משלי יח כב), עם היות (שנת סג) שאין סקרא יוצא מידי פשוטו, עם כל זה בדרך רמז נראה לי לפרש על חדש אלול (ועל ידי זה יונח לנו שפיר ויפק רצון וכו'), ונאמר, דהנה ימי אלול הן המה ימי רצון, (פרי'א פמ"ו) הימים שעלה משה להר לקבל לוחות אחרונות ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ומחל להם, כאז והלאה הימים האלה הם ימי רצון לעורר נפשות ישראל בתשובה, וכביכול ימינו ית"ש פשוטה לקבל שבים, והנה מיום שחטא אדם הראשון ונמשך אחר עין הדעת טוב ורע הנה יש בכל אדם מציאת טוב ורע, ועל פי הרוב הרע מתגבר ונדמה לאדם בדעתו שזה הוא הטוב, אבל בעת שמתעורר הרצון העליון לעורר נפשות ישראל לתשובה, הנה מוצא האדם בדעתו את הטוב, ומתחרט

(א) צירוף שם הוי"ה של החדש אלול היא ההו"י, יוצא מן סופי תיבות (דברים ו כה) וצדק"ה תהיה לנו כי (משניה אלול א א), והנה אלו התיבות חוץ האותיות של השם היינו וצד"ק תה"י ל"ג י' בגימטריא בתשובה, רמז שהחדש הזה שהצירוף הנ"ל שולט בו הוא מסוגל להתעסק בתשובה, ראשי תיבות של הארבעה תיבות הם ותל"ך, בגימטריא תמו"ז א"ב, רמז שהדינים של תמוז אב נמתקים באלול, וכתבו הראשונים (רי"ח שעה"ק פ"ב קעה טו"ב א"י) שהבעל תשובה יהיה נזהר מאד שלא לשנות דיבורו ויהיה דובר אמת, על כן אמצעי התיבות הנ"ל הי"ן צד"ק, על דרך שאמרו רז"ל (בי"מ ט) שיהיה הין שלך צדק וכו', עוד נרמז ראשי תיבות של אלו התיבות בגימטריא אברה"ם יצח"ק (וחי' ג שב) הן הנה אהבה יראה, הין צדק באמצע מדת אמת ליעקב.

(*) מהרש"א חז"ג סנהדרין צב. בשם בעל העיקרים מאמר ב פרק ל, ועיין בינת יששכר דוד המלך י בשם ספר אימה כנגלות בשם שמעון בן ששה. ספר חסידים סימן תרמו וי העמדים פרק כד

האדם, אבל התחלת העולם בכ"ה אלול (ויקרא כס א), אימתי היתה עליית הרצון כביכול באלול, מאז והלאה הוקבע לדורות הימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה ימי רצון, על כן עליית משה להר לקבל לוחות אחרונות ברצון שיתרצה הקב"ה לישראל היה גם כן בימים ההם, (ועיין מה שכתבתי לקמן (סימן יא) במנין השעות שישנם בחדש תרצ"ו, (משלי טו ז) ברצו"ת י"י דרכי איש וכו')

ואומר לך עוד, הנה ברצון הזה שעלה ברצונו ית"ש לבריאת העולם הנה ישראל עלו במחשבה, (בראשית א א וברש"י) בראשית בשביל ישראל שנקרא ראשית, דהנה הכורא כל ית"ש עלה ברצונו שיברא עולם כזה שיהיו כל הפעולות והמעשים נעשים על ידי אתערותא דלתתא, אם כן כביכול היה בהכרח בראשית המחשבה הקדומה איזה ענין אתערותא, כדי שיהיה אחר כך כן הנהגת כל העולמות על ידי אתערותא דלתתא, כי הכל הולך אחר היסוד שהוא שורש הכל, והנה איזה אתערותא היה באפשר להיות אז, והנה כביכול הספיק מחשבתן של ישראל אשר עלו במחשבה לפניו שיפעלו מצות ומעשים טובים זה היה מספיק לאתערותא, וזהו שרמזו חז"ל (בבב טו) נמלך בנשמותיהם של צדיקים (והיא ד כג) המה היוצרים יושבי נמעים עם המלך במלאכתו, והנה הגם שלא היו ישראל עדיין במציאות ולא סיגלו עדיין מצות ומעשים טובים, עם כל זה הספיק לאתערותא מחשבתן של ישראל מה שיעשו אחר כך, הנה נשאר הכח הזה בימי רצון הללו באלול שאז היה הרצון הזה בשעת בריאת העולם, מאז והלאה הוקבע לדורות, אפילו ח"ו אין זכות ביד ישראל רק מקבלים על עצמם לעשות כשיושעו מצרתם ועניים ומרודם, הנה הש"י היודע ועד אשר ישראל במכעם המה לחלקו ית"ש ובוחרים אותו לעבוד לבדו, רק תוקף הגלות והצרות והעוני והשעבוד מונע אותם, הנה מספיק גם כעת הסיגול מה שסיגלו אחר כך כמו בשעת בריאת העולם שהיה הדבר רק ברצונו ית"ש היינו במחשבתו וידיעתו, וזהו שכתב הרמב"ם על הבעל תשובה (תשובה פ"ב ה"ב) ויעיד עליו היודע תעלומות וכו', וזהו שאנחנו אומרים בנוסח תפלתינו בימי הרצון הללו (איכה ה כא) השיבנו י"י אליך (מקודם) ונשובה אחר כך, ויספיק כל זה הגם שלא עשינו עדיין תשובה כשורה, רק

כשתעזור

(* הג"ה

כזה תחבונן במדרש (ויקרא פרשה ג, ג) אמר רבי ביבי בר אביא כיצד אדם צריך להתוודות ערב יום הכפורים, צריך לומר מודה אני כל רע שעשיתי לפניך, בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמוהו, יהי רצון מלפניך ה' אלקי שתמחול לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר וכו' עיין שם, ועיין מה שכתבתי על זה במאמרי יום הכפורים (תשר מאמר ז סימן ב)

ומתחרט ושב על הרע, וממשיך אליו הרצון העליון ויקובל בתשובה שלימה (*), וזהו הנרמז, מצא אשה (כשזוכה האדם לבוא לימי אלול שמולו אשה היינו בתולה), אזי מצא טוב, אז ידע ויבחין בין טוב וכו', אזי ויפק רצון מ"י, היינו הרצון העליון המתגלה בימים ההם לקבלינו בתשובה שלימה.

ואומר לך על פי הנ"ל, מצא אשה (כנ"ל), מצא טוב, דהנה אמרו רז"ל (עין ב"ק נד) מפני מה אין אות מ' בדברות ראשונות, שלא יאמרו ישראל (בשבירת הלוחות) ח"ו פסקה טובה, על כן בלוחות אחרונות שעלה משה לקבלם בימי אלול, ונתרצה הקב"ה לישראל ונכתב בלוחות (דברים ה טז) למען ייטב לך, הנה הימים האלה מסוגלים למצוא הטוב, הבן הדבר, וזהו שנרמז גם כן בתורה (שם ד ל) בצר לך (היינו כשיהיה לך צר ולא תדע להבחין בין טוב וכו', אזי) ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים, היינו ימי אלול אחרית שנה, אז יבא לך אתערותא דלעילא מן הרצון העליון ויאירו עיניך את אשר לא טוב עשית, ושבת עד וכו', כי ימינו פשוטה וכו'.

ד) הנה כתבתי לך מעם להימים האלה שהם ימי רצון, על שבהם היתה עליית משה לקבל לוחות אחרונות ונתרצה הקב"ה לישראל, והנה אומר לך דהימים האלה הם בסגולה לרצון העליון מעת בריאת העולם, דהנה (יה י) בתשרי נברא העולם (לדעת ר' אליעזר דסוגיין כוותיה) כמו שאומרים (מוס"פ לריה) זה היום תחלת מעשיך, והנה בריאת העולם היה ברצון, כי אין זה ח"ו כאומן שפועל פעולתו להשלים חסרונו, כי הוא ית"ש שלם בתכלית השלימות, רק שברא עולמו ברצון להיטיב לברואיו, וזהו שכתבו המקובלים בלשונם בכמה מקומות (ע"ה תחלה עני הכללים) כשעלה ברצונו ית"ש לברוא העולם, ואם כן שהתחלת הבריאה היתה בתשרי (היינו בריאת

ושמרתם ועשיתם מצותי, ומדקאמר את"ם דרשו) מעלה אני עליכם כאילו עשיתם את עצמיכם, וכן אמרו כבעלי תשובה מעלה עליו הקב"ה כאילו עשה את עצמו מחדש (ויקרא ל ג), והנה חדש אלול הוא מיוחד לתשובה, ונעשים הבעלי תשובה ככריות חדשות וכאילו עשו את עצמם, על כן יש שייכות לאלול מעשה וכו' וצר בו וכו' ואלול בשנה, והנה המליך אות י' (דייקא) במעשה, דהנה אות י' היא נקודה גלם ראשית המעשה, והנקודה גל"ם מקבלת כל הצורות, (עיי' בספר ברית כהונת עולם (מאמר אלו של יצחק מ"ב) ויכתוב על הלוחות כמכתב הראשון את עשרת הדברים (רכ"ס ו ד), היינו מספר עשר דייקא שהוא מספר י', ואות י' הוא נכתב הראשון, כשרוצין לכתוב איזה אות הנה ההתחלה והמכתב הראשון הוא נקודת י'), ועל כן צר בו בתולה בעולם, כנסת ישראל דומין תמיד לכתולה שלא שלט בה עדיין שום איש, וכביכול חכיבה על דודה בכל פעם כשעה ראשונה, והנה החדש הזה המיוחד לתשובה מולו בתולה, דעל ידי התשובה נעשים ככריה חדשה וכאילו לא שלט עליהם היצר הרע.

ויד שמאל כנפש, יד שמאל מיוחדין לתפילין, ועל ידי מצות התפילין אנו מעוררים תפילין דמארי עלמא שהם בשמאל כביכול, ונכון הדבר על פי מה שפירשנו (במאמרים (תמוז אב מאמר ה) כנחמתות נחמה ד' (סימן א) בפסוק (ישעי נב י) חשף י"י את זרוע קדשו וכו' ישועת אלקיני (עיי'ן שם באריכות וכאן לקצר באתי), והוא על פי מה דקיימא לן על פי הספרי (תחומא האדני סוף פסוק ה) דתשובה לא מהני כי אם לישראל ולא לאומות, והנה הגוים יהיו מתמיהים שנראה ח"ו חסרון במשפטו ודינו, דממה נפשך אם התשובה מהני יהיו כל אפי' שוין וכו', אבל פירשו בו הראשונים דכדין וכמשפט הוא, דהנה על פי משפטי התורה נראה דתשובה לא מהני, דקיימא לן (כתובות ז) מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל כישאל הנה כתיב (דברים יד א) בנים אתם ליי"ו אלקיכם, הנה אנחנו בנים והקב"ה נקרא עלינו אב כי אנחנו עמוסים מני במן כביכול מן עצם אצילות הקודש, והנה קיימא לן (קדושין לב) אב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן על פי הדין הוא דתשובה מהני לישראל, מה שאין כן באומות העולם (תהלים מז ט) מלך אלקים על גוים, ומלך

כשתעזור לנו ותשיבנו אליך אז נשובה אליך, וזהו חדש ימינו כקדם (היינו כימים קדמוניות), ימי קדם היינו ימי בראשית שלא סגלנו אז עדיין מצות ומעשים טובים וגם אפילו במציאות עדיין לא היינו, עם כל זה הספיק מחשבתינו לחידוש הזמן והעולם על ידי מה שנעשה ונסגל אחר כך, אם כן גם עתה עשה עמנו למען שמך חידוש הזמן לשובה ולישועה עבור הקבלה מה שאנחנו מקבלין על עצמנו לשוב אליך בתשובה אחר הישועה, הבן

ה) אז תשמח בתולה במחול וכו' (ירמי לא יב), שמעתי מאת שאר בשרי הרב החסיד הקדוש מוהר"ר אלעזר זצ"ל מנוחת כבודו בליוענסקא), אז תשמח בתולה (היינו רמו לחדש אלול אשר מזלו בתולה, הנה תשמח) במחול (כשימחול הש"י עונותיהם של ישראל) עד כאן דבריו (עיי'ן תמוז אב מאמר ד סימן ו), והנה סיימתי פירוש הפסוק לפי זה, (ירמי שם) כהורים וזקנים יחדיו, זקנים, היינו אותן שהיו צדיקים מעיקרא, בחורים, היינו הבעלי תשובות דהוו ככריה חדשה כאילו נולדו מחדש, כולם יהיו יחדיו, שגם הבעלי תשובה יהיה מדריגתן כמדריגת הצדיקים שלא מעמו מעם חמא, (ולפעמים תגדל מעלתן כמו שאמרו רז"ל (ברכות לד)).

ומעין הנ"ל כאופן אחר, כשמחת בית השואבה היו הצדיקים גמורים משבחים ואומרים (סוכה גג) אשרי ילדותיננו שלא ביישה את זקנותינו והיו משבחים ימי הכחרות, והבעלי תשובה היו אומרים אשרי זקנותיננו שכיפרה על ילדותינו, הנה היו משבחים ימי הזקנה, וזהו בחורים וזקנים יחדיו, הן אותם שמשבחים ימי הכחרות הן אותם שמשבחי'ן ימי הזקנה, כולם יעמדו יחדיו לפני יי"ו לחיים ולשלום, וזה נחמד

ו) בספר יצירה (פרק ה משנה ה) המליך אות י' במעשה וקשר לו כתר וצרפן זה בזה וצר בהם בתול"ה בעולם ואלול בשנה ויד שמאל כנפש, זכר ונקבה, הנה המליך אות י' במעשה וצר בו אלול הוא הזמן המיוחד לתשובה, והנה אמרו במדרש (ויקרא לה ז) ושמרתם מצותי ועשיתם אותם (ויקרא כב לא), (נראה דהוקשה לו דהוה ליה למימר

א) עיי'ן שער יששכר תשרי מאמר סכת שלם סימן ה

שייך לתשובה, דנעשה הבעל תשובה כריה חדשה כמו שכתבתי לך, והנה צר בתולה בעולם ואלול בשנה ויד שמאל כנפש זכר ונקבה, הכל הולך אל מקום אחד סובב הולך על קוטב התשובה, ואתה תבין

(ז) אלול⁵ בנימטריא בינ"ה (חגיג סג) הוא סוד תשובה עילאה, וידוע (שם סה) דממנה דינין מתערין, (פתיח שיח) ואין המתקת הדינים אלא בשרשן, וכאשר הבעל תשובה שב בתשובה הנה יתעלה לבינה ויתמתקו הדינים בשרשן, על כן מילוי אלול⁵ ל"ף מ"ד ו' מ"ד עם כללות ד' אותיות העיקרים בנימטריא ר"ח, יצחק, להורות המתקת הדינים דפחד יצחק בשרשן בכינה על ידי התשובה

ובזה יש לפרש (דברים ג כג) ואתחנן אל י"י בעת ההוא לאמר, הנה דקדקו המפרשים מהו בעת ההוא ומהו הלאמר, ולפי הנ"ל הנה ידוע כפי המקובל מלחמת סיחון ועוג היה באלול^ג, וזהו הנרצה ואתחנן אל י"י בעת ההוא (דייקא, אחר מלחמת סיחון ועוג שנכתב לעיל^ג), שהמלחמה היתה באלול, ובאותו הזמן התחננתי) לאמר, לדורות שאותו הזמן מסוגל לתפלה, והנה הזכיר לשם בתפלתו הוי"ה בניקוד אלקי"ם (חגיג י) הרומז לכינ"ה (בנימטריא אלול^ל כנ"ל) תשובה עילאה, שבו בפרק מסוגל לתשובה עילאה, ותדע גם כן בעת ההוא ע"ת ראשי תיבות תשובה עילאה

(ח) באלול⁵ אנו אומרים בתפלתנו (במליחות) לא כחמד ולא כמעשים כאנו לפניך כדלים וכרשים דפקנו דלתיך, דהנה חדשים הקודמים תמוז אב נקרא דלים ורשים (עד כי ירחמם הש"י במהרה), כיצד, דהנה מכואר בכתבי האריו"ל (ע"ח שמי"ד פ"ד) שם אדנ"י במילואו ישנו י"ב אתוון כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, הנה ככל חדש מן י"ב חדשי השנה מאיד אור אחד, דהיינו, לניסן א', ולאיר ל', ולסיון פ', ולתמוז ד', ולאב ל', וכן אינך, על כל פנים הנה אלו ה'ב' חדשים תמוז ואב בהם אתוון ד"ל (וזה כונתנינו בכרכת אמת ויצבי בימים הללו כאומרינו עוזר דלים, אשר במהרה הש"י יעזור את הדלים הללו (ישעי לח יב) ומדלה יבצעני), והנה בהגיע חדש אלול הנה תצטרף הת' אל הד"ל, ומתהווה דל"ת פתוחה לשבים, על כן הוא ימי רצון גם בימי דלותינו, ומפורש אצלנו בפסוק (תהלים ל ב) ארוממך י"י כי דליתנ"י ולא שמחת אויבי

ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, והנה (ברכות ו) בתפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו (דברים ד ו) כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו (אליו) דייקא, קרובים ממש בקרבות עמוסים מני במזן), כי"י אלקינו בכל קראינו אליו (ומתרגמינן לקבלא צלותיה בעידן עקתיה, היינו הך, דמפני שכביכול הש"י קרוב לנו, ובנים אנחנו והש"י לנו אב, והנה הוא הקרבות בעצם, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן מקבל תפלתנו ותשובתינו, מה שאין כן אומות העולם), ואם כן הכל הוא כמשפט אמת והכל בדין, וזהו שאמר הנביא בנחמה לעתיד (תהלים קטו ב) אז יאמרו בגוים הגדיל י"י לעשיות עם אלה שלא כדון, דכיון דתשובה ותפלה לא מהני לנו למה מהני להו וכי משא פנים יש בדבר, אז (ישעי נב ז) חשף י"י את זרוע קדשו לעיני כל הגוים, אשר בזרוע הוא תפילין דמארי עלמא (כמו שדרשו רז"ל (ברכות ו) בפסוק (ישעי סב ח) נשבע י"י בימינו ובזרוע עונו), והנה יראו בתפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו כנ"ל, אזי וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, (חגיג סד) אלקים הוא דין ומשפט, היינו יראו שהכל הוא בדין אמת ול פי משפטי התורה עיי"ש *), ואם כן לפי זה,

הנה יד שמאל נכרא גם כן ביחד כאחד עם חדש אלול, כיון שהוא הזמן אשר מיוחד לתשובה, ותשובה מהני לנו מפני שאנחנו קרובים אליו כביכול בעצם עמוסים מני כסן והוא כביכול לנו אב,

וזהו הדבר המכואר בתפילין דמארי עלמא בשמאל, והנה אנחנו על ידי מצות התפילין אנחנו מעוררים תפילין דמארי עלמא, וחשף י"י את זרוע קדשו ומתקבלת תשובתינו ותפילתינו

ומעתה בין תבין את אשר לפניך, אלול⁵ בנימטריא בינ"ה (חגיג עט) הוא עולם התשובה, ומה שהמליך היוצר כל מבראשית אות י' במעשה מישך

(ב) עיין במדבר חקת פרשה יס ס"ו יח, ועיין מגלה עמוקות אושן קז
(ג) בסוף פ' דברים

ומתהווה שע"ר לדופקי בתשובה, וכן בבחינת השבטים הנה אלול יתייחס לשבט גד, הנה ידוע ענינו (ח"א ג) ג' דרנא דעושר ד' דרנא דעוני, ג' משפיע לד' כענין שאמרו רז"ל (שבת קד.) ג' ד' נמול דלים, וההשפעה היא בחינת י', הנה יתרבה י' פעמים ג' י' פעמים ד' הוא ע', על כן ג"ד הוא לשון מול, היינו, גד בגימטריא ז', והריבוי של ה' ה' הוא ל', והריבוי של הו' הו' הוא מ', הרי מול, (ועיין מה שכתבו המקובלים (ספר הליקוטים) בפסוק (במדבר יא ז) והסן כורע גד הוא ותבין), הנה גם בבחינה זו יתוסף באלול אות ע' לאותיות ר"ש ומתהווה שע"ר, וזהו שאנחנו אומרים במליחות באלול לא כחמד ולא כמעשים באנו לפניך, כדלים וכרשים וכו', היינו אין אנו סומכים גם בחדש אלול על החמד שלנו אשר גורמים להתהוות דל"ת מן ד"ל, וגם כן אין אנו סומכים על המעשים שלנו שיתהווה שע"ר מן ר"ש, רק כדל"ם וכרשי"ם דפקנו דלתיך, הבן הדבר היטב

ע"פ הדברים האלה יתפרש גם כן ואתחנן אל י"י בעת שהוא לאמר, בעת שהוא דייקא, ומהו הלאמר, ולפי הנ"ל יונח דקאי גם כן אדלעיל, אחר מלחמות סיחון ועוג שהיה כאלול והנה הוא עת רצון לקבלת התפלות, כי בימים ההם כוונן הזה נתוסף אות הע' אל אותיות ר"ש ומתהווה שע"ר, ונתוסף אות ת' על אותיות ד"ל ומתהווה דל"ת, (נרמז בכתוב (בראשית ב ז) וא"ד (אָלף ד' בגימטריא שע"ר דל"ת) יעלה מן הארץ והשקה וכו'), הנה בחדש הזה מתוספין אתון ע"ת ונקרא עת רצון, וזהו ואתחנן אל י"י בעת שהוא (דייקא), לאמר לדורות לדפוק על דלתי הרחמים בעת ההוא, והבן.

פ **עוד** אומר לך דבר נחמד על פי כל הדברים הנ"ל, דהנה אמר משה במשנה תורה (דברים ג ח) ונקח בעת ההוא את הארץ מיד שני מלכי האמורי, הנה מה שיש להתבונן הוא, דהנה כפי המקובל בדינו (עיין סימן ז) מלחמת סיחון ועוג היה באלול, ומשה התחיל לומר לישראל משנה תורה בא' בשבט (דברים א ג), והנה ונקח בעת ההוא וכו' שייך לומר על הדבר הנעשה זה כמה שנים, אשר כח הזוכר אינו יכול לזכור היטב אימתי נתהווה הדבר הזה, הנה המזכיר אומר המעשה היה בעת ההוא, מה שאין כן הדבר שנתהווה בקרוב, וכפרט דבר גדול כזה לא שייך לומר

לי, (עיין מה שכתבתי במאמרי תמוז ואב (מאמר א סימן ז) מה שנפלו תמוז ואב אלול לחלק עשו ולקח יעקב מידו אלול (וח"ב עח ג) עיין שם *), (ועיין אנדר"פ בסופו סימן כז).

הג"ה *

הנה אות ה' מורה על יסוד דנוקבא (עיין במאורי אור ת א), הוא המעלה מייז נוקבין להתהוות היחוד והוא על ידי מעשינו הטובים כי בזה הנערה באה אל המלך ותשא חן וחסד לפניו, (וח"א כה) חס"ד גזון לובן ואזיל סומקא (מה שהיתה מלוכבת בדינים ישבה בדד) ואתא חזירא בחינת החסדים גזון לובן, הנה תתבונן מה שאמר הכתוב (איוב לא לב) דלתי לאורח אפתח, הבן הדבר, והנה אנחנו הגורמים היחוד על ידי הצדקה והחסד שאנחנו עושים לפתוח הדלת, הבן.

והנה עוד זאת, תמוז ואב נקראים (לעת כזאת) רשי"ם, דהנה בספר יצירה (שכתבתי לעיל במאמרי תמוז ואב (מאמר א סימן ב)) חוש ראיה לתמוז חוש שמיעה לאב עשיה לאלול (כמו שכתבתי לעיל (סימן ז) המליך אות י' כמעשה וכו' וצר בו וכו' אלול בשנה), הנה ראיה שמיעה המתייחסים לתמוז ואב ראשי תיבותיה אתון

ר"ש *), על כן נקראים

הג"ה *

אלו הב' חדשים (בעת כבד ידעת כי עיקר כח התיבה באות הראשון בחינת ברא בוכרא (בראשית מט ג) כחי וראשית אוני, על כן פירשו המקובלים רמזים בראשי תיבות, והענין ארוד ידוע למשכילים.

אוה שיה) לפי סדר הדגלים

כל אחד מתייחסם לחדש

מיוחד, יהודה לניסן, יששכר לאייר, זבולון לסיון, הרי דגל אחד, דגל ב', ראובן לתמוז, שמעון לאב, ומכואר בתורה כהם גם כן חושי ראיה שמיעה (בראשית כט, לב ג) כי ראה י"י בעניי כי שמע י"י וכו', והנה ראשי תיבות ראובן שמעון הוא גם כן ר"ש ז *),

והנה בהגיע אחר כך

חדש אלול בחינת עשיה

כמכואר בספר יצירה

הנ"ל (הנם דשם אמרו

מעש"ה, החוש נקרא

עשי"ה), הנה יצורף הע'

של ראשי תיבות עשי"ה

לתיבת ר"ש הנ"ל

הג"ה *

הנה תראה עוד, בהיות אבותינו במדבר נתפגמו הנשיאים של הב' שבטים הללו, (עיין רשי' במדבר טז א) אליצור בן שדיאור בעדת קרח, (במדבר כה יז) זמרי בן סלוא הוא שלומיאל כמעשה שטים (סנהדרין פב), ואתה הבן.

ד) עיין תמוז אב מאמר א סימן ג

לומר בעת ההוא כמזכיר אימתי נעשה, על כרחך
 בא לומר שהעת ההוא דוקא במגולה, ותבין הדבר
 על פי דברינו הנ"ל, ע"ת היא אלול שהיא ע' ניתוסף
 על ר"ש ומתהווה שע"ר לדופקי בתשובה, מי שרוצה
 ליכנס אל הקודש פנימה יבא ויכנס דרך השער לי"י,
 וכן הת' ניתוסף לד"ל ומתהווה דל"ת פתוחה לשבים
 לקבלם כספר פנים יפות, והנה לפי זה אלול הוא
 דל"ת ושע"ר החייבים במזוזה, (חגיגה טו) וטעם מצות
 מזוזה לישראל היא לשמירה בפתחיהם לכל תוכל שום
 קליפה לבוא אל בתיהם פנימה, והנה כתב המגלה
 עמוקות (אופן לה, מא) סיחון ע"ג בנימטריא יג"ר,
 מנין השמות הנכתבים על המזוזה לשמירה דהיינו
 כוז"ו במוכס"ז כוז"ו, וכתבנו במקום אחר (אגוד"ס סי
 רלה) הטעם, דהנה סיחון עוג היו ב' קליפות גדולות והיו
 יושבין על הספר של ארץ ישראל לשמור לכל יוכלו
 ישראל בקדושתם לבוא אל פתחה של ארץ ישראל,
 על כן אחר כיבוש סיחון ועוג נאמר (במדבר כג) ויגר
 מואב וכו' (יג"ר דייקא) (במ"ר כ ב) אמרו סיחון ועוג
 שהיו שומרין אותנו כו', מזה תתבונן כמו בקדושה
 כותבין השמות הקודש יג"ר לשמירה לכל תבנום
 הקליפה, כמו כן (זה לעומת זה) בקליפה, קליפת סיחון
 ועוג יג"ר היה להבדיל כעין מזוזה מצד הקליפה
 לשמירה לכל תכנום הקדושה, ע"כ היה בהכרח מקודם
 לסלק המזוזה שבקליפה היינו סיחון עוג יג"ר כנ"ל,
 ואז תוכל הקדושה לכנוס בשער ודלת, על כן ניתנה
 ארצם לנחלה לשני הממות וחצי המטה, כבר ידעת
 כי כל שבט יש לו צירוף הוי"ה מיוחדת, אם כן ב'
 הממות וחצי המטה (הנה) [נהם] ב' הוי"ות וחצי הוי"ה
 הוא מנין ס"ה מנין מזוזה, היינו לאחר שסילקו מזוזה
 שבקליפה קבעו תיכף מזוזה בקדושה ועל ידי זה
 תכנס הקדושה בשע"ר ודל"ת, וכיון שהודעתין אשר
 חדש אלול הוא שער ודלת החייבים במזוזה, אם כן
 החדש הזה דייקא היה מסוגל לזה לסלק מן שער
 והדלת מזוזה שבקליפה ולקבוע מזוזה בקדושה, על
 כן אמר משה ונקח בעת ההוא (דייקא) את הארץ
 וכו' ואת הארץ הזאת ירשנו בעת ההוא (דייקא)
 וכו' נתתי לראובני ולגדי וכו' לחצי שבט המנשה,
 היינו בעת ההוא דייקא שהוא שער ודלת כנ"ל,
 סילקנו את המזוזה שבקליפה וקבענו מזוזה בקדושה
 כנ"ל

(י) בהתחלת אלול קורין תמיד סדר (דברים טו טו)
 שופטים ושומרים תתן לך וכו', שזהו
 התחלת התשובה ועיקרה אשר הבעל תשובה מחויב
 להושיב שופט ושומר אצל כל שערי, דהיינו כל
 החושים אשר המה שערים באדם שפתחם הכורא
 ית"ש להשתמש עמהם, כגון עיני"ם ואזני"ם וחופ"ם
 ופ"ה ורא"ש הגוי"ה, מחויב האדם להושיב הדע"ת
 לשופ"ט אצל כל שע"ר ישפוט בצדק את אשר ישתמש
 בחושים ואת אשר יניח, ושומר הוא אשר יעניש
 את העובר, כמו כן יושיב האדם שומר את אשר
 יעניש, היינו אם יודמן אשר יסתכל בעיניו בדבר
 האסור או ידבר בפיו את אשר לא ירצה לי"י, יקבל
 על עצמו עונש הן בממון לצדקה והן כגוף בסינוף
 ותענית וכיוצא (וכמו שנהגו תלמידי הרמ"ק ז"ל),
 וזהו עיקר גדול לתשובה, הארכתי בספרי אגרא דכלה
 (תחלת פרשת שופטים)

(יא) הקד"ים לנו הש"י חדש אלול לימי רצון ולזמן
 התשובה קודם ראש השנה, הנה ראש
 השנה הוא ב' ימים (בזמן הזה), שני בתי דינין קשה
 ורפה כנודע מכתבי האריו"ל (פרעה שכ"ז פ"א), יום
 א' דינא קשיא סוד לא"ה, יום ב' דינא רפיא סוד
 רח"ל, הקדים לנו הש"י מזור ותרופה כל חדש אלול
 תרצ"ו שעות מנין קש"ה ורפ"ה, (משלי טו ז) ברצו"ת
 י"י דרכי איש גם אויביו (היינו המקטריגים לפני
 הבתי דינים אשר יבואו בני האלקים להתייצב וכו'
 אלו מיימינים לזכות ואלו משמאילים וכו', אבל
 ברצו"ת

הי"ד (אות יב) ה) אשר כביכול בדיקנא קדישא יש תתע"ו נימין, הוא סוד (תהלים ט י) משגב לעתו"ת בצרה, ונמשכים הרחמים והחסדים להמרכבה שלמה, אברה"ם יצחק יעקב רח"ל ד' רגלי המרכבה בנימטריא תתע"ו*), אם כן ככאן נימא, ימין פשוטה היינו במילוי בהחשב ו' פשוטה ת"ש אזי יהיה בנימטריא תתע"ו, סוד הדיקנא קדישא י"ג מדות של רחמים שאינם חוזרים ריקם, ומשגב לעתו"ת בצרה ונתהפך ונעשה ע"ת רצו"ן, בין והתבונן בדברים הללו והשם הטוב יכפר, ואי"ה נדבר מעניני י"ג מדות במאמר בפני עצמו (מאמר ב) (סימנא מלתא סימן י"ג).

יד) אַמְרָן דורשי רשומות (אבודהם, תפלת ריה) אַנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לֵי (שיר השירים ו ג) ראשי תיבות אלו"ל, שאז הש"י פותח יד לקבלינו בתשובה, ונפשות ישראל עורגות לו וינהו אחרי י"י, והנה כל הארבעה תיבות בנימטריא שם א"ל במילואו שהיא הק"ף, אשר הש"י שומרם ומצילם מכל מקסרן להעלות תפלתם לשער השמים בלי שום מונע כי עת רצון הוא, ואמר החכם אין טעם ברצון, הבן

טו) סוּפֵי תיבות של ד' תיבות הללו המה ד' יודי"ן, בנימטריא ארבעים, מרמזין לארבעים יום שהיה משה בהר לקבל לוחות האחרונות מן ראש חדש אלול עד יום הכפורים, והמה עד היום ימי רצון (אבודהם שם. שלה מסכת ריה).

זאנב אפרש לך המשנה (יומא פ"ח מ"ט), אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר (יחזקאל לו מה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר (ירמי יז ג) מקוה ישראל י"י מה מקוה מטהר את הטמאים אף

ברצו"ת י"י אותנו בתשובה ותפלתנו באלו התרצו" שעות קודם ר"ה, גם אויביו) ישלים אתנו, ויתמתקו הב' כתי דינים קש"ה ורפ"ה, והצרור"ת יתהפכו לרצו"ן, היינו ברצו"ת י"י וכו' ויתרצה הש"י לישראל בשמחה וישמח ישראל בעושיו, על כן רצו"ת בנימטריא ב' פעמים שמ"ח, הבן

יב) אומרים בנוסח הסליחות באלול (איכה ג מ) נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך כי ימינך פשוטה לקבל שבים, ענין פשיטת ימין הוי"ה ית"ש יש לפרש פשיטת האותיות שמתפשטים במילוי, והנה מילוי ימין הוי"ה (ביודי"ן חס"ד כיון שהוא ימין) כזה יוד" מ"ם יוד" נו"ן יוד" ה"י וי"ו ה"י בנימטריא רחמים, הוא סוד התפשטות החס"ד, וזהו שאנו אומרים ותמלא עלינו ברחמים, ודי בזה

יג) אשובה עוד לפרש כי ימינך פשוטה וכו', מהו פשיטת הימין, ואומר לך, פשיטת הימין הוא גם כן מילוי ימין כנ"ל יוד" מ"ם יוד" נו"ן, בהחשב הן' פשוטה דאי"ק מספר ת"ש הנה הוא בנימטריא תתע"ו, (ואל תתמה על החפץ, הנה בחשבון הזה הוה לן לחשוב גם הם' סתומה ת"ר, דהרי כעת כעוה"ר חומת ירושלי"ם פרצה נכתב מ' פתוחה בסוף תיכה), וענין תתע"ו הוא כאשר אומר לך, הנה למד הש"י למשה סדר התפלה לעורך רחמים על ידי י"ג מדות של רחמים י"ג תיקוני דיקנא קדישא זקן מלא רחמים, וכן הוא מנהג ישראל בכל תפוצות הגולה לומר הי"ג מדות של רחמים בימים ההם בזמן הזה, והנה כתבו המקובלים הקדמונים (כעל הקרנים (מאמר ז) וכפי מה שפירש בו בעל דן ידיו הקדוש מוה"ר שמשון מאוסטרפאליע זצוק"ל

ה) ע"י כסלו טבת מאמר ה ס"ו ג, ועי' רגל ישרה מערכת א אייר

(* הג"ה

וזהו אשר פירשנו את צמח דו"ד עבדך מהרה תצמיח, כי הצמיחה מן דו"ד היינו אותיות המילוי של דו"ד שהם צומחים מן אותיות דו"ד, כעין הענף מן השורש, כזה ל"ת י"ו ל"ת, בנימטריא תתע"ו, כי כשמתעוררים הרחמים העליונים מן הדיקנא קדישא אזי הכל בא ומצמיח במלכות שמים סוד דוד מלכות, על כן צמיחתו היינו מילואו בנימטריא תתע"ו, וזהו אשר פירשנו (מגיד תעלומה ברכות ה) גם כן בגמרא (שם) כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הוויין ליה בנים זכרים שנאמר (תהלים ז יד) וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים, הנה לא נאמר בפסוק רק צפון, משמע דעיקר הכונה לכיון על צפון, כי צפון"ן בהחשב ו' פשוטה ת"ש אזי יהיה בנימטריא תתע"ו סוד הדיקנא קדישא, ודיקנא לא שייכת אלא בזכרים, והוא סוד תמלא בטנם, כי בט"ן במילואו גם כן המילוי בנימטריא תתע"ו, הבן הדבר אין כאן מקומו להאריך, והשם הטוב יכפר בעדינו, ויהי רצון שלא יאמר פיגו דבר שלא כרצונו

אחר כך ככריה חדשה, וזה הרצון בזמן הנועד הוא המושפע מאת הש"י מעולם התשובה והם מ' יום מ' מרובעת עולם התשובה אם הבנים הנקרא מ"י כנ"ל, וזהו שאמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מ"י (עולם התשובה) אתם מסהרין במקוה צורת מ', שזהו מעשיכם ופעולתכם לטהר את עצמכם בסוד מ' מרובעת עולם התשובה הנקרא מ"י ולכבל יסודותיכם בתתק"ם לוגי מקוה י"ו פעמים מ', וכן מ"י מסהר אתכם, עולם התשובה בעצמו, מתעורר הרצון בזמן [הנועד] בארבעים יום לטהר אתכם מ' עולם התשובה הנקרא מ"י, להתבטל בתתק"ם שעות שבהם להתהוות ככריה חדשה, וזהו שאמר מקוה ישראל י"י מה מקוה מסהר את הממאים אף הקב"ה מסהר את ישראל, רצ"ל מה מקוה מסהר את הממאים (בתתק"ם לוגין), אף הקב"ה מסהר את ישראל בתתק"ם שעות שבארבעים יום ימי רצון, ודי כזה*.

זו) אמרו דורשי רשומות (שער הפסוקים ל) והאלקים אנה לידו ושמתי לך מקום וכו' (שמות כא יג) ראשי תיבות אלול, הכוונה ברמז הזה, אפילו האדם אינו מכוין, הנה האלהים מזדמן לידו באלול מקום אשר ינום שמה, היינו הרהורי תשובה המעוררים אותו מן השמים, סופי תיבות אלו הארבעה תיבות בגימטריא א"ם, רמז, מקום התשובה אימא עילאה מסוגל להשיג בחודש הזה, והוא המקום אשר ינום האדם, כרוך המניד פראשית אחרית, הגיד בתורתו זמן הניסה בראשי תיבות, והגיד באחרית התיבות מקום הניסה, (עין אנדיכ וארא עה"פ ולקחתי אתכם).

טו"ב) יונתן בן שאול אמר לדוד (שמי"א כג יז) ואתה תמלוך על ישראל ואנכי אהיה לך למשנה ראשי תיבות אלול, הנה אבאר לך את אשר עם לכבי, ידוע (זח"ג רעה) תרין משיחין הם המקווים לנו, משיח בן דוד מן יהודה, משיח בן יוסף מן אפרים, נראה לי להיות אותן הב' שכמים הם נגד ניסן ותשרי על פי סדר הדגלים כמו שכתבתי לך כמה פעמים, יהודה נגד ניסן, אפרים נגד תשרי, ובאותן הב' חדשים הוא התחדשות בריאת העולם כפלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע, ואמכרא מרן האריו"ל (פרע"ח שכ"ד פ"ד) אלו ואלו דברי אלקים חיים, תשרי כמחשבה ניסן במעשה.

אמכרא

אף הקב"ה מסהר את ישראל, עד כאן, הנה עקבותיו לא נודעו כמאמר המופלא הזה, ונראה לפרש, דהנה (גליא רויא, מרצ אופן רמ"ז) במקוה תתק"ם לוגין, ובו יטהר האדם את עצמו, והוא על פי הירושלמי (תרומות פ"י ה"ה) שפסק דכריה בטילה בתתק"ם ה, והמעם נראה לי, כי תתק"ם הוא י"ו פעמים מ', והנה כל בריה יש בה ד' יסודות, וכל יסוד כלול מכולם, הרי י"ו יסודות, על כן צריך ביטול י"ו פעמים מ', והנה להיות גם האדם כאשר נמשך אחר הטומאה הטה יסודותיו אחר הטומאה והפריד את עצמו מן הקודש, מחוייב לכטל את עצמו אל הקדושה ולהוולד ככריה חדשה, על כן (ת"י ט) המקוה צורת מ' מרובעת רמז לכסן האם הוא התשובה ז, והנה נתבטל בתתק"ם בהכנסו לתוך מי המקוה ומתקפל תלת גו תלת בכטן האם ומתייחד אחר כך ככריה חדשה, ורמז בתורה (בראשית לט, בינא) ויהי ד' את יום"ף ראשי תיבות י"ו פעמים כ', והנה אמרו רז"ל (ברכות טז) מה טובו אהליך יעקב וכו' כנחלים נסיו (במדבר כד ה) מה נחלים מעלים את האדם מטומאה לטהרה, כך בתי כנסיות ובתי מדרשות מעלין וכו', על כן לרמז זה (ירושלמי מגלה א ג) היה בירושלים ת"פ בתי כנסיות ת"פ בתי מדרשות סך הכל תתק"ם שיעור מקוה טהרה, ועל ידי זה מתבטלין הקליפות לילי"ת רבתא וליילי"ת זעירתא (שניהם בגימטריא תתק"ם)

והנה הטהרה במקוה היא טהרת ישראל, ופעולתה שישראל מסהרין את עצמם לפני המקום בעשייתם פעולת המקוה למכול את עצמם במקוה העשויה כצורת מ' מרובעת לרמיזת תשובה עילאה, אם הבנים נקראת מ"י כנודע דקיימא לשאלה כמו שאמרו כזהר (ח"א א) מ"י ירפא לך (איכה ב יג) מ"י ודאי ירפא לך, והנה ימי הרצון ימי התשובה הניתנים במתנה מן הש"י לישראל עם קרובו, לטהרם מעונותיהם כמו מקוה טהרה ויתהוו ככריה חדשה, הן המה מ' יום מראש חודש אלול עד יום הכפורים, הנה הם תתק"ם שעות הם גם כן מקוה טהרה לכיפול הכריה י"ו היסודות כל אחד במ' כנ"ל ולהתהוות

(1) עיין אור מאמר ג דרוש ו ועיין יריד סימן ק ובדרישה ס"ק ב

(2) עיין ראשית חכמה שער האהבה פ"א, צב, ועיין לעיל סימן ב

(*) עיין תשרי מאמר א את ג, מאמר ג את ב.

הג"ה

אמברא לך החילוק שבין עזרה לישועה בלשון הקודש, ישועה שייכת כאשר המושיע מושיע להגושע אחר שמבקש ממנו, שכבר בא לידי דחקות ומבקש להוושע ובא המושיע ומושיע לו, כענין שנאמר (דברים כב כז) צעקה הנערה המאורשה ואין מושיע לה, הרי שהישועה אחר הצעקה, ולשון עזרה שייך כאשר העוזר עוזר להנעזר מבלי מבוקש, והדברים ארוכים אצלינו (עיי' כסלו סבת מאמר ב סימן כט, ומאמר ד סימן ה), אם כן עזרה נופל על דבר מחשביי מבלי מעשה, וישועה על המעשה, על כן ר' אליעזר, שמו לשון עזרה, מדבר ממחשבת בריאת עולם בתשרי, ור' יהושע, שמו לשון ישועה, מדבר מבריאת העולם במעשה בניסן, הן הדברים, ויבואר אי"ה עוד באריכות (עיי' ניסן מאמר ד דרוש יג ע"ד הדרוש בהגיה, ועיי' אגרא דפרקא סימן שו)

ע"ל כל פנים אלו הב' חדשים המה להתחדשות הבריאה, על כן גם עיקר כוונת הבריאה אשר הוא בעת אשר ישמח י"י במעשיו (ישמ"ח משי"ח), היינו כזמן אשר יתגלה משיח במהרה בימינו, הנה תרין המשיחין הם גם כן מאותן הב' שבמים הקבועים כב' חדשים הנ"ל ניסן ותשרי, והנה (ויהי רות קו) משיח בן אפרים יתגלה תחילה, וחדשו הוא חדש תשרי, והנה (סנהדרין זז) כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, על כן קודם תשרי (שהוא חדשו של אפרים, אשר משיחו יתגלה קודם למשיח בן דוד כענין המחשבה שקודמת למעשה), הנה קבע הש"י קודם לתשרי חדש אלול ימי רצון מסוגל לתשובה, על כן יונתן בן שאול אשר בו היה גם כן נשמת משיח בן אפרים ה, אמר לדוד אשר ממנו חומר משיח בן דוד, ואנכי אהיה לך למשנה ראשי תיבות אלול, כי סגולת החדש אלול על ידי התשובה למחר ולהחיש התגלות משיח בן אפרים, להיות למשנה למשיח בן דוד במהרה בימינו אמן, סופי תיבות ארבעה תיבות הנ"ל בנימטריא מ' מרובעת מקוה מהרה מ' ימי רצון כנ"ל.

ח"י כיון שהגיעו דברינו לדבר מענין חילוק שבין עזרה לישועה, שמכנו לזה עוד חילוקים (להתוודע ולהגלות שאין דבר ריק במשפט לשון

הקודש, לא כמו שאומרים המדקדקים שהם שמות נרדפים ט, הבנתי מדברי המגלה עמוקות (ואתחנן אופן כ"ז) עזרה היא בבחינת סנד"ל בעשיה, ישועה בבחינת מס"מ ביצירה, (והיא הקדמה מעולה להבנת כמה ענינים בכתבי הקדש), ותתבונן לפי זה על פי פשוטו מה דתקנו בכרכת אבות מלך עז"ר ומושיע וכו' ובהודאה בהיפך האל ישועתינו ועזרתינו וכו', אך הוא (בכרות לד.) דבנ' ראשונות הוא כעבד המסדר שבחו של מלך והולך מחדר לחדר עד הגיעו אל המלך, על כן הנה מתחיל ממטה למעלה, מלך עוזר בבחינת עשיה ומושיע בבחינת יצירה ומגן וכו', מה שאין כן (שם) בנ' אחרונות הוא כעבד הנומל פרס מרבו ויוצא והולך לו מחדר לחדר, הוא מסדר למעלה למטה, האל ישועתינו בבחינת יצירה ועזרתינו בבחינת עשיה, נראה לי, ולפי זה מה שאמרו בנמרא (שם ד.) ראויים היו ישראל ליעשות להם גם בימי עזר"א כדרך שנעשה להם בימי יהושע וכו', הפירוש הוא כך, דהנה אלו הב' ראשי הדור שכיבשו את הארץ, הנה הכובש כיבוש ראשון נקרא יהושע (לשון ישועה שהוא למעלה מן העשיה), כי נעשו לו ניסים שלא כדרך מבע העשיה, והכובש כיבוש ב' נקרא עזר"א (לשון עזרה שהנא בעשיה), כי כיבושו היה בדרך מבע העשיה, וכוונת רז"ל לפי זה ראויים היו ישראל לעשות להם גם בימי עזר"א וכו', רצ"ל אילו היו ראויים לזה בזדאי היה שם ראש הדור בלשון ישועה והיו נעשים להם ניסים שלא במבע העשיה, אבל להיות שלא זכו, נקרא שם ראש הדור בלשון עזר"א ולא נעשה להם גם רק במבע העשיה, (עיי' כסלו סבת מאמר ב אות כט, אדר מאמר ה אות ג, ועיי' אגרי"פ בסופו סי' ז).

והנה בימים האלה בפליחות אנו אומרים שמע קולנו הוי"ה אלקיננו, דהנה (נח"א קסו, פרע"ח ג) מס"ט ומנד"ל הן המה מעלין את תפלות ישראל, וכבר ידעת ששמותיהן האנושיים חנו"ך אליה"ו, והם בנימטריא קו"ל, שהן המה מעלין את קול יעקב, וכשנתקבלין התפלות בא לישראל עזר"ה וישועה ניסים נגלים ונסתרים שהם בחינת הוי"ה אלקי"ם כידוע, על כן אנו אומרים שמע קולינו הוי"ה אלקיננו.

יט) ואומר עוד על פי הנ"ל, הנה עזר"ה מלוכש הנם במבע העשיה, וישועה שלא במבע

ח) עיי' סיון מאמר א סימן י ובהערה אות ג, ועיי' אגרא דפרקא בסופו סימן ב
ט) עיי' תשרי מאמר י סימן כב ד"ה ופדויי דברים נחמדים אבות סי' לו
י) ת"ז קיט, ספר הליקוטים משלי סימן כב

כשרואה שמעוררין אותו מן השמים יחזיק כאותו התעוררות ולא יתרפה, אז אפילו רק בעק"ב תשמעון וכו' ושמר י"י אלקיך לך וכו'

כא) אלול במילואו אל"ף למ"ד וא"ו למ"ד בנימטריא אימ"ה ירא"ה, סוד (תהלים קג ז) חסד י"י

על יראיו המושפע מן שם ע"ב היוצא מפסוקי (שמות יד, יט"א) ויס"ע ויב"א וי"ט אשר יש בהם רי"ו אותיות מנין ירא"ה, והתיבות כפי מה שהן מסודרין לפנינו בתורה מנין אימ"ה, והוא חסד גדול מן הש"י אשר כזה החדש מעורר את עמו באימה ויראה, כמו שדרשו דורשי רשומות (שליה תחלת מסי ר"ה) אריה שאנן מי לא יירא (עמוס ג ח) דרשו בראשי תיבות אר"ה אלול ראש השנה יום הכפורים הושענא, ובמקום אחר (וה"י ברכה ברכות פ"ה מ"ג ר"ה ועוד) כתבנו מפני מה כינו חז"ל להשליח צבור (ברכות לב.) עב"ד לפני התיבה, הוא על פי מה שאמרו רז"ל (מדרש תהלים צא ח, פסק"ר כב ז) מפני מה ישראל מתפללים ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם, שנאמר (תהלים צא יד) אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, יש לפרש סוד השם היינו אימ"ה ירא"ה, הוא שם ע"ב הנזכר בקריעת ים סוף בעת אשר צעקו בני ישראל אל י"י, על כן קראו לשליח צבור עב"ד בנימטריא אימ"ה ירא"ה, והענין ארוך אצלנו (אגרא זכלה) בפסוק (בראשית יד יג) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי, ומה שקורין לישראל עברי"ם (עיין שבתות מאמר ו סימן ד), והנה להיות החדש הזה זמן קיבול תפלות, על כן אלול במילואו בנימטריא אימה יראה, אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו, הבן

כב) באלול אין שום יום שאין אומרים בו תחנה רק ראש חודש ושבתות, ואם כן סך השעות שאומרים בו תחנה בחדש הזה הם תקע"ו שעות, הכנה לתקיעות דראש השנה, וגם כן תתבונן, תקע"ו בריתות נכרתו עיין בגמרא סוטה (לו, ירושלמי שם פי"ז הי"ד), תקע"ו בנימטריא יסו"ד מלכו"ת הוא סוד היחוד כידוע, שהחדש הזה מסוגל לעשות יחודים ליחד הדודים, וענין תקע"ו באריכות קצת עיין מה שכתבתי בהפטרות הנחמה בפסוק (ישעי' נד יב) ושמתי

כדכד שמשותיך, (תמוז אב מאמר ה נחמה ג סימן ג).

כטבע, יתפרש לפי זה הפסוק (תהלים לח כג) חושה לעזרת"י אדני תשועת"י, דהנך רואה בכיבוש ב' כימי עזרא, ראויים היו ישראל לעשות להם נס שלא כטבע אלא שגרים החטא, ולא היה באפשרי להאריך עוד ימי הגלות עד ישוכו אל י"י בשלימות ויהיו ראויים לניסים נגלים, כי כבר נאמר לנביא (ירמי כט י) לפי מלאת לכבל שבעים שנה אפקוד אתכם, והנה בגלות החל הזה נעלם זמן הקץ ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, כי הש"י חפץ לרוממנו בנסים ונפלאות כימי צאתינו מארץ מצרים, והנה דוד בראותו הגלות החל הזה הארוך, ביקש מהש"י חושה לעזרת"י (חושה ומהר י"י ותהיה עזרת"י, לעזור לי בעזרת"ה שהוא בהלבשת הטבע יא), ובלבד שתהיה הגאולה במהרה), אדני תשועת"י (אתה אדני שאתה מאחר הקץ כי תחפוץ להיות ישועת"י, להושיע לי בנסים נגלים ומפורסמים על כן אתה מאחר הקץ עד שנשוב בתשובה שלימה, ונהיה ראויים לנסים נגלים, הנה אני חפץ שתהיה עזרת"י להיות לי לעזרה אפילו בהלבשת הטבע, ובלבד שתמהר לעזורני, כזה ביקש דוד, אבל כעת הנה כבר הגיע העת והעונה שיהיה י"י ישועתינו בנסים נגלים), (תהלים כח ט) הושיע"ה את עמך וכו', (עיין סכלו סבת שם, אג"פ בסופו סימן ח)

כ) והיה עקב תשמעון וכו' ושמרתם וכו' ושמר וכו' (דברים ז יב), כל שלמי הגבורים פירשו מהו לשון עק"ב, גם והיה לשון שמח"ה, ויש לרמוז, דהנה לעיל מיניה כתיב (שם יא) ושמרת את המצוה וכו' היום לעשותם, היינו היום בכל יום ויום, ולא לדחות המצוה והמשפטים מיום אל יום, ואף על פי כן והי"ה (שמחה תהיה לפניו ית"ש) עק"ב תשמעון את המשפטים האלה, (היינו אם ח"ו תתרשלו במצות, ועל כל פנים בעק"ב היינו בסוף השנה שהוא אלול תשמעון וכו', על דרך שכתבתי (סימן ג) בפסוק (דברים ז ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים היינו אלול) ושמרתם ועשיתם אותם, כי אין לך אדם מישראל שלא יהיו מעוררין אותו בהרהורי תשובה כימים האלה, רק האדם מחויב להתאמץ בדבר

יא) עיין אה"ח הק' פ' בלק כד יז

מאמר ב

ברית כרותה

בו ידובר ענינים יקרים מן הייג מדות אשר ישראל נוהגים להתפלל בהם בימים
ההם ימי רצון, כי ברית כרותה שאינם חוזרות ריקם כמו שאמרו רז"ל (ר"ה י"ח),
ונקרא שם המאמר ברית כרותה.

האמת (ע"ה שיג פיטפריא) עד מפי משה מפי הגבורה,
והנה יש לחקור מפני מה עשה הש"י ככה, שמצות
פאות הראש מישך שייכי גם בימי הקטנות כשעדיין
אינו בן מצוה, כי גם לקמן צומחים פאות הראש,
(הגם שקמן אינו בר מצוה, עם כל זה (מיד נו) הגדול
מצווה עליו שלא להקיפו, אם כן מישך שייכא המצוה
גם בימי הקטנות), מה שאין כן פאות הזקן לא שייכא
רק בימי גדלות כשמגיע האדם לכלל בן מצוה כי אין
לו זקן בימי קטנות, ונראה לומר, דזהו שדרשו רז"ל
י"י י"י, הנה מרמזין למצות פאות הראש, הנה קיום
המצוה הזאת היא גם בימי הקטנות, להורות לנו דגם
המצות שהאדם עושה בקטנות סלקא דעתך אמינא
דהוה כמעשה קוף בעלמא, קא משמע לן אני י"י
ברחמים קודם שיחטא האדם, היינו אני מחשב לו
מצותיו שעשה גם בקטנות, שלא הגיע עדיין לכלל
חטא כי קמן הוא, עם כל זה מצותיו שעשה תחשבה
לו בחשבון, והוא ממדת החסד והרחמים, ודרשו זה
חז"ל, מדחזינן דמצות פאות הראש שייכים גם
בקטנות, בין ותתבונן כי אי אפשר להרחיב הדברים
(ע"ן אגרא דפרקא בסופו סימן א).

ג) הנה בימים האלה ימי רצון ימי תשובה, ישראל
מתאזרים חיל בתפלותיהם בהזכירם בכל
פעם י"ג מדות של רחמים, כמקובל בידיהם שאינם
חוזרות ריקם, על כן נדבר בהם איזה פרטים לעורר
את שרשן במקום עליון, יהיו לרצון אמרי פי.

זה לשון הגמרא בראש השנה (י"ז) ויעבר י"י על
פניו ויקרא (שמות לד ו) אמר ר' יוחנן
אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעמף
הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה מדר תפלה,
אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר
הזה ואני מוחל להם, (הנה הוקשה לו לשון ויעבר,
על כן דרש שהוא כביכול כשליח ציבור העובר לפני
התיבה

א) י"ג מדות של רחמים (היינו מן (שמות לד ו) א"ל
עד ונקה כאשר יתבאר אי"ה (להלן) הם
בגימטריא ג' אלפים ר"י, (ע"ן במאמר א' (אות ט'
בענין השמות הנכתבות במזוזה לשמירה בגימטריא
יג"ר, הם מספר י"ג מדות הנ"ל בהחזרת האלפים
לאלפ"ן (דברים לב ל) איכה ירדוף אחד אָלף, וע"ן
במאמרי חנוכה (מאמר ב סימן כ), וכתב במספר ברית
כהונת עולם (מאמר סכת שלם פ"ו) בפרשת עקדה (בראשית
כב יג) וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל וכו', מן
תיבת עיניו עד סוף הפסוק גם כן בגימטריא כנ"ל
ע"ן שם, והכונה לפי פשוטו, שעל ידי מעשה העקידה
נמתקו הדינים ופחד יצחק ונתעוררו י"ג מדות של
רחמים, כן הוא בזכרון העקידה, תכן הענין.

ב) דרשו חז"ל במסכת ראש השנה (יז) י"י י"י,
אני הוא (ברחמים) קודם שיחטא, ואני
הוא (ברחמים) לאחר שחטא אדם ויעשה תשובה,
הנה לא נודע שום רמז בכתוב מזה, הגם שנכתב ב'
פעמים הוי"ה אין כאן רמז דקאי על קודם החטא
ואחר החטא, וגם יש להתבונן, מהו הרבותא אני י"י
ברחמים קודם שיחטא האדם, הלא עיקר החידוש הוא
אפילו כשיחטא האדם כשיעשה תשובה מתנהג הש"י
עמו ברחמים, והנראה, דהנה ידוע (וה"ג קלא) י"ג
מדות של רחמים הם נקראים כביכול י"ג תיקוני
דיקנא קדישא, ולזה נצטוינו שלא לגלח הזקן, (וה"א
לה) באתערותא דלתתא איתער עובדא לעילא,
כשאנחנו נושאים על גופינו י"ג תיקוני דיקנא במצותיו
ית"ש, אזי אנחנו מעוררים י"ג מדות של רחמים
לעילא*, והב' שמות הוי"ה הקודמים בתורה לי"ג מדות
הם מרמזים כביכול למצות פאות הראש שנצטוינו
שלא להקיף**, והנה כל זה הוא מקובל בידינו מחכמי

* ע"ן אגרא דפרקא סימן שלו

** ע"ן יצרות דבש ח"א ודרוש ב, דף יז ע"א

אָל רחום וחנון אמר רב יהודה ברית כרותה לייג מדות וכו', והנה מימרת רב יהודה אינו לפרש שום פירוש בפסוק אָל רחום וחנון, רק הוא סיפור ענין אחר כפי קבלתו מפסוק הנה אנכי כורת ברית, ואם כן למה ציין המסדר הש"ס בכאן הנך ג' תיבות אָל רחום וחנון, לזה ביאר רש"י בלשונו הצח לייג מדות הללו וכו', להורות, כוונת הש"ס הוא דהייג מדות מתחילין מן אָל רחום וחנון, הבן כי נחמד הוא

(ד) **בפרשת וישלח** (בראשית לג, יח ט) ויבא יעקב שלם וכו' ויצב שם מזבח ויקרא לו אָל אלהי ישראל, ופירש"י, לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקב"ה עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס וכו', ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב אל, ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע וכו' ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי עכ"ל, כאשר תתבונן, הנה דרך רש"י ז"ל בכאן דרך אחר שלא כדרכו בכל מקום בפירושו, ועל פי הרוב מביא הפשט ואחר כך המדרש ולפעמים בהיפך, ובכאן הנה מפרש כפי הפשט ואחר כך מביא המדרש, ואמר שאין זה נוגע אל הפשט והוא מדרש כפטיש וכו', ויש בו איזה סוד כדרכם במדרשיהם והפשט אינו כן, ומהראוי להתבונן למה דחה כל כך מדרשיהם ז"ל, והנה אגיד לך את אשר עם לבבי, דהנה מה שדרש ר' יוחנן בפסוק ויעבר רש"י ז"ל מלמד שנתעמף הקב"ה כשליח ציבור ואמר אם יעשו בני לפני כסדר הזה אני מוחל להם וכו', הנה הרבה מהקדמונים (אלשיך תהלים ק"ג פסוק דה) א"י דקדקו בתיבת יעשו היינו יעשו ממש כמדותיו ית"ש (שכת קלג) מה הוא רחום וכו' מה הוא חנון וכו' והוא מצות (דברים כ ט) והלכת בדרכיו, והרבה מהקדמונים מכירא להו יעשו היינו יקראו כמו פיהם בעטיפה י"ג מדות של רחמים והקב"ה מוחל.

והנה הרב הקדוש הגאון בעל ספר הפלאה (פנים יפות תשא ד"ה שם בריה) פירש בזה גם כן נוסח הפיוט שכתבנו לעיל אָל הורית לנו לומר שלש עשרה, והוא, דהנה פלוגתת הקדמונים יש להכריע להוראה דהכוונה היא כפשוטו, אם יעשו בני לפני וכו' היינו רק יקראו כמו פיהם בעטיפה, דאי אפשר לומר יעשו היינו יתנהגו כמדותיו הללו מה הוא רחום וכו', אם

התיבה, עיין מה שכתבתי במאמר א' אות כ"א), י"י י"י (כפל שמות הוי"ה) אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא וכו', אָל רחום וחנון, אמר רב יהודה ברית כרותה לייג מדות שאינן חוזרות ריקם, שנאמר (שמות לד ט) הנה אנכי כורת ברית, (פירש"י, ברית כרותה לייג מדות הללו שאם יזכירם ישראל בתפלת תעניתם אינן חוזרות ריקם עכ"ל), עיין בתוס' (ד"ה שלש) וברא"ש, שם נדברו יראי י"י מהיכן התחלת ייג מדות, אם מן חשם הוי"ה הראשון או מן השני, והנה על פי הזהר הקדוש (ח"ג קלא.) וכתבי מרן האריז"ל (ע"ה ש"ג פ"א) ב' השמות אינם ממנין הייג מדות, רק הויג מדות מתחילין מן שם אָל, והנה הרב הגאון מהרי"ח לאנדא ז"ל בספר דורש לציון (אהבת ציון דרוש ד ד"ה ועין) הוכיח מהגמרא כדברי הזהר ומרן האריז"ל, דהרי אמרו ברית כרותה לייג מדות וכו', הלשון הזה משמע בכל מקום ובכל זמן אפילו בזמן שאין בית המקדש קיים, והנה אם נאמר דהייג מדות מתחילין מן שם הוי"ה איך אפשר להזכיר את השם הנכבד ככתבו חוץ למקדש, אלא על כרחך התחלתן מן שם אָל, עד כאן דבריו

ולאני פירשתי נוסח הפיוט (הנהוג לומר בשעת אמירת הייג מדות), אָל הורית לנו לומר שלש עשרה, רצ"ל מדהורית לנו לומר כפה שלש עשרה והורית לנו אפילו בזמן הזה, על כרחך מוכח דמתחילין מן אָל, דהשמות הוי"ה אי אפשר לאומרן, ועוד יתפרש הנוסח הזה.

ולאני אומר שבפירוש נשמע דרש"י ז"ל מדייק מהגמרא דהתחלת הייג מדות מן שם אָל וכדברי הזהר ומרן ז"ל, דהנה זה לשון רש"י ז"ל (שהבאתי לעיל) בד"ה ברית כרותה לייג מדות הללו וכו', תיבת הללו לכאורה לא נודע כוונתו, ונראה דרש"י ז"ל בא לתרץ דברי הגמרא, דבתחילה מציון המסדר ויעבר י"י על וכו', והוקשה לו מהו ויעבר, ועל זה אמר ר' יוחנן מלמד שנתעמף וכו' וכנ"ל, ואחר כך ציין הוי"ה הוי"ה (כפל השמות מה הן), ומפרש, אני הוא קודם החטא וכו', ואחר כך ציין

(*) עיין ראשית חכמה שער הענה פ"א באמצע ד"ה והכלל רייד ע"א, ועיי אלשיך במדבר יד יז ד"ה או יאמר ועתה בשם ספר לבנת הספיר, בית יששכר דרך פקודים מו ע"ב

ותמצא בדברי הגדולים הראשונים (מדרש שמואל), דקדקו בדברי המשנה (אבות פ"ג מ"א) המתכל בג' דברים וכו' ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון וכו', דקדקו מהו דין וחשבון, הלא האדם אינו נותן את הדין רק חשבון, ופירשו, ששואלין להאדם הגידון בעצמו בשעת הדין של מעלה לעולם הבא, אם יעשה האדם כך וכך מה דינו, והוא פוסק הדין וההלכה על פי התורה שלמד, ואחר כך גותן חשבון על כל מעשיו, ממילא האדם נותן הדין והחשבון, כי פסק הדין וההלכה תלוי במקבלי התורה, לנו ניתנה התורה במתנה.

ועל פי דברי הגדולים פירשתי בטוב טעם הא דאמרו רז"ל (ברכות ח) גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים דכתיב (תהלים קכח ב) יגיע כפיך כי תאכל אשריך (בעולם הזה) וטוב לך (לעולם הבא) עכ"ד, וקצרתי לשון הנמרא עיין שם, וידוע דהמאמר הזה קשה להלום לפי פשוטו, ופירש בו הרב הקדוש בעל השל"ה ג, דהכוונה, יש מי שהוא ירא שמים בכל דבר, ופורש מכל דבר ספק בחוששו פן יבוא לנגוע בקצה האיסור (עיין תשרי מאמר י סימן ח), והנה יש מי שמייגע את עצמו בתורה וממציא היתרים על פי התורה בדבר שנראה כספק איסור, הנה יאכלו עונים וישבעו הנה הוא אוכל ונהנה מיגיעו, הנה נהנה מיגיעו כזה הוא גדול מירא שמים המחמיר, דנהנה מיגיעו כזה טוב לו כזה וכבא, עכ"ד ע"ש, אבל קשה לפי זה וכי סלקא דעתך שהירא שמים לא יהי' לו שכר רק בעולם הזה ולא בעולם הבא, אבל לפי הנ"ל יתכן, דהנה לעולם הבא שואלין לאדם עצמו הדין וההלכה, מי שדרכו היה בעולם הזה לייגע את עצמו בתורה להמציא קולות על פי התורה, אז טוב לו גם לעולם הבא שיפסק הדין לקולא על פי התורה, מה שאין כן הירא שמים כלי יגיעה בתורה יחמיר, הבן הדבר.

ועתה נחזור על הראשונות, א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, מן התחלת הי"ג מדות שהוא שם א"ל, מזה הורית לנו לומר שלש עשרה, דמוכח מזה דכאמירה בעלמא סגי, דאי אפשר לומר מה הוא א"ל וכו' כי לא איש א"ל, והנה זהו הוכחה גמורה דוקא אם נפרש ביעקב ויקרא לו א"ל וכו' הוא כפשט דברי רש"י שקרא המזבח על שם הנם, אבל אם נפרש בדברי המדרש שהקב"ה קראו ליעקב א"ל, אמר לו

אני

כן במדה הראשונה מאי אית לך למימר מה הוא א"ל וכו' (במדבר כג יט) לא איש אל וכו', על כרחך מן מדת א"ל נשמע להוראה דהכוונה היא כפשוטו באמירה בעלמא סגי, וזהו שאומרים א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, רצ"ל מן מדת א"ל יוצאת הוראה לכל ישראל לומר שלש עשרה, ובאמירה בעלמא הקב"ה מוחל עונותיהם, עד כאן דבריו בקצת תוספת (ועיין אדר מאמר ב דרוש ו דיה אבל תשכיל, ועיין אגודים שם)

וכבר ידעת * (בי"ג ט) דהדבר המסופק אצלינו להלכה על פי התורה לא בשמים היא ולא פסקינן הלכה בשמים רק כאשר יפסקו הבית דין של מטה כן יקום, ואביא לך ראיה א, (חגיגה טו בשינוי לשון) אשכחיה רבה בר שילא לאליהו אמר ליה מה קעביד קוב"ה, אמר ליה אומר שמעתתיה מפומיה כולהו תנאי ואמוראי ומפומיה דר' מאיר לא אמר על שלמד תורה מן אלישע אחר, אמר ליה ומאי נפקא מינה, ר' מאיר רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, אמר ליה השתא קאמר קוב"ה מאיר בני כך הוא אומר וכו' ג, דהנה יש להתבונן, וכי עד השתא ח"ו לא ידע היודע תעלומות אשר ר' מאיר רמון מצא וכו', אבל להיות הלכה רווחת היא (מרק יז) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו, והנה כל זמן שלא איפסק הלכתא בבית דין של מטה דשאני ר' מאיר כי הוא רמון מצא וכו', הנה לא אמר הש"י שמעתתא משמא דר' מאיר, הגם דהש"י ידע אשר ר' מאיר רמון מצא, אבל להיות שהוא דבר הנוגע להלכה מהלכות התורה, כביכול לא בשמים היא, הנה המתין הש"י עד שיופסק הדבר בבית דין של מטה, וכיון שאמר החכם ההוא שכן הוא להלכה ר' מאיר רמון מצא וכו', אז אמר הקב"ה שמועה מפומיה דר' מאיר, חבן כי הוא דבר המצטרף מאד, וכענין שנסתפקו בהלכה בבית דין של מעלה (בי"ג ט) ספק אם שער לבן קדמה לכהרת, ואמר הקב"ה, מאן מוכח רבה בר נחמני, כידוע.

(א) עיין שבתות מאמר ה סימן א ד"ה ואביא לך, י"ד.
(ב) עיין אור החיים הקדוש דברים (פ' ראה) יב כח
(ג) מסכת שביעות גר מצוה ד"ה תכלית הלימוד, ועיין אדר מאמר ב דרוש ז ד"ה ועתה מהראוי, ועיין אגודות מהרש"א חולין מד.
(*) עיין מעין גנים פ"ב יא.

(ה) **ואנב** אבאר לך פירוש בדברי הפייט א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, דאמרו רז"ל (ברכות כח) דתקנו ח"י ברכות בתפלה נגד ח"י אזכרות (שמות הוי"ה) שבמזמור (תהלים כט) הבו לי"י בני אלים, (נמצא האמצעיות הם י"ב שמבקשים בהם פרס מהמלך), וברכת המינים הוסיפו נגד שם א"ל שבמזמור הנ"ל א"ל הכבוד הרעים וכו', (כולן, היינו ח"י הוי"ה ושם א"ל, בגימטריא צבאות שזכרה חנה בתפלתה (שמי"א א ג), ונלמד ממנה הלכתא גברותא בהלכות תפלה כמבואר בגמרא (ברכות לא)), נמצא האמצעיות הם י"ג ברכות, וזהו שאומרים א"ל הורית לנו לומר שלש עשרה, על ידי שם א"ל הורית לנו לומר י"ג ברכות של בקשה, מנין י"ג מדות של רחמים.

(ו) **אומרים** בתפלתנו בסליחות לא בחדש ולא במעשים וכו' דפקנו דלתיך רחום וחנן וכו', מהראוי להבין למה תופסין לעיקר הב' מדות הללו דייקא, ונראה להיות שדרשו חז"ל (שמות לג ט) וחנותי את אשר אחון (ברכות ז) אף על פי שאינו הגון ורחמתי את אשר ארחם אף על פי שאינו כדאי, על כן כשאנחנו אומרים לא בחדש ולא במעשים וכו' כדלים וכרשים וכו', הנה אנחנו מזכירים אלו הב' מדות רחום וחנן, שבאלו הב' מדות אתה חונן ומרחם למי שאינו הגון ואינו כדאי, כמה דאת אמר וחנותי את אשר אחון ורחמתי וכו'.

(ז) **ואנב** באתי להתעורר בכתוב הלזה, וחנותי את אשר אחון (הנה הוא מדת חננו) ורחמתי וכו' (הוא מדת רחום), הלא בסדר הי"ג מדות רחום מוקדם לחננו, והנראה, דהנה אמרו שם בגמרא ברכות (ה) כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים וקובר את וכו' מוחלין לו על כל עונותיו, ואמרינן שם בשלמא

אני א"ל בעליונים ואתה א"ל בתחתונים, הנה חוור הספק של ההלכה הנ"ל לקדמותו ונוכל לפרש אם יעשו בני לפני וכו' יעשו ממש מה הוא א"ל וכו', כיון דיש מציאות שיוכל האדם להיקרא א"ל, והנה דברי ר' יוחנן במאמרו אמר הקב"ה אם יעשו בני לפני כסדר וכו' הנה הוא הלכה מקובלת מסיני, והנה מובל ב' פירושים כנ"ל, והנה כל זמן שאינו נפסק ההלכה בבית דין של מטה אינם פוסקים הלכה בבית דין של מעלה כי לא בשמים הוא כמו שכתבתי לעיל, לזה רש"י ז"ל בדורו פסק להלכה אשר דברי רז"ל בפסוק ויקרא לו א"ל שהקב"ה קראו ליעקב א"ל, אין כוונתם שיהיה זה דוקא כוונת המקרא משום דאי אפשר לאדם להיות א"ל, (וכמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה מן העולם ועד העולם אתה א"ל), ודבריהם ז"ל הוא בהטמון איזה רמז בסוד כנודע, כי התורה כפטיש וכו', ולפי זה על כרחך פירוש המאמר המקובל מסיני אם יעשו בני וכו' הכוונה באמירה בעלמא הקב"ה מוחל לעונותיהם של ישראל, ויקיימו למעלה מה שנתקבל להלכה בבית דין של מטה, דאפילו באמירה בעלמא הי"ג מדות של רחמים, אב הרחמים ימחול ויסלח ויכפר לעונותינו וחמאינו ופשעינו ויהפוך לנו מדת הדין למדת הרחמים אמן *), (עיינן מה שכתבתי במאמרי הפורים (אור מאמר ב דרוש ו) דגם בימי מרדכי ואסתר היתה הלכה זו רופפת עד שפסקו להלכה בבית דינו של מרדכי, ובזמן הישועה כתבו הלכה זאת לישראל, והוא הנאמר שם (אסתר ט ל) דברי שלום ואמת עיין שם מה שכתבתי, ואל תתמה על החפץ, כיון שנפסק הדבר בימי מרדכי איך יהיה שוב הדבר כפסק לדורות אחרונים, כי על כיוצא בזה אמרו (מגילה יח) שכחום וחזרו ויסדום, הבן), (עיינן אנרא דפרקא סימן ששט)

(* הג"ה

על פי הדברים הנ"ל מובן לנו מה שדרשו חז"ל בפרשת ויחי מה שאמר יעקב (בראשית מט ב) ושמעו אל ישראל אביכם (נראה דקשיא להו דהוה ליה לומר ושמעו לישראל וכו') דרשו (ברר צח ג) אלא הוא ישראל אביכם, עד כאן, דלכאורה יקשה, מאי האי דהיה מתפאר בעצמו אל בניו שהוא א"ל, וגם מה שיידן זה לצוואה, ולפי הנ"ל יתכן, דהן אמת לא מבעיא לן לפרש הפסוק ויקרא לו א"ל וכו' כמדרשו, אלא כפשוטו והדרשה תדרוש, דהרי נפקא מינה לדינא לענין [אי סי] אמירת הי"ג מדות, או דוקא יעשו ממש, אבל יעקב בעצמו כשהיה מצוה לבניו, הנה רצה שישתדלו מאד בעבודת הש"י וילכו בדרכיו, הנה אמר להם א"ל הוא ישראל אביכם, אם כן אפשר לבן אדם להיקרא א"ל, אם כן אם יעשו בני לפני כסדר הוה, נוכל לפרש דוקא לילך במדותיו, הבן (עיינן אנרא וכלה ויחי דיה ושמעו).

(ח) וכיון שבאתי לכלל זה לדבר מענין הי"ג מדות שהתורה נדרשת, שהם מפתחות מכוונות לפתוח על ידיהן ולעורר הי"ג מדות של רחמים כמו שכתבתי לעיל, הנה לא אכחיד אמרי קדוש דברי מחותני כבוד הרב הקדוש מהרצ"ה זצוק"ל, אשר אמר בכרייתא דרבי ישמעאל (ירש תורה כהנים), אמר, בסוף הי"ג מדות וכא"ן שני כתובים וכו' ובא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם, הנה המפרשים כתבו תיבת וכאן הוא כמו וכן, אבל גם תיבת וכ"ן אין לו ביאור, וגם למה לא אמר וכן רק וכאן, ואמר הוא זללה"ה, דהנה מדה הי"ג בתורה הוא ונקה לא ינקה, והנה כנמרא רמינן (יומא פז) נאמר ונקה ונאמר לא ינקה, הא כיצד, מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינם שבים, ונראה שלמדו הדבר מן הי"ג מדות שאמר מיכה (מיכה ז יח) בפסוקי מי אל כמוך וכו' עד מימי קדם, שהן מכוונות אל הי"ג מדות שבתורה (כידוע למשכילים (והי"ג קלא)), והנה מימ"י קד"ם (שהוא מכוון נגד ונקה לא ינקה) הוא רמז אל התשובה שקדמה לעולם (ביר א ד), והוא המכריע, דמה שכתוב בתורה ונקה לא ינקה דסתרן אהדדי, הוא, משום דהכל תלוי בתשובה, וזהו שאמר התנא בסוף מדה הי"ג שהוא מכוון והמפתח למדת ונקה לא ינקה, אמר וכאן (היינו במדה הזאת), שני כתובים המכחישים זה את זה, היינו נאמר ונקה ונאמר לא ינקה, עד שיבא הכתוב השלישי (של מיכה, והיינו מימ"י קד"ם, הרומז על התשובה שנבראת קדם לעולם), ומכריע ביניהם (לומר לך שהכל תלוי בתשובה), מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינם שבים, עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן, יהא רעוא שיהיו שפתותיו דובכות, ואי"ה במקום אחר (עיי' תמוז אב מאמר ג סימן ז) אמ"ל בזה ארוכות וקצרות כיד י"י הטובה עלינו

(ט) כ"י א"ל רחום י"י אלקיך לא ירפך (לא יניח לך לחלישות ורפיון כח), ולא ישחיתך (דברים ד לא), וכאם ח"ו יגרמו העונות שיבואו שונאי ישראל לידי יסורין, על כל פנים ולא ישחיתך, וישלח רפואה ותעלה, כן צריך לומר הפשט, יש להתבונן, למה הזכיר דוקא אלו הב' מדות א"ל רחום, וגם מהראוי להתבונן מה שייכות לאלו הב' שמות א"ל לא ירפך ולא ישחיתך, ונראה לי לפרש דאמרינן בנמרא ברכות משמיה

(ע"ב) בשלמא תורה וגמילות חסדים דכתיב (משלי טו ו) כחסד ואמת יכופר עון, חסד זו גמילות חסדים, ואמת זו תורה דכתיב (שם כג כג) אמת קנה, אלא קובר את בניו וכו' מלך, תנא ליה ההוא סבא משום ר' שמעון בן יוחאי אתיא עון עון, כתיב הכא כחסד ואמת יכופר עון, וכתיב התם ומשלם עון אבות וכו', והנה זה דרכינו כל היום כי לא במקרה הוא בתורתנו, אשר ההלכה אחת נלמדת בקל וחומר ואחת בנוירה שוה וכיוצא מהמדות, אבל היא הכל בחכמה נפלאה, דהנה המדות שהתורה נדרשת בהם הלא הם תורה שבעל פה נמסרו מסיני, והמה מכוונים להי"ג מדות של רחמים הנכתבים בתורה שבכתב, דהיינו כשילמוד האדם מדת קל וחומר מעורר מדת א"ל, (ועיין בכתבי הקדוש מוה"ר דוב בער זצלה"ה ד), אמר, הנה משה שהתפלל על אחותו (במדבר יב יב) א"ל נא רפא נא לה, הנה רצה לעורר מדת א"ל, השיב לו הקב"ה ואכיה ירק וכו', היינו למוד קל וחומר ויתעורר מדת א"ל, וכשילמוד אדם גזירה שוה מעורר מדת רחום, וכן באינך, והנה כשיש לאדם ח"ו עונות ונגזר כנ"ל, הנה בלמדו גזירה שוה מעורר מדת רחום, ומדת רחום זה מגולתה (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, אפילו כשנגזר ח"ו השחתה על שונאי ישראל, במדת רחום יכפר עון ולא ישחית, ולפי זה הנה תבין גם כן ככאן, דלבעבור זה נלמד הדבר בגזירה שוה, הנה כשילמוד האדם הגזירה שוה הזאת אתיא עון עון, הנה יעורר מדת רחום יכפר עון ולא ישחית, הכן הדבר, והנה תולדות הבנים הם כסגולה בהתעורר מדת וחנן, כמו שאמר יעקב (בראשית לג ה) הילדים אשר חנ"ן אלקים את עבדך, על כן במדות שהתורה נדרשת בהן היא מדת בני"ן א"ב, כי סגולתה לעורר מדת וחנן שמשוגלת לבנים שהן בני"ן א"ב, הכן, אם כן לפי זה תבין, מדת וחנן מסוגל להוליד בנים, ומדת רחום מסוגל להחיות הבנים שהיו חיים וקיימים, על כן נאמר בפסוק כסדר הוזה, וחנותי (מקודם להוליד בנים) ורחמתי (שהיו הבנים חיים וקיימים), הכן הדבר, ובמקום אחר הארכתני בענינים הללו ברחב ידים, (עיי' סוף ספר מגיד תעלומה, ועיי' סלו סבת מאמר ד סימן כג).

(ד) מגיד דבריו ליעקב סימן קמו, עיי' ר"ח מאמר ד סימן ג בהפדה אות ב' וש"ג. והטפות מהרצ"א אות קמו.

(שם ק"ח כו) א"ל הוי"ה ויאר לנו וכו' (פרע"ח שי"ח פכ"ד), הבן, ואם כן בהמתקה יתהוה מן פ"ר פר"ה ועל ידי מדות א"ל רחום אשר הם בנימטריא פר"ה מתעוררים הרחמים ומתמתקים הדינים של פ"ר, וזהו גם כן כי א"ל רחום י"י אלקיך, על כן לא ירפ"ך לא יפעלו כך הפ"ר דינים ויתמתקו הדינים ברחמים, (עיי' נסלו סבת מאמר ד סימן קו, אנדר"ס סוף סימן שכו)

(יא) ב"ג מדות שאמר מיכה (י ח) מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו, לבאר על פי פשוטו מהו הענין שאומר שהש"י עובר על הפשע, מהו לשון עובר, וגם מהו לשארית נחלתו, (ודברי חז"ל (ד"ה יו' ידוע), ונראה לפרש על פי מה שכתב הרב הגדול מ' חיר"א זלה"ה*) בשם הרמ"ק ז"ל (תומר דבורה פ"א בדי"ה הר' לשארית נחלתו), לשארית נחלתו, דהש"י מרחם על ישראל לפי שהם (קרוביו כביכול) שאר בשר (העמוסים מני במן כביכול) עיין שם, ולפי זה יש לפרש בזה מה דהקשה הרמ"ע ז"ל (עשרה מאמרות חקור דין ח"א פ"ט) הלא קיימא לן (ביק ג) כל האומר הקב"ה וותרן וכו', ואיך נאמר דאם רוב זכיות יצא כנוגה צדקו, ואפילו מחצה על מחצה כובש נושא מעביר, זאת ועוד אחרת, אנתנו אומרים בתפלותינו (תפלת י"ב) אנו מלאי עון ואתה מלא רחמים, והנה יהיה כל זה דרך ויתור, ויתור, דלא מיקרי ויתור רק כשאינו על פי דרכי התורה, מה שאין כן כשיש איזה דרך על פי דרכי התורה אין זה ויתור, וכתבתי מזה במקומות רבים*) איך הש"י מציא עילה על פי משפטי התורה בכדי לרחם עלינו, והנה זהו שיש לפרש, מי א"ל כמוך, (א"ל הוא חסד נמור כמה דאת אמר חסד א"ל כל היום, ואמר, מי הוא המתחסד בחסד חנם כמוך), נושא עון ועובר על פשע (כביכול עובר על שורת הדין והמשפט כמו שפירש בזהר (ח"ב לו') ועברתי בארץ מצרים (שמות יב ג) אעבר על שורי דינא), ואם תקשה הלא ויתור הוא, ומלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד), לזה אמר, לשארית נחלתו, רצ"ל הנה זה הוא לישראל עם קרובו כביכול שאר בשר, והנה כתוב בתורה (ישעי נח ז) ומכשרך לא תתעלם, וכיון שהיא על פי דרכי התורה לא מיקרי ויתור וכדברי הרמ"ע ז"ל

(ה) משמיה דר' יוחנן על הפסוק (תהלים צד יב) אשרי הגבר אשר תיסרנו וכו' ומתורתך תלמדנו, אל תקרי תלמדנו אלא תלמדינו, דבר זה מתורתך תלמדינו, קל וחומר משן ועין מה שן ועין אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה, הנה הוא נלמד מקל וחומר, ואמרינן בגמרא אחר כך (שם) והיינו דריש לקיש, דאמר ריש לקיש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין מה מלח ממתקת את הבשר אף יסורין ממרקין כל גופו של אדם, (הנה נלמד הדבר בגזירה שוה), הרי לפניך לימוד בקל וחומר וגזירה שוה, וכבר ידוע לך, קל וחומר מכוון מפתח נגד מדת א"ל וגזירה שוה מדת רחום, והנה מדת א"ל הוא הנותן כח ותוקף, מלשון (מל"ב כד טו) ואת אילי הארץ לקח, ומדת רחום נאמר בו (תהלים עח לח) והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, והנה לפי זה תתבונן, אחד כל היסורין המכווארין בתוכחות נאמר כי א"ל רחום י"י אלקיך היינו קבלת היסורים, והמה נלמדים מן מדות קל וחומר וגזירה שוה שממרקין כל עונותיו של אדם, ועל ידי קל וחומר וגזירה שוה מעוררים מדת א"ל רחום, על כן לא ירפך, על ידי התעוררות מדת א"ל שהוא נותן כח ותוקף, ולא ישחיתך, על ידי התעוררות מדת רחום, והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, (עיי' מגיד תעלומה ברכות סט)

(י) עו"ד אבאר לך כי אל רחום י"י אלקיך לא ירפך וכו', כבר ידוע (ע"ח שי"ח פ"ה) כל היסורין וכל החולאים ח"ו באים מן הדינים והנכורות, שהם סוד מנצפ"ך הנקרא מישרי"ם ה), והם בנימטריא פ"ר, וכשתחלק את הה' אותיות במספר שוה, המה מספר ג"ו לכל אחד, וזה הוא בשיר של פנעים (תהלים זא) להמתקת הדינים ה' פעמים ג"ו כסופי תיבות התיבות, היינו אלקינו עלינו ידינו עלינו ידינו, והנה ה' פעמים ג"ו בנימטריא פ"ר, ובהוספת א' לכל אחד (רחמים מן אלופ"ו של עולם) יעלה כל אחד ז"ן, בנימטריא שמות של רחמים א"ל הוי"ה, וזהו סוד (ה) זהר חדש שה"ש פא, פרדס שער האותיות פרק כ"ו, ועיין אנרא דכלה וישלח קמג ע"א

(ו) עיין תמוז אב מאמר ד סימן ד, תשרי מאמר ג סימן ב, נסלו סבת מאמר ד סת.

(*) דברים אחרים דף כח ע"ד. כסא ודד דף ח ע"ג.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם.